

TIM WEINER

AZ

FBI

TÖRTÉNETE

ELLENSÉG
AZ EGÉSZ VILÁG

GABO

TIM WEINER

AZ

FBI

TÖRTÉNETE

* * *

ELLENSÉG

AZ EGÉSZ VILÁG

Fordította:
Magyarics Péter

TIM WEINER

AZ

FBI

TÖRTÉNETE

ELLENSÉG
AZ EGÉSZ VILÁG

GABO

A fordítás Tim Weiner: *Enemies. A History of the FBI*
(Random House, New York, 2012) alapján készült

Szakmai tanácsadó: Magyarics Tamás

Szerkesztette: Sebes Katalin

A borítót és a könyvet tervezte, tördelte: Gyergyák Bence

Copyright © 2012 by Tim Weiner
Hungarian translation © Magyarics Péter, 2013

Copyright © Gabo Kiadó, 2013
Felelős kiadó: Földes Tamás

ISBN 978 963 689 720 8

FELHÍVÁS FBI

az -tól

A kémek és szabotőrök elleni háború minden amerikai állampolgár segítségét megköveteli.

Ha szabotázs jelét tapasztalja, azonnal értesítse a Szövetségi Nyomozóirodát.

Ha ellenséges ügynökök jelenlétére gyanakszik, közölje az FBI-jal.

Óvakodjon azoktól, akik ellenséges propagandát terjesztenek! Ne adjon tovább rosszindulatú híreszteléseket vagy suttogó szóbeszédet.

Értesítse az FBI-t!

A handwritten signature of J. Edgar Hoover is positioned to the right of the FBI seal. The signature is written in a cursive, flowing style.

J. Edgar Hoover, igazgató
Szövetségi Nyomozóiroda

A Szövetségi Nyomozóiroda legközelebbi irodájának elérhetőségét lásd a telefonkönyv XXX. oldalán.

ROBERT D. LOOMISNAK, AKI MEGTANÍTOTT ÍRNI

DÓRA B. WEINER PROFESSZOR ASSZONYNAK,
AKI MEGTANÍTOTT OLVASNI

KATE, RUBY ÉS EMMA DOYLE-NAK, AKIK MEGTANÍTOTTAK ÉLNI

A nemzetek magatartását legerősebben az a törekvés igazgatja, hogy a külső veszélytől megóvják magukat. Idő múltán a legforróbb szabadságszeretet is meghajlik a biztonság diktátumai előtt. Az életnek és a vagyonnak az a tömeges pusztulása, amely a háborút kíséri, az állandó fenyegetettséggel járó folyamatos erőfeszítés ésriadókészültség még a szabadsághoz legjobban ragaszkodó nemzeteket is rákényszeríti, hogy a fellélegzés és a biztonság érdekében olyan intézményeket létesítsenek, amelyek semmivé tehetik emberi és politikai jogaikat. A nagyobb biztonság érdekében előbb-utóbb megkockáztatják a kevesebb szabadságot.*

ALEXANDER HAMILTON, 1787

* Alexander Hamilton: *A föderalista*, 8. sz. (1787.). Ford: Balabán Péter. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1998., 80.

TARTALOM

Előszó

17

ELSŐ RÉSZ • KÉMEK ÉS SZABOTŐRÖK

1. Anarchia	23
„A legkomolyabb fenyegetés”	25
2. Forradalom	28
„Ezeket az embereket mind nyilvántartásba kell venni”	30
„Az igazságügyi miniszter tudja vagy tudnia kell”	33
3. Árulók	35
„A legsúlyosabb veszély az országra nézve”	39
„Majd felrobbantunk titeket!”	42
„A forradalom lángja”	44
„Mindenhová beépített titkos ügynökségek”	45
„Amikor az idő megéri a forradalomra”	46
4. Kommunisták	50
„Megbuktatni a kormányt”	51
„Szibériára ítélve”	53
5. „Ki az a Hoover úr?”	57
„Emberek alkotta háló, amelyből egyetlen zsvány sem menekül”	59
„Vöröset látva”	65
„Elkapjuk őket”	70

6. Alvilágok	73
„Törvénytelen szervezet”	75
„Híre ment az alvilágban”	77
„A radikális bandavezérek”	79
„A legkolosszálisabb összeesküvés”	82
„Titkos rendőrség”	84
7. „Folyamatosan megfigyeltek minket”	88
„Legyen gondjuk rá, hogy minden titokban maradjon!”	90
8. Vörös zászlók	94
„Bűnözők állandó hadserege”	98

MÁSODIK RÉSZ • VILÁGHÁBORÚ

9. A kémkedés mestersége	105
„Vakbuzgó emberek”	108
„Mennyire felkészületlenek vagyunk”	110
„Náci kémek Amerikában”	111
„A titkosság lehető legmagasabb foka”	113
10. A zsonglőr	115
„Végzetes katasztrófák”	118
„Veszély a közrendre nézve”	120
„És mi van akkor, ha nem jogszerű?”	121
„Az elnök úgy gondolta, hogy ön szívesen átnézné őket”	125
11. Titkos hírszerzés	127
„Kémek, szabotőrök és árulók”	130
12. „Megfojtani az Egyesült Államokat”	133
„Még ma este megtáviratozom a lemondásomat”	142
„A birtokomban van egy titkos térkép”	146
13. Hadijog	148
„Hazaárulás”	151
„Nem volt senki, aki tanácsot adhatott volna”	155
14. A nyomozógépezet	160
„Mint elveszett gyerekek az erdőben”	162
15. A világ megszervezése	166

HARMADIK RÉSZ • HIDEGHÁBORÚ

16. Semmiféle Gestapo	173
„Ennek véget kell vetni”	175
„Rendkívül pusztító erejű új fegyver”	178
„Titkos világméretű hírszerzés”	180
17. Erőpróba	184
„Közvetlen beépülés”	186
„Hisztérikus időket éltünk”	187
„Le kellene számolnunk vele”	189
18. „Vörös fasizmus”	192
„Rosszindulatú és gonosz életforma”	194
19. Váratlan támadás	196
„Tragédia”	198
„Atombomba becsempészése az Egyesült Államokba”	199
„Bent az ellenség házában”	201
„Tűzpróba”	203
„Nem fogadott el utasításokat Truman elnöktől”	206
20. Paranoia	210
„Ennélfogva Oroszország is tud mindent”	213
„Amit a vetélytársak tudnak”	215
21. „Úgy látszik, itt a harmadik világháború	219
„Hűszéves hazaárulás”	222
22. Semmi tisztességérzet	228
„Az FBI maga J. Edgar Hoover”	232
„A leggonoszabb kritika áldozata”	233
23. Játék szabályok nélkül	238
„A CIA teljes felszámolása”	239
24. A hosszú árnyék	242
„Mindnyájan megtettük, mert az Irodáról volt szó”	244
„Megkapjuk tőle, amit akarunk?”	247
„Azokat a dolgokat, amelyeket gyűlölt, egész életén át gyűlölte”	250
25. „Ne bízunk senkiben!”	255
„Az amerikai hírszerzés gyerekcipőben jár”	258
Solo	261

26. „Erkölcstelen magatartás”	266
„Az elnök megdöbbenésének adott hangot”	268
27. „A gyilkosság volt a módj”	271
„Az elnöknek joga volt tudni”	272
„Szálljon le az alvilágba!”	274
28. Veszedélyes ember	279
„Nem tudjuk, mit tegyünk”	280
„Kirúgni J. Edgar Hoovert, Jézus Mária!”	281
„Az ügynökök nem szoktak buszt vezetni”	284
„Senki sem mentesülhetett a vizsgálata alól”	285
29. Félelem révén uralkodni	287
„Útszéli pletykák”	289
„Mostantól nyilván kell tartanunk”	291
30. „Maga lehallgattatja ezt a telefont?”	297
„Az a J. Edgar Hoover nevű istenverte kanális”	298
„Eldöntöttük, hogy hadat üzenünk”	299
White hate	305
„Istenemre, még attól is rettegek, hogy visszaszóljak a feleségemnek!”	307
31. „Az az ember, akire támaszkodom”	313
„Az ellenség ellenőrzi az utakat”	316
„Ő a jövő embere”	318
J. Edgar Hoover embere”	320
„Ez nem tréfadolog”	322
„Győzni akar”	324
32. „Nyilvánvalóan illegális”	326
„Nem voltak illúzióim”	327
„Hoover harcképtelenné tett bennünket”	330
„Egy nagy feladat, mielőtt lelép”	333
„Az erő pillére a gyengék városában”	338
33. A végső fegyver	342
„Csak egyféleképpen lehetett kezelni”	344
„Senki sem tudta, mi helyes, mi helytelen”	349
„Nixon elnök behajszolta az FBI-t”	352
34. „Magára rogyasztja a templomot”	355
„Mogsokszorozódik és korlátlan”	357
„Összecsapáshoz vezethetnek”	360

„Kapjuk el a rohadékokat”	362
„Óriási zűrzavart okozna”	364
„Baromi nagy összetűzés”	367
„Megölhette volna”	371

NEGYEDIK RÉSZ • HÁBORÚ A TERROR ELLEN

35. Cselszövők	375
„Felhatalmazásom van az Egyesült Államok elnökétől”	376
„Minden eszköz megengedett”	380
„Tudtam, hogy valaki megtöri a hallgatást”	383
„Hemzseg az árulóktól”	386
36. „Az iroda ezt nem élheti túl”	389
„Veszélyes játék”	392
„Egy hajszálon múlt”	397
37. Kártyavár	400
„Szirénák szüntelen sívítása”	402
„A mélyére is hatolhatnánk”	405
„Megvan nekik a nevem!”	406
„Fejek fognak hullani”	407
38. „Állandó vészhelyzet”	410
„Megalázó és degradáló élmény”	411
„Az FBI emberfeletti hírneve”	415
„Ami hiányzott, a jó hírszerzés volt”	417
„Ötszáz éves árvíz”	421
„Hadd tudják meg a terroristák”	423
39. A hallgatás ára	426
„Kakukktójas voltam”	428
„Az elnök megkért minket, hogy fogjuk be a szánkat”	440
40. Mozaik	444
„Kiiktattuk a parancsnoki láncot”	447
„Elhatároztuk, hogy vádemeléssel lépünk tovább”	449
41. A vak sejk	452
„Megrengetni a földet”	454
„Örületbe kergeti az egész világot”	456

42. Repedések a páncélzaton	461
„Az amerikai nép megbüntetése”	463
„Miféle háború?”	470
„Ártani akartam az Irodának”	474
43. Könnyű célpont	477
„Bemutattak az al-Kaidának”	478
„Az amerikaiakat megölni”	480
„Végtelenül feszülten várta a véget”	482
„Tartóztassátok le a császárt!”	487
„Intézkedés nem szükséges”	491
44. Minden fegyverünket	497
„Kapják el a gonosztevőket!”	502
„Nemzeti kincs”	509
„Senki sem volt jobban megdöbbenve”	514
45. „Ha ezt nem tesszük meg, emberek pusztulnak el”	520
„Egy hírszerző szolgálat kezdeménye”	525
„Ki itt a parancsnok?”	528
„Ez a mi feladatunk”	531
„A cél, amelyből mindig erőt merítettünk”	536
 <i>Utószó</i>	 541
<i>Jegyzetek</i>	543
<i>Mutató</i>	611

ELŐSZÓ

Az Ellenség az egész világ a Szövetségi Nyomozóiroda története. Ha az FBI-ra gondolunk, elsősorban egy rendőri testület jut az eszünkbe, amely a jogállamiság őreként letartóztatja a bűnözőket, és érvényt szerez a törvényeknek. Napjainkban azonban az FBI első és legfontosabb missziója – s ez igaz az elmúlt száz év legnagyobb részére is –, a terroristákkal és a kémekkel kapcsolatos titkos hírszerzés. Ennélfogva az Olvasó főleg titkos hírszerző ügynökségként kísérheti majd figyelemmel az FBI történetét.

Ez a küldetés törvényszerűen olyan konfliktushoz vezet, amelyet az alkotmány megalkotói már tíz generációval ezelőtt előre láttak. Egy szabad népnek egyszerre kell biztonságban és szabadságban élnie. Ezek egymással hadban álló erők ugyan, mégsem létezhetünk csupán az egyikkel a másik nélkül. A titkos ügynökök lehetnek törvénykerülők; hagyományaik tárházában találunk lehallgatást, poloskák telepítését és illetéktelen behatolást magántulajdonba. Az évtizedek során az iroda bizony akkor szolgálta legjobban a nemzetbiztonság ügyét, amikor megkerülte vagy megszegte a törvényt. A demokráciákban a titkosrendőrség kárhozatos dolog és megvetés tárgya. A benne összpontosuló hatalom azonban megkerülhetetlen tényezővé és partnerré teszi az FBI-t Amerikában.

Az Ellenség az egész világ a titkos hírszerzés működése körül egy hagyományosan nyitott társadalomban zajló évszázados szüntelen konfliktusnak, a nemzetbiztonság és a polgári szabadságjogok közötti kötélhúzásnak a krónikája, annak a küzdelemnek az eposza, hogy egyszerre éljünk biztonságban és szabadságban. Ez a krónika kizárólag hiteles tényeken alapszik, mellőzve

minden névtelen forrást vagy azonosítatlan idézetet. A titkosítás alól nemrég feloldott, több mint hetvenezer oldal dokumentumra támaszkodik, köztük J. Edgar Hoover hírszerzési aktáinak párját ritkító gyűjteményére és kétszáznál is több *oral history* interjúra*, amelyek az FBI igazgatói tisztségében eltöltött negyvennyolc éve alatt és után szolgáló ügynökökkel készültek.

Hoover a múlt szennyével (vagy szebben kifejezve: patinájával) bevont szoborként áll a 20. századi amerikai történelem egyik központi helyén. Hívei látónoki képességű génuszt láttak benne, ellenfelei – Kennedy elnök nemzetbiztonsági tanácsadójának megfogalmazásával élve – „istenverte kanálist”. Manapság amerikaiak milliói csak mint karikatúrát ismerik: túlszoknyás zsarnokként, transzvesztita különként. Egyik vélemény sem igaz. Az utóbbi években megnyitott akták lehántják róla a mítoszok és legendák rétegeit, és új megvilágításba helyezik. Olyan titkos missziókat vitt végbe, amelyek az ő korában csaknem felfoghatatlanok voltak: egyenesen a Szovjetunió és Kína legfőbb vezetői után kémkedett a hidegháború legsötétebb napjaiban; titkosszolgálati adatokon alapuló, részletekbe menő figyelmeztetéseket tett közzé New York és Washington elleni öngyilkos légitámadásokról; puccsot irányított egy demokratikusan megválasztott külföldi vezető megbuktatására, és kifinomult módszerekkel felforgató tevékenységet végzett az Egyesült Államok megannyi elnöke ellen.

Hoover nem szörnyeteg volt, hanem egy amerikai Machiavelli. Okos volt és fortélyos, aki egy pillanatra sem vette le szemét az ellenségeiről. Az amerikai hírszerzés alapító atyjaként és a modern állam felügyelő és megfigyelő funkcióinak építőmestereként tekinthetünk rá. Tőle eredeztethető a kormányzat számítógépes adatbázisaiban tárolt minden ujjlenyomat és minden egyes bájtt biográfiai és biometria adat.

Edgar Hoover mesterien manipulálta a közvéleményt. Miközben a nemzetbiztonság megteremtésére törekedett, politikai hadviselést és titkos kormányzati tevékenységet folytatott, gyakran a morális szempontok mellőzésével. Ötvenöt hosszú éven át harcolt emésztő szenvedéllyel a kommunizmus és a terrorizmus ellen. Az 1940-es évektől egészen halála napjáig előre látta

* *Oral history*: történelmi tárgyú információ, amelyet olyan személyekkel készített interjúk során gyűjtenek be, akiknek az élményei reprezentatívak vagy speciális jelentőségűek az adott kora, korszakra, történésekre, eseményekre stb. vonatkozóan; jelenti még az ilyen jellegű információ alapján készült könyvet, cikket, tanulmányt, elektronikus adathordozóra rögzített felvételt, vagy az interjúban elhangzottak nyomtatott (szöveges) átiratát. (*A lábjegyzetek a könyvben végig a fordító megjegyzései.*)

azokat az apokaliptikus veszélyeket, amelyekkel ma szembe kell néznünk. Ennek ellenére olyan intézményt hagyott hátra, amely csaknem vele együtt szállt a sírba, és csak az utóbbi három évben sikerült szilárd törvényességi alapon újraélesztenie nemzetbiztonsági küldetését.

Az FBI sohasem rendelkezett hivatalos alapító okirattal azon az elnöki eskün túl, amely szerint őrökdi a törvények hűséges betartásán; márpedig az elnökök az első világháború vége óta mindig megpróbálták az esküben foglalt korlátozások szabta határokat feszegetni. Utasították Hoovert, hogy a pacifistákat ugyanúgy üldözzé, mint a terroristákat, a polgárjogi mozgalmak hőseit pedig ugyanúgy a célkeresztjükbe fogták, mint a Ku-Klux-Klan lovagjait. Parancsaikat követve az iroda megsértette a *Bill of Rights*-ban* lefektetett szabadságjogokat, így szerevén érvényt az elnök főparancsnoki hatalmának, „Az alkotmány nemigen zavart egyetlen elnököt sem a háborús időkben” – írta egyszer Franklin D. Rooseveltt igazságügyi minisztere – és azóta mindegyik elnök háborúban állónak tekintette magát.

Az *Ellenség az egész világ* az elnök nevében végrehajtott illegális letartóztatások és fogva tartások, házkutatások, lehallgatások és bepoloskázások történetét kíséri végig. A történet középpontjában mégsem ez áll, hanem Amerika száz éven át folytatott háborúja a terroristák, kémek, anarchisták és bérgyilkosok ellen. Ezen ütközet parancsnokai – elnökök, igazságügyi miniszterek és FBI-igazgatók egyaránt – felhasználták hatalmukat, és vissza is éltek vele a nemzetbiztonság nevében. És mégis; még az ő hatalmuknak is vannak korlátai az amerikai demokráciában. Élete vége felé Hoover már nem volt hajlandó Nixon elnök törvényszegő parancsait végrehajtani. Robert Mueller pedig, aki 2001. szeptember 4-e óta az iroda igazgatója, ellenszegült Bush elnök utasításainak törvénytelen titkos megfigyelések végrehajtására, és tiltakozásul inkább felajánlotta lemondását. Kijelentette, hogy nem nyerjük meg a terrorizmus elleni háborút, ha közben elveszítjük a szabadságunkat.

Az FBI vezetői napról napra ebben az állandó konfliktushelyzetben élnek. Amerikának szüksége van arra, hogy megismerje e küzdelem történetét. Ha nem teszi, a következő válság eljövetelekor a biztonság ígéréteért cserébe feladja a szabadság garanciáit. Meglehet, nagyobb biztonságban élünk majd akkor, de kevésbé szabadon.

* A *Bill of Rights* az alapvető és sérthetetlen szabadságjogokat lefektető elvi nyilatkozat, az USA alkotmányának első tíz kiegészítése, amelyek az egyén jogait védik a kormányzat túlhatalmával szemben.

ELSŐ RÉSZ

KÉMEK ÉS SZABOTŐRÖK

*1920 szeptemberében bomba robbant a Wall Streeten;
a terrortámadás felderítetlen maradt.*

ANARCHIA

J. Edgar Hoover huszonkét éves korában vonult hadba 1917. július 26-án, egy csütörtöki reggelen. Miután kilépett Washington D. C.-beli otthonának ajtaján, ahol gyermekkorát és középiskolás éveit töltötte, új életet kezdett az Igazságügyi Minisztériumban, hogy kezdetben közrendű katonaként szolgáljon a törvény embereinek hadseregében a kémek, szabotőrök, kommunisták és anarchisták elleni harcban az Egyesült Államok területén.

Amerika 1917 áprilisában lépett be az első világháborúba. Csapatainak első egységei Franciaországban szálltak partra, teljesen felkészületlenül a rájuk váró borzalmakra. A honi frontvonalon az amerikaiakat a félelem fojtogatta a német titkos ügynökök szabotázsakciói miatt. Az ország már egy éve magas fokúriadókészültségben élt, amióta az ellenség támadást intézett egy hatalmas hadianyagraktár ellen. A New York-i kikötő nyugati végében fekvő Black Tom-szigeten bekövetkezett detonációban kétezer tonna robbanóanyag repült a levegőbe a nyár közepi éjszaka sötétjében. Heten haltak meg a helyszínen, Manhattanben ezernyi ablakot tört be a légnyomás, a Szabadság-szobrot pedig repeszdarabok rongálták meg.

Hoover az Igazságügyi Minisztérium Háborús Szükséghelyzeti Osztályára (*War Emergency Division*) került, és feladatul a következő váratlan támadás elhárítását kapta. Harcias lelkületű ember volt, és jól értette a módját, hogyan terelje felettesei gondolkodását a számára kedvező irányba. Hamarosan kivívta az osztályvezető, John Lord O'Brian elismerését. – Dolgozott vasárnap és éjszakánként, ahogyan én magam is – emlékezett vissza rá O'Brian, – Többször is előléptettem, pusztán az érdemeiért.¹

Hoover rövidesen az osztály Ellenséges Külföldiek Irodájának (*Alien Enemy Bureau*) élén találta magát, amelynek feladata az Egyesült Államokban élő politikailag megbízhatatlan külföldiek nyilvántartása és bebörtönzése volt. Huszonhárom éves korában 6200 internálótáborba zárt német felügyeletét irányította, míg további 450 ezret megfigyelés alatt tartottak. Huszonnégy éves korában rábízta a minisztérium újonnan létrehozott Radikálisokkal Foglalkozó Ügyosztálya (*Radical Division*) vezetését; ebben a minőségében az Egyesült Államok történetének legnagyobb szabású antiterrorista hadműveleteit irányította, amelyek során radikalizmussal gyanúsított személyek ezreit tartóztatták le országszerte. Nem volt szüksége puskára vagy lőszerre – az ő fegyvere a titkos hírszerzés volt.

Hoover egész életét a fővárosban, Washingtonban élte le, ott, ahol 1895. újjénapján megszületett, négy gyermek közül a legkisebbként. Kormányhivatalnokok fia és unokája volt. Apja, Dickerson, depresszióban szenvedett; búskomorsága az állásába került (térképészként dolgozott), és minden bizonnyal halálát is siettette. Anyja, Annie, kényeztette, de egyben szigorú is volt. Hoover vele élte le élete első negyvenhárom évét, egészen anyja halála napjáig. Több közeli munkatársának is elmondta: azért nem nősült meg sohasem, mert attól tartott, ha rosszul választana, rámenne a karrierje, egy félresikerült házasság tönkretenné. Unokahúga, Margaret Fennell mellette nőtt fel, és hat évtizeden át kapcsolatban állt vele, de csak annyira ismerte, mint akárki más. Így emlékezett róla: „Néha az az érzésem támadt, hogy valójában – hogy is mondjam – félt túl közel kerülni másokhoz. Ha valaha is kifejezte szeretetét az Isten és a haza iránti odaadásán kívül, azt tanúk nélkül tette. A kutyák kiváltottak benne érzelmeket, az emberek azonban nem. Belső világa rejtve maradt, még közvetlen családtagjai és kevés közeli barátja előtt is.”²

Hoover alaposan megtanulta, hogyan kell katonai alakzatban menetelni és formailag jól felépített érvelést előadni. Középiskolai éveinek csúcspontját az alaki kiképző csapatban végzett gyakorlatozás és a vitaköri szereplés jelentette a számára. Iskolájának (*Central High School*) vitacsapata messze a legjobb volt a városban, Hoover pedig sztárként emelkedett ki tagjai közül; az iskolai újság magasztalta is versenyszellemét és „hideg, könyörtelen logikáját”. Miután egyszer lehengerlő győzelmet arattak egy egyetemi csapat ellen, az újságnak nyilatkozva elmondta, hogy a vita „gyakorlati és hasznos példát” nyújt neki „az életből, amely nem több és nem kevesebb, mint hogy az egyik ember észbeli képességei összeméretnek egy másikéval”³

A középiskola elvégzése után Hoover azonnal kormányhivatalnoknak állt. Bármerre nézett, mindenfelől emblematisztikus kormányzati épületek vették körül. A kétszintes ház, amelyben lakott, csupán hat háztömbnyire volt a Capitolium-dombtól, amelynek tetején ott láthatta a szenátus és a képviselőház helyiségeinek kivilágított ablakait, a Legfelsőbb Bíróság ógörög templomokat idéző, fenséges épületét és a Kongresszusi Könyvtárat boltíves mennyezetével és festett üvegablakaival. Vasárnaponként kötelességtudóan elmormolta ugyan a presbiteriánus egyház imádságait, fiatalságának e világi katedrálisa azonban a Kongresszusi Könyvtár volt, ahol az Egyesült Államokban kiadott minden könyv köteles példányát őrizték. A központi olvasóterem tiszteletet parancsoló, áhítatos csendje azt sugallta, hogy minden létező tudás ott van elérhető távolságban, csak ki kell nyújtaniuk érte a kezünket. A könyvtár egyedi nyilvántartást fejlesztett ki, és Hoover kartotékolóként jól kiismerte magát a bonyolult rendszerben, az információ tárolásával és visszakeresésével teremtve elő tanulmányainak anyagi fedezetét. Napközben a könyvtárban dolgozott, a kora estéket és a nyári délelőttiakat pedig kemény tanulással töltötte a George Washington Egyetemen, ahol 1917 júniusában mesterfokú jogi diplomát szerzett. Noha jelentkezett katonai szolgálatra, ténylegesen odahaza vett részt a háborúban az Igazságügyi Minisztérium falai között.

„A LEGKOMOLYABB FENYEGETÉS”

1917. április 6-án, azon a napon, amikor Amerika belépett az első világháborúba, Woodrow W. Wilson elnök végrehajtási utasításban hatalmazta fel az Igazságügyi Minisztériumot az ellenségesnek vélt külföldiek letartóztatására és bírósági tárgyalás nélküli bebörtönzésére. Egyúttal közölte az amerikai néppel, hogy Németország „számtalan kémeket telepített gyanútlan közösségeinkbe, sőt kormányhivatalainkba is, és mindenütt bűnös fondorlatokra készül”.⁴ Az elnöki szózat hatására az országon félelem söpört végig, amely nagyban hozzájárult az Igazságügyi Minisztérium szerepének felértékelődéséhez. „Amikor hadat üzentünk, voltak, akik valódi rémuralmat vizionáltak Amerikában” – jellemezte a hangulatot O’Brian.⁵

O’Brian felügyelete mellett Hoover és kollégái éjt nappallá téve dolgoztak a Háborús Szükséghelyzeti Osztály és az Ellenséges Külföldiek Irodája zsúfolt, dohányfüstös helyiségeiben, elmerülve az Amerika-el-

lenes merénylettervekről szóló töredékes jelentések összeillesztésében. Olyanok voltak, mint a szünet nélkül érkező hamis tűzriadóra figyelő tűzoltók. „Óriási nyomás” nehezedett rájuk, ahogyan O’Brian fogalmazott; a politikusok és a közvélemény egyaránt „mérlegelés nélküli eljárást” és „tömeges repressziót” követelt mind a gyanús amerikaiak, mind az idegenek ellen, gyakran „alig több mint felelőtlen híresztelések alapján”. A Black Tom-szigeti robbantás előtt „ennek az országnak a népe még sohasem szembesült felforgató tevékenységgel. A kormány hasonlóképpen felkészületlen volt.”⁶ A merénylet után potenciális fenyegetettségről szóló jelentések ezrei futottak be a kormányhoz. Az ország vezetői attól tartottak, hogy az ellenség bárhol és bármikor lecsaphat.

Black Tom német kiagyalói attól a pillanattól kezdve tevékenykedtek Amerikában, hogy 1914 nyarán az első világháború kitört Európában. Terveik között szerepelt a beszivárgás Washingtonba és a Wall Street megrendítése; ír és hindu nacionalistákat szerveztek be, hogy csapásmérésre képezzék ki őket amerikai célpontok ellen, Mexikót és Kanadát pedig biztos háterszágának használták az Egyesült Államok elleni titkos hadműveleteikhez. Hoover még jogot tanult az esti egyetemen, amikor 1915 elején Franz von Papen washingtoni német katonai attasé titkos parancsot kapott Berlinből: vegye el Amerika kedvét a hadba lépéstől. Von Papen nyomban hozzá is látott a propagandagépezet kiépítéséhez az Egyesült Államokban: a németek titokban megkaparintották az egyik jelentős New York-i lapot, a *Evening Mail*, és ügynökeik tárgyalásokat folytattak a *Washington Post* és egy másik New York-i újság, a *Sun* megvételéről. A németek ügyét politikai érdekkijárók, korrupt újságírók és fondorlatos detektívek szolgálták.⁷

Csakhamogy 1915. május 7-én egy német tengeralattjáró megtorpedózta a *Lusitania* brit utasszállító óceánjárót. Az 1119 (köztük 274 amerikai) halálát okozó támadás után a német követ komor hangú táviratot küldött Berlinbe: „Akár nyíltan is beismerhetjük, hogy az itteni propagandánk totálisan összeomlott.”⁸ Az amerikaiak felháborodtak a civilek megtámadása miatt, Németország politikai és diplomáciai helyzete pedig súlyosan megrendült az Egyesült Államokban. Wilson elnök elrendelte, hogy a washingtoni német követség valamennyi alkalmazottját helyezték állandó megfigyelés alá. Robert Lansing külügyminiszter titkos ügynökökkel lehallgattatta a német diplomaták telefonjait, az év végére pedig Von Papent és munkatársait kiutasították az országból.

Amikor Hoover az Igazságügyi Minisztériumban munkába lépett, O'Brian éppen bíróság elé állítottatott és elítéltetett egy német kém, Franz von Rintelen századost. Az ügy az újságok címlapjára került. Von Rintelen a *Lusitania* elsüllyesztése előtt néhány héttel érkezett, hamis svájci útlevelel az Egyesült Államokba. A német főparancsnokság utasítása értelmében toborzásba kezdett: ögyelgő matrózokat a New York-i dokkokból, radikális ír nacionalistákat, egy Wall Street-i szélhámost és egy részeges chicagói kongresszusi képviselőt szervezett be az amerikai hadiipar szabotálasára, fals üzletkötések és valódi robbantások kombinációjával. Von Rintelen azonban csakhamar elmenekült az Egyesült Államokból, jogosan tartva attól, hogy titkos terveire fény derül. Mihelyst partot ért Angliában, a brit titkosszolgálat, amely a német táviratokat elfogta, menten letartóztatta. A londoni Towerban kemény kihallgatásnak vetették alá, majd vádemelési javaslattal átadták az amerikai Igazságügyi Minisztériumnak.

„Amerika még sohasem látott ehhez foghatót – jelentette ki Wilson elnök a kongresszusban a százados őrizetbe vétele után. – Nem is olyan rég az ilyesmi hihetetlennek tetszett volna. És mivel hihetetlen volt, nem is készültünk fel rá.”

A terroristák és az anarchisták jelentik „a legkomolyabb fenyegetést országunk békéjére és biztonságára – folytatta az elnök. – Az ilyen indulattól, ellenséges érzülettől és anarchiától vezérelt lényeket el kell tiporni... Erőnk vasmarka záródjon össze körülöttük most azonnal.”⁹

J. Edgar Hoover és az FBI lesz majdan ennek az erőnek az eszköze.

FORRADALOM

„Hiszek az erőben” – írta Theodore Roosevelt elnök 1908 júniusában, abban az órában, amikor elhatározta, hogy létrehozza azt az intézményt, amely később FBI-ként vált ismertté. Az elnök „több hatalmat [birtokol], mint bármely más hivatal a modern idők nagy köztársaságaiban vagy alkotmányos monarchiáiban – jegyezte le büszkén. – És én fel is használtam minden rendelkezésemre álló hatalmat.”¹⁰ Roosevelt, aki egy anarchista merénylet után került az elnöki székbe a századfordulón,^{*} azért küzdött, hogy érvényt szerezzen a demokráciának, működtesse a politikai intézményrendszert, és a jogrend alapján építse fel az országot.

A forradalomban született és a szabadság iránt elkötelezett Amerikát a polgárháború kettészakította, de újraegyesült, és a szabadságot kereső külföldiek nagy bevándorlási hullámainak köszönhetően át is alakult. A 20. század fordulóján már az utolsó vad és zabolázatlan nyugati területek is az állammá alakulás határára kerültek. Lassan véget ért a hegyvidékek és a sivatagok gyéren lakott vidékeinek, a civilizáció peremterületének felfedezése. Az Egyesült Államokban nagyjából 76 millióan éltek, több mint felük kisvárosokban és falvakban. Amerika kemény küzdelem árán civilizálta a határvidékeket, de a folyamat közben a jog uralma még nagy területeken nem érvényesült. A békebírók^{**} a *seriff* (a. helyi rendőr) feladatát is ellátva, csapatokba szerveződve néztek szembe a halállal a banditákkal vívott harcokban.

* A szerző itt Roosevelttel elődje, William McKinley elnök meggyilkolására utal.

** A békebíró (*U.S. {federal} marshal*) a szövetségi bíróság tisztviselőjeként a központi kor-

A pénz és a hatalom, az invenció és az információ generátoraivá fejlődő amerikai nagyvárosok szegénynegyedeiben nyüzsgtek a bevándorlók, akik a szabadság és a boldogulás reményében érkeztek az Újvilágba. 1900-ra az amerikai ipar és ipari munkásság állította elő a legtöbb tőkét a Földön, a világ ipari termelésének csaknem egynegyedét. Ahogyan Amerika óriássá fejlődött, a nagyvállalatok vagyona mérhetetlenül megnőtt, az iparmágnások pedig irányítani és ellenőrizni akarták azokat a milliőkat, akiknek a munkájából meggazdagodtak. Ahogyan Amerika globális hatalommá nőtte ki magát, minden újabb óvilági bevándorlási hullám táplálta a félelmet a külföldi felforgatástól. A forradalmárok veszélyes eszméket importáltak Németországból, Olaszországból és Oroszországból. Röpirataikkal és tiltakozásaikkal az amerikai politikai és gazdasági rend ellen lázadtak. A bányák, a gyárak és az üzemek tele voltak olyan emberekkel, akik korábban királyok és cárok uralma alatt éltek, most pedig egy jobb világról álmodtak. A legradikálisabbak a régi rend halálát és olyan politikai utópia megvalósulását vizionálták, amelyben a világ elnyomottjai és elesettjei uralkodnak majd.

„Elérkezett a nagy társadalmi forradalmak ideje – jegyezte le Roosevelt 1895-ben, amikor New York rendőrfőnöke lett, s amikor J. Edgar Hoover megszületett. – Mindannyian a jövőt fürkésszük, megpróbálván előre látni azoknak a hatalmas, nyers erőknek a színre lépését, amelyeket a századunkban végbement, mérhetetlen horderejű ipari forradalom lendített mozgásba. Nem tudjuk, miként kezeljük a népesség óriási méretű vándorlását, a városok terjeszkedését és a tömegek nyugtalanságát, elégedetlenségét.”¹¹

A világra rászabadult nyers erők egyike az anarchia volt. Az anarchisták magát a hatalmat akarták szétzúzni, lerombolva a nyugati civilizáció pilléreit. 1894-ben meggyilkolták a francia köztársasági elnököt, 1897-ben a spanyol kormányfőt, 1898-ban az osztrák császárnét, 1900-ban az olasz királyt,¹² 1901-ben pedig William McKinley amerikai elnököt. Az ő halála után lett elnök Theodore Roosevelt, negyvenkét éves korában, a legfiatalabbbként Amerika történetében.

mányt képviseli; feladata az igazságszolgáltatás és a rendvédelem szövetségi (az egyes államhatárokon túlnyúló) feladatainak ellátása. Segítői a *deputyt*k (helyettesek), akik végrehajtják a bíróság utasításait, védelmet nyújtanak a bíróságnak és a tanúknak, rendfenntartó erőként lépnek fel zavargások idején stb.

* Marie François Sadi Carnot francia és Antonio Cánovas del Castillo spanyol miniszterelnökről, Umberto olasz királyról és Erzsébet (Sisi) osztrák császárnéről, magyar királynéről van szó.

A kongresszushoz intézett első jelentős beszédében, 1901 decemberében Roosevelt deklaráta: – Az anarchia az egész emberiség elleni bűntett. – Új törvények megalkotására szólított fel annak megakadályozására, hogy forradalmárok és felforgatók az Egyesült Államokban élhessenek.¹²

„EZEKET AZ EMBEREKET MIND NYILVÁNTARTÁSBA KELL VENNI”

Roosevelt elnök ekkorra már megtapasztalta a birodalmi hatalom ízét, és kedvére való volt. Egyedül cselekedett, amikor csatornát vágatott a panamai dzsungelén keresztül, és egyedül döntött úgy, hogy az amerikai hajóhadat globális erődemonstrációra küldi. Tudta, hogy a külföldiek visszavághatnak, ha Amerika kiterjeszti hatalmát a világ többi részére. Csakhogy elnöksége első éveiben nem rendelkezett valódi hatalommal ahhoz, hogy szembeszálljon az Egyesült Államokat fenyegető bűnös szándékokkal. Igazságügyi Minisztériuma még csak ekkor kezdte megtanulni, hogyan kell megvédeni és fenntartani a jogállamot.

Az 1870-ben, öt évvel a polgárháború vége után létrehozott Igazságügyi Minisztérium és vezetője, az igazságügyi miniszter a rend érvényre juttatását kapta feladatául a szétszaggatott nemzetben. A miniszter és jogászai a Fehér Háztól egy háztömbnyire rendezkedtek be a Freedman Savings Bank épületének három felső emeletén. A 19. század hátralévő évtizedeiben azután ott is maradtak ezen az émelyítő, az alatt folyó szennyvízcsatornától bűzlő helyen. A kongresszusi felhatalmazás alapján nyomozást folytathattak és büntetőeljárást indíthattak az Egyesült Államok ellen elkövetett bűncselekmények ügyében. A kongresszus megajánlott ugyan évi ötvenezer dollárt a nemes cél megvalósítására, de azoknak a szövetségi szintű jogszabályoknak a megalkotását elmulasztotta, amelyek útmutatást nyújthattak volna az igazságszolgáltatás mikéntjére vonatkozóan.

Négy 19. századi elnök vette igénybe az ország legerősebb magánrendőrségét, a Pinkerton Nemzetvédelmi Ügynökséget (*Pinkerton National Defence Agency*) titkos hírszerzési adatforrásként, valamint a jog érvényesítése és a politikai küzdelem eszközeként. „Mindig is idegenkedtem nyomozók alkalmazásától és fizetésétől” – írta Benjamin Brewster igazságügyi miniszter 1884-ben. Azért csak megtette.¹³ Az ügynökség alapítója, Allan Pinker-

ton, kémakciókat irányított a polgárháborúban, és segített Abraham Lincoln elnöknek a titkosszolgálat létrehozásában. Detektívjei vasúti és acélipari bárókat szolgáltak a munkásmegmozdulások szervezőivel szemben kémkedéssel, sztrájkok letörésével és koponyák betörésével. Titkos informátorokat fizettek le, akiknek személyazonosságát fedőnevek mögé rejtették. Nem riadtak vissza a törvénysértéstől sem a törvényesség védelme, vagy az erőszak alkalmazásától a rend fenntartása érdekében. 1892-ben azonban a kongresszus megtiltotta a kormánynak a cég igénybevételét, miután a Carnegie Steel Company nevű acélvállalat homesteadi telephelyén, Pennsylvania államban lezajló összecsapásban Pinkerton három embere és öt munkás életét veszítette. A Fehér Ház ettől kezdve kénytelen volt nélkülözni a magádetektívek szaktudását, fortélyait és erejét.

McKinley meggyilkolása után Robert A. Pinkerton azt javasolta, hozzanak létre új kormányhivatalt az amerikai szélsőségesek megsemmisítésére. „Ezeket az embereket mind nyilvántartásba kell venni, és állandó megfigyelés alatt kell tartani” – írta.¹⁴ 1903-tól az anarchisták amerikai tartózkodását megtiltó új törvények alapján az Igazságügyi és a Munkaügyi Minisztérium titkos dossziékat fektetett fel a radikális nézeteket valló külföldiekről.

A republikánus Roosevelttel az anarchisták mellett a plutokratákkal szemben is frontot nyitott. Az amerikai nemzeti parkok létrehozójaként különösen felháborította az állami tulajdonú földeken feltárt olaj, szén és ásványi kincsek lerablása és az erdőirtás. A közvagyon saját profitjuk növelése céljából fosztogató nagyipari bűnözők politikusokat vesztegettek meg, hogy fedezzék földszerzési panamáikat. Ezerdollárosokkal felfegyverkezve hektárok millióit sajátították ki az utolsó amerikai határvidékeken.

1905-ben szövetségi vizsgálat indult az ügyben, amelyet részben a trágárságáról elhíresült titkosszolgálati ügynök, William J. Burns vezetett. Vádat emeltek és elmarasztaló ítéletet hoztak John H. Mitchell republikánus szenátor és John H. Williamson republikánus oregoni képviselő ellen a Cascade Range hatalmas erdősegeinek kizsákmányolásában játszott szerepük miatt. Az egyik oregoni újság joggal állította, hogy Burns és a kormányzati nyomozók „az orosz kémek és detektívek módszereit” használták. A szenátor időközben meghalt, mielőtt ügye a fellebbviteli bíróság elé került volna, a képviselő ellen hozott ítéletet pedig a Legfelsőbb Bíróság megsemmisítette, hivatkozással Burns „botrányos viselkedésére” és arra az arcátlan eljárására, ahogyan befolyásolni akarta az esküdteket és a tanúkat. Ezután Burns

a kormányzati tevékenységet feladva híres magán-detektív, majd a telefonok lehallgatásában és a szállodai szobák bepoloskázásában mutatott jártassága révén J. Edgar Hoover főnöke lett az FBI-ban.¹⁵

A csalók és spekulánsok zavartalanul folytatták a szűzföldek lerablását. Az elnök éktelen haragra gerjedt.

„ROOSEVELT a rá jellemző indulatos stílusban kijelentette, hogy a közvagyon fosztogatói ellen eljárás indul, és bíróság elé kell állniuk” – olvasható egy 1943-ban kelt emlékeztetőben Hoover számára. A szerző Louis Findlay, az FBI különleges ügynöke, aki 1911-ben lépett be az irodába. A memorandum az FBI megszületésének egyedülálló bizonyítéka, mivel megalapítói – jó okkal – homályban tartották az eredetét.¹⁶

„ROOSEVELT a Fehér Házba hívta CHARLES BONAPARTE igazságügyi minisztert, és közölte vele: elvárja, hogy a földdel szélhámoskodókkal szemben a legnagyobb határozottsággal lépjenek fel, és utasította, hogy állítson szolgálatba megfelelő nyomozói gárdát.” I. Napóleon francia császár unoka-öccseként és a vesztfáliai király unokájaként Bonaparte a ritka amerikai kékvérek közé tartozott. Már évek óta Roosevelt közeli barátja és tanácsadója volt. Mindketten arisztokraták, de egyben progresszív nézeteket valló reformerek és moralisták voltak, akik helyeselték az erő ésszerű alkalmazását a törvény nevében. Rooseveltnek cseppet sem volt ellenére, hogy a sztrájkolókat megismerkedjenek a gumibottal és az ólmosbottal, míg Bonaparte azt vallotta, hogy a polgárórság által alkalmazott erőszak képes megvédeni a társadalmi rendet.

„BONAPARTE az Egyesült Államok Titkosszolgálatához folyamodott kellően képzett emberekért a megfelelő és szükséges nyomozás érdekében, és rendelkezésére is bocsátottak egy jelentős erőt képviselő állományt” a zabolátlan panamák megfékezésére – jegyezte fel Findlay. Az elnök azonban elégedetlen volt. „Közölte BONAPARTE úrral, azon az indulattól fűtött hangon, amely oly jellemző volt rá, hogy a jelentés szerecsenmosdatás. Tényeket akar, minden tényt hiánytalanul, és csakis az igaz tényeket, s ha történt bármiféle szerecsenmosdatás, majd maga jár utána a dolgoknak” – áll a jelentésben.

„ROOSEVELT elnök utasította BONAPARTÉT: hozzon létre az Igazságügyi Minisztériumban olyan nyomozó szolgálatot, amely semmilyen más osztálynak vagy hivatalnak nincs alárendelve, s amely az igazságügyi miniszteren kívül másnak nem tartozik felelősséggel.” Az elnöki parancs „a Nyomozóiroda (*Bureau of Investigation*) létrehozását eredményezte”

A törvény értelmében Bonaparténak a képviselőházat és a szenátust kellett felkérnie az új hivatal létrehozására. „Az Igazságügyi Minisztérium nem rendelkezik operatív erővel, s annál kevésbé közvetlenül neki alárendelt állandó nyomozógárdával” – írta Bonaparte a kongresszusnak; ennél fogva „kétségtől nincs meg minden feltétel a munkája végzéséhez”.¹⁷ Hivatalosan folyamodott tehát pénzért és felhatalmazásért, hogy létrehozzon „egy kicsi, gondosan megválogatott és tapasztalt állományt”

1908. május 27-én azonban a képviselőház határozott nemet mondott, attól tartva, hogy az elnök titkosrendőrséget akar létrehozni. A félelem megalapozott volt: a múltban az elnökök nemegyszer alkalmaztak magánnyomozókat kémkedésre politikai ügyekben.

Joseph Swagar Sherley kentuckyi demokrata párti képviselő szerint „az amerikai kormányzati alapelvek” tiltják „a kémkedést emberek után és a kutakodást olyan dolgokban, amelyek normális körülmények között magánügynek minősülnek”. Walter I. Smith iowai republikánus képviselő és majdani szövetségi fellebbviteli bíró határozottan ellenezte „kémszervezet” létrehozását Amerikában, John J. Fitzgerald New York-i demokrata képviselő óva intett „egy központi rendőri vagy kémszervezettől a szövetségi kormányban”, George E. Waldo New York-i republikánus képviselő pedig közölte: „Nagy csapás lenne a szabadságra és a független intézményekre nézve, ha ebben az országban esetleg létrejönne bármiféle olyan nagy hatalmú központi titkosszolgálati hatóság, amilyen Oroszországban van.”¹⁸

A kongresszus megtiltotta az Igazságügyi Minisztériumnak, hogy akár egyetlen centet is költsön Bonaparte előterjesztésére. A miniszter azonban megkerülte az utasítást; manővere a törvény betűjével ellentétes lehetett ugyan, de az elnök szellemének pontosan megfelelt.

Theodore Roosevelt „kész sutba dobni az alkotmányt, valahányszor az útjában áll” – észrevételezte Mark Twain. Az FBI kezdetei ebben a merész dacban gyökereztek.¹⁹

„AZ IGAZSÁGÜGYI MINISZTER TUDJA VAGY TUDNIA KELI”

Bonaparte türelmesen megvárta, hogy a kongresszus június végén nyári szabadságra menjen, majd az Igazságügyi Minisztérium költségvetési kere-téből főállású nyomozóként nyolc veterán titkosszolgálati ügynököt alkal-

mazott. 1908. július 26-án egy hivatalos rendelet aláírásával új nyomozó ügyosztályt hozott létre „különleges ügynökökből” álló harmincnégy fős egységgel. Az ő feladata lesz összekoldulni, kölcsönkérni vagy lopni pénzt és embert az elnök kívánsága szerint. A nyomozóiroda főnökévé Stanley W. Finch személyében olyan hivatalnokot nevezett ki, akinek nem volt megfelelő képzése ahhoz, hogy Washingtonban jogászként praktizáljon.²⁰

Bonaparte négy szemközt figyelmeztette az elnököt, hogy „a megbízható, hatékony nyomozógárda toborzása komoly nehézséggel jár”. A csapatnak rendelkeznie kell „bizonyos ismeretekkel a bűnözők törzshelyeivel és szokásaival kapcsolatban, és a tagok kénytelenek időről időre kapcsolatba kerülni, munkájuk során együttműködni rendkívül alacsony morális szinten álló személyekkel”. A nyomozók „gyakran hajlamosak maguk gyártani az elvárt bizonyítékokat” – tette hozzá. Az igazságügyi miniszter kell legyen az a személy, aki „jogszerűen beszámoltatható” a ténykedésükkel kapcsolatban.²¹

A kongresszus 1908 decemberében kapott néhány soros esemény utáni tájékoztatást a Nyomozóiroda létrehozásáról Bonaparténak az Igazságügyi Minisztériumról szóló éves jelentésébe foglaltan. Ebben az áll, hogy „szükségessé vált a minisztérium számára egy saját égisze alatt működő, különleges ügynökökből álló, csekély létszámú egység létrehozása. Ennek megtörténte a hivatkozott minisztérium részéről nem volt szándékolt.” Az állítás nem fedte az igazságot, mivel maga az elnök rendelte el létrehozását.

Bonaparte személyesen biztosította a kongresszust: az iroda nem lesz titkosrendőrség. A politika felett álló szervezetként fog működni. Ügynökei az igazságügyi miniszter mint az országnak a törvényesség betartásán őrködő legfőbb köztisztviselője fogja utasítani és ellenőrizni. Megígérte, hogy „az igazságügyi miniszter minden időben tudja vagy tudnia kell, hogy mit csinálnak”.²²

A „tudja” és a „tudnia kell” közötti szakadék veszélyes feneketlen mélységgé válik majd, amikor J. Edgar Hoover kezébe kerül a hatalom.

ÁRULÓK

1919. augusztus 1-jén Hoover lett az Igazságügyi Minisztérium újonnan létrehozott, Radikálisokkal Foglalkozó Ügyosztályának (*Radical Division*) vezetője. Ezzel az Egyesült Államok kormányában addig példátlan hatalom koncentráldott a kezében.

Több száz nyomozóirodai ügynök és informátor tartozott a felügyelete alá. Kénye kedve szerint elrendelhetette bárki letartóztatását. Haladéktalanul országos kampány megszervezésébe kezdett az állam ellenségeivel szemben. Ekkor még mindig csak huszonnégy éves volt.

Az Egyesült Államok sikerrel vívta meg csatáit a külföldi harcmezőkön abban a két évben, amióta Hoover kormányhivatalnok lett. Most a hazai frontvonalakon bocsátkozott politikai hadviselésbe.

Az első világháború kitörése óta az Igazságügyi Minisztérium és a Nyomozóiroda minden rendelkezésre álló eszközt bevetett amerikaiak és külföldiek ellen egyaránt, Wilson elnök már akkor figyelmeztetett: „Elvetemült kémek és összeesküvők a lázadás szellemét terjesztették el közöttünk.”²³ Azt állította, hogy a külföldi ügynökök „népünk soraiban is sokakat megrontottak”. Közölte, hogy a háborút ellenző polgárok valójában az ellenség oldalán állnak. „Jaj annak az embernek vagy csoportnak, aki megpróbál az utunkba állni” – jelentette ki.

Az igazságügynél eltöltött első évében Hoover jól kitanulta a tömeges letartóztatás és fogva tartás mechanizmusát. A minisztérium már a hadüzenet napján rendelkezett 1400, az Egyesült Államokban élő politikailag gyanús német névsorával. 98 személyt azonnal őrizetbe vettek, 1172-t pedig a nem-

zetbiztonságra nézve potenciális fenyegetésnek minősítettek, akik letartóztatását bármikor elrendelhatték. Ők lettek azok az első, politikailag megbízhatatlan személyek, akik felett Hoover ellenőrzést gyakorolt.

Az 1917. évi kémkedési törvény (*Espionage Act of 1917*) alapján indította el az iroda első országos megfigyelési akcióit, amelyek során radikális nézeteket valló személyeket gyűjtöttek be, beszélgetéseket hallgattak le, és postai küldeményeket bontottak fel. A törvény értelmében az Amerikára nézve fenyegetést jelentő információ birtoklásáért halálbüntetés volt kiszabható, és börtön várt mindenkre, aki ellenséges eszméket „hangoztat, nyomtat, ír vagy tesz közzé”. A törvény alapján 1055 embert ítéltek el, de egyetlen kém sem akadt közöttük. Legtöbbjük politikailag másként gondolkodóként emelte fel szavát a háború ellen. A szó volt a bűnük, nem a tett.

Az orosz bevándorló Rose Pastor Stokes, aki egy amerikai szocialista milliárdoshoz ment nőül, például azért kapott tíz évet a kémkedési törvény alapján, mert kijelentette: – Az a kormány, amelyik a spekulánsok érdekeit szolgálja, nem szolgálhatja egyúttal a népet is. – Eugene V. Debs, az Amerikai Szocialista Párt vezetőjét pedig azért fogták perbe, mert felszólalt Stokes elítélése ellen. Korábban csaknem egymillió szavazatot gyűjtött be Wilson elnök kihívójaként az elnökválasztási kampányban, következő kampányát viszont már a börtönből irányíthatta. – Hiszek a szólás szabadságához fűződő jogban, mind háború, mind béke idején – jelentette ki Debs a tárgyalásán. – Ha a kémkedési törvény érvényben marad, az Egyesült Államok alkotmánya halott. – Vádlója, Edwin Wertz az Igazságügyi Minisztériumból, erre azzal felelt, hogy Debs fenyegetést jelent a társadalomra, mert szavaival feltűzeli az amerikai agyakat: ha szabadon engedik, „bárki bemehet egy zsúfolt színházba... és tüzet kiálthat, amikor nincs is tűz”. A Legfelsőbb Bíróság egyhangúlag elfogadta a tíz év börtönt. Oliver Wendell Holmes bíró, Amerika leghíresebb jogásza kifejtette, hogy a szavak, amelyeket a szocialisták használnak „minden olyan erőt magukban hordoznak, amelyet egy szó egyáltalán elbír”, továbbá a szocialisták „egyértelmű és valós veszélyt” jelentenek a társadalomra.²⁴

A háború folyamán később Lee Overman észak-karolinai republikánus szenátor, az Igazságügyi Minisztériumot felügyelő igazságügyi bizottság (*Judiciary Committee*) prominens tagja, határozottabb fellépést követelt a Nyomozóirodától az „árulókkal, élösködőkkel és kémekkel” szemben.²⁵ A szenátor arra figyelmeztetett, hogy százezer külföldi titkos ügynök bujkál az

Egyesült Államokban. Az irodát idézve megbízható forrásként, ezt a számot tetszése szerint megduplázta és megnégyszerezte – egyik nap kétszáz-, másik nap meg négyszázezerre tette.

Thomas Gregory igazságügyi miniszter a következőket üzenté az egyik minisztériumi ügyésznek: „Meglehetősen nagy a hisztéria az országban a német kémek körül. Ha volna olyan kedves, és becsomagolva átküldene nekem legalább egyet, de akár egy tucatot, nagyon bőkezűen megfizetném a fáradozásaiért. Egyfolytában csak kutatunk utánuk, de kissé nehéz kilőni, amíg meg nem találtuk őket.”²⁶

A külföldi kémek utáni hajtóvadászat hiábavaló vállalkozássá fajult. Az eredménytelen üldözésben a hadsereg és a hadiflotta, a Külügyminisztérium, a titkosszolgálat, a békebírók hada és a nagyvárosok rendőrsége versengett egymással és a Nyomozóirodával. Az iroda kénytelen volt szembe-sülni „a nyomozati tevékenységek óriási átfedéseivel a háború megnyerésére felelködött nagyszámú ügynökség között – emlékezett vissza Francis X. Donnel ügynök. – Nem volt ritka eset, hogy amikor az iroda valamelyik ügynöke a nyomozás során beidézt valakit, konstatálnia kellett, hogy hat vagy hét másik kormányzati ügynökség már kihallgatta az illetőt ugyanabban az ügyben.”²⁷

A kémek felkutatása közüggé vált. A háborús években Gregory igazságügyi miniszter és A. Bruce Bielaski, a Nyomozóiroda igazgatója országos szinten támogatta azokat az üzletembereket, akik az ultrapatrióta Amerikai Védelmi Ligát (*American Patriotic League*) pénzelték. Ennek tagjai csoportokba szerveződve kémkedtek a feltételezett felforgató elemek után. Különítményeik „titkosszolgálat” feliratú jelvénnel a ruházatukon tevékenykedtek. Fénykorában a liga 300 ezernél is több tagot számlált. Fanatikusabb beállítottságú aktivistái abban lelték kedvüket, hogy az igazság és a nemzeti lobogó nevében kirabolták és jól összeverték amerikai polgártársaikat. A Nyomozóiroda aktái hamarosan megteltek a liga szállította rémhírekkel, pletykákkal és burkolt gyanúsítgatásokkal.²⁸

Wilson elnök veje, William G. McAdoo pénzügyminiszter közölte is az elnökkel, hogy az iroda szövetsége a ligával „a félreértés, zavar, sőt a megtévesztés legkomolyabb veszélyét rejt magában”. Ez elgondolkodtatta az elnököt, aki meg is kérdezte Gregory igazságügyi minisztertől: valóban ezek a polgárőrök a legjobb erők, akiket Amerika ki tud állítani? Kijelentette, hogy „egy ilyen szervezet tevékenysége az Egyesült Államokban nagyon veszélyes

dolog, és azon gondolkodom, van-e bármilyen útja-módja annak, hogy leál-líthassuk őket”, Tudja, fűzte még hozzá az elnök, hogy „kötelességmulasztást követett el, amikor nem keresett gyógyírt” a kormányzat soraiban elural-kodó zűrzavar ellen, de „még mindig kétségei vannak afelől, mi a legjobb gyógymód”²⁹

Gregory igazságügyi miniszternek erre volt válasza. Ahogy a kereső-lám-pák keresztül-kasul pásztázták Amerikát, és a vészjelző szirénák egyre han-gosabban vijogtak, Gregory a Nyomozóirodát hozta helyzetbe mint politi-kai csapásmérő eszközt.

Az ügynökség két nagyszabású politikai rajtaütést vezényelt le a hábo-rú alatt. Az első egy országos méretű támadás volt az Egyesült Államok-ban százezer tagot számláló baloldali szakszervezeti szövetség, a Világ Ipari Munkásai (*Industrial Workers of the World, IWW*) nevű szervezet ellen. Az IWW háborúellenes határozatot hozott, amelynek megfogalmazása a kém-ke-dési törvény értelmében önmagában is politikai büntettnek minősült. Az igazságügyi miniszter ki akarta iktatni az IWW-t, és szándéka Wilson elnök készséges jóváhagyásával találkozott. A *The New York Times* úgy vélekedett, hogy az IWW vezetői „tulajdonképpen és talán ténylegesen Németország ügynökei”, annak a feltételezésnek alapján, hogy a németek fizetik az IWW-t az amerikai ipar sabotálására. Az újság azt javasolta, hogy „a szövetségi ható-ságok rövid úton bánjanak el az árulók összeesküvéssel”. Az iroda ügynökei és az Amerikai Védelmi Liga aktivistái így is tettek. Berúgták az IWW iro-dáinak, gyűléstermeinek és a tagok lakásainak ajtait huszonnégy városban Amerika-szerte, tonnaszámra foglaltak le dokumentumokat, és gyanúsítot-tak százait tartóztatták le. Három tömeges bírósági tárgyaláson 165 szak-szervezeti vezetőt ítélték el a kémkedési törvény értelmében. A büntetési té-telek húsz év börtönig terjedtek.³⁰

A közvélemény és a politikusok üdvözltek a letartóztatásokat. A temp-lomok szószékeiről és az állami törvényhozás épületeiből felhívások hang-zottak el az árulók, gazemberek és kémek bebörtönzésére. Az igazságügyi miniszter talált is könnyű célpontot. Felhatalmazta a Nyomozóirodát, hogy 1918 tavaszán és nyarán gyűjtse be a „lógósokat” – azokat, akik elmulasztot-tak katonai összeírásra jelentkezni.

A legnagyobb rajtaütés a lógósokon az a háromnapos akció volt, amely-nek megindítását szeptember 3-ára tervezték. Az iroda immáron egy év-tizedes történetének legambiciózusabb műveletére 35 ügynök gyűlt össze

Charles de Woody New York-i irodavezető irányítása alatt. Támogatta őket az Amerikai Védelmi Liga körülbelül 2000 tagja, 2350 katona és tengerész, és legalább 200 rendőr. Hajnalban csaptak le Manhattan és Brooklyn utcáin: kompokon keltek át a Hudson folyón, és legyezőszerűen átfésülték Newarkot és New Jersey-t. 50 és 65 ezer közé tehető a letartóztatottak száma, akiket a járdákon kaptak el, éttermekből, bárokból és szállodákból hurcoltak el, majd helyi börtönökbe és a polgárőrség kiképző körleteibe szállították. A vádlottak között volt ugyan nagyjából 1500 szolgálatelkerülő és dezertőr, de ártatlan emberek tízezreit tartóztatták le és vetették börtönbe.

Gregory igazságügyi miniszter megpróbálta elhárítani magáról a felelősséget a rajtaütésért, de az iroda ezt nem engedte, – Senki sem csinálhat belőlem bűnbakot – jelentette ki dacosan De Woody. – Minden, amit az akcióval kapcsolatban tettem, az igazságügyi miniszter és a Nyomozóiroda igazgatójának utasítására történt.³¹

A tömeges téves letartóztatás és fogva tartás keltette politikai vihar hamar elült, de Gregory igazságügyi miniszter és Bielaski nyomozóirodai főnök rövidesen lemondott. Nevük és hírük azóta homályba merült, örökségük azonban Hoovernek köszönhetően tovább élt.

„A LEGSÚLYOSABB VESZÉLY AZ ORSZÁGRA NÉZVE”

A vörösveszély az első világháború utolsó heteiben kezdte megragadni az amerikai kormány képzeletét.

Wilson elnök úgy tizennégyezer amerikai katonát küldött harcba a bolsevik forradalmárok ellen a fagyos orosz határvidéken. Még akkor is harcba álltak, amikor Európában 1918. november 11-én elhallgattak a fegyverek. Amerika élő munícióval vívta első csatáját a kommunizmussal szemben.

Az elnök egyúttal politikai indíttatású támadást is indított az orosz radikálisok ellen. Vezető tanácsadói döbbenetére személyesen engedélyezte titkos dossziék nyilvánosságra hozatalát azzal a céllal, hogy megmutassa: az orosz forradalom vezetői a német kormány fizetett ügynökei. A dokumentumokat Wilson egyik szakértő propagandistája szállította a Fehér Háznak, azt gondolván, hogy „a történelem legnagyobb szenzációjával” szolgál. Az elnök senkivel sem konzultált hitelességük felől. Mind hamisak voltak – kezdetleges koholmányok, amelyeket egy monarchista szélhámos adott el

egy hiszékeny amerikainak – mégis megváltoztatták a politikai közbeszédet Amerikában.³²

A kongresszus is belépett a kommunizmus elleni háborúba. 1919 januárjában a szenátus a fenyegetéssel kapcsolatban meghallgatásokba kezdett, amelyeket Lee Overman szenátor vezetett az igazságügyi bizottságból. Az Igazságügyi Minisztérium szabad hozzáférést biztosított Overmannak az FBI irattárába, a bizottság pedig viszonzásul átadott a Nyomozóirodának egy-egy példányt a többi kormányzati ágtól hozzá befutó minden jelentésből. Ezek az akták szolgáltak azután sarokköként J. Edgar Hoover karrierjének megalapozásához.

A meghallgatások hangnemét egy New York-i jogász, Archibald Stevenson tanúvallomása alapozta meg. Stevenson jórészt magánszorgalomból szerezte meg ismereteit szovjet ügyekben.

– Az elképzelés tehát az, hogy kormányt alakítsanak a kormányon belül? – kérdezte Overman szenátor. – És hogy megbuktassák a kormányt?

– Pontosan – felelte Stevenson.

– Úgy véli, hogy ez a mozgalom folyamatosan terjed az országban?

– Igen – válaszolta Stevenson –, és ez jelenti ma a legsúlyosabb veszélyt az országra nézve.

– Tudna javasolni valami ellenszert? – kérdezte a szenátor.

– A külföldi agitátorokat deportálni kell – hangzott a válasz. – Azokat az amerikai polgárokat pedig, akik helyeslik a forradalmat, meg kell büntetni.

Overman szenátor zárszavában kijelentette: legfőbb ideje, hogy „az amerikai nép tudomására hozzuk ezt a tanúvallomást, és tudassuk velük, mi is folyik ebben az országban”.

Ahogy a szenátus egyre hangosabban riadóztatott a vörösveszély ellen, úgy szabadult el mindinkább a világháborúra felkorbácsolt harci kedv. A hadiiparban dolgozó kilencmillió amerikai munkást folyamatosan építették le, új munkát azonban nemigen találtak. A megélhetési költségek a háború kezdete óta csaknem megduplázódtak. Amint az Európában szolgáló négymillió amerikai katonát kezdték hazaszállítani, négymillió amerikai munkás lépett sztrájkba. Az Egyesült Államok még sosem volt tanúja ekkora ellentétnek a munkások és munkaadók között. A törvény és a rend őrei úgy érezték, mindezek mögött a vörösök állnak.

1919. január 21-én – azon a napon, amikor a szenátus az első meghallgatást tartotta a vörösfenyegetéssel kapcsolatban – Seattle-ben harmincötezer

hajógyári munkás lépett sztrájkba. A felkelést a szövetségi csapatok leverték ugyan, de a sztrájkszellem továbbterjedt a szénbányákba és az acélművekbe, a textilgyári munkások és a telefonkezelők, sőt még a bostoni rendőrség soraiba is. Sztrájkok százai szórtak homokot az amerikai gépezet fogaskerekei közé. Politikai és gazdasági félelem uralkodott el az országon.

A Fehér Ház azonban üresen állt, mert Wilson elnök már úton volt az Atlanti-óceánon át Európa felé a USS *George Washington* fedélzetén, hogy a háborúskodásnak véget vessen. Legbizalmasabb tanácsadóival Franciaországba tartott, azt az álmát kergetve, hogy létrehozza a béke megőrzésére hivatott Népszövetséget. Wilson patetikusan frigynek nevezte javaslatát; kildetését messianisztikus árnyalat színezte át. Háborús szövetségesei, Anglia és Franciaország vezetői azonban elviselhetetlenül szenteskedőnek találták. Őket sokkal jobban érdekelte Németország megbüntetése, mint egy wilsoni vízió alapján felépítendő új világ.

Békeszerződés híján a nemzetközi porondon az Egyesült Államok még mindig hadiállapotban állt, az elnök nélküli Fehér Házban pedig senki sem volt, aki az otthoni háborút vezethette volna.

Wilson 1918. december 4. és 1919. február 24. között tartózkodott távol otthonról. Kilenc nappal később ismét útra kelt Franciaországba, ahol négy hónapig maradt. Aznap, amikor másodszor is elindult, egyik régi politikai szövetségeseit nevezte ki igazságügyi miniszternek.

A. Mitchell Palmer negyvenhét éves, jóképű férfi volt, harmadik ciklusát töltötte a kongresszusban Pennsylvania képviselőjeként. A pacifista kvékert és sima modorú, kellemes társalgót rugalmasan változó elvek és mérhetetlen ambíciók jellemezték. A Demokrata párti Országos Bizottság (*Democratic National Committee*) rangidős tagjaként ő vezényelte le Wilson oldalán az 1912. évi demokrata párti elnökjelölő konvenciót. 1918 folyamán szinte hűbérúrként igazgatta az Igazságügyi Minisztérium Idegen Vagyontárgyak Hivatalát (*Alien Property Office*), jó ismerősök és haverok felügyeletére bízva az elkobzott német vagyont és milliőkat érő szabadalmakat. Most pedig megragadhatta az alkalmat, hogy az Igazságügyi Minisztérium élére álljon.

Palmer szeme előtt egyetlen nagy cél lebegett, ő akart lenni az Egyesült Államok következő elnöke.

„MAJD FELROBBANTUNK TITEKET!”

1919 áprilisának vége felé harminchat barna papírsomagot adtak fel az amerikai postán. A dinamitot rejtő küldeményekkel politikai gyilkosságokat akartak elkövetni, az Egyesült Államok történetének addigi legnagyobb szabású merényletét.

Az első bombát április 29-én kézbesítették Thomas W. Hardwick atlantai otthonába. Hardwick, akinek nem sokkal azelőtt járt le a mandátuma Georgia szenátoraként, tevékeny szerepet játszott a radikális eszméket valló külföldiek deportálását célzó „anarchistákat kizáró törvény” (*Anarchist Exclusion Act*) elfogadtatásában. A bomba a házvezetője kezei között robbant fel.

A levélbombák egyike sem jutott el a kiszemelt áldozathoz. Tizenhatot egy New York-i postai alkalmazott fedezett fel a portóbélyegre váró küldemények között, miután a bombakészítők nem bérmentesítették őket megfelelően. Az orgyilkosjelöltek a jelek szerint félanalfabéták voltak, mivel több címzettnek nem tudták helyesen leírni a nevét. Halállistájuk azonban annál alaposabb munkára vallott.

A névsor élén Palmer igazságügyi miniszter állt, de rajta volt Oliver Wendell Holmes, a Legfelsőbb Bíróság bírása, valamint Kenesaw Mountain Landis, aki száznál is több büntetőítéletet hozott a kémkedési törvény alapján. Halálra szánták a kongresszus öt tagját is, köztük Overman szenátort. Szerepelt még a listán a munkaügyi miniszter és a szövetségi bevándorlási biztos – ők mindketten részt vettek a deportálási eljárásokban az anarchistákat kizáró törvény alapján –, valamint New York polgármestere és rendőrfőnöke. A leghíresebb célpontoknak az ország vezető bankárai, John D. Rockefeller és J. P. Morgan számítottak, a legkevésbé ismert pedig Rayme Finch volt, a Nyomozóiroda hízásnak indult, kopaszodó, huszonkilenc éves ügynöke.

Finch ekkor már hónapok óta üldözött egy olasz anarchista csoportot, amelyet Luigi Galleani, a *Cronaca Sovversiva* (Felforgató Krónika) című illegális folyóirat alapítója vezetett. Galleaninak nagyjából ötven olyan követője akadt, aki komolyan vette felhívásait a forradalmi erőszakra, politikai gyilkosságokra és dinamitos robbantásokra, így keltve rémületet az uralkodó osztályban. A tanult forradalmárok világos határvonalat húztak a szó és a tett propagandája között; Galleani az utóbbiban hitt. Finch és maroknyi ügynökcsapata cikcakkos nyomon jutott el az

Ohio folyó völgyétől az Atlanti-óceánig, hogy végül, 1918 februárjában a Massachusetts állambeli Lynnben lecsapjanak a *Cronaca Sovversiva* íródáira. A rajtaütés után letartóztatott Galleani és nyolc legodaadóbb híve deportálásáról egy évvel később bírói döntés született az anarchistákat kizáró törvény értelmében. 1919 januárjának végén Galleani már utolsó fellebbezését is megírta, amikor rölap jelent meg Massachusetts és Connecticut gyárvárosaiiban „Az amerikai anarchisták” aláírással, mely „vérzivatar és tűzvihar” eljöveteletét jósolta:

„A deportálás nem akadályozza meg, hogy a vihar elérje ezeket a partokat. Deportáltak csak minket! *Mi felrobbantunk titeket!*”

1919. június 2-*a* estején újabb kilenc bomba robbant fel hét városban, de a célpontok ismét élve megúszták: New Yorkban egy helyhatósági bíró (egy éjjeliőr viszont életét vesztette), Clevelandben egy polgármester, Pittsburghben egy szövetségi bíró és egy bevándorlási felügyelő, Bostonban egy helyi bíró és az állam egyik kongresszusi képviselője. Philadelphiában a merénylők egy templomot rongáltak meg, Patersonban (New Jersey állam) pedig egy üzletember házáat.

Washingtonban egy fiatalember repítette magát a levegőbe Palmer igazságügyi miniszter házának küszöbén. A detonáció egy egész elegáns házsört megrongált. A harminchét éves Franklin Delano Rooseveltt haditengerészeti államtitkár-helyettes éppen hazafelé tartott kései vacsorájáról felesége, Eleanor társaságában, amikor a tavaszi esteben a robbanás bekövetkezett. A washingtoni R utca 2131. szám alatti otthonuk ablakai betörték, az utca túloldalán pedig ott állt Palmer, a fogadószobája romjai között. Házának homlokzata súlyos károkat szenvedett.

A járdát üvegszilánkok, letört faágak és emberi testrészek borították. Eltartott egy ideig, amíg megállapították, hogy a darabokra szaggatott test minden valószínűség szerint egy Carlo Valdinoci nevű huszonhárom éves bevándorlónak, a *Cronaca Sovversiva* kiadójának földi maradványa.

A romok között rózsaszínű papírra nyomtatott friss kormányellenes röpirat példányai lebegtek a következő szöveggel: „Ez harc, osztályharc, és ti kezdtétek azoknak a nagy hatalmú intézményeknek a fedezékében, amelyeket rendnek neveztek, a törvényeitek sötétjében. Vérontás lesz; nem hátrálunk meg; gyilkosságra van szükség: ölni fogunk, mert elkerülhetetlen; rombolásra van szükség; rombolni fogunk, hogy megszabadítsuk a világot zsarnoki intézményeitektől.” Aláírás: „Az anarchista harcosok.”

„A FORRADALOM LÁNGJA”

A Nyomozóiroda bostoni és pittsburghi irodái jelentették elsőként, hogy a merényletek mögött Moszkva áll.

Palmer is a vörösök felelősségét feltételezte. Éppen azon a héten nevezték ki igazságügyi miniszternek, amikor a szovjetek bejelentették a nemzetközi kommunista mozgalom, a Komintern megalakulását. Lenin, aki a szervezet céljaként a fennálló világrend megdöntését tűzte ki, nyíltan csatlakozásra szólította fel az amerikaiakat.

Június 3-a reggelén könyvtárának romjai között Palmer egy néhány fős szenatori és képviselőházi delegációt fogadott. „Határozott hangon felszólítottak, hogy minden lehetséges eszközzel lépjek fel – emlékezett vissza a találkozóra. – Palmer, kérjen bármit, amit csak kíván, és megkapja.”

Ettől kezdve harcos kvéker volt a neve. Minden amerikai újság címlapján ott szerepelt, amint szentül megígéri, hogy levadássza a merénylőket. Ehhez pedig vadászokra volt szüksége.

Először is új vezetőt állított a Nyomozóiroda élére William J. Flynn, az amerikai titkosszolgálat korábbi főnöke személyében. Büszkén mutatta be a sajtónak mint Amerika legkiválóbb nyomozóját. A középiskolai végzettségű, régimódi New York-i zsaru vízvezeték-szerelőként dolgozott, amíg rá nem lett igazi hivatására. Keménykalapjában, szivarral a szájában, a sör és bifsztek formálta tekintélyes pocakjával remekül festett a fotókon. New Yorkban és Washingtonban nagyszámú újságíróat csavart az ujjal köré, és szerette, ha mint mesterdetektívről beszélnek róla, aki sosem adja fel, míg végére nem jár egy-egy ügynek.

Flynn figyelmeztette a nemzetet, hogy idegen ügynökök százezrei bujkálnak az Egyesült Államokban. Meggyőződése szerint a kormány messzemenően jogszerűen jár el, amikor tetszőleges számú gyanúsítottat tart fogva annak érdekében, hogy akár csak egyetlen kémeket vagy szabotőrt is sikerüljön elkapnia. Első lépésként a vörösökre csapott le.

1919. június 12-én az iroda ügynökei és New York államrendőrei behatoltak az újonnan megnyitott szovjet diplomáciai képviseletre Manhattanben, a keleti 40. utca 110. szám alatt.³³ Tömegével foglaltak le iratokat, de semmi olyan utalást nem találtak, amely a vörösöket a robbantásokhoz köthette volna.

Másnap Palmer igazságügyi miniszter megjelent a kongresszusban, és pénzt, valamint új törvények meghozatalát kérte a vörösök és radikálisok megfékezésére. Figyelmeztetett, hogy a következő támadás napok vagy he-

tek múlva, talán éppen július 4-én* következhet be. Kommunisták és közönséges bűnözők, szalonbolsevikok és szexuális aberráltak egyre terjedő globális összeesküvése rémlett föl a szemei előtt – „a világ bűnözőinek a magánélet tisztességét lerombolni induló tömegei”. A házát érő robbantásban egyértelmű jelét látta annak, hogy „a törvényes rendet biztosító valamennyi intézményen a forradalom lángja söpör végig” Amerikában, „a templomok oltárait nyaldosva, az iskolai harang lábazata alá bekúszva, és az amerikai otthonok szent sarkaiba belopózva”.³⁴

Június 17-én Palmer és Flynn megbeszélést folytatott az Igazságügyi Minisztériumban néhány tanácsadójuk társaságában, amelynek a végén bejelentették, hogy a Nyomozóiroda rövid időn belül kézre keríti a merénylőket. Flynn-nek meggyőződése volt, hogy a támadások az orosz bolsevikok mesterkedései.

Hat nappal később az iroda ügynökei kihallgatták a bostoni kikötőben, Deer szigetén fogva tartott, deportálásra váró Luigi Galleanit. Semmit sem tudtak kiszedni belőle. Másnap reggel már úton is volt egy Olaszországba tartó hajó fedélzetén, hogy soha többé be ne tegye a lábát Amerikába. Galleani és anarchista csoportja ellen sohasem emeltek vádat; a nyomozás további huszonöt éven át tartott anélkül, hogy ítélet vagy határozat született volna. Követői hamarosan lecsapnak, a legsúlyosabb terrorista merényletet hajtva végre, amelynek Amerika valaha is a tanúja volt.

„MINDENHOVÁ BEÉPÍTETT TITKOS ÜGYNÖKSÉGEK”

Az Atlanti-óceánon két hajó útja keresztezte egymást. Az egyik Galleanit távolította el Amerikából, a másik az elnököt szállította hazafelé.

Július 8-án Woodrow Wilson visszatért az Egyesült Államokba, öt hónapon át tartó eredménytelen próbálkozás után, hogy elképzelése szerint létrehozza a Népszövetséget. Víziója a világbékéről úgy enyészett el, mint az óceán hullámai a távolban. Nagyon kevés támogatást kapott Amerika háborús szövetségeseitől, odahaza pedig a szenátusban is egyre erősebb ellenállásba ütközött. Rövidesen országos kampánykörütra indult, hogy álláspontját megismertesse

* Július 4. a függetlenség napja (*Independence Day*); 1776-ban ezen a napon fogadta el a kongresszus a *Függetlenségi nyilatkozatot*.

a polgárokkal. 1919-ben még nem léteztek országos rádióállomások; az elnöknek személyesen kellett közvetítenie üzenetét. Több mint tizenháromezer kilométert utazott vasúton, és negyven beszédet tartott tizenöt államban.

Az elnök a végzet prófétájaként jelent meg a nyilvánosság előtt. Zihálva, köhögve, kettős látástól szenvedve és fejfájástól elgyötörtén apokaliptikus víziót festett hallgatósága előtt. Országát és a világot véget nem érő háborús fenyegetettség árnyékában láttatta. Az orosz forradalomról úgy beszélt, mint halált hozó gigantikus gázfelhőről, amely nyugat felé terjed az Atlanti-óceánon át, elhozva Amerikába „a zűrzavar mérgét, a forradalom mérgét, a káosz mérgét”.³⁵

– Valóban azt hiszik, polgártársaim, hogy ebből a méregből semmi sem kerül e szabad nép vérkeringésébe? – tette fela kérdést az elnök. – Egyesek nyugodtan a szemünkbe nézve kijelentik, hogy támogatják ezt a fajta forradalmat, pedig ez a fajta forradalom a terror kormányzását jelenti. Béke nélkül ez a mérég egyfolytában terjed, mind gyorsabban és gyorsabban, míg egyszer csak az is megtörténhet, hogy ezt a mi szeretett nemzetünket is megzavarja és eltorzíja.

Figyelmeztetett, hogy az Egyesült Államoknak készen kell állnia a harcra „a világ bármely részén, ahol a háborús fenyegetettség veszélye felüti a fejét”. Az Egyesült Államok ellenségei nem nyugszanak: – Mindenüvé beépített titkos ügynökségekkel önöknek rajtuk kell tartaniuk a szemüket. – Az országnak nagy létszámú reguláris hadsereget és hadiflottát kell fenntartania állandó magas fokúriadókészültségben.

– És ezt nem tudják megvalósítani nyílt viták révén – jelentette ki az elnök. – Ezt nem tudják megvalósítani nyilvános konzultációval. A terveket titokban kell tartani. A tudást olyan rendszerben kell felhalmozni, amelyet mindeddig elvetettünk, mert kémkedésnek neveztük. Udvariasabb kifejezéssel nevezzük hírszerzésnek.

Miközben az elnök folytatta korteskörútját a végtelen prérin keresztül nyugatra haladva, Washingtonban új amerikai titkosszolgálati szervezet körvonalai bontakoztak ki.

„AMIKOR AZ IDŐ MEGÉRIK A FORRADALOMRA”

1919. augusztus 1-jén az igazságügyi miniszter J. Edgar Hoovert bízta meg, hogy zúzza szét az Egyesült Államok elleni kommunista szervezkedést. Mihelyst megismerte, azon nyomban meg is kedvelte Hoovert, aki fáradha-

tatlan munkabírásának köszönhetően erős ajánlásokat kapott minisztériumi főnökeiktől.

Az újonnan felállított, Radikálisokkal Foglalkozó Ügyosztály vezetőjeként Hoover parancsnoksága alá hatvanegy FBI-ügynök és harmincöt beépített titkos ügynök tartozott.³⁶ A Nyomozóiroda irattárát elkezdte feltölteni a katonai hírszerzéstől, a Külügyminisztériumtól és a titkosszolgálattól származó információkkal. Igénybe vette a bevándorlási hivatal, az útleveleket kibocsátó okmányirodák, a postamesterek, a rendőrfőnökök, a magánnyomozók és a polgárőrség segítségét is. Az iroda és a Haditengerészeti Hírszerzési Osztály álkulcsos betörői és kasszaőrök kódok és rejtjelkulcsok után kutakodva külföldi követségekre és konzulátusokra hatoltak be.³⁷

Hoover a ráruházott felhatalmazást mint valami mágneses erőt felhasználva, összegyűjtötte a különböző kormányzati szerveknél szétszórta fellelhető titkosinformáció-morzsákat, s politikailag gyanús személyek tízezreiről készített bizalmas aktákat. Amerikaiak és külföldiek egyaránt jó eséllyel kerülhettek fel ellenséglistájára, ha egy informátor társaságában vagy közelében politikai gyűlésen vettek részt, vagy előfizettek az Egyesült Államokban kiadott kétszázhuszonkét radikális idegen nyelvű újság valamelyikére.

A központi hírszerzés ekkor még kezdetleges rendszerének alapjául Hoover titkos irattára szolgált. Osztályvezetői kinevezése után három hónappal már hatvanezernél is több személy aktáit kezelte, míg az iroda legalább ugyanennyi dossziét fektetett fel azokról a helyekről, ahol ezek az emberek gyülekezni szoktak, a kiadványokról, amelyeket olvastak, és a politikai csoportosulásokról, amelyekbe beléptek. Mindnyájukat lehetséges nemzetbiztonsági fenyegetésnek kellett tekinteni, mert el lehetett róluk képzelni, hogy részt vesznek valamilyen titkos földalatti mozgalomban, esetleg mindannyian álcázott katonák a szervezkedésben, amelyet Hoover „a vörös fasizmus őrült menetelesének” nevezett, és elkötelezték magukat a szovjet Amerika létrehozása mellett.³⁸

Lenin és Sztálin az oroszországi politikai káoszról kiemelkedve ragadta meg a hatalmat. Határtalan félelemmel lehetett csak arra gondolni, hogy forradalmuk átterjedhet a világ más részeire is.

Augusztus 12-én, új munkakörének második hetében Hoover „erőteljes és átfogó nyomozásba” kezdett olyan amerikai állampolgárok és idegenek után, akik „a jelenlegi kormányzati rendszer megváltoztatását hirdetik erő

vagy erőszak alkalmazásával”. Az Igazságügyi Minisztérium „mindenféle természetű, akár hallomás utáni vagy bármilyen” bizonyítékot sürgetett az amerikai kommunisták ellen.³⁹ Az új törvények értelmében, amelyek meghozatalára Palmer ösztökélte a kongresszust, a szóbeszédre alapuló, másodkézből származó értesülést bűnvádi eljárásban bizonyítékként lehetett felhasználni. Palmer már jó ideje olyan új jogszabályok megalkotásán fáradozott, amelyek alapján szókimondó amerikaiakat lázadásra felbujtás vádjával békeidőben is le lehet tartóztatni és be lehet börtönözni.⁴⁰ 1919-ben hetven ilyen törvényjavaslatot terjesztettek a kongresszus elé, amely azonban egyet sem fogadott el közülük.

Augusztus 23-tól Hoover sorozatos tárgyalásokat folytatott Anthony Caminetti bevándorlási biztossal. Már a háború alatt szorosan együttműködött a nagy, fehér, lekonyuló bajszú, hatvanöt éves kaliforniai politikai rendfenntartóival. Caminetti ellenőrzése alatt állt durván 13 millió bevándorló, tehát minden nyolcadik amerikai polgár aktája, akik közül 1,7 millióan Németországban, 1,6 millióan Olaszországban, 1,4 millióan pedig Oroszországban születtek. Hoover gyanúja szerint közöttük kellett keresni a vörös fasizmus rohamosztágait. Caminettivel együtt olyan terv kidolgozásába kezdett, amellyel megszabadíthatják a nemzetet ellenségeitől. Az anarchistákat kizáró törvény elegendő hatalmat biztosított számukra ahhoz, hogy a forradalmat propagáló külföldieket vádemelés vagy ítélethozatal nélkül, gyorsított eljárással száműzzék az országból. Hoover azt javasolta, hogy a közvélemény megnyerésének biztosítására a legismertebb bajkeverők közül válasszanak ki kettőt, Emma Goldmant és Alexander Berkmant deportálásra. Hoovernek kezére játszott, hogy háborúellenes agitáció miatt mindketten börtönben ültek, szabadulásuk még abban a hónapban esedékes volt, s gyorsan meg lehetett vádolni és kizsuppolni őket szülőhelyükre, Oroszországba.

Goldman ateizmust, szabad szerelmet, születésszabályozást és egyéb törvényen kívüli doktrínákat hirdetett, amivel kiérdemelte Hoovertól „az anarchia vörös királynője” címet. Korábbi szeretője, Berkman élete felét börtönben töltötte a Henry Frick acélmágnás ellen elkövetett gyilkossági kísérletért. Sohasem vallotta magát amerikai állampolgárnak, így az ellene lefolytatandó eljárás problémamentesnek ígérkezett. Goldman ellenben ragaszkodott ahhoz, hogy házassága révén amerikai állampolgár, ami akadályt gördíthetett deportálása elé. Hoover ezért személyesen vette kézbe az ügyét.

Még azon a héten, 1919 augusztusának végén Hoover ügynökei beépültek Amerika két vezető baloldali szervezetébe. Mindkettő Chicagóban készült gyűlést tartani a *Labor Day** előtti hétvégén.

Az egyik szervezet a Szocialista Párt volt. A szocialisták éveken keresztül próbálkoztak a legális tevékenységgel az amerikai politikai rendszer keretein belül; jelöltjeik országszerte indultak állami és helyhatósági választásokon, sőt esetenként győztek is. Miután azonban vezetőjük, Eugene Debs börtönbe került, szervezettségük megtört. Legradikálisabb tagjaik fellázkodtak a forrófejű John Reed szovjet titkos ügynök, a bolsevik felkelésről romantikus hevületben beszámoló *Tíz nap, amely megrengette a világot* című könyv szerzőjének vezetésével. Barátjával, Benjamin Gitlow-val, New York állam törvényhozó testületének egyik szélsőséges tagjával Reed létrehozott egy handabandázó frakciót, amely Kommunista Munkáspártnak nevezte magát.

A másik megfigyelt csoport az alig ismert Orosz Munkások Uniója volt. Hoover szeme megakadt a szervezetről szóló egyik jelentésen, amelyet egyik ambiciózus ügynöke, Edgar B. Speer iktatott számára. A korábban Pittsburghben és környékén újságíróskodó Speer jó információs forrásokkal rendelkezett a középnyugati szén- és acélvállalatok igazgatói között; később a fia lett az U. S. Steel Corporation** elnöke. A vállalatvezetők hívták fel Speer figyelmét az Orosz Munkások Uniójának létezésére Pennsylvania, Ohio és Nyugat-Virginia bányászai körében. Miután áttanulmányozott egy halom dokumentumot, amelyet az unió manhattani központjában koboztak el, arra a következtetésre jutott, hogy a szervezet ezernyi bevándorló – ateisták, kommunisták, anarchisták – összeesküvését leplező fedőszerv, amelynek tagjai Amerika-ellenes felkelésre készülnek. Ezek „terroristák – jelentette Speer akik készek bármire, amikor megéri az idő a forradalomra”.⁴¹

Hoover pedig belekezdett az amerikai ellenforradalom előkészületeibe.

* Szeptember első hétfője, 1894 óta a „munka ünnepe”.

** Az Andrew Carnegie által alapított legnagyobb korabeli acélvállalat.

KOMMUNISTÁK

Az Amerikai Egyesült Államok Kommunista Pártja 1919. szeptember 7-én jött létre Chicagóban, az Orosz Föderáció székházában. Születésénél legalább öt kormányzati ügynök volt jelen. Jelentéseik egyenesen J. Edgar Hoover kezében landoltak. Ezek tekinthetők a hidegháború első dokumentumainak Amerikában.

A földszinti gyűléstermet vörös szalagokkal, vörös serpentinekkel és vörös zászlókkal díszítették fel, jelentette az iroda különleges ügynöke, August H. Loula. A dekorációt a chicagói rendőrség már azelőtt eltávolította, hogy az alakuló ülést megnyitották volna; igaz, egy huszonöt méter hosszú vörös muszlinmolinó, *Sokáig éljen a proletariátus diktatúrája* felirattal, elkerülte a figyelmüket.

A gyűlés 137 hivatalos delegátusa vakbuzgó párttag volt, különös tehetséggel arra, hogy a fentről érkező utasításokat gépiesen végrehajtsák. A nyár folyamán tagkönyves és tagdíjfizető szocialisták ezreit szipkázták el korábbi pártjukból; sokan közülük az Orosz Munkások Uniójának tagjai voltak.

A delegátusok soraiban foglalt helyet a Nyomozóiroda 121. számú bizalmas informátora, egy orosz születésű ügynök az Indiana állambeli Gary acélvárosából, aki a jelenléti íven N. Nagorowe néven Szerepelt. Azt a megbízást kapta, hogy jelentsen „a kommunista mozgalom vezetőinek titkos üléseiről vagy bármely más titkos eljárásról, amit a radikálisok fontolgatnak” a gyűléstermen kívül, jelentette Loula ügynök.⁴²

A gyűlés nyilvános volt; a résztvevők között sokszorosított napirendet osztottak szét. A 121-es bizalmas informátor azonban azt jelentette, hogy

„az egész játszmát zárt ajtók mögött játszották le az orosz gőzhenger” irányításával, „ahogyan az amerikai delegátusok később utaltak rá”.

Miközben a rendőrség eltakarította a girlandokat a földszinten, az oroszok és szláv szövetségeseik titokban összejártak az emeleten. Elkötelezték magukat arra, hogy „ezt a pártot az orosz eredeti pontos másaként szervezik meg”, az amerikai munkásokat felkelésre buzdítják, és „megtanítják nekik a bolsevik taktikát a kormány megbuktatására és az államhatalom kommunista párti megragadására”.⁴³

Szeptember 7-én a 121. számú bizalmas informátor elküldte az FBI oroszul tudó különleges ügynökének, Jacob Spolanskynak az új csoport alapszabály-tervezetét, amelyben ez állt:

„A szervezet neve Amerika KOMMUNISTA PÁRTJA lesz. Célja a munkásosztály nevelése és megszervezése a proletariátus diktatúrájának létrehozása, a kapitalista rendszer felszámolása és a kommunista társadalom létrehozása céljából.”⁴⁴

„MEGBUKTATNI A KORMÁNYT”

1919. szeptember 8-ra Hoover már a Chicagóból érkezett jelentések tucatjait tanulmányozta – a törvény embereit „brigantiknak és striciknek” tituláló beszédek és röpiratokat, amelyek országos sztrájkokra, munkásfelkelésekre és Szovjet-Amerika létrehozására szólítottak fel.⁴⁵

Ennek alapján úgy ítélte meg, hogy az ország a polgárháború óta példátlan méretű felkelés küszöbén áll, és arra a következtetésre jutott, hogy a chicagói vörösöket a moszkvai Kommunista Internacionálé irányítja. A kongresszusnak írt jelentésében céljaik egybeesését emelte ki: „Erőszakos úton akarják megbuktatni az Egyesült Államok kormányát.”⁴⁶

Hoover feltételezése a moszkvai kapcsolatról helyes volt. A hidegháború után hozzáférhetővé vált szovjet levéltárak tanúsága szerint a Komintern csempészett arannyal és gyémánttal amerikai szövetségesei anyagi támogatására törekedett – és az egyik csempész maga John Reed volt. Az már más kérdés, hogy ténylegesen mennyi pénz érkezett meg az amerikai kommunisták kofferjeiben a forradalmi Oroszországból. Lehetett több tízezer, tán több százezer dollár, vagy akár még több is; a pénz sok közvetítőn ment keresztül, és korántsem mindenki volt köztük tisztakezű. Azon a nyáron a Komintern

titkos kommunikét is küldött amerikai szövetségeseinek, amelyben felszólította őket, robbantsanak ki sztrájkokat, és szítsanak viszályt az országban. Habár ennek tényleges hatása nem mérhető le pontosan, a tények önmagukért beszélnek: az 1919. évi *Labor Dayt* követő új tiltakozási hullámban az amerikai munkások felkeltek uraik ellen.⁴⁷

Szeptember 9-én a bostoni rendőrség háromnegyede sztrájkba lépett, mert a rendőrfőnök nem engedélyezte, hogy szakszervezetet hozzanak létre. A zsaruk nem voltak kommunistábbak, mint maga Woodrow Wilson, de az elnök bűnözőknek nevezte őket, Calvin Coolidge massachusettsi kormányzó pedig a Nemzeti Gárdát vetette be ellenük, és az 1117 protestáló rendőrt mind egy szálig elbocsátotta.

Szeptember 10-én a vas- és acélipari munkások országos sztrájkot hirdettek. Az acélművekben sok orosz és szláv bevándorló dolgozott a legnehezebb munkakörökben; a megélhetéshez sem elegendő bérért heti hetven órán át, gyilkos körülmények között robotoltak. Legalább 275 ezer acélgyári munkás tette le a munkát, hogy nyolcórás munkanapot, hatnapos munkahetet és kollektív szerződést követeljen. Palmer igazságügyi miniszter és minisztériuma azon fáradozott, hogy az acélmunkások sztrájkjáért a kommunistákra, nevezetesen egy William Z. Foster szakszervezeti agitátorra hárítsa a felelőséget, aki később az amerikai kommunista mozgalom illegális vezetője lett. Hoover ezután vagy negyven éven át vadászott Fosterre. A gyárigazgatók katonaságot, rendőrséget, magánnyomozókat és helyi milíciákat vetettek be a sztrájkolók ellen. A Hadügyminisztérium is készséggel teljesítette az államokból és városokból érkező kéréseket az acélipari sztrájkok letörésére; ahol felhatalmazást kapott rá, a hadsereg szükségállapotot vezetett be.

Senki sem kérte azonban Wilson elnök jóváhagyását, aki némaságra ítéltetett.

Szeptember 25-én, miközben dédelgetett álma, a Népszövetség mellett kampányolt, a Colorado állambeli Pueblónál a vonaton orvosához fordult, és közölte: nem kap levegőt. Hálófülkéjébe vonult, de a következő megállóhelyen, a kansasi Wichitában már nem tudott felkelni. – Úgy érzem, teljesen szétestem – motyogta. A vonat visszaszánguldott vele Washingtonba. Egy héttel később a Fehér Házban összeesett, október 2-án pedig már Lincoln ágyán feküdt katasztrofális szélütéssel, a halál árnyékában.

Az elnök bal oldala megbénult, és nem tudott beszélni. A sajtót és a nyilvánosságot úgy tájékoztatták, hogy csupán kimerült, nincs egyéb baja. Súlyos

állapotáról csak legfelsőbb bizalmasai tudtak. E kritikus órában az országnak nem volt vezetője. A Fehér Házba bezárkózott elnök láthatatlan maradt, miközben ereje egyre inkább elhagyta.

„SZIBÉRIÁRA ÍTÉLVE”

Palmer igazságügyi miniszter önmagát vizionálta a következő elnöknek. Gyors politikai sikerre volt szüksége, hogy felhívja magára az ország figyelmét.

A rá nehezedő nyomás egyre nőtt. A kongresszus határozott lépéseket követelt. Október 17-én a szenátus határozatot fogadott el, amelyben nyíltan nekiszegezték a kérdést: tett-e valamit a kormány megdöntésére szervezkedő erők ellen – „és ha nem, miért nem?”⁴⁸ Minisztériuma ugyanis eladdig egyetlen forradalmárt sem ítelt el, az országszerte elkövetett bombamerényleteket nem sikerült felderíteni, a kommunista pártvezérek pedig Chicagóban nyíltan gúnyolódtak az iroda ellenük fellépő ügynökeivel, mondván, az alkotmány értelmében mondhatnak vagy írhatnak bármit, ami nekik tetszik.⁴⁹

Palmer Hooverhez fordult kézzelfogható eredményekért.

Október 27-e New Yorkban találta Hoovert; szemtől szemben ült Emma Goldmannel az Ellis Island-i* bevándorlási központ nagy fogadócsarnokából nyíló egyik kis helyiségben. A Szabadságszobor mindössze nyolcszáz méterre onnan emelte magasba fáklyáját. Hoover a kihallgatást megelőzően már napokat töltött a városban a deportálás előkészítésével, egyik szabad percében pedig végignézhette, hogyan veri szét gumibottal a lovasrendőrség az Ötödik sugárúton az orosz tüntetőket egy szovjetbarát felvonuláson.⁵⁰

A kormány asztalán Hoover előtt Goldman beszédeinek, írásainak és anarchista kirohanásainak dokumentumai tornyosultak egy évtizedre visszamenően. Saját szavait használta fel az asszony ellen. A bevándorlási felügyelő döntéséhez nem férhetett kétség; megkérdezte Goldmantól, hogy anarchista-e, s miután a nő megtagadta a választ, közölte vele, hogy igen, az, emiatt kitoloncolható Oroszországba. Az egyetlen még tisztázandó kérdés a „hogyan?” volt. Hoover megoldotta a problémát: hadügyi és külügyi

* A New Yorki kikötőben fekvő kis sziget az Egyesült Államok kapuja volt a bevándorlók milliói számára, ahol a bevándorlási hatóság szűrőállomása működött 1892 és 1954 között.

kapcsolatai révén a hadiflottától sikerült rekvirálnia egy csapatszállító hajót, amelyet csak napokkal azelőtt vontak ki a szolgálatból. A kis híján harmincéves *Buford* imbolygói és itt-ott szivárgott, de még eléggé tengerállónak bizonyult ahhoz, hogy röviddel azelőtt 4700 amerikai katonát hazaszállítson Franciaországból.

A *Buford* viszi tehát vissza Amerika több száz legelvetemültebb radikálisát oda, ahonnan érkeztek.

Október 30-án Hoover utasította ügynökeit, hogy készüljenek fel első szabályos ütközetükre: az Orosz Munkások Uniója tagjainak tömeges letartóztatására. „A Nyomozóiroda feltett szándéka az Orosz Munkások Uniója minden helyi irodavezetőjének mielőbbi letartóztatása” – írta Caminetti bevándorlási biztosnak november 3-án. Kérte „a bevándorlási felügyelők együttműködését, amikor ezen személyek őrizetbe vételére sor kerül”. Caminetti zöld utat engedett az akciónak.⁵¹ A rajtaütést nem véletlenül tervezték 1919. november 7-re, egy pénteki nap estéjére, az orosz forradalom második évfordulójára: nyílt titok volt, hogy a szovjetszimpatizánsok beszédekkel, gyűlésekkel kívánnak megemlékezni erről a napról Amerika-szerte.

Hoover emberei aznap este 8 óra körül csaptak le először. A New York-i rendőrséggel karöltve körülvették az Orosz Munkások Uniójának országos központját a keleti 15. utcában. Mindenkit kihurcoltak az épületből, akit csak értek, összesen kétszáznál is több embert; koponyák és csontok törtek, amint ölmosbotokkal, törött karfákkal és acélrudakkal ütötték-verték őket, az épületet pedig olyan alaposan feldúlták, mintha bomba robbant volna bennük. A New York-i rendőrség hetvenegy házkutatási parancsot adott ki a városra, és letartóztatott minden fellelhető tagkönyves kommunistát. Az iroda ügynökei időt és fáradságot nem kímélve munkálkodtak országszerte. Statáriális ítéleteket hoztak az elfogottak ellen Chicagóban, Detroitban, Clevelandben, Pittsburghben és egy tucatnyi más városban. Hoover lázasan dolgozott, teletömte az újságokat a felforgató kommunista propaganda dokumentumaival, amelyeket ügynökei foglaltak le aznap este.

A hírverés és a nyilvános fogadtatás elsőprő volt. Palmert győzedelmes hősként ünnepelték. A politikusokból és a sajtóból áradó lelkes helyeslés egyre fokozódott. Útjára indult a „Palmert a Fehér Házbá!” kampány szeke-re. A büszkeség és az önreklámozás mámorító érzésétől eltelve Palmer kijelentette, hogy a letartóztatásokkal sikerült szétzúzni egy Amerikát fenyegető kommunista szervezkedést.

Az események következményeit azonban már nem tárták a nyilvánosság elé. A Nyomozóiroda ügynökei jóval több embert fogtak el, mint amennyit terveztek, és Hoovernek sokkal kevesebb elfogatóparancsot sikerült szereznie, mint amennyire szüksége lett volna. Az irodai iratok tanúsága szerint nyolc állam tizennyolc városában 1182 gyanúsítottat tartóztattak le – csaknem ezerrel többet, mint amennyit Palmer nyilvánosan beismert. A következő napokban csak 199-et találtak jogosan kitoloncolhatónak, emiatt csaknem ezer fogvatartott ügye maradt függőben. Volt, aki hónapokra eltűnt a városi és megyei börtönök mélyén, a legszerencsétlenebbek pedig veréseket és kínzásokat szenvedtek el az iroda ügynökeitől és a helyi rendőröktől.⁵²

Az Orosz Munkások Uniója elleni akció még csak a kezdet volt; Hoover ennél jóval nagyobb szabású razzitát tervezett néhány héten belül.

Peres beadványokat fogalmazott meg, amelyekben amellett érvelt, hogy bármely kommunista csoportosulás minden tagja bűnös az Egyesült Államok elleni szervezkedésben. „Feldúlnák a békét, és az országot az anarchia, a jogtalanság és az erkölcstelenség minden képzeletet felülmúló állapotába taszítanák” – írta. Ez a meggyőződése egész életén át végigkísérte.⁵³

November 18-án Hoover új utasításokat küldött a Nyomozóiroda minden helyi ügynökének „személyes és bizalmas” jelzéssel, nevének kezdőbetűivel (JEH) ellátva. Eskü alatt tett hivatalos írásbeli nyilatkozatokat követelt tőlük, amelyekben megneveznek bárkit és mindenkit, aki „kommunista tevékenységben tűnik ki”. A dokumentumok bizonyítékul szolgálnának arra, hogy az illető tagdíjfizető kommunista, az anarchistákat kizáró törvény alapján pedig a párttagság elegendő ok lehet a deportálásra. A feladat mellbevágóan óriási volt: az Egyesült Államok Kommunista Pártja és a Kommunista Munkáspárt egyedül New Yorkban hetvenkilenc helyi irodát tartott fenn, mindnek megvolt a maga vezetősége. „Ezekről korrekt, naprakész listát összeállítani meglehetősen aprólékos és hosszú nyomozati munkát igényelne mind a titkosan, mind a nyíltan nyomozó ügynököktől” – figyelmeztette a központot M. J. Davis, az iroda egyik elcsüggedt különleges ügynöke.⁵⁴ Hoover azonban sürgős eredményt akart. December 16-án riasztotta Caminettit: „jelentős számú nyilatkozatot” kész átküldeni neki. Hogy mennyit, azt nem mondta meg.⁵⁵

December 20-án éjjel Hoover egy őrhajó fedélzetén átkelt a New York-i kikötőn, kíséretében öt kongresszusi képviselővel és egy csapat riporterrel. A Hudsonon jégtáblák sodródtak, a metsző szél pedig hópelyheket fújt Ellis

Island barakkjai felé. Odabent 249 anarchista várta a sorsát – az orosz munkások gyűlevész hada, köztük a két jól ismert rebellis, Emma Goldman és Alexander Berkman. Elmúlt az éjfél. A deportálásra várók az épületből egy közelben horgonyzó bárkához tódultak.

„A tömeg nagyon pimasz volt, nagyon szarkasztikus” – emlékezett vissza Hoover, aki szóváltásba is keveredett velük. Ismét szembetalálta magát Emma Goldmannal, a radikális Amerika emblematikus alakjával.

– Nem jártam-e el korrektül magával szemben, Goldman kisasszony? – kérdezte Hoover.

– Ó, feltételezem, hogy olyan korrektül járt el velem szemben, amennyire csak tudott. Nem remélhetünk senkitől olyasmit, ami meghaladja a képességeit – volt a válasz.⁵⁶

A bárka elvitte a vörösöket Staten Island kikötőjének végébe az Egyesült Államok legrégebb katonai létesítményéhez, Fort Wadsworthhoz, ahol a *Buford* horgonyzott. Emma Goldman az utolsók között lépett a fedélzetre.

Évekkel később így írt erről: „Hajnali 4 óra 20 perc volt, az Úr 1919. évének december 21. napján. Kába voltam, és Szibériára ítélt politikai foglyok transzportját láttam lelki szemeim előtt... A múlt Oroszországa rémlett fel előttem... De nem, ez itt New York volt, Amerika, a szabadság földje! A hajóablakon át láttam a hatalmas várost, amint a távolba vész, épületeinek sziluettjét magasba törő tetejükről ismertem fel. Ez volt az én szeretett városom, az Újvilág metropolisza. Ez volt Amerika, valójában a cári Oroszország retteneteit ismétlő Amerika! Felpillantottam – a Szabadságszobor!”⁵⁷

A *Buford* kisiklott New York kikötőjéből, és foglyaival a fedélzetén Szovjet Oroszország felé vette az irányt. Hoover az első vonattal visszautazott Washingtonba. A következő tíz napban tökéletesítette a kommunizmus ellen vívott háborúja terveit.

Huszonötödik születésnapját újév napján otthonában töltötte – anyja otthonában, ahol még mindig lakott. Azután haladéktalanul visszament dolgozni. Gondja volt rá, hogy a háború időben elkezdődjön.

„KI AZ A HOOVER ÚR?”

1919. december 30-a délutánján Charles E. Ruthenberg, Amerika Kommunista Pártjának elnöke New Yorkban ebédelni ment hét legbizalmasabb elvtársával. Egyikük az a fedett ügynök volt, akinek jelentései „Hoover úr figyelmébe” megjelöléssel mentek az Igazságügyi Minisztériumba.

A harminchét éves vézna, kopaszodó Ruthenberg koránál jóval idősebbnek látszott. A szocialista pártlistán Ohióban egykor magas pozícióért indult, és jelentős számú szavazatot szerzett. 1918-ban a kémkedési törvény alapján börtönbe került, mert ellenezte a háborút. A börtönből keményvonalas kommunistaként szabadult. New Yorkban nyilvánosságra hozta a párt programját, ezért nemrégiben ismét törvényszék elé állították anarchia büntetének vádjával. Most attól tartott, hogy újabb letartóztatási hullám következik. „A kommunista pártot valójában szétverték – jelentette ki a Hoovernek megküldött titkos ügynöki jelentés szerint. – A vezetők többsége vagy börtönben ül, vagy bujkál, vagy fél.” Attól tartott, ha a szövetségi kormány ismét rajtuk üt, a pártnak vagy illegálisba kell vonulnia, vagy vége.⁵⁸

Azokban a percekben Hoover már a hátralévő órákat számolta a rajtaütésig.

Kezében 2280 kommunista nevét tartalmazó listát tartott, amelyet december 31-én reggel további százakkal egészített ki. Emberei hat héten át szakadatlanul a nevek összegyűjtésén munkálkodtak. Az iroda egyedül New Yorkban legalább hétszáz kommunistát azonosított. Saját ügynökein kívül Hoover a kommunisták soraiba beépült fedett informátoroknak, a katonai titkosszolgálatnak, az állami és a helyi rendőrségnek, a vállalatigazgatóknak,

a magánnyomozóknak, az Amerikai Védelmi Liga aktivistáinak és az újonnan létrehozott Amerikai Légio veteránjainak a segítségét is igénybe vette. Szilveszter estéjére megszerezte a bevándorlási hivatalt felügyelő ügyvivő munkaügyi miniszter jóváhagyását nagyjából háromezer elfogatóparancshoz, és meggyőzte a bevándorlási hatóságokat: változtassák meg eljárási szabályzatukat, hogy a letartóztatott gyanúsítottaktól meg lehessen tagadni az ügyvéd fogadásának jogát.

„Titkos informátorainknak legyen gondjuk rá, hogy a tervezett akció estéjén a Kommunista Párt és a Kommunista Munkáspárt gyűléseket tartson” – olvasható az iroda rajtaütéssel megbízott ügynökei számára huszonhárom államba szétküldött utasításban. Ne bíbelődjének elfogatóparancsokkal – közölte velük Hoover –, hacsak nem feltétlenül szükséges. Az utasítás értelmében be kellett törniük magánlakásokba és irodákba, rejtékhelyek után kutatva végig kellett kopogtatniuk a mennyezeteket és falakat, le kellett foglalniuk iratokat, és magukkal kellett vinniük „irodalmat, könyveket, újságokat és bármit, ami ott lóg a falon”⁵⁹

A parancs szerint, amelyet Frank Bürke, Hoover közvetlen főnöke írt alá, „távolsági vonalakon tartsák a kapcsolatot Hoover úrral bármilyen létfontosságú vagy érdeklődésre számot tartó dologgal kapcsolatban, ami csak felmerülhet a letartóztatások során. Soron kívüli kézbesítés útján, »Hoover úr figyelmébe« jelzéssel továbbítsák az irodába a letartóztatott személyek nevét tartalmazó hiánytalan listát.” Az ügynököket emlékeztették arra, hogy a titkosság mindennél fontosabb; „annak érdekében, hogy ne történjen semmiféle »kiszivárogtatás«, az állami és a helyi rendőrséget csak a tervezett akció megindítása előtt néhány órával tájékoztathatják.

Végül néhány parancs Hoover nevének kezdőbetűivel szignáltan ment ki: „A kommunisták letartóztatásának fogantatására előzőleg kiadott minden utasítás részletekbe menően végrehajtandó. Az Iroda és a Minisztérium kiváló eredményeket vár el önöktől az illetékességi területükön” A parancs felhatalmazta a végrehajtással megbízott harminchárom felelős különleges ügynököt: közölik a sajtóval, hogy „a letartóztatások az egész országra kiterjednek, és az igazságügyi miniszter irányítása alatt állnak”.⁶⁰

Amerika történetének legnagyobb szabású tömeges letartóztatási hulláma 1920. január 2-án, pénteken este 9-kor vette kezdetét. Az akciókat azonban, amelyek „Palmer-razziák” néven vonultak be a történelembe, nem Palmer szervezte meg, és nem is ő irányította őket, hanem Hoover.

„EMBEREK ALKOTTA HÁLÓ, AMELYBŐL EGYETLEN ZSIVÁNY SEM MENEKÜL”

Az iroda emberei Amerika-szerte politikai gyűlésekre, magánlakásokba, klubokba, tánctermekekbe, társasági összejövetelekre, vendéglőkbe és bárrokba rontottak be. Az ügynökök könyvesboltokból és hálósobákból rángattak ki embereket. Hoover éjjel-nappal dolgozott, válaszolt a szüntelenül csengő telefonokra, és olvasta osztagainak sürgős táviratait, amint bejelentkeztek az ország minden részéből.

Nem minden rajtaütés ment zökkenőmentesen. „Körülbelül huszonöt gyanús idegent tartóztattunk le az éjszaka folyamán, és míg több esetben meg voltunk győződve arról, hogy a Kommunista Párt tagjai, ennek az igazolására nem volt a birtokunkban semmilyen bizonyíték – jelentette Hoovernek a felelős különleges ügynök a New York állambeli Buffalóból. – Mivel tagadták, elengedtük őket.”⁶¹

Az iroda 2585 rabot ejtett péntek éjjel és szombat reggel, de munkájukat így is csak félig végezték el. A razziák a következő héten is folytatódtak. Az ügynökök még legalább 2705 új elfogatóparancsot hajtottak végre, ezenkívül százakat vagy tán ezreket fogtak le parancs nélkül. Mindent egybevetve úgy hat- és tízezer közöttre tehető a rajtaütések során begyűjtött gyanúsítottak száma. Sosem fogjuk megtudni, közülük pontosan hány embert tartóztattak le és börtönöztek be, és hányat engedtek szabadon kihallgatásuk után. Sohasem került sor hivatalos tájékoztatásra.

A razziák megrendítették a kommunista pártot. Charles Ruthenberg és legbelső köre illegalitásba vonult: álnevet vettek fel, rejtjelekkel kommunikáltak, és rejtőzködő életmódot folytattak. A század vége felé a Komintern archívumából előkerült Ruthenberg néhány kézzel írott jelentése: „A támadás szervezetünk ellen ellehetetlenítette a párt országos szintű működését.” Életének következő s egyben utolsó hét évét meneküléssel, vádeljárás alatt, bírósági tárgyalásokon, börtönben és óvadék ellenében ideig-óráig szabadlábban töltötte.⁶²

Január 7-én, szerdára virradóan durván ötezer rab tolongott a megyei börtönökben és a szövetségi fogházakban országszerte. Ellis Island zsúfolásig megtelt, hasonlóan a chicagói börtönökhöz. Detroitban nyolcszáz gyanúsított préselődött össze a postahivatal legfelső emeleti folyosóján; a polgármester tiltakozott, az egyik prominens városi polgár pedig a kalkutta i

Fekete lyukhoz hasonlította* a körülményeket. A bostoni kikötő területén hatszáznál is többen zsúfolódtak össze Deer Island fűtetlen börtönében.

„Az Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériuma ma olyan emberek alkotta háló – írta Palmer igazságügyi miniszter –, amelyből egyetlen zsvány sem menekül.” Beosztottjai minden jelentősebb napilapnak és folyóiratnak halomnyi sajtóközleményt juttattak el a torzonborz fogvatartottak fényképeivel és politikai témájú karikatúráival. Palmer közölte: „megtisztítja az országot az effajta idegen szennytől”, attól a reményétől ösztönözve, „hogyan az amerikai polgárok maguk is önkéntes ügynökeink lesznek egy hatalmas szervezet részeként”.

„Vajon mi lenne az Egyesült Államok kormányából, ha hagynánk, hogy az idegen szélsőségesek megvalósítsák a Kommunista Párt alapelveit? – tette fel a kérdést Palmer. – Egyetlen ilyen intézmény sem maradna meg. Az Egyesült Államok kormányának helyébe a bolsevik zsarnokság borzalma és terrorja lépne... Az Igazságügyi Minisztérium éber figyelemmel kíséri ezeknek a »vörösöknek« a támadását az Egyesült Államok kormánya ellen, és senki idegen nem menekülhet, aki országunk fennálló jogrendjének megdöntésére szólít fel.”⁶³

A kongresszus most már komolyan napirendre tűzte a Palmer előterjesztette felforgatásellenes törvényjavaslatokat, amelyek alapján politikai tötetű beszédért békeidőben is be lehetne börtönözni amerikai állampolgárokat. A képviselőház szavazással megfosztotta az egyetlen szocialista képviselőt hivatalának gyakorlásától, a New York-i törvényhozás pedig kizárta a testület őt, törvényesen megválasztott szocialista tagját. Palmer támogatottsága egyre nőtt a közvéleményben. A politikusok a következő elnökválasztás egyértelmű esélyesének könyvelték el.

Hoover sütkérezett a rá is vetülő dicsfényben. Most már közszereplő volt, aki kommunista ügyekben országszerte az Igazságügyi Minisztérium első számú szaktekintélyének számított.

A Hoovert hivatalnokként ábrázoló első képeken egy fitt és jól ápolt, büszke embert látunk. Öltözeke elegáns, öltönye divatos, nyakkendője kissé kackiás, és szorosan meg van kötve enyhén kiugró álla alatt. Halovány mosoly

* A Brit Kelet-indiai Társaság és a bengáli navab (fejedelem) között kitört viszály során a navab elfoglalta Kalkuttát, és 146 britet az erőd tömlöcébe vetett, ahol másnapra 123-an megfulladtak. Ez volt a Fekete lyuk-incidens.

játszik ugyan az arcán, de pillantása halálosan komoly. Töltőtollával éppen parancsot ír alá. Megdöbbenően fiatalnak látszik.

Feletteseéhez hasonlóan Hoover is kezdte megdolgozni az újságírókat. Volt egy albuma, amelyben a róla szóló cikkeket gyűjtötte, s amely egyre kövérebbre hízott az újságkivágásoktól. Hogy hírnevét a kormányzaton belül és kívül növelje, rendszeres sajtóközleményeket adott ki az amerikai vörösökről és radikálisokról. Az első bulletin néhány nappal az 1920. januári razziák után jelent meg, és azt állította, hogy az elmúlt év összes fenyegetése, a terrorista robbantások és az országos sztrájkok a Kremlben szőtt összeesküvés eredményei.

„A forradalmi konspiráció nemzetközi; erőszakosan terjesztik, és rendkívül rafináltan irányítják – állt a kongresszusnak írott egyik első jelentésében, amelyet figyelmeztetésnek szánt az Amerika létét fenyegető veszélyekre. – A civilizációra most a legszörnyűbb veszély leselkedik azóta, hogy a barbár hordák lerohanták Nyugat-Európát, és megnyitották a sötét századokat.” Elmélete szerint a kommunisták titkos sejteket szerveznek Mexikóban, fegyvereket halmoznak fel Németországból és Japánból, átlépik a határt, és elvetik a forradalom magvát az amerikai Dél fekete népessége között. Hite szerint a világ jövője forog kockán az általa is vívott harcban.⁶⁴

Hoover 1920. február 14-én hajtotta végre első antiterrorista akcióját. Az iroda és a helyi rendőrség emberei a New Jersey-i Paterson bérházaiban és raktáraiban tartott razzia során előállították a L’Era Nuova nevű olasz anarchista csoport tizenhét tagját. Négy héttel korábban Hoover ügynökei fedett informátort építettek be a csoportba. **TERRORISTÁKAT FOGTAK A PATERSONI RAZZIÁBAN** – állt a *The New York Times* címlapján. Az iroda bejelentette, hogy a rajtaütéskor lefoglalt kötegnyi rőzsaszínű papír hasonlít azokra a rölapokra, amelyeket Palmer igazságügyi miniszter felrobbantott háza közelében találtak 1919 júniusában – „az első nyomra vezető jel a nemzetet felkavaró aljas bombamerényletek hátterének felderítéséhez” – közölte az újság.

Hoovernek azonban nem volt ideje, hogy kövesse ezt a nyomot, mert beidézték egy bostoni szövetségi bíróság elé, hogy megvédje az irodának a kommunizmus ellen vívott harcban tanúsított eljárását.

„A DEMOKRÁCIA MOST TÖRÉKENYNEK LÁTSZIK”

A razziákkal szemben politikai fordulat kezdett körvonalazódni – a közvélemény olyasfajta reakciója, amelyet Hoover el sem tudott volna képzelni.

Francis Fisher Kane philadelphiai szövetségi főügyész az elnökhöz intézett nyílt levelében benyújtotta lemondását. „Határozottan ellenzem a külföldiek ellen országszerte végrehajtott tömeges razziákat. A nagyszámú egyén sérelmére elkövetett ilyen eljárás általában véve okatlan, és erősen fennáll a törvénysértés veszélye.”⁶⁵ A legfőbb seattle-i szövetségi bevándorlási tisztviselő jelentette feletteseinek, hogy az iroda számtalan ártatlan embert állított elő csak azért, hogy egy maroknyi gyanúsítottat elfogjon, Bostonban pedig egy George W. Anderson nevű szövetségi bíró a Harvard Liberal Club bankettjének kétszáz résztvevője előtt nyílt felhívásban szólított fel a razziák törvényességének kivizsgálására.

Anderson bíró szerint az összeesküvés-elmélet csak a kormány kitalációja. – A „harc folyományaként, hogy a világot biztonságossá tegyük a demokrácia számára”, a valódi demokrácia most törékenynek látszik Amerikában – folytatta. – Ugyanazok a személyek és újságok, akik és amelyek két éven át a németpárti konspiráció rémhírét keltették, most »a vörös terrorra« riogatnak... Nem állíthatom, hogy a jövőben egyáltalán nem lesz bombahajigáló. Léteznek vörösök – valószínűleg veszélyes vörösök is. Ám fele annyira sem veszélyesek, mint a hangoskodó álpatrióták... Az igazi amerikaiakat, akik hisznek a jogban, a rendben, a szabadságban, a mások politikai és vallási nézeteinek elfogadásában, nem lehet rávenni a maguk és hazafiasságuk reklámozására. Túlságosan tisztelik amerikai mivoltukat és hazaszeretetüket, semhogy meggyalázzák ezeket a nemes szavakat, ahogyan naponta meggyalázzák őket azok, akik személyes vagy politikai ismertségük céljaira használják őket.”⁶⁶

Másnap Habeas Corpus végzés* érkezett a bostoni szövetségi bíróságra, amelyet a Deer Islanden fogva tartottak képviselőjében nyújtottak be. A végzést Anderson bíró szorgalmazta, titokban elintézve azt is, hogy ő maga vezesse a tárgyalást, miután konzultált egy Felix Frankfurter nevű fiatal harvardi jogászprofesszorral, a liberális klub oszlopos tagjával. Az elsőrendű

* A kifejezés a letartóztatott személy elővezetését elrendelő végzést, illetve a törvénytelenül fogva tartott személy szabadon bocsátását elrendelő bírói határozatot jelenti.

alperesként megnevezett bostoni szövetségi bevándorlási biztos, Henry J. Skeffington kikelt magából: „Felettébb élvezni fogom, amikor elkapok néhányat a harvardi liberális klubosok közül. Legyen csak a zsebemben a felhatalmazás, élvezettel kapom el őket!”⁶⁷

Palmer igazságügyi miniszter, akit lekötöttek elnökjelölti ambíciói, nem kívánt az ügy részleteivel bíbelődni, ezért utasította Hoovert, hogy foglalkozzon velük ő.

Az Igazságügyi Minisztérium nehéz feladattal állt szemben: ellenséges érzületű bíró előtt nyilvános tárgyaláson kellett megvédenie az iroda kezdeményezte letartóztatásokat és a Deer Island-i deportálásokat. Hoover tisztában is volt a probléma súlyával. Az iroda túllépte hatáskörét, és eljárása aligha állja ki az alaposabb törvényességi vizsgálat próbáját.

1920. április 7-én, szerdán hajnalban Hoover a washingtoni vonattal megérkezett Bostonba, hogy szembesüljön élete első efféle kihívásával. Az Anderson bíró vezette tanácsban Felix Frankfurter, a bebörtönzöttek képviselőjében azonnal javasolta, hogy a bíróság kezelje bizonyítékként a Nyomozóiroda ügynökeinek kiküldött táviratot, miszerint mellőzzék a házkutatói parancsokat, foglaljanak le mindent, ami csak a kezük ügyébe kerül, és jelentsenek közvetlenül Hoovernek. A kormány asztalánál helyet foglaló és ügyvédje fülébe suttogó Hoovernek jó oka volt arra, hogy átgondolja, a központból „szigorúan bizalmas” jelzéssel és az ő aláírásával szétküldött titkos utasítások hogyan landolhattak a radikális gyanúsítottak kezében. Eközben azokra a kérdésekre kellett figyelnie, amelyeket Frankfurter tett fel új angliai rangidős ügynökének, George Kellehernek:

Kérdés: Igaz-e vagy sem, Kelleher úr, hogy aznap éjjel férfiakat és nőket fogtak le anélkül, hogy önnek birtokában lett volna bármilyen elfogatóparancs? *Tiltakozom! Elutasítom.*

Válasz: Igaz.

K: Végeztek-e az emberei motozást és házkutatást azokban a magánlakásokban és helyiségekben, ahol a különféle férfiakat és nőket letartóztatták? *Tiltakozom! Elutasítom.*

V: Igen.

K: És lefoglaltak-e, vagy sem papírokat, dokumentumokat, könyveket és más egyébeket? *Tiltakozom! Elutasítom.*

V: A minisztériumi utasítás értelmében...

K: A letartóztatásokat végző tisztviselők folytattak-e házkutatást, függetlenül attól, hogy fel tudtak mutatni erről szóló végzést? *Tiltakozom! Elutasítom.*

V: ...Ez az eljárók egyéni megítélésére volt bízva.

K: Mit tettek azokkal, akikkel szemben nem volt elfogatóparancs, vagy akik nem feleltek meg a parancsban foglaltaknak? *Tiltakozom! Elutasítom.*

V: A rendőrségen őrizetbe vették, vagy átszállították őket Bostonba a Deer Islandre.

A tanúkihallgatás most áttért a kormány által megbízott titkos informátorokra. „Valaki, akit arra alkalmaznak, hogy fedőnéven, álnéven vagy valami egyéb álcával járjon-keljen, és kommunistának, szocialistának vagy anarchistának adja ki magát... [Ez] rendkívül veszélyes dolog, nemde? – kérdezte a bíró. – Csodálkozom, hogy boszorkányokat nem akasztottak fel az elmúlt hat hónapban.”

Ezután maga a bíró hallgatta ki Henry J. Skeffington bostoni bevándorlási biztost:

K: A letartóztatásokat, amelyeket ön „razziának” nevez, az ön emberei hajtották végre, vagy az Igazságügyi Minisztérium?

V: Az Igazságügyi Minisztérium, elnök úr...

K: Meg tud-e nevezni bármilyen végzést vagy törvényt, amelynek alapján az Igazságügyi Minisztériumnak jogában áll letartóztatásokat foganatosítani?

V: Nem, erről semmit sem tudok, bíró...

K: Kapott-e utasításokat erre nézve?

V: Egyeztetés volt.

K: Írásos utasítást?

V: Nem. Tartottunk egy megbeszélést Washingtonban... Hoover úrral...

K: Ki az a Hoover úr?

V: Hoover úr az Igazságügyi Minisztérium tisztviselője.⁶⁸

Hoover nem kívánt eskü alatt tanúskodni a razziák ügyében. Miután másfél napon át hallgatnia kellett a terhelő tanúvallomásokat, otthagya a bíróságot, összecsomagolt, és visszautazott Washingtonba.

„Úgy látszik, ezt az ügyet a modern politikusi szemlélet alapján kezelték: előbb akassz, azután tárgyalj” – írta Anderson bíró abban a végzésben, amely tizenhárom Deer Island-i fogva tartott szabadlábra helyezésétől rendelke-

zett ötszáz dollár óvadék ellenében. Végso döntésében a Nyomozóiroda eljárását törvénytelennek és alkotmányellenesnek nyilvánította. A kormány olyan „kémhálózatot” hozott létre, amely „aláassa a bizalmat, és gyűlöletet szít. A gyűlevész had gyűlevész had marad, álljon akár az Igazságügyi Minisztérium utasításai alapján eljáró kormánytisztviselőköl, akár pedig bűnözökböl, csavargókböl és aljanépböl” – áll a végzésben.⁶⁹

Az Igazságügyi Minisztérium nem támáda meg Anderson bíró ítéletét.

„VÖRÖSET LÁTVÁ”

A Washingtonba visszatérő Hoovernek új nemezissel kellett szembenéznie Louis F. Post, a hetvenegy éves munkaügyi miniszterhelyettes személyében. Április 10-én, három nappal Hoover katasztrofális bostoni útja után Post a még lezáratlan deportálási ügyek közöl ezernél is többet a szemétkosárba vetett.

Post egész életében liberális volt: ismerte és csodálta Emma Goldmant. A Munkaügyi Minisztérium szövetségi bevándorlási ügyekben illetékes tisztviselőjeként ő is aláírta a nő kiutasítását elrendelő végzést, most azonban irodai adminisztratív jogkörét arra használta, hogy felülvizsgálja a vörös razziák során letartóztatott, körülbelül ezernégyszáz személy ügyét. Arra a következtetésre jutott, hogy négyből három esetben az iroda törvényt sértett. Több száz fogva tartott nem volt tagja a kommunista pártnak; nevüket szocialista névjegyzékekröl másolták le, a kommunista pártgyűlésre pusztán kíváncsiságból jutottak el, vagy egyszerűen csak tévedésből akadtak fenn a razzia hálóján. Post azokat az eseteket is ad acta tette, amelyekben a letartóztatottaktól megtagadták, hogy ügyvédet fogadjanak, vagy jogtalanul lefoglalt bizonyítékok alapján ítélték el őket. A törvény betűje, nem pedig az idők szelleme szerint járt el. Amilyen ütemben haladt, valószínűsíthető volt, hogy a vörössrazzia-ügyekből négy-ötezret is ejteni fog.

Hoover dühödtt ellentámadásba lendült; ezzel egy új amerikai intézmény, a prominens ellenlábasok politikai megfigyelése vette kezdetét.

Dossziét állított össze Post és a balosok politikai kapcsolatairól, majd elküldte a kongresszus kulcsembereinek. Arra törekedett, hogy Postot eltávolíttassa hivatalából és intézkedéseit visszafordíttassa. Első színre lépése a politikai hadviselés legmagasabb kormányzati szintjén kezdeti sikerrel járt.

A képviselőház házrendi bizottsága elfogadta a Louis Post eljárásának hivatalos vizsgálatát indítványozó beadványát, és négy héten belül meghallgatást rendelt el az ügyben.

Palmer igazságügyi miniszter egyenesen a Fehér Házba vitte Hoover ügyét. Azonnali találkozót követelt az elnökkel; emiatt ült össze hét hónap óta az első kormányülés, amelyet Woodrow Wilson hívott össze. Az elnököt ért katasztrofális szélütés óta ugyanis a Fehér Ház elkülönítő kórteremhez hasonlított.

1920. április 14-én délelőtt tízkor Palmer áthaladt a Fehér Ház zárt kapuin nyitott, jól őrzött bejáraton, felment az elnöki dolgozószobába, ahol egy haldoklóval találta szemközt magát. Segítség nélkül Wilson mozdulni sem tudott. Gondolatai összevissza csapongtak, beszéde akadozott. Az elnök csak homályos tudatfoszlányokat őrzött meg az Egyesült Államokban dúló antikommunista háborúról.

Néhány perccel a kormányülés kezdete után Palmer megpróbálta magához ragadni a kezdeményezést. Fennmaradt erről egy megbízható szemtanú, Josephus Daniels haditengerészeti miniszter beszámolója, aki lejegyezte a „heves vitát” amelyet az igazságügyi miniszter kezdeményezett. Palmer azzal érvelt, hogy az ország a forradalom és a felkelés fenyegetésével néz szembe. Felhívta az elnök figyelmét a Post előidézte válságra, és a leváltását követelte.

Az elnök „közölte Palmerrel: ne engedje, hogy az ország vöröset lásson” – „nagyon helyénvaló intelemként”, ahogyan Daniels kihallotta szavaiból, „mert Palmer minden bokr mögött vöröset lát”. Az érintett viszont teljesen másként értelmezte az elnök mondandóját. Azt hallotta ki belőle, amit hallani akart: engedélyt az országot a kommunistáktól megtisztító hadjáratára.

Április 29-én Palmer bejelentette, hogy május 1-jén az Egyesült Államoknak terrorista merénylettel kell számolnia. Figyelmeztetése egyenesen Hoovertól és a Nyomozóirodától származott, ahol vörös fokozatú riadót fújtak egy amerikai vezetők meggyilkolására és amerikai jelképeknek számító objektumok lerombolására irányuló nemzetközi összeesküvés miatt.

– A szervezkedés az egész országra kiterjed – közölte az igazságügyi miniszter a sajtóval. A merényletek célpontjai kormányhivatalnokok és vállalatigazgatók, és már ki is küldték a figyelmeztetést mindazoknak, akik a listán szerepelnek. Az iroda ügynökei, az államok nemzetőrgárdái és a rendőrök országszerte készenlétben állnak, s figyelmüket New Yorkra, Chicagóra,

Philadelphiára és New Orleansra összpontosítják: megfigyelés alatt tartják a vasútállomásokat, kikötőket, a Wall Street-i hivatalokat és Amerika legbefolyásosabb személyeinek az otthonait.⁷⁰

Mindez azonban hamis riasztásnak bizonyult. Május 1-je esemény nélkül telt el. – Bár az éjszakának még nincs vége, úgy látszik, a várt rendzavarásoknak sikerült elejét venni – közölte Hoover az újságírókkal a nap vége felé. Jól érzékelhető derűtség hullámozott végig a hallgatóságon – a kétkedés halvány jelei, ahogyan Hoover maga később fogalmazott –, hogy a május 1-jei merényletek „az igazságügyi miniszter képzeletének szülöttei”. Rövid időn belül a sajtó, a közvélemény, sőt még a politikai osztály is kezdte megkérdőjelezni a törvényesség legfőbb őrének józan ítélőképességét. A kongresszus sürgősen egyharmadával csökkentette Palmernek a Nyomozóiroda költségvetésére vonatkozó kérelmét.⁷¹

Május 7-én Hoover a terem végében helyet foglalva jegyzetelt azon a kongresszusi vizsgálaton, amelyen Louis Post megjelent az ellenséges házrendi bizottság előtt. A két napig tartó meghallgatáson Post ízekre szedte a politikai döntéseit illető vádakát, amelyeket Palmer és Hoover hozott fel ellene. Esetről esetre haladva bizonyította, hogy a januári razziák során letartóztatottak közül százból egyetlenegy sem lehetett jogszerűen megvádolni a kormány erőszakos megdöntésére irányuló szándékkal. Hangsúlyozta, hogy még egy semmibe vett idegennek is joga van a törvényes eljáráshoz; az elfogatóparancs nélkül végrehajtott letartóztatások, a kikényszerített vallomások és az, hogy valakit pusztán valamely csoporthoz való tartozása alapján nyilvánítanak bűnösnek, idegen az amerikai jogállamiságtól. Tízórás meghallgatás után a képviselők úgy döntöttek, nem vonják felelősségre és nem ítélik el, ehelyett megidézik Palmert, hogy ő válaszoljon Post vádjaira.

Hoover haladéktalanul hozzálátott, hogy előkészítse az igazságügyi miniszter tanúvallomását. Elővette és módosította a gondos indokolással alátámasztott jogi beadványokat, amelyek a jogi háttérre hivatkozva* amellet érveltek, hogy a kommunista párttagság az Egyesült Államok elleni bűncselekménynek minősülő, deportálással sújtandó törvénysértés, és biztatta Palmert: itt a nagy alkalom, hogy a világ elé tárja „a vörös veszedelem igaz történetét”.⁷²

Csakhogy előbb Louis Post vágott vissza. Ügyvédje mozgósította a magát Országos Népi Kormányzati Ligának nevező koalíciót, és arra készült, hogy

* Az anarchistákat kizáró törvényről van szó.

röpiratot jelentessen meg *Jelentés az amerikai népnek az Igazságügyi Minisztérium törvénybe ütköző praktikáiról* címmel, amelyet tizenkét prominens jogi egyetemi dékán és jogász írt alá, köztük Hoover új főellensége, a harvardi liberális Felix Frankfurter. Hoover utasította a hivatal bostoni irodavezetőjét, George Kellehert, nyisson aktát a Legfelsőbb Bíróság leendő bírójáról.

Az 1920. május 28-án nyilvánosságra hozott *Jelentés az amerikai népnek* kínzással és törvénytelen fogva tartással vádolta Palmert és Hoovert, sőt aztal, hogy „támadást [intéztek] alkotmányos szabadságjogaink legszentebb alapelvei ellen”.⁷³

„Külföldiek és amerikai állampolgárok tömeges letartóztatására került sor elfogatóparancs vagy bármilyen törvényes felhatalmazás nélkül; férfiakat és nőket börtönöztek be és tartottak elzárva anélkül, hogy barátokkal vagy jogi tanácsadóval érintkezhettek volna; otthonokba törtek be házkutatási parancs nélkül. Nem kérdőjelezzük meg az Igazságügyi Minisztérium jogát arra, hogy nyomozóirodai ügynökei révén utánajárjon, hol és mikor történik jogsértés. Az amerikai nép azonban sohasem tűrte provokatív titkos ügynökök vagy rendőrségi besúgók alkalmazását, ami bevett gyakorlat a régi Oroszországban és Spanyolországban. Az ilyen ügynököket az Igazságügyi Minisztérium radikális mozgalmakba építette be... hogy olyan tevékenységre bujtogassanak, amelyeket azután bűnösnek lehet nyilvánítani.”

A következő három napban Hoover lázasan dolgozott, hogy előkészítse Palmer válaszát a kongresszusnak. Mindent beletett a dossziéba, amit csak tudott – a vörösveszélyre figyelmeztető kommunikéit, az amerikai balosok lefoglalt iratait, ügynökeinek esküvel szentesített nyilvántartásait a deportáltakról, radikális röpiratokból kimásolt passzusokat, az orosz forradalom évkönyveit, a Komintern nyilvános határozatait és Karl Marx *Kommunista Kiáltványát* 1848-ból. A vaskos dokumentumgyűjtemény évtizedeket és országokat ölelt fel, hetvenkét óra alatt összeszedett, több mint harmincezer szóban.

A meghallgatás igazi tétje azonban az elnöki kandidatúra volt a négy hét múlva esedékes demokrata párti országos elnökjelölő konvención, ahol Palmer még mindig a gyenge mezőny egyik legesélyesebb befutójának számított. Mostani szereplésén múlhat Amerika antikommunista háborújának jövője, de egyúttal legfőbb stratégiájának jövője is, mert ha Palmer elnök lesz, Hoover követheti az igazságügyi miniszteri széken.

Június 1-jén reggel Palmer és Hoover együtt ment fel a Capitolium legfelső emeletére. A házrendi bizottság kis ülésterme zsúfolva volt riporterekkel

és nézőkkel. Az egyik délre nyíló ablak éppen Hoover háza felé nézett. Philip Campbell kansasi republikánus képviselő délelőtt tízkor nyitotta meg a meghallgatást.

Hoover csendben ült Palmer oldalán. Az igazságügyi miniszter az iratokba mélyedve olvasni kezdett, és abba sem hagyta másnap délutánig. Lánokban álló világot festett. A kommunizmus támadásba lendült a nemzet politikai intézményei, egyházai, iskolái, gyárjai és újságjai ellen, és alattomos hazugságaival sokakat maga mellé állított. „Forradalmi betegsége” ideológiájának „mérges vírusával” már meg is fertőzte a világot New York szegénynegyedeitől az afganisztáni kunyhókig. Felszólított mindenkit, aki kételkedik a veszély igazi természetében: vessen egy pillantást a fényképekre, melyeket a Nyomozóiroda készített a foglyokról, hogy saját szemével lássa a „sunyi és alattomos” tekintetükből áradó „kegyetlenséget, tébolyodottságot és bűnös hajlamot”.

– Az én életem is naponta veszélyben forog – tette hozzá, és mindezt tetézi még a karaktergyilkosság is, amelyet „ezeknek a bűnözőknek a barátai” követnek el, akik a bíróságon és a kongresszusban képviselik őket. Palmer a legkeserűbb szavakat Louis Post és a *Jelentés az amerikai népnek* röpiratot aláíró jogászok számára tartogatta. Az ilyen emberek, jelentette ki, nem jobbak a kommunistáknál. – Nem haboztak, hogy a legszélesebb nyilvánosságot felhasználják a kommunisták és az anarchista bűnözők védelmében és rágalmaik hangoztatásában, hogy ezek a személyek gyalázatos bánásmódban részesültek... Hiszem, hogy az embereknek joguk van tudni, mi folyik ebben az országban – mondta. – Megpróbáltam elmondani nekik. Az igazságot mondtam el nekik.

Csak hogy nem ez volt a teljes igazság. A meghallgatás második napjának vége felé a *Kongresszusi jegyzőkönyvbe* becsatolt egy dokumentumot, amelyet Hoover készített a Nyomozóiroda Radikálisokkal Foglalkozó Ügyosztályának munkájáról. Ez „azoknak a bombamerényleteknek a teljes történetét [tartalmazza...], amelyeket egy évvel ezelőtt hajtottak végre egy tucat városban” – közölte Palmer. A jelentés szövegében mélyen elrejtve megbújt néhány panaszos hangú bekezdés is, amely a történetekre visszatekintve felvetette, hogy a kormány esetleg tévesen tette a kommunistákat felelőssé a robbantásokért. Az igazságügyi miniszter azonban egy sort sem olvasott el a jelentésből. – Túl sok időt venne igénybe. Akár egy órámmal rámehet az elolvasására – jelentette ki.

Palmer renoméját a közvélemény szemében alaposan megtépázták május 1-jei riogatásai. Amikorra San Franciscóba érkezett a június végén kezdődő 1920-as demokrata párti konvencióra, politikai hírneve már meredeken zuhant lefelé, és jelölési reményei szertefoszlni látszottak. Hoover most jutott el első ízben a nyugati partra, a sok minisztériumi beosztott egyikeként, akik összegyűlve Palmer St. Francis szállodabeli lakosztályában, igyekeztek táplálni főnökük győzelmi reményeit. Miután azonban csak negyvennégy szavazatot kapott, Palmer visszalépett a jelöléstől. Politikai karrierje ezzel véget is ért.

Palmert és Hoovert a Wilson-adminisztráció utolsó napjaiban még egyszer beidézték a Capitolumra, hogy tanúskodjanak a januári vörösszaziák ügyében. Palmer kitartott amellett, hogy nem tudott a részletekről.

– Még arról sem, hány házkutatási parancsot adtak ki? – kérdezte Thomas J. Walsh montanai demokrata szenátor.

– Nem tudom megmondani, szenátor – válaszolt Palmer. – Ha kívánja, kérdezze meg Hoover urat, ennek az ügynek a megbízottját, ő majd megmondja önnek.

A szenátor ekkor a fiatal keresztes vitézhez fordult. Hoover kijelentette, hogy fogalma sincs.

– Egyáltalán nem tud róla semmit? – kérdezte Walsh szenátor.

– Nem, uram.⁷⁴

Élete során mindvégig tagadta, hogy szerepe lett volna a razziákban. Megtanulta, hogy a titkosság és a megfélemlítés alapvetően fontos a politikai hadviselésben.

„ELKAPJUK ŐKET”

Hoover jelentést írt a kongresszusnak, amelyben az állt, hogy a razziák eredményeképpen „a kommunista pártok ebben az országban megszűntek létezni” – ez azonban elhamarkodott dicsekvésnek bizonyult.⁷⁵ Összesen 591 külföldi deportálását rendelték el, míg a kémkedési és felforgatási törvény értelmében országszerte 178 amerikait találtak bűnösnek. Az 1920 januárjában bebörtönöztek közül Hoover saját nyilvántartása szerint is tíz emberből kilenc már szabad lábon volt. Azzal a szándékkal kezdett bele a tisztogatásba, hogy radikálisok ezreit távolítja el Amerika földjéről, de vállalkozása kudarcot vallott.

Ezért elhatározta, itt az ideje, hogy átszervezze a Radikálisokkal Foglalkozó Ügyosztályt.

Első lépésben átkeresztelte Általános Hírszerző Osztályra; ez azonban korántsem szépészeti beavatkozás volt. Szándékai szerint figyelme ezen túl „nemcsak az egyesült államokbeli radikális tevékenységekre” terjed ki, hanem „a nemzetközi természetűekre”, valamint nem csupán a radikális politizálásra, hanem egyúttal „a gazdasági és ipari rendbontásokra” is. Ambíciói növekedésével párhuzamosan immár jóval tágabban értelmezte azokat a módszereket, amelyekkel Amerika megvédhető.

Egyetlen szóval kifejezve: hírszerzéssel. Le is írta, hogy jobb megoldás titkos módszerekkel harcolni a felforgatók ellen, mivel a kormány nem képes „a radikális helyzetet bünöldözési alapállásból kiindulva” kezelni. A jog túl gyenge eszköz Amerika megvédéséhez. Csak a titkos hírszerzés nyomozhatja ki és verheti vissza a baloldali fenyegetést és védheti meg Amerikát a támadástól.⁷⁶

1920. szeptember 18-án, egy csütörtöki napon, közvetlenül dél után, amikor Hoover éppen a végső simításokat végezte az Általános Hírszerző Osztály létrehozására irányuló tervein, a manhattani Wall Street és Broad Street kereszteződésében egy lovas kocsi a levegőbe repült. Aznap kellemes volt az idő, és hivatalnokok százai álltak fel íróasztalaik mellől egy kis ebédszüneti sétára vagy rövid pihenőre a nagy pénzgyártó mechanizmus működtetése közben. A bomba mészárszékké változtatta az amerikai kapitalizmus központját. Vér patakozott az utcákon, ott, ahol az Egyesült Államok első kongresszusa annak idején összeült, és a *Bill of Rights* törvényerőre emelkedett. Repeszek csúfították el a falakat, és törték be a J. P. Morgan & Co., Amerika legtekintélyesebb bankjának ablakait. A repeszek nyoma mindmáig látható a járdák sarokkövein.

A detonáció harmincnegyet embert megölt, és közel négyszázat megsebesített az Egyesült Államok történetének addigi legsúlyosabb terrortámadásában, amely hetvenöt éven át meg is tartotta ezt a kétes dicsőséget.

Percekkel a robbanás előtt három házzal odébb a postás kiürített egy postaládát. Gumibélyegzővel és vörös tintával írt, kezdetleges helyesírási hibákkal tarkított öt rőpiratot talált benne. „Engedjétek szabadon a politikai foglyokat, vagy a biztos halál vár rátok!” – állt az „Amerikai anarchista harcosok” aláírású lapokon.

A Wall Street-i merénylet csaknem bizonyosan bosszú volt két olasz anarchista, Nicola Sacco és Bartolomeo Vanzetti perbefogására, akiket öt nappal korábban vádoltak meg egy Boston melletti cipőgyári pénztárnok és biztonsági kísérője ellen elkövetett fegyveres rablással és gyilkossággal. Hoover eredménytelenül nyomozott az ügyben. Soha egyetlen gyanúsított sem került bíróság elé.

– Elkapjuk őket! – esküdözött Hoover főnöke, Bill Flynn. Az iroda azonban nem kapta el a terroristákat.⁷⁷

ALVILÁGOK

– Nem vagyok alkalmas erre a hivatalra, és nem volna szabad itt lennem – panaszkodott Warren G. Harding elnök a Fehér Házban. Ítéletképessége ez egyszer józanul működött.⁷⁸

A kisvárosi lapkiadóként dolgozó Harding Ohio állam republikánus szenátoraként messze túllépett társadalmi helyzetéből adódó szűk mozgásterén. Amikor 1921. március 4-én az Egyesült Államok elnöke lett, minden kétes hírű barátját magával vitte Washingtonba. Közülük is kampánymenedzsere, Harry M. Daugherty állt hozzá a legközelebb, akit meg is tett az Egyesült Államok igazságügyi miniszterévé.

Két prominens republikánus szenátor is óva intette Hardingot a kinevezésétől. – Daugherty a legjobb barátom, amióta csak elkezdődött ez az egész dolog – válaszolta a megválasztott elnök. – Azt mondta, hogy igazságügyi miniszter akar lenni, *és istenemre, igazságügyi miniszter is lesz!*⁷⁹

Az ügyes politikai érdekkijáró Daugherty hosszú évekig járt a képviselők nyakára lobbizóként, befolyásolni próbálván a döntéshozókat az ohioi törvényhozásban; elmeszelte a nagyvállalatok kifogásolta törvényjavaslatokat – ez volt a specialitása. Alkukat hozott tető alá a pénz és a hatalom terén közös érdekeltségű üzletemberek és politikusok között. Hírneve megelőzte Washingtonban. Amikor pedig megjelent, azon nyomban otthon érezte magát hivatalában. Ő lett az ország első számú fehérgalléros bűnözője.

Noha az Igazságügyi Minisztérium és a Nyomozóiroda működése a hardingi években maga volt a gyalázat, J. Edgar Hoover élt és virágzott.

Huszonhat éves korára a második legmagasabb pozícióba emelkedett az irodában. Hírnevén nem esett csorba, a közelharcokban mutatott rátermettsége töretlen, szakértelme megkérdőjelezhetetlen maradt; továbbra is állhatatosan üldözte a vörösveszélyt. Nemigen látott különbséget az amerikai radikálisok – kommunisták, szocialisták, anarchisták, pacifisták – között. Az ő szemében mindannyian az állam ellenségei voltak.

Miközben Hoover a kommunizmus elleni harcra összpontosított, Harry Daugherty a barátaival volt elfoglalva. 1921 augusztusában az új igazságügyi miniszter régi cimboráját, William J. Burnst nevezte ki az iroda élére. Hoover, aki mostanra már tökélyre fejlesztette felettesei manipulálását, biztosította Burnst, hogy az iroda már évekkel azelőtt beépült az amerikai radikálisok soraiba. – Volt rá gondunk, hogy az ország minden vezető mozgalmában legyen informátorunk – jelentette ki, és hozzáfűzte, hogy az Általános Hírszerző Osztály szüntelenül öröködik az új baloldali fenyegetések elhárításán.⁸⁰

A hatvanéves Burns Amerika leghíresebb magánnyomozója volt; elismérésre méltó tehetséget tanúsított az önmenedzselésben. Miután az 1905-ös földszerzési panamák ügyében, amelyek kivizsgálását Theodore Roosevelt elnök szorgalmazta, az esküdtszéket befolyásoló szövetségi ügyészként kétes hírnevet szerzett magának, azzal tett szert elismertségre, hogy telefonlehallgatásokkal és szállodai szobák bepoloskázásával tevékenyen hozzájárult két szakszervezetis gengszter elítéléséhez a *Los Angeles Times* székháza ellen elkövetett, huszonegy halálos áldozatot követelő 1910-es dinamitos merénnyel kapcsolatban. 1915-ben maga is közeljárt ahhoz, hogy börtönbe kerüljön, amikor dokumentumokat lopott el egy New York-i ügyvédi irodából. Az 1920-as Wall Street-i robbantás után mindössze néhány órával nyilvánosan kijelentette, hogy a támadás mögött a kommunisták állnak, és megesküdött arra, hogy az igazságszolgáltatás kezére adja őket. A W. J. Burns International Detective Agency (nemzetközi nyomozóügynökség) nevében ötvenezer dolláros jutalmat ajánlott fel annak, akinek információi alapján letartóztatják és elítélik a robbantókat. Most a Nyomozóiroda főnökeként nyilvánosan ismét megígérte, hogy a Wall Street-i robbantókat megtalálják.

Az iroda ügynökei a robbantással összefüggésbe hozható nyomok után kutatva elfogták a New Yorkban illegálisba vonult kommunista párt egyik körlevelét. A kormány „minket tart felelősnek a Wall Street-i katasztrófáért” – állt az újabb rajtaütésre figyelmeztető üzenetben. „A januári razzia

már történelem – kezdődött a levél. – Ezért néhány tagunk kezdi azt hinni, hogy MINDEN BIZTONSÁGOS. FEL KÍVÁNJUK HÍVNI A FIGYELMETEKET ARRA, HOGY AZ IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM MÉG MINDIG KEMÉNYEN DOLGOZIK AZ ÜGYÖN. Továbbra is rajta lesz az ÜGYÖN, amíg csak létezőnk mint *forradalmi szervezet*. Kémek, besúgók, provokátorok és mindenféle söpredék így vagy úgy, de elkerülhetetlenül beférkőzik szervezetünkbe, vagy tudomást szerez tevékenységéről... LEGYETEK NAGYONÓVATOSAK!... HA LETARTÓZTATNAK... NE VÁLASZOLJATOK SEMMIRE!”⁸¹

„TÖRVÉNYTELEN SZERVEZET”

Hoover mozgósította egyre növekvő létszámú informátorhálózatát. Átfésülte az iroda ügynökeitől, a hadsereg és a hadiflotta hírszerzőtisztjeitől, az Amerikai Védelmi Liga vezetőitől, az Amerikai Légión parancsnokaitól, a rendőrfőnököktől, vállalatigazgatóktól, bankároktól, biztosítótársaságoktól, valamint a telefon- és távirati ügynökségektől befutó jelentéseket és bizalmas értesítéseket. Figyelmeztetett, hogy a vörösök befurakodnak a szakszervezetekbe, gyárakba, egyházakba, iskolákba, egyetemekre, lapszerkesztőségekbe, női klubokba és négerszervezetekbe. Az igazságügyi miniszternek megküldött heti jelentéseiben sulykolt figyelmeztetés a veszélyre pontosan célba talált. Daughertyt nem kellett sokáig győzködni. – Szovjet-Oroszország az emberiség ellensége. Céljuk nem csupán Amerika, hanem az egész világ meghódítása – jelentette ki.⁸²

1921 tavaszán és nyarán Hoover parancsnoksága alatt ügynökök tucatjai nyomoztak kommunistagyanús személyek után szerte az országban, beszívároga gyűléseikbe és betörve székházaikba.⁸³ Amikor az iroda emberei és a New York-i tűzszerészek rátörték az ajtót egy Bleecker utcai lakásra, a lefoglalt párttagsági névsorok, belső jelentések és titkosított kommunikáció között találtak egy röpiratot *A földalatti pártmunka szabályai* címmel.

A szabályok világosan fogalmaztak:⁸⁴

1. NE áruld el a pártmunkát és a pártmunkásokat semmilyen körülmények között!
2. NE hordj vagy tarts magadnál neveket és címeket, csak ha jól rejtjelezettek!

3. NE hagyj a szobádban látható helyen terhelő dokumentumot vagy irodalmat!
4. NE kockáztass szükségtelenül a pártmunkában!
5. NE vond ki magad a pártmunka alól a vele járó kockázat miatt!
6. NE dicsekedj azzal, hogy mit kell tenned vagy mit tettél a Pártért!
7. NE ejts szót a párttagságodról szükségtelenül!
8. NE engedd, hogy spiclik kövessenek találkozókra vagy gyűlésekre menet!
9. NE veszítsd el a fejed veszély esetén!
10. NE válaszolj semmilyen kérdésre, ha letartóztatnak!

A röpirat így fejeződött be: „MINDEN LEHETSÉGES MÓDON KERÜLD EL A LETARTÓZTATÁST!” Ez azonban nehezen kivitelezhető utasítás volt az amerikai kommunista vezetők számára. Csaknem mindenki, aki az elkövetkező négy évtizedben részt vett a kommunista párt vezetésében, éppen börtönbüntetését töltötte az 1918 és 1923 között végzett politikai tevékenységéért. Kevesen vészeltek át néhány hónapnál több időt anélkül, hogy rendőrrel, bíróval vagy börtöncellával ne találkoztak volna – rács mögött ülve vagy vádemelés alatt állva összeesküvés vagy felforgatás vádjával.

„Spiclik vannak a sarkunkban mindennap és minden városban; elszántan szimatolnak tagjaink, gyűléseink és munkahelyeink után”⁸⁵ – figyelmeztetett a Bleecker utcai röpirat. A kommunisták úgy hitték, életük minden percében kormányzati megfigyelés alatt állnak, akár nyíltan, akár illegalitásban tevékenykednek.

1921 májusában az iroda egyik beépített embere részt vett a Kommunista Pártok Egyesülési Kongresszusán, amelyet a woodstocki Overlook Mountain Szállodában tartottak New York államban. A négynapos találkozóra Amerika minden részéből érkeztek kommunista vezetők. A titkosság alól 2011 augusztusában feloldott FBI-dokumentumok alapján a beszivárgott ügynök Clarence Hathaway⁸⁶, az Egyesült Államok Kommunista Pártjának egyik alapító tagja volt, aki az iratok tanúsága szerint kezdettől fogva az iroda informátoraként működött,

A woodstocki összejövetelről készült nyomozóirodai jelentés megjegyzi, hogy Moszkva ötvenezer dollárt küldött az amerikai kommunistáknak, azzal az utasítással, hogy vessenek véget a vitáknak és egyesüljenek.

A szovjetek sürgették az amerikai kommunistákat, hogy lépjenek ki az illegalitásból, és harcoljanak nyíltan a hatalom megszerzéséért. A megva-

lósítás mikéntjét azonban még elképzelni is nehéz volt. „A kommunista párt az Egyesült Államokban egyértelműen törvénytelen szervezet” – írta Charles Ruthenberg alapító atya a Sing Sing börtönből azon a nyáron, amikor anarchia büntette miatt büntetését töltötte. Ha a párt illegálisan marad, elszorvad és megszűnik. Ha megpróbál nyíltan tevékenykedni, rátámadnak és elpusztítják. Érvelése szerint két szárnyra van szükség: „Az egyik a nyílt színen, nyilvánosan működne, a másik láthatatlanul, titokban, illegálisan.”⁸⁷

Az ügynök azt is jelentette Woodstockból, hogy William Z. Foster szakszervezeti agitátor, aki két évvel azelőtt megpróbált az országos acélipari sztrájk élére állni, útban van Moszkva felé. A jelentés pontos volt. Foster a Komintern és a Forradalmi Szakszervezetek Világkongresszusának 1921 júniusában és júliusában megtartott moszkvai kongresszusára utazott. Találkozott Leninnel, akit lenyűgöző egyéniségnek talált. Chicagóba elkötelezett szovjet ügynökként és a Komintern egyesült államokbeli szakszervezeti vezetőjeként tért vissza. Járni kezdte az országot, hogy meg- és beszervezze a bányászokat, a szénmedencék munkásait és az autógyári dolgozókat. Tevékenységét Moszkva finanszírozta. Ahogyan az amerikai kommunista pártvezetés élére került, a Nyomozóiroda igyekezett minden lépését megfigyelni.

„HÍRE MENT AZ ALVILÁGBAN”

Harding elnök látszólag békét és kiegyezést hirdetett. Amerikai segélycsapatot küldött Szovjet-Oroszországba egymilliárd fontnyi élelemmel, hogy segítsen a szovjeteknek megbirkózni az 1921 őszén pusztító éhínséggel, amelyben így is ötmillióan haltak éhen. Aláírta a Németországgal szemben még mindig fennálló hadiállapotnak véget vető proklamációt. Az újságok címlapjaira került az a döntése, hogy karácsonyi ajándékként amnesztiában részesíti Eugene Debst, Amerika első számú szocialistáját; eltörölte tízéves büntetését, és meginvítalta őt a Fehér Háza.

Az igazi hírlapi szenzáció azonban azon a karácsonyon William J. Burns nyomozóirodai igazgató nevéhez fűződött. Úgy tűnt, hogy Amerika csúcsdetektívje végre feltörte a legkeményebb diót, és rájött a megfejtésre: a Wall Street-i robbantás Lenin és a Komintern műve volt. A döbbenetes történet

úgy szólt, hogy a merénylet végrehajtásáért négy New York-i kommunista harmincezer dollárt kapott a város szovjet diplomáciai képviselőjének közvetítésével. Csakhogy a sztori hamisnak bizonyult, a hír szállítójával együtt, aki hivatásos besúgóként dolgozott Burns nyomozóügynökségénél New Yorkban. Azt állította, hogy szóba elegyedett Leninnel a Komintern moszkvai kongresszusán, ahol a szovjet vezető elégedettségét fejezte ki a Wall Street-i bombamerénylettel kapcsolatban, és új terrortámadásra szólított fel az Egyesült Államok ellen. Mindez pusztán kitaláció volt.

BURNST RÁSZEDTÉK! – harsogták a szalagcímek.

Burns túlságosan vastag bőrt növesztett már ahhoz, hogy zavartassa magát a fiasco miatt, de régi fogyatékoságai egyre-másra kiütköztek. Megvolt az a rossz szokása, hogy magánnyomozóit állami bérlistán szerepeltesse, de legrosszabb tulajdonságának a Nyomozóirodában tanúsított gátlástalansága bizonyult. Hosszú pályafutása alatt Gaston Bullock Meanst már vádolták gyilkossággal, tolvajlással, hamis tanúzással, csalással és kémkedéssel az Egyesült Államok ellen, Burns mégis ügynökként alkalmazta az irodában, és fizetett informátorként foglalkoztatta még azután is, hogy 1922 februárjában kezdtek nyilvánosságra kerülni szennyes múltjának részletei. Means szabályos italboltot nyitott az Igazságügyi Minisztériumban egy Jess Smith nevű ohioi politikai érdekkijáróval együtt, aki amúgy Daugherty igazságügyi miniszter legrégebbi ohioi barátja volt és szobatársa a washingtoni Wardman Park Szállodában. Annak, aki a minisztériumban el akart intéztetni ügyeket, Jess Smithhez kellett fordulnia.

Az 1920 óta érvényes szesztilalmi törvény a korrump politikai kultúra melegágya lett Amerikában. Egy egész ország szomjazott a csempészett italokra. A szeszcsempészet finanszírozta a megjelenő és gyorsan terjedő szervezett bűnözést. A csempészek szövetségi, állami és helyi rendőröket fizettek le a védelemért cserébe. A törvényszegők és a törvények őrei szennyves kapcsolatainak száalai egészen a washingtoni legfelsőbb körökig elértek. Jess Smith és Gaston Means jövedelmező melléközemet működtetett a minisztériumban: jó pénzért árulták a szeszcsempészeknek a whiskyt, amelyet a kormányzat elkobzott.

„Híre ment az alvilágban, hogy van egy ember az Igazságügyi Minisztériumban, aki »el tud intézni dolgokat«” – áll Hoover 1938-ban kiadott (és kedvelt zszurnalisztája által formába öntött) memoárjában, amelyben szemléletes leírás olvasható a hardingi évek kéz kezét mos minisztériumi vilá-

gáról. A politikai ügyeskedők ajánlotta kecsegtető üzlet Hoover elképzelése szerint valahogy így köthetett meg: „Én az elnök nagy barátja vagyok. Az Igazságügyi Minisztérium magas beosztású hivatalnokaként mindenkit ismeretek a kormányban... Tehát ha maga ennyit meg ennyit fizet nekem egy hordóért, gondom lesz rá, hogy megkapja a whiskyt, amit akar. Hogy egészen őszinte legyek, olyan hatalmam van Washingtonban, hogy mindent el tudok intézni... a gyilkosságot kivéve.”⁸⁸

Maga a Fehér Ház is illegális italméréshez hasonlított. Alice Roosevelt Longworth, a néhai elnök lánya, akinek a férje befolyásos ohioi republikánus képviselő volt, egyszer felment az elnök dolgozószobájába, éppen akkor, amikor Harding egyik, kéthetente megrendezett társas összejövetelet tartották. Mint később megírta, a helyiség tele volt a Harry Daughertyhez és Jess Smithhez hasonló haverokkal; „tálcák, rajtuk minden elképzelhető fajtájú whiskysüvegek kéz közelben, kártyák és zsetonok a kézben, emelkedett hangulat, kigombolt mellények, lábak az asztalon, köpöcsészek lőtávolságban” Megpróbálta jobb belátásra bírni Hardingot, de csak az idejét vesztegette. „Harding nem volt rossz ember. Egyszerűen csak kétbalkezes – gyenge, jó természetű ember, azzal a szerencsétlen hajlammal megverve, hogy kétes jellemű bizalmasokkal vette körül magát.”⁸⁹

A kétes alakok közül is kiemelkedett az igazságügyi miniszter és a Nyomozóiroda igazgatója.

„A RADIKÁLIS BANDA VEZÉREK”

Hoover inkább másfelé nézett; vigyázó szeméit a vörösveszélyre szegezte, amely New Yorkból és Chicagóból áttérjedt a szénbányákra, az acélművekre és a Közép-Nyugat nagy rendező pályaudvaraira. Az 1920-as években a munkásszakszervezetek folyamatos harcban álltak az iparbárókkal. A munkások nagy többsége sem vörös nem volt, sem pedig radikális. Nem tűztek ki maguk elé nagyra törő politikai célokat; mindössze a megélhetéshez elegendő munkabért és élhető életet akartak, nem pedig fegyveres forradalmat az uralkodó osztály megdöntésére.

Az iroda a mágnások mögé állt. Hoover szemében a tőke és a munka küzdelme véget nem érő harc a kommunizmus elleni háborúban. „A kommunisták és a legfelforgatóbb tevékenységek mindig a munkásmegmozdú-

lásokhoz kapcsolódnak – írta évekkel később. – Gyakorlatilag lehetetlen elválasztani a kommunizmust a munkásmegmozdulásoktól.”⁹⁰

Ahogy az ellentétek 1922 nyarán kiélesedtek, országszerte szénbányászok és vasutasok százezrei léptek sztrájkba. Az iroda visszavágott.

Hoover és az iroda három éven át rendszeres jelentéseket kapott a K-97-es fedőnevű informátortól, egy Francis Morrow nevű hajógyári munkástól, aki bizalmas pozícióba került a kommunisták zárt megbeszélésein. Morrow értesítette az irodát, hogy az amerikai kommunista vezetők titkos országos értekezletre gyűlnek össze a Michigan-tó partján. Már jó előre tudomást szerzett a tanácskozásról – hiszen ő maga volt a hivatalos philadelphiai küldött. A hivatal chicagói irodájának négy ügynöke két óra hosszat autózott a környéken, amíg sikerült egy seriffhelyettesekből álló különítményt összehozniuk, majd figyelni kezdték a találkozó színhelyéül szolgáló nyaralót a Michigan állambeli Bridgman mellett. A vörösök észrevették a rájuk vadászó rejtőzködőket, és félve a rajtaütéstől, sietve szavaztak a fő napirendi pontról: folytassák-e az illegális tevékenységet, vagy sem. Egy szavazattöbbséggel az igen mellett döntöttek. A mérleg nyelvétül szolgáló voksot a K-97-es ügynök adta le.⁹¹

1922. augusztus 22-én reggel az iroda és a seriff emberei Bridgmanben letartóztattak tizenöt kommunistát, köztük Charles Ruthenberg pártvezért, aki mindössze négy hónappal korábban szabadult a börtönből. Lefoglaltak továbbá egy sereg pártdokumentumot, és lenyomoztak tizenhat további delegátust Chicagóban. Közöttük volt Willam Z. Foster, a szakszervezeti mozgalom legfőbb kommunista szervezője, és Earl Browder, a feltörekvő pártideológus – mindketten egy életre elkötelezett Komintern-ügynökök.

Az amerikai kommunista vezetők a tűző napon, párosával összebilincselve vonszolták magukat a megyei börtönből a tárgyalásukra, a michigani St. Joseph bíróságára. Michigan állam törvényeinek értelmében a vád ellenük az Egyesült Államok kormányának erőszakos megdöntésére irányuló szervezkedés volt. „A radikális bandavezérek – akiket a vád szerint az orosz szovjet pénzrel, hogy egy szovjetet hozzanak létre ebben az országban –, mint a láncra fűzött rabok, álltak összeterelve a megyei bíróságon, mialatt a fegyveres törvényszolgák és a szövetségi ügynökök őrizték őket – írta egy helyi újság. – A szövetségi hatóságok reményei szerint a kommunisták kapcsolatba hozhatók a Wall Street-i robbantással, amely a J. P. Morgan & Co. irodáit több mint egy évvel ezelőtt lerombolta”⁹²

A felforgatással megvádolt huszonhét ember közül egyedül Ruthenberget ítélték el. A következő öt évet azzal töltötte, hogy felülvizsgálati kérelmekkel bombázta a bíróságot, míg negyvennégy éves korában meg nem halt a börtönben. Hamvait a Kreml falánál temették el.

Foster ügyében az esküdtszék nem tudott dönteni, így Hoover nagy bosszúságára szabadon távozhatott. Az esküdteknek szóló bírói instrukció szerint elítéléséhez bizonyítottanak kellett látniuk, hogy „bűncselekményekre, szabotázsra, erőszakra és terrorizmusra szólított fel”. A szavazatok hat-hat arányban oszlottak meg. – A vád nem bizonyította be, hogy a kommunista párt erőszakra szólít fel – mondta a felmentésre szavazó egyik esküdt. – Ez volt az egyetlen dolog, amely megosztott bennünket.⁹³

A többi bridgmani vádlott közül egy sem állt többé bíróság elé, de a represszió egyre mélyebb és mélyebb illegalitásba kényszerítette a pártot. A hűséges tagdíjfizető párttagok száma hatezerre vagy még tovább csökkent – ez elenyésző szám az összlakosságéhoz képest –, és a vezetők befolyása csaknem a semmivel lett egyenlő. Egyesek még tovább álmodtak a spontán népi felkelésről Amerika pályaudvarain és szénbányáiban; röpirataik nyelvezete továbbra is olyan volt, mintha Moszkvában készültek volna el. Mint Foster maga jelentette azonban a Kominternnek egy huszonötezer dolláros segélyért folyamodó levelében, mindössze két fizetett munkás párttaggal próbálta megszervezni az amerikai kommunista mozgalmat.⁹⁴

Jóval később maga Hoover is azt írta, hogy az 1920-as évek elején a kommunista párt befolyása Amerikában „valójában nem létezett”.⁹⁵ A kérdéses időben azonban nem ezt mondta.

Hoover és az Általános Hírszerző Osztály szüntelenül az erőszakos kommunista forradalom veszélyére figyelmeztetett; Daugherty közölte az elnökkel, hogy az országot polgárháború fenyegeti.⁹⁶ Tíz nappal a bridgmani letartóztatások után az igazságügyi miniszter szövetségi bírósági végzést követelt és kapott is, amelynek értelmében a sztrájkoló vasutasoktól, akik a kormány előírta bércsökkentés ellen tiltakoztak, megtagadták a jogot, hogy követeléseik támogatására bármilyen akciót szervezzenek. A tilalom mértéke példátlan az amerikai munkaügy addigi történetében; lényegében arra utasított négyszázezer, törvényes jogaik sérelmét elszenvedő embert, hogy üljenek le, és fogják be a szájukat. Még Harding kormányának egyes tagjai is ostobának és törvénytelennek tartották a döntést.

Daugherty és Hoover azonban fokozta a harcot: különleges ügynökök tucatjait küldték szét az országban, gyűjtsenek bizonyítékokat arra, hogy a munkásvezetők a végzés megszegésére szervezkednek. Az ügynökök informátorokat bíztak meg, hogy férközzenek be a sztrájkolók soraiba. Napi jelentések özönlöttek az Általános Hírszerző Osztályra az iroda országszerte tevékenykedő ügynökeiktől, táplálva a félelmet, hogy a sztrájk szervezett hadviselés a kormány ellen. A szövetségi békebírók és a helyi rendőrök a vasutasok közé beépült magánnyomozók sokaságától támogatva tizenhétézer esetben vádoltak meg bűncselekménnyel munkásokat és sztrájkszervezőket.

Néhány hét leforgása alatt az igazságügyi miniszter letörte a vasutassztrájkot. A hatalom súlya azonban rövidesen őt magát is megtörte.

1922 decemberében Daugherty fizikailag és mentálisan összeroppant. Idegösszeomlást kapott, és szünet nélkül hallucinált; azt gondolta, mérges gázt lélegzett be a pódiumot díszítő egyik virágcserepből, miközben beszédet tartott. Washingtonban ágyhoz kötve szovjet kémeket látott mindenütt – még a kongresszusban is.

„A LEGKOLOSSZÁLISABB ÖSSZEESKÜVÉS”

A Nyomozóirodát a jogrend és a törvények betartatásának egyik eszközeként hozták létre, most pedig kezdett a politikai hadviselés törvénytelen fegyverévé válni.

Mire a kongresszus 1923 márciusában újra összeült, Daugherty és Burns már javában folytatta a politikai nyomozást olyan szenátorok után, akiket az igazságügyi miniszter fenyegetésnek tekintett Amerika biztonságára nézve. Az iroda emberei behatoltak irodáikba és otthonaikba, elfogták leveleiket, lehallgatták telefonjaikat – pontosan ugyanúgy, ahogyan a kommunista párttagokkal tették. Ennek egyetlen ésszerű oka abban kereshető, hogy a szenátus mindinkább hajlott a Szovjetunió diplomáciai elismerésére.

Ha a Szovjetuniót valóban elismerik, szovjet követségek és diplomaták jelennek meg az Egyesült Államokban. Ha pedig jönnek a diplomaták, a kéme is jönnek velük. Az iroda nyomozást folytatott William E. Borah idahói szenátor, a külkapcsolatok bizottságának elnöke ellen, mivel Daugherty úgy vélte, hogy „a radikálisok kezére játszott”⁹⁷ az elismerés támogatásával. Kémkedett továbbá mindkét montanai szenátor után is; egyikük, Thomas

J. Walsh, az igazságügyi bizottság tagja annakidején megpróbálta kihallgatni Hoovert a vörösszaziák ügyében, míg az újonnan megválasztott Burton K. Wheeler azzal vált gyanússá, hogy esküetele után két héttel tényfeltáró misszióra indult Moszkvába. Wheelerről, aki korábban ügyvéd volt Montanában, már fektettek fel aktát az irodában, mivel korábban ellátta egy radikális újság Bill Dunn nevű szerkesztőjének védelmét; az illetőt ráadásul még be is választották a montanai törvényhozásba, miután az állami bíróságok felmentették a felforgatás vádjá alól. Washingtonban még legalább két szenátor és további két képviselőházi tag került az iroda politikai indíttatású nyomozásának célkeresztjébe, mert mindannyian kritikusán viszonyultak az elnökhöz és az igazságügyi miniszterhez.

Wheeler szenátor 1923. áprilisi moszkvai útja során félig-meddig arra a meggyőződésre jutott, hogy a kapitalizmus és a vallásszabadság esetleg kinőhet a forradalom káoszából és terrorjából. Az Egyesült Államokba visszatérve kijelentette, hogy támogatja a Szovjetunió elismerését. Az igazságügyi miniszter kikelt magából.

– Kezdtém bolsevikként alakot öltetni a tudatában – mondta Wheeler.⁹⁸ Daugherty kezdetben csak bizalmas körben, majd nyilvánosan is kirohanásokat intézett ellene „a szenátus kommunista vezetőjének” titulálta, hozzátéve, hogy „nem demokratább, mint Sztálin, az elvtársa Moszkvában”. Majd így minősítette: „Része egy olyan törekvésnek, amely megtévesztéssel és sötét szándékkal hatalmába akarja keríteni a szenátus annyi tagját, amennyit csak lehetséges, és be akarja teríteni Washington és a kongresszus mosdóit olyan mérges gázzal, amely éppoly halálos, mint amelyik a hős katonák életerejét kiszívta, és elpusztította őket a legutóbbi háborúban”⁹⁹

Hoover szerepe a Szovjet-Oroszország elismerése ellen folyó politikai csatározásban jóval diszkrétebb volt. Gondosan ellátta a megbízható politikusokat és a magánpénzekből finanszírozott antikommunista keresztes vitézeket az iroda dossziéiban őrzött dokumentumokkal. Segített Richard Whitney-nek, az Associated Press egykori riporterének, hogy felkutasson egy sor bujtogató cikket; Whitney később a *Reds in America* (Vörösök Amerikában) című gyűjteményes könyvben publikálta őket, amelyben hálás köszönetet mond Hoover személyes támogatásáért. Whitney azt állította, hogy a szovjet ügynökök mindent átható befolyással vannak az amerikai intézményekre, és beférkőztek az amerikaiak életének minden szegletébe. A bridgmani összefüggéseket kulcsmomentumnak tartotta „az Egyesült Államok el-

len irányuló legkolosszálisabb összeesküvésben az ország története során”.¹⁰⁰ A hollywoodi némafilm-stúdiókban tett látogatása után Charlie Chaplint titkos kommunistának nevezte. Saját alma materét, a Harvardot is azzal vádolta, hogy menedéket nyújt kommunista szimpatizánsoknak, például Felix Frankfurternek. Figyelmeztetett: a Komintern Amerikában ténykedő ügynökei aknamunkájának köszönhető, hogy a szenátus hajlandóságot mutat Oroszország elismerésére.

Oroszország elismerésének folyamata megakadt, és egy évtizeden át nem is került újra napirendre. Az ellene felhozott érv egyszerűnek látszott: miért ismernének el egy olyan rezsimet, amely meg akarja dönteni az Egyesült Államokat?

Most azonban olybá tűnt, hogy az amerikai kormányzat inkább saját korrupszájának súlya alatt fog összeroskadni. Ennek rothadt magva pedig az Igazságügyi Minisztérium és a Nyomozóiroda volt.

„TITKOS RENDŐRSÉG”

A vég kezdetét az igazságügyi miniszter szállodai lakosztályában eldörrent pisztolylövés jelezte. 1923. május 30-án hajnalban Jess Smith, Daugherty szobatársa és jobbkeze föbe lőtte magát a Wardman Park Szállodában. William J. Burns, a Nyomozóiroda igazgatója nyomban felrohant, és maga biztosította a helyszínt, de nem tudta titokban tartani az öngyilkosságot.

Három héttel később Harding elnök hosszú nyári vakációra indult Washingtonból; átszelte az egész országot a Csendes-óceán partjáig, ahonnan tengeri sétahajózásra indult Alaszka felé. A Puget-szorosból július 4-én induló hajó fedélzetén ott volt Herbert Hoover kereskedelmi miniszter is, akit az elnök rövidesen a kabinjába rendelt négyszemközti beszélgetésre. Emlékírataiban Hoover ekképpen idézte fel a párbeszédet:

– Ha tudna egy kiadós botrányról a kormányban, az ország és a párt érdekében nyilvánosságra hozná, vagy eltitkolná? – kérdezte Harding. Majd hogy pontosítsa a helyzetet, hozzátette: a botrány az Igazságügyi Minisztériumot érinti. – Nyilvánosságra hoznám – válaszolta Hoover. Az elnök erre közölte, hogy ez „politikailag veszélyes” lenne, és „hirtelen bezárkózott”, amikor Hoover megkérdezte, Dougherty-e a bajkeverő.¹⁰¹

Négy héttel később, 1923. augusztus 2-án Harding szíve megállt a San Francisco-i Palace Szállodában. Ötvenhét éves korában érte a halál. Utóda az egyenes jellemű Calvin Coolidge lett, Massachusetts egykori kormányzója, aki a bostoni rendőrsztrájk leverésének köszönhetette országos hírnevét. Unalmas és savanyú, de erkölcsi tartással rendelkező ember volt. Erre nagy szüksége is volt, mert az amerikai elnöki hivatal tekintélye a polgárháború vége óta sohasem látott mélypontra zuhant.

Az Egyesült Államok kormányát elemésztő romlás jelei kezdtek lassan megmutatkozni, mint ahogy a hajóroncs láthatóvá válik az ár visszavonulásával. A legnagyobb botrány ügyében Walsh és Wheeler szenátor vizsgálódott, bár Daugherty és Burns mindent megtett, hogy megállítsa őket. Legalább három ügynököt menesztettek gyorsan Montanába, hogy a szenátorokra terhelő adatokat kutassanak fel. Az ügynökök ki is agyaltak egy vesztegetési ügyet Wheeler terhére, de hamar kiderült, hogy a vád és a nyomozás hamis tanúzáson alapuló nyilvánvaló csalás. Az esküdtszék gyorsan felmentette Wheelert.

Az igazság végül kiderült. A Harding-adminisztrációt a legfelső szinttől a legalsóig olyan emberek vezették, akik csak a pénzt és az üzletet imádták, a kormányzati munkát és a törvényeket megvetették, az amerikai népet pedig félrevezették. Albert Fall belügyminiszter például 300 ezer dollár körüli kenőpénzt fogadott el olajvállalatoktól, cserébe pedig engedte, hogy megcsapolják a haditengerészet olajtartalékait a kaliforniai Elk Hillsben és a wyomingi Teapot Dome-ban. Az Igazságügyi Minisztérium neszét vette ugyan a dolognak, de leállította a vizsgálatot. Ám volt ott még más is: Charles Forbes, az újonnan létrehozott Veterán Hivatal feje, Harding póker cimborája milliókat vágott zsebre vállalkozóktól beszedett sápokból, Thomas Miller igazságügyi minisztériumi tisztviselő pedig kenőpénzeket kapott olyan vállalatoktól, amelyek zárolt vagyonokhoz akartak hozzáférni. Évekkel később az is bebizonyosodott, hogy Daugherty igazságügyi miniszternek legalább negyvenezer dollár ütötte a markát a zsákmányból.

A politikusok körében és a közvéleményben egyaránt óriási felháborodást keltett Wheeler szenátor bejelentése, hogy az iroda megfigyeltette őt és kollégáit. 1924. március 1-jén a szenátus határozatot hozott az Igazságügyi Minisztérium átvilágításáról. John H. W. Crim, a Bűnüldözési Osztály vezetője készségesen tanúskodott. Éppen nyugdíjba készült az igazságügynél eltöltött tizenhét évi szolgálat után. Nem köntörfalazott, amikor azt ta-

nácsolta a szenátusnak: – Szabaduljanak meg a Nyomozóirodától, ebben a formájában.¹⁰²

A szenátorok személyesen beidézték Daughertyt is, és felszólították, hogy betekintésre adja át az iroda belső használatra szánt aktáit. Daugherty erre nem volt hajlandó, ami azután a vesztét okozta. Többhetes pressziót követően március 28-án Coolidge elnök végre bejelentette az igazságügyi miniszter lemondását. Daugherty ellen végül vádat emeltek csalás miatt, de a börtönt megúsza, mivel két esküdtszék sem tudott dönten az ügyben. Az elítéléstől az ötödik alkotmánykiegészítésben foglalt biztosítéknak köszönhetően menekült meg.*

Coolidge elnök Harlan Fiske Stone-t, a Columbia Egyetem dékánját, a jogtudomány elismert szaktekintélyét nevezte ki igazságügyi miniszternek, akivel egyetemi éveik óta baráti viszonyt ápolt. Stone nem volt liberális, de rendíthetetlenül kiállt az egyéni szabadságjogok mellett. 1920-ban élesen bírálta a vörösrazzákat, és sürgette a szenátust, hogy indítson vizsgálatot a radikálisok letartóztatása és deportálása ügyében, amit a törvényesség és az alkotmány elleni durva támadásnak minősített.

Stone 1924. április 8-án tette le a hivatali esküt, majd a következő hónapot azzal töltötte, hogy az Igazságügyi Minisztérium folyosóit járta, beszélgetett az emberekkel, és gondosan jegyzetelt. A feljegyzések tanúsága szerint a Nyomozóirodáról kiderült számára, hogy „rendkívül rossz a híre... tele rossz előéletű egyénnel... sokakat bűncselekmény miatt elítéltek... a szervezet törvényellenes... a szövetségi törvények alapján sok tevékenység minden felhatalmazást nélkülöz..., az ügynökök számos, végtelenül brutális és zsarnoki eljárásban vettek részt”.¹⁰³

Május 9-én Stone menesztette William J. Burnst a Nyomozóiroda igazgatói posztjáról. Ezután nyilatkozatot tett közzé, amelynek súlyos mondandója mindmáig érvényes:

A titkos rendőrségi szervezet veszélyessé válhat a szabad kormányzat és a szabad intézmények számára, mert magában hordozza a hatalommal való visszaélés lehetőségét, amelyet nem lehet mindig gyorsan érzékelni

* Itt az ötödik alkotmánykiegészítés azon rendelkezéséről van szó, amely szerint senkit sem lehet tanúskodásra kényszeríteni önmaga ellen.

vagy átlátni. A szövetségi törvénykezés óriási fejlődése mind a polgári jog, mind a büntetőjog területén a Nyomozóirodát a törvény alkalmazásának szükséges eszközévé tette. Fontos azonban, hogy tevékenysége szigorúan azon funkciók végrehajtására szorítkozzon, amelyekért létrehozták, továbbá hogy ügynökei ne álljanak a törvény felett vagy ne legyenek a törvény számára elérhetetlenek.

A Nyomozóiroda nem foglalkozik az egyének politikai vagy más nézeteivel. Illetékessége kizárólag a magatartásukra terjed ki, ezen belül is csak az olyan magatartásra, amelyet az Egyesült Államok törvényei tiltanak. Amikor egy rendőri szervezet túllép a hatáskörén, az veszélyt jelent a jog és az igazságosság megfelelő érvényesülésére és az emberi szabadságra nézve, amelynek a legelső fontos szempontunknak kell lennie. Az így megszabott kereteken belül azután az Iroda már jogszerűen lehet rettegett erő a törvénysértő számára.

Május 10-én Harlan Fiske Stone magához rendelte J. Edgár Hoovert, a törvénytelenül működő iroda második emberét. A gondosan hátrafésült hajú Hoover, aki még mindig csak hét hónap múlva töltötte be harmincadik életévét, felnézett a nála egy fejjel magasabb Stone-ra. A sűrű, ősz szemöldökű Stone letekintett rá acélhideg szemével, és közölte vele, hogy a jövőben a próbaidejét tölti.

Egyelőre, folytatta Stone, ideiglenes jelleggel tovább szolgálhat a Nyomozóiroda ügyvezető igazgatójaként. Jelentenie közvetlenül neki kell, és a jártékszabályok mostantól megváltoznak.

Az iroda ezentúl kizárólag szövetségi szintű törvénysértések ügyében vizsgálódhat. A politikai kalandorok és zsarolók azonnal kirúgandók. Nincs több éjjeli betörés a Capitóliumba. Nincs több kalandregénybe illő akciózás. Nincs több tömeges letartóztatás. Az iroda ezentúl nem lehet a politikai hadviselés eszköze. A kémhistóriáknak befellegzett.

Igenis uram, felelte illedelmesen Hoover.

Stone világossá tette és nyilvánosságra hozta a feltételeit. Nincs oka a sietésre, közölte a sajtóval. Hoovert próbára bocsátja. Az iroda élén a megfelelő embert akarja látni, és amíg meg nem találja, ő maga igazgatja.

Harlan Stone kilenc hónapig volt hivatalában, mielőtt a Legfelsőbb Bíróság bírója nem lett. Hoover negyvennyolc évig maradt.

„FOLYAMATOSAN MEGFIGYELTEK MINKET”

Az iroda túlélése – és újjászületése titkos hírszerző szolgálatként – Hoover politikai ügyességén, sztoikus nyugalmán és vasakaratán múltott. Idővel az ember maga lett az intézmény. Az iroda meg ő egész hátralévő életén át minden politikai viharral dacolt; Hoover sohasem veszítette el abbéli hitét, hogy a nemzet sorsa az ő vállán és munkáján nyugszik. És sohasem veszítette szem elől az ellenségeit.

Mialatt Hoover még mindig próbaidős megbízott igazgatóként állt az iroda élén, Stone igazságügyi miniszter számára baráti figyelmeztetés érkezett egy régi jó ismerőstől, Roger Baldwintól, az Amerikai Polgárjogi Unió (*American Civil Liberties Union*, ACLU) vezetőjétől. Baldwin amerikai arisztokrata volt, aki háromszáz évre, egészen a *Mayflowerig** vezette vissza a családfáját. Politikai felforgatás vádjával őutána is nyomozott az iroda, és börtönben is ült, mert nem jelentkezett a katonai összeírásra az első világháború idején. Az ACLU-t elsősorban a kémkedési és felforgatási törvény alapján üldöztetést elszenvedők alkotmányos jogainak védelmére hozták létre 1920-ban.

Baldwin sürgette Stone-t, hogy olvassa el az *Országos kémhálózat központja az Igazságügyi Minisztérium* címmel közzétett legújabb ACLU-jelentést, amely telefonok lehallgatásával, első osztályú postai küldemények felbontásával, poloskák telepítésével, rablással, politikai feketelistázással, valamint legális szervezetek és egyének utáni kémkedéssel vádolta a Nyomozóirodát.

* Az első angol kivándorlókat szállító hajó neve, amely 1620-ban kötött ki az Újvilágban; az „ösiség” szimbóluma Amerikában.

Az ACLU szerint az iroda „politikai jellegű titkos rendőri szervezetté” vált. Felhívta a figyelmet arra, hogy a besúgógépezet számára Hoover aktái szolgáltatják a muníciót, s hogy az iroda kémtevékenységét már 1919 óta az Általános Hírszerző Osztály és elődje, a Radikálisokkal Foglalkozó Ügyosztály irányította és irányítja jelenleg is.

Stone rendkívüli érdeklődéssel olvasta a jelentést. Pontosan azt a fajta magatartást és gyakorlatot írta le, amely ellen felesküdt. Átadta Hoovernek, és megkérdezte tőle, mi a véleménye róla.

Hoover jövője most a válaszul írt hétoldalas, heves cáfolat fogadtatásán múlt. Hangsúlyozta, hogy az iroda csak a szövetségi törvényeket megsértő „ultraradikális” elemek és csoportosulások után nyomozott. Sokuk, ha nem a többségük, „intézményeinkkel és kormányunkkal szemben folytatott ellenséges cselekedetekkel volt vádolható³”. Az iroda tevékenysége 1919 óta „tökéletesen helyénvaló és jogszerű” volt. Sohasem hallgatott le vagy rabolt ki senkit. „Az Irodát nagyon szigorú szabályok kötik az effajta ügyekben” - írta. Ami az ACLU-t illeti, „következtesen és folyamatosan... kommunisztikus eszmét propagál”, a polgári szabadságjogokat bűncselekmények elkövetésére használja fel.¹⁰⁴ Egy hét múlva, 1924. augusztus 7-én Hoover, Baldwin és Stone tisztázó beszélgetésre ült össze az Igazságügyi Minisztériumban. Hoover vitte a szót, amint az rendes szokása volt, mihelyt egy megbeszélés menete számára veszélyes irányt vett. Ahogyan egész életében, most is hangsúlyozta: nem vett részt, nem egyezett bele a vörösszaziákba. Biztosította Baldwint, hogy a politikai indítatású kémkedés már a múlté. Közölte, hogy az Általános Hírszerző Osztály megszűnik – bár az iratanyagát megtartja, hacsak a kongresszus nem utasítja, hogy semmisítse meg –, és az iroda ezentúl szigorúan csak a szövetségi törvények megsértőivel szemben folytat vizsgálatot. Megtagadta saját múltbeli tevékenységét is. Előadása tökéletesen meggyőző volt. „Azt hiszem, tévedtünk” – írta Baldwin Stone-nak néhány nap múlva. Közölte az újságírókkal, hogy Hoover a megfelelő ember a feladatra. Válaszul küldött feljegyzésében Hoover hálás köszönetet mondott. „Az a célom – írta – hogy napról napra abban a tudatban álljak fel íróasztalom mellől, hogy semmiképp sem sértettem meg ezen ország állampolgárainak jogait.”

Az idézett kölcsönös udvariaskodások idején, valamint az elkövetkező hónapokban és években az iroda továbbra is folytatta a beszivárgást az ACLU-ba. Egy besúgója 1924 őszén is ott ült az ACLU igazgatótanácsában,

aki ellopta a Los Angeles-i ülés jegyzőkönyvét, és nyilvántartotta az adományokkal támogatók névsorát. Hét héttel a szívélyes találkozó után Hoover új, részletes jelentéseket kapott az ACLU vezetőségének jogi stratégiájáról. Aktái tovább híztak a vezetők és a prominens támogatók dossziéival, köztük a világ egyik leghíresebb asszonya, a süketnéma Helen Keller személyi anyagával. A róla szóló nyilvántartás annak a sok ezer dossziének egyike lett, amelyek az amerikai polgárjogi mozgalom történetét az FBI sajátos nézőpontjából dokumentálják.

– Sohasem tudtuk, hogyan követ minket nyomon a Hoover-féle FBI – mondta Baldwin fél évszázaddal később. – Folyamatosan megfigyeltek bennünket.¹⁰⁵

Hoover nem számolta fel az Általános Hírszerző Osztályt sem. Papíron nem létezett ugyan tovább, de létének nélkülözhetetlen elemei, az akták megmaradtak. Titkosságukat megőrzendő, Hoover teljesen új, „Hivatalos és bizalmas” nevű iratmegőrző rendszert hozott létre. Az itt tárolt dokumentumok felett kizárólag ő rendelkezett. Az iroda központosított iratai elvileg az Igazságügyi Minisztériumhoz tartoztak, de fennállt annak a veszélye, hogy bírósági tárgyalásokon vagy kongresszusi meghallgatásokon nyilvánosságra kerülnek. Hoover „Hivatalos és bizalmas” aktáit viszont egyes-egyedül ő kezelte, és ötven éven át titkai sérthetetlen gyűjteményét alkották. A felforgatók megfigyelése a titkosságon, nem pedig a nyilvánosságon alapult. A bizalmas akták sokkal jobban szolgálták a céljait, mint az ordító főcímek a sajtóban. A felfedezésben rejlő veszélyek ellenére Hoover és az iroda tovább folytatta az amerikai kommunisták megfigyelését.

„LEGYEN GONDJUK RÁ, HOGY MINDEN TITOKBAN MARADJON!”

Stone igazságügyi miniszter közölte Hooverrel, hogy kizárólag a bűnüldözéssel foglalkozzon. Nemegyszer megkérdezte tőle, milyen szövetségi törvények alapján illegális a kommunizmus. Ilyen törvény azonban nem létezett. „A kommunisták és egyéb ultraradikálisok tevékenysége mind a mai napig nem meríti ki a szövetségi törvények megsértésének fogalmát – írta Hoover 1924. október 18-án. – Következésképpen az Igazságügyi Minisztériumnak elméletileg nem áll jogában az efféle tevékenység vizsgálata.”¹⁰⁶

A Nyomozóiroda nem kapott felhatalmazást politikai hadviselésre. Az első világháború idején hozott kémkedési törvény most, a háború után, hatályát veszítette. A polgárháború alatt megalkotott és még mindig érvényben lévő szövetségi felforgatási törvény pedig előírta, hogy bizonyítékot kell felmutatni a kormány erőszakos megdöntésének szándékára vonatkozó vádemelés alátámasztására. Az iroda azonban még sosem volt képes egyetlen bíróság meglegedésére sem bizonyítani, hogy az amerikai kommunisták e célból konspirálnak. A még régebből datálódott 1790. évi Logan-törvény nyújthatott volna némi fogódzót, ugyanis törvénytelennek nyilvánította amerikaiak és egy külföldi ország kapcsolattartását ellenséges szervezkedés céljából, az egyesült államokbeli kommunisták pedig egyértelműen kapcsolatot tartottak fenn Moszkvával. Csakhogy a Szovjetunió diplomáciai elismerését a kongresszus nem szavazta meg – így az amerikai jog értelmében nem számított országnak –, emiatt a Logan-törvény nem vonatkozott rá. Hoover számára tehát bezárult a kör, mert nem létezett olyan törvény, amelynek érvényt kellett volna szereznie. Így az antikommunizmussal kapcsolatban hatáskörének határait feszegette, sőt túl is lépett rajtuk.

Ennek ellenére az igazságügyi miniszter kritériumainak megfelelt. 1924. december 10-én Stone közölte vele, hogy átment a vizsgán. Hoover most már a Nyomozóiroda igazgatója lehetett.

Egy nyolc évvel korábban benyújtott törvényjavaslatban, amely az Igazságügyi Minisztérium költségvetési tételeinek kifizetéséről rendelkezett, Hoover érdekes módon még azon a héten meg is találta a jogalapot, amellyel az amerikai baloldal ellen titkos hírszerzési módszerekkel nyomozhatott. 1916-ban a Wilson-adminisztráció, amely a kémtevékenységet folytató külföldi diplomatákkal szemben friss éberséget tanúsított, a német nagykövetség lehallgatásával bízta meg az iroda ügynökeit. A kormányzat ekkor hozzányúlt az Igazságügyi Minisztérium költségvetéséhez, és megadta az irodának a pénzügyi fedezetet arra, hogy „az Igazságügyi Minisztérium és a *Külügyminisztérium* [kiemelés tőlem, T. W.] hatáskörébe tartozó hivatalos ügyekben” nyomozzon. A benyújtott javaslatból törvény lett, amelynek a rendelkezései továbbra is érvényben voltak.¹⁰⁷ Amikor a szenátus 1924-ben meghallgatásokat tartott a Szovjetunió elismerésének ügyében, Charles Evans Hughes külügyminiszter felkérte Hoovert, készítsen jelentést az amerikai kommunistákra gyakorolt moszkvai befolyásról. Hoover csaknem öt-

száz oldalon taglalta meggyőződését: a szovjet kommunizmus célja, hogy beférkőzzön az amerikai élet minden szegmensébe.

Állítása szerint a továbbra is fennálló diplomáciai és politikai ellentétek felhatalmazzák arra, hogy vizsgálatot folytasson a kommunizmus ellen az Egyesült Államokban. Hoover erre a mondattöredékre alapozta titkos hírszerző szolgálatát.

Harlan Fiske Stone most rangban feljebb lépve a Legfelsőbb Bíróság bírája lett, ahol mindvégig szolgált, hogy aztán a testület elnökeként fejezze be életét. Ebben a minőségében felügyelte Hoovert, és az új igazgató ezzel tisztában is volt. Akkurátusan tartotta magát Stone rendelkezéseihez, mert el kellett kerülnie a törvénysértés gyanújának leghalványabb árnyékát is, ha újjá akarta építeni a Nyomozóirodát a megörökölt romokból. „Az Iroda nem engedheti meg magának, hogy nyilvános botránnal bajt hozzon a saját fejére – írta Hoover egy „személyes és bizalmas” üzenetben, amelyet minden különleges ügynöknek megküldött 1925 májusában. – Azt próbálok mindeképpen elérni, hogy megvédjem a Nyomozóiroda állományát a külső kritikától és attól, hogy a Nyomozóirodát rossz hírbe keverjék”¹⁰⁸

A csalókat és alkalmatlanokat kirúgta, addig csökkentve az állomány létszámát, amíg háromszáznál is kevesebb megbízható különleges ügynöke maradt. A szesztilalmi törvény értelmében megtiltotta számukra az alkoholfogyasztást, mind munka közben, mind azon kívül. Idővel egységes formátumú bűnügyi jelentéseket rendszeresített, modern kriminalisztikai laboratóriumot hozott létre, ki- és továbbképző intézetet alapított, és országos ujjlenyomat-adatbázist állított fel. A következő évtizedben szűk körre korlátozta és szigorúan meghatározott célra összpontosította kémtevékenységét.

Hoover számára igen nagy kockázattal járt az amerikaiak megfigyelése, mégis vállalta a lebukás veszélyét, mert a megfigyelés elmaradását még nagyobb kockázatnak tartotta. Az 1920-as évek hátralévő részében ő és hivatala fizetett informátorokkal, pártelhagyókkal, rendőrnemzetekkel és külügyi tisztviselőkkel figyeltette meg az amerikai kommunisták ténykedését.

Ugyanígy rajta tartotta a szemét a Sacco és Vanzetti kivégzésének megakadályozására 1927-ben kibontakozó országos mozgalmon. Elítélésüket a liberálisok koholt vádak alapján, előre megrendezett színjátéknak tekintették. A tiltakozók élén Hoover régi nemezise, Felix Frankfurter állt, aki annak idején, a Deer Island-i deportálások ellen szemtől szemben harcolt vele. Hoover utasította ügynökeit, hogy „legyenek teljes körűen informálva”

a helyi Sacco-Vanzetti védelmi bizottságokról, és „folyamatosan tájékoztatásnak” – ugyanakkor „arra is legyen gondjuk, hogy minden titokban maradjon”¹⁰⁹ Hoover mindig is gyanította, hogy olasz anarchisták hajtották végre az amerikai vezetők ellen az 1920-as bombamerényleteket és a Wall Street-i vérfürdőt. Bebizonyítani azonban nem tudta, így ezek az esetek örökre megoldatlanok maradtak.

Hoover kémkedett William Z. Foster, a kommunista párt állandó elnökjével, a Komintern támogatott amerikai munkásagitátora, a párt Szakszervezeti Oktatási Ligájának vezetője után is. Az 1927-ből származó FBI-dokumentumok, amelyek részletesen taglalják a kommunista pártvezetők New York-i és chicagói titkos találkozóit, jelentették a vörösök határozatát a tagtoborzás megkettőzéséről és a beszivárgásról az American Federation of Labor (Munkavállalók Amerikai Föderációja) soraiba. Hoover közölte legfőbb bizalmasával a Külügyminisztériumban, hogy a kommunisták ellenőrzésük alatt tartják „a valamennyi New York-i szakszervezet teljes tagságát”, és arra törekszenek, hogy „magukhoz ragadják a szakszervezetek végrehajtó szerveinek irányítását ebben az országban”.¹¹⁰ Magas riadókészültségbe kapcsol, amikor Foster és követői 1929 májusában Moszkvába utaztak. Pontos feljegyzést készített arról, hogy Sztálin személyesen fogadta az amerikai delegációt, és az iratot élete végéig a keze ügyében tartotta.

– Nincs messze a pillanat, amikor forradalmi válság bontakozik ki Amerikában – jelentette ki Sztálin. – Minden erőt és minden eszközt be kell vetni ennek előkészítésére, elvtársak.

A válság rövidesen be is következett. 1929 novemberében kezdődött a Wall Street-i tőzsdekrachhál, óriásira dagadt a gazdasági világválsággal, és eltartott egészen a második világháborúig.

VÖRÖS ZÁSZLÓK

– Ennek az országnak a dolgozói úgy tekintenek a Szovjetunióra, mint a saját országukra, nemde? – kérdezte Hamilton Fish New York-i képviselő William Z. Foster amerikai kommunista vezetőtől. – A sajátjukként tekintenek a szovjet zászlóra?

– Ennek az országnak a dolgozói számára csak egy zászló létezik, a vörös zászló – válaszolta Foster.¹¹¹

A gazdasági világválság okozta romhalmaz sarokkövekkel szolgált a kommunista mozgalom számára. 1930-ban durván nyolcmillió ember vált munkanélkülivé. Bankok ezrei mentek csődbe. Az ország gyári futószalagjainak negyede leállt. Herbert Hoover elnök vagy nem akart, vagy képtelen volt cselekedni. A kongresszus keveset vagy semmit sem segített. Késhegyre menő belharcai ellenére az Egyesült Államok Kommunista Pártja jelentős támogatásra kezdett szert tenni a szakszervezetek és az állástalan munkások körében.

A kongresszus erre az amerikai kommunizmussal kapcsolatos első hivatalos vizsgálattal válaszolt 1930-ban. A kommunista tevékenységet vizsgáló házbizottság hosszan tartó, látványos műsorral, de annál kevesebb sikerrel szolgált. A kongresszusi vizsgálódókat a hamis dokumentumok, a hamis bizonyítékok és a nagyhangú, de hiteltelen tanúk kezdettől fogva tévútra vezették.

J. Edgar Hoover megpróbált távolságot tartani az izgága republikánus honatya, Fish nyilvános keresztes hadjáratától, aki Franklin D. Roosevelttől szökebb pátriájának választóköri képviselője New York államban. Abba viszont beleegyezett, hogy tanúvallomást tegyen a vizsgálóbizottság előtt,

sőt tagjai között ki is osztott néhány terjedelmes anyagot az amerikai radikálisokról. Nyomatékosan felhívta a bizottság figyelmét a kommunista propaganda erejére, amelyet új harci eszköznek tekintett abban a hadviselésben, amelynek célja, hogy fegyveres konfliktust robbantsanak ki a munkások és munkaadók között – osztályharcot, amely megrengetheti az amerikai kapitalizmus ingatag alapjait.

Egyben kijelentette, hogy az iroda nem indíthat támadást az amerikai kommunisták ellen, hacsak a kongresszus ismét törvénytelennek nem nyilvánítja a forradalmi szóhasználatot. Olyan szövetségi törvényeket sürgetett, amelyek magát a kommunizmust tekintik bűncselekménynek.

1931-ben, ahogy a gazdasági világválság okozta nyomorúság egyre mélyült, és a kormányellenes megmozdulások fokozódtak, Fish képviselő felháborodottan véget vetett a meghallgatásoknak. Arra a következtetésre jutott, hogy „nincs olyan minisztérium a kormányunkban, amely felhatalmazást vagy pénzt kapott volna a kongresszustól a kommunizmus vizsgálatára, és a kormány egyetlen minisztériuma, különösképpen az Igazságügyi Minisztérium sem tud semmit a kommunisták forradalmi tevékenységéről az Egyesült Államokban. New Yorkban körülbelül százezer kommunistánk van, és ha úgy tartaná kedvük, rajtaüthetnének a Fehér Házon, és elrabolhatnák az Elnököt; a kormány egyetlen minisztériuma sem tudna erről semmit mindaddig, amíg másnap az újságokban nem olvasnák.”¹¹²

Sem a kongresszus, sem a Legfelsőbb Bíróság nem adott Hoovernek új muníciót a kommunizmus elleni harcához. A testület új elnöke, Charles Evans Hughes, a korábbi külügyminiszter a Republikánus Párt progresszív szárnyához tartozott, és azt vallotta, hogy még a kommunistákat is megilletik a polgári szabadságjogok. A bíróság többségi véleményét megfogalmazva semmisnek nyilvánította a Yetta Stromberget elítélő kaliforniai bírói végzést. A tizenkilenc éves Yettát, a kommunista párt egyik nyári táborának tanácsadóját azért ítélték el öt évre, mert reggelente felvonta a vörös zászlót. A Legfelsőbb Bíróság állásfoglalása szerint elítélése megsértette az alkotmányt és a *Bill of Rightst*. A vörös zászló szabadon lenghetett Amerikában.

Fish képviselő azonban le akart sújtani a zászlóra. Törvénytelennek kívánta nyilvánítani a kommunista szavakat és tetteket. Az ügyben maga mögött szerette volna tudni az irodát, ezért magához hívatta Hoovert.

Az igazgató elmagyarázta ingatag helyzetét a képviselőnek. Az, hogy az iroda amerikaiak után kémkedik, „mindig is nélkülözötte a törvényi felhatal-

mazást” – mondta Hoover Fishnek 1931. január 19-én. Ilyen jellegű tevékenysége „kizárólag a jóváhagyott költségvetési kereteken belüli kiadásokról rendelkező 1916-os törvényjavaslat” megfogalmazásának félmondatába kapaszkodik, amely kimondja, hogy az iroda a külügyminiszternek dolgozhat. Ezt azonban nem lehet csak formaságnak tekinteni, mert a költségvetési törvényjavaslatba csomagolt jogi nyelv pusztán csak nyelv, nem pedig törvény.¹¹³ Ha a kongresszus és a Legfelsőbb Bíróság törvénytelennek nyilvánítja a kommunizmust, tegyék meg. Amíg azonban ez meg nem történik, az irodának nincs jogköre, hogy nyíltan vizsgálódjék politikai magatartás miatt. Hoover Fish értésére adta, hogy nagyon szűk a mozgáster.

Közölte felettesével, William D. Mitchell igazságügyi miniszterrel is: a titkos hírszerző tevékenység rendkívül fontos, „hogy megvessük lábunkat a kommunista belső körökben”, és folytonosan jól informáltak legyünk „változó politikájukról és titkos propagandájukról”. Csakhogy „a Nyomozóirodában minden idők legalaposabb vizsgálatára kerülhet [emiatt] sor”, és „két-séggkívül vádakkal kellene szembenéznünk állítólagos titkos és nemkívánatos módszerek alkalmazása ügyében” – figyelmeztetett Hoover. A törvények értelmében ő nem vizsgálhat olyan politikai tevékenységeket, „amelyeket szövetségi szinten eddig nem nyilvánítottak illegálisnak, és amelyekkel kapcsolatban bűnvádi eljárást nem lehetne indítani”.¹¹⁴

Ennek ellenére továbbra is megfigyeltette a kommunistákat, és a törvény betűjét sajátosan értelmezve titokban jelentett a Külügyminisztériumnak.

1931. január 20-án – egy nappal a Fish képviselővel folytatott megbeszélés után – Hoover levelet küldött a Külügyminisztérium legelismertebb oroszszakértőjének, Robert F. Kelley-nek, a Kelet-európai Főosztály vezetőjének. Ebben összegezte a Nyomozóiroda New York-i fiókjától megküldött, a kommunista pártban ténykedő bizalmas informátoroktól származó jelentéseket.

Jelentett továbbá egy Munkásveteránok Ligája nevű szervezetről is, amelyet az első világháborús amerikai veterán katonák „aktív kommunista sejtjének” nevezett. A veteránok a katonai szolgálatuk után járó megígért „bónuszt” (jutalékot) követelték a kormánytól, amelynek kifizetése azonban 1945 előtt nem volt esedékes. A fent nevezett csoport „azzal próbálkozik, hogy jelentős számú veteránt szervezzen be a Washingtonba tervezett »éhségmenetbe« – írta Hoover. – A kampányt a liga a kommunista párt Központi Bizottságának irányításával szervezi.” A veteránok és a kommunisták

egyesítették erőiket, közölte Hoover, és azt tervezik, hogy olyan tiltakozó felvonulást tartanak, amelyet még nem látott a világ.¹¹⁵

Hírszerzési információkon alapuló jelentése a „bónuszmenetről” látnoki jóslatnak bizonyult. 1932 nyarán toprongyos, munkanélküli első világháborús veteránok ezrei gyűltek össze az ország minden részéből nagyszabású kormányellenes demonstrációra. Az egyik zászlón ez volt olvasható: AZ ELŐZŐ HÁBORÚBAN A FŐNÖKÖKÉRT HARCOLTUNK / A KÖVETKEZŐ HÁBORÚBAN A MUNKÁSOKÉRT HARCOLUNK. A Washingtonba vonuló menet, amelynek sok résztvevőjét a családja is elkísérte, ütött-kopott sátor-táborokat létesített szerte a városban. Hobódzsungelt hoztak létre a Capitolium körül, sátrakat vertek fel az Anacostia folyó partján, és elfoglalták a nem használt kormányzati épületeket.

Július 28-án az elnök katonaságot vetett be ellenük Douglas MacArthur tábornok és szárnysegédje, Dwight D. Eisenhower őrnagy parancsnoksága alatt. A demonstrálóknak tankokkal, lovassággal, gépfegyverekkel és könnygázgránátokkal felszerelt, feltűzött szuronyú gyalogsággal kellett szembenézniük. A katonák felgyújtották a folyóparti sátor-táborokat; az összezsapásban egy tüntető életét vesztette. Az amerikai városi hadviselés történetében a polgárháború óta nem fordult elő hasonló látvány, mint amikor az Egyesült Államok hadserege a fegyvertelen veteránokat feleségestül és gyerekestül kiszorította a Capitolium környékéről. Az újságokban megjelenő fotók és a tüntetés szétveréséről készült filmhíradók képei politikai katasztrófával értek fel Hoover elnök számára, aki éppen azelőtt nyerte el a Republikánus Párt jelölését második elnöki ciklusára.

Mitchell igazságügyi miniszter a kommunistákat tette felelőssé az eseményekért, és J. Edgar Hooverhez fordult a vádak megtámogatásáért. Az iroda ügynökei hónapokig dolgoztak New Yorkban, Chicagóban és St. Louisban, hogy megpróbálják bebizonyítani: a tüntetést a kommunista párt tervezte ki és finanszírozta. Értekezletekre és gyűlésekbe szivárogtak be, banki bizonylatokat kerestek, és megfigyelték a menet vezetőit, de hiába kutakodtak. Szövetségi vádesküdszék* is felállt, hogy összegyűjtse a bizonyítékokat: a tüntetést a kommunista összeesküvés idézte elő, de egyet sem talált.

* A legfeljebb 23 tagú vádesküdszék (az ún. nagy esküdszék, *grand jury*) abban dönt, hogy az elébe terjesztett ügy bíróság elé kerüljön-e (tehát van-e elégséges bizonyíték az eljárás megindítására).

A Nyomozóirodának csak néhány száz szakértője és a jogállamiság mellett elkötelezett ügynöke volt, de közülük is csak néhány tucat volt járatos a kémkedés és kémelhárítás technikáiban és módszereiben. Sem az iroda, sem Hoover nem dicsekedhetett ismertséggel és hírnévvel. Ha az amerikaiak egyáltalán tudták is az igazgató nevét, valószínűleg csak azért, mert az elnök Hoovert „a szövetségi támogatás koordinátorának” nevezte 1932-ben, amikor Charles és Anne Lindbergh csecsemő fiát elrabolták. Az „évszázad bűnügyeként” elhíresült emberrablás elkövetői ellen két éven át tartott a nyomozás.

„BŰNÖZŐK ÁLLANDÓ HADSEREGE”

A gazdasági világválság okozta politikai és társadalmi megrázkódta tás, az országos méretű katasztrófa ellenére, amelyben az amerikai nép készséggel követett volna bármilyen politikust, aki a kivezető út ígéretével áll elő, a kommunista párt még mindig jelentéktelen erőt képviselt. Csupán néhány ezer tagja volt, akik életüket Sztálinra és a szovjetekre tették fel. Némileg sikerült azért beférközniük az amerikai munkások és szakszervezetek soraiba, és eszméik egyre vonzóbbá váltak az olyan értelmiségiek és radikálisok körében, akik elvetették a fennálló amerikai politikai rendet.

A bűnüldözés és a kommunizmus elleni küzdelemben az amerikaiak tömegei nem vettek részt. Ők a túlélésért küzdöttek, és erőskezü vezető után vágyakoztak. Készen álltak arra, hogy olyan elnököt válasszanak, aki – Fish képviselő meghökkenítő szavaival élve – „a kormányzottak egyetértésén alapuló amerikai diktatúrát” hoz létre. Ilyen körülmények között került sor az elnökválasztásra 1932 novemberében, Franklin D. Roosevelttel megválasztása jelölése pillanatától fogva előre elrendelt dolog volt. FDR* készen állt arra, hogy alkotmányos – sőt azon túli – hatalmával megmentse a köztársaságot a politikai és gazdasági összeomlástól.

Roosevelt elnök idején az FBI elnyerte helyét az amerikai kormányzat megszilárdításában, viszont csaknem elveszítette vezetőjét, Hoovert, aki kis híján belebukott a hatalomváltásba.

* Közismert személyek nevére a publicisztika gyakran utal a kezdőbetűkből képzett rövidítésekkel; így FDR: Franklin Delano Roosevelt, JFK: John Fitzgerald Kennedy stb.

Az 1933. március 4-én hivatalába beiktatott Rooseveltt a montanai Thomas Walsh szenátorra bízta az igazságügyi tárca vezetését. Walsh egy évtizeddel korábban, a Harding-éra tetőpontján egyik fő célpontja volt a Nyomozóiroda politikai kémkedésének. Harcolt Hoover és főnökei ellen, ők pedig visszavágtak. Igen kicsi volt hát az esélye, hogy Hoover megtarthatja az állását. Csakhogy Rooseveltt beiktatásának előestéjén, miközben fiatal menyasszonya társaságában Washingtonba tartott, Walsh hetvenkét éves korában szív-rohamban meghalt a vonat hálókocsijában.

Rooseveltt lázasan keresni kezdte, kit állíthatna a helyébe. Külügyminisztere, Cordell Hull a Demokrata Párt Országos Bizottságának egykori elnökét, Homer S. Cummingsot ajánlotta. A Demokrata Párt 1932-es elnökjelölő konvencióján Cummings menedzselte FDR-t, delegátusi szavazatokat szállított, és dörgő hangú beszédet mondott támogatására. Ennél fontosabb érv volt azonban az ajánlásban, hogy tíz évig államügyészként szolgált Connecticutban, és tapasztalatból rengeteget tudott a törvények alkalmazásáról, ellentétben számos elődjével az Igazságügyi Minisztériumban.

– Most háborúban állunk – jelentette ki az Amerikai Forradalom Leányai nevű egyesületben tartott, 1933. augusztusi beszédében –, a szervezett bűnözés erőivel szemben folytatott háborúban.¹¹⁶

Cummings közzétette az ország „közellenségeinek” listáját, olyan bűnözők, gyilkosok, bankrablók nevével, mint John Dillinger, Pretty Boy Floyd, Baby Face Nelson, valamint Bonnie és Clyde. Felhatalmazást adott az iroda embereinek fegyverviselésre, elfogatóparancs és letartóztatás végrehajtására. Megalkotta, a kongresszus pedig jóváhagyta azt az új szövetségi büntető törvénykönyvet, amely az iroda illetékességébe utalta a bűnüldözést és a törvények alkalmazását olyan bűnügyekben, amelyek átnyúlnak az USA szövetségi államainak határain. Ha valaki lopott autóval egyik államból egy másikba menekül, ha megtámad egy szövetségi tisztviselőt, ha bankból elrabolja az Amerikai Egyesült Államok valutáját (tehát a dollárt), ez mind a szövetségi törvények megszegésének minősül. Cummings azt remélte, hogy Hoover emberei érvényt szereznek a törvényeknek ott, ahol a korrupt városi rendőrség és a pipogya megyei seriffek kudarcot vallanak.

Cummings Hollywoodot is csatasorba állította. Hollywood filmeket készített, a filmek pedig segítettek abban, hogy Hooverből sztár legyen. Cummings úgy nézett ki, mint egy könyvtáros, nemigen illett rá a sztárszerep. Annál inkább illett Hooverre, aki boldogan pózolt a reklámfotókon, kezében

géppisztollyal, filmszillagocskákra mosolyogva. A csillogó új szerepkörhöz számos mozisztár szolgált mintául. A rámenős, magával ragadó FBI-ügynökök alakító Jimmy Cagney-vel forgatott *A rend katonái** egyik jelenetében a Hovert alakító karakter egy kongresszusi meghallgatáson tett tanúvallomásaiban hitet tesz Cummings bűnüldözési programja mellett. – A bűnbándákat elsöpörjük! Ez háború! – esküszik.

Egy év sem telt bele, és Hoover lett a bűnözés elleni háború arca a nyilvánosság előtt: az amerikaiak képzeletét magával ragadó show sztárja, az újságok címlapjain megjelenő név, az amerikai politikai színház egyik ikonja. Nyilvános szereplései, beszédei és a kongresszus számára készített statisztikai éppoly drámaiak voltak, mint a mozifilmek jelenetei. Állítása szerint már 4,3 millió amerikai lépett be a nemzetet fenyegető „bűnözők állandó hadseregébe” – a „gyilkosok, tolvajok, gyújtogatók, bérgyilkosok és útonálló” soraiba. E számítás alapján az Egyesült Államok minden harmincadik lakója, a nőket és a gyermekeket is beleértve, fel volt fegyverkezve, veszélyt jelentett és szabadon garázdálkodott az országban. A bűnözéssel szemben folytatott háborúban azonban senki sem kérdőjelezte meg ezeket az elborzasztó állításokat. Egy-egy alaposabb vizsgálat során közülük több pusztá kitalációnak bizonyult ugyan, de Hoover számára biztosították a nyilvánosságot és a hatalmat.¹¹⁷

Az új, széles körű felhatalmazásokkal és a növekvő országos hírnévvel hivatalának új neve is megszületett: Szövetségi Nyomozóiroda (*Federal Bureau of Investigation*, FBI).**

Mindeközben kitörni készült egy másik háború is – a belső ellenség ellen, amelyet azonban nem lehetett nyilvánosan megvívni. FDR felhatalmazta Hovert, hogy szálljon harcba, a lehető legnagyobb titokban és az elnök rendelkezésére álló legnagyobb hatalmi támogatással.

Az Atlanti-óceán túlsópartján Adolf Hitler diktatúrája megszilárdításával foglalatoskodott, és Roosevelttől rövidesen felismerte, hogy egy nap szemtől szembe kerül a náci fenyegetéssel. A Kreml falai között Joszip Sztálin or-

* Eredeti címe *G-man* (government man, az „állam embere”), rendezte William Keighley. A rövidítés az FBI különleges ügynökeinek népszerű elnevezése.

** Ezen a ponton érthetővé válik, hogy a könyv eddigi részében miért csak (Nyomozó) Iroda, azaz *Bureau (of Investigation)* néven szerepelt az 1908-ban létrehozott intézmény – hiszen csak ezentúl beszélhetünk a közkeletű rövidítéssel FBI-nak nevezett „szövetségi rendőrségről”

szágának amerikai elismerését várta tőle és a szenátustól, Rooseveltt pedig felismerte, hogy a jövőben Oroszország védőpajzs lehet Hitler és rohamosztagai ellen. J. Edgar Hoover készen állt arra, hogy bármit megtegyen, amire új főparancsnoka utasítja, mindennemű, akár külföldi, akár belföldi ellenséggel szemben.

MÁSODIK RÉSZ

VILÁGHÁBORÚ

J. Edgar Hoover és Roosevelt elnök a belső ellenséggel vívott háború kezdetén, 1934-ben

---

A KÉMKEDÉS MESTERSÉGE

Roosevelt elnök 1934. május 8-án adta ki Hoovernek első hadparancsát, amelyben közölte, hogy az amerikai fasizmus „nagyon alapos és szigorú vizsgálatát” várja el tőle.¹¹⁸

Az elnök határozott kívánsága szerint a nyomozásnak és adatgyűjtésnek ki kell terjednie Adolf Hitler ügynökeire és híveire minden fronton. Kik ezek? Milyen erőt képviselnek? Milyen nagyságrendű veszélyt jelentenek? Tevékenykednek-e nácik a német diplomáciai képviselőteken? Németország bevásárolja-e magát a Wall Streetre? Vannak-e az Egyesült Államokban Hitler által irányított titkos ügynökök és pénzalapok?

Hitler már jó ideje veszélyt jelentett Amerika európai szövetségeseire nézve. FDR és Hoover egyaránt jól tudta, mit vittek véghez a német titkos ügynökök az Egyesült Államok elleni felforgató tevékenység és szabotázsakciók terén az első világháborúban. Most Hoover arra kapott parancsot, hogy központi ügynökségként ő gyűjtsön be és tartson nyilván minden olyan adatot és bizonyítékot, amely az Egyesült Államok kormányának rendelkezésére áll. Az elnök nem bűnvádi eljárásokat akart látni, hanem hírszerzési információkra volt szüksége.

Hoover lassan és körültekintően mozgott az antifasizmus terepén. Itt nem adta jelét a kommunizmus elleni harcban tanúsított határtalan odaadásának. Gondosan megfogalmazott instrukciókat küldött szét minden helyi iroda-vezetőjének „ügynevezett hírszerzési célú nyomozásra” az amerikai fasiszta mozgalommal kapcsolatosan. Az igazgató találóan választotta meg a szavait. A következő két évben az iroda tevékenysége nagyrészt az állami és a helyi

rendőrségtől beérkező akták rendszerezésében, tömeggyűlések megfigyelésében és újságkivágások gyűjtésében merült ki. Szemmel tartotta a horogkeresztes zászlókat lengető társaságokat, például az autógyáros Henry Ford támogatásával létrejött Német-amerikai Szövetséget (*German-American Bund*) és az Ezüstringesekhez (*Silver Shirts*) hasonló honi alapítású fasiszta egyesületeket. Feljegyezte az olyan csoportok és személyek széles körben terjesztett jobboldali retorikáját, mint a *Liberty Lobby* és az egyre növekvő népszerűségű antiszemita rádiós prédikátor, Charles Coughlin atya. Még a Kommunizmusellenes Nemzeti Bizottság (*National Committee Against Communism*) nevű szervezetet is megfigyelte. Az FBI Adolf Hitler-dossziéja viszont nemigen tartalmazott egyebet, mint hibbant elmék halálos fenyegetéseit a diktátor ellen.

Hoover minden tőle telhetőt megtett azért, hogy az elnök figyelmét visszaterelje az antikommunista háborúra. A Rooseveltt-adminisztráció korai szakaszában, évtizedes vita után, az Egyesült Államok végre hivatalosan elismerte a Szovjetuniót. Ez lehetővé tette Sztálin számára, hogy nagykövetséget és konzulátusokat nyisson az Egyesült Államokban; márpedig ahol diplomaták vannak, ott a kémek is megjelennek. A kongresszus időközben elfogadta az országos munkaügyi törvényt (*National Labor Relations Act*), lehetővé téve a munkavállalók számára a szervezkedést; márpedig ahol szakszervezetek vannak, ott a kommunisták is megjelennek. 1930 és 1936 között a kommunista párttagok száma megnégyszereződött, körülbelül harmincezerre nőtt. Az amerikai baloldaliak pedig kezdtek önkéntesnek jelentkezni a fasiszták elleni harcra a spanyolországi polgárháborúba.

Ezeket a fejleményeket Hoover mélységesen aggasztónak tartotta, ezért négy szemközti találkozót kért az elnöktől.

1936. augusztus 24-én Rooseveltt a Fehér Házba hívatta Hoovert. Elnöksége alatt rutinszerűen sohasem készített, készítettett írásos feljegyzést vagy jegyzőkönyvet a legfontosabb megbeszélésekről és tanácskozásokról, különösen a titkos hírszerzést érintő ügyekben nem. Erről a találkozóról is csak egyetlen emlékeztető készült, természetesen Hooveré.

Hoover feljegyzése szerint Rooseveltt „az Egyesült Államokban folyó felforgató tevékenységekről, elsősorban a fasiszmusról és a kommunizmusról” kívánt beszélgetni, és „átfogó képet” akart kapni az ország politikájára és gazdaságára gyakorolt befolyásukról. Vele szemben Hoover mindvégig az amerikai kommunizmus folyamatos megfigyelésére koncentrált. Figyelmez-

tette az elnököt, hogy a kommunisták átveszik a dokkmunkások szakszervezetének irányítását a nyugati parton; hogy terveik vannak a Bányászok Egyesült Szakszervezetével (*United Mine Workers Union*) és általuk az ország szénellátásával; és hogy az Újságok Érdekvédelmi Egyesülete (*Newspaper Guild*) révén nagy befolyást gyakorolnak a sajtóra is.

„Közöltem velük – áll Hoover feljegyzésében –: a kommunisták azt tervezik, hogy irányításuk alá vonják ezt a három szervezetet, és ezáltal képesek lesznek megbénítani az országot... leállítani minden szállítást... megakadályozni az ipar működését... és az újságok megjelenését.” Továbbá kijelentette, hogy a kommunisták magába a kormányzatba is beépülnek az Országos Munkügyi Hivatal (*National Labour Relations Board*) révén.

Ezek után közölte az elnökkel, hogy az FBI-nak megújított felhatalmazásra van szüksége titkos hírszerzési műveletek végrehajtására. Idézte az 1916-os törvényt, amelynek alapján a Külügyminisztérium ilyen jogosítványokkal ruházta fel az FBI-t.

FDR magához hívatta Cordell Hull külügyminisztert, és már másnap, 1936. augusztus 25-én sor került hármójuk találkozására a Fehér Házban. Az elnök közölte: mivel a veszély nemzetközi, és mert „a kommunizmust főleg Moszkvából irányítják”, a külügyminiszter adja meg Hoovernek a jóváhagyást, hogy szovjet kémek után nyomozhasson Amerikában.

A megbeszélésnek írásos nyoma Rooseveltnél vagy a Külügyminisztériumtól nem maradt, Hoover pedig nem rögzítette pontosan az elhangzottakat. Az FBI-legendárium úgy tartja, hogy Hull az FBI-igazgatóhoz fordulva így szólt: – Csak rajta, nyomozd le a faszszopókat.

Hoover most tehát nyílt elnöki paranccsal rendelkezett, hogy titkos hírszerzési műveleteket hajtson végre Amerika ellenségei ellen. Nagy nap volt ez számára, mert egész hátralévő életében erre a felhatalmazásra hivatkozhatott.

Haladéktalanul utasította is az összes helyi FBI-irodavezetőt: „Szerezzenek be minden lehetséges forrásból információt azokkal a felforgató tevékenységekkel kapcsolatban, amelyeket az Egyesült Államokban a kommunisták, a fasiszták és más olyan szervezetek vagy csoportok képviselői, szószólói végeznek, amelyek az Egyesült Államok kormányának illegális megdöntését vagy felváltását szorgalmazzák és hirdetik.”¹¹⁹ Ezenkívül kísérletet tett hírszerző tevékenységének koordinálására a szárazföldi haderővel, a haditengerészettel és a Külügyminisztériummal, amint azt a nagy vörös-razziák mámorító napjaiban tette.

Az FBI nyomozni kezdett a kommunista párt és a vele kapcsolatban álló szervezetek minden tagja, valamint az amerikai fasiszta és antifasiszta mozgalmak vezetői után. Az iroda célkeresztjébe kerültek a szén-, acél-, textil- és szállítóiparban, valamint a sajtóorgánumoknál dolgozó baloldali munkásvezérek. Az ügynökök kommunisták és aknamunkát végzők után kutakodtak az iskolákban és az egyetemeken, a szövetségi kormányzatban és a fegyveres erőknél. Hoover utasította az embereit, hogy toborozzanak új informátorokat, és írjanak új jelentéseket a prominens felforgató személyekről, és neki látott, hogy a „felforgató tevékenységeket” besorolja az amerikai politikai és gazdasági élet felettébb tágon értelmezett rubrikáiba.

„VAKBUZGÓ EMBEREK”

Az újonnan ráruházott elnöki felhatalmazással élve Hoover újjáélesztette az FBI egyik legértékesebb hírszerzési technikáját: a lehallgatást.

A kormányok azóta hallgattak le távközlési vonalakon futó információt, amióta csak lehallgatandó vonalak léteztek. A polgárháború alatt mindkét hadviselő fél kémei szorgos figyelemmel kísérték egymás táviróforgalmát. A rendőrség erre szakosodott ügyosztályai és a magánnyomozók már évtizedek óta rögzítettek titokban beszélgetéseket. Az első világháború alatt Wilson elnök felhatalmazásával a kormányzat saját hatáskörébe vonta a nyilvános telefonvonalak üzemeltetését, a törvénytelenésekben bővelkedő háború utáni években pedig a Nyomozóiroda számtalan embert lehallgatott – nemcsak kommunistákat, hanem szenátorokat, kongresszusi képviselőket és bírakat is.

És a lehallgatás most legális lett – feltéve, hogy titkos volt.

Ezt a vékony határvonalat a Legfelsőbb Bíróság húzta meg az 1928-as *Olmstead v. U. S.* ügyben hozott 5 : 4-es szavazatarányú ítéletével, amelyben a testület elnöke, William Howard Taft voksa döntött. (Taft egyébként az Egyesült Államok korábbi elnöke volt.) Roy Olmstead seattle-i szeszcesmpész telefonját a szesztilalom betartását ellenőrző pénzügyminisztériumi ügynökök lehallgatták. Ügyvédei azzal érveltek, hogy a törvénybe ütköző tevékenységek bizonyítékainak gyűjtése céljából végzett titkos lehallgatókészülék-telepítés sérti a magántulajdonba való illetéktelen behatolásnak, valamint a jogellenes házkutatásnak és lefoglalásnak a negyedik alkotmánykiegészítésben foglalt tilalmát.

Az Olmstead-perben a bírák többsége tehát úgy foglalt állást, hogy a kormány jogszerűen járt el: „Az olyan elvi állásfoglalás, amely megtiltana a bizonyítékok megszerzését, ha azokhoz a kormányhivatalnokok a helyes etikai normáktól eltérő magatartással jutnak hozzá, a társadalom kárára lenne, és a bűnözőknek nagyobb védettséget nyújtana, mint amilyen ez idáig ismert volt.”

A kisebbség, amelyet Louis Brandeis bíró és Hoover korábbi főnöke, Harlan Fiske Stone bíró vezetett, nyomatékos különvéleményt fogalmazott meg. Brandeis arra figyelmeztetett: „A legnagyobb veszély a szabadságra nézve a vakbuzgó emberek jogszerűtlen túlkapásaiban rejlik, akik jót akarnak ugyan, de híján vannak a megfelelő mérlegelési képességnek.”¹²⁰

„A bűn fertőző – folytatta Brandeis. – Ha a kormány jogot sért, azzal a jog semmibevételét idézi elő; mindenkit arra bátorít, hogy önmagát tekintse törvénynek; anarchiára ösztönöz. Annak deklarálása, hogy a büntetőjog érvényesítése közben a cél szentesíti az eszközt – annak deklarálása, hogy a kormány bűncselekményt követhet el azért, hogy biztosítsa egy bűnöző elítélését –, borzasztó következményekkel járna.”

Brandeis a telefonok lehallgatását és a poloskák telepítését azokhoz a házkutatási parancsokhoz és általános bírói végzésekhez hasonlította, amelyeket a britek használtak az amerikai telepések házainak átkutatására az Egyesült Államok létrejöttéhez vezető függetlenségi háború előtt. „A kémkedés szemszögéből nézve ezek a házkutatási parancsok és általános végzések a lehallgatásokhoz képest a zsarnokság és az elnyomás kicsinyes eszközei.” Okfejtését továbbgondolva arra is rámutatott, hogy egyetlen lehallgatás valójában végtelenül sok: „Egyvalaki telefonjának lehallgatása minden más olyan személy telefonjának lehallgatását is magába foglalja, akit az illető felhív, vagy aki őt felhívja.” Hoover emberei ezt nagyon is jól tudták.

1934-ben, hat évvel az Olmstead-ügy után a kongresszus elfogadta a telefonhívások elfogását és tartalmuk közlését megtiltó kommunikációs törvényt (*Communications Act*). A jogalkotók úgy gondolták, hogy a lehallgatásokat ezzel büntetendő cselekménnyé nyilvánították, csak hogy Hoover számára hagytak egy kiskaput. A „közlés” szót ugyanis Hoover csavaros jogi észjárással úgy értelmezte, hogy a lehallgatás nem ütközik törvénybe, amennyiben az információt nem használják fel bizonyítékként a bíróság előtt. Ennélfogva ha titkos, akkor egyben jogszerű is. Ettől kezdve az FBI mindannyiszor élt a lehallgatás eszközével, valahányszor Hoover felha-

talmazta erre. Az 1930-as évektől a telefonlehallgatás, a poloskatelepítés és a magántulajdonba való behatolás vált az FBI hírszerzési műveleteinek szentháromságává. Hoover meggyőződése szerint ezek alapvetően fontos eszközök, hogy az Egyesült Államokat megvédjék a kémek és szabotőrök ellen, Roosevelt elnök pedig jól tudta, hogy az ilyen módszerek alkalmazása bevett gyakorlat az országok között folyó hatalmi játszmában.

Washingtonban a legfelső hatalmi szinteken állók lassan ráébredtek, hogy Hoover lehallgathatja a magánbeszélgetéseiket. Már pusztán az az érzés, hogy az FBI mindenütt jelen van, egyfajta hatalmat jelentett. 1936-ban vizsgálat indult a Legfelsőbb Bíróság határozatainak feltételezett kiszivárogtatása ügyében, amelynek során az FBI lehallgatta az egyik bírósági írnok lakástelefonját. A testület elnöke, Charles Evans Hughes gyanúja szerint Hoover lehallgatókészülékeket telepítettett abba a tanácsterembe is, ahol a bírák döntéshozatalra ültek össze. Ha már arra is figyelni kellett, hogy az ember mit mond a Legfelsőbb Bíróság hivatali helyiségeiben, akkor tényleg új idők jártak.

„MENNYIRE FELKÉSZÜLETLENEK VAGYUNK”

1937-ben Hoover kezdte megérteni, hogy az FBI nem állja ki az összehasonlítás próbáját a tapasztalt külföldi kémiszolgálatokkal. Látnia kellett – bánatára túl későn –, hogy a szovjetek, a németek és a japánok már évek óta kémkednek Amerika hajó- és repülőgépgyáraiban, katonai támaszpontjain, valamint atlanti- és csendes-óceáni hadmozdulatait után.

Ezt a felismerést Hoover a katonai kódfeltörők munkájának köszönhette. A hadsereg Elektronikus Hírszerzési Szolgálat (Signals Intelligence Service) keményen dolgozott a külföldi rádiós kommunikáció elfogásán. A haditengerészet már jó ideje próbálkozott a japán katonai kódok és rejtjelkulcsok feltörésével, kettőzött éberséggel figyelve a Csendes-óceán felől érkező támadás veszélyére, és az RCA-vel (*Radio Corporation of America*) suba alatt kötött megegyezés alapján hozzáférhetett a japán távíróforgalomhoz.

A haditengerészet kémelhárító szolgálatának időnként sikeres próbálkozásai vezettek oda, hogy az EBI letartóztathatta azt az amerikai állampolgárt, akit az első világháború óta elsőként állítottak bíróság elé és ítélték el kémkedésért. A nyomozás akkor vette kezdetét, amikor a hadiflotta egyik

kódfeltörője, Aggie Driscoll furcsa szót vett észre egy japán rádióüzenetben: „TO-MI-MU-RA.” A *mura* jelentése „város”, de jelentheti azt is, hogy „valakinek a fia” (angolul *son*). Ahogy hangosan gondolkodva próbálgatta a szó kiejtését, egyszer csak egy névre bukkant: „Thompson.” Éleslátásának köszönhetően az FBI letartóztatta Harry Thompson, a hadiflotta egykori írno-kát, aki a Kaliforniában angol nyelvtanfolyamon részt vevő Tosio Mijazaki, a japán császári flotta tisztje számára kémkedett. Thompson szigorúan titkos fegyvereket és haditengerészeti műszaki adatokat adott el Japánnak.

Ugyancsak feltört kódok vezettek 1937-ben John Farnsworth elfogásához is. A katonai akadémia végzős hallgatóját, egykori sorhajóhadnagyot, valamint megrögzött alkoholistát fegyelmezetlensége miatt elbocsátották a seregből. Ezt követően ide-oda lödörgött a csendes-óceáni partok haditengerészeti támaszpontjai körül; bankókötegeket lobogtatott, bárnőket csípett fel, és régi matrózbajtársaktól kérdezősködött kódok, fegyverek és hadihajótervek után. A flotta az FBI-ra bízta az ügyet. Farnsworthöt letartóztatták, perbe fogták és elítélték, mert húszezer dollárért titkokat adott el a japánoknak.

Ezek az esetek azonban mind elhalványultak az FBI első nemzetközi szintű nyomozása, a Rumrich-ügy mellett.

„NÁCI KÉMEK AMERIKÁBAN”

1938. február 14 én, Valentin napján Hoover a szabadságát töltötte Miami-ban. Anyja halálát gyászolta, akivel születésétől fogva együtt élt. 43 éves volt, és új lakást keresett magának. Emellett első könyve, a *Persons in Hiding* (kb. Illegálisban lévő személyek) kiadására készült; a könyv, amelyet kedvenc újságírója írt meg az ő nevében, az FBI bűnbandák ellen indított néhány sikeres akciójának történetét elevenítette fel. Amikor először szerzett tudomást Gün-ter Rumrich letartóztatásáról az FBI-központból érkező telefonhívásból, súlyos kétségek merültek fel benne az ügy valóságtartalmát illetően. A történet sokkal különösebb volt, mint az ő színes bűnüldöző sztorijai.

Guy Liddell, a brit titkosszolgálat egyik magas beosztású tisztje figyelmeztette a londoni amerikai nagykövetséget egy náci kémhálózatra, amely az Egyesült Államokban tevékenykedett. Néhány nappal később a Külügy-minisztérium New York-i útlevélosztályán megszólalt az egyik hivatalnok

telefonja, A hívó fél közölte, hogy ő Cordell Hull külügyminiszter, és utasította a tisztviselőt, hogy vigyen el harmincöt kitöltetlen útlevelet a manhattani McAlpin Szállodába.

A New York-i rendőrség letartóztatta Günther Rumrichot, amikor átvette az útlevél csomagot. A lakásán tartott házkutatáskor egy feljegyzésre bukkantak az atlanti partvidék védelmére kidolgozott amerikai katonai tervek ellopására irányuló akció leírásával.

A huszonhat éves Rumrich egy osztrák diplomata fia volt, amerikai állampolgár, a hadsereg szökött katonája* – és, ahogy nyíltan be is vallotta, a német katonai hírszerzés, az Abwehr ügynöke.

Hoover az FBI egyik sztárügynökére, Leon Turrou-ra bízta a nyomozást. Turrou az iroda legtekintélyesebb ügynökmúltaal rendelkező szakemberei közé tartozott, és New York-szerte kiváló kapcsolatokat ápolt az újságírókkal. A Rumrich-ügyet ugródeszkának tekintette a hírnévhez és jó szerencséhez. 1938 áprilisában, miközben egy New York-i szövetségi vádesküdszéki tárgyalásra kellett volna készülnie, éjszaka találkozott egy újságíróval, hogy megbeszéljék a *New York Post*ban közlendő, első személyben előadott folytatásos kémhártótenétét, amelyet később egy hősies (és félig kitalált), igaz történeten alapuló bűnügyi kalandregényben is ki akart adni *Nazi Spies in America* (Náci kémek Amerikában) címmel.

Turrou időközben megtapasztalta, hogy a német kémhártózat már évek óta akadálytalanul működik az Egyesült Államokban, és egyes tagjai 1927 óta lopkodják az amerikai hadiipari technológiát. Vezetőjük, dr. Ignatz Griebel manhattani orvos közismert személyiség volt, és az Új Németország Barátai nevű, nyíltan nácibaráti politikai csoport élén állt. Rumrich segítségével az FBI két hónapon belül sikerrel azonosította a hálózat tizennyolc tagját (németeket és amerikaiakat egyaránt), akik ellopták az új generációs amerikai harci repülőgépek és rombolók tervrajzait és műszaki adatait. A társaság feladatai közé tartozott a Berlinből érkező pénzek szétosztása is az egyre népesebb Német-amerikai Szövetség és az amerikai náci milíciák tagjai között, akiknek száma ekkorra már tízezrekben volt mérhető.

* Az angol szöveg AWOL (*absent without leave*) kifejezését azokra alkalmazzák, akik 30 napnál tovább maradnak távol engedély nélkül, ezért az amerikai hadseregben katonaszökevénynek minősülnek.

A szervezkedés felszámolása bombasiker lehetett volna, de Turrou elkövetett egy nagy hibát: közölte az Abwehr-kémhálózat mind a tizennyolc tagjával, hogy 1938. május 5-én meg kell jelenniük a vádesküdszék előtt. Tizennégyen hanyatt-homlok elmenekültek az Egyesült Államokból, egyesek potyautasként megbújva német személyszállító hajókon, amelyek személyzete és kapitányai német titkos ügynökök voltak. Rumrich, aki a kormánnyal kötött vádalku keretében bűnösnek vallotta magát, New Yorkban maradt három, viszonylag jelentéktelen konspirátor társaságában. Dr. Griebel Berlinben tűnt fel – ahol, amint azt az FBI New York-i irodavezetője egy Hoovernek írt levelében gyászos hangon megjegyezte –, kémcimboráival együtt „bizonyára újra meg újra jókat nevetett erőfeszítéseinken ezzel a sürgős esettel kapcsolatban”¹²¹ Az ügy úgy, ahogy volt, zátonyra futott. Amikor azután Turrou megjelent a megmaradt gyanúsítottak tárgyalásán, mindenki beteges hazudozónak tartotta.

A Rumrich-ügy nevetség tárgyává tette az FBI-t. Ez volt az, amitől Hoover a legjobban félt.

„A TITKOSSÁG LEHETŐ LEGMAGASABB FOKA”

Távolról sem csak a japán és a német titkosszolgálat kémkedett Amerika után. Mire kétéves büntetésének letöltésére Rumrich bevonult a börtönbe, Los Angelesben őrizetbe vettek egy Mihail Gorin nevű szovjet titkos ügynököt. Ez volt az első eset, hogy szovjeteket vádoltak meg kémtevékenységgel az amerikai hadseregben. A vakond a Haditengerészeti Titkosszolgálati Hivatalban (*Office of Naval Intelligence*) dolgozott, amely Hoover legjobb hírforrásának számított a külföldi kémek titkainak kifürkészésére.

Roosevelt elnök háborgott. – Mennyire felkészületlenek vagyunk, hogy megbirkózzunk a kémkedési ügyekkel, amelyek itt zajlanak az országunkban – füstölgött FDR, majd kijelentette: – Csakis hírszerző szolgálataink megerősítésével harcolhatunk sikerrel a külföldi ügynökök tevékenysége ellen.

1948. október 14-én Hoover merész javaslattal állt az elnök és az igazságügyi miniszter elé: hozzanak létre egy hatalmas hírszerző szolgálatot az ő irányítása alatt. Félelmetesen ambiciózus terv volt ez a hatalom megragadására egy olyan országban, ahol kevesen voltak felkészülve a következő háborúra.¹²²

Hoovernek 587 ügynöke volt az FBI-ban. Azt javasolta, vegyenek fel további ötezer embert. Ő venné át a bevándorlási és a vámhivatalokat. Ő működtetné a belföldi és nemzetközi rádió-, telefon- és távíróhálózatok ellenőrzését gyakorló Szövetségi Kommunikációs Bizottságot (*Federal Communications Commission*). Ő lenne felelős a kormánnyal szerződésben álló minden termelőüzem és az összes katonai kutatóintézet biztonságáért. Ő felügyelné a Külügyminisztérium útlevél- és vízumkiadásait. Legyen jogosítványa arra, hogy bárki után nyomozhasson az Egyesült Államokban, akivel szemben felmerül a gyanú, hogy idegen ügynök.

Javaslat szerint mindez titokban valósulna meg, elnöki felhatalmazással.

„A titkosság lehető legmagasabb foka” szükséges „a hírszerző tevékenység jelenlegi struktúrájának kibővítéséhez” – írta Hoover az elnöknek címzett feljegyzésében 1938. október 20-án. A cél, hogy „elkerüljük az ilyen bővítéssel szemben esetleg felmerülő kritikát vagy kifogásokat”.

A kémkedés „olyan szó, amely ellenszenves az amerikai nép számára – folytatta Hoover. – Következésképpen nem tűnne kíváncsnak, hogy olyan különleges törvény meghozására törekedjünk, amely felhívna a figyelmet a tényre, hogy javaslat született egy bármely nagyságrendű különleges kémelhárító erő létrehozására.”

1938. november 2-án az elnök a Fehér Házba rendelte Hoovert. A megbeszélés egyetlen dokumentuma ezúttal is Hoover titkos feljegyzése, amelyben ez áll: „Kijelentette, hogy jóváhagyta a tervet, amelyet készítettem.”¹²³

Hoovernek azonban rá kellett ébrednie, hogy a titkosság kétélű fegyver a hatalomgyakorlásban.

A ZSONGLŐR

Amint az gyakran megesett, volt valami gyanús a dologban, amikor Franklin D. Rooseveltnak titkos parancsot adott ki a Fehér Házban.

– Tudják, én afféle zsonglőr vagyok, és sohasem engedem, hogy a jobb kezem tudja, mit csinál a bal – jelentette ki egyszer FDR a kormányzási stratégiájával kapcsolatban. – Folytathatok egyféle politikát Európával és egy homlokegyenest ellenkezőt Észak- és Dél-Amerikával szemben. Tehetek teljesjoggal következtlen, mi több, gond nélkül vezetek félre vagy állítok hazugságokat, ha ez segít a háború megnyerésében.¹²⁴

Az elnök senkivel sem közölte, hogy „jóváhagyta a tervet”, amelyet Hoover javasolt az FBI hatalmának gigantikus kiterjesztésére. Ellenben nem adta meg Hoovernek az igényelt pénzt és embereket, viszont belenyúlt a Fehér Ház költségvetésének titkos fiókjába, ahonnan 600 ezer dollárt juttatott neki pult alatt, a kongresszus által jóváhagyott FBI-költségvetés 10 százalékának megfelelő összeget. Ebből a kevés talált pénzből Hoover 140 új különleges ügynököt toborzott, durván 4860 emberrel kevesebbet, mint amekkora személyi állományt kívánatosnak tartott volna.

Több hónapos küzdelem után azonban végre új elnöki parancs birtokába jutott, amely felruházta a vágyott mértékű felhatalmazással. A sikerhez be kellett vetnie minden rábeszélő készségét az elnöknel és az új igazságügyi miniszternél, Frank Murphynél, aki 1939 januárjában lépett hivatalába. Murphy volt a nyolcadik igazságügyi miniszter, aki alatt Hoover szolgált; az igazgató ekkorra már nagy jártasságra tett szert abban, hogy azt mondja, amit szerinte az új főnök hallani akart. Mivel Murphy nem volt közömbös az

egyéni szabadságjogok tiszteletben tartása iránt, Hoovernek meg kellett őt győznie: a hírszerzés FBI-felügyelete szükségszerű ahhoz, hogy el lehessen kerülni a régi idők vörösrazziait jellemző káoszt és törvénytelen irányítást.

1939. június 26-án FDR új titkos utasítást adott ki, amely az FBI-t, a katonai hírszerzést és a haditengerészeti hírszerzést közösen bízta meg minden, kémkedéssel, kémelhárítással és szabotázsakcióval kapcsolatos nyomozás felügyeletével. A rendelet értelmében Hoovernek és katonai partnereinek hetente kell találkozniuk az FBI-központban munkájuk koordinálására, egy vezető beosztású külügyi tisztviselő jelenlétében, aki konzultánsként működik közre. Ezek az értekezletek Minisztériumközi Hírszerzési Bizottság (*Interdepartmental Intelligence Committee*) néven váltak ismertté. Az állandó elnök Hoover volt, mivel a katonai vezetők kétéves rotációban váltották egymást. Az elnöki utasítás tehát őt tette meg az amerikai hírszerzés cárjává, miközben Európára a második világháború árnyéka borult.¹²⁵

Alig ért véget a nyár, kitört a háború. 1939. szeptember 1-jén Hitler csapatai megtámadták Lengyelországot, és megkezdték hódító hadjáratukat. Két nappal később Franciaország és Anglia hadat üzent Németországnak. Ezt megelőzően Hitler és Sztálin megkötötte azt a meg nem támadási szerződést, amelyben az amerikai baloldaliak és liberálisok döbbenetére a moszkvai kommunisták lényegében békét kötöttek a berlini nácikkal. Az egyezmény szabad kezet adott Németországnak az európai hadműveletekre, mivel nem kellett szovjet támadástól tartania.*

A nácik nyugat felé nyomulva hamarosan elérték az Atlanti-óceánt, míg Japán betört Kínába, és kiterjesztette a hadműveleteket a Csendes-óceán térségére. Senki sem tudta, hogy a háború eléri-e, és ha igen, mikor éri el az Egyesült Államokat.

FDR hivatalosan semlegesnek nyilvánította országát, de már 1939 szeptemberétől támogatni kezdte a briteket hadihajók kölcsönzésével és a hírszerzési információk megosztásával, hogy ellensúlyozzák a tengelyhatalmak kémkedési és felforgató tevékenységét az Egyesült Államokban, kifürkésszék a szovjetek következő lépését – valamint hogy J. Edgar Hoover segítségével alaposan szemmel tartsák az otthoni ellenségeket. A kapcsolat az elnök és az igazgató között ekkor már bizalmi elven műkö-

* A Molotov-Ribbentrop-paktumról van szó, amelynek titkos záradékában a felek megállapodtak Európa keleti felének felosztásáról a felek között.

dött, s egymás hatalmi szférájának kölcsönös megértésén és tiszteletben tartásán alapult. Hoover szinte áhítatos reverendával viseltetett az elnöki intézmény iránt. Habár Rooseveltt végül nem ruházta fel minden vágyott jogosítvánnyal, adott neki éppen eleget, és Hoover hálás volt azért, amit kapott. FDR nagyra becsülte a titkos hírszerzést. Habár a kémkedés nem minden titokra derített fényt, amire szeretete volna, nagyon elégedett volt, amikor Hoover titkokkal szolgált neki.

Hoover óriási meglegésére 1939. szeptember 6-án, öt nappal a második világháború kitörése után FDR nyilvános bejelentést tett. Korábbi titkos parancsának érvényét kiterjesztve közölte, hogy az FBI veszi át „a kémkedéssel kapcsolatos ügyekben a nyomozati munka ellenőrzését”. Utasította az Egyesült Államok minden jogalkalmazó tisztviselőjét, adjanak meg az irodának „minden olyan információt, ami a tudomásukra jut a kémkedéssel, kémelhárítással, szabotázzsal, felforgató tevékenységgel és a semlegességi törvény megsértésével kapcsolatban”.¹²⁶ Közölte továbbá, hogy meg kívánja „védeni az országot... olyasfajta dolgokkal szemben, amelyek 1914-ben és 1915-ben és 1916-ban és 1917 elején itt történtek, mielőtt beléptünk a háborúba.”

Mindenki, akinek a kezében hatalom összpontosult – az elnök, a Legfelsőbb Bíróság bírái, az igazságügyi miniszter és legbelső köre, valamint maga Hoover – jól emlékezett az 1916-os Black Tom-szigeti robbantásra, de az 1920-as vörösrazziákat sem felejtették el. Most viszont – biztosította a nemzetet Murphy igazságügyi miniszter –, Amerika polgári szabadságjogai jó kezekben vannak.

– Húsz évvel ezelőtt antihumánus és kegyetlen dolgok történtek az igazság nevében – nyilatkozta a sajtónak. – Nem akarjuk, hogy ma ilyen dolgok megessenek, így a munka mostantól fogva az FBI-ra korlátozódik.¹²⁷ – Kijelentette továbbá: – Nem hiszem, hogy nemzeti érdekeink megvédése érdekében a demokráciának szükségszerűen ki kell fordulnia önmagából. Meggyőződésem, hogy amennyiben a munkát jól végzik – ha a védelmet a belső agresszióval szemben gondosan előkészítik –, népünknek nem kell elszenvednie azokat a tragikus dolgokat, amelyek a világban máshol megtörténtek, és amelyeknek mi is tanúi voltunk, még ha kisebb mértékben is, a szabadságnak ezen a földjén. *Képesek* vagyunk megelőzni és nyilvánosságra hozni, ha valaki szabotázs, zavargás és erőszak révén visszaél a szabadsággal, anélkül hogy lerombolnánk magát a szabadságot.

„VÉGZETES KATASZTRÓFÁK”

Hoovernek azonban nem volt ideje a polgári szabadságjogokról szóló szentimentális kinyilatkoztatásokra. Ő már háborúban állt, és arzenálja kiegészítéséhez három új fegyverre volt szüksége.

Először is hatékonyabb törvényeket akart a felforgatás ellen. Idestova húsz éve követelte azt, amit most végre megkapott. Már folyamatban voltak a kongresszusi meghallgatások arról a törvényjavaslatról, amely végül a Smith-törvény néven vált ismertté. Az előterjesztés kezdetben az idegenek ujjlenyomat- és nyilvántartásba vételéről szólt, de elfogadásakor az első békeidőben meghozott felforgatásellenes amerikai törvénnyé nőtte ki magát a 18. század óta. A Smith-törvény az amerikai történelem legszigorúbb szövetségi korlátozását írta elő a szabad beszéddel szemben: törvényen kívül helyezte a kormány megdöntését propagáló szavakat és gondolatokat, és szövetségi büntetné nyilvánította bármely ilyen szándékú szervezet tagságát.

Másodszor Hoover felújította és megerősítette azt a gyakorlatot, hogy listát tartsanak fenn a háború idején letartóztatandó és börtönbe zárandó potenciális ellenségekről. A névsor összeállításának mechanizmusa erősen emlékeztetett arra a munkára, amelyet az Ellenséges Külföldiek Irodájában végzett az első világháború alatt.

1939. december 6-án Hoover „személyes és bizalmas” direktívát adott ki a parancsnoksága alá tartozó minden FBI-ügynöknek *Internal Security* (Belbiztonság) címmel. Ebben utasította őket, hogy készítsenek listát azokról az amerikaiakról és külföldiekről, akiket háború idején a nemzetbiztonság nevében rács mögé kell dugni. Habár elsősorban a kommunistákra és szocialistákra, Hitler fasiszta híveire és a „japánpártiakra” gondolt, ide tartozott mindenki más is, akiről emberei úgy vélték, hogy politikai hadviselést folytathat. Hoover az állam ellenségeinek nevét akarta látni. A lista összegyűjtése a Rendőri felügyelet alá helyezési program (*Custodial Detention Program*) nevet kapta.

Harmadszor pedig lehallgatási hatáskört akart, amikor csak a kedve tartja – csak hogy itt új és látszólag áthághatatlan akadályba ütközött. 1939. december 11-én a Legfelsőbb Bíróság saját korábbi döntését hatályon kívül helyezve kimondta: a kormányzati lehallgatás törvénytelen.

A *United States v. Nardone*-ügyben a kormány bűnözőkkel állt perben. A bizonyítékok döntő mértékben ötszáz lehallgatott telefonbeszélgetés átiratán alapultak. A védőügyvédek áttanulmányozták az 1934-es kommunikációs

törvényt, amely megtiltotta a lehallgatott telefonbeszélgetések nyilvánosságra hozatalát. A Legfelsőbb Bíróság határozata értelmében a törvény világosan fogalmaz: „egyértelmű szavai... megtiltják mindenkinek... telefonközlés lehallgatását, és hasonlóan érthető nyelven úgy rendelkezik, hogy »senki« »senkinek« nem mondhatja el vagy teheti közzé a közlést vagy tartalmát.”

A bíróság ugyanilyen világosan leszögezte, hogy a törvény a szövetségi ügynökökre is vonatkozik.

Ránézésre úgy látszott, hogy a döntés a lehallgatás tilalmát jelenti. Nem úgy Hoover számára. Két nap múlva arról tájékoztatta ügynökeit, hogy semmi sem változott. „Ugyanaz a szabály érvényes, mint korábban – nincs telefonlehallgatás az én jóváhagyásom nélkül.” Ameddig ő és egyedül ő hagyja jóvá a lehallgatást titokban, és a munkát a hírszerzés nevében végzik, minden rendben lesz.¹²⁸

A *Nardone* ügyészei újból bíróság elé vitték a lehallgatási ügyet, és a telefonbeszélgetések átíratának kozmetikázásával, kivonatolásával és magyarázó kifejtésével vádolták meg az alpereseket. Ez a jogászai taktika a fellebbviteli bíróságon a perújrafelvételkor bevált ugyan, a Legfelsőbb Bíróság előtt azonban nem állta meg a helyét. A *Nardone II*-ügyet lezáró végzést Hoover régi főellensége fogalmazta meg: Felix Frankfurter bíró, a harvardi Liberális Klub jogásza, aki két évtizeddel korábban megsemmisítő vereséget mért rá egy bostoni bíróságon a Deer Island-i deportálási ügyekben.

A lehallgatás „összeférhetetlen az etikai normákkal, és rombolja a személyes szabadságot” – írta Frankfurter a bíróságnak. De az átíratok kivonatolásával kapcsolatos trükközés sem állja meg a helyét: „A kormányzati jogsértés révén nyert tudás nem használható fel.” Ügy lezárva: a kormány nem használhat fel lehallgatást vagy belőle származó információt.¹²⁹

1940. január 18-án Murphy igazságügyi miniszter lett a Legfelsőbb Bíróság legújabb bíróját. Utóda a miniszteri székben Robert Jackson legfőbb ügyész volt, a későbbi fővádló a náci háborús bűnösök nürnbergi perében, és a Legfelsőbb Bíróság különösen eminens tagja. Jackson sürgősen kijelentette, hogy az Igazságügyi Minisztérium felhagyott a lehallgatásokkal. Március 15-én hivatalos tiltást is kiadott, amelynek érvényessége kilenc hétig tartott.

Hoover haladéktalan lépéseket tett az új igazságügyi miniszter lejárására és a törvény megkerülésére. Ha felettesei kérésztették az útját, agyafűrt volt és könyörtelen. Olyan történetek kiszivároztatásával gáncsolta Jackson, amelyek azt sugallták, hogy az FBI keze meg van kötve a kémek és szabo-

török ellen folytatott harcban. Támogatókat keresett politikai szövetségesei között a Hadügy- és a Külügyminisztériumban. Személyesen és nyomatékosan figyelmeztetett arra, hogy a nemzet eljövendő sorsa a lehallgatókészülékeken és a poloskákon nyugszik.

1940. április 13-án kelt feljegyzésében azt írta Jacksonnak, rendkívül aggodódik a telefonlehallgatások igénybevétele megtiltó jelenlegi szabályozás miatt. A lehallgatások „lényegbevágóak” az FBI számára hírszerző nyomozati munkája során és a kémkedési ügyekben, mert nélkülük „a Black Tom-szigeti robbantáshoz hasonló végzetes katasztrófák megismétlődésétől kell tartani”. Az FBI „nem képes kezelni a problémát lehallgatások nélkül – hangsúlyozta. – Kötelességemnek érzem, hogy ezt a helyzetet kétsédelem nélkül az Ön tudomására hozzam, semmint hogy addig várjak, amíg egy országos katasztrófa nem állítja a közvélemény figyelmének középpontjába a Minisztériumot, mert kudarcot vallott valamilyen súlyos esemény bekövetkeztenek megakadályozásában.”¹³⁰

Lényegében véve Hoover azt közölte az igazságügyi miniszterrel, hogy amennyiben nem oldja fel a tiltást a nemzetbiztonság nevében, amerikai vér tapad majd a kezéhez.

„VESZÉLY A KÖZRENDRE NÉZVE”

Ellentéteik egyre mélyültek. Jackson igazságügyi miniszter megdöbbenve értesült Hoover Rendőri felügyelet alá helyezési programjáról. Mert egy dolog az ellenséges idegeneket szemmel tartani, és egészen más aktákat összeállítani amerikaiakról, akiket országos szükségállapot idején be kell gyűjteni.

Hoover arra intette Jackson, hogy húzódjon vissza. A Rendőri felügyelet alá helyezési programot övező harc „bizonyos kémelhárítási tevékenységek napvilágra kerülésének nagyon valószínű lehetőségét [kockáztatja]”. Jogosítványainak bármilyen megkérdőjelezése arra kényszerítheti az FBI-t, hogy „felhagyjon a felforgatás terén végzett információszerzésre irányuló tevékenysége eszközeinek alkalmazásával”. A lista megmaradt.¹³¹

Hoover már korábban utasított minden FBI-ügynököt, hogy jelentsenek „német-, olasz- és kommunistaszimpatiát eláruló személyekről”, amerikaiakról vagy külföldiekről egyaránt, mint a letartóztatások lehetséges célpontjairól. Tudni akarta az országban megjelenő minden, kommunista, német és

olasz újság szerkesztőinek, kiadóinak és előfizetőinek a nevét. Tudni akarta az Egyesült Államokban működő minden politikailag gyanús szervezet tagnévsorát, egészen a német dalárdáig bezárólag. Közölte ügynökeivel: haladéktalanul építsenek be informátorokat és beszivárgókat, akik kémkednek a „különböző, ügynevezett radikális és fasiszta szervezetek [után] az Egyesült Államokban”, azonosítva „ismeretségi körüket, célkitűzéseiket, s hogy országos válság idején milyen szerepvállalás várható tőlük”.¹³²

Az FBI listát fektetett fel olyan emberek ezreiről, akiknek „a szabadsága ebben az országban háború vagy országos szükségállapot idején veszélyt jelentene a közrendre és az Egyesült Államok kormányának biztonságára nézve”.¹³³

Az akták az FBI-ügynököknek az ország minden részéből összegyűjtött információit tartalmazták „megbízható forrásokból” – nemcsak informátoroktól, hanem Hoover felhatalmazásával magántulajdonba való illetéktelen behatolásokból, lehallgatásokból és poloskák telepítéséből is. A személyi anyagok nyilvános és magánjellegű adatokból, munkáltatóktól és iskoláktól származó információkból és személyes beszélgetésekből álltak össze.

A névsorban szereplő személyek két kategóriába estek. Az első csoportot azonnal le kellett tartóztatni és internálni, mielőtt az ellenségeskedés kirobban az Egyesült Államok és a lojalitásukat élvező ország között. A második csoportba tartozók a háború kitörése után „alaposan megfigyelendők”, mivel „fennáll a lehetősége, de nem a valószínűsége annak, hogy olyan módon cselekszenek, amely ellentétben áll az Egyesült Államok kormányának eminens érdekeivel”.¹³⁴ Hoover arra is utasította ügynökeit, hogy személyes beszélgetéseiket és informálódásaikat kezeljék „teljességgel bizalmasan”. Közölte velük: ha megkérdezik őket, válaszolják azt, hogy törvényes vizsgálatot folytatnak az 1938-as külföldi ügynökök regisztrálási törvénye (*Foreign Agents Registration Act*) kapcsán, amely előírta a külföldi szervezeteknek dolgozók vagy azokat képviselők kötelező külügyminisztériumi regisztrációját. Mindez azonban félrevezetés volt.¹³⁵

„ÉS MI VAN AKKOR, HA NEM JOGSZERŰ?”

Hoover most már elnöki szintű hatalmi politikát folytatott. Mivel a lehallgatások és megfigyelések miatt hadban állt az igazságügyi miniszterrel, szövetségesekre volt szüksége a kabinetben.

Egyiküket Henry Morgenthau pénzügyminiszterben találta meg. Roosevelt gyermekkori barátja egy németországi zsidó bevándorló unokájaként emelkedett fel a magas pozícióra; a tapasztalt közgazdász intenzív érdeklődést mutatott a tengelyhatalmak és az amerikai bankok közötti pénzforgalom iránt.

1940. május 10-én Hoover közölte Morgenthau-val, hogy az elnök ellen irányuló náci cselszövéstről van tudomása, és az FBI-nak lehallgatásokra van szüksége a nyomozáshoz.

Németország ekkor már éveken át futtatott egy pénzügyi tranzakciókon alapuló hírszerzési programot az Egyesült Államokban. Az elkobzott és elloptott zsidó javakból finanszírozott ügylet rendkívül jövedelmező volt mind a náciknak, mind az amerikai bankároknak, és Hitler legjobb eszközéül szolgált németek azonosítására és toborzására Amerikában.

A Harmadik Birodalom speciális megnevezésű – *Rückwanderer* („visszavándorló”) – német márkát adott el amerikai dollárért cserébe. A *Rückwanderer*-számla nyitásához az Egyesült Államokban élő német állampolgár elment az egyik német konzulátusra, hűséget esküdött a Harmadik Birodalomnak, és kinyilvánította abbéli szándékát, hogy visszatér az anyországba. Amerikai dollárt utalt át hazájába, aminek révén pénzt fektetett be a német győzelembe.

Az Egyesült Államokban négy pénzintézet kezelte a jól jövedelmező *Rückwanderer*-tranzakciókat.¹³⁶ A legismertebb a Chase National volt, a legkevésbé ismert pedig a Robert C. Mayer & Co., amelyet August T. Gausebeck USA-ban élő német állampolgár és náci párttag vezetett.

Hoover szerint Gausebeck pénzmosással is foglalkozott, ezenkívül dollár-tízezreket küldött lenyomozhatatlan öt- és tízdolláros címletekben a hírhedt jobboldali rádiós prédikátornak, Charles Coughlin atyának, aki szüntelenül ostorozta Rooseveltet és „Jew Deal politikáját”, létrehozta a Keresztény Front nevű fegyveres milíciát, és buzgón imádkozott a fasizmus győzelméért a kommunizmus felett. Coughlin FDR egyik legádázabb és legerősebb politikai ellenfele volt a világhírű pilótával, Charles Lindberghgel, az 1940-ben esedékes elnökválasztás lehetséges republikánus jelöltjével együtt. És ez még nem minden: Hoover jelentette, hogy Gausebeck ötszázezer dollárt készül küldeni kis címletekben a republikánus elnökválasztási kampánybizottságnak.

* A szójáték Rooseveltet New Deal néven ismert gazdasági és társadalmi reformjaira utal (a *Jew* jelentése zsidó).

Röviden arról van szó, közölte Hoover, hogy a német hírszerzőtisztek pénzt és információt áramoltató hálózatot tartanak fenn az amerikai bankrendszeren keresztül. A náci arany FDR politikai ellenfeleihez folyik be az Egyesült Államokban.

És az FBI-nak nincs lehetősége, hogy lehallgassa őket.

„Beszéltem J. Edgar Hooverrel, és megkérdeztem tőle: bele tud-e hallgatni a kémek között folyó beszélgetésbe, ha rátelepszik a telefonjaikra, mire azt válaszolta, hogy nem, merthogy az ezt tiltó parancsot, amelyet Bob Jackson adott neki, nem vonták vissza – írta Morgenthau aprólékos napi részletes-séggel vezetett naplójába 1940. május 20-án. – Azt feleltem, azonnal lépek az ügyben, ő meg azt válaszolta, hogy borzasztó nagy szüksége volna rá.”

Morgenthau haladéktalanul telefonált Edwin Watsonnak, az elnök személyi titkárának. „Felhívtam Watson tábornokot, és közöltem vele, hogy ezt meg kell tenni, mire így szólt: »Azt hiszem, nem jogszerű,«”

„És mi van akkor, ha nem jogszerű? – válaszolta Morgenthau, ami annyit jelentett: *kit érdekel ha nem jogszerű?*

Watson öt perc múlva visszahívta: „Elmondta nekem, hogy szólt az elnöknek, mire az elnök azt mondta: »Közölje Bob Jacksonnal: küldjön J. Edgar Hooverért, és parancsolja meg neki, hogy tegye meg, és egy írott memorandum is megaj. «”

Másnap az elnök titkos feljegyzést írt Jackson igazságügyi miniszternek, amelynek lényege az volt, hogy pokolba a Legfelsőbb Bírósággal.

A *Nardone-ügyben* hozott döntés „kétségekívül megalapozott” volt – kezdte FDR. „Hétköznapi és normális körülmények között a kormányzati ügynökök végezte lehallgatásokat nem lehetne folytatni azon elsőrendű oknál fogva, hogy csaknem elkerülhetetlenül a polgári szabadságjogok megsértéséhez vezetnek.” Ezek azonban most rendkívüli idők. „Meggyőződésem – írta Roosevelt –, hogy a Legfelsőbb Bíróság nem szándékozott [döntését] a nemzetvédelemmel kapcsolatos súlyos ügyekre alkalmazni... Természetesen tudott dolog, hogy bizonyos más országok már egy ideje foglalkoznak... szabotázs előkészületeivel, valamint tényleges szabotázzsal... közölte az elnök. – Túl késő bármit is tenni az ellen, ha a szabotázsakciókat, az orgyilkosságokat és az »ötödik hadoszlop«* műveleteit már végrehajtották.”

* Az ötödik hadoszlop az ellenséggel összejátszókat (kollaboránsokat, diverzánsokat) jelenti.

Az elnök közölte: felhatalmazza az FBI-t „lehallgatókészülékek” alkalmazására „olyan személyekkel [szemben], akik felforgató tevékenységgel gyanúsíthatók az Egyesült Államok kormánya ellen, beleértve a feltételezett kémeket is”. Az aláírt és „FDR” kezdőbetűkkel ellátott parancs azután az elkövetkező negyedszázadon át érvényben maradt.¹³⁷

Azokban az években az FBI legalább 6769 esetben szerelt lehallgatókészüléket távközlési vonalakra jogosultság nélkül, és 1806 poloskát telepített a nemzetbiztonság nevében.¹³⁸ Ezek a számok csaknem bizonyosan alulbecsültek, mivel bizonyos lehallgatásokat, bepoloskázást és illetéktelen behatolásokat a műveletek titkosságának megőrzése érdekében nem jelentettek – áll az Igazságügyi Minisztérium dokumentumaiban, amelyek túléltek az idő múlását és a kor gyorsan változó politikai légkörét.

Roosevelt áldásával ezután Hoover kénye-kedve szerint hallgathatott le bárkit és bármit. A lehallgatás azonban továbbra is törvényellenes maradt; az elnöki parancsban nem volt semmi, ami jogszerűvé tette volna. Roosevelt elnöki hírszerző szolgálatot csinált az FBI-ból, Hoover pedig széles körű felhatalmazást verekedett ki magának az Igazságügyi Minisztériumtól.

És megtanult bűvészkedni éppen úgy, ahogyan az elnök.

Az igazságügyi miniszter azonban visszavágott. „A Szövetségi Nyomozóirodát gyakran támadják azzal, hogy olyan, mint egy Gestapo – írta Jackson a minisztériumban közzétett titkos feljegyzésében. – Ezek a támadások, ha nagyszámú ember ad hitelt nekik, katasztrofálisak a tevékenységére nézve és a bíróságon elfoglalt pozícióját tekintve, amikor vádindítványt teszünk.” Azt akarta, hogy az FBI tartsa magát a törvényességhez, s ne térjen le az Egyesült Államok ellen irányuló bűncselekmények nyomozásának egyenes és szűk ösvényéről.¹³⁹

Csakhogy ezt az összecsapást is Hoover nyerte meg. Válaszában kioktatta az igazságügyi minisztert „a »nyomozati« és a »hírszerző« tevékenység különbségéről”. Az FBI hírszerző tevékenysége nem arra irányul, hogy vádat emeljenek bűnözők ellen, miután már elkövették a bűncselekményt, hanem a kémek és szabotőrök megállítására, mielőtt lecsapnának. „Ha ennek az országnak a belbiztonságát fenn kívánjuk tartani, feltétlenül szükséges, hogy az FBI rendelkezzen az aktáiban tárolt információval a felforgató egyének és szervezetek tevékenységére vonatkozóan” – szögezte le Hoover. Amikor az FBI hírszerző tevékenységet folytat, nem az igazságügyi miniszternek és az Igazságügyi Minisztériumnak dolgozik, hanem az Egyesült Államok elnökének.¹⁴⁰

Ez a konfrontáció fordulópontot jelentett.

A következő két évtizedben Hoover akkor közölte az igazságügyi miniszterekkel, hogy éppen mit csinál, ha és amikor akarta. Lehetetlenné tette Jackson és sok őt követő minisztertársa számára, hogy törvényes felügyeletet gyakoroljanak az FBI felett.

A törvények megkerülésével törvényen kívül tevékenykedett, és ezt maga is jól tudta. A lehallgatásokkal szerzett bizonyíték a bíróság előtt használhatatlan volt; bármelyik bíró elutasította volna a törvénysértő kormányzati magatartáson alapuló keresetet.

A lehallgatás mindazonáltal működött, sőt az FBI egyik leghatékonyabb eszköze volt az információszerzésben. Csakhogy miután elszabadult a pórázról, hatalma ellenőrizhetetlenné vált. Egyetlen lehallgatás mérhetetlenül sok titokra nyithatott ablakot. És ezt a birodalmat most Hoover uralta.

„AZ ELNÖK ÚGY GONDOLTA, HOGY ÖN SZÍVESEN ÁTNÉZNÉ ŐKET”

A viszony Rooseveltt és Hoover között korábban szívélyes és korrekt volt. Most, hogy közös titkokat osztottak meg, kapcsolatuk elmélyült.

1940. május 21-én, azon a napon, amikor engedélyezte a lehallgatásokat, az elnök átadta Hoovernek azokat a táviratokat, amelyeket a Fehér Házba küldtek Charles Lindbergh intervenciót ellenző politikájának támogatására. (– Teljességgel meg vagyok győződve arról, hogy Lindbergh náci – közölte FDR Henry Morgenthau pénzügyminiszterrel egy nappal korábban.) A távirathalom tetején FDR titkárának következő megjegyzése feküdt: „Az Elnök úgy gondolta, hogy ön szívesen átnézné őket, megjegyezve a küldők nevét és címét.”¹⁴¹

Az elkövetkező öt évben Hoover folyamatosan küldözgette Rooseveltnek politikai értesüléseit, és burkolt gyanúsításait azokról, akik szemben álltak az elnök politikájával. Az FBI megfigyelési célpontjai között szerepelt Lindbergh, a konzervatívokat, antikommunistákat és Hitler-barát reakciókat tömörítő Amerika Mindenekfelett (*America First*) koalíció, három szenátor, akiket Hoover németszimpatizánsoknak tartott, köztük régi ellensége az 1920-as évekből, a montanai Burton Wheeler, a vörösökre

horgot kivető Hamilton Fish* kongresszusi képviselő FDR szülővárosából és még több százan, akik egyszerűen csak gyűlölték Rooseveltet és mind-azt, amit képviselt.

Amikor az elnököt felingerelte az Amerika Mindenekfelett egyik röpirata, amely ellenezte, hogy hajókat bocsát Anglia rendelkezésére, utasította egyik asszisztensét: – Derítse ki valakitől – talán az FBI-tól –, ki fizeti ezt? – Hoover azonban nem pusztán a röpirat forrása után nyomozott, hanem az Amerika Mindenekfelett egész pénzügyi struktúráját is átvizsgálta. Végül arról tájékoztathatta az elnököt, hogy a társaság jelentős és titkos támogatásban részesül az ország legbefolyásosabb lapkiadói közül kettőtől: Joseph Medill Pattersontól (*New York Daily News*) és Robert R. McCormicktól (*Chicago Tribune*). Arra is utalt, hogy az Amerika Mindenekfelett esetleg titkos anyagi támogatást kaphatott külföldi fasisztáktól. Ennek hallatán az elnök utasította az Igazságügyi Minisztériumot: kezdeményezzen szövetségi vádesküdszéki eljárást az Amerika Mindenekfelett ellen. Egy lehallgatott telefonbeszélgetés a szervezet egyik prominens vezetője, Lindbergh pilótatársa, Laura Ingalls perbefogásához és elítéléséhez vezetett. A vád az volt ellene, hogy a német kormány közéleti befolyásos fizetett ügynöke.

1940. június 14-én FDR feljegyzésben mondott köszönetet Hoovernek „azért a sok érdekes és értékes jelentésért, amelyet az utóbbi néhány hónappal kapcsolatban közölt velem”. Hoover egész életében gondosan megőrizte ezt az üzenetet. Három hónappal később tudatta a Fehér Házzal, hogy lehallgatásokat végez „a következő követségek minden bejövő és kimenő telefonbeszélgetéséről: német, olasz, francia, orosz és japán” valamint átfogó felderítő és hírszerző tevékenységet folytat a tengelyhatalmak kémügynökei ellen.¹⁴²

Ekkor tehát Hoover az elnök hírszerző főnöke volt.

* Szójáték: the Red-baiting Hamilton Fish; a bait csalit, a fish halat jelent.

TITKOS HÍRSZERZÉS

Amerika háborúja Németország ellen már Pearl Harbor* előtt másfél évvel világméretűvé duzzadt. Az FBI az Egyesült Államok első valódi külföldi hírszerző szolgálatává vált. Színfalak mögött megvívott csatái közül sok az évszázad végéig titokban maradt.

Az FBI támadása a náci kémek ellen 1940 májusában vette kezdetét azal a morzekódban küldött üzenettel, amelyet rövidhullámú rádióon továbbítottak egy favázás házból** a New Yorkhoz tartozó Long Island Centerport nevű kis településének tengerpartjáról. Az üzenet az Atlanti-óceánon átröppenve a német katonai hírszerző szolgálat, az Abwehr hamburgi irodájában landolt.

Az Abwehr válaszul folyamatosan küldözgette titkos információszerzésre felszólító utasításait az Amerikába telepített német ügynököknek. Jelentéseket kért az amerikai katonai készség szintjéről, a csapatok kiképzéséről, a repülőgépgyártásról, a harci gépek szállításáról Nagy-Britanniába, a repülőgép-hordozók építéséről, a vegyi hadviselésről szóló kézikönyvekről, a szerszámgépgyárakról, a bombavető-célzókészülékekről és a tengeren tartózkodó hajók manővereiről. Az instrukciókat az Abwehr egy harminchárom ügynökből álló hálózatnak küldte meg. Voltak, akik olyan nagyvállalatoknak

* 1941. december 7-én a japán flotta megtámadta az Egyesült Államok haditengerészetének Pearl Harbor-i támaszpontját a Hawaii-szigeteken. Az eredmény az USA hadba lépése volt.

** A jellegzetes amerikai *frame house*-ról van szó; a ház favázát vízszintesen felszegelt, egymást részben takaró deszkalapokkal borítják, és a falakat fehérre festik.

dolgoztak, mint a Westinghouse Electric, a Ford vagy a Chrysler, míg mások az Atlanti-óceánon menetrendszerűen közlekedő hajójáratokon szolgáltak.

Az Abwehr azt hitte, hogy a Long Island-i házban parancsait fogadó, az információk tömegét Hamburgba továbbító rádiós egy William Sebold nevű negyvenéves honosított amerikai állampolgár.

Csak hogy a rádiónál nem Sebold ült, hanem az FBI ügynöke.

Sebold, az első világháborús német veterán katona, ide-oda vándorló kereskedelmi hajós és repülőgép-szerelő sokáig New Yorkban és San Diegóban élt, majd 1939 elején visszatért Németországba. Új amerikai útlevéllel felszerelve, valamint az Abwehr utasításaival és ötszáz dollár készpénzzel küldték vissza New Yorkba. 1940. február 8-án, mielőtt az Olaszországból érkező *SS Washington* fedélzetéről partra lépett, feladta magát az FBI-nak. Közölte, hogy németországi visszatérése után a német titkosszolgálat erőszakkal egy hamburgi kémközpontba vitte, ahol megtanították a rejtjeles írásra és titkos kommunikációra.

Az FBI-ügynökök szeme előtt Sebold lecsatolta karóráját, kinyitotta a fedelét, és öt parányi fényképet vett elő. Mikroszkóp alatt kiderült, hogy a dokumentumok az Abwehr utasításait tartalmazzák amerikai katonai titkokról szóló információk küldésére a léghárító tüzérséget, a vegyi hadviselést és a csapatmozgásokat is beleértve.

Az Abwehr instrukciói értelmében Seboldnak kapcsolatba kellett lépnie egy Herman Lang nevű emberrel, és létre kellett hoznia egy titkos rövidhullámú rádióállomást a hamburgi német hírszerzéssel tartandó kapcsolat céljából. Lang azonosítása minden kétséget kizáróan meggyőzte az FBI-t, hogy miről van szó; a férfi munkafelügyelő volt abban a gyárban, ahol a Norden bombavető-célzókészüléket, az amerikai katonai technológia egyik szigorúan őrzött titkát gyártották.

Hoover 1940. február 12-én, négy nappal Sebold New Yorkba érkezése után tudatta Roosevelttel elnökkel az elképesztő információt.

Az FBI számára az volt a kérdés, miképpen használja fel Seboldot a németek kijátszására, és hogyan göngyölítse fel az Egyesült Államokban működő kémhálózatukat. Hoover és emberei nem rendelkeztek tapasztalatokkal a kettős ügynökök alkalmazásában. A sikeres kettős ügynökös operatív művelet a rászedés játéka, amely a megtévesztésen alapul. Seboldnak úgy kellett tennie, mintha az Abwehrnek dolgozna, miközben valójában az FBI-nak dolgozott.¹⁴³

A megoldás a rádió volt. Amikor a centerporti titkos állomás 1940. május 19-én sugározni kezdett, a kezelőszerveknél nem Sebold ült, hanem egy Morris Price nevű FBI-ügynök.

Az akció tizenhárom hónapja alatt Price 302 üzenetet továbbított az Abwehrnek, és 167 választ fogadott. A szárazföldi haderő és a haditengerészet titkosszolgálatával egyeztetve az FBI információt, hamis információt és félrevezető információt küldött Németországba. Az Abwehr folyamatos utasítást listákkal válaszolt, újabb és újabb adatokat követelve ügynökeiktől. Hoover rendszeresen jelentette a Fehér Házba, hogy a németek mit akarnak az Egyesült Államokba telepített ügynökhálózattól. Legfőképpen Amerika hadi potenciáljára és az Angliába irányuló hadianyag-szállítmányokra vonatkozó hírek érdekelték őket.

Az Abwehr tisztjei is az amerikaiak kezére játszottak. Rádión utasították Seboldot, hogy nyisson bankszámlát New Yorkban, és szolgáljon a kémhálózat pénztárosaként. Ezzel lehetővé vált a hálózat műveleteinek megfigyelése és a közvetlen kapcsolat mind a harminchárom ügynökkel.

Az FBI trükkös műveletet indított egy fedőcég, lehallgatókészülékek és rejtett kamerák felhasználásával, amelyet részben a mit sem sejtő Abwehr finanszírozott, a helyszínt és a berendezést pedig Rooseveltnél közeli barátja, Vincent Astor biztosította.

Astor ekkor már jó ideje FDR kémjeként szolgált. Amerika egyik legnagyobb vagyonának örököse a New Yorkban folyó hírszerzési műveletek koordinálására kapott megbízást Roosevelttől. A Western Union igazgatójaként – a szövetségi törvények megsértésével – megszervezte a nemzetközi távíróforgalom elfogását. Bermudán, ahol hatalmas birtokkal rendelkezett, hasonlóan törvénytelen műveletet folytatott a brit titkosszolgálattal karöltve, felbontva és átvizsgálva azokat a diplomáciai és nemzetközi postai küldeményeket, amelyeket a szigeten megálló hajók és repülőgépek szállítottak, útban az Egyesült Államokba, vagy onnan jövet. New Yorkban pedig a tulajdonában lévő *Newsweek* magazin 42. utcai székházának hatodik emeletén az FBI rendelkezésére bocsátott három irodát.

A *Newsweek*-épület lett annak a Diesel Research Corporation nevű fiktív vállalatnak a központja, amelyet Sebold igazgatott, az Abwehr gyanútlan mexikói ügynökei finanszíroztak ötezer dolláros, New Yorkba küldött csekkekkel, az FBI pedig rejtett mikrofonokkal és kamerákkal szerelt fel. Az irodákat Sebold a hálózat tagjainak kifizetésére és jelentéseik fogadására

használta. A futárokkal Seboldnak kézbesített üzenetek feltárták a hálózat minden valamirevaló tagjának mozgását és hollétét.

Az FBI összesen nyolcvanegy találkozót rögzített Sebold és az Abwehr ügynökei között a Diesel Research irodáiban, áltükör mögül készített mozgóképekkel és fényképekkel, valamint rejtett mikrofonokkal rögzített magnófelvételek százaival. Egy éven belül mindannyian rács mögött voltak.

A kémelhárításban aratott sikerek ritkán bizonyultak olyan átütőnek, mint a Sebold-ügy. A nyomozás ráébresztette Hoover a megtévesztés hatalmas erejére a hadviselésben.

„KÉMEK, SZABOTŐRÖK ÉS ÁRULÓK”

Az FBI rövidhullámú rádiós kommunikációja az Abwehrrel egy másik haszonnal is járt: nyomra vezető jelet szolgáltatott arra, hogy a németek kémeket foglalkoztatnak Mexikóban, Braziliában és Peruban. Az információt Hoover új átfogó nemzetközi hírszerzési hadművelet indítására használta fel.

Legfőbb szövetségesét a realista észjárású külügyminiszter-helyettes, Adolf A. Berle személyében találta meg. Berle felügyelte az amerikai diplomáciai ügyek hírszerzői oldalát, ő szolgált a Külügyminisztérium összekötőjeként az FBI-jal, a szárazföldi haderővel és a hadiflottával, ezt megelőzően pedig hozzá tartozott a latin-amerikai tárca. FDR agytrösztje egyik legintelligensebb tagjának számított. Habár emelkedett szellemű, büszke harvardi liberálisként pontosan az a fajta ember volt, akit Hoover imádott gyűlölni, mégis elnyerte az FBI igazgató bizalmát. Volt ugyanis egy közös tulajdonságuk: vonzódtak a titkossághoz.

1940 májusában, miközben a nácik lerohanták Franciaországot, a briteknek invázióval kellett szembenézniük, és Winston Churchill újonnan kormányra került miniszterelnök amerikai segítségért folyamodott, Hoover és Berle egy világméretű amerikai hírszerző ügynökség létrehozásáról tárgyalt. Az amerikai kontinens atlanti partjai mentén nyüzsgtek a német tengeralattjárók, és öt hónappal korábban a német és az angol hajók Uruguay előtt tengeri csatát vívtak a Rio de la Plata torkolatánál.

Berle azt javasolta, hogy az FBI nyomozza le a náci kémeket Havannától egészen Rio de Janeiróig. Az FBI ekkorra már Mexikóvárosba küldött egy különleges ügynököt, aki a belügyminisztériummal és a rendőrfőnökkel

együttműködésben munkába is állt német kémek és felforgatók után nyomozva, míg egy másik megbízott brazil titkosrendőroket képzett ki Rióban.

Hoover és Berle bevonta a tervezésbe Sherman Miles dandártábornokot, a szárazföldi haderő, és Walter Anderson ellentengernagyot, a haditengerészet hírszerző szolgálatának főnökét. Hoover és a katonák hosszasan cívakodtak azon, mire terjed ki a felelősségük és mi a hatáskörük. Együttműködésük szórványos volt, a titkokat pedig ritkán és hiányosan osztották meg egymással. Miles tábornok és Hoover különösen utálta egymást, míg a szárazföldi haderő és a hadiflotta elvi alapon rivalizált. Végül azonban Hoover javaslatára a világméretű hírszerzés kérdését mindhárman az elnök elé vitték, akinek a fejében már úgyis ott motoszkált az elképzelés.

1940. május 26-án, egyik első kandalló melletti csevegése* alkalmából FDR meg is osztotta ezzel kapcsolatos gondolatait amerikai hallgatóinak tíz-millióival:

– A nemzetbiztonságunkat fenyegető veszélyt ma nem egyedül a katonák fegyverei jelentik – közölte az amerikai néppel. – Tudomásunk van más módszerekről, a támadás új módszereiről is... A trójai faló. Az ötödik hadoszlop, amely elárulja a hűtlenséggel szemben felkészületlen országot – folytatta. – Kémek, szabotőrök és árulók a szereplői ennek az új stratégiának. Mindezekkel szemben erőteljesen kell és fel is fogunk lépni.

1940. június 3-án Berle átment Hoover irodájába az FBI-központban. Találkoójuk oka „hosszú megbeszélés volt az összehangolt hírszerzésről”, és megegyeztek abban, hogy – amint Berle lejegyezte naplójában – „elérkezett az idő, amikor meg kell fontolnunk egy titkos hírszerző szolgálat létrehozását – amellyel feltételezésem szerint a világ minden nagy külföldi hivatala rendelkezik, de mi még eddig sohasem éltünk vele”.¹⁴⁴ Nyolc nappal később jóvá is hagytak egy tervezetet, amelyet sebtében vázoltak fel a helyetteseik, valami olyasmi létrehozására, ami példa nélkül áll az Egyesült Államok történetében.

A terv szerint az FBI kémügynökséget hoz létre a legnagyobb titokban. Létezését sohasem fogja beismerni senki. A kívülállók számára úgy néz majd ki, mint egy New York-központú vállalat, helyi kirendeltségek hálózattal világszerte. Nemzetközi képviselői lopva információkat fognak gyűjten-

* A *fireside chats* kifejezés Roosevelt elnök közvetlen hangú rádióbeszédeit jelenti, amelyekben családias „beszélgetést” folytatott a rádióhallgatókkal, beavatva őket terveibe és elképzeléseibe.

ni a központtól küldött titkos megbízatások alapján, anélkül hogy tudnák, odahaza az Egyesült Államokban ki olvassa el őket. A szervezet neve Különleges Hírszerző Szolgálat (*Special Intelligence Service – SIS*) lesz.

Az elnök ezúttal sem foglalt írásba semmit. 1940. június 24-én közölte Berle-lel, hogy mostantól az FBI felelős a külföldi hírszerzésért a nyugati féltekén a texasi határtól le egészen a Tüzföldre, Dél-Amerika legdélibb csücskéig. A világ többi részét pedig szeletelje fel egymás között a szárazföldi haderő és a haditengerészet.

„Az Elnök közölte: az a kívánsága, hogy a terepet osszuk fel egymás között” – jelentette Berle. A kijelentésben foglaltak végzetesnek bizonyultak. A zsonglőr elejtette a labdát.

„MEGFOJTANI AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKAT”

Hoover 1940. július 1-jén alapította meg az SIS-t, a Különleges Hírszerző Szolgálatot, az elnök által létrehozott titkos számláról származó pénzből. A kongresszus semmit sem tudott róla, nem volt rá törvényi felhatalmazás. Nagyon kevés írásos nyoma maradt, kivéve a második világháború után összeállított és több mint hatvan éven át zárolt FBI-krónikát.¹⁴⁵

A terv papíron lenyűgöző volt, de nyomban realitásokba ütközött. Itt nem az FBI által megszokott háborúról volt szó.

Hoover az SIS vezetését egyik kedvelt beosztottjára, a harminchárom éves Percy Foxworthre bízta, A Mississippiben született és nevelkedett, sima modorú, udvarias Foxworth az FBI New York-i irodáját igazgatta megbízott különleges ügynökként. Mindenki csak Samnek szólította; fajtiszta bullterriereket idéző megjelenésével erősen emlékeztetett a fiatal J. Edgar Hooverre.

Foxworth igazi társasági emberként kellemesen el tudott csevegni bárkivel, egy grófnővel éppúgy, mint a kubai titkosrendőrség főnökével. Jó barátságot ápolt a manhattani felső tízezer tagjaival; legközelebbi kapcsolatai közé tartozott Vincent Astor és Nelson Rockefeller, a Chase Bank örököse, a latin-amerikai kulturális és gazdasági kapcsolatokért felelős, újonnan kinevezett külügyminiszter-helyettes. Rockefeller az SIS ideális frontembere volt: a mérhetetlenül gazdag ember kiváló kereskedelmi kapcsolatokkal és diplomáciai megbízólevelekkel rendelkezett szerte a nyugati féltekén. FDR azt várta tőle, hogy nevével és az olajból, valamint különféle ipari érdekeltségekből származó vagyonával hatékonyan ellensúlyozza Németország és Japán gazdasági-politikai befolyását.

Hoover azt kívánta Foxworthtól, hogy találja meg a tengelyhatalmak utáni kémkedés útját-módját. Nagyjából egymillió német és japán élt Brazíliában, Argentínában, Chilében és Peruban. Arany- és ezüsbányák voltak a kezükben, de érdekeltségeik kiterjedtek az olyan ritka és kulcsfontosságú háborús alapanyagok bányászatára is, mint a platina és az ipari gyémánt. A japán hajózási útvonalak Mexikótól egészen a Déli-sarkvidékig húzódtak, a németek pedig jelentős befolyásra tettek szert a lovaglósizmat és a katonai díszszemléket felettébb kedvelő dél-amerikai vezetőknél.

1940 augusztusában az ingatlanügynök szerepét játszó Rockefeller révén az SIS Importers and Exporters Service Company néven vállalatot nyitott a New York-i Rockefeller Plaza 30. alatti felhőkarcoló 4332. számú irodájában. Innen folytatta üzleti tevékenységét, amely látszólag ügyféltanácsadásból állt nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok létrehozásában és fejlesztésében. A cég valójában elosztóközpont volt, ahol az ország minden részéből érkező FBI-ügynökök átvették titkos megbízatásaikat fedett tengerentúli misszióikra. Egyesek a *Newsweek* riportereként indultak útnak a folyóirat főnöke, Vincent Astor áldásával, míg mások a Merill Lynch brókercég ügynökeinek vagy a United Fruit Company, az Armour Meat Corporation, az American Telephone and Telegraph és a U. S. Steel üzletembereinek adták ki magukat. Fedőtevékenységük álcája mögé bújva rendre lenyomozták a Mexikótól és Kubától egészen Brazíliáig és Argentínáig működő német és szovjet kémhálózatokat, szabadidejükben pedig politikáról, gazdaságról és diplomáciáról szóló titkos információrögzöket bányásztak ki és finomítottak.

Több száz új ember alkalmazásával az FBI 80 százalékkal növelte a létszámát. Az 1940. évi 898 ügynökből 1941-re 1596 lett, 1943-ra pedig az iroda mérete megháromszorozódott; a 4591 ügynököt 7422 főből álló háttérszemélyzet segítette. Csakhogy elenyészően alacsony volt azoknak a száma, akiket képzettségük és tapasztalatuk alkalmassá tett a Különleges Hírszerző Szolgálat kötelékében végzendő munkára. A személyi állomány képességei és a rájuk bízott küldetés között óriási szakadék tátongott. Ezt maga Hoover fogalmazta meg ekképpen: „Bizony, leszedtünk néhány szép citromot* is az SIS eredeti összeválogatása során” – jelentette ki a felvett alkalmatlanokra utalva.¹⁴⁶

Foxworth kétszázötven neki alárendelt ügynökre tartott igényt a lehető leghamarabb. Az SIS személyi állománya végül csaknem hatszáz főre duz-

* A citrom (*lemon*) szó itt hasznavehetetlen, pipogya alakot jelent.

zadt, de működésének első évében mindössze huszonötön feleltek meg a követelményeknek. Csak kevés FBI-ügynök beszélt idegen nyelveket. Kevesen találták fel magukat idegen országokban. Kevesen tudták, hogyan viselkedjenek tőzsdei alkusként vagy acélipari üzletemberként. Riporternek könnyebben tudták álcázni magukat; csak egy tollra és jegyzetfüzetre volt szükség, majd kérdéseket kellett feltenni és jegyzetelni; erre minden FBI-ügynök képes volt. Csakhogy a *Newsweek* nemigen tudta a nyugati féltekén minden külföldi irodáját Hoover ügynökeivel feltölteni, és arra sem volt elegendő idő, hogy beleéljék magukat a fedett életvitelbe, márpedig ez egy jó kém számára alapvető követelmény.

Hoover két legfőbb hírszerző munkatársa, Stanley Tracy és W. Richard Glavin összeült az FBI-központ egyik tárgyalótermében a főnök irodája mellett. Váratlanul csatlakozott hozzájuk Archibald MacLeish költő, aki háborús időkbeli kongresszusi könyvtárosként FDR alatt létrehozta a Különleges Tájékoztatási Hivatalt (*Division of Special Information*) abból a célból, hogy a külföldi országokról alapvető adatokkal lássa el az amerikai hírszerzőtiszteket. A három férfi egy állványra helyezett méretes térképet bámult, amely Közép- és Dél-Amerika húsz országát ábrázolta.

Dallas Johnson, Foxworth írnoka gondosan jegyzetelt, amint Tracy emlékezetből felidézte „az ügynökök nevét, akiket ismert, s akik jól megfeleltek valamelyik területre – emlékezett vissza Johnson. – Leszűkítettük a személyi aktákat azokra, akik, mondjuk, spanyol nyelvismerettel rendelkeztek – folytatta. – Ha jó választásnak látszottak, az aktáikat átnézésre átküldtük Foxworthnek. Így lettek aztán kiválasztva az első ügynökök.”¹⁴⁷ A jelöltek nevét Johnson felírta arra a kék papírra, amelyet Hoover használt „nem iktatandó” aktái számára. (Ezt a leleményes rendszert a titkosság jegyében hozta létre. A „nem iktatandó” dokumentumokat nem látták el tárgy- vagy névmutatóval, és nem vették nyilvántartásba, így az eredetieket nyom nélkül meg lehetett semmisíteni, és a legérzékenyebb operatív műveletek – kémkedés, bepoloskázás, illetéktelen behatolás, lehallgatás és politikai indíttatású nyomozás – iratait titokban meg lehetett őrizni külső bírósági vagy kongresszusi vizsgálat esetén. A rendszer egészen Hoover haláláig működött.)

„Kezdetben – írja az FBI belső használatra szánt titkos krónikája az SIS-ről – a latin-amerikai missziókra kiszemelt ügynököket Washingtonba hozták a helyi FBI-irodákból, és rövid kiképzésben részesítették őket.” Valóban nagyon rövidben: megbízatásuk célországáról csupán vékonyka dossziékból

tájékozódtak, amelyekben katonai vagy tengerészeti attasék régi jelentésein, egy halom újságkivágáson és egy turistáknak szánt útikönyvön kívül nem igen találtak mást. Ami pedig a hírszerző munkájuk célpontjaira vonatkozó tréninget illeti, az csaknem egyenlő volt a nullával: „Rendszerint nem volt mód tájékoztatni az ügynököket felforgató tevékenységekről és effajta körülményekről azon oknál fogva, hogy ilyen információ nem állt rendelkezésre az Egyesült Államokban.”

„Az Egyesült Államokban komoly aggodalom merült fel a latin-amerikai náci térhódítás és náci aktivitás mértékével kapcsolatban – folytatja a titkos krónika, – De amikor a programba belekezdett, az Iroda felismerte, hogy teljességgel hiányzik Latin-Amerikáról bármiféle pontos adat vagy részlet a már folyamatban lévő vagy potenciális felforgató tevékenység valós mértékét vagy természetét illetően.”

1940. december 29-én egy kandalló melletti csevegés alkalmával FDR hangsúlyozta az amerikai államok megvédésének sürgető szükségességét. – Vannak, akik azt mondják, hogy a tengelyhatalmak soha nem is vágnának megtámadni a nyugati féltekét – szölt az elnök az amerikai néphez. – Az ábrándozásnak ez ugyanolyan veszélyes formája, mint amely oly sok meghódított nép képességét felőrölte az ellenállásra. A kendőzetlen igazság az, hogy a nácik ismételtelen kinyilvánították; minden más faj alsóbbrendű náluk, ennél fogva le kell igazni őket. És ami mindennél fontosabb, az amerikai félteke óriási erőforrásai és gazdagsága jelenti számukra a legsábítóbb zsákmányt az egész kerek világon.

Azzal kapcsolatban, hogy az Egyesült Államok belép-e a háborúba, és ha igen, mikor, a haditerv az volt, hogy Németországnak először is tengeri blokáddal, légitámadásokkal és a megszállt Franciaországban fedett hadműveletekkel útjában kell állni. A kivitelezés szoros kapcsolatot követelt meg az amerikai és a brit titkosszolgálat között.

London már I. Erzsébet királynő 16. századi uralkodása óta sikerrel gyakorolta a megtévesztés művészetét a kémkedés, a diplomácia és a katonai hírszerzés terén. A brit hírszerzőtisztok alapos kiképzésben részesítették Hoover megbízottját, Hugh Clegget a kémek nyomon követésében és felderítésében, a termelőüzemek és berakodókikötők védelmében, a gyanús állampolgárok és idegenek névsorának összeállításában és naprakész frissítésében, rejtett kamerák elhelyezésében – hogy megfigyeléseket végezhesse és leleplező fotókat készíthessen fedett ügynökök követ-

ségekre és konzulátusokra telepítésében, valamint a postai küldemények észrevétlen felbontásában. Mialatt Clegg kémiskolába járt Londonban, Hoover két jelentést is küldött a Fehér Házba, vázolva a brit terveket a tengelyhatalmak szabotálására, és előrejelezve a britek szándékát, miszerint „a háború végére olyan helyzetben kívánnak lenni, hogy gazdasági alapon újjászervezzék a világot, elsősorban Európát, a helyreállítás és a profit, valamint a kommunizmus terjedésének megakadályozása céljából”.¹⁴⁸ Hoover Különleges Hírszerző Szolgálatának főnöke, Percy Foxworth egy Nelson Rockefeller vezette delegációval délnek repülve két hónapos körutat tett az amerikai államokban. Hamis útlevelemmel tizennégy olyan országot látogatott végig, ahol az SIS az ellenség után próbált kémkedni. 1941 februárjában jelentést küldött Hoovernek. Helyzetértékelése lesújtó volt. Az ügynökök tehetetlenkednek. Fogalmuk sincs, hol vannak, vagy mit is kellene tenniük.

Az FBI jól tudta, hogy vannak levadászandó németek, de hogy hol vadászson és hogyan, arról már fogalma sem volt.

„Az egyes ügynököktől származó hírszerzési információ volumene és gyakorlati értéke kezdetben, majd még bizonyos ideig utána is elég csekély volt – közli a titkos SIS-krónika. – Az ügynökök többé-kevésbé teljesen tájékozatlanok voltak azokban az országokban, amelyekben működni próbáltak, és általában nagy hiányosságokat mutattak a helyi nyelv használatában. Ahhoz, hogy érdemleges eredményt mutathassanak fel a helyi viszonyok között a tájékozódásban, és valamirevaló informátorhálózatot, információs forrásokat építhessenek ki, természetesen számottevő időre volt szükség. Mindeközben az ügynök, aki rendszerint egyedül volt abban az országban, amelybe vezényelték, rendkívül gyenge előképzettséggel rendelkezett a titkos operatív műveletek terén... Az Iroda nagyon súlyos tapasztalatok árán tanulta meg, hogy gyakorlatilag bármilyen információ, amelyet a Külügyminisztérium valamely diplomatájának, a hadseregnek vagy a hadiflottának továbbítottak... mindig az információ és forrásának lelepleződését vonta maga után.”

Hoover érezte a kudarc előszelét, ezért 1941. március 15-én úgy határozott, hogy megszabadul a Különleges Hírszerző Szolgálattól.

Közölte Jackson igazságügyi miniszterrel: az SIS-t vegye át a szárazföldi haderő vagy a haditengerészet titkosszolgálat. Csakhogy nem talált jelentkezőt az amerikai államok rendbetételére. A hadsereget és a flottát teljesen lekötötte az az erőfeszítés, hogy megfektse a németek szándékait és felmérje

erőit Európában, valamint az atlanti térségben, a japánokét pedig Ázsiában és a Csendes-óceán térségében. Hoover három héttel később megismételte javaslatát, mondván: „Az Iroda még mindig várakozó állásponton van tevékenységi körének bármilyen kiterjesztését illetően Latin-Amerikában.”¹⁴⁹

Hoover számára a legnagyobb problémát továbbra is a szovjet kommunizmus terjedése jelentette az Egyesült Államokban. Örökké szaporodó feladatainak sorában ott szerepelt az orosz diplomáciai és egyéb képviselők, köztük a New York-i szovjet gazdasági és kereskedelmi hivatal, az Amtorg lehallgatása, amely dollármilliókat költött az amerikai technológia vásárlására.

1941 áprilisában az FBI, a brit titkosszolgálat riasztására, kémkedés gyanújával nyomozni kezdett az Amtorg után. Az akció előzménye egy Tyler Kent nevű huszonkilenc éves amerikai lebukása volt. A lemorzsolódott princetoni egyetemi hallgató hat éven át szolgált rejtjelező hivatalnokként a moszkvai és a londoni amerikai követségben. A britek egy feltételezett náci ügynök nyomában jutottak el Kent londoni otthonáig. Amikor behatoltak a lakásba és átkutatták, ezerötszáz amerikai diplomáciai távirat másolatát találták meg kódok és rejtjelkulcsok társaságában. Kent tehát munkája során kódolt közleményeket és üzeneteket lopkodott össze, majd eladta őket a szovjetek és a tengelyhatalmak ügynökeinek. Tevékenységének hála, Moszkva és Berlin olvasni tudta a London és Washington között zajló titkos kommunikáció diplomáciai kódját.

Az ellopott dokumentumok között találtak egy brit titkosszolgálati jelentést az Amtorg New York-i kirendeltségvezetőjének, a negyvenkét éves Gaik Baladovics Ovakimiannak dolgozó szovjet ügynökökről. 1941. május 5-én az FBI letartóztatta Ovakimiant a külföldi ügynökök regisztrálási törvénye (*Foreign Agents Registration Act*) megsértésének vádjával, amely előírta, hogy azoknak, akik külföldi szervezeteknek dolgoznak, regisztrálnuk kell magukat az Igazságügyi Minisztériumban. Mielőtt azonban az FBI sort keríthetett volna Ovakimian kihallgatására, huszonötezer dollár óvadék ellenében szabadon engedték, és a New York-i szovjet főkonzul felügyeletére bízták. Tíz héttel később, miután Hitler megtámadta a Szovjetuniót, Moszkvának tett diplomáciai gesztusként, a Külügyminisztérium közbenjárására ejtették a vádat. Ovakimian nyomban elhagyta New Yorkot, hogy soha többé ne térjen vissza.

Moszkvába érkezése után ő lett az Egyesült Államok ellen folytatott szovjet titkosszolgálati műveletek irányítója.

Ovakimian sikeres kihallgatása és vád alá helyezése megváltoztathatta volna a történelem menetét. Az FBI az évtized végéig nem értette meg, hogy már 1933 óta ő volt a szovjet kémfőnök New Yorkban és a szovjet titkosszolgálat egyik vezetője Észak-Amerikában; hogy amerikai kémhálózatokat hozott létre rejtékhelyekkel, beszervezőkkel és futárokkal; s hogy hálózatai kiterjedtek az Egyesült Államokra, Mexikóra és Kanadára. Noha az 1930-as évek sztálini tisztogatásai a szovjet titkosszolgálatot is szétzilálták, Ovakimian még ezt is túlélte.

Korántsem ez volt azonban az egyetlen elszalasztott alkalom az Amerikában zajló szovjet kémkedés vezetőinek megfigyelésére és csapdába ejtésére. Röviddel letartóztatása előtt az FBI követte Ovakimiant egy találkozóra Jacob Golos középkorú utazási ügynökkel, aki az 1930-as években oroszországi utak szervezésével foglalkozott. Golost mindössze tizennégy hónappal azelőtt ítélték el útlevél-hamisításért és az idegenrendészeti regisztrációs törvény megsértéséért; végül megúsza ötszáz dolláros pénzbírsággal és felfüggesztett büntetéssel. Az FBI nem tudta, és még évekig nem is tudta meg, hogy Golos az amerikai kommunista párt egyik legmagasabb rangú tagjaként a szovjet hírszerzés és az illegális amerikai kommunista mozgalom kapcsolatának kulcsfigurája.

Mielőtt Moszkvába visszatért volna, Ovakimian átadta amerikai ügynök- és futárhálózatainak irányítását. Tagjai nevét egyszer az egész világ megismeri majd.

1941. május 5-én, pontosan ugyanazon a napon, amikor az FBI letartóztatta Ovakimiant, Kicsisزابuro Nomura washingtoni japán nagykövet, Roosevelt elnök régi barátja jelentést kapott a tokiói külügyminisztériumtól; „Csaknem bizonyosnak látszik, hogy az Egyesült Államok kormánya elolvassa az ön kódolt üzeneteit.”¹⁵⁰

A mehökkentő információ a németektől érkezett. Hosszú próbálkozás után az amerikai hadsereg és hadiflotta kémelhárító szolgálata már hat hónappal korábban sikerrel megfejtette a japán diplomáciai táviróforgalmat, amelyet az amerikaiak által *Purple*-nek elnevezett rejtjelrendszerben titkosítottak. A desifrázásból nyert információ a *Magic* fedőnevet kapta.

Május 20-án a japán nagykövet válaszában jelezte; rájött ugyan, hogy az Egyesült Államok valóban elolvassa „kódjaink közül néhányat”, de azt nem tudja, melyeket. Óvatlanul és megmagyarázhatatlan módon a japánok továbbra is a *Purple*-rendszert használták, és ennek megfelelően a *Magic* desifrázás is to-

vább folytatódott. Az üzenetek tartalma hidegrázást okozhatott annak a nagyon kevés amerikainak, akinek felhatalmazása volt az elolvasásukra. Közéjük számított az elnök, a hadügy- és a külügyminiszter, valamint a szárazföldi haderő és a haditengerészet titkosszolgálatának főnöke. Nem volt azonban köztük Husband J. Kimmel ellentengernagy, a csendes-óceáni flotta parancsnoka, Walter J. Short altábornagy, a Hawaii állomásozó csapatok parancsnoka, és J. Edgar Hoover.

Végzetes hibának bizonyult, hogy elmulasztották a *Magic* elemzését, és az abban foglalt titkos tartalom alapján nem dolgoztak ki akciótervet. Mert egy dolog a titkos adatgyűjtés, és egészen más a hírszerzési adatok koordinálása – a pontok összekötése vonalakkal. A szárazföldi haderő nem közölte a hadiflottával, amit tudott, a tengerészek nem közölték a szárazföldiekkel, amit meg ők tudtak – és egyikük sem közölt Hooverrel semmit.

FDR annak idején nyilvánította, hogy a hírszerzés területét fel kívánja osztani. Ez meg is történt, és sok éven át így maradt.

1941 májusára a *Magic* felfedte, hogy a japánok, a globális háborúra felkészülendő, bonyolult hírszerzőhálózat létrehozásába kezdtek a nyugati féltekén. A Tokióból Washingtonba érkező utasítások az Egyesült Államok egészét átfogó hálózat létrehozására szólítottak fel politikai, gazdasági és katonai hírszerzés céljából „külföldi (de nem japán) származású amerikai állampolgárok, idegenek (de nem japánok), kommunisták, négerék, szakszervezeti tagok és antiszemiták” bevonásával, akik bejutnak az amerikai kormányzatba és a tudományos, ipari és szállítási központokba.

„Az Egyesült Államok háborús részvételének esetén hírszerző rendszerünk áttelepül Mexikóba; ez az ország lesz hírszerző hálózatunk idegközpontja – folytatódott az utasítás. – Ezt az eshetőséget számításba véve tegyenek előkészületeket és létesítsenek berendezéseket az USA-Mexikó nemzetközi hírszerzőhálózat kiépítéséhez... amely lefedi Brazíliát, Argentínát, Chilét és Perut.” Az Amerikában tevékenykedő japán kémek és titkos ügynökök 1941 májusában Tokióba küldött jelentései részletesen leírták az amerikai hajók és repülőgépek mozgását a csendes-óceáni térségben, a hadiüzemi beszivárgásra szőtt terveket, valamint az arra irányuló próbálkozásokat, hogy az Egyesült Államok hadseregében szolgáló második generációs japán amerikaiak közül kémeket szervezzenek be. A nyár végére Tokió információk után kutatott a csendes-óceáni amerikai haderő egységeinek egymáshoz viszonyított helyzetéről, beleértve a Pearl Harborban állomásozó amerikai hadihajók és repülőgép-hordozók aktuális pozícióit is.

Az FBI, a szárazföldi haderő és a haditengerészet egyaránt rendelkezett a hírszerzési kirakós játék apró-cseprő darabkáival, csak hogy senki sem rakta össze őket. Egyikük sem számított támadásra csendes-óceáni amerikai támaszpontok ellen. Tekintetük az ellenkező irányba szegeződött.

1941. május 27-én Roosevelt elnök „meghatározatlan idejű országos szükségállapotot” hirdetett, amely nagyrészt az amerikai kontinens országai ellen irányuló náci támadás veszélyén alapult. A Fehér Házból beszélt, a nyugati félteke országainak nagyköveteitől és minisztereitől körülvéve.

– Amivel szembe kell néznünk, az rideg, megcáfolhatatlan tény – jelentette ki az elnök. – Az első és alapvető tény az, hogy ami európai háborúnak indult, a viláგuralomért folytatott világháborúvá fejlődött, ahogy a náciak mindig is akarták – folytatta FDR. – Kétségtelenül nyilvánvaló mindannyiunk számára, hogy amennyiben most nem állítjuk meg erővel a hitlerizmus előrenyomulását, a nyugati félteke a náci pusztító fegyverek hatósugarán belülre kerül.

A náci torpedók máris kereskedelmi hajókat süllyesztenek el szerte az Atlanti-óceánon. – Hogyha a náci haderő az atlanti térség bármelyik szigetét ellenőrzése alá vonja vagy elfoglalja, az magának a kontinentális Egyesült Államoknak a végső biztonságát fenyegeti – közölte FDR.

Az elnök figyelmeztetett arra, hogy Hitler rövidesen képes lesz ellenőrizni „az Újvilág előretolt bástyáit – az Azori-szigeteket és a Cape Verde-szigeteket”. A Cape Verde-szigetek „mindössze hétórás távolságra vannak Brazíliától bombázó- vagy csapatszállító repülőgépekkel”, és a dél-atlanti térséget átszelő kulcsfontosságú hajózási útvonalak mentén fekszenek. – A háború már a nyugati félteke határához közeledik – folytatta. – Nagyon közel került az otthonunkhoz... Az amerikai otthonok biztonsága még országunk kellős közepén is egészen közvetlen kapcsolatban van az otthonok leendő biztonságával Nova Scotián, Trinidaton vagy Brazíliában.

FDR nem is fogalmazhatott volna nyersebben: – Csupán megismétlem azt, ami már benne foglaltatik a világ meghódításáról szóló náci könyvben. Terveik szerint úgy bánnak majd a latin-amerikai nemzetekkel, ahogyan most bánnak a Balkánnal. Azt tervezik, hogy azután megfojtják az Amerikai Egyesült Államokat.

Hoover tudta, hogy a náci hálózat él és virul valahol Latin-Amerikában, és be tudna hatolni az Egyesült Államokba is, ha csak az SIS nem teljesíti sikerrel a küldetését. Még sosem volt olyan égető szükség a tengelyhata-

makról jelentő hírszerzésre a nyugati féltekén, mint ekkor. Az SIS emberei számára azonban a siker elérhetetlennek látszott.

Hoover külföldi ügynökei alig jelentettek „híreszteléseknél stb.” egyebet – áll a titkos krónikában. Ezek a híresztelések „hivatásos informátoroktól” származtak, akik „pénzt tudtak csinálni abból, hogy titkos természetűnek látszó információval szolgáltak. Információjuk pontosságát azonban sohasem vizsgálták meg vagy ellenőrizték.” A szélhámosok könnyű prédát láttak az SIS embereiben: „Általában elég jó szimatuk voltak ahhoz, hogy a játszma korai szakaszában rájöjjenek: minél meghökkentőbb információval szolgálnak, annál inkább növelhetik bevételeiket és közlésük árát.”

Az informátorok „úgy fellelkesültek annak láttán, mennyi pénzt csinálhatnak ilyesmivel, hogy már szinte nagyüzemben foglalkoztak amerikaiak és britek felkutatásával, mindig arra törekedve, hogy új kliensekkel és új fogyasztókkal gyarapítsák virágzó iparáguk ügyfeleinek számát”. Hónapokba, néha évekbe telt, amíg végre sikerült szétválogatni a tényeket a fikciótól, hiszen „az információ, amelyet a források szállítottak, természetesen nem mindig volt pusztán kitaláció – magyarázza a titkos krónika utólagos bölcsességgel. – Ami azt illeti, az információ gyakran elég jelentős valóságtartalommal rendelkezett. Alkalmanként viszont elejétől végéig merő koholmány volt, és mindenféle hamisítványokat, félrevezető ellenséges kódokat stb. tukmáltak rá jelentős pénzösszegekért nemcsak az Iroda képviselőire, hanem az Egyesült Államok katonai és haditengerészeti attaséira, valamint más szövetséges titkosszolgálati emberekre Latin-Amerikában, köztük a britekre is.”

„MÉG MA ESTE MEGTÁVIRATOZOM A LEMONDÁSOMAT”

A fentiekhez hasonló szélhámosság harangozta be William J. „Vad Bill” Donovan érkezését is Amerika új hírszerző gurujaként.

Donovan nem ok nélkül kapta a „Vad” jelzőt. Naponta száz új ötlettel állt elő, közülük talán tíz briliáns is volt. Az elnök kedvelte vakmerőségét és szilajságát. Donovan Roosevelthez hasonlóan rajongott a külföldi hírszerzésért, és odavolt a kémkedésért. A kémkedés mezejére sikertelen politikai karrier után lépett, szakmai ismereteire pedig nagyrészt autodidakta módon tett szert. Mégis szakértőnek képzelte magát, és amerikai mércével mérve az is volt.

Donovan már régóta erős nyomást gyakorolt az elnökre, hogy hozzon létre saját kémsszolgálatot. 1941. június 10-én javaslattal állt elő: elvállalná egy „központi hírszerző szervezet”¹⁵¹ igazgatását, amely felügyelné az FBI-t, valamint a szárazföldi haderő és a haditengerészet hírszerző szolgálatát. Összehangolná az amerikai hírszerzés mechanizmusát, lendületet adna neki, egységesítené a tevékenységét, összefoglalná a titkos információkat, és az eredményeket közvetlenül az elnöknek jelentené.

FDR ezt megelőzően kétszer is Londonba küldte személyes megbízottjaként, ahol Donovan találkozott Churchill miniszterelnökkel, Stuart Menzies-szel, a brit titkosszolgálat főnökével, és John Godfrey ellentengernaggyal, a brit hadiflotta hírszerzési igazgatójával. A britek lenyűgözték (és második útját fizették). Négyoldalas beszámolót küldött közeli barátjának és republikánus harcostársának, Frank Knox újonnan kinevezett haditengerészeti miniszternek, amelyben leírta a brit titkosszolgálat szervezetét – csaknem ugyanúgy, ahogyan Hoover egy hónappal korábban, de nála sokkalta lelkeesebb szavakkal. Hoovernek is megvoltak a maga kapcsolatai a brit hírszerző szolgálattal, de mindig megtartotta a három lépés távolságot tőlük. Donovan ellenben magával ragadta a szakértelmük.

New Yorkba visszatérve átdolgozta hírszerzési elképzeléseit; ebben William Stephenson határozott és folyamatos bátorításában részesült, aki brit hírszerzőtiszként amerikai operatív műveleteket irányított Rockefeller központbeli irodájából. Donovan munkáját két másik brit ismerőse is figyelemmel kísérte és tanácsokkal segítette: Godfrey admirális és adjutánsa, Ian Fleming, aki majd James Bond személyében megteremti generációjának leg-híresebb fiktív kémjét.

Donovan ambíciói azzal a szokatlan következménnyel jártak, hogy közös platformra hozták az FBI-t a hadsereg és a haditengerészet hírszerzőivel; Hoover és katonai kollégái egy emberként szálltak szembe vele. Hivatalos állásfoglalást fogalmaztak meg és írtak alá a Hadügyminisztériumnak címezve, amelyben Donovan ötletét nemzetbiztonsági szempontból súlyosan károsnak nevezték. Közölték továbbá, hogy „az ebből következő szuper hírszerző ügynökség túlságosan nehézkes és bonyolult lenne”.¹⁵²

Hoover dühét, amelyet Donovan felemelkedésén érzett, jól illusztrálja egy 1941. július 5-én felvett telefonbeszélgetése Vincent Astorral, aki még mindig a „hírszerzési koordinátor” szerepét töltötte be New Yorkban, és az SIS fedett tevékenységét finanszírozta. Bírálta Hoover Latin-Amerikában

végzett munkáját, miután hallott a Dél-Amerikával kapcsolatos mende-mondákról.

Hoover azt hitte, hogy Astor és Donovan meg akarja buktatni. A telefon-beszélgetést hangszalagra rögzítette.¹⁵³

HOOVER: Arról az elképzelésről [van szó], hogy új igazgató jöjjön az irodába... Azt hiszem, amint azt valószínűleg tudod, ez az állás amúgy sem jelent nekem olyan sokat.

ASTOR: Dehogynem, már hogyan jelentene, Edgar. Igazán jó állásod van, mivel –

HOOVER: És ez rettentő fejfájást okoz nekem, és ha bárki akarja... megkaphatja, csak kérnie kell, mert igazán nem vagyok oda annyira érte amúgy sem.

ASTOR: Nos, Edgar, nem hiszem, hogy az állásod feladásáról kellene beszélned éppen ilyen időben – ebben a helyzetben – amelyben az ország most van –

HOOVER: Rendben. Ez az egyetlen dolog, ami itt tartott eddig... Ha azt akarják, hogy Donovan ezredes jöjjön, vagy ha azt akarják, hogy te gyere... A pokolba is, még ma este megtáviratozom a lemondásomat, ha az elnök is így gondolkodik a dolog felől... Nekem rohadtul nem számít az egész egy fikarcnyit sem... Ez az állás nem jelent eleget nekem.

Hoover már hónapok óta őszintén aggódott az állása miatt, mert magas helyeken szerzett magának ellenségeket.

A First Lady, Eleanor Roosevelt nagyon kikelt magából, amikor az FBI kutakodni kezdett társadalmi kapcsolatokért felelős titkárnője, Edith Helm politikai háttere után. Személyesen írt levelet Hoovernek: „Az ilyesfajta nyomozás az én szememben túlságosan is egybevág a Gestapo módszereivel.”

Roosevelt kabinetjének egyes tagjait az hozta ki a sodrúkból, hogy az FBI tönkretette Sumner Welles külügyminiszter-helyettes, FDR kedvelt külügyi szakembere karrierjét, aki vezető szerepet töltött be a latin-amerikai stratégia kidolgozásában. Az iroda hosszasan vizsgálódott homoszexualitása ügyében, amelyre akkor derült fény, amikor Welles részegen fellációra akart rávenni egy hordárt a vonaton.

Hoover hírneve nagyrészt a titkos megfigyelések alapján neki tulajdonított hatalmon nyugodott. Az emberek tisztelték, bár egyesek egyszerűen csak félték tőle, jó néhányan pedig megvetették. Hoover ezzel tisztában volt.

Közölte is Clyde Tolsonnal, jobbkezevel és legfőbb bizalmasával az FBI-nál: „Mozgolódás folyik, hogy eltávolítsanak az igazgatói székből.”¹⁵⁴ Igazat mondott; a szervezkedés mozgatórugója Donovan volt. Ők ketten 1924 óta szívből gyűlölték egymást, amikor Donovan rövid ideig Hoover felettese volt az Igazságügyi Minisztériumban. Hoover folyton hadban állt vele az igazságügynél, sikeresen keresztezte erőfeszítéseit az igazságügyi miniszteri poszt elnyerésére, és leszóltta azt az elképzelést, miszerint Donovan parancsnoksága alatt bármiféle titkos hírszerző szolgálat létrejöhetne.

Hoover becstelen és veszedelmes embernek tartotta Donovant, és azt terjesztette róla, hogy kommunista szimpatizáns. Donovan a külföldi hírszerzés kudarcának megtestesítőjét látta Hooverben, és azt pletykálta róla, hogy titkon homoszexuális.

Hoover egyébként már legalább 1937 óta szenvedő alanya volt az effajta szóbeszédnek – abban az évben indított az iroda hosszan tartó offenzívát a homoszexuálisok kigyomlálására a kormányzatból. Ez a gyanú Hoover életének ma is talán legközismertebb aspektusa.

Az egyetlen dolog, amit mindenki tudni vél Hooverről, az, hogy szexuális kapcsolata volt állandó társával és FBI-beli jobbkezevel, Clyde Tolsonnal. A feltételezés már jó régen beivódott a köztudatba, egy brit újságíró könyvének köszönhetően, amelyben érzékletes leírások szerepeltek a női ruhába öltözött Hooverről egy olyan partin, ahol a férfiak nőnek öltözve jelentek meg. Ez aztán igazán lebilincselő sztori volna, ha igaz lenne, csakhogy szinte bizonyosan nem az. Az állítás harmadkézből származó szóbeszédén alapul, rendkívül kétes forrásokból. Semmiféle bizonyíték nincs arra, hogy Hoover valaha is szexuális kapcsolatot létesített volna Tolsonnal vagy akárki mással. Ők ketten magán- és szakmai életükben egyaránt elválaszthatatlanok voltak, Hoover végrendeletében Tolsonra hagyta összes földi javait, és léteznek kettejükéről fényképek, amelyeknek lehet olyan olvasatuk, hogy az egymás iránti gyöngédség-nél mélyebb érzések nyilvánulnak meg rajtuk. Hoover egyik életrajzírója szex nélküli házasságként jellemezte kapcsolatukat, ami talán közel is áll az igazsághoz. Ám senki, aki személyesen vagy szakmailag ismerte Hoovert, nem képzelt róla ennél többet.

– Irtózott a homoszexualitástól – mondta Cartha DeLoach, aki sok éven át Hoover hűséges beosztottja volt. – Emiatt bocsátottak el olyan sok homoszexuálist az iroda kezdeményezésére.¹⁵⁵ – Ha Hoover elfojtott homoszexuá-

lis volt is, akinek titkolt kielégítetlensége ellenségeivel szemben megnyílvánuló haragjában tört felszínre, a bensejében megbúvó szenvedély mindenki előtt rejtve maradt.

„A BIRTOKOMBAN VAN EGY TITKOS TÉRKÉP”

Hoover végül nem veszítette el sem az állását, sem a higgadságát a Donnannal vívott küzdelemben. Csakhogy 1941. július 11-én az elnök országos „információs koordinátornak” nevezte ki Vad Billt, s megadta neki „a felhatalmazást, hogy összegyűjtsön és elemezzen” a nemzetbiztonsággal kapcsolatos minden és bármifajta információt. FDR, miután egyszer már kettéosztotta az amerikai hírszerzést, ezúttal fel is darabolta.¹⁵⁶

William Stephenson brit hírszerzőtiszt azonnal sürgőnyözött Londonba: „Képzeltetik, mennyire megkönnyebbültem a Washingtonban hónapokig tartó harc és taktikázás után, hogy az emberünk végre pozícióba került.”¹⁵⁷ Szóhasználat a figyelemre méltó: a brit titkosszolgálat valóban a saját emberének tekintette Donovant, és felhasználta abbéli törekvésében, hogy 1941 kétségbeejtő hónapjaiban elérje legfőbb célját: belevonja a háborúba az Egyesült Államokat.

– A birtokomban van egy titkos térkép, amelyet Hitler kormánya, az új világrend tervezője készített Németországban – jelentette be az elnök 1941. október 27-én az egész országban sugárzott rádióbeszédében. – Ez a térkép Dél-Amerikát és Közép-Amerika egy részét ábrázolja úgy, ahogyan Hitler újjá kívánja szervezni. Ma ebben a térségben tizennégy önálló ország van. Berlin földrajzi szakértői azonban könnyörtelenül eltöröltek minden létező határvonalat, és Dél-Amerikát öt vazallusállamra osztották fel, uralmuk alá hajtva az egész kontinenst. És mindezt úgy intézték, hogy az új bábállamok egyikének területe magába foglalja a Panamai Köztársaságot és a mi létfontosságú útvonalunkat – a Panama-csatornát... Ez hát a terve – közölte FDR. – Ez a térkép világossá teszi a náci terveket nemcsak Dél-Amerika, hanem az Egyesült Államok ellen is.

Az elnök Vad Bill Donovanától kapta a térképet, ő pedig jó barátjától, Bill Stephensontól, a New York-i brit hírszerzőiroda vezetőjétől. És mi volt a titkos térkép forrása? Stephenson egyik vezető beosztottja, H. Montgomery Hyde azt állította, hogy a brit titkosszolgálat lopta el a Rio de Janeiro-i német

nagykövetség egyik futárjától. „Nagy hatást gyakorolt az Elnökre – írta Hyde. – A térkép felfedezése meggyőző bizonyítéka volt a németek szándékainak Latin-Amerikában, és meglehetősen sokkolta az Egyesült Államok minden jóérzésű polgárát.” Csakhogy a térkép a brit titkosszolgálat hamisítványa volt. A fondorlatos trükk, amelyet azért eszeltek ki, hogy az Egyesült Államokat belépésre késztessek a háborúba, évtizedeken át titokban maradt.¹⁵⁸

Az elnök felparcellázta a hírszerzés mezejét. Ennek egyik eredménye a hamis világtérkép volt. A másik pedig egy váratlan támadás.

HADIJOG

1941. december 7-én, amikor a Pearl Harbor elleni légicsapással Japán megtámadta az Egyesült Államokat, Hoover haditervei már készen álltak. Ügynökei hónapok óta gyűjtötték az információt az Amerikában élő politikailag gyanús elemekről.

Francis Biddle, az új igazságügyi miniszter 3846 külföldi (német, olasz és japán) őrizetbe vételét elrendelő végzést írt alá. Közben Hoover emberei százával gyűjtötték be a különösen veszélyesnek tartott embereket, mit sem törődve azzal, hogy van-e elfogatóparancs ellenük, vagy sincs. A gyanúsítottak azonosításához minden szükségesnek vélt eszközt és módszert felhasználtak, a törvényteleneket is beleértve. Morton Chiles FBI-ügynök például tolvajkulccsal hatolt be egy feltételezett németszimpatizáns lakásába, ellopta a címjegyzékét, majd amikor a gyanúsított hazaért, sietve távozott. A noteszt bedobta egy postaládába, a posta pedig másnap az FBI-hoz kézbesítette.

„Ez bizony illegális volt. Betörés volt – ismerte be Chiles. – De 114 embert juttattam koncentrációs táborba” a noteszben talált nevek alapján.¹⁵⁹

Hoover nem láttamozta azt az elnöki parancsot, amely 112 ezer japán, illetve japán származású amerikai elfogását és gyűjtőtáborokba szállítását rendelte el Pearl Harbor után, mert nem értett egyet faji alapú bebörtönzésükkel. Azt akarta, hogy nyomozzák le őket, és ha kell, az ellenséges ország iránti lojalitásuk miatt kerüljenek rács mögé.

A háborús időkben az elnök kiterjesztette Hoover jogosítványait. Feladataul szabta, hogy folytassanak háttérvizsgálatokat mindenkinek az előéletéről, aki kormányhivatali állásra jelentkezik. Az ország határainak,

repülőtereinek és vasútállomásainak ellenőrzése céljából Hoover együttműködést kezdeményezett az útlevéltkidó és bevándorlási hatóságokkal. Gondoskodnia kellett hadiüzemek százainak biztonságáról. Megbízást kapott az amerikai sajtó cenzúrázására. Embereivel hozzáfogott az első osztályú postai küldemények felbontásához New Yorkban és Washingtonban, valamint a Western Union, az International Telephone and Telegraph Company és a Radio Corporation of America által működtetett távirat-, sürgöny- és telefonvonalak ellenőrzéséhez.

A háború első hónapjaiban, miközben amerikai katonák, tengerészek és pilóták indultak harcra és haltak meg Észak-Afrikában, Nyugat-Európában és a Csendes-óceán déli részén, az FBI a kémek és szabotőrök jelentette veszéllyel szállt szembe odahaza és külföldön egyaránt.

1942 májusának utolsó napjaiban két német tengeralattjáró hagyta el a lorient-i támaszpontot Franciaországban. Az első, fedélzetén a német tengerészgyalogosok egyenruháját viselő négy náci szabotőrrel, a Long Island-i Amagansett partja előtt kötött ki június 13-án éjjel, a másik pedig, amely szintén négy náci ügynököt szállított, a floridai Jacksonville felé vette az irányt.

A nyolc német diverzáns éveken át élt az Egyesült Államokban. Azért szervezték be őket, mert akcentus nélkül beszéltek angolul, jól ismerték az amerikai városokat, és bevallottan hidakat, alagutakat, pályaudvarokat, áruházakat és katonai létesítményeket szándékoztak felrobbantani. Vízálló börtöndjeikben nagy erejű robbanószerek, széndaraboknak látszó bombák, gyutacsok, biztosítékok, detonátorok és hamis társadalombiztosítási kártyák lapultak, nagyjából 180 ezer dollár készpénzzel együtt. Az osztag egy Walter Kappe nevű Abwehr-hadnagy irányítása alatt állt, aki 1925 és 1937 között az Egyesült Államokban élt és dolgozott, miközben a Német-amerikai Szövetségben is aktív szerepet játszott az amerikai fasiszták és náciszimpatizánsok első számú szervezetének propagandafőnökeként. Németországba visszatérve nemzetközi kémhálózatok szervezésével szolgálta Hitlert.

A Long Island előtt kikötő tengeralattjárón a csapat parancsnoka George Dasch volt. Dasch az első világháborúban tizennégy évesen mint gyermekkatona harcolt a német hadseregben. Először tizenkilenc éves korában hajózott át az Egyesült Államokba potyautasaként. Egy évet közkatonaként szolgált a hadseregben, amerikai nőt vett feleségül, és pincérként dolgozott New Yorkban. Lojalitását tekintve kétfelé húzott. Folyamodott ugyan ameri-

kai állampolgárságért, de a hivatali procedúrát sohasem csinálta végig, és a hűségesküt sem tette le az Egyesült Államoknak.

Dasch és szabotőrcsapata éjfél tájban szállt partra, és nyomban észlelte is őket az Egyesült Államok parti őrségének járőre. John Cullen parti őr látta, amint a négy ember egy tutajjal vesződik, és hallotta, hogy németül beszélnek. Egyiküknél fegyver is volt. Cullen visszavonult, majd virradatkor a parti őrség egyik egységével tért vissza a helyszínre, és megtalálták a különítmény elrejtett készletét bombákkal, levetett egyenruhákkal, cigarettával és konyakkal. Szóltak a rendőrségnek, amely értesítette az FBI-t. Ezalatt a németek elérték a reggel 6 órás New York-i vonatot, ahol Dasch és társa, Ernest Burger bejelentkezett egy manhattani szállodába. Burger honosított amerikai állampolgár volt. Korábban Detroitban és Milwaukee-ban telepedett le, ahol 1927 és 1933 között gépészként dolgozott. Miután 1933-ban visszatért Németországba, hűségese náci propagandistaként szolgált egészen addig, amíg 1940-ben, egy politikai tisztogatás során a Gestapo le nem tartóztatta. Tizenhét hónapot töltött koncentrációs táborban, mielőtt az Abwehr beszervezte szabotőrnek.

Szállodai szobájukban Dasch és Burger hosszasan elbeszélgetett. Súlyos kétségek merültek fel bennük a küldetéssel kapcsolatban. A Harmadik Birodalom iránti amúgy is megrendülőben lévő lojalitásukat a dollárokkal teli bőrönd még jobban aláásta. Burger azt javasolta, hogy fogják a pénzt és meneküljenek, Dasch viszont úgy gondolta, jobb ötlete támadt: felhívta az FBI New York-i irodáját.

A telefonos FBI-ügynök azt hitte, már megint egy bolonddal van dolga. A New York-i irodában volt egy háromfiókos írártartó szekrény, amelyet csak flúgos doboznak hívtak, tele feljegyzésekkel, részekkel és hibbantakkal folytatott beszélgetésekről, évekre visszamenőleg. Az FBI embere feljegyzést készített a hívásról, és beledobta a dobozba.

Június 18-án Dasch cselekvésre szánta el magát. Vonattal Washingtonba utazott, bement az FBI-központba, és követelte, hogy beszélhessen J. Edgar Hooverrel. Amint előadta a történetet, ki kellett nyitnia a bőröndöt, és az asztalra borította a 82 350 dollár készpénzt, hogy végre vegyék már komolyan a mondandóját. Ezután nyolc napon át beszélt egyfolytában. Megadott az FBI-nak minden szükséges információt a New Yorkban maradt három német ügynök elfogásához, de ahhoz is eleget tudott, hogy segítsen az irodának a másik, Floridában partra szállt osztag kézre kerítésében. 1942. június 27-re mind a nyolc német szabotőr letartóztatásban volt.

„HAZAÁRULÁS”

A náci szabotőrök történetét Hoover a maga céljainak megfelelően formálta át. Ahogyan az elnök és később a sajtó elé tárta, Dasch nem állt át, nem ment be az FBI-központba, és nem tárt fel semmit. Rooseveltnek írott jelentésében Hoover azt állította, hogy Dascht az FBI tartóztatta le június 22-én – négy nappal azután, hogy Dasch feladta magát.

„Semmi sem hangzott el Dasch hosszú, részletes és zavaros vallomásából – írta Biddle igazságügyi miniszter húsz évvel később –, és az esetből levont általános következtetés az volt, hogy egy különösen briliáns FBI-ügynök, aki valószínűleg ugyanabba a szabotőriskolába járt, ahol a nyolcatat kiképezték, sikeresen beépült, és rendszeres jelentéseket küldött Amerikába.”¹⁶⁰

Az elnök, az igazságügyi miniszter és Hoover összehívta az Egyesült Államok történetének egyik legkülönösebb katonai törvényszékét. 1942. június 30 án, két nappal azután, hogy a Dasch-sztorit szétkürtölték az újságok, Biddle az alábbi feljegyzést kapta FDR-től (a zárójelekben az igazságügyi miniszter megjegyzései olvashatók):

Nem volt alkalmam beszélni önnel a két német tengeralattjáróval érkező nyolc német szabotőr perbefogásáról, és nem olvastam mostanában minden ide vonatkozó törvényt sem. [Figyeljük meg a roosevelti vonást, mintha csak azt mondaná: Mindent tudok a jogról, és különben is, minek elolvasnom a törvényeket: ez háború.]

De a következőket gondolom:

1. A két amerikai állampolgár bűnös hazaárulásban. Mivel háborúban állunk, arra hajlok, hogy állítsuk őket hadbíróság elé. Nem látok semmit, amit fel tudnának hozni a védelmükre. Az biztos, hogy annyira bűnösök, amennyire csak lehetséges, és úgy néz ki, a halálbüntetés csaknem kötelező.
2. A többi hat esetében, akik tudomásom szerint németek... nem látok különbséget [azaz ne tessék szörszálat hasogatni, igazságügyi miniszter úr].
F. D. R.

Csakhow az Egyesült Államok törvényei és a Legfelsőbb Bíróság rendelkezései útjukban álltak. A polgárháború idejére visszanyúló egyik ügyben a bíróság úgy határozott, hogy polgári személy nem állítható hadbíróság elé,

kivéve ha előzőleg statáriumot hirdettek, és a polgári bíróságok működése szünetel. Biddle-nek tehát kiskaput kellett találnia a szóban forgó határozat megkerülésére. Javasolta az elnöknek, hogy jelöljön ki különleges katonai bizottságot, amely azután a hadijog alapján titkos tárgyalást folytathat le a szabotőrök ellen rögtönítélő bíraskodással. Amikor pedig a döntés felülvizsgálatra a Legfelsőbb Bíróság elé kerül, amint az elkerülhetetlen, Biddle a hadijogra hivatkozva azzal érvel majd, hogy az Amerika ellen titkos hadviselést folytató ellenséget katonai törvényszék elé lehet állítani, és el lehet ítélni. Ugyanez az okfejtés hangzik majd el Amerika 21. századi terrorizmusellenes háborújában is.

FDR végrehajtási utasítást írt alá a katonai bizottság azonnali felállításáról. A titkos tárgyalás egy hét múlva el is kezdődött a hadsereg hét tábornokának elnökletével. Géppisztolyos katonák sorfala között páncélozott rabszállító autók vitték a foglyokat a washingtoni börtönből az Igazságügyi Minisztérium egyik jól elzárt ötödik emeleti kis előadótermébe, amely rendes körülmények között FBI-ügynökök tanterméül szolgált.

A vádat Biddle képviselte. A jobbán helyet foglaló Hoover dossziékat tett eléje minden vádlotról a bizonyítékok összesítésével, valamint állításai és a letartóztatásban elhangzott vallomásaik átiratával. A két hétig tartó tárgyaláson utolsóként Dasch és Burger tett részletekbe menő tanúvallomást; mindketten kijelentették, hogy a pusztító küldetést nem állt szándékukban végrehajtani.

Augusztus 3-án a hét tábornok egyhangú határozatot hozott. Az ítélethirdetés feladata az elnökre hárult. Már előzőleg elhatározta, hogy a halálbüntetés „csaknem kötelező”, és végső döntésében tartotta is ehhez magát. Biddle azonban rábeszélte, hogy a halálos ítéletet Burger esetében életfogytiglanra, Daschét pedig harmincévi börtönre mérsékelje. Az igazságügyi miniszter ugyanis úgy vélte: vallomásaiknak volt valós értéke, mivel együttműködésükkel sikerült felgöngyölíteni a diverzáns csoportot – és azt is jól tudta, hogy Dasch nélkül az FBI sohasem tudta volna megoldani az ügyet.

Augusztus 8-án reggel hétkor Cox tábornok közölte a szabotőrökkel az ítéletet. A hat halálra ítélt férfit egyenként a főváros börtönének halásorára kísérték, ahol szalonnás tojást kaptak reggelire, a borbély leborotválta a hajukat, majd déli 12 után 1 perces kezdettel beültették őket a villamosszékekbe, fejükre gumimaszkot és acélsisakot húztak, és kivégezték őket. Holttestüket

a szegények temetőjében földelték el a város szélén; fejfájukul hat deszkalap szolgált név nélkül.

Dasch és Burger az atlantai fegyházban kezdte meg hosszú szabadságvesztését – Dasch magánzárkában, nehogy bárkinek elmondhassa a történetét. Átpártolásától a többiek kivégzésének napjáig alig hét hét telt el.

A Legfelsőbb Bíróság még az ítélet kihirdetése előtt összeült, hogy mérlegelje, vajon az elnöknek van-e hatalmi jogosítványa titkos haditörvényszék felállítására szabotázs és terrorcselekmény esetén. Csakhogy az eljárás olyan titkos volt, hogy a bíróság semmilyen jegyzőkönyvet nem kapott kézhez. Harlan Fiske Stone főbíró mélyen aggasztotta az egész ügy: a tárgyalás titkossága, az ítélet, a bizottság számára iránymutatásul szolgáló perrendi szabályok és az elnöknek az a hatalma, hogy a vádlottakra halálbüntetést szabjon ki. Precízen megfogalmazott állásfoglalása, amely az egyik kivégzett német szabotőr neve után az *Ex Parte Quirin* nevet kapta, a következő hatvan évben precedens értékű hivatkozási alapként szolgált a haditörvényszék mint joghatóság működésének ügyében. Az *Ex Parte Quirin* különbséget tesz törvényes/jogszerű és törvénytelen/jogszerűtlen harcoló fél között. Az előbbi kategóriába tartoznak az egyenruhás katonák, akik ha fogságba esnek, hadifogolynak számítanak, míg az utóbbiak civil ruhás kémként és diverzánsként titokban lépnek be az ellenséges országba szabotázs és terrorcselekmények végrehajtása céljából. Elfogásukkor nem tekinthetők hadifogolynak, és a hadijog alapján haditörvényszék ítélkezik felettük.

A Legfelsőbb Bíróság azonban nem tudta „aprólékos gondossággal meghatározni a haditörvényszékek joghatóságának végső határvonalát a hadijog alapján lefolytatott büntetőeljárásban” – fogalmaz Stone október 29 én kelt állásfoglalása. Ugyanígy nem tudta definiálni azokat a szabályokat, amelyek alkotmányos alapul szolgálhatnak egy katonai bizottság számára. Ez a kongresszus feladata. A szóban forgó esetben viszont a kormánynak hatalmában állt a vádlottakat törvénytelen/jogszerűtlen ellenséges hadviselőként kezelni és elítélni.

A Dasch-ügyben az elnök és az FBI sarokba szorította a Legfelsőbb Bíróságot. Hat elítélt már halott volt. Mi lett volna akkor, ha a bíróság az eljárást alkotmányellenesnek nyilvánítja? Vagy ha kideríti, hogy Hoover szabadságot ígért Daschnak vallomásaért cserébe? Ahogyan Stone főbíró a jegyzőkönyvhöz csatolt különvéleményben leírta, ez esetben a Legfelsőbb Bíróság „abba az irigylésre nem méltó helyzetbe [kerülne], hogy asszisztált és szabad

utat adott hat ember halálba küldéséhez anélkül, hogy egyértelművé tette volna minden érintett számára – beleértve az elnököt is –, hogy nem jutott döntésre egy olyan kérdésben, amelyre a védelem erősen támaszkodott a perbefogottak felmentése érdekében”.

Az adott kérdés, amely úgy szólt, hogy a bizottságot az elnök törvényesen állította-e fel vagy sem, megválaszolatlan maradt mindaddig, amíg 2001-ben az Egyesült Államok egy újfajta ellenséges hadviselővel szembe nem került.

A náci szabotőrök ügye két, nem várt szerencsés hozadékkal járt az FBI számára: egy nyilvánossal és egy titkossal. Az eset óriási publicitást kapott: az amerikaiak egy emberként azt hitték, hogy az iroda egymaga oldotta meg saját erőből. Semmit sem tudtak Dasch átpártolásáról és vallomásáról. Az FBI propagandagépezete még *Medal of Honora** is fel akarta terjeszteni Hoovert. Habár a kitüntetést sohasem kapta meg, a diverzánsosztag felszámolásánál semmi sem szolgálhatott volna jobban az iroda imázsának növelésére.

A másik hozadék az volt, hogy az FBI mélyebben belelátott a *Rückwanderer*-rendszer működésébe. Az iroda, miközben utánajárt a szabotőrök egyesült államokbeli múltjának, kiderítette, hogy hárman is vásároltak közülük német márkát New York-i és chicagói bankokban, amivel demonstrálták hűségüket a Harmadik Birodalom iránt. A dollárt márkává átváltó tranzakcióik révén a német titkosszolgálat megtudta, kik ők, hol laknak és hogyan érhetők el. Az Abwehr fizette azután visszatérésüket Németországba, és képezte ki őket szabotőrre.

Német származású amerikaiak ezrei vásároltak márkát, és utaztak Németországba. Vajon hányán tértek vissza az Egyesült Államokba náci kémekként?

1942 őszén az FBI fokozta az egész országra kiterjedő nyomozást a valaha is végrehajtott egyik legkiterjedtebb és legösszetettebb akciója keretében. Végül 997 németet hallgattak ki, és 441-et vettek őrizetbe vagy börtönöztek be az igazságügyi miniszter utasítása alapján Németország iránti hűségük miatt. A több száz FBI-ügynök részvételével véghezvitt akcióban dokumentumok tízezei keletkeztek, és a nyomozók látóterébe került Amerika legnagyobb bankja, a Chase National.¹⁶¹

New Yorkban Percy Foxworth, most már mint Hoover nemzetbiztonsági ügyekért felelős igazgatóhelyettese, maga vette kézbe az ügyet. Olyan do-

* A Medal of Honor az USA legnagyobb katonai kitüntetése. A kongresszus adományozza a harctéren tanúsított bátorságért.

kumentumokra tett szert, amelyek jövedelmező pénzügyi kapcsolatokra utaltak az amerikai bankárok, a németekkel illegális ügyleteket lebonyolító multinacionális cégek, a Német-amerikai Szövetség és a náci kormányzat között. Hogy pontosan milyen úton-módon jutott hozzá a dokumentumokhoz, az bizony kényes kérdés volt.

Az FBI először is beszervezett egy kisegítő pénztárost és egy középszintű alkalmazottat a Chase National New York-i főirodájának nemzetközi osztályáról. Majd egy éjszaka ügynökök surrantak be, és órákat töltöttek az osztály aktáinak átfésülésével. A felhatalmazást nélkülöző vizsgálódás valahol a köztörvényes bűncselekmény és a hírszerzési nyomozás között húzódó szürke zónába esett. Egy dologban viszont megegyeztek: mindkettő jogszerűtlen volt.

Az FBI teóriája szerint a Chase National a német kormány megbízásából – vagy legalábbis érdekében –, a külföldi ügynökök regisztrálási törvénye megsértésével működik; ez ugyanaz a törvény, amelynek alapján az igazságügy korábban már ítélte el kémgyanús személyeket. Az eset több volt kényes politikai kérdésnél; felért a Hitlerrel való kollaborálás vádjával.

A vádat azonban nem lehetett bizonyítani. A bank kijátszotta az irodát. Ügyvédjeként John Cahillt fogadta fel; a jó nevű jogász korábban az ügyben vizsgálódó vádesküldtszék által megbízott szövetségi ügyész volt. Mivel nagyon is tudatában volt annak, hogy az FBI törvénytelen módszerekkel gyűjtött adatokat a Chase-ról, elég bizonyíték állt rendelkezésére, hogy az iroda ellen fordítsa az ügyet. Eljárás megindításával fenyegetőzött: amennyiben a vizsgálat folytatódik, nyilvánosságra hozza az FBI törvénytelen lépéseit. Ez azonban már olyan magas ár volt, amelyet Hoover nem kívánt megfizetni. A politikai robbanással fenyegető nyomozás így a hamvába holt.

„NEM VOLT SENKI, AKI TANÁCSOT ADHATOTT VOLNA”

Azon a télen egy másik balszerencse is sújtotta az FBI-t. 1943. január 15-én életét vesztesse Percy Foxworth, amikor repülőgépe lezuhant Holland Guyana öserdeje felett, Dél-Amerika északkeleti szélén. Foxworth a Hadügy- és a Külügyminisztérium megbízásából Marokkóba tartott egy FBI-ügynök társaságában, ahol Roosevelt és Churchill haditanácsra ült össze. Egy amerikai állampolgárt, feltételezett náci kollaboránst kellett

volna kihallgatnia, akit azért vettek őrizetbe Casablancában, mert fenyegetést jelenthetett az elnökre nézve.

Foxworth halála súlyos csapás volt a Különleges Nyomozó Szolgálat számára, amelynek 1943-ra már 583 FBI-ügynök dolgozott, de még mindig nagy nehézségekkel küzdött feladatainak teljesítésében.

Hoover ismét megpróbált megszabadulni az SIS-től. „Határozottan javaslom, hogy az FBI mentesüljön mindennemű kötelezettség alól bármilyen különleges hírszerző tevékenységgel kapcsolatban a nyugati féltekén, s hogy ez a kötelezettség teljes egészében kerüljön át Donovan ezredes szervezetének hatáskörébe – írta a szárazföldi haderő új hírszerzési főnökének, George Vezey Strong dandártábornoknak –, nagyon szeretnék és feltett szándékomban áll, hogy teljesen és maradéktalanul kivonuljak Latin-Amerikából.”¹⁶²

Kevés példa van arra, hogy Hoover hatalma vagy jogköre egy részének átruházására tett volna javaslatot, legkevésbé olyan politikai ellenlábasra számára, mint Donovan. Ilyen lépésre csak akkor szánta el magát, ha valami miatt szorult helyzetbe került. Márpedig az SIS a bosszúság és kellemetlenség szüntelen forrása volt számára.

– Ne feledje, hogy abszolút nulláról indultunk a hírszerzés területén – mondta John Walsh nemzetbiztonsági vonalon dolgozó FBI-ügynök, akit 1943-ban az SIS megbízottjaként a kolumbiai Medellínbe vezényeltek. – Nem volt senki, aki tanácsot adhatott volna nekünk ebben a dologban.¹⁶³

Kolumbiában az SIS feladata az volt, hogy náci kémek után vadásszon, és számolja fel a hírszerzőtiszteket és ügynököket németországi főnökeikkel összekötő titkos rádióadók hálózatát. Csakhogy Kolumbiába érkezése után Walshnak rá kellett jönnie, hogy tanácstalan a munkáját illetően.

– Kolumbia ekkorra már hadat üzent Németországnak, és minden németet begyűjtöttek. Rengeteg időt töltöttem a *country clubban*.* Ami azt illeti, nem sok tennivalóm akadt a megbízatásommal kapcsolatban – nyilatkozta.

Évekkel később az FBI azt állította, hogy az SIS tevékenysége 389 tengelyhatalmi ügynök letartóztatását és 24 náci kémhálózati rádióállomás lerombolását eredményezte, főleg 1942-ben és 1943-ban. Hoover azonban elorozta a dicsőséget, amely igazság szerint a New Deal keretében létrejött Szövetségi Médiahatóság Rádiómegfigyelő Részlegét (*Radio Intelligence Division of the Federal Communications Commission* [RID, FCC]), az egyesült államok-

* A *country club* szabad természetben épült klubház sportpályákkal.

beli rádióadásokat felügyelő hivatalt illette volna meg. Hoover ellenséges viszonyban állt James Lawrence Fly-jal, az FCC elnökével; ők ketten éveken át huzakodtak amiatt, hogy az FBI-nak jogában áll-e lehallgatókészülékeket telepíteni, vagy sem.

A Rádiómegfigyelő Részleg civil munkatársai rendre elfogták a németek és latin-amerikai kémeik titkos kommunikációját, és az amerikai követségi alkalmazottakkal, valamint a helyi rendőrséggel karöltve a távközlési hálózatok felszámolásán dolgoztak. 1942-ben az RID fényt derített egy titkos tervre, amellyel a tízezer amerikai és kanadai katonát a hadszínterekre szállító *Queen Mary*t süllyesztették volna el; az elfogott információ alapján a brazil rendőrségnek kétszáznál is több német ügynököt sikerült letartóztatnia. Egyedül ebben az akcióban fele annyi tengelyhatalmi kém akadt horogra, mint amennyit az FBI és az SIS összesen magáénak mondhatott Latin-Amerikában a második világháború alatt.¹⁶⁴

Az FBI titkos krónikája szerint „egy ügynöktől nem lehetett elvárni semmilyen értékelhető információt mindaddig, amíg egy feladattal legalább jó néhány hónapot el nem töltött abból a célból, hogy megismerje a helyi szokásokat, a nyelvet stb.”¹⁶⁵

Csakhogy a „jó néhány hónapnál” több külföldön eltöltött idő sok FBI-ügynök számára túl hosszúnak bizonyult. Csapatostul, ha nem százával adták vissza megbízatásukat, vagy kérvényezték hazahelyezésüket, „mélységesen megundorodva” és „teljesen kiábrándultan, amikor szembekerültek valamivel, ami teljességgel különbözött attól az elbűvölően vonzó képtől, amelyet a megbízatás előtt elképzeltek”. Szerke Latin-Amerikában ki voltak téve az amerikai katonák és matrózok „mindenféle gúnyolódásának”, akik azt kérdezték tőlük: „miért nem öltenek köpenyt, és próbálnak meg szappant meg magazint árusítani, vagy valami más, hasonlóan haszontalan, a háborútól távol álló munkát végezni?” A külügyes diplomaták és a katonai attasék pedig – folytatja a titkos krónika – „az Iroda fedett ügynökeinek leleplezésében és kipellengérezésében” lelték örömeiket, lógósoknak és dekolóknak csúfolták őket. „Sajnos – teszi hozzá a krónikás – az Iroda beépített emberei nagyrészt fiatal, egészséges, intelligens, jóképű, hadköteles korú amerikaiak voltak, nyilvánvaló katonai képességekkel megáldva, miközben gyenge és gyakran logikátlan fedésben kellett működniük”

Az SIS embereit azonban illették jóval súlyosabb szavakkal is, mint például áruló vagy köpönyegforgató. Mivel nagy erőfeszítéseket tettek azért,

„hogy nácibarát személyek bizalmába férközzenek, s ezáltal információt szerezzenek nácibarát körökből” olyasvalamibe „bocsátkoztak bele, ami az Egyesült Államok helyi külügyes, katonai és haditengerészeti tisztviselőinek szemében rendkívül megkérdőjelezhető, gyanús tevékenységnek és kapcsolatnak számított – áll a titkos krónikában. – Sokan a britek szemében is gyanússá váltak, egyesek indokoltan, míg mások nyilvánvalóan azon oknál fogva, hogy a britek az Iroda ügynökeinek tartották és le akarták leplezni őket”

Hoovernek volt egy egész életén át érvényes alapszabálya: Ne zavard az irodát! Ennek érdekében javítania kellett az FBI külföldön elterjedt rossz hírnevén és megbecsültségének alacsony fokán. Ebben leleményes megoldással sietett a segítségére külügyminisztériumi bizalmasa, Adolf A. Berle miniszterhelyettes.

Az FBI számára új hadállás jött létre a nyugati félteke amerikai nagykövetségein: a „jogi ügyekért felelős attasé” hivatala. A katonai és haditengerészeti attaséhoz hasonlóan ez a szolgálati hely is diplomáciai státust élvezett a vele járó ranggal, mellékjövedelemmel és a nagykövetség nyújtotta védelemmel együtt. A jogi attasé feladata az amerikai nagykövet folyamatos tájékoztatása volt az FBI tevékenységéről az adott országban. Meghatalmazása értelmében tevékenységét lehetőség szerint össze kellett hangolnia a szárazföldi haderő és a hadiflotta attaséjával. Elméletben ő volt „a felelős amerikai tisztviselő a titkos hírszerzési ügyekben, különösen a felforgató tevékenységek területén” – jegyzi fel a titkos krónika.

A jogi attasé intézménye az FBI külföldi hírszerző szolgálata megmentőjének bizonyult.

Az attasékat Hoover a latin-amerikai rendőrfőnökökkel és belbiztonsági miniszterekkel kötött barátság jegyében állította csatasorba. A rendőrfőnök – lehetőség szerint elsősorban a titkosrendőrség fejének – etetése-itatása és alkalmankénti megvesztegetése az információ megszerzésének sokkal hatékonyabb módszere volt az ügynökök számára, mint ha magazinok munkatársainak vagy szappanárusoknak adták volna ki magukat.

A jogi ügyekért felelős attasék kiépített kapcsolati szálai és programjai váltak FDR jószomszédi politikájának (*Good Neighbor Policy*) sarkköveivé a háborús időkben. A rohamtempóban bővülő kapcsolatrendszer hajtóerejét az Egyesült Államok nagykövetségeitől a latin-amerikai elnökökhöz és rendőri szervekhez áramló pénz, erő és felhatalmazás jelentette. A jogi attasék és nagykövetek meggyőzték a politika ilag ingatag latin-amerikai elnököket,

hogy bölcs dolog, ha az FBI emberét maguk mellé veszik fizetett biztonsági tanácsadóként – aki mint kém természetesen kettős feladatot látott el.

1943 nyaratól az FBI-kapcsolatok „lehetővé tették csaknem bármely típusú hírszerzési segítség és információ megszerzését a rendőrségtől, gyakorlatilag minden latin-amerikai országban” – közli a titkos krónika. A rendőrfőnökök és belbiztonsági miniszterek (némelyikük már felkerült az FBI bérlistájára) készségesen biztosították Hoover ügynökei számára, hogy hozzáférjenek az információkhoz a postahivatalokon, a telefon- és távközlési társaságok hálózatain, a légi és hajózási társaságokon, a vámhivatalokon és a kormányzati ügynökségek széles skáláján át „sok helyen egészen az elnöki palotáig”.

Egyvalamiben minden latin-amerikai rendőrfőnök és elnök biztosan osztozott Hooverrel: az antikommunizmusban. A jogi attasék révén a második világháborúban kiépített szövetségek addig tartottak, amíg léteztek baloldaliak, akik ellen harcolni kellett Dél-Amerikában.

1943 nyarára a német kémtevékenység a nyugati féltekén már megszűnőben volt, és a tengelyhatalmak inváziójának veszélye sem állt fenn többé. Mivel a háború menete Hitler hátrányára megfordult, az amerikai vezetők lelki szemei előtt már a háború utáni világ képe lebegett.

Washingtonban Hoovernek és egy maroknyi hasonló gondolkodású társának horizontra függesztett tekintete előtt felrémllett Sztálin és a Vörös Hadsereg, amint nyugat felé masíroznak. Látták, hogy harcuk nem ér véget a fasizmus legyőzésével, és a háború a kommunizmus ellen folytatódni fog.

E pillanatban azonban Hoovernek az addigi legnagyobb kihívással kellett szembenéznie, amely veszélyeztette az antikommunista háború megvívásához szükséges hatalmát.

A NYOMOZÓGÉPEZET

Az első világháború vége óta eltelt időben Hoover folytonosan az Egyesült Államok ellen irányuló illegális kommunista összeesküvés után nyomozott. Negyedszázados vizsgálódást követően végre megtalálta az első világraszóló bizonyítékot. 1943 tavaszán és nyarán az FBI a történelem menetét megváltoztató dolgokról folytatott beszélgetéseket rögzített titokban.

Az iroda már 1940 óta kémkedett Steve Nelson, a kaliforniai Oakland helyi kommunista pártvezetője ellen. 1941 májusában az FBI San Franciscó-i felelős különleges ügynöke a Rendőri felügyelet alá helyezési program alapján nyilvántartásba vette. Az amerikaiak és külföldiek nevét tartalmazó titkos listán azok szerepeltek, akiket az FBI megítélése szerint országos szükségállapot esetén le kell tartóztatni.

Hoover meggyőzte Francis Biddle igazságügyi minisztert, hogy Nelson lehallgatása „igen valószínű információs forrás a kommunista párt politikájára vonatkozóan” 1942 februárjában az FBI bepoloskázta Nelson lakását, és lehallgatta a telefonjait.¹⁶⁶ A róla felfektetett aktákból kiderült, hogy a nyolc osztályt végzett nehézfiú valódi neve Mesarosh. A szláv származású férfi* 1920-ban érkezett az Egyesült Államokba hamis útlevéllal, 1925-ben belépett a kommunista pártba, pennsylvaniai kongresszusi képviselő-aspiránsként 1936-ban besöpört 19 szavazatot, majd 1937-ben vérét ontotta a spanyol polgárháborúban. Tagja volt a párt országos bizottságának,

* A szerző téved Mesarosh-Mészáros származását illetően; ez a kétes egzisztencia ugyanis magyar születésű volt.

és végzős hallgatók társaságában őgyelgett ide-oda a Kaliforniai Egyetem berkeley-i campusán.*

1943. március 29-én éjszaka az FBI beszélgetést rögzített Nelson és egy Joe nevű („X tudósként” is emlegetett) férfi között. A fizika szakos egyetemi hallgató hithű kommunista volt. Beszélgetés közben megemlített egy urániumdúsítási programot a sugárzással foglalkozó berkeley-i laboratórium-ban. Közölte, hogy a programon több ezren dolgoznak az új-mexikói Los Alamosban és a Tennessee állambeli Oak Ridge-ben.

Nelson szorgosan jegyzetelte a hallottakat. Néhány nappal később az FBI nyomon követte, amint találkozóra ment egy közeli kórházba, ahol papírokat adott át a San Franciscó-i szovjet konzulátus egyik munkatársának.

1943. április 10-én az iroda rögzítette Nelson telefonbeszélgetését egy Vaszilij Zarubin – alias Zubilin – nevű szovjet diplomatával. Az FBI akkor még nem tudta, hogy az illető a szovjet kémiszolgálat feje az Egyesült Államokban.

Azt azonban már kezdettől fogva tudták, hogy fontos *valaki*. „Egyértelműnek látszott, hogy Zubilin irányítja a hírszerző szervezetet” – jelentette az FBI a beszélgetés átírása után. A szovjet ügynök pénzt számolt le Nelson kezébe; nyilvánvalóan azért fizetett neki, hogy „kommunista párttagokat és Komin-tern-ügynököket telepítsen a titkos háborús termelésben érintett iparágakba”.¹⁶⁷

Május 7-én Hoover jelentést küldött a Fehér Házba, amelyben az állt, hogy a Szovjetunió kormánya az Egyesült Államok Kommunista Pártját használja fel kémhálózat létrehozására az Egyesült Államokban.

Az FBI most első ízben látta meg valós időben a kapcsolatot a szovjet titkosszolgálat és az amerikai kommunisták között. Pontosan ez volt az, amitől Hoover mindig is tartott, sőt meg annál is rosszabb. A szovjet kémkedés egy olyan szigorúan titkos katonai kutatási területet célzott meg, amelyről jóformán maga Hoover sem tudott semmit – legalábbis ekkor még nem. Néhány héttel később első ízben értesült a Manhattan-tervről, az atombomba előállításán dolgozó titkos országos programról, röviddel ezután pedig tájékoztatták a katonai hírszerzés arra irányuló erőfeszítéseiről, hogy elolvassák a szovjet kémek és diplomaták moszkvai kommunikációhoz használt kódolt táviratait.

* A *campus* az amerikai egyetemek és *college*-ok (tkp. főiskolák) épületkomplexumait jelenti a diákszállókkal, sportlétesítményekkel, könyvtárakkal és egyéb közösségi helyiségekkel együtt; átvitt értelemben magára az egyetemre utal.

Egy-egy titkos művelet végrehajtása – új fegyver kifejlesztése, kémhálózat kiépítése vagy felszámolása, egy-egy kód feltörése – évekbe telhet. Most Hoover két olyan hírszerzési nyomozó programot is útjára indított, amelyek egy évtizedre lefoglalják majd az FBI energiáit. Az egyik neve CINRAD, a *Communist Infiltration of Radiation Laboratory* (Kommunista beépülés sugárzással foglalkozó laboratóriumba) rövidítése volt, a másik pedig a COMRAP (Komintern-apparátus) fedőnevet kapta. Mindkettő az Egyesült Államokban működő szovjet hírszerző hálózatok felderítését tűzte ki célul. 1943 májusától New Yorkban és Washingtonban nagyjából ötven-ötven FBI-ügynök látott neki a feladatnak, hogy nyomon kövesse és lehallgassa a magukat diplomatáknak és az Amtorg szovjet kereskedelmi misszió kormányzati bevásárló ügynökeinek álcázó kémeket. Röviddel ezután Hoover 125 ügynököt küldött szerteszét az országban New Yorktól Chicagón át San Franciscóig azzal a megbízatással, hogy kutassák fel a diplomáciai védettséget nem élvező, hosszú távon beépített szovjet kémeket. Az országon belüli vadászat sokkal tovább tart majd, mint a határokon túl zajló háború.

„MINT ELVESZETT GYEREKEK AZ ERDŐBEN”

A második világháború alatt a szovjet kémkedéssel konfrontálódó FBI-ügynökök olyanok, „mint elveszett gyerekek az erdőben” – közölte a Külügyminisztérium szolgálatában álló Lawrence Duggan, maga is kommunista ügynök, azzal a szovjet hírszerzőtiszttel, akinek jelentést tett Washingtonban.¹⁶⁸ Az FBI nagyon keveset tudott a moszkvai hírszerző szolgálatok működési mechanizmusáról. Szemtől szemben állt Gaik Ovakimiannal, a New York-i szovjet kémfőnökkel anélkül, hogy felfogta volna, kicsoda az illető. Meghallgatta Valter Krivitszkijt, az átpártolt szovjet kémet anélkül, hogy megértette volna a mondandóját.

Nem mintha az FBI hozzá nem értő vagy nemtörődöm lett volna. Egyszerűen nem tudta, hogy mit nem tud. A hírszerzés olyan háború, amelyben a tudás és az előrelátás fegyver, a leghatalmasabb erő pedig az információ. Ha van kémed az ellenség táborában, megnyerhetsz egy ütközetet. Ha tudsz olvasni az ellenség gondolataiban, megnyerhetsz egy háborút.

Az FBI nem rendelkezett megbízható szovjet hírforrásokkal – és az Egyesült Államok kormánya nem is igen törekedett arra, hogy háborúzzon a szov-

jetekkel. Sztálin egymaga több nácit ölt meg, mint Rooseveltt és Churchill együttvéve. Ha azonban a szovjet titkosszolgálattal kollaboráló amerikaiakat rajta lehet kapni kémtevékenység közben, Hoover felhasználhatja a Rendőri felügyelet alá helyezési listát, hogy titokban, bírósági végzés nélkül letartóztassa és a háború idejére rács mögé dugja őket egy katonai börtönben.

Csakhowy időközben Biddle igazságügyi miniszter felfedezte a névsort.

A választékos modorú és előkelő Biddle egyfajta szakértőnek tekintette magát J. Edgar Hoover tárgyában. Gondosan tanulmányozta emberét annak a négy évnek a kezdete óta, amióta egymás mellett dolgoztak. Láta „Edgar Hoover emberi oldalát, amelyet nem mindig méltányolnak kellően”.¹⁶⁹

„Hoover jelleme érdeklődést keltett bennem – írta évekkel később. – Igyekeztem elnyerni a bizalmát; és rövidesen, miközben kettesben ebédeltünk az irodám melletti szobában, viszonzni kezdte ezt azzal, hogy megosztotta velem rendkívül széles körű ismereteinek egy részét azoknak a bizalmas dolgoknak a részleteiről, amelyeket társaim a kabinetben cselekedtek és mondtak, rokonszenveikről és ellenszenveikről, gyengéikről és kapcsolataikról... Bevallom, bizonyos határok között élvezettel hallgattam.”

E bizonyos határok között Biddle sok mindent csodált azokból a módszerekből, ahogyan Hoover a hatalmát használta az FBI-ban. Az igazságügyi miniszter maga is aláírt lehallgatásokat elrendelő parancsokat, és a rendelkezésre álló minden törvényi eszközzel ő is szembenézett a háború idején Amerikára leselkedő ellenséges fenyegetésekkel. Ám egész életén át nyugtalanították az FBI titkos műveletei, „ez a hatalmas nyomozógépezet a tíz-millió személyi aktájával” és „azokkal a nyilvánvaló lehetőségekkel, amelyek által az elnyert bizalommal visszaélhet”.

Biddle nem kívánta, hogy az 1920-as vörösrazziák az ő hivatali ideje alatt megismétlődjének. Utasította az FBI-t, működjön együtt az új igazságügyi minisztériumi hivattallal, a Háborús Ügyekkel Foglalkozó Különleges Osztállyal (*Special War Policies Unit*), amelyet ő hozott létre. Ennek égisze alatt civil esküdtszékek felügyelték az ellenséges külföldiek őrizetbe vételének törvényességét a háborús időkben – hangsúlyozottan csak a külföldiekét, nem pedig amerikai állampolgárokét. Biddle a háború alatt mindvégig a hadijog előírta keretek között tartotta az osztály működését.

A Pearl Harbor után eltelt tizenkilenc hónapban az FBI 16 062 felforgatásgyanus külföldit tartóztatott le, de nagyjából kétharmadukat, úgy tízezer embert szabadon kellett bocsátani, miután a civil esküdtszékek úgy ítélték

meg, hogy nem jelentenek egyértelmű és azonnali veszélyt az Egyesült Államokra. Ahogyan az egy generációval korábban egyszer már megtörtént, az FBI megint több ezer ártatlan embert gyűjtött be. A vádak sorozatos elutasítása arra készítette az igazságügyi minisztert, hogy alaposan nézzen utána, mennyire megbízhatók az FBI titkosszolgálati aktái.

1943. július 6-án Biddle felfedezte, hogy Hoover listát vezet azokról az amerikaiakról, akiket szerinte internálni kell. Megdöbbsent. Semmilyen törvény nem jogosítja fel, közölte az igazgatóval, hogy „rendőri felügyeleti» listát vezessen amerikai állampolgárokról». Biddle úgy gondolta, hogy a titkos akták léte már önmagában veszélyezteti az Egyesült Államokat.¹⁷⁰

Az FBI feladata „azon személyek cselekedeteinek vizsgálata, akik törvénszegést követhettek el – írta az igazságügyi miniszter a program leállítását elrendelő parancsában. – Az Irodát nem segíti munkájában, ha veszélyességi szempontból osztályoz egyéneket.”

„Most már teljesen világos számomra, hogy ez az osztályozási rendszer eredendően megbízhatatlan – írta Biddle Hoovernek. – Az osztályozás elkészítésének céljából felhasznált bizonyítékok nem kielégítőek; az osztályozás elkészítése céljából alkalmazott szempontok hibásak; végül pedig az az elképzelés, hogy lehetséges alapos indokokkal alátámasztva megállapítani, mennyire veszélyes valaki elméletileg, az adott idő, a környezet és egyéb fontos releváns körülmények összefüggéseinek figyelembevétele nélkül kivihetetlen, okatlan és veszélyes.”

Az igazgató félredobta az utasítást: titokban figyelmen kívül hagyta. Sem az igazságügyi miniszternek, sem bárki másnak nem mondta meg az FBI-on kívül, mivel foglalkozik éppen. Csak annyi változás történt, hogy a listát ezen túl Biztonsági indexnek (*Security Index*) nevezte, de a névmutatót körülvevő titkosság megőrződött. Ez a döntése titokban is maradt egészen halála utánig.

Hoover természetesen megtartotta azt a megkérdőjelezhetetlen jogkörét, hogy megfigyeltessen embereket. Ez széles körű felhatalmazást adott neki arra, hogy információszerzési céllal amerikai állampolgárok politikai nézetei után nyomozzon. A Biztonsági indexre a háború folyamán rákerülő több ezer ember között a legnagyobb számban a kommunisták képviseltették magukat – nemcsak párttagok, hanem mások is, akik kommunista nézeteket tartalmazó könyveket vagy cikkeket írtak, felszóltak kommunista gyűléseken, vagy olyan összejöveteleken vettek részt, „ahol forradalmi ígéket hirdettek”. Szerepeltek még a névsorban a Német-amerikai Szövetség és az

olasz fasiszta szervezetek vezetői, a Ku-Klux-Klanhoz hasonló csoportokhoz tartozó amerikai rasszistákkal egyetemben.¹⁷¹

Hoover mércéje egyszerű volt és világos: azok szolgálnak rá, hogy a listára kerüljenek, akik „szemben állnak az amerikai életformával”.¹⁷²

Az igazságügyi miniszter kívánsága szerint az FBI-nak a tengelyhatalmak ügynökeire kellett koncentrálnia. Biddle úgy vélte, az idő még nem érett meg a kommunizmus elleni háborúra az Egyesült Államokban. „Hoover minden bizonnyal azt képzelte rólam, hogy túlságosan puha leszek, különösen most, hogy háború zajlik; túl gyengekezű a kommunistákkal szemben – [hiszen] olyan sok liberális nem ismerte még fel a kommunisták szándékait – írta Biddle. – Hoover... nyilvánvalóan nem volt körültekintő vagy filozofikus alkat. Edgar Hoover elsősorban az azonnali cselekvések embere volt.”

Hoover csalódottan figyelte, hogy a kommunista párt létszáma, Amerika és Sztálin szövetségétől megtámogatva, soha nem látott magasságokba emelkedik, nyolcvanezer tagkönyves párttaggal a második világháború alatt. Az FBI helyi irodáinak megküldött utasításaiban elrendelte: nyomozzanak utánuk egytől egyig, kivétel nélkül.

1943. augusztus 14-én utasította ügynökeit: fokozzák a Biztonsági indexbe felvehető gyanús elemek felkutatását, és legyen gondjuk rá, hogy a névsor titokban maradjon az irodában, elrejtve az igazságügyi miniszter szeme elől. Azok listájáról, „akik veszélyesek vagy potenciálisan veszélyesek lehetnek az Egyesült Államok közbiztonságára vagy belbiztonságára”, csak megbízható katonai hírszerzőtisztek tudhattak, „szigorúan bizalmas alapon”. A „potenciálisan veszélyes” kitétel azokra vonatkozott, akik a politikai illojalitáson túl más bűnt nem követtek el.¹⁷³

A tábornokokat gyakran éri az a vád, hogy az utolsó háborút vívják. Hoover viszont arra készült, hogy a következőt vívja meg.

Sztálin még mindig Amerika legerősebb katonai szövetségese volt. Vad Bill Donovan és hírszerzőtisztjei a Stratégiai Szolgálatok Hivatalában kesztyűs kézzel akartak bánni a szovjetekkel, Hoover viszont az FBI Biztonsági indexét Amerika kommunista felforgatásának „kulcsfiguráira” és „lehetőséges kulcsfiguráira” összpontosította, nem csupán a tagkönyves párttagokra. Rövidesen tízezer ember neve állt a listán – csaknem mindannyian kommunisták és – Hoover olvasatában – potenciális szovjet kémek.¹⁷⁴

Az FBI-nak egyedül vagy csaknem egyedül kellett ezt a harcot megvívnia az elkövetkező két évben. A hidegháború hírszerzési hadműveletei azonban már elkezdődtek.

A VILÁG MEGSZERVEZÉSE

A szovjetek utáni kémkedés megkívánta, hogy amerikaiak után kémkedjenek, Hoover a legelszántabban a saját ellenségei után nyomozott az Egyesült Államok kormányában.

1944. február 10-én feljegyzést intézett Harry Hopkinshoz, FDR legbizalmasabb fehér házi tanácsadójához. Ebben figyelmeztette Vad Bill Donovan tervére, hogy szovjet kémeket hívjon be Amerikába:

Éppen most értesültem bizalmas, megbízható forrásból, hogy a Stratégiai Szolgálatok Hivatala (*Office of Strategic Services*, OSS) és a szovjet titkosszolgálat (NKVD) kapcsolattartási megállapodást kötött, amelynek értelmében tisztek cseréjére kerül sor e szolgálatok között. A Stratégiai Szolgálatok Hivatala embereket készül Moszkvába vezényelni, és vizsgázásul az NKVD irodát nyit Washingtonban...

Véleményem szerint rendkívül veszélyes és egyáltalán nem kívánatos eljárás az Egyesült Államokban létrehozni annak az orosz titkosszolgálatnak egy egységét, amely bevallottan céljának tekinti, hogy behatoljon a különböző kormányzati ügynökségek hivatali titkaiba...

Tekintettel a helyzetben rejlő veszélyre, fel kívántam hívni az Ön figyelmét a fentiekre, és ezentúl minden további információról tájékoztatom, amelyet ebben az ügyben kapok.

Tisztelettel
J. Edgar Hoover

A probléma az volt, hogy Donovan az elnök meghatalmazásából utazott Moszkvába. FDR bízta meg azzal, hogy az amerikai nagykövet, W. Averell Harriman társaságában találkozzon Vjacseszlav Molotov szovjet külügyminiszterrel. A delegáció ellátogatott a szovjet titkosszolgálat központjába a Dzserszinszkij térre, amely Lenin politikai titkosrendőrségének főnökéről és a vörös terror irányítójáról kapta a nevét. Tárgyalt Pavel Fitin tábornokkal, a szovjet külföldi hírszerzés főnökével, és helyettesével, Gaik Ovakimiannal – ugyanazzal a kémme, aki nyolc éven át szovjet hírszerzési operatív akciókat irányított Amerikában, mielőtt az FBI letartóztatta volna New Yorkban, s akit a Külügyminisztérium közbenjárására 1941 nyarán szabadon bocsátottak.

A négy férfi pohárköszöntőt mondott a moszkvai amerikai kirendeltség és a washingtoni orosz iroda megnyitására, Sztálin pedig gyorsan áldását adta a megállapodásra.

1944. január 11-én Donovan felkereste FDR-t, hogy megkapja az elnök jóváhagyását. A Fehér Ház hírszerzési központjaként szolgáló Térképszobában foglaltak helyet. Donovan hangsúlyozta a szovjetekkel fenntartott hírszerzési kapcsolatok előnyeit a Hitler elleni háborúban. Nyomós érveket sorakoztatott fel mellettük. Az Egyesült Államokban folyó szovjet kémtevékenységet illetően pedig azt mondta az elnöknek: – Már itt vannak.

A Donovan által tető alá hozott megállapodás tervezetét FDR továbbította William D. Leahy admirálisnak, a Fehér Ház katonai stábfőnökének. Rossz ötlet, mondta Leahy, és átpasszolta az ügyet a katonai vezetőknek. Ők elmondták Hoovernek, aki pedig késedelem nélkül harcba szállt. Nem engedélyezte, hogy szovjet hírszerző irodát nyissanak a Fehér Háztól alig néhány saroknyira. Teljes joggal gyanította, hogy Donovan OSS-ébe már beépültek a szovjetek, és egyik vezető beosztottja Sztálinnak kémkedik.

Az igazságügyi miniszternek írott feljegyzésében Hoover hangsúlyozta a veszélyt, rábízva Biddle-re azt a szigorúan titkos információt, hogy Donovan birodalmában szovjet kémek ügködnek. Az elnökkel folytatott megbeszélésén Biddle rámutatott ennek horderejére és a levonandó következtetésekre. Először is a külföldi ügynökök regisztrálási törvénye értelmében a szovjet kémeknek ki kellene tölteniük és be kellene nyújtaniuk a minisztériumba egy nyomtatványt, amelyben nyilatkoznak személyazonosságukról. Másodszor ezek az iratok nyilvánosságra hozhatók, márpedig a megállapodás napvilágra kerülése komoly politikai következményekkel járhat. Végül

pedig, harmadszor – ahogyan Hoover felhívta rá a figyelmet a szovjetek el akarják lopni az Egyesült Államok kormányának legnagyobb horderejű titkait. Leahy admirális hivatalosan közölte Donovannel, hogy a megállapodás nem érvényes. Ezt a csatát Vad Bill elvesztette.

Hoover fontolóra vette, hogy amikor a háború véget ér, átveszi az Egyesült Államok hírszerző szolgálatának irányítását. Az antikommunista harc amerikai főparancsnokát látta magában. A hadsereggel karöltve az FBI meg fogja védeni a nemzetet, amint az egész világra kiterjeszti a hatalmát.

Ebben az időben Hoover 4 886 különleges ügynöknek parancsolt, akiket 8 305 fős háttérszemélyzet támogatott. Ez ötszörös növekedésnek számított 1940 óta, a háború előtti költségvetés háromszorosával. Az FBI a pénz és a személyi állomány több mint 80 százalékát a nemzetbiztonság szolgálatába állította. Messze a legnagyobb erő volt, amely arra kötelezte el magát, hogy szembeáll a kommunista veszéllyel.

Ezt a fenyegetést Hoover 1944 decemberére már nemzetközi összeesküvésként határozta meg, amelyben a szovjet titkosszolgálat az amerikai kommunista párttal kollaborálva be akar férkőzni az Egyesült Államok kormányába, és el akarja lopni az amerikai hadiipari titkokat. Az FBI ekkor már szorosan együttműködött a brit hírszerzéssel és elhárítással Londonban. Amint a nácik hátráltak a csatatereken, az FBI ügynökei fiálékát nyitottak Moszkvában, Stockholmban, Madridban, Lisszabonban, Rómában és Párizsban. Az iroda jogi ügyekért felelős attaséi állandó képviselőket hoztak létre az amerikai nagykövetségeken Angliában, Franciaországban, Spanyolországban és Kanadában. Hoover emberei kémek után kutattak az angliai, svédországi, spanyolországi és portugáliai nagykövetségek rejtjelező szobáiban, Oroszországban pedig utánanéztek annak a kényes kérdésnek, vajon a szovjet kormány nem fordítja-e amerikai katonai titkok ellopására az Egyesült Államoktól kapott tizenegymilliárd dollár értékű kölcsönbérleti szerződés egy részét.* Az iroda emberei még a Királyi Kanadai Lovasrendőrséggel is együttműködtek. Az FBI-attasék és újdonsült barátai a latin-amerikai rendőrségi és politikai körökben nemzetközi hálózatokat hoztak létre a kommunizmus elleni háborúban.

* Itt a szövetségesek hadianyaggal való ellátását lehetővé tevő 1941-es kölcsönbérleti törvényről (*Lend-lease Act*) van szó.

Ahogy Hoover megfogalmazta, „azt a rendszert, amely olyan sikeresen működött a nyugati féltekén, ki kell terjeszteni az egész világ lefedésére”.¹⁷⁵ Amikor első javaslataival az FBI globális szervezetté fejlesztéséről előállt, mélyen el kellett ásnia az SIS vesződséges és kudarcos erőfeszítéseinek történetét; csak a sikereket szabad ezután tudatni Washingtonnal.

Az FBI folytatta a szovjet kémkedés kirakósdarabjainak megkeresését és összeillesztését. 1944. szeptember 29-én az iroda ügynökei betörték egy középkorú férfi New York-i lakásába; az illető egy hanglemezcégnél dolgozott, amely kommunista mozgalmi dalokat adott ki. Arthur Alexandrovich Adamsnek hívták, és képzett gépészmérnök volt. Valószínűleg az 1920-as években érkezett az Egyesült Államokba, és az egyik legelső hosszú távon beépített szovjet kém lehetett Amerikában. Az azonban bizonyos, hogy ő volt az első, akire az FBI ráakadt.

A törvényellenes akció nem várt sikerrel járt.

A lakásban az FBI-ügynökök megtalálták Adams jegyzetfüzeteit, de nemigen értették a tartalmukat. – Olyan dokumentum volt a birtokában, amely valamiféle vizet emlegetett – mondta el hat évtizeddel később egy *oral history* interjúban Donald Shannon FBI-ügynök, az iroda szovjet kémkedéssel foglalkozó akciócsoportjának tagja. – Nem voltunk biztosak az információt illetően, ezért átadtuk az Atomenergia Bizottságnak (*Atomic Energy Commission*) kiértékelésre. – A szakértői vizsgálat részletekbe menő ismereteket derített ki a Manhattan-terv csúcstechnológiai és hétpecsétetes titoknak minősülő titkos fázisairól, köztük a nehézvíz előállításának munkálatairól, amelyek az atombomba gyártását célzó titkos kutatás lelkének számítottak.

– Tájékoztattak minket, hogy az a személy, akinél a dokumentum volt, minden bizonnyal rendelkezik információkkal az amerikai atomkutatással kapcsolatban – mondta Shannon.¹⁷⁶ Adamst a külföldi ügynökök regisztrációs törvénye alapján rövidesen perbe fogták egy New York-i vádesküdszék előtt, a Külügyminisztérium pedig elrendelte a deportálását.

Tizennyolc hónap telt el azóta, hogy az FBI rábukkant annak első nyomára, hogy Sztálin kémei megkísérlik ellopni a bomba titkát. Most már az iroda kezében volt a második nyom is.

Hoover nagyvonalakban megértette a Manhattan-terv lényegét. A Hadügyminisztérium korábban már tájékoztatta saját Los Alamos-i nyomozásáról. Most pedig kezdte felfogni, hogy a bomba birtoklása nem egyszerűen a háború megnyeréséről szól, hanem az ország túléléséről is a győzelem után.

Nem sokkal Pearl Harbor előtt Hoover és munkatársai már leírták a brit titkosszolgálat háborús céljait: az ország „olyan helyzetben legyen a háború végén, hogy megszervezze a világot”.¹⁷⁷ Hoover véleménye szerint erre a szerepre az Egyesült Államok jogosult. Az atombomba lesz a kulcs szupremáciájának biztosításához. És szilárdan hitte, hogy csakis az FBI képes megvédeni az amerikai nemzetbiztonság alapjául szolgáló titkosságot és erőt.

A háború végső csatái még hátravoltak, de Hoover már megkezdte harcat az amerikai hírszerzés feletti ellenőrzés megszerzéséért. Nekilátott, hogy a hidegháború menetét az Egyesült Államok kormányának érdekei szerint irányítsa.

HARMADIK RÉSZ

HIDEGHÁBORÚ

*Kennedy elnök és öccse, az igazságügyi miniszter megpróbálta ellenőrizni
Hoover titkok feletti hatalmát*

SEMMIFÉLE GESTAPO

1945 februárjának első napjait Roosevelt elnök a Livadia-palotában, az utolsó orosz cár, II. Miklós egykori nyári rezidenciáján töltötte. A hóborította jaltai hegyvidék háborús pusztítás nyomait viselő, romba dőlt falvai területek el körülötte.

Roosevelt, Churchill és Sztálin ezért ült össze Jaltában, hogy megszabják a háború utáni új világrendet. Mindhárman azt vallották, hogy – Churchill szavait idézve – „a történelem irányításának joga a győzelem legnemesebb jutalma”¹⁷⁸

Odahaza, Amerikában a nagyvárosi napilapok, amelyek tulajdonosai FDR politikai ősellenségei voltak, február 9-én ilyen szalagcímekkel jelentek meg: U. S. SZÜPERÜGYNÖK-TERV LELEPLEZVE... SZUPER GESTAPO-ÜGYNÖKSÉG... LÉPNE AZ FBI HELYÉBE. Ott állt feketén-fehéren, szóról szóra Vad Bill tervezetének fénymásolata a világméretű hírszerző szolgálat létrehozására, a dokumentumot követő sztori pedig így kezdődött: „A vezérkari főnökök egyesített tanácsa hadat üzent William J. Donovan dandártábornoknak.”¹⁷⁹

Donovan munkaterve ekkor már tizenöt példányban keringett a kormányzat legmagasabb szintjein; egyikük az FBI-ban landolt. A kiszivárogatás legvalószínűbb forrása a Fehér Ház Térképszobájáért, FDR hírszerzési központjáért felelős ifj. Richard Park ezredes volt, aki megsemmisítő jelentést készített az elnök számára Donovanról és a vezetése alatt álló OSS-ről, a Stratégiai Szolgálatok Hivataláról. Park még Jaltában távozott FDR delegációjából, hogy beutazza Európát és Észak-Afrikát, s elbeszélgetett a harctereken

szolgáló tábornokokkal, hírszerzőtisztekkel. Az ezredes a katonai hírszerzés fejének, a dölyfös és fondorlatos George Veazey Strong tábornoknak köszönhetette karrierjét, aki respektálta Hoovert, és mélyen megvetette Donovant. A kiszivárogtatás valószínűleg az ő utasítására történt. Rajta kívül ugyanis csupán egyvalaki adhatott volna rá felhatalmazást, mégpedig maga az elnök.

1945. április 4-én FDR utoljára foglalt állást az amerikai hírszerzés jövőjéről. A georgiai Warm Springsből, ahova elcsigázott testét és lelkét pihentetni vonult vissza, utasította Donovant: hívja össze szövetségeseit és ellenségeit, és jussanak megegyezésre. Nyolc nappal később, hatvanhat éves korában agyvérzés következtében elhunyt. A győzelemig Európában már csak négy hét volt hátra.

Az elnök haláláról szóló első hírek egy szép tavaszi nap délutánján, úgy 5 óra tájban értek Washingtonba, s futótűzként terjedtek a legfelső kormányzati szintek telefonjain.

Amikor a készülékek csörögni kezdtek, Biddle igazságügyi miniszter éppen elmélyült megbeszélést folytatott ifj. Edward R. Stettinius külügyminiszterrel és James V. Forrestal haditengerészeti miniszterrel. Azt kezdték el mérlegelni, milyen előnyökkel járna, ha J. Edgar Hoover irányítana egy új országos hírszerző szolgálatot.

Amikor Hoover tudomást szerzett az elnök haláláról, haladéktalanul be-kérte a Harry S. Trumanról szóló FBI-aktákat.

Az alelnököt a Capitolium egyik félreeső búvóhelyén, baráti társaságban töltött hagyományos ötórás whiskyzés közben érte az elnök halálhíre. Nyomban a Fehér Házba sietett. Eltartott egy ideig, amíg Harlan Fiske Stone, a Legfelsőbb Bíróság elnöke talált egy Bibliát, amellyel feleskette a Föld leghatalmasabb országának új főparancsnokát. A nyomasztó bánat és félelem pillanata volt ez Truman számára, aki be is vallotta: úgy érzi, a fejére szakadt az egész mennybolt a holddal, a csillagokkal és a bolygókkal együtt. Mindössze nyolcvankét napja volt alelnök; mielőtt Missouriból szenátorként Washingtonba érkezett, Kansas City politikai gépezetének egyszerű fogaskereke volt. A jó sok józan ésszel, nagy adag bátorsággal és a gyors döntések meghozatalának képességével megáldott ember tudott *nemet* is mondani, amikor beköltözött a Fehér Házba, az amerikai kormányzás titkairól viszont semmit sem tudott.

Első teljes hivatali napja péntekre, 1945. április 13-ra esett. A délelőttöt az Ovális irodában töltötte Henry L. Stimson hadügyminiszter, Stettinius

külügyminiszter, a legfőbb katonai parancsnokok és FDR katonai szárnysegédje, Leahy admirális társaságában, első leckéit véve az elnöki tisztséggel járó irányítási és ellenőrzési jogkörök gyakorlásából. Ezután átment a Térképszobába, ahol Park ezredes átnyújtotta neki jelentését Vad Bill Donovan háborús teljesítményéről. A jelentés maga volt a Donovan mellének szegezett tör, amelyet Hoover és a hadsereg fent élesre. Az OSS tisztjei – szólt az elemzés – súlyos károkat okoztak az Egyesült Államok nemzetbiztonságának, és alkalmatlanságuk miatt „elképzелhetetlen, hogy a háború utáni világban titkos hírszerző ügynökségben lehessen” alkalmazni őket. A jelentéshez csatolt, Trumannak címzett, SZIGORÚAN TITKOS megjegyzéssel ellátott levélben (amelynek egy másolata valamiképpen utat talált Hoover aktáiba) Park ezredes azt ajánlotta az új elnöknek, hogy tegyen „drasztikus lépéseket” az OSS ellen, „teljesen felszámolva és állományának jobb sorsra érdemes tagjait átirányítva oda, ahol valami hasznukat vehetik”. A végkövetkeztetés pedig: „Donovan tábornokot mindenekelőtt le kell váltani.”¹⁸⁰

Ezen a napon vette tehát kezdetét Harry Truman beavatása a titkos fegyverek, a titkos hírszerzés és az Egyesült Államok titkos hadműveleteinek világába – hosszú utazása az ártatlanságból a tapasztalatok mezejére.

„ENNEK VÉGET KELL VETNI”

A beiktatás óta tíz nap is eltelt, mire Truman elnök először találkozott Hooverrel egy rövid megbeszélés erejéig a Fehér Házban április 23-án. Az igazgató nem tett jó benyomást rá.

Hoover azzal kezdte, hogy megpróbálta bevezetni Trumant az FBI titkos világába. Az elnök még mindig nem tudott az atombombáról, és még kevesebbet az ellopására szőtt szovjet kémtervekről. Nem tudott továbbá arról a politikai hadviselésről, amelyre FDR jogosította fel az FBI-t, amikor jóváhagyta, hogy Hoover bírói végzés nélkül hallgattasson le telefonokat, sem az FBI külföldi műveleteiről, sem pedig Hoover abbéli terveiről, hogy világ-méretűvé bővíti ezeket az akciókat.

Truman gyorsan behívta a megbeszélésre egyik legközelebbi barátját, Harry Vaughant. Barátságuk arra az időre nyúltott vissza, amikor együtt szolgált az első világháborúban. Az elnök személyes katonai szárnysegédjének választotta Vaughant, és dandártábornokká léptette elő.

Truman közölte Hooverrel: ha valami közölnivalója van a Fehér Házzal, a jövőben forduljon Harry Vaughanhoz, majd magukra hagyta őket.

Hoover jól kijött a kedélyeskedő, a whiskyt és a közönséges vicceket feletőbb kedvelő politikai érdekkijáró Vaughannel. Megosztotta vele bizalmas értesüléseit Roosevelts belső köreinek magánéletéről. Felajánlotta, hogy elvégeztet egy „fehér házi biztonsági átvilágítást” annak kiderítésére, ki lojális Truman elnökhöz és ki nem, majd átadta neki a washingtoni tótumfaktumok beszélgetéseinek átiratait.

– Megkérdeztem: „Mi a franc ez?”, mire azt válaszolták: „Ez egy lehallgatás erről és erről – mesélte Vaughan. – Harry* így szólt: „Mi a fene ez a baromság?” – Azt feleltem: „Ez egy telefonlehallgatás.” Erre azt mondta: „Állítsd le az egészet. Mondd meg az FBI-nak, hogy nincs időnk effajta baromságra.”¹⁸¹

Truman elnök azért mégiscsak talált rá időt. Hoover jelentései jó okkal szolgáltak neki arra, hogy eltöprengjen: vajon a Fehér Ház valóban viperafészek-e? Vajon FDR tanácsadói és asszisztensei lojálisak lesznek-e hozzá? Megbízhat-e bennük?

Hoover rendelkezett egy újonnan felfektetett aktával a fehér házi stábnak arról a tagjáról, akiről a kiszivárogtatás a sajtónak feltételezhető volt. Edward Prichard Hoover régi nemezisének, Felix Frankfurter legfelsőbb bírósági bírónak, az Amerikai Polgárjogi Unió alapító atyjának egykori írnoke volt. Vaughan gyorsan közölte Hooverrel, hogy az elnök nagy érdeklődéssel olvasta a Prichardról szóló jelentést, és „további információt [vár] ezzel kapcsolatban [...], valahányszor csak az ön véleménye szerint erre szükség van”.¹⁸²

Hoover lehallgattatta Prichard telefonjait. Az akció gyors eredményt hozott: Prichard Frankfurter bíróval folytatott beszélgetéseinek átiratát. Frankfurter volt az első a Legfelsőbb Bíróság tizenkét bírāja közül, akit vagy lehallgattak, vagy említettek az FBI által lehallgatott beszélgetésekben. Prichard lojalitásának vizsgálata elvezetett a befolyásos washingtoni rovatvezető, Drew Pearson és egy politikailag túlfűtött washingtoni jogász, Tommy Corcoran lehallgatásához. Mind a négyen csípős pletykákat terjesztettek az új elnökről. Truman egy másik asszisztense – Ed McKim, ugyancsak régi cim-bora Kansas Cityből – jelezte az FBI-nak, hogy az elnökre kellő benyomást tett a jelentés. Mindez a Truman hivatalba lépését követő hét héten belül

* Ti. az elnök.

történt, minden esetben az elnök nevében, abból a célból, hogy elejét vegyék a kiszivárogtatásnak, és kihallgassák a politikai pletykákat.

Vaughan tudatta Hooverrel: ha az FBI-t jogsértésen kapiják, egyedül kell állnia a sarat. A Fehér Ház tagadni fogja, hogy tudomása van az illegális lehallgatásokról.

Lehet, hogy Trumannak ízlett az első kóstoló a politikai hírszerzésből, de Hoover iránt nem táplált bizalmat. 1945. május 4-én közölte a Fehér Ház költségvetési igazgatójával, Harold D. Smithszel: attól tart, hogy Hoover „egyfajta Gestapót épít ki”. Az elnök ismételten visszatért erre a témára. A szónak volt bizonyos sajátos felhangja azon a héten, amikor Adolf Hitler öngyilkosságot követett el a bunkerében, és a Harmadik Birodalom összeomlott. „Nem akarunk semmiféle Gestapót vagy titkosrendőrséget – jegyezte fel naplójába Truman május 12-én. – Az FBI ebbe az irányba tart. Szexbotrányokba és szimpla zsarolásba ártják bele magukat. [...] *Érnek véget kell vetni*”¹⁸³

Ez azonban nem történt meg. Két hét múlva a gyanakvástól megkínzott elnök úgy döntött, hogy nem tud többé megbízni Francis Biddle igazságügyi miniszterben, akit elnökségének egyik téves döntéseként rövid úton el is távolított. Biddle ezután a náci háborús bűnösök vádlójaként szerzett magának méltó hírnevet a nürnbergi nemzetközi katonai törvényszéken. Truman egy politikai karrieristát ültetett a helyébe Tom Clark személyében. A hivatásos texasi olajlobbizó trösztellenes jogásként került be az Igazságügyi Minisztériumba, ahol egészen a Bűnügyi Osztály vezetőjévé küzdötte fel magát. Évekkel később Truman úgy fogalmazott: Clark nem rossz ember, csak egy „ostoba csirkefogó”.¹⁸⁴

Hoover kezdettől fogva jól érzékelte ezt. Miután július 1-jén Tom Clark elfoglalta hivatalát, nyomban egy elnöknek továbbítandó levelet fogalmazott az új igazságügyi miniszter számára. FDR felhatalmazta őt – írta a levélben –, hogy bírói végzés nélkül végeztesen lehallgatásokat. Egy kulcsfontosságú tényt azonban elhallgatott: Rooseveltt arra is utasította, hogy a lehallgatásokat csak minimális mértékben és – amennyire csak lehetséges – a külföldiekre korlátozva alkalmazza. Clark ráütötte a pecsétet a levélre, és a július 4-i nemzeti ünnepet követő napon a saját neve alatt átküldte Truman elnöknek, aki jóvá is hagyta. Az új adminisztráció hivatalba lépése után két hónappal Hoovernek tehát sikerült megújíttatnia felhatalmazását, hogy tetszés szerint hallgathassa le, akit akar. Az igazságügyi miniszter ettől kezdve a tudatos tudatlanság taktikáját követte, valahányszor az FBI lehallgatásairól, polos-

kázásairól és illegális házkutatásairól esett szó. Nem kívánt tudomást venni arról, mit csinál Hoover a törvényesség határain túl.¹⁸⁵

Azon a héten az elnök ismét foglalkozott az FBI hatalmi jogosítványainak kérdésével. Nyilvánvaló visszatetszéssel ugyan, de további hat hónapra elegendő titkos fehér házi pénzforrás kiutalását hagyta jóvá az FBI Különleges Hírszerző Szolgálatának. Ugyanakkor közölte Harold Smith költségvetési igazgatóval: azt akarja, hogy „az FBI [tevékenysége] az Egyesült Államokra korlátozódjon”, és „az FBI-t a lehető leghamarabb le kell építeni”.¹⁸⁶ Truman megbízott Smithben, és utasította: derítse ki, valójában mi is folyik a kormányban. A költségvetési igazgató mindent tudott azokról a titkos fehér házi forrásokról, amelyekkel FDR az Egyesült Államok fedett hírszerzési műveleteit finanszírozta a második világháború alatt. A kongresszus, amelyben szenátorként Truman is helyet foglalt, semmit sem tudott erről a pénzről, noha az alkotmány értelmében az elnök egy fillért sem költöthet el kongresszusi felhatalmazás nélkül. Smith pontosan tudta, hogy FDR mit szípkázott ki a Pénzügyminisztériumból: évente dollártízmilliókat kémkedésre, valamint kétmilliárdot az atombomba megépítését célzó Manhattan-tervre.

„RENDKÍVÜL PUSZTÍTÓ EREJŰ ÚJ FEGYVER”

Truman elnök 1945. július 7-én lépett az *Augusta* cirkáló fedélzetére, első európai útjára indulva az első világháború óta. Nyolc nap múlva Antwerpenben csatlakozott hozzá Dwight D. Eisenhower tábornok, a nyugati szövetséges haderő főparancsnoka. Brüsszelbe utaztak, majd onnan Berlinbe repültek, Európa hajdan negyedik legnagyobb városába. A brit és amerikai hadirepülők Berlint nagyrészt romhalmazzá bombázták, ami pedig netán megmaradt, azt a szovjetek rombolták szét. Július 16-án autókonvoj vitte végig Trumant a városon. A romok halálszagot árasztottak. A törmelékek között holttestek rothadtak, és elvadult kutyák civakodtak a csontokon. Egy egész civilizáció hevert ott romokban. „Karthágó, Baalbek és Jeruzsálem jutott az eszembe... – jegyezte fel Truman a naplójába. – Reménykedem ugyan valamiféle békében – de attól tartok, a gépek pár évszázaddal az erkölcsök előtt járnak, és mire az erkölcsök felzárkóznak, már nem lesz semmi szükség rájuk.” Berlinben akkor dél-

után volt, Amerikában pedig reggel, amely az új-mexikói Alamogordo közelében, a sivatag felett a kelő napnál is fényesebb, vakító villanással köszöntött be.

Truman elnök a Berlintől keletre fekvő Potsdamban, a hódító Vörös Hadsereg megszállta területen találkozott Churchill-lel és Sztálinnal. A Cecilienhof-palotában, Vilmos porosz koronaherceg egykori nyári rezidenciáján gyűltek össze. Truman bizonytalan volt afelől, hogyan használja a kezében lévő roppant hatalmat. Churchill kimerült öregember benyomását keltette; választási veresége azon a héten vetett véget miniszterelnökségének. Sztálin kifejezéstelen arcáról nem lehetett semmit leolvasni. Amint Truman naplójában olvasható, „Joe bácsi* fáradtnak és elnyűttnek látszott, a min. eln. pedig elveszettnek”. Másnap az elnök hírt kapott Új-Mexikóból. Aznap este rendkívül feldobott hangulatban érkezett meg Sztálin bankettjére.

A tizenhét napos potsdami konferencián egy nagy kérdésben egyezés született: a bombát le kell dobni Japánra. Július 24-én déli fél 12-kor Truman és Churchill tanácskozott katonai parancsnokaikkal. Késő délután az amerikai elnök félrevonta Sztálint. „Mellékesen megemlítettem Sztálinnak, hogy van egy rendkívül pusztító erejű új fegyverünk – írta Truman az emlékirataiban. – Az orosz vezető nem árult el különösebb érdeklődést. Mindössze annyit mondott, hogy örömmel hallja, és reméli, »jó hasznát vesszük a japánok ellen«.”

A szovjet hírszerzésnek köszönhetően Sztálin ekkor már tudott a bombáról.

Két hét múlva a titkos fegyver nem volt titok többé. A Hirosimára és Nagaszakira ledobott két atombomba közel kétszázezer áldozata csaknem kivétel nélkül civil volt. A második bomba célba juttatása előtt az *Augusta* kikötött Virginiában. Harry Truman visszatért a Fehér Házba, Mandzsúriát milliós szovjet haderő szállta meg, Hirohito japán császár pedig összehívta a haditanácsot a tokiói Császári Könyvtárba, hogy döntsenek arról, miként viseljék el az elviselhetetlent. A japán kapituláció híre 1945. augusztus 14-én érkezett meg Washingtonba.

* Az *Uncle Joe* kifejezés Joszif V. Sztálinra (angolul *Joseph Stalin*) vonatkozik.

„TITKOS VILÁGMÉRETŰ HÍRSZERZÉS”

Truman elnök most már tudta, milyen keveset tud arról, mi folyik a világban. Azt azonban nem tudta, hogyan tegyen szert erre a tudásra. Hoover megígérte, hogy szállítja neki, amire szüksége van. Viszonzásképpen hatalmat akart.

„Az Egyesült Államok biztonsága a jövőben szükségessé teszi és megköveteli egy hatékony világméretű hírszerző szolgálat működését” – írta Hoover az igazságügyi miniszternek augusztus 29-én. Az FBI „jól fel van készülve az ilyen szolgálat működtetésére – állította. – Tény, mint ahogyan ön is jól tudja, hogy a nyugati féltekén az Iroda által működtetett SIS-program mindmáig teljességgel sikeres volt.”¹⁸⁷

Szeptember 6-án Hoover már erőteljesebben zörgetett az elnök ajtaján. Feljegyzésében két freudi helyesírási hiba árulkodott a bosszúságáról. Erős nemtetszésének hangot adva döntést követelt „Donovan bűnös dinasztia-építő terve” és „Donovan borzasztó holt titkai”^{*} miatt.¹⁸⁸

Egy döntést meg is kapott. Szeptember 20-án Truman menesztette Donovan, és feloszlatta a Stratégiai Szolgálatok Hivatalát. Az 1945-ös nyár vége úgy köszöntött be, hogy az Egyesült Államok hírszerző szolgálat nélkül maradt.

Másnap Hoover személyesen nyomta az igazságügyi miniszter kezébe tervezetének szövegét, és sürgette, hogy azonnal küldje át az elnöknek. Az *FBI-tervezet az Egyesült Államok világméretű titkos hírszerző hálózatáról* című dolgozat Hoovert tette meg az amerikai nemzetbiztonság megkérdőjelezhetetlen felügyelőjévé.¹⁸⁹

A terv értelmében Hoover vezetése alatt az FBI-ügynökök a szovjetek után kémkednek otthon és külföldön, munkájukat a Külügyminisztérium hírszerzési elemzői rostálják át és dolgozzák fel, Hoover pedig összehangolja a titkos műveleteket a külügyi tárca vezetőjével és a hadügyminiszterrel. Hoover meg akarta értetni az elnökkel, ha az amerikai hírszerzést külföldi és belföldi szegmensre osztják fel, kihívják maguk ellen a sorsot, és katasztrófá-

* A freudi elszólás csak az eredetiben érvényesül a következőképpen: az első idézetben Hoover the *perpetuation of his dynasty* (dinasztiajának megörökítése/fenntartása) helyett a *perpetration* (bűnözés/bűnelkövetés) szót használja, a másodikban pedig a *dyed-in-the-wool* (konok/megrogzott/makacs) kifejezés helyett az (amúgy nemlétező) *died-in-the wool* szerepel (*died* = a *die* [meghal] ige múlt ideje és melléknévi igeneve).

ba sodorják magukat. Közben már folyamatosan küldöztette Trumannak a hírszerzési információkat, köztük százoldalas jelentéseket az Egyesült Államokban működő, tucatnyi külföldi követséget is bázisul használó felforgató tevékenységről.

1945. október 2-án Hoover átküldött egy különleges FBI-ügynököt a Fehér Házba: meg akart bizonyosodni arról, elolvasta-e az elnök az előterjesztését. Nagy ravaszul Morton Chilest, az elnök egyik régi barátjának fiát választotta a misszióra, akit Truman már csecsemőkora óta ismert. „Körülbelül harmincöt perces látogatáson jártam Truman elnöknel – áll Chiles Hoovernek küldött aznapi írásos jelentésében. – Alaposan átbeszéltük az Iroda részvételét a világméretű hírszerzésben a nyugati féltekén, valamint hatásköre világméretű kiterjesztésének ajánlatosságát.”¹⁹⁰

Chiles azonnal rájött, hogy az elnök nem ismeri Hoover előterjesztését. Ha látta is, nem olvasta el. „Alkalmam nyílt átfogóan megmagyarázni neki az Iroda tervezetét, az Iroda műveleti módszereit és mindazokat az okokat, amelyek miatt célszerű, ha az Iroda hatósugara az egész világra kiterjed – jelentette Chiles. – Aggodalmát fejezte ki arra az eshetőségre nézve, hogy egy világméretű hírszerző szervezet egyfajta »Gestapóként« híresülhet el.”

Hoovernek nem ezúttal kellett először hallania, hogy embereit a nácikhoz hasonlítják, de elnöktől most hallotta először.

Truman a Külügy- és a Hadügyminisztérium legtapasztaltabb embereihez fordult az amerikai hírszerzés és nemzetbiztonság új alapokra helyezése ügyében. November 20-án egytucatnyian össze is gyűltek a külügyminiszteri nagy tárgyalóteremben. A Dean Acheson külügyminiszter-helyettes vezette megbeszélésen nagyon kevés eredmény született, kivéve, hogy „az Elnök határozottan leszögezte: az FBI nem működhet az Egyesült Államok területén kívül”.¹⁹¹

Az értekezleten csendben ült és jegyzetelt valaki, akit nagyon érdekelt az Egyesült Államok titkosszolgálatának jövője: Alger Hiss, a Külügyminisztérium Különleges Politikai Ügyosztályáról (*Office of Special Political Affairs*). Hiss az amerikai diplomácia emelkedő csillagaként ott volt Jaltában is, ahol Rooseveltt, Churchill és Sztálin kísérletet tett a háború utáni új világrend kialakítására. Hiss ekkor már tíz éve beépített kommunista ügynök volt az Egyesült Államok kormányában.

Ugyanaznap a külföldi kémkedés korifeusai Moszkvában felvillanyozó gyorshírt kaptak első számú londoni kémjüktől. „Az amerikaiak nyomozást

folytatnak egy újabb szovjet hírsz. szervezet után az USA-ban”¹⁹² – jelentette Kim Philby, vezető beosztású brit hírszerzőtisz, beépült szovjet vakond. A titkos információt William Stephensonnak, a washingtoni brit hírszerzés fejének egyik táviratában fogta el, akinek abszolút hiteles forrása pedig maga volt a Szövetségi Nyomozóiroda igazgatója.

Hoover egy héttel később terjesztette elő a kémügyet az elnöknek, az igazságügyi és a külügyminiszternek megküldött hetvenegy oldalas, szigorúan titkos jelentésben. A *Szovjet kémkedés az Egyesült Államokban* című, dermesztő tartalmú dosszié 1945. november 27-én kelt. A benne felsorolt sok név egyike Harry Dexter White-é volt, aki keményen munkálkodott az Egyesült Államok Pénzügyminisztériuma által a Nemzetközi Valutaalapra és a Világbankra vonatkozó részletes tervezetek kidolgozásán, míg egy másik prominens szereplő, Alger Hiss az Egyesült Nemzetek (ENSZ) szervezeti felépítésének munkálataiban működött közre. Hoover tehát azt közölte az elnökkel, hogy a háború utáni világ létrehozására irányuló amerikai tervek vezető építőmesterei közül ketten is kommunista kémek.

Truman nem méltatta figyelemre Hoovert. Nagyon ritkán olvasta el a nemzetbiztonságra vonatkozó FBI-aktákat és feljegyzéseket. – Truman elnök nem az a fajta ember volt, aki értékelte vagy értette volna a hírszerzést – mondta Cartha DeLoach, Hoover bizalmas embere. – Úgy vélte, hogy Mr. Hoover az ellensége. Eszerint bánt is vele.¹⁹³

Az igazgató és az elnök ekkorra már engesztelhetetlen ellenségekké váltak. Politikai harcuk az Egyesült Államok nemzetbiztonságáról folyó háborúvá fajult. Hoover az első világháború óta már hat elnök alatt szolgált, de mindeddig sohasem kellett ellenségként szemben állnia egyikükkel sem. Franklin Rooseveltől titokban rendkívüli hatalmi jogosítványokat kapott, hogy politikai hadviselést folytasson Amerikában. Ezekkel továbbra is élni kívánt, akár tud erről Truman, akár nem.

Hoover meggyőződése szerint az elnök volt a gyenge láncszem az ország vezetésében. Őszintén hitte, hogy neki magának kell irányítania a tábornokokat, a politikusokat és az amerikai népet az antikommunista háborúban. Az FBI-ra pedig úgy tekintett, mint Amerika leghatalmasabb erejére a hazai fronton folyó élethalálharcban.

Hoover agyában hatalmas világtérkép rajzolódott ki. Látóköre nem korlátozódott Amerikára. Azok a veszélyek, amelyekkel eddig szembekerült, Berlinton New Yorkig, Moszkvától Új-Mexikóig és Tokiótól Hawaï-ig terjedtek.

Szentül hitte, hogy a szovjetek alattomos támadást terveznek az Egyesült Államok ellen, és ehhez az amerikai kommunisták szolgálnak rohamcsapatul. Értelmet és erőt kell sugároznia Washingtonból szerte a glóbuszra, hogy megvédje az Egyesült Államokat. Az egész világ volt a hadszíntere.

ERŐPRÓBA

1945 végén Hoover titkos hírszerzési aktát nyitott. A beosztottjaitól neki érkező jelentések erre a célra elkülönített példányának margójára töltőtollal feljegyezte a gondolatait. A királykék tintával papírra vetett kommentárokat nevének kezdőbetűjével (H) zárta, mintegy parancsként hitelesítve az oda-vetett feljegyzéseket.

Kézírásos jegyzeteit olvasva szinte hallhatjuk, amint hangosan gondolkodik, Haragja személyes és politikai indíttatású volt, keserű és engesztelhetetlen, vicsorgó és metszően éles. Magasröptű fejtegetései sistergő düh-rohamokkal váltakoztak. Humora szarkasztikus, helyenként ingerült volt. Mérhetetlen tudása szűklátókörűséggel párosult.

Ezek az akták huszonhét éven át keletkeztek. Lényegében Hoover naplónak tekinthetők, és kirajzolódik belőlük a hidegháború titkos története, ahogyan ő látta. Mindenekelőtt pedig feltárják állandó és megingathatatlan félelmét, hogy Amerika elveszítheti a kommunizmus ellen vívott háborút.

1946-ban és 1947-ben Hoover háromfrontos harcot vívott. Küzdött az amerikai hírszerzés felügyeletének megszerzéséért. Küzdött azért, hogy meggyőzze az amerikai vezetőket: a hidegháború hátralévő életükben mindvégig folytatódni fog. Végül pedig politikai hadviselésbe kezdett az elnök ellen.

Teljesen kikelt magából, amikor tudomást szerzett Truman tervéről, miszerint az OSS feloszlátása után a hírszerzés romjain létrehozandó központi hírszerző szervezet élére új igazgatót nevez ki, aki az FBI kémek és árulók

elleni akcióit is felügyeli majd. „Teljességgel megvalósíthatatlan – írta Tom Clark igazságügyi miniszternek 1946. január 15-én. – Tönkretenné az összes létező ügynökséget, beleértve a Szövetségi Nyomozóirodát.” Amikor a miniszter kifogásolta a nyers szóhasználatot, Hoover nyomban visszalőtt: „Abszolúte nem osztom az Ig. Min. nézeteit... Az engedmények végül még több nehézséget okozhatnak. H.”¹⁹⁴

Hoover legnagyobb megrökönyödésére 1946. január 24-én az elnök Sidney Souers tartalékos ellentengernagyot, a Demokrata Párt egyik oszlopos tagját nevezte ki a Központi Hírszerzés első igazgatójává.¹⁹⁵ Az Ovális irodában megtartott rögtönzött ceremónia keretében Truman fekete köpenyt, fekete kalapot és kis játék fatört nyújtott át Souersnek, majd lovaggá ütötte mint a „Kalandvágó Szimatcsapat” főnökét.* Másnap Hoover magához hívta Souerst irodájába, az FBI központjába. Az admirális rövidesen a tenyeréből evett, „Nagyon világosan meg kellett értetnem vele, hogy nagymértékben az FBI-ra szükséges támaszkodnia tanácsért és véleményért” – írta Hoover vezető beosztottjainak Ezzel hozzáírta az admirálist hasznos alárendeltjeinek listájához.¹⁹⁶

Hoover a maga erejéből nem tudta ugyan megsemmisíteni azt a tervet, amelynek alapján a Központi Hírszerző Ügynökség (*Central Intelligence Agency, CIA*) létrejött, de minden tőle telhetőt megtett hatalmának megőrzésére. Ennek érdekében elment a Pentagonba, hogy konzultáljon Dwight D. Eisenhower tábornokkal, az amerikai hadsereg legerősebb emberével. Kifejtette álláspontját, miszerint a Központi Hírszerzés új rendszerével Truman tönkre fogja tenni az amerikai kémkedést. „Eisenhower tábornok az iránt érdeklődött, hogy ez miképpen érinti a Szövetségi Nyomozóirodát” – jegyezte fel Hoover. Az igazgató így válaszolt: „Úgy néz ki, hogy az FBI kénytelen lesz feladni a külföldi műveleteket”, mire Eisenhower „megrökönyödésének és őszinte aggodalmának adott hangot”. Ezzel Hoover hozzáírta a tábornokot befolyásos szövetségeseinek listájához.¹⁹⁷

* A jelenet csak a Truman által használt *cloak and dagger* kifejezés jelentésének ismeretében érthető: a *cloak* köpenyt, a *dagger* tört jelent, maga a *cloak and dagger* kifejezés pedig romantikus, kalandregényekbe illő stílusú kémkedést/intrikálást/szimatólást jelent.

„KÖZVETLEN BEÉPÜLÉS”

Miután sikertelenül próbálta megakadályozni a Központi Hírszerzés igazgatójának beiktatását, Hoover beépüléssel és szabotázzsal tett kereszttbe az éppen csak formálódó kémügynökségnek.

Ebben kapóra jött neki, hogy hozzá fordult segítségért Bill Quinn ezredes, aki új központi hírszerzési alakulat létrehozásán fáradozott titkos műveletek és kémkedés végrehajtására, de az egyenruhások heves ellenállásába ütközött, mert a katonák közölték vele, hogy szervezetében hemzsegnek a kommunisták. Az FBI-ban gyűltek az olyan akták, amelyek azt rebesgették, hogy a Központi Hírszerzés vörösöket toboroz,

Quinn nagy reverenciával felkereste Hoovert. Ekképpen emlékezett vissza a találkozóra:

„– Mit kíván tőlem? – kérdezte Hoover.

– Mr. Hoover – felelte Quinn –, a kérdésére nagyon egyszerű a válasz: ki kellene deríteni, hogy a szervezetemben vannak-e komcsik.

– Nos, ezt megtehetjük – szolt Hoover.

– Miközben azt vizsgálják, nem végez-e felforgató tevékenységet valaki, lennének szívesek kriminalisztikai szempontból is utána nézni?

– Rendben.

– Mielőtt eldöntjük, hogyan is csináljuk, a jövő érdekében és a legszélesebb körű együttműködés reményében szeretném megkérni: delegálja egy emberét, aki az összekötője lenne az ügynökségemben.”

Ennek hallatán Hoover csaknem leesett a székéről, idézte fel a jelenetet az ezredes. „Tudtam, mi jár a fejében – emlékezett vissza Quinn. – Valószínűleg arra gondolt: »Te jó ég, ez a pasas itt arra kér, hogy közvetlenül épüljek be az ügynökségébe.«”¹⁹⁸

Quinn ezzel felkérte az FBI-t, hogy kémkedjen a kémei után. A kapcsolattartás beépülést jelentett. Jobb kezddel kezdet rázol, a ballal meg a zsebében kotorászol.

Az iroda alapos vizsgálatot folytatott tucatnyi központi hírszerzőtiszttel politikai lojalitása ügyében. Sokukat kifejezetten orosz és kelet-európai háttérük miatt alkalmaztak, amivel *ab ovo* gyanúsak voltak Hoover szemében. A Központi Hírszerzés első három igazgatója felkérte Hoovert: segítse őket tapasztalt FBI-tisztekkel, terepi kiképzéssel, a jelentésírás megtanításával, valamint a megbízható informátorok és beszervezett külföldi ügynökök ne-

vének és személyazonosságának megadásával. Hoover kéjelegve utasította vissza ezeket a kéréseket.

Forrt benne a harag amiatt, hogy kirekesztették a világméretű hírszerzésből. Célul tűzte ki, hogy visszaszerzi vezető pozícióját.

„HISZTÉRIKUS IDŐKET ÉLTÜNK”

Hoover kérésére Souers admirális a következőket írta Truman elnöknek 1946. április 17-én: „A lehető legsürgetőbb [érdeünk], hogy a Szövetségi Nyomozóiroda engedélyt kapjon biztonsági funkcióinak további ellátására... a nyugati félteke országaiban, Londonban, Párizsban, Rómában, Manilában, Tokióban és a németországi amerikai zónában. Az általa gyakorolt biztonsági misszió jól illusztrálható azzal az Ottawában folyó kanadai nyomozással, amely érinti az Egyesült Államokat, valamint Angliát is.”¹⁹⁹

A „kanadai nyomozás” ez idő tájt éppen kezdett fényt deríteni arra, hogy a szovjet kémkedés hozzáfér Amerika atomarzenálájához.

Az ügy a harminchat éves Igor Szergejevics Guzenko – a Vörös Hadseereg hadnagya – hanyagságának köszönhetően pattant ki. Guzenko Sztálin kémje volt az ottawai szovjet katonai attasé hivatalában; sifírozó tisztviselőként titkos táviratokat és rejtjelkulcsokat kezelte. Egy este szemétkosárba dobta néhány, Moszkvának küldött kódolt üzenet fogalmazványát. Az egyik takarítónő – a szovjet titkosszolgálat beépített lisztje – megtalálta őket, és jelentette a nagykövetnek. Arra, aki a sztálini titkosszolgálat biztonsági előírásait megsértette, szibériai száműzetés vagy halál várt. Guzenko magához vett minden titkos táviratot, amit hirtelenjében talált, és futott az életéért. Három napot töltött szökésben, mielőtt a Kanadai Királyi Lovasrendőrséget meg tudta győzni, hogy helyezték védelem alá.

Az FBI ottawai jogi attaséja is bekapcsolódott Guzenko kihallgatásába, Hoover pedig rövidesen hetvenöt ügynököt állított rá az ügyre.

A Guzenko-ügy egyszerre négy dologra derített fényt: Ottawa az egész észak-amerikai szovjet kémhálózat irányító központja; a szovjetek kémeket vagy kémeket építettek be valahova a Külügyminisztériumba; egy Allan Nunn May nevű brit atomfizikus Moszkva ügynökeként beépült a Manhattan-tervbe; a szovjet hírszerzés elsődleges, mindennekefelett álló célja az, hogy az atombomba titkát megszerezze.

Ekkorra már a szovjet kémvilág egy másik dezertőre is az FBI kezére került: Elizabeth Bentley akit korábban elkötelezett amerikai kommunistaként ismertek. Először 1942-ben kereste meg az FBI-t, de az iroda nem hitt neki. Szellemileg és ideológiailag egyaránt zavartnak mutatkozott azzal kapcsolatban, hogy miért áll át a másik oldalra.

– Flúgos egy nő volt. Egy bolond, tényleg – mondta róla Jack Danahy különleges ügynök, aki évekig dolgozott az ügynön. – Volt neki egy sor hibbant szeretője, fasiszták Olaszországban és kommunisták az Egyesült Államokban. – Amikor az FBI-hoz fordult, minden ügynökkel kikezdett a hivatalban, aki csak szóba állt vele... Fájts is a fejünk emiatt. No de zárdákban nem találtunk informátorokat, tudja.²⁰⁰

Az iroda mindig is kételkedett Bentley szavahihetőségében. Megrögzött alkoholistá volt, de józan állapotban a memóriája remekül működött. Furcsa történettel állt elő, amely azonban igaznak bizonyult: korábban egy szovjet kémhálózatot szolgált futárként. Neveket is megadott – összesen nyolcvanat, habár kémkedés miatt egyikük sem került börtönbe, és mindössze kettőt ítélték el később más bűncselekményekkel kapcsolatban.

Hoover végül úgy döntött, hitelt ad az excentrikus, köpönyegforgató nő vallomásának.

Bentley együttműködése lehetővé tette az FBI számára, hogy képet alkosson a szovjet hírszerzés rendszeréről, amely már vagy tizenkét éve be akart épülni az Egyesült Államok kormányába. Miután az FBI elfogadta, hogy Bentley jóhiszeműen vallott, Hoover 227 ügynököt állított rá a nyomozásra. Csakhogy ekkorra az ügy lényegét már megosztotta brit hírszerző kollégájával Washingtonban; a hírt sürgősen továbbították Londonba, ahonnan Kim Philby, a brit titkosszolgálatba beférkőzött szovjet vakond jóvoltából már el is jutott Moszkvába.

A szovjetek haladéktalanul reagáltak Philby riasztására. Legtöbb, háborús időkben beépített hírszerzőtisztjuket utasították, hogy azonnal hagyják el az Egyesült Államokat, kémhálózataikkal pedig megszakították a kapcsolatot. Amikor azután az FBI keresni kezdte a szovjeteket, már bottal üthette a nyomukat.

1946. május 29-én Truman elnök hitetlenkedve olvasta Hoover legújabb jelentését a Fehér Ház számára.

„Óriási szovjet kémhálózat működik Washingtonban – írta Hoover az elnöknek és az igazságügyi miniszternek megküldött „személyes és bizalmas”

üzenetében. – Az ügyben benne van számos magas rangú kormánytisztviselő is, akik neve az alábbiakban olvasható.”²⁰¹ A listán szereplő nevek némelyike valóban sokkoló volt. Hoover gyanúsítottjai között szerepelt Dean Acheson külügyminiszter-helyettes, valamint John J. McCloy korábbi hadügyminiszter-helyettes, az amerikai *establishment* két olyan szilárd tartóoszlopa, akik antikommunista elkötelezettségét soha senki sem kérdőjelezte meg.

Az állításokat az igazságügyi miniszter sem hitte el. – Hisztérikus időkét éltünk – mondta Clark, aki azonban már kezdte megtanulni, hogy Hoover titkos hírszerzésben rejlő hatalmát komolyan kell venni. Rájött ugyanis, hogy az FBI-igazgató őt is megfigyelteti. „Valahányszor valamilyen lejárató információ érkezett a minisztériumba rólam, rögtön bele is tették abba az aktába. Felháborító volt – mondta Clark.”²⁰²

„LE KELLENE SZÁMOLNUNK VELE”

Hoover továbbra is arról igyekezett meggyőzni a Fehér Házat, hogy Sztálin kémei megpróbálják ellopni Amerika atomtitkait. Erre buzdította őt az FBI hírszerző főnöke, Mickey Ladd, egy észak-dakotai szenátor fia is. Ladd totális, korlátlan hadviselésre szólított fel a kommunizmus ellen, beleértve a tömeges letartóztatásokat és a felforgatásgyanús személyek őrizetbe vételét a kémelhárítás jegyében. Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának nagyjából nyolcvanezer tagját egytől egyig fel akarta venni az FBI titkos Biztonsági indexébe. Ha pedig már szerepelnek a nyilvántartásban, „szükségállapot esetén” tömeges letartóztatási parancs alapján letartóztathatják őket egy országos razzia során.²⁰³

Hoover egyetértett a javaslatlalt. Anélkül, hogy a Biztonsági index létezését felfedte volna, közölte Clark igazságügyi miniszterrel: az FBI „fokozza a nyomozást a kommunista párt tevékenysége után”, és „összeírja a kommunista párt minden tagját, olyan más személyekkel együtt, akik veszélyesek lehetnének, amennyiben a diplomáciai kapcsolatok megszakítására kerülne sor a Szovjetunióval”. A legegységelműbb szavakkal kimondta, hogy egy esetleges politikai válság szükségessé tehetné „nagyszámú amerikai állampolgár azonnali őrizetbe vételét”.²⁰⁴

Hoover fokozta háborúja intenzitását a Fehér Házzal szemben. További több száz ügynök alkalmazására kért pénzt, hogy a szovjet kémtevékenység

és a kommunista felforgatás ellen nyomozzon, Truman viszont a kongresszusnak megküldött első költségvetési tervezetében Hoovernek hatszáz emberét kívánta leépíteni; az elvonás a fontvonalban küzdő csaknem minden hetedik FBI-ügynököt érintette. Amióta Hoover állt az élen, az irodának ilyen mértékű megszorítással nem kellett szembenéznie. Az igazgató a lefaragásokra válaszul hazahívta külföldön szolgáló ügynökeit.

1946. július 8-án Hoover a műveletek haladéktalan befejezésére szólította fel latin-amerikai és karibi ügynökeit. Korábban a Központi Hírszerzés új igazgatójának, Hoyt Vandenberg tábornoknak azt ígérte ugyan, hogy a zökkenőmentes átmenetre biztosít egy évet, de a nyár végére az FBI üres hivatalokon és dühös nagyköveteken kívül mást nem hagyott maga mögött.

„Gyorsan lépjenek és szálljanak ki belőle, amilyen gyorsan csak lehet” – utasította embereit.²⁰⁵ Hét héttel később az FBI maradéktalanul kivonult Közép-Amerikából és a karibi térségből, majd nemsokára egész Dél-Amerikából is. „Minden nyomozati aktát, a folyamatban lévőket és a lezártakat egyaránt, elégettek” – jelentette a központnak C. H. Carson, Hoover latin-amerikai térségi helytartója, mihamarabb minden akciót leállított Mexikóban, Guatemalában, Costa Ricában, Nicaraguában, El Salvadorban, Hondurasban, Venezuelában, Haitin és Kubában.²⁰⁶

Hoover elment a Fehér Házba, és alaposan megmondta a magáét. Ha az elnök azt akarja, hogy az FBI szálljon ki a külföldi hírszerzésből, ha a Központi Hírszerzés igazgatójára akarja átruházni a feladatot, megkapja, amit akar.

De senkinek, aki valaha is dolgozott az irodának – legyen akár aktív, nyugállományú, első- vagy harmadvonalbeli nem engedélyezi, hogy munkát vállaljon az új Központi Hírszerző Ügynökség kötelékében, közölte Hoover az elnök stábfőnökével, Leahy admirálissal. Leahy azt tanácsolta Vandenberg tábornoknak, hogy „vigyázzon, nehogy megsértse Mr. Hoovert”.²⁰⁷ Amikor Vandenberg javaslatot tett arra, hogy állítsanak fel globális nyilvántartást a külföldi kapcsolatokról, Hoover figyelmeztette vezető munkatársait: „Aprólékos gonddal kísérjék figyelemmel ennek a szervezetnek bármilyen és az összes utasítását, mivel szerintem *megrészgült* a hatalomtól, és kész alattomosan magához ragadni mindent.”²⁰⁸ Amikor pedig meglátott egy új törvénytervezetet, amely a Központi Hírszerzés igazgatóját további jogkörökkel ruházta volna fel, azt írta: „A »birodalomépítő«... bebetonozzák jelenlegi monstruozitásukat, és még jobban beférkőznek a magán- és a családi szférába.”²⁰⁹

Hoover elutasító magatartása, az, hogy megtagadta az együttműködést a szárnyait bontogató CIA-val, közel járt a függelemsértéshez, szembeszegülése pedig a Külügyminisztériummal szinte a lázadás határát súrolta. Rosszindulatú döntése „komoly csapást [mér] biztonsági és hírszerző munkánk hatékonyságára” – írta Acheson külügyminiszter-helyettes.²¹⁰ Hoover azonban tántoríthatatlan maradt. Viselkedése felért egy Fehér Háznak címzett hadüzenettel.

„Azt hiszem, le kellene számolnunk vele” – írta Mickey Laddnek.²¹¹

Hoover haragja amiatt, hogy az elnök vonakodott átfogó háborút viselni a kommunizmus ellen, egyre csak fokozódott. Petíciókkal kezdte bombázni a szenátorokat és a kongresszusi képviselőket, amelyekben elegendő hatalmat követelt a maga számára Amerika megvédésére „a beszivárgó idegen ügynökök, ideológiák és a katonai hódítás veszélye” ellen.²¹² A fenyegetettségről vallott nézetei olyan erőteljesek voltak, hogy kezdték hatalmukba keríteni a washingtoni liberálisokat – és általuk magát az elnököt is.

Hoover a hidegháború politikai kultúráját honosította meg az Egyesült Államokban.

„VÖRÖS FASIZMUS”

1946. szeptember 26-án Clark Clifford, fehér házi jogtanácsos és asszisztense, George Elsey titkos jelentést küldött Truman elnöknek. Az állt benne, hogy készüljön fel a háborúra a szovjetek ellen. A figyelmeztetést Hoover és az FBI anyagaira alapozták, amelyben a szerzők felvázolták a katasztrófa-méretű ütközet haditervét.

Álljon készen, közölték az elnökkel, az atom- és biológiai fegyverekkel megvívandó harmadik világháborúra. Az ellenség a világ meghódítására törekvő szovjet diktatúra, amelyet egy alattomos hírszerző szolgálat támogat, és egy amerikai alvilági szervezet segít. Minden amerikai kommunista lehetséges kém, Moszkva katonája. Azon a héten Truman a következőket jegyezte fel naplójába: „Úgy tűnik, a vörösök, a kétes elemek és »rózsaszín társalkodók« összeverődtek, s kezdenek országos veszéllyé válni. Attól tartok, Joe bácsi Sztálin szabotázsfrontjává álltak össze.”²¹³

1946 novemberében – a gazdasági világválságot megelőző idők óta első ízben – a republikánusok elsöprő győzelmet arattak az országos választásokon, és többséget szereztek mind a szenátusban, mind a képviselőházban.* A kampány során erőteljes új antikommunista hangnemet ütöttek meg, azaz a markáns üzenettel, hogy az amerikaiaknak választaniuk kell a „kommunizmus és a republikanizmus” között.

* Itt az ún. félidős választásokról van szó az elnökválasztást követő második évben. Ilyenkor a 435 képviselőházi helyért indulnak harcba a jelöltek, ugyanis a képviselőház tagjainak mandátuma két évre szól.

A republikánusok politikai retorikája egyenesen abból a negyvenoldalas röpiratból táplálkozott, amelyet *Kommunista beszivárgás az Egyesült Államokba* címmel az Egyesült villámok Kereskedelmi Kamarája adott ki és terjesztett négyszázezer példányban országszerte. Üzenete kortesbeszédnek és templomi prédikációknak révén mindenhova eljutott. Szerzője egy baltimore-i pap, John F. Cronin atya, sok követővel rendelkezett az FBI hitbuzgó katolikus soraiban. A röpirat anyaga egyenesen az iroda titkos és bizalmas aktáiból, részben Hoovernek a Fehér Ház számára készített jelentéseiből származott. Cronin atya támogatta a 80. kongresszus* egyik újonc tagját, aki a kommunista veszéllyel kampányolt, ennek köszönhette megválasztását, s hogy 1947 januárjában a fővárosba érkezhett Kaliforniából.

A harmincnégy éves Richard Milhous Nixon rendkívül intelligens, mérhetetlen ambícióval és alig tetten érhető, páratlanul kifinomult intrikusi érzékkel megáldott politikus volt. Alacsony sorból emelkedett ki kemény munkával, amelynek hajtóerejét meghiúsult álmai jelentették. Tíz évvel azelőtt ugyanis, hogy kongresszusi képviselőként Washingtonba érkezett, még jogi egyetemi tanulmányai idején állásért folyamodott az FBI-hoz, de válasza sem méltatták. A következő negyedszázadban azonban a lehető legjobban kiaknázták kapcsolatait az irodával. Az első kapcsolatfelvételt 1947 februárjában Cronin atya támogatta: személyesen informálta Nixont az FBI nyomozásáról az amerikai kommunizmus és a szovjet kémkedés ügyében, bemutatta a vörösök üldözésére szakosodott ügynököknek, s a színpalak mögött Nixon és az iroda összekötőjeként működött.

Képviselőségének első napjaiban Nixon az Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Házbizottságban (*House Committee on Un-American Activities*, HUAC) kapott helyet. A bizottság elnöke, J. Parnell Thomas, New Jersey állam republikánus képviselője korlátolt újjazdagg volt, aki hamarosan börtönbe került politikai korrupció miatt. A bizottság hírhedt volt túlkapásairól; 1939-ben hírlapi szenzációként szolgált a filmipart megcélzó vizsgálata, amely akkor futott zátonyra, amikor közvetve kommunistasággal vádolta meg a göndör hajú színészpálmát, Shirley Temple-t. Most azonban a bizottság profi stábjában ex-FBI-ügynökök és egykori kommunista párttagok

* A kongresszus 1789 óta két éves ciklusokban működik, s ennek megfelelően sorszámozzák. A sorszám alapján a naptári év is beazonosítható a kongresszusi ciklus plusz első, illetve második ülészak számaival.

is helyet foglaltak; az utóbbiakról felfektetett aktákból az amerikai kommunizmus titkos, bár erősen szelektív története rajzolódott ki. A stáb kapcsolata az irodával a hidegháborús politika egyik legátütőbb erejét alkotta.

„ROSSZINDULATÚ ÉS GONOSZ ÉLETFORMA”

1947. március 26-án délelőtt a bizottság összeült, hogy meghallgassa J. Edgar Hoover nyilvános tanúvallomását. Hősies pillanat érkezett el most Hoover életében. Ötvenkét éves volt, és már csaknem negyedszázada állt az FBI élén. Ő volt az antikommunizmus arca Amerikában.

Ezen a napon Hoover nyíltan szakított a felsőbb hatalommal. A következő negyedszázad folyamán, egészen halála napjáig, csak akkor engedelmeskedett az elnöki rendeleteknek, ha úgy látta jónak. Tanúvallomása egyértelmű szembeszegülést jelentett a Truman-adminisztrációval, annak a deklarálását, hogy szövetségben áll az elnök legbefolyásosabb politikai ellenfeivel a kongresszusban.

Hoover komoly befolyással rendelkezett az elnöki hatalomgyakorlásra is. Hónapokon át tartó szüntelen nyomásának engedve, öt nappal a bizottsági ülés előtt, Truman elnöki rendeletét írt alá, amelyben utasítást adott az amerikai történelem addigi legnagyobb szabású kormányzati vizsgálatára, a Szövetségi lojalitási és biztonsági programra (*Federal Loyalty & Security Program*). Ennek keretében az FBI mintegy kétmillió kormánytisztviselő átvilágítására kapott felhatalmazást, és tizennégyezret is meghaladó esetben mélyreható nyomozást indított magánéletük és politikai nézeteik feltárására. A program végül egyetlen szovjet kémet sem talált kormányzati berkekben, de az illojális személyek elleni hajsza az egész amerikai politikai rendszert áthatotta.

Hoover közölte a kongresszussal és az amerikaiakkal; a kommunista párt, amelyet a Szovjetunió világhatalmi álmai vezérelnek, befészkeli magát az Egyesült Államok társadalmi és politikai szervezetébe azzal a küldetéssel, hogy megbuktassa Amerikát – a Truman-adminisztráció pedig nem veszi komolyan ezt a fenyegetést. „A kommunizmus valójában nem politikai párt – jelentette ki a meghallgatáson –, hanem életforma; rosszindulatú és gonosz életforma. Betegséghez hasonló állapotban mutatkozik meg, amely járványként terjed, és mint járvány idején, karanténra van szükség, nehogy megfertőzze a nemzetet.”²¹⁴

Meglehet, a kommunista párt papíron jelentéktelen erőnek látszik az amerikai politikában – Hoover hetvennégyezerre tette a tagok számát –, a befolyása ennél végtelenül nagyobb: „Minden egyes párttagra tíz másik esik, aki kész, hajlandó és képes pártmunkát végezni. Ebben áll a kommunizmus legnagyobb veszélye – mert ezek azok az emberek, akik ártó szándékkal beférkőznek az amerikai élet különböző szféráiba.”

Hoover ezután közölte: túlságosan is kevés amerikaiban „van meg a buzgóság, az odaadás, az állhatatosság és az igyekezet, hogy megismerje a vörös fasizmus veszélyét. Féltem a liberálisokat és a haladó szelleműeket, akik megtevéstve és rászedve együttműködnek a kommunistákkal. Bevallom, nem tudok szabadulni az aggodalomtól, amíg a kommunisták képesek megnyerni lelkipásztorokat, hogy támogassák gonosz tevékenységüket... Igenis aggódok, amíg az iskolaszékek és a szülők eltérnek olyan viszonyokat, amelyekben a kommunisták és a hasonszőrűek a tudományos szabadság örve alatt taníthatják ifjúságunkat életformára... Igenis van okom az aggodalomra, amíg a szakszervezetekbe beférkőzik, uralkodik felettük és átítatja őket a kommunizmus vírusa... Elfog a félelem népünk egészének tájékoztatatlansága miatt, amely kész bevenni a kommunista propaganda mérgező tablettáit.”

Hoover politikai támogatásáról biztosította az Amerika-ellenes Tevékenységeket Vizsgáló Bizottságot és tagjait az antikommunista háborúban. Ezentúl egy csapatot alkottak. A továbbiakban az FBI titokban adatokat gyűjtött, arra törekedve, hogy „könyörtelenül üldözze” a felforgatókat, a bizottság pedig minden tőle telhetőt megtett a nyilvánosság felhasználásával – Hoover szavaival élve – „az Amerikát fenyegető erők nyilvános leleplezése érdekében”.

A meghallgatás napján Hoover személyesen is találkozott Nixonnal, és kiválóan megértették egymást. Nixon megkérdezte, hol jelentik az amerikai kommunisták a legnagyobb veszélyt, Hoover pedig ráirányította figyelmét a felforgatásra az egyetemeken, a hírközlésben, a mozikban, és mindenekelőtt magában a kormányban.

Nixon kedvező benyomást tett Hooverre.

– Ki ez a fiatalember? – kérdezte egyik régi barátjától a meghallgatás után.
– Úgy néz ki, jó emberünk lesz.²¹⁵

VÁRATLAN TÁMADÁS

Truman elnök egyre jobban meg volt győződve a kommunista fenyegetésben rejlő veszélyekről, egyúttal azonban mélységes bizalmatlansággal viseltetett Hooverrel szemben. „Nagyon erősen FBI-ellenes – írta Clark Clifford fehér házi jogtanácsos az elnökkel folytatott 1947. május 2-ai megbeszéléséről készített feljegyzésében. – Biztosítani akarja az FBI féken tartását.”²¹⁶ Truman érzése szerint Hoover „egyfajta diktatórikus tevékenységet” folytatott – mondta John Snyder pénzügyminiszter, az elnök régi barátja és politikai bizalmasa. – Azt hiszem, Truman úr általában úgy vélte, hogy Hoover úr egy Frankenstein-t hozott létre az FBI-ban.²¹⁷

Hoover természetesen jól tudta, mit gondol az elnök. Tudását ügyesen fel is használta, amint folytatta szakadatlan küzdelmét az amerikai hírszerzés feletti ellenőrzés megszerzésére. Ravaszul a kongresszus legbefolyásosabb képviselőinek nyakára járt, miközben 1947 tavaszán és nyarán az új nemzetbiztonsági törvény tervezetének vitája zajlott.²¹⁸

A törvényjavaslat a következőkről rendelkezett: az amerikai katonai szolgálatok egyesítése a Pentagon égisze alatt; a szárazföldi haderőt, a haditengerészetet és a nukleáris fegyverekkel felszerelt légierőt felügyelő védelmi miniszteri poszt létrehozása; a Fehér Házban koncentrálódó katonai, hírszerzési és diplomáciai potenciált összehangoló új Nemzetbiztonsági Tanács felállítása; az első békebeli amerikai kémiszolgálat megszervezése. „A kémkedés egyidős az emberiséggel – kezdte érvelését Hoover. – Mindig is megvolt, és továbbra is velünk marad mindaddig, amíg az emberek testvérisége valósággá, egyszersmind eszménnyé nem válik.” Addig azonban az Egyesült

Államoknak szüksége van törvényes alapokon nyugvó állandó, hivatásos kémszervezetre. Egyben kijelentette, hogy ennek működtetésére nincs nála alkalmasabb személy.

Hoover megértéssel fogadta „a felelős vezetők nyugtalanságát és félelmét”, akik ki vannak éhezve az információra a Szovjetunió és szövetségesei szándékait és képességeit illetően. Közölte, hogy kész kielégíteni az igényeiket. Ő felügyelné és koordinálná az FBI-ügynökök, a diplomaták és a katonák külföldön összegyűjtött hírszerzési információit. Az adatokat a Külügyminisztérium szakértői elemeznék. Az iroda folytatná a hajsztát a külföldi ügynökök után, és rajta tartaná a szemét az Egyesült Államokban szőtt kommunista terveken.

A jó hírszerzés megakadályozhat egy újabb Pearl Harbort. „Egy jövőbeni támadás indulhat akár a kontinentális Amerika területe ellen is – mondta Hoover. – Katasztrófális hatását minimalizálni lehet hírszerzéssel, amely időben figyelmeztet bennünket, s ezáltal lehetővé teszi, hogy felkészüljünk rá. A tudomány modern vívmányai és katonai alkalmazásuk felhívja a figyelmet arra, hogy mit várhatunk, de ez nem elég; fel kell készülnünk azzal, hogy tudjuk, mikor, hol és hogyan irányul majd ellenünk a támadás. Ezt pedig csak akkor tehetjük meg, ha világméretű alapokon nyugvó, megfelelő hírszerző hálózattal rendelkezünk.”

„Az FBI el tudná látni – folytatta – a világméretű hírszerzési lefedettséget körülbelül 1200 alkalmazottból álló személyi állománnyal és évi 15 millió dollárra becsült költségvetéssel.” Ezzel szemben, mutatott rá, a CIA-ra vonatkozó tervek becsült költségei „háromezer alkalmazott évi hetvenmillió dolláros kiadására” rúgnak. Erősen kifogásolta a CIA-t érintő előterjesztést, amely nem több „fantasztia, de gyakorlatiatlan birodalomépítők álmodozásánál”.

Roscoe Hillenkoetter ellentengernagyot nem sokkal korábban nevezték ki a Központi Hírszerzés harmadik igazgatójává tizennégy hónap leforgása alatt. (Hoover és beosztottjai már találkoztak is az admirálissal, és úgy találták: „nagyon őszinte azt az állítását illetően, hogy nem tud semmit” az új munkaköréről.)²¹⁹ Hoover érvelése szerint a hírszerzést „karriernek, nem pedig egy újabb szolgálati útnak” kell tekinteni; helyezkedő és szolgálati idejüket töltő* katonákat megbízni hírszerzési tevékenység irányításával egy- vagy kétéves rotációban „tisztességtelen az országgal szemben”. Min-

* Hoover kétértelmű kifejezéssel él, mert a *time-serving* helyezkedőt és szolgálati idejét töltőt egyaránt jelent.

denekelőtt pedig, állította Hoover, Amerika egyszerűen nem akar Központi Hírszerző Ügynökséget, élén egy obskúrus cárral, aki az amerikai hírszerzők műveleteit irányítaná, az általuk összegyűjtött titkos adatokat kiértékelné, és az FBI külföldi hírszerző ügynökeinek munkáját minősítené.

Végezetül azzal is megfélemlítette tájékoztatóját, hogy rájátszott az elnök titkosrendőrséggel kapcsolatos félelmeire: „Szerencsénkre – mondta – nincs több szörnyű példa arra, mi történhet, ha egyetlen hatalmas központi szuperszervezetet hozunk létre, amely egyszerre nyomoz és ítélkezik, mint a német Gestapo.”

„TRAGÉDIA”

Minden érvelése ellenére azonban Hoover sikerét mégis felülmúlta egyik riválisáé, Allan Dullesé, akinek ékesszólása magasabbra szárnyalt, mint az övé. Dulles Vad Bill Donovan első számú protezsáltja volt, Donovan Wall Street-i ügyvédi irodájának sztárja és John Foster Dulles republikánus párti árnyékkülgügyminiszter öccse. Pipájával pöffekelve behízelgő, kifinomult, a ténykérdéseket ügyesen megkerülő tanúvallomást tett egy kongresszusi zárt meghallgatáson, 1947. június 27-én, a nemzetbiztonsági törvénnyel kapcsolatban.

Dulles biztosított mindenkit, hogy az új CIA tervezete szilárd alapon nyugszik. Az Egyesült Államok rendelkezik „a megfelelő nyersanyaggal ahhoz, hogy felépítse a világ legnagyobb hírszerző szolgálatát”. Néhány tucat külföldön szolgáló, jól képzett ember majd elvégzi a feladatot, – Nem hiszek a hatalmas ügynökségben – jelentette ki. – Alacsony létszámon kell tartani. Ha ez a dolog óriási polippá válik, nem működhet jól... A szolgálat műveleteit nem övezheti sem feltűnés, sem misztikus homály és hókuszpókusz, amelyben az amatőr detektív szívesen tetszeleg – közölte a kongresszus tagjaival. – A sikerhez mindössze kemény munka, megfontolt ítélőképesség és józan ész szükséges.²²⁰

Egy hónap múlva, július 26-án Truman elnök aláírta a nemzetbiztonsági törvényt. Az FBI nem kapott új jogosítványokat a hidegháborús bűnüldözésben. A Központi Hírszerzés igazgatója viszont annál többet.

Ettől a naptól Hoover kémkedni kezdett a CIA után. Hozzáfogott a kommunista-rokonszenyvvel vagy homoszexuális hajlammal gyanúsítható CIA-tisztek lehallgatásához. Az ügynökségnél tapasztalható „teljes felfordulásról” szóló jelentéseket így kommentálta: „Tragédia, hogy nem kerül nyilvános-

ságra, mennyire talmi valójában a CIA.”²²¹ Az ügynökség kémkedésben jártas embereket kunyerált az FBI-tól. Hoover beleegyezett, abban a reményben és elvárással, hogy ügynökei az ő kémeiként szolgálnak majd a CIA-n belül. Ezt kevesen tették meg – Hoover elvárásaihoz képest túl kevesen bár egyikük hamarosan jelentette: „Ha országunk népe a jelenlegi formáját mutató CIA-ra kénytelen hagyatkozni abban, hogy megakadályozzon egy újabb Pearl Harbor-i katasztrófát, jobban teszi, ha máris kezdi ásni a lövészárkokat.”

Hoover politikai hadviselése hónapról hónapra fokozódott. „Szerintem időpocsékolás ezt a szervezetet kiművelni” – jegyezte fel, miután felajánlotta a CIA-tisztviselőknek, hogy bejárja velük az FBI kiképző akadémiáját. Dühösen visszadobta egyik beosztottja udvarias hangú levélfogalmazványát, amelyet a Központi Hírszerzés igazgatójának írt: „*Ugyan kérem*, húzza már ki ezt a nyálas ömlengést. Tudjuk, hogy nem vehetjük hasznukat, és nem vagyok hajlandó megbékülni velük.” Amikor pedig a CIA arról tudakozódott az FBI-nál, mit tud a Kominternről, félresöpörte a kérdést: „Ne vesztegessünk erre időt. Vannak ennél sürgősebb dolgaink is.”²²²

Hoover gyorsan szövetséget kötött James Forrestal új védelmi miniszterrel. A Wall Street-i mágnes korábban a haditengerészeti tárcát vezette. 1947. október 24-én Hoover vitte a szót azon az értekezleten a Pentagonban, amelyen az elnök nemzetbiztonsági stábja, valamint a CIA, a szárazföldi haderő és a haditengerészet hírszerzésének vezetői vettek részt. Felidézte azt „a jelenleg széles körben elterjedt vélekedést, amely szerint hírszerző csoportunk teljességgel alkalmatlan”.²²³ Kifakadt a Külügyminisztérium ellen, amiért a kommunista párttal szemben folyó egyik New York-i vádesküldtszéki vizsgálat során híreket szivárogtatott ki. Megindokolta az FBI gyanúját az újonnan létrejött Atomenergia Bizottságban dolgozó baloldali tudósok befolyásával kapcsolatban. Ez a civilekből álló testület gyakorolt ellenőrzést Amerika legpusztítóbb fegyverei felett. A bizottsági tagok közölték vele, hogy Amerika semmit sem tud a szovjet veszélyről.

„ATOMBOMBA BECSEMPÉSZÉSE AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBA”

A következő héten Forrestal rémítő levelet kapott Hoovertól, aki figyelmeztette „egy atombomba vagy alkatrészeinek becsempészésére az Egyesült Államokba, amelyek azután összeszerelhetők itt ebben az országban”.²²⁴ Lelki

szemei előtt megjelentek Moszkva ügynökei, amint a bomba elemeit diplomata-tatáskákban cipelik, a darabokat titokban összeszerelő szabotőrök és az Egyesült Államok kormányának emblematisztikus épületeit levegőbe repítő öngyilkos robbantók. A félelem a váratlan támadástól uralta a mindennapokat.

Ez az 1947. novemberi memorandum volt Hoover első ilyen jellegű figyelmeztetése. A következő évtizedben folyamatosan adta ki a vészjelzéseket arról, hogy terroristák és kémek atom-, biológiai és vegyi fegyverekkel amerikai városokat fenyegetnek – ez a rémálom napjainkban is kísérti az ország vezetőit. A riasztásra válaszul Forrestal életre hívott egy Háborús Tanács (*War Council*) elnevezésű titkos csoportot az amerikai haderő egyenruhás és civil vezetőiből. A tanács megkereste Vannevar Busht, a kormány tudományos főtanácsadóját, és Karl Comptont, a Massachusetts-i Műszaki Egyetem (*Institute of Technology*, MIT)* elnökét. (Annak idején Truman elnöknek mindketten azt javasolták, hogy előzetes figyelmeztetés nélkül dobja le az atombombát Japánra.) A Háborús Tanács szigorúan titkos projektbe kezdett, hogy felmérje, milyen fenyegetést jelentenek a politikai terror eszközeként a tömegpusztító fegyverek. A vizsgálat a „biológiai hatóanyagok” és a „hasadó anyagok felhasználása” – tehát a piszkos bomba bevetése – tárgyában folyt. Egyúttal kutatás indult védőpajzs kifejlesztésére – ez mindmáig folyik –, amelyet katasztrofális támadás ellen használnának.

„Az ön eredeti levele adta az első ösztönzést, hogy belefogjunk ebbe a kutatásba – írta Hoovernek a védelmi miniszter, majd így folytatta: – Mivel a Szövetségi Nyomozóirodára jelentős kötelezettségek hárulnak a tárgykör egészével kapcsolatos információk felfedezésében, a felkészültség a nevezett területen a lehető legszorosabb együttműködést kívánja meg két szervezetünk között.”

Miután a veszélyt a nemzet túlélésének kérdéseként definiálta, Hoover sürgette, hogy nyújtsanak be egy sor vádindítványt az Egyesült Államok Kommunista Pártjának vezetői ellen „a kormány erőszakos megdöntésére” irányuló összeesküvés tárgyában. A vádak megalapozásához olyan politikai és jogi döntést kellett meghozni, amelynek értelmében szükségállapot áll fenn az Egyesült Államok és a szovjetek között, az amerikai kommunisták pedig törvényen kívüli hadviselők a hidegháborúban.

* Az Institute of Technology (MIT) a világ egyik leghíresebb műszaki és természettudományi egyeteme, amelynek oktatói hagyományosan kutatók is.

Az első tárgyaláson a kommunista párt tizenegy vezetőjét öt-öt évre ítélték. Hatan bevonultak a börtönbe, öten azonban óvadék ellenében szabadlábra kerültek és megszöktek. A következő hónapokban országszerte további százötvenöt amerikai kommunistának kellett hasonló vádakkal szembenéznie. Kilencvenhármukat el is ítélték. Mindegyik vádindítvány az 1940. évi Smith-törvényre hivatkozott, amely a párttagságot törvényellenesnek nyilvánította. Az összes ügy annak a keresetnek az új változatán, azon az 1350 oldalas dokumentumon alapult, amelyet Hoover az első világháború óta eltelt időben dolgozott ki és terjesztett a bíróság elé. Ezúttal azonban tanút is fel tudott vonultatni. Az iroda már öt éve kettős ügynököt épített be a pártba. A középserű, barátságos modorú kommunista funkcionárius megsemmisítő erejű tanúvallomást tett a vádesküdszék előtt, majd a tizenegy vezető tárgyalásán. Idővel az ő történetét dolgozta fel az *I Led Three Lives* (Hároméletem) című klasszikus fekete-fehér televíziós műsor, amelynek felvezetése ismerősen hangzik egy egész amerikai generáció számára: „Ez itt Herbert A. Philbrick története, fantasztikusan igaz története... Átlagpolgár, a kommunista párt magas rangú tagja, a Szövetségi Nyomozóiroda ellenkémje.”

„BENT AZ ELLENSÉG HÁZÁBAN”

Hoover keresetét a kommunista összeesküvés ellen titkos bizonyítékok is alátámasztották, nevezetesen néhány irat a szovjet titkosszolgálat archívumából. Az akták Arlington Hallból származtak; a Potomac folyó túlsó partján, a Pentagon közelében fekvő egykori leányiskola a második világháború alatti és utáni szovjet táviróforgalom megfejtésére és elolvasására szakosodó Elektronikus Hírszerzési Szolgálatnak (*Signals Intelligence Service*)²²⁵ adott otthont.

A hadsereg kötelékébe tartozó szolgálat táviratok ezreinek másolatát szerezte meg, amelyeket Moszkva küldött előretolt amerikai hadállásainak a háborús időkben. Közéjük tartozott az 1920 óta a szovjet kémkedés egyik fedőszervéül szolgáló Amtorg nevű kereskedelmi misszió. 1944-ben egy illegális házkutatás alkalmával az FBI betört az Amtorg New York-i irodájába, és ellopott egy halom orosz nyelvű üzenetet, rejtjelezett megfelelőikkel együtt. A szovjet rejtjelek ötjegyű számból álltak, öt különböző sifírozó rendszerbe szervezve. Kizárólag egyszeri használatra szánták őket, egye di

sablont rendelve minden egyes üzenethez, amivel feltörhetetlenné tették a rendszert. Csakhogy a háború idején, a rá nehezedő nagy nyomás alatt a szovjet titkosszolgálat hibákat is elkövetett. Miután Németország megtámadta a Szovjetuniót, és csapatai Moszkvához közeledtek, a külföldön operáló kémeknek másolatban küldték el a rejtjelkulcsokat. A hadsereg kódfejtői 1943 októberében felfedeztek néhányat ezekből a duplikátumokból. A másodpéldány megszerzése elméletileg lehetővé tette, hogy megfejtsék a szovjet kémek és főnökeik közötti rejtjeles érintkezést – feltéve, hogy a kód logikáját sikerül megfejteni.

Meredith Gardner mestere volt ennek a misztikus mesterségnek. Mindössze egy tollal, egy írómappával és lyukkártyákkal dolgozott, de munkája nyomán egyre több tudás sarjadt. A civilben nyelvész szakember gyorsan megtanult oroszul és japánul, miután alig harmincéves korában a hadsereg kódfeltörőinek szolgálatába lépett a második világháború első hónapjaiban. 1946-ban sikerült megtennie az első lépéseket a szovjet hírszerzési közlemények töredékeinek megfejtésében. Egy két évvel korábban, Moszkvából New Yorkba küldött üzenetben egyszerű angol nyelven írott passzusba ágyazottan egy név állt betűzve, két orosz kódszótól közrefogva. Gardnernek egyszerre csak bevillant, hogy a két rejtjelszó jelentése bizonyára „betűzés” és „betűzés vége”. Ezzel a felismeréssel rést ütött a rejtjelező rendszer falán. Később feltört egy másik üzenetet is, amelyet még a háború alatt küldtek Moszkvának, benne a Manhattan-terv keretében, az atombomba megépítése során vezető szerepet játszó tudósok nevével. A bomba szovjet kódneve *Enormoz* volt.

1947 májusára, néhány héttel azután, hogy Hoover tanúvallomást tett az Amerika-ellenes tevékenységet vizsgáló házbizottságban, Gardnernek sikerült elolvasnia két üzenetet, amelyekből kitűnt, hogy a második világháború utolsó hónapjaiban a szovjeteknek volt egy kémjük a Hadügyminisztérium vezérkarában. Moszkva tehát beépült az amerikai haderő legbelső körébe. Ezen a ponton azután Carter W. Clarke tábornok, a szárazföldi haderő hírszerzésének helyettes vezetője megosztotta a kódfeltörési erőfeszítések titkát Hooverrel.²²⁶

Az FBI 1947 júliusában együttműködésbe kezdett a katonasággal Arlington Hallban. Meredith Gardner napi szintű kapcsolatban dolgozott együtt egy Bob Lamphere nevű harmincéves, tehetséges FBI-ügynökkel. Lamphere rendszeresen szállította neki az Amtorg sürgönyöket, melyeket az iroda be-

törésre szakosodott ügynökei szereztek meg. Munkájukat fedőnév (*Venona*) alatt végezték.

A *Venona* Amerika egyik legtitkosabb fegyvere volt a hidegháborúban – olyannyira titkos, hogy sem Truman elnök, sem a CIA nem tudott róla. Valahányszor Hoover a *Venonától* származó hírszerzési információt küldött át feletteseinek, törlésekkel és finomításokkal módosította, eredetét illetően pedig csak egy „rendkívül érzékeny forrásra” hivatkozott. Munkatársainak kiadott rendelkezése szerint „tekintettel a CIA anyag módszereire és egyes megkérdőjelezhető tagjaira, rendkívül elővigyázatosnak kell lennünk. H.”²²⁷

Az FBI csaknem öt éven át folyamatosan próbálkozott a szovjet kémkedés mélységeinek feltárásával, de egyetlen kémügyet sem sikerült megfejtenie. A második világháború végét követően a szovjet hírszerzés meglapult, mert az angolszász szövetségesek körében ténykedő ügynökök óvatosságra intették. Ekkor azonban a szovjetek kezdték reaktiválni az Egyesült Államokban működő kémhálózataikat, az FBI pedig érzékelte a halvány kezdeti próbálkozásokat, mint sötét utcán a távolodó lépések elhaló zaját. Hoover ugyanazt a sztoikus türelmet tanúsította, mint a szovjetek.

1948 nyarára a *Venona* feltörte szovjet rejtjelek, kódok és táviratok elérték a kritikus tömeget – s ez kulcsot adott az egyesült államokbeli szovjet kémkedés húszéves történetének megfejtéséhez. A nyomozás eljutott arra a pontra, hogy bizonyítékok táruljanak fel az amerikai atomtitkok ellopására irányuló nemzetközi összeesküvésre.

„Most már tucatnyi teljes üzenet volt a birtokunkban sifírozatlanul – emlékezett vissza Lamphere. – Bent voltunk az ellenség házában.”²²⁸

„TŰZPRÓBA”

E pillanatban Harry Truman politikai hatalma sosem volt mélypontra zuhant. „Rettenetes politikai »tűzpróbán« megyek keresztül – írta az elnök Winston Churchillnek 1948. július 10-én. – Zord és embert próbáló idők kellős közepében vagyunk. Ön meglepéssel tekinthet nagyszerű hozzájárulására a náciizmus és fasizmus megdöntéséhez a világban. Az úgynevezett »kommunizmus« a soron következő nagy problémánk. Remélem, meg tudjuk oldani »vér és könnyek« nélkül, amibe a másik kettő került.”²²⁹

Truman idézőjelek közé tette a kommunizmus szót, Hoover pedig vastag betűs főcímként használta.

Jól értett ahhoz, hogyan dolgozzon titokban. Most a nyilvánosságot választotta. Ahogy az 1930-as években a mozit használta az FBI hatalmának és hírnevének növelésére a bűnözők ellen vívott harcában, most a politikusokat, az újságokat és a televíziót vette igénybe a kommunizmus elleni háborúban. Stratégiájának azonban semmi köze sem volt a törvényességhez. Megbízhatatlan tanúkkal állt elő, a bírósági végzés nélkül folytatott lehallgatások és az illegális poloskázás révén begyűjtött információ nem volt elfogadható, az elfogott táviratok pedig túl titkosak voltak ahhoz, hogy megossza őket másokkal.

Hoover azt is jól tudta, hogyan használja a hírszerzést a politikai hadviselés eszközeként. Hatékony fegyverrel látta el a republikánusokat és a vörösvadászokat a kongresszusban, akik viszonzásul pörölycsapást mértek az elnökre és a demokratákra.

Megbízta Lou Nichols helyettes igazgatót, az FBI sajtó- és közönségkapcsolatokért felelős osztályának vezetőjét, aki összekötőként is szolgált közte és a kongresszus között, hogy találkozzon az Amerika-ellenes tevékenységet vizsgáló házbizottság, a HUAC és a szenátus kormányzati ügyeket felügyelő albizottságának (*Senate Investigations Subcommittee*) tagjaival és stábjaikkal. Nichols nagy halom titkos és bizalmas FBI-aktát vitt magával a megbeszélésekre. Kiszivárogtatta két FBI-informátor nevét a kongresszusi képviselőknek és stábjaiknak. Tevékenysége nem volt titok Washingtonban; Drew Pearson, a botrány újságíró hamarosan jelenthette, hogy Nichols úgy röpköd ide-oda a HUAC központjában „mint egy eleven tollaslabda”.²³⁰

1948. július 31-én Elizabeth Bentley megjelent a HUAC előtt. Nem volt éppen ideális tanú. Az FBI éveken át megbízhatatlannak tartotta; 1942 és 1944 között a szovjet kémkedésről szóló állításait a flúgosdobozban őrizték. Tanúvallomása bíróság előtt aligha állta volna meg a helyét az asszony ingatag lelkiállapota és alkoholizmusa miatt. A tanúskodására építő bármely bírósági tárgyalás felmentéssel végződne a „nagyon kínos körülmények miatt”²³¹ – figyelmeztetett Hoover egyik beosztottja.

Ennek ellenére Hoover elküldte a kongresszusba, és Bentley hosszasan ecsetelte, milyen munkát végzett a szovjet titkosszolgálat futárjaként a második világháború alatt. Neveket is említett, összesen harminckettőt; többek között megnevezte Harry Dexter White pénzügyminiszter-helyettest, hét

tagot Vad Bill Donovan Stratégiai Szolgálatok Hivatala központi állományából – köztük Duncan Chaplin Leet, Donovan személyi titkárát –, valamint jó néhány személyt a roosevelti adminisztráció Fehér Házba delegált katonai stábjából. Habár vallomásának nagy része szóbeszéden alapult, most első ízben került nyilvánosságra, hogy az amerikai kormányzatnak tudomása van szovjet kémek beépüléséről a soraiba. És ez a tudás Hoovertól származott.

Másnap a bizottság beidézte a *Time* magazin egyik rovatvezetőjét, Whitaker Chamberst.

Chambers eskü alatt többnyire igazat vallott, de nem mindig mondta el a teljes igazságot. Több mint hat éve egyszer már énekelt az FBI-nak és Berle külügyminiszter-helyettesnek. Az FBI akkor hitetlenkedve hallgatta. Hoover és emberei egyszerűen nem tudták elfogadni egy olyan ember szavait, aki egykor elkötelezett kommunista volt. Ezúttal azonban elfogadták.

A kócos, kivörösödött szemű Chambers vallomása kiérdemelte a hallgatóság feszült figyelmét, 1925-ben lépett be a kommunista pártba, és a harmincas években hat éven át a szovjet titkosszolgálat ügynökeként szolgált. Közölte, hogy a szovjet kémek a Roosevelt-adminisztráció magas pozícióiba épültek be. Egyikük, Lawrence Duggan, a Külügyminisztérium latin-amerikai részlegének vezetője ott bábáskodott az FBI Különleges Hírszerző Szolgálatának megalakulása körül is; egy másik Alger Hiss, szintén a Külügyminisztérium kiválósága, a Carnegie Alapítvány a Nemzetközi Békéért (*Carnegie Endowment for International Peace*) jelenlegi igazgatója. Az alapítvány elnöke John Foster Dulles volt, a külügyminiszteri poszt várományosa, amennyiben a novemberi választást a republikánusok nyerik meg.²³²

1948. augusztus 3-án reggel Robert Stripling, az Amerika ellenes tevékenységet vizsgáló házbizottság fővizsgálója zárt meghallgatáson kezdte meg Chambers vallatását. Első kérdése így szólt:

– Amikor a kommunista párt tagja volt, tudott-e úgynevezett kémhálózatról, amelyet Washingtonban hoztak létre, vagy itt működött?

– Nem, nem tudtam – válaszolta Chambers.²³³

Ez azonban szemenszedett hazugság volt. Ám amikor a bizottság nyilvános meghallgatásra ült össze aznap délelőtt újságírók és fényképezők hada előtt a hárszabálybizottság (*Ways and Means Committee*) tágas meghallgatási termében, a Capitolium legnagyobb nyilvános helyiségében, Chambers megváltoztatta vallomását. Közölte, hogy 1932 és 1938 között „az Egyesült Államok Kommunista Pártjának egyik földalatti szervezetéhez” tartozott.

Majd megnevezte a hálózat hét tagját, akik közül Alger Hiss számított a legfigyelemre méltóbbnak.

– Akkoriban ennek a csoportnak nem a kémkedés volt az elsődleges célja – állította Chambers. – Az eredeti cél a kommunista beszivárgás volt az amerikai kormányzatba. A végső célkitűzések egyike azonban kétségtelenül a kémkedés volt. – A döntő szempontnak éppen ez számított. A beépülés és a láthatatlan politikai befolyásolás erkölcstelen, de bizonyíthatóan nem törvénybe ütköző cselekedet, míg a kémkedés hazaárulásnak minősült, amiért hagyományosan halálbüntetés járt.

A különbség nem kerülte el a HUAC legokosabb tagjának figyelmét. Azon a napon Richard Nixon képviselő tette fel Chambersnek a legcélrátörőbb kérdéseket. Azért tudta olyan jól, hogy mit kérdezzen, mert előre ismerte a válaszokat, hiszen J. Edgar Hoover jóvoltából már öt hónapja tanulmányozta az FBI aktáit. Politikai pályafutását azzal indította, hogy forró nyomon üldözte Hiss és a New Deal titkos kommunistáit.

Truman kinevette a Nixonhoz hasonló vörösvadászokat, és elítélte Hiss meghurcolását. Hoovert azonban egyetlenegyszer sem bírálta nyilvánosan. Ezt nem merte volna megtenni.

„NEM FOGADOTT EL UTASÍTÁSOKAT TRUMAN ELNÖKTŐL”

Az amerikai demokrácia működése veszélyes pillanathoz érkezett. Hoover ezentúl nem hallgatott az elnökre.

– Hoover a maga feje után ment – mondta Stephen Spingarn katonai elhárítótiszt, a Fehér Ház újonnan kinevezett biztonsági tanácsadója. – Nem fogadott el utasításokat Truman elnöktől vagy bárki mástól, legkevésbé az Egyesült Államok igazságügyi miniszterétől.²³⁴

Forrestal védelmi miniszter nyomást gyakorolt az elnökre, hogy adjon Hoovernek átfogó nemzetbiztonsági felhatalmazást a jogalkalmazásban és a hírszerzésben – azaz tegye meg a titkosrendőrség cárjának. A Fehér Ház elutasította a megkeresést. – Ez ellentétes minden hagyományunkkal – mondta Spingarn. – Ezt meg lehetett tenni a kommunista és fasiszta országokban, de nem tehetjük meg az Egyesült Államokban.²³⁵

Hoover összeütközésbe került Clark igazságügyi miniszterrel az FBI azon jogosítványával kapcsolatban, hogy amennyiben a Szovjetunió miatt

komoly válsághelyzet áll elő, internálhasson több ezer politikailag gyanús amerikai állampolgárt. Érvéle szerint most, hogy nagy vonalakban sikerült fényt deríteni az egyesült államokbeli szovjet kémkedésre, a válság órája érkezett.

– Veszekedni kezdtünk a kommunista beszivárgás ügyén – mondta Clark igazságügyi miniszter.²³⁶

Az FBI első napjaitól kezdve az volt a dolgok rendje, hogy az igazságügyi miniszternek tudnia kell mindenről, amit az iroda csinál. Ennélfogva az elnök is tud róla. De amikor Hoover bizalmatlan volt a Fehér Házzal szemben, feltétőbb titkolódzóvá vált. Elrejtett dolgokat. A nemzetbiztonság területén törvénytelen eszközökhöz folyamodott, és átlépte az alkotmányos határokat.

Hoover ekkor munkatervet készített az amerikai kommunizmus elleni legnagyobb fellépésre. Ebben szerepelt politikailag gyanús személyek tömeges fogva tartása katonai internálótáborokban, az amerikai állampolgárok elzárására szolgáló titkos börtönökben és a Habeas Corpus* felfüggesztése. 1948 októberében nemzetbiztonsági tanácsadója, Mickey Ladd hozzáfogott „a kommunisták letartóztatási programjának” részletes kidolgozásához, beleértve „egy megállapodás tervezetét a hadügyminiszterrel”, amelynek alapján a letartóztatottakat katonai támaszpontokon tartanák fogva New Yorkban, San Franciscóban, Los Angelesben és ezek körzetében, ahol a létszámuk meghaladja a szövetségi fogdák befogadóképességét. A megállapodás szerint az FBI, a CIA és a katonai hírszerzés tisztjei felosztanak egymás között a több ezer kihallgatás végrehajtásának feladatát.²³⁷

Csaknem két év is beletelt, mire Hoover végre hivatalosan tájékoztatta a Fehér Házat és a Nemzetbiztonsági Tanácsot: „Néhány hónapja az FBI és az Igazságügyi Minisztérium illetékesei akcióterv kidolgozásán munkálkodnak szükséghelyzet esetére, amelyben elkerülhetetlen lehet letartóztatni és fogva tartani olyan személyeket, akik veszélyt jelenthetnek az ország belbiztonságára nézve.”²³⁸ A letartóztatásokra háború, szükségállapot, országos válság, „inváziós veszély” vagy „lázadás” esetén kerülne sor. A terv értelmében az elnök szükségállapotot kihirdető rendeletet írna alá, felfüggesztené a Habeas Corpust, és utasítaná a Szövetségi Nyomozóirodát az országos szintű letartóztatások megkezdésére. Az igazságügyi miniszter „általános érvényű végzést” küldene az elnöknek az FBI Biztonsági indexéhez csatolva, amelynek

* *Habeas Corpus* azt jelenti, hogy bírósági ítélet nélkül senkit sem lehet fogva tartani.

létezését Hoover végre felfedte az elnök előtt. „Hosszú időn keresztül az FBI adatgyűjtést folytatott egyének nevét, személyazonosságát és tevékenységét illetően – írta Hoover. – Az index jelenleg hozzávetőleg tizenkétezer egyént tartalmaz, akik hozzávetőleg kilencvenhét százalékan az Egyesült Államok polgárai.” Ez a szám a későbbiekben megduplázódott. „A tervezet előírja, hogy minden egyes őrizetes kapja kézhez az ellene szóló vádak ismertetését, és az egyén számára legyen biztosítva a meghallgatás – közölte Hoover a Fehér Házzal. – A meghallgatási procedúrát nem kötik a bizonyítékokra vonatkozó szabályok.”*

Hoover terveket készített arra, hogy országos szükségállapot esetén hogyan töltenék meg a büntetőintézeteket, a kongresszus pedig titokban finanszírozta hat tábor létrehozását az 1950-es években. A hidegháborús idők egyetlen elnöke sem fontolgatta azonban komolyan a feltételezett felforgatók tömeges letartóztatását. Csak a 21. század első elnöke jutott el odáig, hogy ezt megtegye.²³⁹

Honfitársaihoz hasonlóan Hoover is feltételezte, hogy az 1948. novemberi elnökválasztásból New York állam republikánus kormányzója, Thomas E. Dewey kerül ki győztesen. A hírnevét mint bűnüldöző ügyész megalapozó Dewey egy generáció óta az első konzervatív politikus lett volna a Fehér Házban. Hoover a színpalak mögött keményen dolgozott Dewey megválasztása érdekében, aki osztotta nézeteit az Egyesült Államokat fenyegető országos szükséghelyzetről. Remélte, hogy új elnökként új felhatalmazásokkal ruházza majd fel, talán igazságügyi miniszternek is kinevezi, miközben engedélyezi, hogy az FBI irányítását is megtartsa.

A választások közeledtével úgy látszott, Truman erejét veszítette és politikailag elhasználódott. Miközben hosszú korteskörútján Indiana államon vonatozott keresztül, egy-egy beszéd erejéig meg-megállva az útba eső városokban, négy héttel a választás napja előtt megpillantotta a *Newsweek* magazinban megjelent közvélemény-kutatást, amelyben Amerika ötven prominens belpolitikai újságírója fejtette ki a véleményét. Előrejelzésük egyhangú volt: Dewey győzelmet arat Truman felett. Minden közvélemény-kutatás

* A szerző itt a negyedik alkotmánykiegészítésre (*Fourth Amendment*) utal, amelyben – és a Legfelsőbb Bíróság nagyszámú későbbi határozatában – a bizonyítékok megszerzésének és bírósági felhasználásának szabályait rögzítik, így például csak előzetes bírósági engedéllyel lehet lehallgatni valakit vagy házkutatást tartani stb.

és minden szakértő hasonló következtetésre jutott.²⁴⁰ A választás éjszakáján Hoover ennek biztos tudatában tért nyugovóra.

1948. november 3-án, szerdán délelőtt 11 óra 14 perckor a hírügynökségek világgá röptették a hírt: Truman győzött – az amerikai elnökválasztások történetének legnagyobb meglepetéseként. Csupán harminchárromezer kaliforniai, illinoisi és ohioi voks hiányzott Dewey elnökségéhez.

Amikor Hoover meghallotta az eredményt, otthagya íróasztalát, és két hétig vissza sem tért az FBI központjába. Közösségszolgálati irodája azt közölte a sajtóval, hogy tüdőgyulladása van. Egész egyszerűen eltűnt a színről.

PARANOIA

1949 tavaszán az Egyesült Államok volt a földkerekség legnagyobb hatalma. „Kolosszusként terpeszkedik a világ felett – írta egy brit történész abban az évben. – A világtörténelemben még nem volt példa arra, hogy egy hatalom ilyen sokféle vagy ilyen komoly befolyással rendelkezett volna más nemzetek felett.”²⁴¹ A Brit Birodalom összeomlott. A szovjetek 27 millió halottat veszítettek a háborúban. Kínában káosz uralkodott, amint Mao kommunista ármádiája a főváros felé masírozott. Németország és Japán a háborús vereségtől összeroppan, és a megszállás terheit nyögte. Az Egyesült Államok rendelkezett a Föld erőforrásainak felével, gépparkjának kétharmadával, itt állították elő az anyagi javak felét, és itt birtokolták az egyedüli atomarzenált. Mire azonban az év véget ért, az Egyesült Államok elvesztette atombomba-monopóliumát, a veszteséggel pedig intenzív veszélyérzet uralkodott el a legmagasabb kormányzati szinteken.

Hoover még az év vége előtt kénytelen volt tudomásul venni, hogy a szovjet hírszerzés beépült a CIA-ba, a Pentagonba, az Igazságügyi Minisztériumba és magába az FBI-ba is.

Az év elején a *Venonának* köszönhetően felvillanyozó áttörésre került sor. Tizenöt újonnan megfejtett háborús időkbeli szovjet távirat is említést tett egy nőről, aki 1944 folyamán New Yorkban szolgált az Igazságügyi Minisztérium Gazdasági Hadviselési Osztályán (*Economic Warfare Division*). 1945-ben Washingtonba költözött, mert új munkakörbe helyezték az igazságügyben – szovjet szempontból sokkalta jobb beosztásba. A Külföldi Ügynökök Regisztrálási Osztályán (*Foreign Agents Registration Division*) ugyanis közeli

kapcsolatba került az FBI-jal, és nyomon követhette a külföldi hatalmak politikai műveleteit.

A nő fedőneve Sima volt, „Nagyon komoly, szerény, figyelmes fiatal hölgy benyomását kelti, aki ideológiailag közel áll hozzánk” – jelentette róla KGB-s beszerzője.²⁴²

Az FBI rövid úton kiderítette, hogy az igazságügyben csak egyetlen nőre illik Sima profilja. Judith Coplonról volt szó, aki sikerrel átment azon a biztonsági átvilágításon, amely révén hozzáférhetett a külföldi ügynökök irattárában őrzött titkosított FBI-aktákhoz, bennük a szovjet kémek és az amerikai kommunisták üldözését dokumentáló tengernyi adattal.

Hoovernek stratégiát kellett választania, amit felhasználhat ellene. Az iroda gyorsan lépett. Most folyamatában figyelhette meg, hogyan zajlik egy szovjet kémakció.

Első lépésként jöttek a telefonlehallgatások Coplon lakásában és irodájában, a szülei otthonában, és annak a szovjet férfinak a New York-i lakhelyén, akit a nő felhívott. Az illető, Valentin Gubicsev az ENSZ-ben dolgozott, és kétségkívül szovjet kém volt. Ötven ügynök figyelte a telefonokat, és rögzítette a beszélgetéseket a nap 24 órájában. Ezután Bob Lamphere FBI-ügynök csapdát állított Coplonnak. Hamis dokumentumot készített, amelyben az állt, hogy a New York-i Amtorg kereskedelmi kirendeltség egyik ügyvédje az FBI informátora, majd a papírt – mint csalít a horgon – becsúsztatta egy nagy halom irat közé, amelyeket Coplonnak látnia kellett munka közben az Igazságügyi Minisztériumban. A nő el is lopta az iratot.

Az FBI lehallgatta Coplont, amint megbeszéli Gubicsevvél: New York-ba utazik, hogy találkozzanak. Az ügynökök felkeresték Peyton Ford igazságügyi miniszterhelyettest, és elfogatóparancsot kértek tőle. Ford azonban közölte, hogy nincs elegendő bizonyítékuk. Coplont csak akkor lehetne letartóztatni, ha rajtakapnák, amint éppen titkos dokumentumokat ad át egy külföldi hatalom ügynökének. 1949. március 3-án a nő felszállt a New York-i vonatra, nyomában egész csapat FBI-ügynökkel. Coplon és a szovjet kém észrevette, hogy követik őket, így a nő nem adta át az iratokat. Az FBI mégis mindkettejüket letartóztatta, anélkül hogy lett volna elfogatóparancsa.

Coplonra két bírósági tárgyalás várt: az áprilisra kitűzött első perben azzal a váddal, hogy titkokat lopott el Washingtonban, a novemberben esedékes másodikban pedig kémkedésért New Yorkban. Hoover és az FBI számára mindkettő kudarccal végződött.

Coplon kétségkívül kém volt. Az elítélését szorgalmazó FBI azonban törvényt sértett, mert illegálisan lehallgatta az ügyvédjével folytatott telefonbeszélgetéseit. Az első tárgyaláson a tanúként beidéztet különleges FBI-ügynök tagadta ezt, de a hazugság később lelepleződött.

Majd Hoover nagy rémületére a bíró elfogadta bizonyítékként azokat az FBI-jelentéseket, amelyek arra utaltak, hogy a szervezet szovjet atomkémhálózattal kapcsolatos információk után kutatott – ez pedig veszélyeztette a *Venona* titokban maradását.

Hogy az FBI hírszerzési titkait megóvjá a bíróság előtti lelepleződéstől, 1949. július 29-én Hoover *June Mail* fedőnéven új belső biztonsági rendtartást vezetett be: ez új rejtékhelyet jelentett a lehallgatásokkal, poloskákkal, illegális házkutatásokkal, az iratok és más bizonyítékok illegális eltulajdonításával kapcsolatos feljegyzések, valamint a legtitkosabb forrásokból származó, „robbanásveszélyes” jelentések számára. A *June Mailt* nem az FBI központi archívumában tárolták vagy iktatták, hanem egy titkos irattároló helyiségben, biztonságos távolságban a kívülállók kíváncsi tekintete elől.

Az FBI-központ írott parancsot adott ki „minden [Coplon lehallgatását bizonyító] hivatalos irat megsemmisítésére az Iroda New York-i székhelyén, tekintettel tárgyalásának fenyegető közelségére”. Az írott utasításon kék tintával megjegyzés állt: „OK – H”²⁴³

Hoover erőfeszítései ellenére a lehallgatások tényére a második tárgyaláson fény derült, majd ugyanaz a különleges FBI-ügynök, aki az első tárgyaláson hazudott, most bevallotta, hogy elégette a lehallgatási jegyzőkönyveket.

Coplon bűnösnek mondták ki, de a huszonöt éves börtönbüntetés nem lépett hatályba, mert a fellebbviteli tárgyalást vezető Learned Hand bíró az első fokú ítéletet megsemmisítette. Ráadásul nyilvános feddésben részesítette Hoovert, ami ritka eseménynek számít az amerikai jogtörténetben. A nyomozást vezető Bob Lamphere FBI-ügynök szavaival élve Hoover dühös volt „az egész Coplon-ügy miatt – különösen az elítélését érvénytelenítő döntés bősztette fel.”²⁴⁴ A bíró emlékeztette az FBI-t, hogy a Legfelsőbb Bíróság lehallgatást tiltó határozata még mindig érvényben van. A tiltás alapja „az erkölcs és a közjó általános tekintetbevétele”. A bírói felhatalmazás nélkül végzett lehallgatás törvénytelen, és a jogellenes letartóztatással megszerzett bizonyíték elfogadhatatlan – „a mérgezett fa gyümölcse”. Hand bíró azt is kimondta, hogy a védelem számára biztosítani kellett volna a jogot az FBI

eredeti „bizalmas informátorának” megismerésére az ügyben. A forrás természetesen a *Venona* volt, az amerikai hírszerzés legféltettebb titka.

Az FBI-t tehát ismételten törvényszegésen kapták rajta. Az 1920-as razziák óta most először fordult elő, hogy jogászok, tudósok és újságírók nyíltan megkérdőjelezték a hooveri hatalom létjogosultságát. Azzal csaknem mindenki egyetértett, hogy az FBI-nak rendelkeznie kell jogosultsággal a lehallgatásokra, ha hazaárulás, kémkedés és szabotázs után nyomoz. A lehallgatás természetesen segíthet a kémek elfogásában. De ugyanígy segít a postai küldemények felbontása, a házkutatás magánlakásokban és hivatalokban, a dokumentumok ellopása és a bírói végzés nélküli poloskatelepítés – mind bevett gyakorlat az FBI-ban, és mindegyik eljárás törvénytelen. Egy szabad társadalom még a hidegháború csúcspontján is gyanakvással tekint a titkosrendőrségre.

„ENNÉLFOGVA OROSZORSZÁG IS TUD MINDENT”

Hoover fokozott nyomást gyakorolt az ügynökeire, hogy törjék fel a szovjet kémkedés titkait. A KGB viszont, a brit és amerikai titkosszolgálatba jól beépített kémeinek köszönhetően, időben értesült a közelgő embervadásatról.

Az amerikai kémvadászok rendszeresen konzultáltak Peter Dwyerrel, az MI6, a brit külföldi titkosszolgálat washingtoni képviselőjének vezetőjével. 1949 augusztusában Dwyer az FBI-ból átküldött néhány, a *Venona* által frissen feltört üzenetet a brit hírszerzés főnökeihez Londonba.

Volt köztük egy öt évvel korábban keletkezett szovjet sürgöny, amely szó szerint idézett egy Klaus Fuchs nevű honosított brit állampolgárt; a kiváló atomtudós korábban a Manhattan-terven dolgozott. A táviratból kiderült, hogy Fuchs szovjet ügynökként szolgált Los Alamosban, miközben Amerika a bombát tökéletesítette. Elsőrangú elméleti fizikusként és keményvonalas kommunistaként a hitleri Németországból menekült Amerikába, és a szovjet hírszerzés legjobb forrásának bizonyult az atombombáról és sokkal pusztítóbb hatóerejű utódjáról, a hidrogénbombáról. 1949. szeptember 7-re a britek megfelelően informálódtak a dr. Fuchs elleni bizonyítékokról, majd megpróbálták eldönteni, hogyan tartóztassák le és ítélik el anélkül, hogy felfednék a *Venonat*, ismereteik titkos forrását.²⁴⁵

Szeptember 20-án a CIA jelentést adott ki, miszerint a szovjetek négy éven belül valószínűleg nem képesek előállítani atomfegyvert. Három nap múlva Truman elnök bejelentette a világnak, hogy Sztálin rendelkezik a bombával. Amerikai repülőgépek ugyanis észlelték a titkos szovjet kísérletből származó radioaktivitást. A rettegés mérlegének nyelve átbillent.

Hoover szétküldte ügynökeit az egész országban, hogy kérdezzék ki a Fuchsszal annak idején együtt dolgozó tudósokat. Az amerikaiak sürgették a briteket, hogy emeljenek végre vádat Fuchs ellen. Heteken át tartó intenzív kihallgatás után Fuchs 1950. január 31-én megtört és vallott Londonban. Csaknem pontosan ugyanabban az órában Harry Truman nyilvános bejelentésben hitet tett a hidrogénbomba megépítése mellett. Az elnök döntésével párhuzamosan Hoover felhívta a figyelmet arra, hogy Fuchsnak csaknem korlátlan hozzáférése volt a titkokhoz Los Alamosban, beleértve a H-bombával kapcsolatos hosszú távú kutatásokat is.

„Fuchs annyit tudott a hidrogénbombáról, mint bármelyik amerikai tudós; ennél fogva Oroszország is tud mindent” – jelentette az FBI néhány nappal Fuchs vallomása után.²⁴⁶

Az FBI elszántan próbálta megtalálni a bomba titkait eltulajdonító hálózat többi tagját. A brit diplomaták azonban megakadályozták, hogy az iroda kihallgassa Fuchst, mielőtt a jogerős ítélet megszületett volna. Hoover gyalázatnak nevezte a késlekedést – különösen azért, mert éppen a britek ajánlották be Fuchst a Manhattan-tervbe. Értékes hetek mentek veszendőbe, mielőtt az FBI végre kihallgathatta a kémeket. Válaszaiban Fuchs sok mindent elhallgatott, leginkább az atombombától a nukleáris bombáig vezető technológiai ugrásra vonatkozó információkat. Az iroda azonban mégis megszerezte, amit akart: azonosította a futárt, aki összekötő szerepet játszott Fuchs és az Amerikában működő szovjet földalatti kémiszervezetek között.

Az illetőt Harry Goldnak hívták, és már tizenöt éve szovjet hírszerző ügynökként működött az Egyesült Államokban. Neve 1947 óta szerepelt az FBI-aktákban. A hivatal New York-i irodájának ügynökei korábban már kihallgatták, akkor nyíltan bevallotta, hogy a háborús időkben kiépített orosz ügynökhálózat tagja, amelyet Elizabeth Bentley kötött össze futárként. – Azóta, hogy Gold a látókörünkbe került, három év telt el – mondta Donald Shannon különleges FBI-ügynök. A kihallgatási jegyzőkönyvet elküldték az FBI-központnak, ahol iktatták, majd megfeledeztek róla.²⁴⁷

Hoover rettentően bosszankodott, amikor szembesült azzal, hogy az FBI figyelmét négy éven át elkerülték a Klaus Fuchsról szóló tulajdon iratai – elfogott német katonai dokumentumok angol nyelvű fordításai, amelyek már röviddel a második világháború vége után az FBI birtokába kerültek, amikor Fuchs még mindig a szovjeteknek kémkedett az Egyesült Államokban. Ezekből kiderült, hogy Fuchst „viszonylagosan fontos kommunista-ként” tartották nyilván az irodában.

A mulasztás az FBI briliáns eszű, de különös és kiszámíthatatlan kémelhárítási felügyelője, William K. Harvey lelkén száradt. Hoover még 1947-ben kirúgta alkoholizmusa miatt, ami után a CIA-ban helyezkedett el. Az értékes nyom Fuchs ekkori vallomásaig észrevétlenül maradt.

„Jól jegyezze meg – írta Hoover az FBI nemzetbiztonsági főnökének 1950. február 16-án –, nem tűrhetünk el ilyen trehány módszereket.”²⁴⁸

„AMIT A VERSENYTÁRSÁK TUDNAK”

A KGB nyugtalanító pontossággal tudta, hova fejlődik a kémügy Fuchs vallomása után. Számítottak rá, hogy Fuchs feldobja Goldot, Gold pedig elárulja az Amerika atomtitkai megszerzésén fáradozó szovjet kém- és futárhálózatot. A KGB ekképpen lamentált: „Amit a versenytársak tudnak róluk, az nemcsak arra bizonyíték, hogy egyértelműen és tagadhatatlanul részt vettek a munkánkban, hanem arra is, hogy titkos anyagokat adtak át nekünk az atombombáról.” A „versenytársakon” az FBI-t értették.²⁴⁹

A KGB ismeretei egy William Weisband nevű szovjet kémről származtak, aki ekkor már öt éve a *Venona*-központ munkatársa volt Arlington Hallban.

Weisband életével kapcsolatban sok mindent a mai napig homály fed, a születési helyétől kezdve (az egyiptomi Alexandria vagy tán Odessza Oroszországban?) az Egyesült Államokba érkezésének időpontjáig. Az 1930-as évek elején valószínűleg a Komintern Lenin-iskolájában kapott kiképzést Moszkvában. Folyékonyan beszélt oroszul, anyanyelvi szinten angolul, és jól tudott arabul is. 1936-ban már a szovjet hírszerzés futárjaként tevékenykedett New Yorkban. 1938-ban megkapta az amerikai állampolgárságot. Belépett az amerikai hadseregbe, és az elektronikus hírszerzésnél (*Signals Intelligence*) szolgált Angliában, Olaszországban és Észak-Afrikában.

Weisband orosz fordítóként 1944-ben lett az Arlington Hall munkatársa. Társasági lény volt, rendkívül megnyerő modorú ember. „A Hallban ténfergőként híresült el. Ide-oda mászkált az épületben, csevegve és pletykamorzákat felcsipegetve – olvasható a Nemzetbiztonsági Ügynökség (*National Security Agency*, NSA) titkos krónikájában. – Ahhoz is igen jól értett, hogy megkaparintsa a részlegének munkájával közvetlenül nem kapcsolatos dokumentumokat. Társasági ember mivoltából következett, hogy kiterjedt baráti körrel rendelkezett. A háborút követő esküvői partijáról úgy beszélt mindenki, mint a haderő rejtjelfeltörőinek ki kicsodájáról.” Felesége szintén Arlington Hallban dolgozott.²⁵⁰

1948 februárjától Weisband rengeteg hírszerzési információt küldött át Moszkvának a *Venona* működésének pontos leírásával. Moszkva azon nyomban megváltoztatta a kódjait. A szovjetek „életbe léptettek egy sor védelmi intézkedést, amelyek jelentős visszaesést eredményeztek az amer. kódfeltörő szolgálat hatékonyságában” – áll Weisband KGB-aktájában. Hat héttel az előtt, hogy a szovjetek végrehajtották első kísérleti atomrobbantásukat, Weisband jelentette: az amerikai hírszerzés „egyik percről a másikkra többé már nem képes elolvasni rejtjelezett táviratainkat”.

A Nemzetbiztonsági Ügynökség krónikája így folytatja a történetet: „Az FBI elkezdte apránként összerakni az információt” arról, miért borult hirtelen sötétségbe a *Venona*. 1950-ben az iroda „megdőbönt, amikor megtudta, hogy Weisband alkalmazásban áll Arlington Hallban” a szovjet táviratokon dolgozó szekció vezetőjeként. Letartóztatták, de nem beszélt. Egy évet börtönben töltött, amiért semmibe vette a bírói végzést, amikor megtagadta, hogy vallomást tegyen a szövetségi vádesküdszék előtt. Ezután tizenhat éven át Washingtonban és környékén élt, autót árusított, és lakóházak gondnokaként dolgozott egészen a haláláig.

A beépülés megbénította a *Venona* működését. A következő három év-tizedben az Egyesült Államok nem tudta olvasni a legtitkosabb szovjet üzeneteket. Csak hátrafelé tekinthetett, az 1940-es években keletkezett régi táviratok feltörésével próbálkozva.

Az FBI sohasem tudta meg, mit mondott el Weisband a szovjeteknek. A Nemzetbiztonsági Ügynökség krónikája végső következtetésként megállapítja: „Ez az ügy elültetett bizonyos paranoiát a szakmában.”²⁵¹

A paranoia az FBI-t is sújtotta. Hoover ragaszkodott hozzá, hogy az iroda saját titkos kommunikációs rendszert hozzon létre és felügyeljen. – Hoo-

ver úr nem volt az a fajta ember, aki bárkiben is megbízik – mondta Ronald M. Furgerson, az iroda vezető kódfejtője, – Attól tartott, hogy beépülhettek a Nemzetbiztonsági Ügynökségbe, amely mindenki más kódfeltörő berendezéseit gyártotta.²⁵²

Weisband alulról felfelé haladva épült be az amerikai hírszerzésbe. Most egy másik szovjet kém hatolt be oda, ezúttal felülről lefelé.

Hoovernek kezdettől fogva meggyőződése volt, hogy a CIA könnyű célpont lesz a szovjet kémek számára. 1949 októberében egy új, nyájas és behízelgő modorú MI6-os ügynök érkezett Washingtonba, aki idővel megszemélyesítette és igazolta a félelmeit.

Kim Philby annak rendje és módja szerint bemutatkozott a CIA és a Pentagon fejesének, akik készségesen beavatták a legtitkosabb műveleteikbe. Philby így tudomást szerzett a CIA-nak azokról a terveiről, hogy orosz és kelet-európai emigránsokból, menekültekből kiképzett ejtőernyős deszantokat dobhatnak le a vasfüggöny mögé, akik azután kémekként, szabotőrökként és rohamcsapatokként szolgálnak a Szovjetunió és csatlósai ellen. Az akciók megindítása előtt megszerzett értesülései kudarcra kárhoztatták a műveleteket, és biztos halálra vagy fogságra ítélték a CIA külföldi ügynökeit. Philby a *Venonán* keresztül az FBI és a britek minden kémelhárítási erőfeszítéséről értesült. Jelentéseiben folyamatosan informálta a KGB-t a szovjet rejtjelező szisztéma ellen irányuló amerikai támadásról, Klaus Fuchs sorsáról és az atomtitkok után kémkedő hálózat amerikai tagjaira leselkedő veszélyről.

Philby szabadon járt-kelt a Pentagon folyosóin. A minisztériumban még mindig zűrzavaros állapotok uralkodtak hat hónappal James Forrestal védelmi miniszter öngyilkossága után, aki idegösszeomlását követően elborult elmével kiugrott a haditengerészet Bethesda Kórházának ablakából. Forrestal volt Hoover legerősebb szövetségese a kormányban. Halála hozzájárult Hoover fokozódó reményvesztéséhez, hogy az amerikai hírszerzés képes hatékonyan fellépni a növekvő szovjet fenyegetéssel szemben.

Miközben Philby amerikai titkok után kutatott, Hoover utóvédharcot folytatott Allen Dulles, a Központi Hírszerzés jövődjéigazgatója ellen. A magánpraxist folytató sztárüggyvédet a Pentagon megbízta, hogy szigorúan titkos vizsgálat keretében mérje fel az amerikai kémkedés siralmas állapotát. Dulles az elnöknek készülő jelentést ugródeszkának szánta tervéhez, hogy a CIA élére katapultáljon. Az egy éven át tartó vizsgálat során nem konzultált sem Hooverrel, sem az FBI más embereivel, szándékosan semmibe vette őket. Amikor

Hoover kiverekedte magának a jelentés egy piszkozati példányát a Pentagontól, azzal szembesült, hogy Dulles egyáltalán nem ismeri el elnöki felhatalmazását a nemzetbiztonsági ügyekben.

„Felháborító, hogy az FBI-t kizárják a vizsgálatból” – írta Hoover.²⁵³ Dulles még csak nem is válaszolt neki. Az FBI egyik különleges ügynöke végül a pénzügyi felügyelet házbizottsága (*House Appropriations Committee*) stábjától hosszas erőfeszítések árán megszerezte a CIA új költségvetését, amely a Pentagon könyvelésének hét vagy nyolc különböző tételében volt elbújtatva. Mindössze négy kongresszusi képviselő tudott róla. „Ez a szabálytalan könyvelés legbotrányosabb példája, amellyel valaha is találkoztam” – írta Hoover feljegyzésében. És ami még ennél is felháborítóbb: a CIA öt és félszer többet költhetett, mint az FBI.²⁵⁴

Hoover úgy látta, legfőbb ideje, hogy megújítsa hatalmi harcát a kommunizmus ellen folytatott háború irányításáért.

„ÜGY LÁTSZIK, ITT A HARMADIK VILÁGHÁBORÚ”

1950 nyarán az amerikaiaknak rá kellett döbbsenüik, hogy a hidegháború valódi háború, amelynek tétje a világ fennmaradása. A hooveri FBI keményen harcok a hazai fronton: erejét és hatalmát érezni lehetett Amerika minden kormányzati ágában, minden bíróságán és minden egyetemén.

1950. július 24-én, alig egy hónappal a koreai háború kitörése után Truman elnök hivatalosan kiterjesztette az FBI hatáskörét: engedélyezte, hogy vizsgálatokat folytasson az amerikai nemzetbiztonságot érintő „kémkedést, szabotázszt, felforgató tevékenységeket és ezzel kapcsolatos ügyeket illetően”. Ez a mandátum még FDR háborús direktíváinál is nagyobb mozgásteret biztosított az FBI számára.²⁵⁵ Hogy hatalma kibővítésének létjogosultságát igazolja, augusztus 24-én Hoover szigorúan titkos jelentést írt az elnöknek; a valóban elrémisztő helyzetleírásban felhívta a figyelmét, hogy egy láthatatlan hadsereg tagjai – az illegális amerikai kommunista mozgalom kemény magjához tartozó tízezrek – készen állnak az Egyesült Államok elleni hadviselésre.

Részletekbe menő vízióban vázolta fel, amint amerikai városok pusztulnak el öngyilkos merénylők keze által. A terrorista holokausztról szóló figyelmeztetés forrásául „az FBI tíz tekintélyes és rendkívül megbízható informátorát” nevezte meg. Titkos tanúi közül egyesek a kommunista párt egykori tagjai voltak, akik szövetségi vádesküldtszékek vagy bíróságok előtt tettek tanúvallomást, míg mások szovjet hírszerző ügynökként tevékenykedtek már húsz éve vagy még hosszabb ideje. Legalábbis így mondta Hoover a Fehér Háznak szóló jelentésében.²⁵⁶

„A szovjet vezetők bármilyen módszert felhasználnak, amellyel elérhetik céljukat, a teljes viláгурalmat – áll Hoover jelentésében. – Ha az Egyesült Államok és a Szovjetunió konfliktusba keveredik, minden kommunista bevet minden lehetséges eszközt, hogy kárt okozzon az országnak.” Beszívárognak a hadseregbe, lázadást szítanak, faji zavargásokat kezdeményeznek, szabotázsakciókat követnek el a hadiiparban, sztrájkokkal és szabotázzsal tönkreteszik a gazdaságot, valamint ellenőrzésük alá vonják a rádió- és tévéállomásokat, hogy propagandával tömjék tele az emberek szemét és fülét. Az amerikai kommunisták felmérték „az Egyesült Államok fő ipari központja it – állította az egyik informátor –, köztük a stratégiai pontokat is, hogy háború esetén elfoglalják vagy lerombolják őket”

A legrosszabbat Hoover utoljára tartogatta: „A Szovjetunió nem habozna atombombákat ledobni bármilyen célpontra még akkor sem, ha az ilyen támadás öngyilkos missziókkal járna.” „Atombombákkal felszerelt öngyilkos repülő” és „kisméretű bombákat vagy más pusztító eszközöket magukkal hordozó öngyilkos ejtőernyős osztagok átfogó támadását” vizionálta. Az ejtőernyősöket, miután földet értek, amerikai kommunisták segítenék feladatuk végrehajtásában. A támadás méretére Hoovernek abból az állításából lehetett következtetni, hogy orosz gyermekek millióit képzik ki ejtőernyősnek.

Az illegális amerikai kommunisták atombombákat és hidrogénbombaalkatrészeket csempészhetnek be az Egyesült Államokba, bevetésre kész állapotra hozhatják őket, és „felrobbanthatják távirányítással vagy önmagukat feláldozni kész személyek által”. A jelentés szerint „a kommunista párt húsz-ezer elkötelezett tagja, a párt magját alkotó egyének” – pontosan azok, akiket Hoover a Biztonsági indexre rátett, azok a gyanúsítottak, akiket válság vagy háború idején internálnak szándékozott a nemzet túlélésének nevében – „fenntartás nélkül készek követni a szovjet kormány utasításait”.

Hoover fantazmagóriái az égből aláhulló nukleáris kamikázékról és tizenéves öngyilkos bombázókról mind azt a célt szolgálták, hogy letaglózzák az amerikai kormányzati agyakat. Apokaliptikus forgatókönyvei tudományos-fantasztikus vízióknak tűntek, de híven tükrözték legrosszabb félelmeit. Ráadásul azt a veszélyt is lefestették, amellyel az FBI-nak kellett volna szembenéznie: az amerikai kommunisták politikai mozgósításával háború esetén.

Hoover pontos időzítéssel küldte meg jelentését a Fehér Háznak. Egy héttel korábban ugyanis egy New York-i szövetségi vádesküldtszék vádat emelt az atomkémek ellen, akik közreműködtek a Manhattan-terv tit-

kainak Moszkvába juttatásában. 1950. augusztus 17-én megmásíthatatlan döntés született a Julius Rosenberg elleni vádemelésről. Az esküdtszék a bizonyítékokat megcáfolhatatlannak találja majd; akárcsak a bíró; akárcsak a nép.

Szeptember 23-án a kongresszus elfogadta az 1950. évi belbiztonsági törvényt (*Internal Security Act of 1950*), amelynek rendelkezéseit Hoover már egy évtizede szorgalmazta. A kémkedés és szabotázs fogalmát definiáló törvények hatályát kiterjesztették és megerősítették. Felforgató tevékenységért börtönbüntetés járt. A kommunista és a kommunisták irányítása alatt álló szervezeteknek regisztráltatniuk kellett magukat az újonnan felállított Felforgató Tevékenységet Ellenőrző Testületnél (*Subversive Activities Control Board*). Az új igazságügyi miniszter, J. Howard McGrath döntése értelmében a belbiztonsági törvény szentesítette Hoover Biztonsági indexének a preventív internálásra vonatkozó rendelkezéseit, az alkotmányos védelem felfüggesztését célzó javaslatát, és a húszezernél is több amerikai polgár nevét tartalmazó, folyamatosan növekvő névsorát. Az index tehát ezentúl törvényessé vált, és huszonegy éven át az amerikai nemzetbiztonsági *establishment* jóváhagyott része lett.

Az 1950-es esztendő sok sivár napot hozott Truman elnök számára, de egyik sem volt olyan sötét, mint november 1-je.

Reggel a Központi Hírszerzés új igazgatója, Walter Bedell Smith tábornok jelentette, hogy a kommunista Kína katonái beavatkoztak a koreai háborúba. A CIA emberei súlyosan alábecsülték a támadás méretét. Háromszázezer kínai katona zúdult lavinaként az amerikaiakra, és ezrével ölték meg őket. A kínaiak, hátuk mögött Kína új diktátorával, Mao Ce-tung elnökkel, kis híján a tengerbe szorították a hegyekből az amerikai kontingenst. Az amerikai tábornokok feltételezése szerint Mao mögött viszont az új atomfegyverével fenyegetően hadonászó Sztálin állt.

Délután nyomasztó hőhullám árasztotta el Washington: a hőmérő csaknem 30 Celsius-fokot mutatott. Truman elnök rövid pihenőre visszavonult a Fehér Házzal szemben, az utca túloldalán álló Blair House-ba, mert az elnöki rezidenciát, amely nagyon rossz állapotban volt, éppen felújították. A Blair House kapujánál feltűnt két Puerto Ricó-i nacionalista fegyveres. Automata pisztolyaikból tüzet nyitottak, és megpróbáltak behatolni az épületbe, hogy Puerto Rico függetlenségének nevében megöljék az elnököt. A lövöldözésben egyikük, egy biztonsági őrrrel együtt, életét veszítette. A má-

sik merénylet elfogták, és halálra ítélték, de Truman az ítéletet életfogytiglani börtönre enyhítette. Az FBI több mint ötven éven át nyomozott a függetlenségi mozgalom vezetői és követői után.

1950. november 28-án, amikor már pontos adatok álltak rendelkezésre a kínaiak koreai inváziójának mértékéről, Truman elnök ünnepélyes ülésre hívta össze a Nemzetbiztonsági Tanácsot. A világ felett a tömegpusztító fegyverekkel megvívandó harmadik világháború veszélye lebegett. Az elnök országos szükségállapotot hirdetett, megháromszorozta a Pentagon költségvetését, kinevezte Eisenhower tábornokot a NATO főparancsnokává, és elvetette Douglas MacArthur tábornok, valamint a Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsa (*Joint Chiefs of Staff*) szigorúan titkos felhívását a teljes amerikai atombomba-arsenál kínai és mandzsúriai bevetésére. Egyúttal azonban kinyilvánította, hogy szükség esetén készen áll a bomba ledobására.

„Úgy látszik, itt a harmadik világháború – írta Truman a naplójába december 9-én. – Remélem, hogy nem – de fel kell készülnünk bármire, ami jön –, és fel is készülünk.”

„HÚSZÉVES HAZAÁRULÁS”

A *Venonától* származó régi nyomok után kutatva az FBI egy KGB-ügynök állandó jelenlétét gyanította a washingtoni brit nagykövetségen. Az iroda csak annyit tudott, hogy az illető magas rangú diplomata, és a fedőneve Homer.

A brit és az amerikai hírszerzés már évtizedes együttműködésre tekintett vissza, de Hoover sohasem szívelte ezt a partnerséget. Megvetette az amerikai anglofileket, és ferde szemmel nézett a brit hírszerzési szakértőkre. Felháborította, hogy szántszándékkal visszatartanak információkat a Homer-nyomozással kapcsolatban.

1951 áprilisában, egy kellemes szombat estén vezető brit és amerikai hírszerzőtiszték gyűltek össze Kim Philby washingtoni lakásán. A vendégek között volt James Angleton és Bill Harvey a CIA-tól, Bob Lamphere és Mickey Ladd az FBI-tól, Robert Mackenzie és Jeff Patterson a brit titkosszolgálattól, valamint Philby zilált külsejű szállóvendége, egy Guy Burgess nevű brit diplomata. Az ennivaló élvezhetetlen volt, ital viszont korlátlanul állt rendelkezésre. A második világháborús veteránok alkoholtengeren lebegve hajóztak át az 1950-es évekbe. Angleton, a CIA intellektuális fejedelme,

szívesen poharazgatott ebéd közben Philbyvel, megosztva vele a vasfüggöny mögötti diverzáns bevetésekről szőtt brit és amerikai tervek részleteit. Úgy vélte, Philby lesz a brit külföldi hírszerzés következő főnöke.

Az összejövetel rossz hangulatban végződött. A részeg és randalírozó Burgess acsarkodó, indulatos vitákat provokált az amerikaiakkal és feleségeikkel. Mickey Ladd csodálkozott is, hogy Philby, az első számú brit hírszerzőtisz Washingtonban, hogyan lakhat egy fedél alatt egy olyan alakkal, mint Burgess.

Alig néhány hét múlva, 1951. május 25-én az újságok az Atlanti-óceán mindkét partján jelentették: Burgess és Donald Maclean, a brit Külügyminisztérium amerikai referatúrájának vezetője eltűnt a vasfüggöny mögött. 1944 és 1945 folyamán Maclean a washingtoni brit nagykövetség első titkáráként szolgált.

Ő volt Homer.

Moszkvai dezertálása Washingtonba vitte Sir Percy Sillitoe-t, a brit külföldi hírszerzés főnökét. Sir Percy aktatáskája tömve volt Philbyről, Macleanról és Burgessről szóló dossziékkal, amelyek tartalmát megosztotta Hooverrel és az FBI-jal. A három britet a Cambridge-i Trinity College-ban töltött tanulóéveikre visszanyúló húszéves barátság kötötte össze. Az 1930-as években kommunisták vagy szocialisták voltak. A dossziékban nyíltabb titkok is rejtőztek: Burgess szabados homoszexualitásáról híresült el, Maclean titkolta homoszexualitását, Philby pedig osztrák kommunista (ráadásul szovjet titkos ügynök) nőt vett feleségül. Mindhárman megrögzött alkoholisták voltak. Feljebbvalóik mindezt tudták róluk, mégis védelmezték és rendre előléptették őket. Maclean és Burgess tehát Moszkvában tartózkodott, Philbyt pedig visszahívták Londonba. Hoover amellet érvelt, hogy Philby egyértelműen szovjet ügynök, és általa épülhetett be Moszkva a legmagasabb szinteken a CIA-ba és a Pentagonba. Sir Percy udvariasan ellentmondott neki: nem tudta elfogadni, hogy egy olyan rendű és neveltetésű ember, mint Philby, hazaáruló lehessen.

Visszatekintve a brit kémek 1930-as évekbeli cambridge-i előéletére, kommunista mivoltukat Hoover a homoszexualitásukkal hozta kapcsolatba.

Az összefüggés magától értetődőnek látszott számára. A homoszexualitás és a kommunista elkötelezettség azonnali elbocsátást vont maga után az amerikai kormányzati szolgálatból – és a legtöbb más foglalkozási ágból is. A kommunisták és a homoszexuálisok egyaránt titokzatos és elzárkózó életet éltek. Titkos földalatti társaságok tagjai voltak, és kódolt nyelven beszéltek.

Munkatársaival egyetértésben Hoover úgy tartotta: kifejezetten fogékonyak arra, hogy a külföldi titkosszolgálatok szexuális kelecét állítsanak nekik, és megszarolják őket.²⁵⁷

Az FBI ügynökei új keletű éberséggel figyeltek erre a veszélyre. – A szovjetek tudták: azokban az időkben, ha egy kormánytisztviselő homoszexuális volt, elvesztette az állását – nyilatkozta John T. Conway, a szovjet kémek után nyomozó csapat egyik tagja az FBI washingtoni irodájában. Conway ráállt egy külügyminisztériumi tisztviselőre, akiről gyanította, hogy találkozik egy fiatal, szőke, jóképű KGB-tiszttel egy melegbárban. – Állati feladat volt – mesélte Conway. – Az egyik éjszaka megfigyelés alá vettük; felszedett egy fiatal srácot, felvitte a lakására, és egész éjszaka együtt voltak. Másnap azután elcsíptük a kölyköt, kiszedtünk belőle egy vallomást, és a külügyminisztériumi fickó el is veszítette az állását.²⁵⁸

1951. június 20-án, alig négy héttel a Homer-ügy kipattanása után, Hoover fokozta az FBI Szexuális elhajlásokkal foglalkozó programjának (*Sex Deviates Program*) intenzitását. Az iroda felhívta az egyetemek, valamint az állami és a helyi rendőrség figyelmét a felforgatás veszélyére, abból a célból, hogy teljesen megtisztítsa a homoszexuálisoktól az ország minden kormányhivatalát a felsőoktatási intézményekkel és a rendvédelmi szervekkel együtt. A következő huszonöt évben az FBI homoszexuálisokról felfektetett aktái háromszázezer oldalra híztak, mielőtt megsemmisítették volna őket. Hat évtizedbe került, és eltartott egészen 2011-ig, mire a homoszexuálisok végre nyíltan szolgálhatnak az Egyesült Államok Hadseregében.²⁵⁹

Hoover ezután felpörgette a kommunista tagsággal vagy kapcsolatokkal rendelkező tanárok és közalkalmazottak listázására létrehozott Felelősség program (*Responsibilities Program*) kódnevű új országos kampányát, amelyet 1951 tavaszán és nyarán titokban indított útjára. A törvények értelmében az FBI csak a kormányzat végrehajtó ágán belül volt köteles megosztani nyomozati anyagait. Hoover már áttörte ezt a falat azzal, hogy információt szivárogtatott ki egyes kiválasztott kongresszusi képviselőknek. A Felelőségprogram munícióval látta el a kormányzókat, polgármestereket, valamint egyéb állami és helyi vezetőket, hogy saját hatáskörükben lépjenek fel a felforgatókkal szemben. Az FBI regionális irodáit vezető felelős különleges ügynökök szolgáltak közvetítőül Hoover és az ország politikai tisztségviselői között. A következő négy évben a program eszközül szolgált ahhoz, hogy az állami egyetemi karokat, főiskolákat és alsóbb fokú tanintézményeket meg-

tisztítsák a feltételezett balosok százaitól, mindaddig, amíg a titkosságán rést nem ütött egy nyilvánosságra éhes állami oktatási bizottsági tag. A Felelősség- és a Szexuális elhajlásokkal foglalkozó program számtalan tanár elbocsátásához vezetett szerte az országban.

A homoszexuálisok ügyét Hoover felvetette a Központi Hírszerzés igazgatójával, Walter Bedell Smithszel folytatott első találkozásán is. A négycsillagos tábornok a második világháborúban Eisenhower vezérkari főnöke volt, és Ike piszkos munkákat elvégző beosztottjaként szerzett magának hírnevet; ő játszotta a vicsorgó fogsor szerepet Ike nyájas mosolya mögött. A háború után Truman nagyköveteként szolgált a Szovjetunióban, ahol szemtől szemben találkozott Sztálinnal. Az erőt sugárzó, hirtelen haragú ember képtelen volt elviselni a tökéletlenséget. Edgar Hooverrel jól kijöttek egymással, sok közös vonásban osztoztak.

A Mayflower Szálloda egyik magánlakosztályában ültek le, hogy kötöttségektől mentesen költsenek el egy ebédet. Kölcsönös udvariaskodások után Hoover előhozakodott a homoszexuálisok jelenlétével a CIA-ban, „Smith tábornok meglehetősen elképedtnek látszott, amikor tudomást szerzett arról, mennyire széles körben elterjedt ez az állapot – jegyezte fel Hoover. – Érdeklődött, hogy a népesség számához viszonyítva hány százalékot tesznek ki az ilyen irányultságú személyek.” Hoover válaszul megígérte: átküldi Alfred S. Kinsey *Sexual Behavior in the Human Male* (A férfinem szexuális viselkedése) című munkájának FBI-szinopsziséját. A könyv állítása szerint tíz férfiből egy gyakorló homoszexuális, ami sokkalta magasabb szám, mint amit a legtöbb amerikai feltételez.²⁶⁰

Hoovernek és Smith tábornoknak ennél nagyobb gondjai is voltak. Azt gyanították, hogy a szovjetek beépültek a CIA-ba, ugyanis az elmúlt két évben indított minden gerilla-hadművelet, amelyet az ügynökség szervezett, kivétel nélkül kudarcba fulladt. Toborzott külföldi ügynökök százait dobták le ejtőernyővel az ellenséges vonalak mögött, a vasfüggönyön túlra, és csaknem mindannyiukat elfogták vagy megölték. A CIA nem ért el eredményt a kommunizmus elleni harcában külföldön, az FBI pedig nem tárt fel odahaza egyetlen új esetet sem a kommunista kémekről.

A kudarcok egy részét Philby árulásának lehetett tulajdonítani – de nem mindegyiket. Ha a szovjeteknek még mindig van emberük az amerikai titkosszolgálat vezető testületeiben, az Egyesült Államok titkos műveleteit továbbra is szabotálni lehet belföldön és külföldön egyaránt.

Hoover úgy döntött, a szovjetek ellen folyó küzdelemben változtatnia kell az FBI és a CIA együttműködési rendszerén. Az FBI képviseletében Sam Papichot küldte a CIA-központba szolgálni, míg Smith tábornok Jim Angletont delegálta összekötőként az FBI-ba. A montanai születésű, jugoszláv gyökerekkel rendelkező Papich hosszú távon beépített FBI-ügynökként szolgált a második világháború alatt és után Rio de Janeiróban mint a Dun & Bradstreet-cég képviselője. A Yale Egyetemen végzett, idahói születésű Angleton a háború alatt Olaszországban működött amerikai kémként. A következő két évtizedben ez a két ember tartotta életben az FBI és a CIA közötti kapcsolatot.

Angleton röviddel ezután a CIA kémelhárítási részlegének főnöke lett, így rá hárult a szovjet kémek felderítésének feladata. Mindennapos szakmai gyakorlatává tette az elmúlt évek kémügyeinek tanulmányozását, hogy megfejtse a több évtizedes szovjet megtévesztési praktikákat. Olyan mintázatokkal találkozott a múlt szönyegének szövetében, amelyeket csak kevesen vettek volna észre – sőt olyanokat is, amelyek láthatatlanok voltak a puszta szem és a racionális észjárás számára.

Az, hogy Angletont előléptették a kémelhárítási osztály élére, J. Edgar Hoover számára felért egy puccsal. Angleton kommunikációjának mélysége az FBI-jal minden igényt kielégített; Hoovernek messze a legjobb hírforrása-ként szolgált a CIA berkein belül zajló dolgokról. „Nagyon együttműködőnek bizonyult, és – amint tudja – már nemegyszer ajánlott fel önként tekintélyes mennyiségű információt, amelyeknek nagy hasznát vehettük – jelentette Papich. – Az a tény, hogy nagyon őszinte módon kezeli az Irodát, attól a melodramatikus intrikáló légkörtől mentesen, amely a CIA-t általában jellemzi, olyan személylé tette, aki együtt tudott dolgozni az Irodával.”²⁶¹

1952. július 2-án Angleton arról tájékoztatta az FBI-t, hogy a CIA politikai fedőszervei és propagandaügynökségei Európa-szerte „széles körben ki vannak téve a szovjet ügynökök beszivárgásának”. Közölte továbbá: a KGB minden bizonnyal kémeket telepített a kelet-európai és fehérorosz menekültek ezrei közé, akiket a CIA toborzott Németországban és Angliában a szovjetek visszaszorítását célzó törekvése részeként. A CIA európai műveletei tele vannak politikai menekültekkel és „emigránsokkal, akik a szervezetet arra használják, hogy alaposan megszedjék magukat” – mondta Angleton, és mintegy mellékesen megsúgta: Frank Wisner, a CIA operatív műveleti parancsnoka, aki már dollárszázmilliókat költött el titokban, éppen további

huszonnyolcmilliót kért tengerentúli külföldi birodalmának kiterjesztésére. Hoover a következőt jegyezte le királykék tintájával: „Megdöbbszent, hogy ilyen pazarlás és lazaság érvényesülhet, és semmi sem tehető ellene.”²⁶²

Azért akadt tennivaló, nem is akármilyen. Az 1952. évi elnökválasztás-kor az Egyesült Államok nemzetbiztonsága is a mérleg serpenyőjébe került. Hoover keményen dolgozott, hogy biztosítsa: az Egyesült Államok következő elnöke Eisenhower tábornok legyen, az alelnök pedig Richard Nixon. A republikánus jelöltek neve július 11-én vált ismertté, míg a demokraták Adlai Stevenson illinoisi kormányzót választották meg július 24-én. Hoovernek ekkor már a kezében volt egy Stevensonról szóló jelentés, amelyet Mickey Ladd FBI-igazgatóhelyettes ástott elő a Szexuális elhajlásokkal foglalkozó program aktái közül: „Kérésének megfelelően ezennel mellékelek egy mindeddig felhasználatlan feljegyzést Stevenson kormányzóról, aki állítólag ismert homoszexuális.”²⁶³

Adlai Stevenson elnökjelölésének órájában tizenkilenc oldalas íromány landolt a demokrata párti jelölről az FBI kongresszusi és sajtókapcsolataiért felelős Lou Nichols íróasztalán. A rosszindulatú pletykagyűjtemény a New York-i rendőrség valamelyik felügyelőjétől is tartalmazott egy jelentést, aki közölte: a kormányzó nem csupán az egyik legismertebb homoszexuális egész Illinois államban, de még az Adeline női nevet is használja. Hoovernek volt gondja, hogy a mendemonda eljusson Richard Nixonig, a republikánus kampánybizottsáig és nagyszámú újságíróig.

Eisenhower és Nixon megválasztása 1952 novemberében a republikánusok elsőpró képviselőházi és szenátusi győzelmével egyetemben két évtized demokrata dominanciájának vetett véget Washingtonban – olyan korszaknak, amelyet Joseph McCarthy szenátor „húszéves hazaárulásnak” nevezett. Ennek a húsz évnek a kezdetén Hoover kisméretű, gyenge szervezet élén állt, mindössze 353 különleges ügynökkel és jóval hárommillió dollár alatti költségvetéssel. Most egy 6451 emberből és 8206 fős háttérszemélyzetből álló, 90 millió dollár költségvetésű antikommunista hadsereget vezetett.

Győzelme után néhány nappal Ike biztosította Hoovert: ameddig ő az elnök, az FBI élén akarja látni, és az elkövetkező években élvezni fogja a Fehér Ház teljes támogatását. Voltak néhányan Washingtonban, akiket jobban tiszteltek, mint Hoovert, de nem sokan. Lehetek néhányan, akiktől jobban rettegetek, mint Hoovertől, de nagyon kevesen.

SEMMI TISZTESSÉGÉRZET

Mostantól közvetlen telefonvonal kötötte össze a Fehér Házat Hoover lakásával. Eisenhower csak alkalmanként használta, Nixon azonban napjában kétszer is hívta, egyszer kora reggel, egyszer pedig késő este.²⁶⁴

Hoover kiterjesztette befolyását a folyamatosan bővülő nemzetbiztonsági *establishment* minden szegletére. Ahogyan a frissen beiktatott elnöknek 1953. január 26-án jelentette, az FBI-ügynökök „napi és személyes” kapcsolatban működnek a Fehér Házban, a Pentagonban, a védelmi miniszter hivatalában, a Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsában, a CIA-ban, a Nemzetbiztonsági Ügynökségnél, a Külügyminisztériumban, a kongresszusban, hat amerikai nagykövetségen, a németországi és ausztriai katonai hírszerzési bázisokon és az amerikai globális hatalom még tucatnyi más központjában.²⁶⁵

A Nemzetbiztonsági Tanácsban Hoover a védelmi és a külügyminiszter oldalán foglalt helyet. Az új igazságügyi miniszter, ifj. Herbert Brownell számára minden szava törvény volt. Brownell helyettese és majdani utódja, William Rogers szoros személyes barátságba került Hooverrel, és heti kétszer is munkaebéden találkozott vele. Az FBI-igazgató minden téren és módon közreműködött a kormánypolitika és a kormányzati stratégia kialakításában a nemzetbiztonságtól kezdve a polgári szabadságjogokig.

Az amerikai antikommunizmus Eisenhower idején érte el csúcspontját. Hoover emberei vizsgálatot folytattak minden állásra jelentkezővel vagy jelölttel kapcsolatban a nagykövetektől a kongresszusi tisztviselőkhig. Felügyelték a nemzetbiztonsági célú tisztogatásokat a kormányban, életeket tettek

tönkre és karriereket törtek derékba a homoszexualitás vagy az illojalitás gyanújára alapozva.

Hoover mérhetetlen befolyásra tett szert a Külügyminisztériumban. John Foster Dulles külügyminiszter maradéktalan támogatásával a külügyben egy R. W. „Scott” McLeod nevű FBI-ügynök látta el a belbiztonsági főnök szerepét. A fővárosban és a külföldi követségeken, konzulátusokon végrehajtott politikai tisztogatások során az FBI a jól bevált módszereket (köztük a lehallgatásokat) alkalmazva üzte el a liberálisokat és a feltételezett balosokat a külügyi szolgálatból. Kétségbeesésében számtalan diplomata nyújtotta be lemondását.

Az FBI emberei mindenütt jelen voltak az amerikai befolyás és hatalom kiterjesztése céljából létrehozott új szervezetekben, például az Egyesült Államok Tájékoztatási Ügynökségében (*United States Information Agency*, USIA) is, amely az amerikai eszmét népszerűsítette a világban. A USIA belbiztonsági műveleteit az FBI különleges ügynökei, Charles Noone és Joe Walsh irányították Washingtonban és New Yorkban. Az FBI teljes körű vizsgálatot tartott minden USIA-alkalmazottal kapcsolatban, ellenőrizte életük minden apró részletét gyermekkoruktól fogva.

– Eisenhower elnök 10450. számú elnöki rendelete volt a bibliánk – mesélte Walsh. – Ez a rendelet a szövetségi alkalmazottakra vonatkozott nemzetbiztonsági szempontból. Világosan megfogalmazta, hogy az ilyen alkalmazást meg kell tagadni minden olyan személytől, aki kapcsolatba hozható a kommunizmussal, továbbá a homoszexuálisoktól, a részegesektől és egyéb, társadalmilag aberrált egyénektől, akik veszélyt jelenthetnek az USA biztonságára nézve. Piszok egy dolog volt – felkutatni és azonosítani a lehetséges homoszexuálisokat. Volt jó néhány borzasztóan tisztességes és intelligens ember, aki az ügynökségnek dolgozott, akiket jól megismertem, és akikkel tényleg élvezettel működtem együtt az ügynökség programjaiban, majd egyszer csak hirtelen és végérvényesen kikerültek a képből – eltűntek! A nyomozás során bevallották homoszexualitásukat, és kiléptek.²⁶⁶

Senki sem számított kivételnek a kormányzatban, még azok sem, akik már egyszer átestek a szigorúan titkos nemzetbiztonsági átvilágításon. Stanley Grand külügyminisztériumi tisztviselőként együttműködött a CIA-val a guatemalai kormányt megdöntő 1954-es puccs megszervezésében. – Rossz idők jártak a Külügyminisztériumban – emlékezett vissza. – Mindnyájunknak át kellett mennünk az FBI újabb vizsgálatán, és ismételt átvilágításra volt szük-

ségünk, amit legtöbbször meg is kaptunk. De voltak, akik rettenetesen nagyot sérültek... Az egyik tisztviselőnek, akit ismertem, kiváló tisztviselő volt, annyira elege lett az egészségből, mert ismerte az olyasféle hamis vádakat, amelyeket felhozhatnak ellene, hogy öngyilkosságot követett el. Tragédia volt.²⁶⁷

Hoover számára azonban Ike új belbiztonsági rendszere győzelmet jelentett. Megerősítette az elnök bizalmát az FBI-ban mint az amerikai nemzetbiztonság első vonalbeli védelmezőjében.

A Fehér Ház a kormány legmértékesebb információs forrásaként olvasta Hoover jelentéseit a szovjetekről, Brownell igazságügyi miniszter pedig eképpen méltatta: „Az FBI jelentette nekem kémelhárító műveleteinek egyik eredményét a kommunista összeesküvés ellen. Megtudták, hogy Sztálin beteg, és hogy Malenkov intézkedik helyette, ő lesz az utód, ha Sztálin meghal. 1953. március 3-án Sztálin meg is halt, és mára már történelmi tény, hogy Malenkov lett az utóda.”

Másfelől viszont Sztálin halálakor az Egyesült Államoknak nem volt nagykövete Moszkvában, és a CIA nem rendelkezett kémekkel a Szovjetunióban. Első ügynökét 1953-ban küldte Moszkvába, csak hogy az illetőt nyomban elcsábította orosz bejárónője (mellesleg a KGB ezredese); intim helyzetben lefényképezték, és a fotókkal megszarolták. A súlyosan kompromittálódott kém a CIA kénytelen volt elbocsátani. Alig érkezett meg a következő ügynök, máris lelepleződött kémkedés közben, letartóztatták, majd kiutasították az országból.²⁶⁸

Amerikában ezzel szemben az FBI mindenütt rendelkezett kommunista informátorokkal. Tanúk, telefonlehallgatások, poloskák, illegális házkutatások és nem szűnő megfigyelések révén sikerrel épült be az Egyesült Államok Kommunista Pártjába. A Smith-törvény alapján perbe fogott és elítélt számos kommunista közül egyesek csendben börtönbe kerültek, mások illegálitásba vonultak, ismét másokból együttműködő tanúk lettek. Hoovert némi elégedettséggel töltötte ugyan el, amikor kommunista vezetőket bebörtönöztek, de hírszerzési műveleteit sokkal fontosabbnak ítélte, mint bármilyen törvénykezési sikert. A két misszió eltérő technikákat igényelt.

Egy zsaru, ha bűnözővel kerül szembe, arra törekszik, hogy lecsapjon rá, egy kém viszont arra, hogy becsapja. A várakozás és megfigyelés rettentő türelmet igényel, Hooverben pedig megvolt ez a tulajdonság. Húsz év támadás és egy évtized ellentámadás után az FBI ekkorra már kezdte megérteni a KGB műveleteinek volumenét Amerikában.

Az irodának sikerült néhány kettős ügynököt beszerveznie a KGB elleni munkára. Az első sikeres áttörés a Borisz Morrosz-ügy volt. Morrosz, aki 1985-ben (Hoover születésének évében), Oroszországban látta meg a napvilágot, a bolsevik forradalom után került az Egyesült Államokba. Egyenesen Los Angelesbe vette az útját, az ottani álomvilág érdekelte. A Paramount Filmstúdiónak B kategóriás filmek zenei aláfestésén dolgozott, és céget alapított Boris Morros Music Company néven.

Morrosz felkereste a New York-i szovjet konzulátust, hogy vízumot szerezzen apja számára, aki 1934-ben vissza akart térni szülőföldjére. A vízumosztály tisztviselője (egyben szovjet ügynök) megkérdezte: viszonzásul nem akar-e szívességet tenni a hazájának. Morrosz ráállt, hogy a Paramount berlini irodájában létrehoz egy fiktív állást – hamis igazoló iratokkal, amely azután hosszú távon biztosított beépülést Vaszilij Zarubin számára. (A második világháború alatt ő lett a szovjet kémfőnök az Egyesült Államokban.) Zarubin viszonzta a szívességet: fizetett Morrosznak azért, hogy hollywoodi zenei cégét szovjet titkos ügynökök fedőszerveként működtesse.

1943 tavaszán az FBI lehallgatta és rögzítette Zarubin beszélgetését Steve Nelson amerikai kommunistával arról, hogyan telepíthetnének szovjet ügynököket a Berkeley-i Sugárzáskutató Laboratóriumba. Azon a nyáron Hoover egy kiábrándult szovjet hírszerzőtisztől névtelen levelet kapott Washingtonban, amely Zarubint nevezte meg a szovjet külföldi titkosszolgálat Amerikában ténykedő kémfőnökeként. Közölte továbbá, hogy a szovjet kémek földalatti ügynökök kiterjedt hálózatát szervezik be és működtetik, akik „ellopják a teljes amerikai hadiipart”. A levél felsorolt öt szovjet hírszerzőtisztest, akik diplomáciai és kereskedelmi fedőállásokban ténykednek az Egyesült Államokban – egyikük Borisz Morrosz volt.²⁶⁹

Az FBI azonban négy teljes évig várt, mire 1947 júniusában végre kiküldött egy ügynököt, hogy beszéljen Morrosszal Los Angelesben. A megmagyarázhatatlan késlekedés a következő csípős megjegyzésre készítette Hoovert: „Hány hasonló helyzet létezik még az aktáinkban, ez aggaszt engem. H.”²⁷⁰

Hoover szerencséjére Morrosz hajlandó volt az FBI-nak dolgozni. Valóban ritkán fordult elő, hogy valaki úgy döntött, kijátssza Moszkvát. Még ennél is ritkább volt az a tény, hogy a hadsereg kódfejtői és az FBI bepillantott az ügynök régi személyi aktájába, amely megerősítette, hogy Morrosz kiterjedt KGB-kapcsolatokkal rendelkezik. Olykor előfordult, hogy a szovjet rejtjelezők óvatlanul jártak el. Moszkva Morrosznak, aki Borisz Moroz

néven született, a *Frost* (fagy/dér/zúzmara) fedőnevet adta, amelynek orosz megfelelője *moroz*. Bármely apró repedés a szovjet hírszerzés páncélzatán ajándék volt a háború isteneitől.

Morrosz tehát azután, hogy egy évtizeden át Moszkvának dolgozott, az FBI embere lett. Munkája a *Mocase* fedőnevet kapta. Hangstúdiója továbbra is fedőszervül szolgált a KGB műveletei számára New Yorkban és Los Angelesben. 1948-ban az FBI számára áttörést jelentett, amikor sikerült elérnie, hogy meghívják Genfben egy megbeszélésre Alekszandr Korotkovval, a KGB egész világot behálózó kémhálózatának irányítójával. 1950-ben ismét találkozott Korotkovval Moszkvában. Hogy a Kreml kedvében járjon, Morrosz mindenféle mesét talált ki a Fehér Házba és a Vatikánba szóló meghívásairól. Kétségei ellenére a KGB bekapta a horgot.

Az 1950-es évek elején ez páratlan esetnek számított: sem a CIA, sem a Pentagon nem telepített ügynököt a KGB-be. A Fehér Házban és a kongresszusban néhány kiválasztott – igazán csak alig néhány – tudta csupán, hogy Hoover sikerrel hajtotta végre az áttörést.

„AZ FBI MAGA J. EDGAR HOOVER”

A kongresszusban ez idő tájt egyszerre három vizsgálóbizottság működött együtt az FBI-jal a kommunista fenyegetés elhárításának céljából. Az Amerika-ellenes tevékenységet vizsgáló házbizottság hollywoodi balosok után szaglászott makacsul, és különutasokat leplezett le a klérus soraiban. A szenátus belbiztonsági albizottsága (*Senate Internal Security Subcommittee*) szovjet ármánykodás gyanújával nyomozott az ENSZ-ben és kommunistaszimpatizánsok után az egyetemi fakultásokon. A szenátus állandó vizsgáló albizottsága (*Senate Permanent Investigations Subcommittee*) pedig új elnök, Joe McCarthy wisconsini republikánus szenátor irányításával tevékenykedett.

McCarthy ekkor már három éve teljes lendületben volt. 1950-ben egy idejtmúlt és pontatlan FBI-jelentés meghamisított változata szolgált legfőbb forrásául az első hamis vádhoz – nevezetesen, hogy a Külügyminisztériumot kommunisták százai árasztották el –, amely hírnévhez juttatta. Névsor nem volt a birtokában, ahogyan állította, mindössze számok, amelyek az idők során folyamatosan változtak. Ennek ellenére hírnevét és hatalmát jórészt annak köszönhette, hogy élt és visszaélt azokkal az FBI-jelentésekkel, amelyeket Hoo-

ver kongresszusi kapcsolatokért felelős ügynökei bocsátottak rendelkezésére. McCarthy és fővizsgálója, egy Don Surine nevű ex-FBI-ügynök átrágtá magát a kommunista veszélyről szóló nagy halom FBI-jelentésen. Viszonzásul Suri-ne folyamatosan tájékoztatta Hoovert McCarthy munkájáról.

Akárcsak kongresszusi kollégái, a szenátor is rendszeresen hűségéről biztosította Hoovert, nyilvánosan és magánbeszélgetésekben egyaránt. „Nem szükséges, hogy bárki emlékművet állítson önnek – írta az igazgatónak egyik jellemző hűségnyilatkozatában. – Ön építette fel a saját emlékművét az FBI formájában – mivel az FBI maga J. Edgar Hoover, és úgy gondolom, abban a biztos tudatban dőlhetünk hátra, hogy mindig is az marad.”²⁷¹

1953 tavaszán, ahogy Julius és Ethel Rosenberg kivégzésének napja közeledett, az amerikai politikai közeg készen mutatkozott McCarthy szenátor könyörtelen antikommunizmusának befogadására. A bíró, aki kimondta az atomkémekre a halálos ítéletet, közölte: büntettük „még a gyilkosságnál is rosszabb” Retorikája megfelelt az idők közhangulatának. Julius Rosenberg Sztálin kezébe helyezte az atombombát, mondta, „véleményem szerint ez vezetett a kommunista agresszióhoz Koreában, ötvenezernél is több áldozatot követelve, és ki tudja, nem kell-e még ártatlan emberek további millióinak is súlyos árat fizetniük az önök árulása miatt?” 1953. június 19-én elérkezett a kivégzés napja. Még maga Hoover is bizonytalan volt afelől, elég bölcs dolog-e politikailag Ethel Rosenberget halálba küldeni. Az FBI azonban kétségbevonhatatlanul bebizonyította a vád jogosultságát.

„A LEGGONOSZABB KRITIKA ÁLDOZATA”

McCarthy szenátor általában találmra választotta meg támadásainak célpontját, de alkalmanként, amikor az iroda jelentéseire támaszkodhatott, valós céltáblára tüzelt. Néha pontosan a közepébe talált, például amikor azzal fenyegetőzött, hogy nyilvánosságra hozza: a CIA-nak van egy jól fizetett alkalmazottja, akit homoszexualitása miatt letartóztattak, vagy amikor megpróbált vallomást kicsikarni a Nemzetközi Valutaalap (*International Monetary Fund*, IMF) egyik tisztviselőjéből, akiről az FBI feltételezte, hogy szovjet ügynök.

Hoover megértette McCarthyt. Egy újságírónak így nyilatkozott róla: „McCarthy egykor tengerész volt, amatőr szinten boksztolt, és ír származású. Gyúrja össze ezeket, és egy életerős embert kap, akit nem lehet csak úgy le-

kezelni... Nem ismertem McCarthy szenátort, mielőtt a szenátus tagja nem lett. Azóta jól megismertem, hivatalosan és személyesen egyaránt. Barátomnak tekintem, és úgy hiszem, ő is így tekint rám. Kétségtelenül ellentmondásos ember. Komoly és becsületes. Vannak ellenségei. Valahányszor nekimesz valamifajta felforgatónak, kommunistáknak, fasisztáknak, sőt a Ku-Klux-Klannak, a leggonoszabb kritikának esel áldozatul, ami csak lehetséges. Én aztán tudom.”²⁷²

Hanem amikor McCarthy a nemzetbiztonság alappilléreit kezdte meg-ingatni, Hoovernek keményen kellett küzdenie, hogy korlátozza azt a kárt, amelyet a szenátor az antikommunista harc ügyének és az amerikai kormányoknak okozott.

1953 nyarán McCarthy inkvizícióba kezdett a CIA ellen. Vizsgálóbizottsága ülésein kommunista párttagsággal vagy kommunista mozgalmi tevékenységgel vádolt meg CIA-alkalmazottakat. Allen Dullest, a Központi Hírszerzés igazgatóját mélyen aggasztotta az ügy, hiszen McCarthy négyszemközt figyelmeztette: „a CIA sem nem szent és sérthetetlen, sem nem minden gyanú felett álló” – mesélte külügyminiszter bátyjának.²⁷³

Ügynökei közölték Hooverrel: „McCarthy szenátor felettébb »érdekes« célpontnak találta a CIA-t.”²⁷⁴ Az FBI kongresszusi összekötője, Lou Nichols pedig azt jelentette, hogy a szenátor és stábjá „harmincegy esélyesen baráti tanút” sorakoztatott fel, akik hajlandók tanúskodni ötvenkilenc CIA-alkalmazott és tisztviselő ellen.²⁷⁵

McCarthy célpontjai közé tartozott James Kronthal homoszexuális CIA-kirendeltségvezető – akit meggyanúsított, hogy engedett a szovjet zsarolásnak; Kronthal az ellene folyó vizsgálat során öngyilkos lett – és egy másik CIA tiszt, aki „intim viszonyt folytat” Owen Lattimore külügyminiszteri ümi hivatalnokkal – utóbbit McCarthy alaptalanul gyanúsította meg azzal, hogy fontos szovjet kém az Egyesült Államokban –, valamint különböző rendű és rangú CIA-alkalmazottak, akiket „alkoholizmussal, perverzióval, házasságon kívüli szexuális kapcsolatokkal, kábítószerrel való visszaéléssel és CIA-pénzek elherdálásával” vádolt meg.

McCarthy vádjainak tekintélyes része közvetlenül az FBI kezdetleges, tényekkel alá nem támasztott, olykor harmadkézből származó híresztelésekre támaszkodó jelentésein alapult. Hoover, aki aggódott az FBI-akták tömeges közzététele miatt, üzent a szenátornak, hogy fogja vissza magát. Ehelyett McCarthy újratöltött, és újabb célpontokra tüzelt.

1953. október 12-én egész héten át tartó, zártkörű meghallgatásokba kezdett szovjet kémkedés után a Szárazföldi Haderő Rejtjelező Alakulatának Központjában (*Army Signal Corps Center*), a New Jersey állambeli Fort Monmouthban. Július Rosenberg is itt dolgozott elektromérnökként, amikor az FBI először szerzett tudomást titkos kommunista elkötelezettségéről. A rejtjelező alakulat radarjait és rádióit kezelő hét mérnökről feltételezték, hogy az atomkémhálózat tagjai – közülük négyen Rosenberg halála napján még mindig szabadlábon voltak.

A szenátor megszerezte egy 1951-es keltezésű levél háromoldalas kivonatát, amelyet Hoover írt Alexander R. Bolling tábornoknak, a szárazföldi haderő hírszerzési főnökének, s amelyben feltételezett felforgatóként nevezett meg harmincöt alkalmazottat a Fort Monmouthban. Egy radarspecialistát és egy elektromérnököt rövidesen kirúgtak, mert annak idején ismerték Julius Rosenberget, harminchárom másikat pedig a biztonsági vizsgálat idejére felfüggesztettek. A katonaság végül egyetlen kémet sem talált közöttük.

McCarthy majd megpukkadt mérgében. Közben minden előkészület megtörtént a *Hadserg v. McCarthy*-meghallgatásra, a történelem első nagyszabású élő televíziós hírműsorára. A show 1954. május 4-én érte el csúcspontját.

McCarthy elővette Hoover levelének egyik példányát a harmincöt Fort Monmouth-i felforgatásgyanus személyről, és megmutatta a szárazföldi haderő vezetőjének. Hoover kővé dermedt annak láttán, hogy McCarthy a nagy nyilvánosság előtt az ő levelét lobogtatja. Nem sokan tudták ugyanis, hogy a szenátornak hozzáférése van az ő titkos aktáihoz.

Hoover és Eisenhower elnök ekkor arra a következtetésre jutott, hogy McCarthy támadása a katonaság és a CIA ellen aláássa az antikommunizmus ügyét. Kezdeményezésükre Brownell igazságügyi miniszter határozatban mondta ki, hogy Hoover levelének birtoklása titkos információ jogosulatlan felhasználásának, ennél fogva szövetségi büntettnek minősül. McCarthy válaszul felhívást intézett Amerika kétmillió közszolgájához: küldjenek meg neki minden titkos információt, amiről csak tudomásuk van, a korrupció, a kommunizmus és a hazaárulás leleplezésére. A felbőszült Ike ekkor rendeletet adott ki, amelynek értelmében a kormányzat végrehajtó ágából soha senki nem válaszolhat, ha felszólítást kap, hogy jelenjen meg és tegyen valamást kongresszusi meghallgatáson. A végrehajtó hatalom kiváltságának effajta sommás kinyilvánítására még sosem volt példa az amerikai elnöki intézmény történetében.

A McCarthyra nehezedő nyomás fokozódott. Reggel whiskyt, este vodkát ivott, és mindössze két-három órát aludt, mielőtt a televízióba ment volna, hogy országos adásban rontson neki az amerikai kormányzatban rejtőzködő kommunistáknak. A tévé nyilvánossága előtt kemény ütésváltás zajlott, de a színpalak mögött folyó árnyjáték sem volt kíméletesebb.

1954. június 2-án McCarthy szenátor nyilvánosan megismételte ünnepélyes fogadalmát, miszerint folytatja a nyomozást a CIA ellen. A bejelentést a televízió kamerái előtt tette meg a *Hadsereg v. McCarthy*-meghallgatáson.

A visszavágással az elnök sem késlekedett sokáig. Június 8-án a Fehér Házban közölte a stábjával, köztük sajtótitkárával, Jim Hagertyvel: – Fiaim, egyvalamiről meg vagyok győződve. Minél inkább rá tudjuk venni McCarthyt, hogy a hírszerzésünk vizsgálatával fenyegetőzzön, annál nagyobb támogatást kapunk a közvéleménytől. Ha van bármi módja, hogy újabb fenyegetésekre sarkalljam, boldogan megteszem, azután hagyom, hogy megkapja a magáét.²⁷⁶

Hoover utasította az embereit, hogy szakítsanak meg minden együttműködést a szenátorral. Az FBI-akták nélkül, amelyek vezették, McCarthy hajója megfeneklett. Az ellentámadásba lendülő CIA akciót indított a lejáratására. McCarthy egyik embere előzőleg megpróbált megsarolni egy CIA-tisztet, mondván: vagy McCarthy rendelkezésére bocsát bizalmas CIA-dokumentumokat, titokban, vagy a szenátor tönkreteszi, nyilvánosan. Allen Dulles és elhárítási szakértője, Jim Angleton azt tanácsolta a CIA-tisztnek, hogy lássa el dezinformációval McCarthyt az amerikai haderő soraiban bujkáló kommunistákról, abban a reményben, hogy abban a pillanatban, amikor összecsapása a katonákkal a mindent eldöntő csúcspontra jut, jó alaposan megzavarják és félrevezetik.

1954. június 9-én azután elérkezett McCarthy bukásának napja. Az ülés napirendjén hasztalan kutakodása szerepelt a Fort Monmouth-i kémek után. A meghallgatáson McCarthy ügyvédje, Roy Cohn csapott össze Joe Welch-csel, a hadsereg jogászával. Welch ízekre szedte Cohnt, aki olyan benyomást keltett, mint varangy a sas karmai között. A kiégett és másnapos McCarthy Cohn védelmére kelt. Még a meghallgatás előtt egyezséget kötött Welch-csel: ha a hadsereg nem firtatja, hogyan bújt ki Cohn a katonai szolgálat alól a második világháborúban és Koreában (a kérdésre ugyanis nem tudott volna elfogadható választ adni), McCarthy nem hozza fel Fred Fisher ügyét a meghallgatáson. Welch megtartotta a szavát, McCarthy viszont megszegte. A ha-

talmas televíziós nézőseregben csak kevesek hallhattak Fisherről, a Welch ügyvédi irodájában dolgozó republikánus jogászról. McCarthy fröcsögő gyűlölettel kijelentette, hogy Fisher „a kommunista párt jogi védőpajzsa”, a *National Lawyers Guild*, a jogászok országos érdekvédelmi szervezetének tagja. Fisher harvardi jogi tanulmányai idején valóban belépett az egyesületbe, de röviddel az után, hogy a diplomáját megszerezte, ki is lépett belőle.

McCarthy ezután Welchhez fordult.

– Nem hiszem, hogy ön valaha is tudatosan támogatta volna a kommunisták ügyét – mondta a szenátor. – Viszont azt gondolom, hogy tudtán kívül mégis támogatja, amikor megpróbál kabarét csinálni ebből a meghallgatásból.

Az elképedt Welch nem hagyta szó nélkül a dolgot, hanem dörgő hangon visszavágott:

– Ne hurcoljuk meg ezt a fickót, szenátor. Végére is nincs magában semmi tisztesség, uram? Valóban nem maradt magában semmi tisztesség?

McCarthy bukásával Hoover visszanyerte szerepét mint a nemzet első számú keresztes lovagja a kommunizmus ellen viselt háborúban. Eisenhower elnök minden addiginál jobban támaszkodott rá, amikor markáns és még markánsabb válaszokat kellett adniuk a kémkedés és felforgatás veszélyére.

A szenátus által megbélyegzett McCarthy öpusztításba merült. Három évvel később halálra itta magát. Hoover elment a temetésére. Ugyanígy tett egy fiatal demokrata párti politikus, Robert F. Kennedy is, aki a bizottság kisebbségi pártjának tanácsadójaként vett részt a meghallgatáson. Illendő pillanat volt ez a két férfi találkozásához.

JÁTÉK SZABÁLYOK NÉLKÜL

Harmincéves FBI-igazgatói múlttal a háta mögött Hoover politikai antennái olyan finomra hangolódtak, hogy a legkényesebb elnöki döntésekről szóló hírek is csaknem azonnal az íróasztalán landoltak.

1954. július 16-án Eisenhower elnök magához kéretett egy Jimmy Doolittle nevű nyugalmazott háromcsillagos tábornokot. Tíz évvel korábban Doolittle vezette a Tokiót bombázó első amerikai légi köteléket. Most az elnök azt kívánta tőle, hogy legyen segítségére a CIA átvilágításában. Ike novemberi határidőt szabott a jelentés elkészítésére.

Hoover néhány napon belül értesült a szigorúan titkos vizsgálatról. „Az Elnök kijelentette: azt kívánja Doolittle tábornoktól, hogy végezzen átfogó és objektív vizsgálatot a CIA titkos műveleteiről” – tudta meg Pat Coyne-től, az FBI veteránjától, a Nemzetbiztonsági Tanács kabinetjében szolgáló legmegbízhatóbb hírszerzőjétől. Ike kívánalma szerint „fel kell kutatni minden létező bizonyítékot arról, hogy a CIA nem működik hatékonyan, és meg kell tenni minden olyan ajánlást, amellyel fel lehet javítani a szervezetet, amennyire csak lehetséges. Álláspontjának összegzéseként kijelentette: azt kívánja Doolittle-től, hogy a felmérést és a kiértékelést olyan alaposan és kimerítő módon végezze, mintha maga az Elnök teljesítené a megbízatást.”²⁷⁷

Hoover arról is értesült, mit mondott Doolittle az elnöknek: „Van valaki a kormányban, aki rendkívül értékes segítséget nyújthatna neki a hírszerzési műveletek korrekt és helyénvaló intézését és irányítását tekintve. Doolittle kijelentette, hogy ez a személy J. Edgar Hoover.”

Hoovernek erős kétségei voltak afelől, hogy a CIA problémái valaha is rendbe tehetők, A következőket írta a nemzetbiztonsági ügyekért felelős munkatársainak: „Teljességgel defetista állásponton vagyok a tekintetben, hogy volna bármilyen hatékony intézkedés, amely javíthatna a CIA-n. H.”²⁷⁸

Hoover már korábban egyértelművé tette személyes és szakmai megvetését a CIA főnöke, Allen Dulles iránt. Eisenhower elnökségének nyolc éve alatt mindössze fél tucat alkalommal kegyeskedett találkozni Dullesszal. Gondja volt rá, hogy beosztottjai osszák a véleményét.

– Hogy az ördögbe jöhetnék ki az irodával?! – kiáltott rá egyszer Dulles a mellé rendelt FBI-összekötőre egy őszinte pillanatában. – Megpróbálom, és maguk folyton visszavágnak.²⁷⁹

A Doolittle-jelentés újabb alkalmat kínált Hoovernek, hogy igényt támasszon az amerikai hírszerzés legelső embere címre.

„A CIA TELJES FELSZÁMOLÁSA”

Al Belmont, az FBI hírszerző osztályának vezetője 1954. augusztus 25-én három óra hosszat tartó oktatásban részesítette Doolittle tábornokot és vizsgálódó társait.

„Doolittle követendő mintának tekintette az Irodát – jelentette Belmont elégedetten. – Szokatlanul nyomatékos hangsúlyt fektettem arra a tényre, hogy az Iroda, amellettt hogy rendvédelmi szervként funkcionál, egyúttal nagyon hatékonyan jelen van a hírszerzés területén is. Világossá tettem: minden erőnket arra fordítjuk, hogy tájékozottak legyünk a kommunista párt mindennemű tevékenységét illetően. Szovjet és csatlós országokbeli diplomátákat tartunk állandó megfigyelés alatt, és – ami az Irodát illeti – sohasem lazíthatunk.”

Ezzel szemben, közölte Belmont a Doolittle-csoporttal, a CIA-t át-meg-átjárja a „pazarlás, a szakszerűtlenség és a nyilvánvaló haszontalanság”.²⁸⁰

1954. október 6-án Hoover személyesen fogadta Doolittle-t. A CIA jobb keze nem tudja, mit csinál a bal, mondta a tábornoknak. Kémeinek kevés fogalmuk van, ha van egyáltalán, arról, mi zajlik a vasfüggöny mögött, s elemzői még ennél is kevesebbet tudnak. Kétségtelen, ismerte el Hoover, hogy „gyengeségeinek és fogyatékoságainak egy része műveletei újszerűségéből fakad”. Az ügynökségből azonban hiányoznak a jól képzett tisztek. Nincs

belső ellenőrzési szolgálata, pedig ezek a felügyelők rendkívül fontos szerepet játszanak abban, ahogyan Hoover bünteti és jutalmazza az FBI-ügynököket. Az ügynökségnek jó nagy adagra van szüksége az irodában gyakorolt fegyelemből.²⁸¹

1954. október 19-én Doolittle az elnök elé terjesztette az amerikai hírszerzés állapotáról szóló gyászos értékelését. A jelentés így kezdődött: „Kérlelhetetlen ellenséggel állunk szemben, amelynek nyíltan elismert célja, hogy megszerezze a világhuralmat.”²⁸²

Majd ekképpen folytatódott: „Ebben a játékban nincsenek szabályok. Az eddig elfogadott emberi viselkedési normák nem érvényesek. Ha az Egyesült Államok életben akar maradni, felül kell vizsgálnia a »fair play« régóta fennálló amerikai elveit. Hatékony kém- és kémelhárító szervezeteket kell kiépítenünk, és meg kell tanulnunk, hogyan bomlasszuk, szabotáljuk és semmisítsük meg ellenségeinket az ellenünk alkalmazott eljárásoknál leleményesebb, kifinomultabb és hatékonyabb módszerekkel.”

Hoover kritikája alapozta meg Doolittle bizalmas titokként kezelt végkövetkeztetését: „Az ideális megoldás a CIA teljes felszámolása és [a hírszerzés] újbóli felépítése volna az alapoktól.”²⁸³

Eisenhower elnök azonban nem tudta rászánni magát erre a lépésre. Ehelyett még erősebben támaszkodott Hoover szovjet veszélyről szóló jelentéseire.

Hoover csak tovább fokozta az elnök félelmeit az Egyesült Államok elleni pusztító támadás veszélyével kapcsolatban. Komoly szerepet játszott abban, hogy a Nemzetbiztonsági Tanács szigorúan titokban figyelmeztette az elnököt a harmadik világháború kirobbanásához vezető lehetséges szovjet akciókra. 1955. február 28-i keltezésű jelentése felhívta a figyelmet kémekre és szabotőrökre, akik orgyilkos merényletekre készülnek amerikai polgári és katonai vezetők ellen; nukleáris fegyveralkatrészeket, valamint „biológia i, kémiai és radiológiai hadviselési eszközöket” csempészhetnek be az Egyesült Államokba; „tömegpusztító fegyvereket” robbanthatnak fel amerikai katonai támaszpontok mellett; illegalitásban bujkáló amerikai kommunistákat használhatnak fel, hogy bombamerényleteket kövessenek el kormányzati célpontok ellen, végül pedig „fegyveres felkelést [szervezhetnek] az USA-ban a kommunista párttagok vagy szovjet irányítás alatt álló személyek révén, akiket „előzőleg felhalmozott fegyverekkel, municióval, robbanóanyagokkal és katonai kommunikációs felszereléssel” látnak el.”²⁸⁴

A továbbiakban Hoover arról tájékoztatta a Fehér Házat, hogy az FBI fokozza hírszerző tevékenységének intenzitását a hidegháború minden frontján, szorosabbra fogja a szovjet diplomaták és követségi alkalmazottak megfigyelését, kémeket és titkos ügynököket keresve közöttük. „Az ellenséges diplomáciai személyek őrizetbe vételére vonatkozó tervek készen állnak” – biztosította Hoover az elnököt. Az iroda mostanra már 26 500 „potenciálisan vagy ténylegesen veszélyes” embert tartott nyilván naprakészen a Biztonsági indexen, akiket – ha az elnök erre parancsot ad egytől egyig letartóztatnak és internálnak. Voltak közöttük Észak-Koreából kiadott amerikai hadifoglyok is; az FBI gyanúja szerint némelyikük a kínai kommunis-ták vallatásai során agymosáson mehetett keresztül, hogy azután hazatérve földalatti ügynökként szolgáljanak, akik befurakszanak az amerikai hadseregbe, és elárulják a nemzetet, ha ismét háborúra kerül sor.²⁸⁵

Hoover közölte a Fehér Házzal és a Pentagonnal: az FBI „legfőbb célja, hogy olyan jó kettős ügynököket képezzen ki”, akik a legmagasabb szinten épülnek be a szovjet vezetésbe, és ismereteket szereznek a Kreml szándékairól és képességeiről.²⁸⁶ Már dolgozott is egy terven, amellyel ez az eladdig elérhetetlen cél megvalósíthatóvá válik.

A HOSSZÚ ÁRNYÉK

1956. március 8-án délelőtt Hoover beszédet intézett az elnökhöz és a Nemzetbiztonsági Tanácshoz a Fehér Házban. Közölte velük, hogy „minden rendelkezésére álló eszközt felhasznál” – telefonlehallgatást, postai küldemények felbontását, poloskák telepítését, és ha kell, betör a kommunistagyanús kémek és szabotőrök hivatalaiba és páncélszekrényeibe szerte az országban hogy megelőzze az Egyesült Államok ellen intézett meglepetésszerű szovjet támadást.

A kommunista kémkedés és felforgatás aktuális veszélye című tájékoztatója a piszkos bomba rémképét vetítette a hallgatóság elé, amelyet a szovjet kémek robbantanának fel. A rák elleni küzdelemre kifejlesztett kobalt-60-as radioaktív izotóp felhasználásával a szovjetek halálos mennyiséget hozhatnak be az országba egy diplomatautójában. Ha Manhattanben robbantanák fel, emberek százazreit pusztítanák el, s évekre lakhatatlanná tennék New York városát. Az utolsó ítélet fegyvere lenne.²⁸⁷

A nukleáris támadás fenyegetése naponta kísértette Eisenhower. Most megkérdezte Hoovert, mit tesz az FBI a veszély elhárítására.

„Néha szükség van arra, hogy engedély nélkül hatoljunk be valahova, ahol titkos kommunista dokumentumokat fényképezhetünk le” – válaszolt Hoover. A teremben mindenki tudta, hogy az „engedély nélküli behatolás” törvénytelen.

Hoover megnyugtatta a jelenlevőket: az illegálisan begyűjtött hírszerzési adatokon nyugvó FBI-jelentéseket tisztára mossák, hogy megőrizték titkosságukat, valamint hogy megvédjék az elnököt és az igazságügyi mi-

nisztert a támadásoktól. A jelentésekből törölnek minden utalást a betörésekre és a poloskákra, az információ eredetét pedig a „bizalmas forrásokat” jelölik meg.²⁸⁸

Az elnök helyeselte Hoover eljárását. Az ülés jegyzőkönyvében nem is szerepel több kérdés az FBI módszereiről.

Hoover abban a meggyőződésben tért vissza a központba, hogy sikerült megerősítenie a vadászengedélyében foglalt jogosítványokat, amelyeket Roosevelt elnök juttatott neki. Biztos volt abban, hogy még legalább négy évig érvényben maradnak. Ike újraválasztásához nemigen fért kétség – feltéve ha megéri, hiszen hat hónappal korábban súlyos szívrohamra volt –, ha pedig Nixon lesz az elnök, teljes mértékben támogatja őt. Brownell igazságügyi miniszter is biztos pontnak látszott, már amennyiben Hoover nem tájékoztatja részletekbe menően, mit tesz a nemzetbiztonság nevében.

Mindhárman hallgatólagosan elfogadták a csendtilalmat, melyet Hoover igényelt tőlük. Eisenhower irányította a D nap fedőnevű normandiai partaszállást, a második világháború legnagyobb szabású titkos hadműveletét. Nixont a Washingtonban töltött első napjaitól fogva beavatták a törvénytelenül gyűjtött adatokon alapuló FBI-jelentések titkaiba. Brownell minden elődjénél többet tudott a titkos hírszerzésről: ő elnökölt abban a bizottságban, amely 1952-ben létrehozta az elektronikus lehallgatásért, rejtjelezésért és rejtjelfeltörésért felelős behemótot, a Nemzetbiztonsági Ügynökséget.

Hoover kérésére Brownell már több ízben felkérte a kongresszusi bizottságok elnökeit, hozzanak új törvényeket, amelyek bírói végzés nélkül is lehetővé teszik a lehallgatást, de ők újra meg újra nemet mondtak. Hoover is többször folyamodott a törvényhozókhoz a mikrofonos felderítés – poloskák, vagy hivatali zsargonnal: „technikai eszközök” telepítése – törvényesítése érdekében, de mindannyiszor elutasításba ütközött. Így továbbra is azokra a felhatalmazásokra kellett támaszkodnia, amelyeket Roosevelt elnöktől nyíltan, Eisenhower elnöktől hallgatólagosan kapott meg. Ez elegendőnek is bizonyult az igazságügyi miniszter számára. A részletekre már nem volt kíváncsi.²⁸⁹

Hoover hírszerző műveletei a törvényesség határait feszegették, sőt túl is léptek rajtuk. Mindegyikük veszélyforrást jelentett, ha valami balul ütne ki. Hoover azonban úgy ítélte meg, hogy a jutalom bőven megéri a kockázatot. A hidegháborút nem lehetett megnyerni, ha pusztán csak megfigyeli és nyomon követi az ellenséget.

„MINDNYÁJAN MEGTETTÜK, MERT AZIRODÁRÓL VOLT SZÓ”

Az FBI költségvetése a második világháború óta megduplázódott. A Hírszerzési Osztály ekkorra a leghatalmasabb erővé nőtte ki magát az irodán belül, és a legtöbb pénzt, a legtöbb előerőt és a legtöbb figyelmet igényelte az igazgatótól. Az eisenhoweri években az osztály számtalan illegális házkutatást és lehallgatást végzett, az FBI-iratok rutinszerű megsemmisítése pedig biztosította, hogy a számukról ne maradjon fenn pontos adat.

– A megfigyelések nem adtak elegendő választ – mondta Jack Danahy FBI-ügynök, aki az atomkémhálózat napjaitól kezdve alaposan kivette részét a munkából. – Meg kellett változtatnunk a taktikánkat... Mindent meg kellett tennünk, hogy hús-vér informátorokat képezzünk ki, mikrofonos és más technikai lehallgatásokat vessünk be, és kifinomultabbakká váljunk az alkalmazott technikákban.²⁹⁰

A San Franciscóban és Észak-Kaliforniában operáló James R. Healy FBI-ügynök így emlékezett ezekre az időkre: – Volt egy csoportunk – olyasféle, mint a piszkos tizenkettő, nagyon tehetséges ügynöksapat, amely tökéletesen beépült az illegális kommunista pártba. – Osztaga „forró nyomon a COMFUGS, a kommunista szökevények sarkában volt”,²⁹¹ akik a szövetségi és állami vádemelés elől menekültek. Healey és emberei, amint hosszú távon beépültek, sok más hivatali előírással együtt az FBI öltözködési szabályaival is szakítottak.

– A ruházat, amit hordtunk, jól illett a környezethez. Régi göncökbe öltöztünk. Néhány fickó egy kissé a haját is megnövesztette. Nem borotválkoztak rendszeresen. Beleillettünk abba a környezetbe, amelyben követtük ezeket az embereket... Már azelőtt tudtuk, mit csinálnak, hogy ők maguk tudták volna. Az informátorok és a kapcsolódó technika telepítése belülről tette láthatóvá számunkra a kommunista párt egész illegális apparátusát – mesélte Healy.

A „kapcsolódó technika” azt jelentette, hogy házakba, magánlakásokba és irodákba hatoltak be, dokumentumokat loptak el, és rejtett mikrofonokat telepítettek. – Az FBI New York-i irodáján minden szükséges eszközt felhasználtunk akkoriban; széles körben alkalmaztuk a titkosszolgálati eszközöket, a tiltott behatolást, levéllopást – emlékezett vissza Graham J. Desvernine, aki 1956-ban lépett be az Földalatti Osztag (*Underground Squad*) nevű külön-

leges akciócsoport kötelékébe. – Rendszeresen bementünk a kommunista párt központjába meg a titkos helyiségekbe. Menj be, és vágd zsebre, amit csak találsz. Az égvilágon mindenhez volt kulcsunk. Én zárat törtem fel. Tudja, jó kis hecc volt ez az egész dolog – mesélte Desvernine.²⁹²

Csak egyetlen FBI-művelet volt kényesebb a Földalatti Osztag akcióinál: egy 1954-ben létrehozott különleges kémcsapat „programot [indított] hírszerzési adatgyűjtésre, amely később C program néven vált ismertté” – mondta Edward S. Miller, aki első, ez irányú tapasztalatait a program San Franciscó-i osztagában szerezte meg, és végül az FBI rangban harmadik emberévé avanszált. A nemzetközi vállalkozás keretében betöréseket hajtottak végre a Szovjetunió és a szovjet blokk országainak követségeire és konzulátusaira New Yorkban, Washingtonban, San Franciscóban és más városokban. A program egyik célja a Nemzetbiztonsági Tanács támogatása volt abban a törekvésében, hogy elloppja Amerika ellenségeinek titkos kódjait és rejtjeleit.²⁹³

Hoover emberei nem csupán a keleti és nyugati partvidék kommunista melegágyaiban, hanem országszerte követtek el törvénybe ütköző akciókat. John F. McCormack, az FBI clevelandi irodájának fiatal ügynöke 1955-ben vett részt az első titkosszolgálati bevetésén. A célpont egy kommunista gyanús személy lakása volt; az illető acélgyári munkásként dolgozott, miközben a New York-i Egyetemen szerzett PhD-fokozatot. – Behatoltunk a házba, feltörtük a zárat... és mindent lefotóztunk odabent – mesélte McCormack. – Később azt is megállapítottuk, hogy kapcsolatban áll egy külföldi országgal. Tulajdonképpen azért volt ott, gondoltuk, hogy országos szükségállapot esetén valamit csináljon az acélműben.²⁹⁴ McCormack tökéletesen tudatában volt annak, hogy „minimum kirúgnak vagy letartóztatnak” ha valamelyik betörés balul ütne ki. – Törvénytelen akcióban nem vihettünk magunkkal igazoló iratokat, vagy bármilyen azonosító okmányt – folytatta. – Tudtuk, hogy tán senkire sem számíthatunk, ha valami történik. Azt hiszem, mind-egyik ügynököt, aki benne volt, a teljesítmény öröme hajtotta. Vállalták a kockázatot. A kockázat nem volt kisebb annál, mint amikor az ember letartóztat egy szökevényt, és közben lelövik. És ezért mindannyian megtettük, mert az Irodáról volt szó.

Clevelandben, az 1950-es évek Amerikájának nyolcadik legnagyobb városában az FBI hat kommunista vezetőt talált, akiket a Smith törvény alapján letartóztathattak és vád alá helyezhettek, mert a kommunista párt-

tagság pusztá ténye is törvénybe ütközött. Mindnyájukat bűnösnek találták és elítélték.

Csakhowy a fellebbviteli eljárás során mindegyik ítéletet megsemmisítették. A bíróságok kezdték megkérdőjelezni az FBI nemzetbiztonsági nyomozásainak törvényességi alapjait.

1955-ben és 56-ban a Legfelsőbb Bíróság egy sor végzéssel érvénytelenítette a Smith-törvény alapján született elmarasztaló ítéletek tucatjait, ezzel aláasta az FBI gyakorlatát, miszerint fizetett informátorokat alkalmaz tanúként a kommunista párt ellen, és fenntartotta azt a korábbi döntését, hogy a védőügyvédeknek legyen joguk betekinteni az FBI megfigyelések révén gyűjtött bizonyítékaiiba. Minden egyes határozat csapás volt Hoover számára.

A bíróság elutasította az iroda hivatásos tanúinak – akiket egykori kommunisták soraiból válogattak ki – szóbeszédén és hamis tanúvallomásokon alapuló kereseteit. Közülük a legvisszatetszőbb figura Harvey Matusow volt; a középiskolából kimaradt veterán katona 1947-ben belépett a kommunista pártba, 1950-ben önként ajánlotta fel informátori szolgálatait az FBI-nak, majd arról tanúskodott a bíróságon és a kongresszus előtt, hogy a kommunisták beszivárogtak az amerikai társadalom minden szegletébe, a Külügyminisztériumtól a cserkészekig. A *False Witness* (Hamis tanú) című, 1955-ben megjelent könyvben mindezt visszavonta, és 1956-ban hamis tanúzásért megkezdte negyvennégy havi büntetésének letöltését egy szövetségi börtönben.

A bíróság egyre élénkebben érdeklődött a telefonlehallgatások és a poloskák folytatólagos használata iránt is. Szoros, 5 : 4 arányú szavazással jóváhagyta ugyan egy állami bíróság elmarasztaló ítéletét, amelyet engedély nélkül telepített rejtett mikrofonokkal megszerzett bizonyítékok alapján hozott, de öt bíró is kifejezte súlyos rosszállását amiatt, hogy a poloskát hálósobában rejtették el. A döntés Brownell igazságügyi minisztert is aggasztotta, aki négy szemközt figyelmeztette Hovert, hogy jobban válogassa meg, hová rejti a mikrofonokat.

Az FBI-igazgatót különösen felbőszítette a Legfelsőbb Bíróság egyik döntése, amely megengedte, hogy a kommunista párt tagjai az ötödik alkotmánykiegészítésre hivatkozva* megtagadják elvtársaik megnevezését.

* Az ötödik alkotmánykiegészítés értelmében senki sem köteles önmagára nézve terhelő vallomást tenni, és hátrányos következmények nélkül megtagadhatja a vallomást.

A többségi véleményt Hoover legrégibb élő nemezise, Felix Frankfurter bíró fogalmazta meg.

A bírák végül úgy határoztak, hogy a kormányzat túl tágan értelmezte és alkalmazta a Smith-törvényt, amennyiben szavakra és nem tettekre koncentrált – a szólás szabadságára, nem pedig a politikai rendszert támadó erőszakos cselekedetekre. Ez az állásfoglalás csaknem alkalmatlanná tette a törvényt, hogy az amerikai kommunisták ellen fellépjenek vele. A kommunista pártot érő törvényes megalapozottságú támadások évtizede véget ért. A törvény ezentúl nem volt hatékony fegyver az antikommunista hadviselésben.

Az ítéletek sorozatos megsemmisítése felháborította Hoovert. Ebből a haragból születtek a legvakmerőbb támadások, az FBI történetének legambiciózusabb és legpusztítóbb hadműveletei, amelyeket Hoover valaha is indított ellenségeivel szemben.

„MEGKAPJUK TŐLE, AMIT AKARUNK?”

1956. május 18-án új támadási terv kezdett körvonalazódni: Al Belmont, az FBI hírszerzési osztályvezetője és bizalmas munkatársa, William C. Sullivan elmeszüleménye.

A terv a kémelhárító program kifejezésből megalkotott *Cointelpro* fedőnevet kapta. A hivatalos definíció szerint a kémelhárítás azt jelenti, hogy megakadályozzuk a kémeket titkaink ellopásában. A *Cointelpro* azonban ennél jóval többet akart: Hoover és emberei azzal a céllal hívták életre, hogy bomlasszák Amerika felforgatóit. Hadítervüket a terepen dolgozó ügynökök javaslatai alapján dolgozták ki, Sullivan erősítette meg, és végső soron Hoover hagyta jóvá.

Az első operatív akciók 1956. augusztus 28-án kezdődtek. A házkutatások, poloskák és lehallgatások révén begyűjtött hírszerzési információkkal felfegyverkezve a *Cointelpro* támadásba lendült feltételezett kommunisták és szocialisták százai, majd ezrei ellen névtelen, gyűlölködő és fenyegető levelekkel, adóhivatali ellenőrzésekkel és hamis dokumentumokkal, hogy elvessek és megtermékenyítsék a baloldali csoportosulások között a bizalmatlanság magvait.

A koncepció szerint gyűlöletet, félelmet, kétségeket kell ébreszteni, és önpusztító cselekedeteket kell kikényszeríteni az amerikai baloldal sorai

ban. Az FBI a kommunista propaganda eszközeit és technikáit alkalmazta a bomlasztásban azzal a céllal, hogy tönkretegy a kommunista párt tagjai és a velük kapcsolatban álló személyek közéleti és magánéleti reputációját.

Az idők során tizenkét nagyobb szabású *Cointelpro*-kampányra került sor összesen 2340 önálló művelettel, célpontjaik átfogták a teljes politikai spektrumot. A legtöbb akció dokumentumain, már amelyeket nem égettek el, vagy nem küldtek iratmegsemmisítőbe, ott állt Hoover kék tintával ellenjegyzett személyes jóváhagyása:

„OK. H.”

„Egyetértek. H.”

„Igen, és haladéktalanul. H.”

A legokosabb koponya a *Cointelpro* születése és növekedése mögött Bill Sullivan, a Hírszerzési Osztály újonnan kinevezett kutatási és elemzési főnöke volt. 1912-ben született egy farmon, Bostontól kb. ötvenhat kilométerre nyugatra. Nem felejtette el az égő keresztek látványát, nem messze szülőhelyétől a mezőkön; a Ku-Klux-Klan gyűjtotta meg őket, az a fajvédő titkos társaság, amely a polgárháború után emelkedett fel, és az első világháború után terebélyesedett ki. Mielőtt az FBI tagja lett, alig négy hónappal Pearl Harbor előtt, Sullivan iskolában tanított, majd az adóhivatalban dolgozott.

Élénken emlékezett az FBI-kiképzésre és -oktatásra – különösen „arra a félelmetes propagandára, amelyet az oktatók szájukba rágtak: »Ez a legnagyobb szerűbb szervezet, amelyet az emberi elme valaha is megalkotott.«” Minduntalan Emersont* idézték: – „Egy intézmény az ember meghosszabbodott árnyéka.” Ezt szinte mindennap a fejükhöz vágták. Belénk sulykolták.²⁹⁵

Érdemeinek és ambícióinak hála Sullivan gyorsan emelkedett a Hírszerzési Osztály ranglétráján. Előnytelen megjelenése ellenére – úgy nézett ki, mint valami borzas, sunyi tekintetű detektív egy olcsó filmben – idővel Hoover hadseregtábornokává avansált nemzetbiztonsági ügyekben; ő lett az FBI hírszerzési főnöke és a *Cointelpro* parancsnoka. Az osztály FBI volt az FBI-on belül; szupertitkos és szigorúan tagolt világában Sullivan Hoover legtitkosabb és leghomályosabb kívánságainak végrehajtójául szolgált.

– Briliáns kaméleon volt – mondta Sullivan Hooverról. – Az egyik legnagyobb szélhámos, akit az ország valaha is produkált, és ez egyfajta intelligenciát feltételez, agyafürtságot, ravaszságot.²⁹⁶

* Ralph Waldo Emerson (1803-1883) amerikai filozófus, költő és esszéíró.

Ehhez fogható képet festett Sullivanról Cartha DeLoach, Hoover minden szennyes politikai munkát elvégző, tehetséges beosztottja és bizalmas helyettese: „A rámenős, briliáns, csupa önérzet Sullivan, amolyan harcias kakasként több ambícióval rendelkezett, mint ami még célszerű egy embernek, s ez társult benne az elvszerűség némi gyengeségével. A *Cointelpro* éveken át az ő külön felségterülete volt. Legtöbbször szakértelemmel, mérészen vezette, időnként azonban vakmerő, nemtörődöm féktelenséggel.” Az FBI fejesei közül egyesek úgy vélték: a kommunista párt olyannyira demoralizált, hogy „többé már nem érdemes aggódni miatta – vélekedett DeLoach. – Sullivan viszont, aki a *Cointelprot* felépítette – egyre több okot adott az aggodalomra.”²⁹⁷

Sullivan palotaintrikák iránti kifinomult érzéke és politikai ravaszsága híven reprezentálta azokat a legfőbb erőket, amelyek az irodát, az Egyesült Államok nemzetbiztonságát és az amerikai elnöki intézményt két évtizeden át alakították. Hoover halála után nagyon közel került ahhoz, hogy ő kövesse az igazgatói székben – egy hajszálon múltott, Nixon elnök jóvoltából, akinek bukását Sullivan azután titokban elősegítette.

Korszakának vége felé egy zártkörű szenátusi meghallgatáson Sullivan az FBI-t és a *Cointelprot* előrevívó gondolkodásmódról beszélt. Habár kitelt tőle, hogy hamisan tanúskodjon, vallomásából az igazság hangja is kicsengett.

– Kegyetlen, kemény, piszkos ügy ez, és veszélyes. Időnként veszélyes volt. Nem voltak korlátok – közölte Sullivan. És a törvényesség kérdése sem vetődött fel: – Soha, egyszer sem hallottam, hogy bárki, beleértve önmagamát is, feltette volna a kérdést: „Törvényes-e ez az eljárás, amelyben megegyeztünk? Jogszerű-e? Etikus vagy erkölcsös-e?” Sosem bajlódunk azzal, hogy ilyen min rágódjunk, mert természetből fogva pragmatikusak voltunk. Az egyetlen dolog, ami foglalkoztatott minket, az volt: működhet-e ez az akcióterv, megkapjuk-e tőle, amit akarunk?

– Nem tudtuk függetleníteni magunkat attól a pszichológiától, amellyel fiatalemberként átittattak minket – mondta magáról és társairól. Mindannyian katonák voltak a hidegháborúban. – Sosem szabadultunk meg attól a pszichológiától, amelyet belénk neveltek, közvetlenül Pearl Harbor után, tudják... Olyasmi volt ez, mint katona a csatatéren. Amikor lelő egy ellenséget, nem kérdezi meg magától, hogy ez most jogszerű vagy törvényes-e, etikus-e? Azt teszi, amit elvárnak tőle mint katonától. Mi is azt tettük, amit elvártak tőlünk.²⁹⁸

„AZOKAT A DOLGOKAT, AMELYEKET GYŰLÖLT, EGÉSZ ÉLETÉN ÁT GYŰLÖLTE”

Az FBI már az első világháború óta kémkedett az amerikai politika minden jelentős fekete szereplője után. A fekete vezetők megfigyelésének mértéke mehökkentő az iroda véges személyi állományához, a kötelezettségeiből fakadó terheléshez és a nap óráinak korlátozott számához képest. Hoover egész pályafutását abban a meggyőződésben töltötte, hogy a kommunizmus áll kezdetől fogva a polgárjogi mozgalmak mögött az Egyesült Államokban.

Az FBI igazgatója különleges figyelmet szentelt William Edward Burghardt Du Bois-nak. A tiszteletes, aki 1898-ban született, 1910-ben lett a színes bőrűek jogaiért harcoló mérsékelt polgárjogi szervezet, a *National Association for the Advancement of Colored People* (NAACP) vezetője. A NAACP különösen a második világháború alatt és után került az FBI élénk érdeklődésének a középpontjába.

Az iroda 1941 tavaszán kezdte meg és huszonöt éven át folytatta hírszerzési célú nyomozását a NAACP kommunista befolyásoltsága után. Az FBI washingtoni irodája akkor nyitotta meg az ügy aktáját, amikor a hadiflotta felkérte: nézzen utána a durva faji megkülönböztetés ellen tiltakozó „tizenöt színes bőrű kantinfelhasználónak” (az amerikai fegyveres erőknél a második világháborúban mindvégig fennmaradt a szegregáció). Az FBI szolgálatába fogadott egy informátort, és kivizsgálta a NAACP „kapcsolatait a kommunista párttal”. Négy hónappal Pearl Harbor előtt az FBI-központ utasította ügynökeit Oklahoma Cityben, hogy nyomozzanak a „kommunista párt uralma” után a NAACP-ban. Az ügynökök jelentése szerint „a kommunisták határozott lépéseket tesznek afelé, hogy megpróbáljanak uralomra szert tenni ebben a csoportban... Következésképpen a NAACP tevékenységét szoros figyelemmel kell kísérni és tüzetesen meg kell vizsgálni a jövőben.”

Így is történt. Hoover az egész országra kiterjesztette a nyomozást. Az FBI informátorai legalább tíz államban beépültek a polgárjogi szervezetekbe, és jelentéseket iktattak a NAACP-tagok százairól, köztük a csoport jogi tanácsadójáról, Thurgood Marshall későbbi legfelsőbb bírósági bíróról is.²⁹⁹

1956. október 2-án Hoover fokozta a fekete polgárjogi aktivisták hosszú ideje fennálló megfigyelését. Az FBI helyi irodavezetőinek megküldött

Cointelpro-memorandumban figyelmeztette őket: a kommunista párt arra törekszik, hogy beépüljön a mozgalomba.

„A négerhelyzet kiemelkedően fontos kérdés” a kommunisták számára, írta az igazgató.³⁰⁰

Hoover az alábbiakat közölte Eisenhower elnökkel: a kommunisták Alabamára, Georgiára és Mississippire összpontosítják erőiket; az a szándékuk, hogy polgárjogi színezetet adjanak minden felmerülő politikai kérdésnek Amerikában; szövetségi intervenciót fognak követelni az ország törvényeinek érvényesítéséért; keresni fogják annak lehetőségét, miképpen lehetne vád alá helyezni* James Eastland mississippi szenátort, az igazságügyi bizottság demokrata párti elnökét, ültetvénytulajdonost és szegregációs szegregációpárti politikust.

Hoover nagyon alapos megfigyelésnek vetette alá a polgárjogi mozgalom új vezetőit. A *Cointelpro* fegyverét 1957-re már beélesítette abban a hosszú harcban, amely a fekete amerikaiak és a kormányuk között folyt.

Három évvel korábban, 1954-ben a híres *Brown v. Oktatási Bizottság (Board of Education)* ügyben** hozott ítéletével a Legfelsőbb Bíróság tátongó rést ütött a tradicionális déli amerikai életforma védőpajzsán, amikor elrendelte a szegregáció megszüntetését az állami iskolákban. Hoover úgy tájékoztatta az elnököt, hogy a kommunisták otthon és külföldön egyaránt győzelemként tekintenek a *Brown*-döntésre, és „minden eszközzel a maguk hasznára szándékoznak fordítani a deszegregáció végrehajtását”.³⁰¹

Az ítélet olajat öntött a Ku-Klux-Klan izzó paraszára. Nem telt bele néhány nap, és a klán lángja újra fellobbant.

„A klán egészen a *Brown*ig halott volt – mondta John McCormack FBI-ügynök, aki 1957-ben a clevelandi kommunistaüldözést felcserélte egy sor déli megbízatással. – Idelent a saját kis zárt világukban éltek az emberek. Nem volt probléma. A feketéknek megvolt a saját körzetük, a feketéknek megvoltak a saját iskoláik.” Most pedig a Legfelsőbb Bíróság közölte a déli fehérekkel, hogy tessék integrálódni. Ahogyan McCormack látta, a mun-

* Itt az *impeachment* „intézményéről”, arról a jogi eljárásról van szó, amellyel az amerikai köztisztviselők valamilyen súlyos vétség vagy mulasztás miatt közjogi felelősségre vonhatók és elmozdíthatók.

** A Brown család Kansasban próbapert indított az iskolaszék ellen, amiért a lányukat amkor kötelezte, hogy egy kizárólag feketék számára fenntartott iskolába járjon. A bíróság helyt adott a felperes keresetének, egyben jogszerűtlennek ítélte a fajilag szegregált iskolákat.

kásosztálybeli fehérek attól tartottak, hogy „a feketék most bejönnek az ő körzetükbe. A feketék az ő gyerekeikkel járnak majd iskolába, a feketék feleségül veszik az ő lányaikat, a feketék elveszik tőlük a munkát. Tehát ez volt a motiváló erő... És a klán növekedett.”³⁰²

A klán feketék templomait robbantotta fel, zsinagógákat borított lángba, embereket lőtt hátba vadászpuskákkal, és beépült az állami és helyi rendvédelmi szervekbe. A 20. század legerőszakosabb amerikai terrorszervezetévé nőtte ki magát. Ahogyan a klán újjáéledt, a régi Dél megyei rendőrfőnökei megfogadták, hogy szembeszegülnek az ország új törvényével. James Eastland mississippi szenátor az ő nevükben is beszélt, amikor kijelentette, hogy az angolszász amerikaiak isten iránti engedelmességnek tekintik a szembenállást az integrációval.

Az erőszak fokozódása ellenére Hoover a be nem avatkozás álláspontjára helyezkedett a KKK-nal kapcsolatban. Nem volt hajlandó utasítani az FBI-t, hogy nyomozzon a klán után, vagy épüljön be a szervezetbe, hacsak az elnök nem utasítja erre. „A Központból olyan instrukciót kaptunk, hogy ne alkalmazzunk egyetlen magas szintű kláninformátort sem, mert az a látszat keletkezhet, hogy mi vezetjük és irányítjuk a klán műveleteit” – mondta, a rasszizmus racionalizálásaként, Fletcher D. Thompson, az FBI georgiai rezidense.³⁰³

Hoover a 19. századi Washingtonban született, egy déli városban, ahol a szegregáció a 20. század legnagyobb részében fennmaradt. Ebben a világban a feketék tudták, hol a helyük: szolgák, inasok és cipőpucolók voltak. Hoover – hogy egy *Cointelpro*-misszió megállapítását idézzük – egy fekete „messiás” felemelkedésétől tartott.³⁰⁴ Az angolszász Amerika felett örködött azzal a céllal, hogy megőrizze és megvédje.

– Nagyon következetes maradt mindvégig az évek folyamán. Azokat a dolgokat, amelyeket gyűlölt, egész életén át gyűlölte – mondta róla Bill Sullivan. – Gyűlölte a liberalizmust, gyűlölte a feketéket, gyűlölte a zsidókat – hosszú, terjedelmes listája volt ezekről a gyűlölségekről.³⁰⁵

Pontosabban szólva, Hoover jobban gyűlölte az ideológiákat az egyének-nél, az érdekcsoportokat az embereknél; mindenekfelett azonban az amerikai politikai rendszer stabilitását fenyegető veszélyeket gyűlölte, és bárkit, aki ezt a veszélyt megszemélyesítette, életre szóló ellenségeként kezelte.

Hoover ellenszenve a faji egyenlőség eszméje iránt azonban csak részben ad magyarázatot arra, miért viszonyult olyan ellenségesen a polgárjogi mozgalomhoz.

Aggodalma a kommunizmus és a polgárjogi mozgalom kapcsolata miatt 1957 elején felerősödött. Az FBI számára fenyegetést jelentett a fekete baptista lelkészek újonnan megalakult közössége, a Déli Keresztény Vezetők Konferenciája (*Southern Christian Leadership Conference*) és vezetője, a huszonhét éves Martin Luther King, Jr., aki addig nem exponálta magát.

Hoover figyelme eleinte Bayard Rustinra, a polgári engedetlenség és erőszakmentes ellenállás (bojkottok, ülösztrájkok és tiltakozó felvonulások) legfőbb stratégiájára irányult a Déli Keresztény Vezetők Konferenciájában. Az irodának már terjedelmes aktája volt Rustinról, akit a Teremtő kifejezetten azért alkotott meg, hogy Hoover idegeire menjen – lévén szocialista, pacifista, bevallottan meleg, valamint szolgálatmegtagadás és szodómia vétsége miatt büntetett előéletű. Az elkövetkező húsz évben mindvégig az FBI látókörében is maradt.

Ugyanez állt egy vastag szemüveges, fehér, New York-i üzletemberre és jogi tanácsadóra is, akit Rustin mutatott be Kingnek 1956 vége felé. Stanley David Levisonnak hívták, és ő segített megfogalmazni a Déli Keresztény Vezetők Konferenciájának alapító iratait, majd King legközelebb bizalmasa lett – megírta beszédeit, csiszolta első könyvének kéziratát, elkészítette adóbevallásait, és próbaközönségéül szolgált, amikor a fehér Amerikához intézendő első jelentős szövegét fogalmazta és gyakorolta, amelyet azután 1957. május 17-én mondott el a Lincoln-emlékmű lépcsőjéről.

Levison már öt éve szerepelt az FBI aktáiban. Az iroda azt gyanította, hogy 1952 óta ő az illegális kommunista párt legfőbb finanszírozója. Habár csak közvetett bizonyítékokkal rendelkeztek, Hoover hitelt adott nekik.

Mindössze hét héttel a Lincoln-emlékműnél elmondott beszéd előtt azonban az FBI levette Levisont a vezető amerikai kommunisták listájáról. A döntés a pártba beépült egyik legjobb informátor információján alapult. Egy FBI-feljegyzés, amely a beszéd után hat héttel, 1957. június 25-én keletkezett, azt állította, hogy Levison „hivatalos tisztség nélküli KP-tag, aki KP-tevékenységét tömegszervezeti aktivitáson keresztül feje ki”. Úgy látszott, feladta vezető szerepét az illegális kommunista pártban, hogy a polgárjogoknak szentelje magát.³⁰⁶

Ám Hoover abbeli hitét semmi sem ingathatta meg, hogy Martin Luther King és a polgárjogi mozgalom mögött a kommunizmus áll.

Az iroda chicagói és New York-i ügynökei már évek óta szüntelenül azon dolgoztak, hogy besorozzanak és futtassanak valakit, aki az Egyesült Ál-

lamok Kommunista Pártjának legmagasabb köreiben is bizalmat és elismerést élvez. A *Solo* fedőnevű művelet precedens nélkül állt a hidegháború évkönyveiben.

A *Solo* szörnyű következménnyel járt: meggyőzte Hoovert arról, hogy az amerikai polgárjogi mozgalmat Moszkva támogatja, és vezető köreibbe beépültek a titkos kommunisták. Ez pedig nyílt politikai hadviseléshez vezette King ellen.

„NE BÍZZUNK MEG SENKIBEN!”

1957. november 26-án, a marokkói király tiszteletére adott díszebéden J. Edgar Hoover és Richard Nixon négyszemközt beszélgetett arról, hogy Eisenhower elnök bármelyik pillanatban meghalhat.³⁰⁷ Az előző délután ugyanis Ike agyvérzést kapott. Nixon haladéktalanul a Fehér Házba sietett, ahol az elnök stábfőnöke, Sherman Adams közölte vele: „Ön huszonnégy órán belül elnök lehet.”³⁰⁸

1958 tavaszára azonban Eisenhower felépült, habár beszéde és gondolatai időnként kissé zavarosnak látszottak. Hoover maga is enyhe szívinfarktuson eshetett át nem sokkal Ike szélütése után; a dokumentálatlan eseményt, amennyire csak tudta, mindenki előtt eltitkolta, viselkedése azonban észrevehetően megváltozott, ahogy az elnöké is. Mindketten ingerlékenyebbek, türelmetlenebbek és követelődzőbbek lettek. Amíg azonban Ike önvizsgálatba fogott, megoldásokat keresve a hidegháború enyhítésére, Hoover megkezdte. Az a kevés ember, aki közel állt hozzá az FBI-ban, tanúja lehetett, amint ellentmondást nem tűrően, elbizakodottan és fennhéjázón viselkedik.

Azon a nyáron a *Masters of Deceit* (A megtévesztés mesterei) című, a kommunizmusról szóló, csapongó gondolatmenetű értekezése gazdag emberré tette Hoovert. A könyv, amelyet beosztottjai, főképpen Bill Sullivan írt, és Hoover neve alatt, borítóján az arcképével jelent meg, százezerszámmra fogyott; hazafias egyesületek, például az Amerikai Légiónagy tételben rendeltek belőle. A halála után indított ad hoc kongresszusi vizsgálat kiderítette, hogy Hoover a könyvből befolyt nettó jövedelme húsz százalékát tisztára mosta a nyugalmazott FBI-tisztek adómentes alapítványán keresztül. Lég-

alább hetvenegyezer (mai értékén félmilliónál is több) dollárral növelte így meg a bankszámláját.

A *Masters of Deceit* kiadója, a mesés gazdagságú Clint Murchison texasi olajmágnás üzleti alku tárgyának tekintette a könyvet. Hoover ugyanis különleges csendestársi kapcsolatban állt vele; befektethetett egy épülő olajkútba olyan feltételekkel, hogyha a későbbiekben hasznot hoz, részestül belőle, ha viszont száraz marad, egy fillért sem veszít rajta. Hoover (és legfőbb bizalmasa, az FBI második embere, Clyde Tolson) Murchison fényűzően elegáns nyaralójában töltötte a nyári vakációkat a kaliforniai La Jollában, ahol a legjobb lakosztályban laktak, pónikkal játszadoxva és évessel-ivással töltve az időt – mindezt a ház költségén. „Igazi fényűzésben éltek” – írta évekkel később Hoover egyik hűséges embere, Deke DeLoach. A La Jolla-i lakomák „álltak legközelebb ahhoz, hogy Hoover életében botrányt jelentsenek”.³⁰⁹

Hoover élvezte a luxust. Népes kiszolgálószemélyzet – mindannyian FBI-al alkalmazottak – viselte gondját az árnyas Placc utca 30. szám alatti otthonában, Washington északnyugati részének tágas kertvárosi házai között. Anyja halála után már két évtizede élt itt. Az iroda biztosította számára a sofőröket, a mesterembereket, a kertészeket, az inasokat, valamint a könyvelőket, akik a gazdasági élet vezető szereplőitől származó, dollártízezrekre rúgó honoráriumait kezelték. Szabadon elkölthető jövedelmét, amellyel négycsillagos életvitelét finanszírozta, a mások megírta beszédei és cikkei után járó és a közszolgálatért kapott magánjuttatások egészítették ki.

Öt csillogó-villogó páncélozott Cadillac várta washingtoni, New York-i, chicagói, miami és Los Angeles-i garázsokban. Sofőrjei oda vitték, ahova csak kívánta. Amikor (az év tizenegy hónapjában) Washingtonban tartózkodott, pontban 11 óra 45 perckor távozott az irodából, és a Mayflower Szállodába ment ebédelni; rendszerint marhasültet, vagy – orvosai tanácsára – egy tányér csirkelevest és egy tál túrót rendelt. 6 óra 15 perckor pedig, csaknem minden este Jack Daniels whiskyt kortyolt, és steaket rendelt a Harvey’s étteremben, a Capitolium közelében található kevés vendéglátóhely egyikében. Petyhüdt tokája és táskás szeme jól tükrözte evési és ivási szokásait.

Ekkorra azonban tudatára ébredt annak, hogy ő sem élhet örökké. A törvény értelmében már csak hat és fél évig, hetvenedik életévének betöltéséig szolgálhatott igazgatóként. Szinekúráért a szenátus többségi frakciójának vezetőjéhez, a texasi Lyndon B. Johnsonhoz fordult, Johnson már 1945 óta

Hoover közelében lakott a Place utca túloldalán, és meg-meghívta egy-egy pohár törkölyös whiskyre vagy vasárnapi ebédre. Barátságban álltak, már ami Washingtonban annak számított. Pontosabban szólva, politikai szövetségesesek voltak. Kigondoltak egy különleges törvényjavaslatot, melyet LBJ gyors és egyhangú szavazással elfogadtatott a kongresszussal, s amely engedélyezte, hogy Hoover 1958 júliusától halála napjáig örökjáradék formájában megkapja a fizetését. Johnsonnak meg majd gondja lesz rá, hogy soha ne kelljen nyugdíjba vonulnia az FBI éléről.

Amikor évenként megjelent az igazságügyi és a pénzügyi felügyeleti bizottság vezetői előtt, a kongresszus körülhízelegte. Nyilvános meghallgatásain felülkerekedett benne az ügyes szélhámos; rituális performance-ai színpadra kíváncsoztak. Viszonzásképpen a bizottsági elnökök dicséretekkel halmozták el. Válaszul bőven idézett az FBI sajtóirodájaként is szolgáló Bűnügyi Nyilvántartási Osztály (*Crime Records Division*) statisztikáiból. Szónokias fordulatokkal ecsetelte a vörösveszélyt. – A kommunizmus erőteljes törekvést képvisel arra – mondta –, hogy ne csupán a világot, hanem magát az emberi természetet is átformálja.³¹⁰

Csak hogy a kommunista párt már nem jelentett számottevő erőt az amerikai politikai életben: az 1950-es évek elején az Igazságügyi Minisztérium sorozatos vádemelései megrendítették, a következő öt évben az FBI földalatti osztagai felbomlasztották, Nyikita Hruscsov szovjet pártfőtitkár 1956-os, Sztálin diktatúráját elítélő beszéde hatására meghasonlott, legutóbb pedig a *Cointelpro* első csapásai kólintották alaposan fejbe. A második világháború óta tagjainak legalább háromnegyedét elvesztette. Talán ha huszonötezer tagkönyves kommunista maradt meg összesen, de köztük is szép számmal akadtak titkos informátorok és FBI-ügynökök, míg a maradék tagság nagy része kiöregedett káder volt, aki túlélte az 1920-as évek vörösszázait.

Hoovernek azonban szüksége volt arra, hogy továbbra is halálos fenyegetésként jelenítse meg a pártot, hiszen az FBI hatalma és befolyása – az amerikai nép és az elnök rendületlen támogatása mellett – egy nagy és félelmes ellenség létezésétől függött.

Hoover egyvalamitől félt csupán, a kiszivárogtatástól. Folytonosan aggódott miatta. Attól tartott, hogy titkos hírszerző műveletei egyszer nyilvánosságra kerülnek, és kínos helyzetbe hozzák. Még az FBI saját belső elhárításában sem bízott meg. Beavatkozásra készen, szigorú figyelemmel kísérté

azokat az eseteket, amelyek beszennyezhatték a hírnevét. A leginkább a nyilvános sikerrel járó titkos hírszerzést kedvelte – az újságok címlapjára kerülő nemzetbiztonsági ügyeket. Ezek rendkívüli türelmet igényeltek, amely benne már oly régóta megvolt.³¹¹

„AZ AMERIKAI HÍRSZERZÉS GYEREKCIPŐBEN JÁR”

1957 áprilisában a párizsi amerikai nagykövetségre bekopogtatott egy Reino Hayhanen nevű szovjet ügynök, részegen. Közölte, hogy KGB-s tiszt, és már öt éve az Egyesült Államokban kémkedik. Nemrég parancsot kapott, hogy térjen vissza Moszkvába New Yorkból, de joggal féltette az életét, mert súlyos hibát követett el. A KGB-től kapott ötezer dollárt, hogy juttassa el az illegális amerikai kommunista pártnak New Yorkban, de a pénz egy részét eltivornyázta, majd jobbnak látta csak odajegyvet váltani Párizsba. A párizsi CIA-kirendeltség vezetője úgy döntött, hogy visszarepíti New Yorkba, és átadja az FBI-nak. Az iroda Staten Islanden bedugta egy kórházba.

– Az a hír járta, hogy a fickó bolond – mesélte Philip Mogen FBI-ügynök.

Hayhanen Leningrád közelében született, és a második világháború első hónapjaiban, húszéves korában szervezte be a szovjet titkosszolgálat. A háború után a KGB hamis személyazonosságot épített fel számára, amelyben új életet kezdhet, öt évig tartó kiképzést követően az új identitás – a hamis amerikai útlevelemmel együtt – készen állt.³¹² Hayhanen a *Queen Mary* fedélzetén érkezett meg New Yorkba 1952-ben. Futárként szolgált, rejtjelezett mikrofilmes üzeneteket szállított üreges érmékben, elemekben, töltőtollakban, ceruzákban és csavarokban. A titkos hírszerzési anyagokat parkokban és New York-i járdák mellett, megállapodott rejtékhelyeken dugta el és vette magához.

Miután az FBI keze közé került, megnevezte felettesét, Mihail Szvrint, a szovjet ENSZ-delegáció korábbi első titkárát. Az iroda sokat tudott a szovjet diplomatákról, akik egyben a KGB kémeiként is szolgáltak – 1950-es évek vége felé összesen tizenhat ilyen álcázott személyt derített fel. Mivel mindannyian diplomáciai mentességet élveztek, letartóztatni nem lehetett őket, de a kémkedésről szóló államközi egyezmények alapján a Külügyminisztérium egytől egyig kiutasította őket az országból.³¹³ Szvirin a második világ-

háború előtti időktől járkált ki-be az Egyesült Államokba, 1957-re azonban már elhagyta New Yorkot, hogy soha többé ne térjen vissza.

– Az FBI éles szemmel és kihegyezett füllel figyelte, mi történik és ki mikor, hova utazik a szovjet követségen – mondta egy külügyminisztériumi konzul, William D. Morgan. – Nem hivatkozhattak arra, hogy az információjuk lehallgatáson alapszik, mivel ezt nem ismerhették be... Ha a pasast rajtakapták, amint épp egy gyanús postaládánál vagy lámpaoszlopnál matat – más szóval olyan feladat végrehajtása közben érték tetten, amely valóban komolyan utalt arra, hogy az illető „diplomáciai státusával össze nem egyeztethető tevékenységet folytat” – nos, ez persze elegendő ok volt arra, hogy *persona non grata*nak nyilvánítsák.³¹⁴

Második KGB-s kapcsolatát Hayhanen Rudolph Abel ezredes néven ismerte. A vele kapcsolatos megbízásokat, üzeneteket és pénzt közvetítve, az Egyesült Államok északkeleti részén hajtotta végre. – Reino szerette az életet, ez egy dolog, de azért volt annyi intelligenciája, hogy biztosított minket, érdemes ráállnunk az ügyre – mondta Edmund J. Birch FBI-ügynök, az Abel KGB-ezredes után nyomozó kémvadászcsoport vezetője, aki követte Hayhanen útbaigazítását, amikor a kém alkoholgőzös emlékezete némileg kitisztult.³¹⁵

Az ezredes Emil Goldfus álnevet használt, és mint művész fedett életet élt egy brooklyni műteremben. Birch aktatáskába rejtett fényképezőgéppel követte, amint elindul egy étteremből, és szorgosan kattintgatott, miközben a gyanúsított végigsétált az utcán. Készített még egy utolsó felvételt, majd beugrott egy taxiba, és az FBI New York-i központjába hajtattott a Harmadik sugárút és a 69. utca sarkán. A technikus előhívó folyadékba merítette a filmet. – Gyönyörű képek fákról, egy tűzoltóállomás, majd nagy hirtelen egy remek profilkép róla – mesélte Birch. Hayhanen habozás nélkül Abel ezredesként azonosította a fényképen látható személyt.

Az FBI sohasem tudta teljesen megérteni a kémek észjárását és gondolatvilágát, akik addigi életüket és személyazonosságukat feladva a szovjet államot szolgálták a nagykövetségek és konzulátusok nyújtotta kényelmes, biztonságos fedezéken kívüli világban. Birch és ügynöktársai állandó megfigyelés alatt tartották Abelt; négy, egyenként három emberből álló csapat váltotta egymást a nap huszonnégy órájában, de sosem tett semmit, ami a legkevésbé is illegális lett volna. – Az FBI megpróbált rájönni, miféle apparátussal rendelkezik, amely a keze alá dolgozik New Yorkban – mondta Birch.

– Nem hiszem, hogy valaha találtunk bármit is... és egy idő után az iroda végül kimondta, ahogyan mindig szokta; „Ami elég, az elég.”

Abel ezredes 1957. június 21-i letartóztatása az évtized kém-történetéül szolgált ugyan, de egyben Hoover számára vég nélküli frusztráció forrásául is. Abelt nem lehetett megvádolni kémkedéssel, mert az FBI bizonyítékai csupán mendemondákon alapultak. A letartóztatást végül a bevándorlási ügynökök hajtották végre külföldi ügynökök regisztrálási törvénye alapján; ezt az igazságügy akkor alkalmazta, amikor egy kémügyet nem lehetett nyilvános bírósági tárgyalásra vinni.

Az irodának meg kellett törnie Abelt. Az ügynökök „veszettül vallatták, nap nap után” hónapokon keresztül – mondta Birch. – Semmit sem mondott el nekik. – Az első kihallgatássorozatra az illegális bevándorlók számára összetákolt egyik ideiglenes börtönben került sor a texasi McAllenben, a mexikói határ mellett. Abelt „tiltott határátlépők táborában, egy hőség-től izzó, kényelmetlen drótkalitkában” tartották fogva – mondta Ed Gamber FBI-ügynök, aki hat héten át vallatta napi nyolc órán keresztül. – Igazi kemény, állhatatos szovjet fickó volt. Úriember volt; udvarias, kedves fickó volt kivéve, ha a KGB-ről kérdezted.³¹⁶

FBI-ügynökök egymást váltó csoportjai több mint két évet töltöttek Abel kihallgatásával az atlantai szövetségi büntetőintézet, az Egyesült Államok egyik legszigorúbb börtönének cellájában. – Szívesen elbeszélgetek magával művészetről, matematikáról, fényképészetéről, bármiről, amiről csak a kedve tartja, de a hírszerző háttéréről ne kérdezzen – mondta Abel Alden F. Miller FBI-ügynöknek. – Ezt elhatároztam, amikor letartóztattak New Yorkban; azóta sem mondtam semmit, és most sem fogok. – A legtöbb, amit az FBI tehetett, az volt, hogy lefényképezték Abel műalkotásait, és szteganográfiai jelek, képből elrejtett üzenetek után kutattak bennük. Semmit sem találtak.

Évekbe telt, mire az FBI eljutott az ügy megértéséhez. Az iroda végül rájött, hogy Abel nem Abel, sőt még csak nem is szovjet. Valódi neve Willie Fisher, és 1903-ban született az angliai Newcastle-on-Tyne-ban. Élő bizonyítéka volt annak, hogy a szovjetek kémhálózatot működtetnek Amerikában, amely olyan emberekből áll, akik bárhonnan jöhetnek, bármilyen nevet viselhetnek, és akiket kémfőnökök irányítanak Moszkvából, az amerikaiak számára nehezen érthető türelemmel. Fisher kilenc éven át élt az Egyesült Államokban beépítve; kiképzése és legendájának felépítése az 1930-as évek elejére nyúlt vissza.

Mondott azonban valamit az FBI-nak, amire Birch csaknem ötven év távlatából is tisztán emlékezett: – Az amerikai hírszerzés gyerekcipőben jár – közölte a kém.

Az Abel-ügy rendkívül felbőszítette Eisenhowert. A Nemzetbiztonsági Tanács ülésén, az asztalnál helyet foglaló alelnökkel és igazságügyi miniszterrel az oldalán csalódottságának és haragjának adott hangot.

– Ha már egyszer felfedezünk egy szovjet kémeket, minden hírszerzési forrásunkat és módszerünket be kell vetnünk, hogy rábizonyítsuk a bűnösséget, és elítélhessük – mondta. – Az FBI nagyjából nemigen tehet mást, mint hogy megfigyeli a kémeket – morogta Eisenhower, és hozzátette, sohasem felejtje el az Ábel-ügyet.³¹⁷ Nem is felejtette. És az ezredes később sem beszélt. Öt év múlva az Egyesült Államok kicserélte Francis Gary Powerssel, egy lelőtt U-2-es amerikai kémrepülő foglyul ejtett pilótájával.

Az ügynek azért hosszú távra szóló tanulsága is volt az FBI számára. Segített meggyőzni Hoovert, folytassa a *Solo* fedőnevű műveletet, az iroda legmerészebb tervét arra, hogy behatoljon a Szovjetunióba.

SOLO

Az FBI legbecsesebb hidegháborús titkos ügynökei a Childs fivérek (Morris és Jack) voltak. Az iroda rájuk építő hírszerző művelete nagy kockázatot rejtett magában, a még nagyobb jutalom reményében.

Az orosz zsidó Morris Childs Mojse Csilovszkij néven látta meg a napvilágot Kijev mellett, 1902-ben. 1911-ben hajózott át Amerikába, és a kommunista párt *Daily Worker* című lapjának szerkesztőjeként fontos kádernek számított az 1930-40-es években. 1948-ban azonban összekülönbözött a pártjával. Három évvel később az FBI kapcsolatba lépett vele és öccsével a *Toplev* fedőnevű új program keretében, amelyben FBI-ügynökök megpróbáltak informátori munkára vezető pozíciókat betöltő kommunista párttagokat és tisztségviselőket beszervezni. A született szélhámós Jack Childs, aki utazó ügynökként a párt illegális pénzügyi műveleteit intézte, készségesen kapott az ajánlaton, majd Morrist is meggyőzte, hogy csatlakozzék az FBI beépített kommunistáihoz.

Morris egyre magasabbra emelkedett a titkos hierarchiában, és elnyerte a pártvezetőség bizalmát. 1957 nyarán felkérték, hogy legyen nemzetközi meg-

bízottjuk abban a törekvésükben, hogy helyreállítsák a közvetlen személyes, politikai és pénzügyi kapcsolatokat a Kremllel. Ha Moszkva ezt elfogadja, az FBI előtt megnyílik a lehetőség, hogy kémeket építsen be a Szovjetunió vezető testületébe, és Morris Childs egyenesen Hoovernek jelent az Amerikai Egyesült Államok Kommunista Pártjának külügyekért felelős titkáráként.

Hoover hírszerző főnöke, Al Belmont, alig tudta leplezni izgatottságát. „Már egy ideje próbálunk közvetlen bizonyítékot szerezni arról a tényről, hogy a CPUSA a Szovjetunió Kommunista Pártjának parancsait követi, és az utasításai szerint jár el – írta 1957. augusztus 30-án. – Ha fel tudnánk mutatni ilyen bizonyítékot, az nemcsak a CPUSA ellen adna ütőkártyát a kezünkbe, de az iroda mint hírszerző ügynökség presztízsét is óriási mértékben megnövelné.”³¹⁸

Morris Childs első FBI-os kikérdezésének és beszámolójának anyaga 166 oldalt tett ki, melyet 2011-ben oldottak fel a titkosítás alól.³¹⁹ Ebből megtudható, hogy Childs munkája és információi milyen komoly befolyást gyakoroltak Eisenhower elnökre és Nixon alelnökre. Segítenek megmagyarázni a hidegháború jó néhány rejtélyét, többek között Hoover vad ellenszenvét Martin Luther Kinggel és a polgárjogi mozgalommal szemben, Eisenhower vonakodását attól, hogy a CIA terveinek megfelelően inváziót hajtson végre Fidel Castro Kubája ellen, és beavatnak Nixon első gondolataiba a szovjet enyhülési politikát (*détente*) illetően.

1958. április 24-én Morris Childs felszállt a TWA légitársaság 824-es számú párizsi járatára, hogy onnan a Kreml meghívására Moszkvába repüljön tovább, ahol nyolc hét leforgása alatt találkozott a párt vezetőivel. Közölték vele: a következő megállója Peking lesz. Július 6-án fogadta őt Mao Ce-tung elnök. Tervezi-e az Egyesült Államok, hogy háborúba lép Délkelet-Ázsiában? – kérdezte Mao. Ha igen, Kína kész felvenni a harcot, amint a koreai háborúban is tette. – Még sok Korea lehet Ázsiában – jósolta Mao.

Childs még azon a nyáron visszatért Moszkvába, s tárgyalt a párt és a KGB vezetőivel. Látogatásának végén hivatalos meghívást nyújtottak át neki a Szovjetunió Kommunista Pártjának XXI. kongresszusára, egyben ígéretet kapott a CPUSA pénzbeli támogatására – ez a következő néhány hónapban 348 ezer 385 dollárt tett ki; a pénzt személyesen adta át neki egy szovjet ENSZ-delegátus New Yorkban, egy queensi étteremben.

1959 januárjában és februárjában a párt moszkvai kongresszusán Morris Childs találkozott a világ minden részéből odasereglett kommunista

vezetőkkel és az Egyesült Államok elleni kémkedést felügyelő hírszerző-tisztekkel. Habár az utazások kimerítették és fizikailag megtört emberré tették, a következő két évtizedben évente két-három alkalommal is külföldre utazott. Ötvenkét nemzetközi küldetést vállalt, és a világ leghatalmasabb kommunista potentátjaival barátkozott. Felügyelte az amerikai kommunista párt pénzügyeit, és alakította külpolitikáját. Tevékenysége a KGB számára észrevétlen maradt, sőt az amerikai vezetők is csak a hatalom csúcsán tudtak róla.

Solo jelentései megkérdőjelezhetetlen tekintéllyel ruházták fel Hoovert a Fehér Házban. Az Egyesült Államoknak korábban sohasem volt kémje a Szovjetunió vagy a Kínai Népköztársaság legfelsőbb döntéshozó testületeiben, ahová Morris Childs most sikeresen beépült, olyan rálátást téve lehetővé az FBI számára, amilyennel még egyetlen elnök sem rendelkezett.

Hoover első ízben 1958. november 6-án tájékoztatta a kabinetet a *Solo*-misszióról. A következő két évben a jelentések kivonatát közvetlenül az elnöknek, az alelnöknek, a külügyminiszternek és a Központi Hírszerzés igazgatójának küldte meg. Örömet lelte abban, hogy Allen Dulles és a CIA elől eltitkolja hírszerzési információinak forrását: „Kereken *megtagadom*, hogy felfedjem az informátort, tekintet nélkül bármilyen »dührohamra«, ami Allen Dullesra vagy bárki másra rájön. H.”

Hoover jelentette, hogy a világ leghatalmasabb kommunista vezetői – Mao Ce-tung és Nyikita Hruscsov – egymás torkának estek. A Moszkva és Peking között létrejött törésvonal a reveláció erejével hatott Eisenhower elnökre. Az amerikai hírszerzésben uralkodó, általánosan elfogadott vélemény ugyanis az volt, hogy a kommunista vezetők észjárása egy és ugyanaz, és mindannyian egy húron pendülnek. Eisenhower éveken át téves információkat kapott a CIA-tól és a Pentagontól ellenségeinek katonai és politikai erejét illetően. *Solo* jelentései azonban olyan betekintést nyújtottak Ike számára, amilyennel semmilyen kémműhold vagy kémrepülőgép nem szolgálhatott volna, zavarodottnak és civakodónak láttatva a kommunista vezetőket.

Hoover azt is közölte a Fehér Házzal, hogy Moszkva határozata értelmében „az USA Kommunista Pártjának fő feladata a néger egyenlőségért és integrációért folytatott harc”. Az FBI figyelmét az sem kerülte el, hogy a Kreml felkérte Solót, küldjön egy példányt Martin Luther King újonnan megjelent, *Stride Toward Freedom* (Nagy lépés a szabadság felé) című első kötetéből, amelyet közeli tanácsadója és az illegális kommunista párt egyko-

ri tagja, Stanley Levison közreműködésével írt. Ez a bizonyíték a nemzetközi kommunista mozgalom és az amerikai polgárjogi mozgalom között fennálló kapcsolatokról felvillanyozta Hoovert. Az a fixa ideája, hogy titkos műveletek révén összeköttetésben állnak, gondolkodásához és magatartásához egész hátralévő életében alapvetően hozzátartozott.

Hoover továbbá tájékoztatta a Fehér Házat, hogy *Solo* találkozott Anibal Escalantéval, a frissen győztes kubai forradalom egyik politikai vezetőjével, Castro bizalmasával, akit Moszkva a legelőbbre tartott a kubai kommunisták közül. Escalante közölte vele: a kubaiaknak tudomásuk van az Egyesült Államok tervezett félkatonai akciójáról Castro megdöntésére. Ez a jelentés megálljt parancsolt Eisenhowernek, aki éppen a CIA javaslatát mérlegelte, hogy hajtsanak végre inváziót a sziget ellen egy Castro-ellenes kubai haderővel, amelyet Guatemalában ekkor képeztek ki. Az elnök sohasem hagyta jóvá a tervet.

Hoover közvetlenül Nixonnak jelentett, amikor az alelnök 1959 júliusában Moszkvába készült, ahol nyilvános vitát terveztek közte és Hruscsov között a kommunizmus és a kapitalizmus politikai, kulturális előnyeiről. *Solo* már találkozott az amerikai ügyekért felelős legfelsőbb szintű kommunista párti tisztségviselőkkel. Információk csepegtetésével Hoover finoman alakította gondolkodásukat az Egyesült Államok vezetőiről és az 1960-ban esedékes elnökválasztás legesélyesebb jelöltjeinek rátermettségéről. Moszkva kedvelte Ike-ot: ő ugyanis jól tudta, mi a háború, és hajlandónak mutatkozott arra, hogy esélyt adjon a békének. A demokraták kevésbé látszottak vonzónak: John F. Kennedy szenátort „tapasztalatlannak” Lyndon B. Johnson szenátort pedig „reakciónak” ítélték. Ami magát Nixont illeti, a kommunisták úgy vélték, alkalmas elnöknek, habár „ravasz” és „ambiciózus”.

Solo tájékoztatásából Nixon megértette, hogy Moszkva képes racionális politikai párbeszédre; egy évtizeddel később ez a lecke jó szolgálatot tett neki, amikor elnökként kapcsolatot keresett a szovjetekkel.

1959. szeptember 15-én Nixon személyesen mutatta be Hruscsovot Hoovernek a Fehér Házban megrendezett díszében. A hosszú repülőúttól és az időeltolódástól fáradt szovjet vezető kitüntetést viselt a hajtókáján. Az elnökségért indulni készülő Nixon hivatalos volt, és kenetteljes, Hoover pedig csupa fül, amint a tolmács közéjük hajolva fordította a társalgásukat.

– Amikor bemutatam őt Hoovernek, nyomban felélénkült, és így szólt:
– *Azt hiszem, ismerünk néhányat az ilyen emberek közül* - emlékezett vissza

Nixon. – Úgy vélem, igen furfangos megjegyzés volt ez Hruscsovtól: – *Ismerünk néhányat az ilyen emberek közül, tehát ne bízzunk meg senkiben.*³²⁰

Egy ilyen embert mindketten ismertek. Egy héttel a fehér házi díszvacsora után Morris Childs Hruscsov társaságában visszatért Moszkvába.

A világ első számú kommunistájának a tanácsa – „Ne bízzunk meg senkiben” – valódi bölcsességként hangozhatott Hoover számára, amint felkészült az eisenhoweri éra végére és az Egyesült Államok új elnökének megválasztására.

„ERKÖLCSTELEN MAGATARTÁS”

Mihelyt világossá vált, hogy John F. Kennedy nyeri el a Demokrata Párt elnökelöltségét, Hoover azonnal elrendelte az FBI-aktáinak teljes körű átvizsgálását. A győzelem korlátokat nem ismerő és költségeket nem kímélő elnökjelölő kampány gyümölcseként érett be, amelyet a szenátor öccse, Robert irányított és apja, Joseph finanszírozott.

Hoover jól ismerte Joe Kennedyt, a gátlástalan üzletembert dollárszázmilliókra tehető vagyonával, a híres szívtiprót és ádáz antikommunista keresztes lovagot. Barátságuk azt is túlélte, hogy Hoover visszautasított egy évi százezer dolláros felkérést a Kennedy család biztonsági érdekeltségének igazgatására.

Hoover arra törekedett, hogy megismerje Robert Kennedyt; ők ketten legalább háromszor találkoztak, amikor Kennedy 1957 és 1959 között a szervezett bűnözői családok kivizsgálására létrehozott szenátusi bizottság, a *Senate Rackets Committee* főkérdezője volt. A bizottsági meghallgatáson drámai összetűzésre került sor közte és a chicagói maffiafőnök, Momo Salvatore „Sam” Giancana között. A maffiózó az ötödik alkotmánykiegészítésre hivatkozva szemtelenül Kennedy arcába röhögött, Bobby azonban visszalőtt: – Azt hittem, csak a csitrik vihognak, Giancana úr.

Hoover riválist vélt felfedezni a bizottsági meghallgatásokban, ezért kifejezetten élvezte, amikor Robert Kennedy tapasztalatlansága és ügybuzgalma miatt baklövést követett el. 1959 márciusában a fiatal keresztes lovag nem tudta bizonyítani a maga emelte vádat: az egyik koronatanú pénzt ajánlott Kennedy szenátor elnökjelölti kampányára, ha a bizottság kesztyűs kézzel

bánik vele. „Ez történik, ha a tékozló fiú túl messzire merészkedik hazulról és a papától” – jegyezte meg Hoover gúnyosan egy Robert Kennedyről és a bizottságról szóló belső FBI-jelentés margóján.³²¹

Hoover nem szándékozott fellépni a maffia ellen, amelynek létezése és az amerikai gazdasági-politikai életre gyakorolt befolyása ekkorra már nyílt titoknak számított. 1959-ben négyszáznál is több New York-i FBI-ügynök foglalkozott a kommunista veszéllyel, ezzel szemben a maffiával mindössze négy. Hoover úgy érvelt, hogy az olyan bűnügyek, mint a gengszterkedés és a zsarolás, az állami és a helyi bűnüldöző szervek hatáskörébe tartoznak. Ha nyomozna a maffia után, azt kockáztatná, hogy az ügynökeit megvesztegetik és megveszik, idézte fel Hoover álláspontját Graham Desvernine FBI-ügynök: – Az ebből fakadó publicitás és problémák – felülírnának bármilyen előnyt.³²² – Hoover korábban a Ku-Klux-Klanba sem akart beépülni, mert attól félt, hogy ügynökeire a keresztégető fajvédők segítőként és felbujtóiként tekintenek majd. A maffiaellenes fedett műveletektől pedig azért riadt vissza, mert esélyt látott emberei korrumpálódására. Különböző okok, egyazon okfejtés: Ne hozd kényelmetlen helyzetbe az irodát!

A *Rackets Committee* tevékenysége és az azt kísérő nyilvánosság azonban, amelyet Hoover az FBI és a maga bűnüldözési privilégiumát érintő versenyhelyzetnek érzett, végül a maffiával kapcsolatos magatartásának megváltoztatására késztette. A kommunisták ellen korábban sikeresnek bizonyuló taktikát most a maffiózókkal szemben kezdte alkalmazni. – Az a döntés született, hogy ugyanazokat a módszereket, nyomozási technikákat vesszük elő, amelyeket a Földalatti Osztag használt, és a szervezett bűnözésre alkalmazzuk – mondta Desvernine. – A titkos házkutatások, a rejtett mikrofonok, a poloskák és a telefonlehallgatások nagyon hatékonyak voltak annak kiderítésében, mit csinálnak és mire készülnek. – A bíróságon ezeket természetesen nem lehetett felhasználni: – Szigorúan titkos adatgyűjtés volt... először meg kell szerezni a hírszerzési adatokat, aztán majd találunk tanúkat is. – 1959 nyarától az FBI lehallgatta és bepoloskázta Giancanát és honfitársait Chicagóban és Las Vegasban.

John F. Kennedy szenátort Hoover szintén ismerte, de korántsem jól, és nem tetszett neki, amit az FBI-aktákban róla olvasott. JFK múltjának 1960. július 7-én kelt kilencoldalas összefoglalása nyugtalanná tette Amerika politikai jövőjét illetően. A jelentés „erkölcstelen magatartásról” szóló vádak tartalmazott: szexuális kalandokat (köztük hitelesen bizonyítottakat is), megtetézve

azzal az állítással, hogy a szenátor még felesége társadalmi kapcsolatokért felelős titkárnőjével is lefeküdt. Hoover homályosan emlékezett a legrégebbi ilyen esetre: még 1942-ben, 24 éves tengerésztisztként JFK elhíresült viszonyt folytatott egy Inga Arvad nevű férjezett asszonnyal, washingtoni újságírónővel és náciszimpatizánssal. Az FBI, élve a gyanúperrel, hogy a nő német kém, megfigyeltette, lehallgatta beszélgetéseit Kennedyvel, és bepoloskázta a szállodai szobákat, ahol a pár szeretkezett.

Az FBI Kennedyről szóló aktái ezenkívül „gengszterkapcsolatokról” szóló, közelebből meg nem határozott és nem igazolt vádak is tartalmaztak.³²³

1960. július 13-án, azon a napon, amikor a demokraták országos konvencióján JFK elnyerte a párt hivatalos elnökjelöltségét, az FBI életrajzi vázlatot készített a jelölről Hoover számára. A jelentésben az állt, hogy a szenátor és Frank Sinatra a kampány során érintkezett egymással New Yorkban, Las Vegasban és Palm Springsben. Az FBI már régóta gyűjtötte az adatokat Sinatra dossziéjába; az énekes a gyanú szerint megpróbálta összeköttetését a Kennedy-klánnal a maffiózók érdekében felhasználni. Sinatra FBI-aktájában bizonyítékok voltak Sam Giancanával fennálló kapcsolatáról is, akit később poloska segítségével lehallgattak, amint azzal hanceg, hogy a Kennedyek révén befolyásos embernek számít. Az FBI hamarosan arról is tudomást szerzett, hogy Sinatra bemutatta JFK-t és Giancanát egy Judith Campbell nevű, könyvnyűvérű nőnek, aki a demokrata konvención szexuális szolgálatot nyújtott a szenátornak, és intim viszonyt folytatott mindkettejükkel.

„AZ ELNÖK MEGDÖBBENÉSÉNEK ADOTT HANGOT”

1960. október 13-án Rooseveltnél elnök a Nemzetbiztonsági Tanács sürgősen összehívott ülésén felszólítási intézett Hooverhez. Azon az őszön a Fehér Háza súlyos aggodalmak gyötörték a nemzetbiztonsággal kapcsolatban. A legfőbb gond a szovjet típusú kommunizmus felemelkedése volt Fidel Castro Kubájában, az elnök a Nemzetbiztonsági Tanács ülésének nagy részében mégis a szexről beszélt.

A politikai feszültség a tetőfokára hágott Washingtonban. Az elnökválasztásig már csak huszonöt nap volt hátra, a küzdelem fej fej mellett haladt, a harmadik elnökjelölti vitára Nixon és Kennedy között órákon belül került sor. (Aznap este az amerikai hírszerzésről és a szovjet kémekről vitáztak a televízi-

zióban, – A kommunista kémkedés nem szünetel – mondta Nixon azon az ideges, kapkodó hangon, amely rengeteg szavazatába került. – Az Egyesült Államok nem engedheti meg magának a ké... a ké... a kémkedés hiányát, vagy hogy le... öö... lemaradásban legyünk... vagy mondjuk, öö, hírszerzési lemaradásban, mint ahogy nem engedhetjük meg a lemaradást a rakétákban.)

Az október 13-ai értekezleten azonban az elnök csaknem egy órát azzal töltött, hogy közölje Hooverrel: tisztítsa meg Amerika magas pozícióit a homoszexuálisoktól.

Történt ugyanis, hogy a Nemzetbiztonsági Ügynökségen kódfejtőként dolgozó két fiatal matematikus zseni a Szovjetunióba dezertált. A harmincegy éves Bernon Mitchell és a huszonkilenc éves William Martin már nyolc napja volt távol munkahelyétől, mire az eltűnésüket valaki felfedezte. Általános feltételezés szerint szeretők voltak (a titkosítás alól öt évtized múltán feloldott NSA-dokumentumok ezt nem támasztottak alá). Washingtonból Mexikóvárosra át először Havannába, majd onnan Moszkvába repültek. Szeptember 6-án egy moszkvai sajtókonferencián bukkantak fel, és tájékoztatták a világot arról, hogy az NSA feltörte Amerika szövetségesei, köztük Franciaország, Olaszország, Indonézia, Egyiptom és Szíria diplomáciai és titkosszolgálati rejtjeles üzeneteit.

Eisenhower Hooverhez fordult, és teljes körű jelentést kért az esetről. – Mitchellről kiderült, hogy homoszexuális hajlamai vannak – mondta Hoover –, míg Martin érzékelhetően labilis volt.³²⁴⁴ – Ennek ellenére sikeresen átmentek a Pentagon szigorúan titkos nemzetbiztonsági átvilágításán. Az elnök felháborítónak találta a dolgot. Hooverhez hasonlóan ő is szoros összefüggést látott a homoszexualitás és a kommunizmus között; mindketten kétségkívül úgy hitték, hogy a homoszexuálisok a külföldi titkosszolgálatok különösen fogékony célpontjai.

„Az Elnök megdöbbenésének adott hangot amiatt, hogy ezt a két embert tovább foglalkoztatták, miután efféle információ került elő róluk – rögzítette Hoover az értekezletről diktált emlékeztetőjében. – Utasította a Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsának elnökét, Lyman B. Lemitzer tábornokot; hívassa magához azokat a tisztviselőket, akik felelősek a két személy átvilágításáért, és – az Elnök szavaival – »alaposan hordja le őket«.”³²⁵

Az elnök megkérdezte Hovert, hogyan lehetne egyszer s mindenkorra megtisztítani a kormányt ettől a veszélytől. Hoover a következőképpen mondta el a történeteket:

Volt azután egy megbeszélés az Elnök és az igazságügyi miniszter, valamint jómagam részvételével arról, hogy állítsunk fel egy listát a homoszexuálisokról, abból a célból, hogy legyen valamilyen központi hely, ahova informálódás céljából fordulni lehet olyan személyekkel kapcsolatban, akik kormányzati alkalmazásért folyamodnak, vagy akik kormányzati alkalmazásban állnak...

Az Elnök azon a véleményen volt, hogy ez az információ az FBI-nál legyen, és javasolta, hogy tegyünk lépéseket minden információ összegyűjtésére az FBI-ban ilyen hajlamokra vonatkozóan azon személyek részéről, akik akár a kormányban vannak, akár kormányzati pozíciókra jelentkeznek, hogy az effajta információ azonnal minden kormányzati ügynökségnek rendelkezésére álljon.

Az Elnök láthatóan rendkívül aggódott az egész probléma miatt, és kétséget sem hagyott afelől..., hogy teljes mértékben ellenzi az olyan személyek alkalmazását vagy alkalmazásban maradását, akiknek ilyen hajlamaik lehetnek.

Az FBI Szexuális elhajlásokkal foglalkozó programja már 1951 óta érvényben volt, és az akták több százezer oldalt töltöttek meg. Eisenhower elnök 1953. évi elnöki rendelete, amely megtiltotta a homoszexuálisok alkalmazását a kormány szolgálatában, egyenlőségjelet tett a „szexuális perverzió” és a kémkedés, a szabotázs, a kábítószer-függőség, az elmebaj és a kommunista párttagság mint a nemzetbiztonságra veszélyes magatartásformák között. Mindeddig azonban nem létezett központi adatbázis az FBI-ban, amely az amerikai homoszexuálisok ki kicsodáját tartalmazta volna. Ezentúl már létezett.

Elképzelhető, hogy maga Hoover nem élt szexuális életet. De mélyen érdeklődött mások titkos élete, nevezetesen az Egyesült Államok következő elnökének élete iránt

---

„A GYILKOSSÁG VOLT A MÓDI”

1960 végén Hoover és az FBI belegabalyodott Eisenhower elnöknek a Fidel Castro kubai és Rafael Trujillo dominikai diktátor meggyilkolására szőtt terveibe.

Hoover röviddel azelőtt kezdett felfigyelni a sötét konspirációkra, hogy John F. Kennedy nagyon kis többséggel ugyan, de legyőzte Richard Nixont az 1960. novemberi elnökválasztáson. Hoover fürkésző szeme rányílt a hatalom alvilágára. Kapcsolatot érzékelt az amerikai kormányzat és a szervezett bűnözés között.

1960. október 18-án tömör memorandumot írt Richard Bissellnek, a CIA titkos operatív műveleti főnökének. A Sam Giancanával és Fidel Castróval foglalkozó ügyirat egy-egy példányát eljuttatta az igazságügy, a külügy és a Pentagon vezetőihez, valamint az FBI parancsnoki láncolatához.

FBI-jelentésekből Hoover ekkorra már értesült arról, hogy Giancana, miközben élvezettel fogyasztotta ebédjét a La Scalában, New York legjobb olasz éttermében, azzal dicsekedett, hogy „Castrót nagyon hamar elteszik láb alól”³²⁶ – mégpedig novemberre. A maffiózó közölte: háromszor is találkozott a felbérelt merénylővel Miamiban. Gyilkos eszközként a méregpirulát választották, és – ahogyan Hoover hamarosan rájött – a merénylet terve mögött a CIA állt. Elrendelte Giancana teljes körű elektronikus megfigyelését – nemcsak telefonjainak lehallgatását és poloskák telepítését, hanem parabolikus mikrofonok alkalmazását is, amelyek akár több száz méter távolságból is hallhatóvá tették a beszélgetést. Az új technikát addig csak a legkényesebb kémügyekben vetették be. „Tájékoztatom, hogy hasz-

nálata a múltban csak a legfontosabb belbiztonsági és kémkedési ügyekre korlátozódott” – írta Hoover chicagói különleges ügynökének. A Giancana-nyomozás tehát titkosszolgálati ügynek minősült.

Az FBI arról is tudomást szerzett, hogy Giancana annak a tízfős „bizottságnak” az egyik tagja, amely a maffiacsaládok ténykedését felügyeli az Egyesült Államokban és a karibi térségben. A maffiafőnökök azt tervezték, hogy új életre keltik a gengszterek üzemeltette kaszinókat Havannában, ahonnan Castro kiséprúzta őket, miután 1959. január 1-jén Fulgencio Batista diktatúrájának megdöntésével hatalomra jutott Kubában. Amennyiben ez nem sikerül, szerencsejátékos és panamaügyleteiket átteszik a Dominikai Köztársaságba.

A maffia felettébb kedvelte Rafael Trujillo generalisszimust, Amerika szövetségesét, aki 1930 óta volt hatalmon a Dominikai Köztársaságban. Uralma megfélemlítésen és csaláson alapult. A sziget termőföldjének és alattvalóinak kizsákmányolásával összeharácsolt vagyona dollárszázmilliókra rúgott. Hosszú bűnlajstromán szerepeltek amerikai földön elkövetett gyilkosságok és emberrablások, az Egyesült Államok szenátusa és képviselőháza tagjainak megvesztegetése, korrumpálása és rivális latin-amerikai vezetők pozíciójának aláásása.

„AZELNÖKNEK JOGA VOLT TUDNI”

A késő 1950-es években Hoover a hírszerzési adatok egész kincsestárát gyűjtötte össze a karibi térségben uralkodó gyilkos politikai viszonyokról. Legjobb informátorai közé tartozott az FBI régi emberéből Amerika dominikai nagykövetévé avanszált Joseph S. Farland, James Angleton, a CIA kémelhárító főnöke, valamint a Miami-ban és Havannában szolgáló ügynökei és jogi attaséi.

Jelentéseik közös nevezője a politikai korrupció létezése volt Washingtonban. Azokban az években, amikor Hoover az FBI élén állt, a kongresszus tíz tagja ellen indult bűnvádi eljárás, bár csaknem mindegyik viszonylag jelentéktelen vesztegetési ügy volt. Hoovernek azonban a titkos adatgyűjtés révén rá kellett jönnie, hogy legbefolyásosabb szövetségesei közül többen is fogadtak már el vesztegetési pénzeket Batistától és Trujillótól. Angleton egyik jelentése, amely a New York-i kubai főkonzultól származó

bizalmas értesülésen alapult, arról informálta, hogy „Homer E. Capehart szenátor húszezer dollár »honoráriumot« kapott, amiért kieszközölte Batista számára a belépést és a menedéket az Egyesült Államokban.”³²⁷ A republikánus párti indianai Capehart 1945 óta Hoover egyik leghangosabb szenátusi támogatója volt az antikommunista harcban. A dominikai amerikai nagykövet pedig arról tájékoztatta Hovert, hogy legbefolyásosabb szószólója a kongresszusban, James Eastland mississippi szenátor fogadott el és lekötő szívésségekben részesült Trujillótól – így honorálta az egyik ültetvénytulajdonos a másikat.

Hoover őrizkedett attól, hogy a kongresszusi képviselők bűnei után nyomozzon. Csak elvétve foglalkozott a pénzzel, a szexszel és a politikával, mint olyan dolgokkal, amelyek az igazságszolgáltatásra tartoznak. Titkosszolgálati ügyekként kezelte őket, amelyek csak az aktáiba és az elnök szeme elé valók. A Fehér Háznak rendszeresen szállította a kongresszus tagjairól szóló pikáns politikai titkokat, amelyeket az elnökök Franklin Roosevelttől kezdve rendszerint kedvtelve csócsálgattak.

– A politikailag nagyon robbanásveszélyes volt... az Elnöknek joga volt tudni – mondta Nicholas deB. Katzenbach, az Egyesült Államok későbbi igazságügyi minisztere. – Az iroda nem látta el az embert sok egyéb dologgal. Akkor igen, ha homoszexualitásról vagy valami hasonlóról volt szó. [...] Tudja, kislányok, vagy valami ilyesmi.³²⁸

Hoover sohasem eredt Eastland nyomába korrupciós vádakkal; a végletekig kínos és célszerűtlen lett volna, ha kedvelt szenátora, az igazságügyi bizottság és belbiztonsági albizottsága demokrata párti elnöke után vizsgálódik. Azt viszont közölte Eisenhower elnökkel, hogy a kongresszus más tagjai Trujillo zsebében vannak. Kettőt közülük maga Eisenhower is megnevezett egy fehér házi értekezleten: Allen Ellender louisianai demokrata párti szenátort, a szenátus mezőgazdasági bizottságának elnökét, és Harold Cooley észak-karolinai demokrata képviselőt, a képviselőház mezőgazdasági bizottságának elnökét.³²⁹ Ezek a bizottságok állapították meg a Dominikai Köztársaság számára engedélyezett cukorimportkvótákat; döntésük milliókat hozott a diktatúra konyhájára, s elnökeik viszonzásképpen jelentős juttatásokban részesültek. Trujillo személyesen felügyelte a cukornádtermelés nagyjából kétharmadát, és természetesen a profit oroszlánrésze is az övé volt.

Trujillo a kommunizmus elleni harc védőbástyájaként tetszelgett amerikai szövetségesei előtt. Az amerikai újságokban megjelent interjúiban azt

állította, hogy felbecsülhetetlen értékű titkos információval látta el az Egyesült Államokat a „karibi Kominternről”, amelynek központja a mexikóvárosi szovjet nagykövetség, és bázisai vannak New Yorkban, Miami-ban és Puerto Ricóban. Nixon alelnök már járt a Dominikai Köztársaságban, ahol nyilvánosan és privátim is dicséretekkel halmozta el Trujillót. Ifjabb Franklin D. Rooseveltt pedig egyike volt a diktátor nagyszámú jól fizetett washingtoni érdekkijáróinak. Trujillo kedvező nyilvánosságot vásárolt magának azzal, hogy az Egyesült Államokban működő ötvennégy dominikai konzulátus politikai és titkosszolgálati munkatársai révén komoly pénzeket csúsztatott az újságtulajdonosok, a médiamágnások, a reklámügynökségek igazgatói és a hírügynökségi hírmagyarázók zsebébe. A befolyásos és prominens gringóktól* származó jóváhagyások és engedélyezések árfolyama huszonötezer dollár volt készpénzben.

A Trujillo személyében megtestesülő problémák precedens nélkül álltak az amerikai politikatörténetben. Az Egyesült Államok juttatott már hatalomra Amerika-barát uralkodókat és vezetőket puccsok és összeesküvések révén, arra azonban még nem volt példa, hogy egyiküket is elmozdította volna.

„SZÁLLJON LE AZ ALVILÁGBA!”

Eisenhower elnök, J. Edgar Hoover és a Dulles fivérek szokatlan megoldást eszeltek ki a Trujillo-problémára. Új amerikai nagykövetnek egy veterán FBI-ügynököt küldtek a Dominikai Köztársaságba.

Joseph S. Farland nem volt az a tipikus diplomata. A titkos operatív műveletekben érezte igazán otthon magát. 1943-ban lépett be az FBI kötelékébe; feladatai közé telefonlehallgatás, illegális házkutatás, valamint titkos megfigyelés egyaránt tartozott. Ahogyan mesélte, Hoover „nagyon válogatott csapat, egy titkos szervezeten belüli titkos szervezet” tagjának választotta ki, amely a szovjet atomkémek ellen indult harcban. – A munkánk abból állt, hogy információt szerezzünk arról, ki kicsoda, ki mit csinál kinek és hogyan. – Új megbízatása a Dominikai Köztársaságban nem is nagyon különbözött ettől. Felidézte az utasításokat, amiket kapott: – Szálljon le az alvilágba, és derítse ki, mi folyik ott, mi történik most és a jövőben. Kényes

* A britekre és az amerikaiakra használt pejoratív szó Latin-Amerikában; jelentése „idegen”.

műveletről van szó, de a háttere és képzettsége szerint ön a lehető legjobb választás a minisztériumban. Nem akarjuk kiiktatni Trujillót. Más szóval, meggyilkolni. De azt akarjuk, hogy fogja a dohányt, és tűnjön el.³³⁰

Amerikai katonai, gazdasági és diplomáciai kapcsolatok forogtak kockán, ha Trujillo hatalmát megkérdőjelezzük. Farland azonban folytonosan és mindent jelentett – a kínzókamrákat, a politikai gyilkosságokat és azt a talpnyaló hódolatot, amelyben az amerikai szenátus és képviselőház tagjai a pénzért és a szexuális szolgáltatásokért cserébe Trujillót részesítették.

– Trujillo totális ellenőrzés alatt tartott mindent. Likvidálta az ellenlábasait. A gyilkosság volt a módi. Tökéletesen amorális volt – emlékezett vissza,

Farland olykor rendhagyó körülmények között találkozott amerikai honfitársaival. Hosszú volt azoknak a politikusoknak a névsora, akik élvezték Trujillo pénzét, rumját és örömlányait. Az Egyesült Államokba akkreditált egykori és leendő dominikai nagykövet, Manuel de Moya, Trujillo egyik hírszerzőtisztje, palotának is beillő házat tartott fenn Santo Domingo peremén: – Szerelmi fészket a város határában, melyet magas sövénylabirintuson át lehetett megközelíteni, ezért egyetlen autót sem lehetett látni – írta le a helyet Farland. – Mindenütt be volt drótozva. Dupla tükrök beépítve. Ott minden-nel ellátták az embert, amit csak kívánt, hogy a vágyait kielégítse. Ezt számos kongresszusi képviselőnk kihasználta, le is fotózták és magnóra is vették őket. Egyszer egy szenátor jött látogatóba; azt mondtam neki: „Szenátor, én és a csapatom készen állunk, hogy tájékoztassuk önt.” Azt felelte: „Mindent tudok, amit tudni akarok erről a rohadt országról. Nem várok mást magától, csak azt, hogy kurvára jól figyeljen oda, hogy az egész héten mindig el legyek látva piával a szállodai szobámban.”

Farland hozzáfogott a nagytakarításhoz az amerikai követségen. Joggal idegesítette a Dominikai Köztársaságba delegált ügyefogyott CIA-kirendeltségvezető. – Egyik nap odajött hozzám, és így szólt: „Nagykövet úr, nem akarom zavarni, de kizártam magam az irodámból.” – Farland, mint mesélte, erre feltörte a zárat, és kinyitotta az ajtót. – Jó hasznát vettem az FBI-képzésnek. – Az irodavezetőt hamarosan leváltották.

Farland arra is rájött, hogy az amerikai nagykövetség második embere, a misszióvezető-helyettes „egyértelműen Trujillo zsebében” van. – A hülye alak még el is mesélte nekem, hogy eltöltött némi időt Manuel de Moya örömtanyáján. – A nagykövet megbízható első beosztottra cserélte Henry Dearborn személyében, aki ugyancsak megrökönyödött, amikor az ameri-

kai demokrácia képviselőit Trujillo megbecsült vendégeiként látta. – Egyikük Eastland szenátor volt – mondta Dearborn de nem ő volt az egyetlen.³³¹

Farland úgy-ahogy összebarátkozott Trujillóval, akinek a révén sok értékes információhoz jutott Fidel Castro kubai felemelkedéséről. „Castro legfőbb alvezérei között jól ismert kommunisták vannak, és anyagi támogatást kap a Szovjetuniótól” – jelentette egy Washingtonba menesztett szigorúan titkos táviratban 1958. december 15-én, tizenhét nappal azelőtt, hogy a forradalmárok bevették Havannát. A CIA hónapokon át nem észlelte a veszélyt.³³²

1959. január 29-én Hoover hosszasan felszólalt a Külügyminisztériumban, a karibi válságról tartott hivatalos megbeszélésen. Allen Dulles CIA-igazgatónak, a külügy nyolc vezetőjének és a Bevándorlási Hivatal igazgatójának címezve szavait azzal dicsekedett, hogy „jelentős hírszerzési anyaggal” rendelkezik kubai menekültekről, akik Castrónak vagy ellene dolgoznak Miami-ban, New Yorkban, New Orleansban és szerte az országban.³³³ Utasított minden FBI-ügynököt, hogy legyenek rajta a kubaiakon. Vajon Castro maga is keményvonalas kommunista? Ki dolgozik neki és ki ellene az Egyesült Államokban?

1959. március 31-én Hoover parancsára FBI-ügynökök kihallgattak egy fegyvercsempész amerikai szerencselovagot. Frank Sturgis, alias Frank Fiorini, az egykori tengerészgyalogos és katonai hírszerzőtízt részletes betekintést nyújtott nekik Castro forradalmába. Eredetileg Fidel oldalán harcolt a hegyekben, fegyverekkel és repülőgépekkel látta el a gerillákat. A forradalom győzelme után Castro megbízta, hogy űzze ki az amerikai maffiózókat a havannai kaszinókból. Ezután azonban mérlegelte az esélyeket, és Amerika mellett döntött. Közölte az FBI-jal: eldöntötte, hogy átáll; „felajánlja szolgálatait »ügynökként« az Egyesült Államok kormányának”, jelentette egyenesen Hoovernek. (Sturgis a továbbiakban a CIA-nak dolgozott, majd évekkel később a Fehér Ház alkalmazásába állt, végül pedig egyike lett azoknak a „vízvezeték-szerelőknek”, akiket a Watergate-irodaházi betöréssel kapcsolatban letartóztattak.)³³⁴

Az FBI Kubáról szóló jelentései legtöbbször pontosnak bizonyultak. Bepillantást engedtek a titkok világába, benne a Havannában működő amerikai kaszinók üzemeltetői, a maffia, a Castro-ellenes kubaiak és a CIA közötti kapcsolatokba. Az FBI megnevezte a keményvonalas kommunistákat Castro táborában, és precízen elhelyezte Castro baloldali mozgalmát a politikai palettán. Az iroda megerősítette Farland jelentéseit, miszerint Castro és Trujillo puccsok tervét szövögeti egymás ellen.

Eisenhower elnök elhatározta, hogy mindkét diktátortól megszabadul.

Először is az utolsó dollárig leállította a Dominikai Köztársaságnak folyósított minden katonai segélyt. Farlandra hárult a hálátlan feladat, hogy a döntést közölje a generalisszimusszal. – Teljesen egyedül mentem – emlékezett vissza Farland magnóra mondott *oral history* interjújában. – Ott állt mellette az amerikai nagykövete, a szárazföldi haderő feje, a haditengerészet és a légierő feje, vigyázban. Trujillo majd felrobbant a méregtől. Egészen elvörösödött. Aztán úgy folytatta, hogy kimondta a kimondhatatlant. Fröcsögni kezdett Eisenhower, az elnököm ellen. Ostobának nevezte, kijelentette, hogy nem ért a politikához, nem érti, mi zajlik a karibi térségben, és – nagyon nem szívesen mondom magnóra – „csirkefogónak” nevezte. Ekkor sutba vágtam a diplomáciát... döntöttem, elérkezett az idő, amikor mondanom kell néhány szót az országom védelmében, és meg is tettem. „Ami pedig magát illeti – jelentettem ki végezetül –, úgy vélem, maga nem több egy piti diktátornál, és az országa az enyémmhez képest csak egy légypiszok a térképen.”³³⁵

Trujillónál pisztoly volt. Farland ezt mondta magában: – „Ha nem állod a tekintetét, halott vagy”... De álltam. Végül ő kezdett hunyorogni. Az írásztalt megkerülve közelebb jött, és így szólt: „Nagykövet úr, barátom, feszült pillanatokban gyakran mondunk olyasmit, amit nem gondolunk komolyan. Bocsássuk meg és felejtsük el.” Nem tudtam megállni, hogy ne válaszoljak: „Trujillo, én keresztény vagyok. Megbocsátok, de nem felejték.” Azzal sarkon fordultam, és elindultam kifelé az irodából azzal az érzéssel, hogy negyven kilométert kell megtennem az ajtóig, miközben folyton azon járt az eszem, nem kapok-e a hátamba egy golyót a 38-asából.

Farland titokban összeszövetkezett Trujillo dominikai ellenfeleivel. Terveik között a diktátor halála is szerepelt. – Eléggé közel kerültem az alvilághoz – mesélte Farland, olyannyira közel, hogy megküldte a Külügyminisztériumnak azon disszidensek névsorát, akik készen álltak „átvenni a kormányzást, miután Trujillót meggyilkolták”. Az Egyesült Államok számára létfontosságú volt, hogy ezek az emberek igazolhatóan antikommunisták legyenek. Erről Farland biztosította is Washington: – Jogászok, orvosok, mérnökök, befolyásos kereskedők, általában olyan személyek, akik az Egyesült Államokban szerezték meg a képzettségüket.

Farland jelentései szerint a jelöltek azt várják az Egyesült Államoktól, hogy lássa el őket titkos fegyverszállítmánnyal Trujillo megölésére. Az ösz-

szeesküvők kívánságlistáján, amelyet Farland a CIA-nak továbbított, egy halálkommandó is szerepelt „ex-FBI-ügynökökből, akik megterveznék és kiviteleznék Trujillo halálát”, ahogyan Richard Bissell, a CIA fedett operatív műveleti főnöke fogalmazott.³³⁶

1960 áprilisára Eisenhower elhatározta, hogy az Egyesült Államoknak előkészületeket kell tenniük „Trujillo elmozdítására a Dominikai Köztársaságból”. Erre akkor kerülhet sor, „amikor megfelelő utódkormányt lehet kiállítani, amely átveszi a hatalmat az Egyesült Államok politikai, gazdasági és – szükség esetén – katonai támogatásával”.³³⁷

1960 májusában Eisenhower a Fehér Házba rendelte Farlandet és két felletését a Külügyminisztériumból. Katonai tanácsadójának feljegyzései szerint az elnök közölte Farlanddel, hogy „folyton ostromolják olyanok, akik szemben állnak Castróval és Trujillóval” – és „mindkettejüket kinyírva szeretné látni”.³³⁸

Eisenhower elnök azonban nem végezte el a feladatot. A karibi gyilkosságok elkövetésére szőtt összeesküvések öröksége a Kennedy-adminisztrációra maradt.

VESZÉLYES EMBER

A J. Edgar Hoover és Robert F. Kennedy igazságügyi miniszter között dúló háború a felégetett föld taktikáját követte: végigperzselte az 1960-as éveket, és azzal fenyegetett, hogy felemészti az FBI-t, az Igazságügyi Minisztériumot és a Fehér Házat.

Robert Kennedy saját bevallása szerint „meglehetősen félelmetesnek” találta Hoovert – „veszélyes” embernek, aki „nagyon veszélyes szervezetet irányít”. Ugyanakkor úgy vélte: „olyan veszély ez, amelyet ellenőrzése alatt tud tartani”. Azt remélte, hogy érvényesíteni tudja hatalmát Hoover felett: – Azóta, hogy az FBI igazgatója lett, most első ízben fordult elő, hogy Hoovernek el kellett fogadnia instrukciókat vagy parancsokat az Egyesült Államok igazságügyi miniszterétől – és nem tudott a fejére nőni.³³⁹

Csakhogy Hoovernek esze ágában sem volt utasításokat elfogadni egy olyan pökhendi fiatalembertől, aki a bátyja elnökválasztási kampányán kívül még semmit sem irányított vagy vezetett.

Szent meggyőződése volt, hogy Bobby megpróbálja átvenni, vezetni és meggyengíteni az FBI-t, mondta Deke DeLoach, az igazgató híve és közeli munkatársa. – Bobby megpróbálta a saját ízlésének megfelelően átalakítani az egész mechanizmust, de nem rendelkezett annyi tapasztalattal vagy elismertséggel, hogy ilyen dolgokat irányítani tudjon.³⁴⁰

Robert F. Kennedy ekkor harmincöt éves volt; 1925-ben született, mindössze hetekkel az után, hogy Hoover az FBI élére került. Nem kérte magának az igazságügy-miniszteri posztot, sőt még bátyjának első számú jelöltje sem ő volt. Kinevezése mégis logikusnak tetszett: JFK már a harmadik elnök volt

a sorban, aki a kampánymenedzserét tette meg igazságügyi miniszternek. A hivatal mindenekfeletti lojalitást igénylő politikai pozíciónak számított, Robert Kennedy pedig feltétlenül lojális volt a bátyjához. Végül pedig ezt a döntést követelte meg az apjuk is, akinek a milliói segítették elő a választási győzelmet. Hoover közölte régi barátjával, Joe Kennedyvel, hogy egyetért a kinevezéssel. Hamarosan megbánta.³⁴¹

Az elnök és az igazságügyi miniszter eleinte megpróbált tisztelettel bánni Hooverrel, de a tiszteletteljes alkalmazkodás nem volt a természetük. Az elnök úgy gondolta, hogy alkalmanként egy-egy fehér házi ebédmeghívás majd kielégíti Hoovert. – Azért csináltuk, hogy érezze jól magát – mondta erről RFK. – Ami minket illetett, fontosnak tartottuk, hogy továbbra is elégedett legyen, s hogy a pozíciójában maradjon, mert jelképnek számított – és mert az elnök olyan kis többséggel győzött.³⁴²

Az évi néhány közös étkezés a Fehér Házban azonban nem elégítette ki Hoovert. Semmi sem volt elég neki. Az igazgatót csaknem minden ingerelte Róbert Kennedyvel kapcsolatban. Az igazságügyi miniszter ugyanis súlyos vétséget követett el. – Megsértette az FBI-t – mondta Nicholas DeB. Katzenbach, RFK helyettese az igazságügyben.³⁴³

„NEM TUDJUK, MIT TEGYÜNK”

Hoover és Robert Kennedy összecsapására a Rafael Trujillo személye körül tornyosuló, régóta megoldatlan probléma adta meg a jelet. 1961. február 16-án, az új kormányzat hivatalba lépésének negyedik hetében Kennedy igazságügyi miniszter aláírt egy sor utasítást azzal a céllal, hogy végre fényt derítsen a rezsim hatalmának fenntartását elősegítő politikai korrupcióra. Ekkor vette kezdetét a Kennedy-adminisztráció idején jóváhagyott és az FBI által végrehajtott körülbelül 582 telefonlehallgatás és csaknem 800 poloskatelepítés.

Az FBI lehallgatta Harold Cooley-nak, a mezőgazdasági házbizottság (*House Agriculture Committee*) elnökének kongresszusi hivatalát, a bizottság titkárának lakását, a Dominikai Köztársaság nagykövetségét és konzulátusait, valamint Trujillo érdekkijáróinak ügyvédi irodáit. Amint a meglévő dokumentumok alapján megállapítható, a Harding éra óta első ízben fordult elő, hogy az igazságügyi miniszter kongresszusi képviselő lehallgatását rendelte el.

RFK lendülete azonban hamarosan megtört, mert vizsgálódása túlságosan érzékeny pontokra tapintott. Ha folytatja, képviselőket, szenátorokat* és politikailag hozzájuk köthető lobbistákat buktat le. Legtöbbjük konzervatív demokrata volt – a politikai erőviszonyokat kihasználó befolyásos politikusok, akiket a Kennedyek nem nélkülözhettek a kongresszus féken tartásában. Az egyetlen, aki ellen valaha is vádat emeltek, Igor Cassini pletykarovat-vezető volt, a Kennedy család meghitt barátja, Jackie Kennedy kedvenc divattervezőjének a bátyja, léha társasági figura, Trujillo fizetett érdekkijárója. Még róla is egy tényfeltáró riporter szolgáltatta a terhelő bizonyítékokat, nem pedig az FBI. A Trujillo ellen folyó vizsgálatot Robert Kennedy később a „legkellemetlenebb” ügynek nevezte, amellyel valaha is szembe kellett néznie, „az egyetlen nyomozásnak, amelyet leállítottam, amióta igazságügyi miniszter vagyok”.³⁴⁴

Kennedy azután tette *ad acta* az ügyet, hogy 1961. május 30-án éjjel ellenfelei törbe csalták és meggyilkolták a generalisszimust. Ám az Egyesült Államok erkölcsi támogatása sem mentette meg a tizennégy összeesküvő közül tizenkettőnek az életét; Trujillo fia, fivérei és politikai örökösei – akik azután hamarosan visszaszerezték a hatalmat – bosszúból brutálisan megölték őket.

„A nagy probléma most az – írta RFK röviddel Trujillo meggyilkolása után hogy nem tudjuk, mit tegyünk”³⁴⁵

Évekbe telt, amíg a Fehér Ház megtalálta a választ. A végső megoldást J. Edgar Hoover szolgáltatta azzal, hogy ő maga választotta ki a Dominikai Köztársaság új vezetőjét.

„KIRÚGNI J. EDGAR HOOVERT? JÉZUS MÁRIA!”

Robert Kennedynek, amikor igazságügyi miniszter lett, saját bevallása szerint nem okozott álmatlan éjszakákat, hogy a kommunizmus vagy a polgárjogok miatt aggódjon. Őt a szervezett bűnözés foglalkoztatta. Azt akarta, hogy az FBI menjen utána a maffiának, ahogyan ő tette, amikor a szervezett bűnözés kivizsgálására hivatott szenátusi bizottságban dolgozott.

* Habár a kongresszusnak két háza van (a képviselőház és a szenátus), és végtére a szenátor is képviselő, a *congressman/woman* (kongresszusi képviselő) kifejezésen csak a képviselőház tagja értendő.

Megpróbálta ellenőrzése alá vonni az FBI-t – a törvény értelmében ehhez joga volt –, és ez a küzdelem az igazságügyben töltött hátralévő napjaiban jórészt felemésztette az energiáját.

Hoovert bősztette, hogy az igazságügyi miniszter Moszkva ügynökei helyett a maffiafőnökök nyomába eredne. Mérhetetlenül dühítette, hogy Kennedy lebecsüli a szovjet kémek üldözését. Megvetéssel tekintett nagy ívű elképzeléseire a szövetségi bűncselekmények elkövetőivel és a szervezett bűnözéssel szemben felállítandó akciócsoportokról. Döbbenettel figyelte vonzódását a szokványos rendészeti akciók iránt, színpalak mögötti alkudozásait, négyszemközti megbeszéléseit a szovjet nagykövetség egyik KGB-ügynökként ismert tisztviselőjével, és azt a szerepét, amelyet az elnök minden célra felhasználható politikai érdekkijárójaként játszott külföldi és belföldi problémák megoldásában.

Mélyen felháborítónak találta, hogy névleges feljebbvalója rendeli őt magához, nem pedig fordítva. Az Igazságügyi Minisztérium folyosóján csak néhány lépés távolság választotta el Hoover irodáját Kennedy elegáns hivatalától. Az FBI igazgatója azonban nem volt hajlandó megtenni ezt az utat. – Bobby jóformán sohasem járt Hoover úr irodájában, vagy Hoover az övében – mesélte Katzenbach. Nem lévén képesek elviselni egymás látványát vagy hangját. Hoover és RFK kapcsolattartót jelölt ki Courtney Evans FBI-ügynök személyében, akit mindketten ismertek és kedveltek. Evans három éven át szolgált hivatalos közvetítőként közöttük.

– Courtney elmagyarázott valamit Bobbynak egyféleképpen, majd elmagyarázta Hoovernek másféleképpen – ecsetelte Katzenbach. – Amikor el akart adni Bobbynak valamit, amit Hoover akart, úgy adta elő, hogy emésztendő legyen Bobby számára, és vice versa. A két gazdát szolgálni olyan feladat volt, amelyre csak kevesen lettek volna képesek.

– Visszatartottam a Kennedyeket attól – állította később Evans magáról –, hogy menesszék Hoovert. Időről időre feldühödtek ellene. Úgy érezték, azzal, hogy nemzetbiztonsági ügyek után nyomoz, elpazarolja emberei energiáját.³⁴⁶

Az igazgató menesztése azonban csaknem elképzelhetetlen volt. – Kirúgni J. Edgar Hoovert? Jézus Mária! – így Katzenbach. – Komolyan kétlem, hogy Kennedy elnök meg tudott volna birkózni a problémával.

Arra viszont, hogy Allen Dullest kirúgja, a Disznó-öbölben 1961 áprilisában elszenvedett katasztrófa után az elnök megesküdött. Dulles az akció

előtt mint biztos sikert tárlta a Kuba inváziójára és Castro megdöntésére szőtt terveit. A Disznó-öbölben megkísérelt partraszállás helyett 114 kubai származású CIA-zsoldos halálával és 1 189 fogságba esésével végződött, miközben Castro triumfált, Kennedy meg fogadkozott, hogy – mint mondta – pozdorjává töri és szétszórja a szélben a CIA-t.

JFK utasította az öccsét: tartson halottszemlét az invázió felett, és nézzen az amerikai hírszerző apparátus körmére. A sok nyitott kérdés között szerepelt, kinevezhetné-e az elnök RFK-t a Központi Hírszerzés igazgatójának. Április 20-án, az invázió kudarcát követő napon Bobby Kennedy kikérte Hoover véleményét arról, hogyan lehetne megrendszabályozni a CIA-t.

Hoover nem szünő utálatát a CIA-val szemben jól érzékeltetik aznap kézzel írott feljegyzései: „A CIA éveken keresztül nem játszott tisztán velünk... És sosem bűjt ki a bőréből. H.”³⁴⁷ Viszont nagyon érdekesnek és vonzónak találta azt a híresztelést, hogy az elnök esetleg öccsére bízza az ügynökség vezetését. Ezzel két legyet ütne egy csapásra: Hoovert megszabadítaná RFK-tól mint felettesétől, és az önhitt Kennedyt arra a lehetetlen feladatra kárhoztatná, hogy tüntesse el a Disznó-öböl okozta foltot a családi címerből.

Hoover alapos háromrészes jelentést készített az amerikai hírszerzésről, és eljuttatta az igazságügyi miniszternek. A dolgozat áttekintette a CIA történetét, és felsorolta az ügynökség kulcsembereit. Választa az amerikai kémkedés történetét 1941-től, hangsúlyozva, hogy Kennedy nem „elemezheti az USA hírszerzésének gyengeségeit anélkül, hogy vissza ne menne a történelmi múltba”; a kommunista beszivárgás a második világháború idején „olyan helyzeteket és problémákat teremtett, amelyek mind a mai napig kihatnak az USA hírszerző műveleteire”.³⁴⁸ Egész sor vezető CIA-tisztviselőtől óva intett, kiemelve az egykori FBI-ügynök William K. Harvey-t, a távközlési hírszerzés révén nyert titkos adatgyűjtés felelősét, aki notórius alkoholista is, és zátonyra futtatta a Klaus Fuchs atomkém ellen folyó vizsgálatot.

Nem valószínű, hogy Robert Kennedy egy sort is elolvasott a jelentésből. Harvey ugyanis egyik főszereplője lett a CIA Fidel Castro ellen újraélesztett merényletterveinek, amelyeket az igazságügyi miniszter szoros figyelemmel kísért és szigorúan felügyelt.

„AZ ÜGYNÖKÖK NEM SZOKTAK BUSZT VEZETNI”

Hoover tetszése szerint dacolt az igazságügyi miniszterrel. Megvetésének első nyilvánvaló jelét 1961 májusában adta.

A *Freedom Riders*, az utasszállítás deszegregációjáért küzdő fekete és fehér polgárjogi aktivisták egy csoportja úgy kívánt tiltakozni a déli államokban fennálló elkülönítés ellen, hogy együtt utaznak egy Greyhound-buszon* Alabamán keresztül. Nyílt és titkos források, köztük besúgók révén az FBI már jó előre tudomást szerzett a tervről, és bizalmasan értesítette az állami és helyi rendvédelmi szerveket. A rendőrség és a Ku-Klux-Klan kart karba öltve azt tervezte, hogy feltartóztatja a demonstrálókat, és félholtra veri őket. Az FBI ezt is tudta.

Hoover tudatos megfontolásból úgy döntött: nem közli az Igazságügyi Minisztériummal, amit a *Freedom Riders*ről és a klánról megtudott. A polgárjogi szervezettel kapcsolatban Kennedynek írt jelentései helyett főleg a kommunista párt helyzetét és aktivitását taglalták Alabamában.

Hoover ezután nyíltan szembeszállt az igazságügyi miniszter kifejezett utasításával, hogy a – Hoover szerint integracionista – jogvédőket meg kell védeni. Joseph G. Kelly, az FBI csekély létszámú polgárjogi osztályának harminc-hét éves ügynöke tanúja volt a történet kibontakozásának a központban.

– A buszsofőr megtagadta, hogy továbbszállítsa a *Freedom Riders*-csoportot. Érkezett egy hívás az igazságügyi miniszter hivatalából, Nick Katzenbachtól, aki közölte: az igazságügyi miniszter, Kennedy úr, azt akarja, hogy egy ügynök vezesse a *Freedom* buszát. Azokban a napokban természetesen mi nem mindig tettük meg azt, amit a minisztérium kért tőlünk, ha úgy véltük, hogy nem szolgálja az ügy vagy az iroda legjobb érdekeit – mesélte Kelly. – Közöltük tehát Katzenbachhal, hogy az ügynökök nem szoktak buszt vezetni, ez nincs benne a munkaköri leírásukban, és hogy van neki jó néhány ügyvédje odalent, a polgárjogi osztályon, akik el tudnák vezetni a buszt. Erre Katzenbach azt válaszolta: „Nos, ez az igazságügyi miniszter kifejezett kérése.” Letettem hát a telefont, felhívtam az igazgatói irodát, és riasztottam őket, hogy Kennedy mindjárt telefonál, ahogy meg is tette. Az igazgató ugyanezt mondta neki.³⁴⁹

* Országos távolsági buszhálózat, amelynek jelképe a futó agár (*greyhound*).

„SENKI SEM MENTESÜLHETETT A VIZSGÁLAT ALÓL”

RFK lassan kezdte felfogni Hoover hatalmának mindenhatóságát. Láthatta, hogy keresztül-kasul behálózza az Egyesült Államok nemzetbiztonsági *establishment*jét. Az igazgatónak több információ és hatalom állt rendelkezésére, mint az igazságügyi miniszternek.

Hoover titkokat gyűjtött az amerikai politikai élet és a külpolitika teljes spektrumáról. Összekötő ügynökei és hívei rendre elmondták neki, mi zajlik a CIA-ben, a Capitolumon és a Külügyminisztériumban. Az igazságügyi miniszter kísérletet tett Hoover ügynökeinek azonosítására és semlegesítésére a Kennedy-adminisztrációban. A harc a külügyben vette kezdetét – klasszikus fegyveres patthelyzet, Kennedy és Hoover egymásnak szegezett revolverekkel, mindkettő a másikat biztatja tüzelésre.

– Valaki súgott – mondta William J. Crockett, aki a Külügyminisztérium közigazgatási vezetője volt JFK idején. – Nem múlt el nap anélkül, hogy fel ne hívtak és arról ne faggattak volna a szenátus belbiztonsági bizottságától, miért mentek át egyesek a nemzetbiztonsági átvilágításon. – És hogy a Külügyminisztérium minek alapján határozza meg a politikáját.³⁵⁰

A belbiztonsági bizottság elnöke Hoover kitartó támogatója, James Eastland mississippi szenátor volt. Amikor Eastland „boszorkányüldözésbe” kezdett, fogalmazott Crockett, „senki sem mentesülhetett a vizsgálat alól”. Gyanította, hogy egy vakond a Külügyminisztériumban Eastland kém, márpedig ha a szenátornak van kéme a külügyben, akkor Hoovernek is van. Egy 1951-ben kötött hivatalos együttműködési megállapodás értelmében a belbiztonsági bizottság stábjába minden bizalmas információt átküldött az FBI-nak, amit csak az aktái tartalmaztak, 1955 óta pedig Hoover és Eastland között nem hivatalos és szigorúan titkos megállapodás volt érvényben arról, hogy értesüléseiket megosztják egymással.

Crockett segítségért fordult Dean Rusk külügyminiszterhez, aki elment az elnökhöz, aki elment az öccséhez. RFK magához hívta különleges tanácsadóját, Walter Sheridant – kedvenc vizsgálóját a szenátus szervezett bűnözéssel foglalkozó bizottságából, egykori FBI-ügynököt, és a Nemzetbiztonsági Ügynökség, az NSA lehallgatócsapatának veteránját. „Sheridan volt az első számú »kutya a kertben«, aki ott szaglászott a háttérben a Kennedy vezette Igazságügyi Minisztériumban, ahogyan Hoover később elmond-

ta Lyndon Baines Johnsonnak.³⁵¹ Sheridan azt javasolta, hogy egyik barátja vagy kollégája az NSA-ból vegye át a Külügyminisztérium belbiztonságának felügyeletét. Az emberét azonban tetten érték, amint poloskákkal és illegális kutakodással akart a besúgók nyomára bukkanni. Crockett kénytelen volt ott helyben kirúgni.

Csakhowy ekkorra már sikerült azonosítania a vakondot. – A kiszivárogtató Otto Otepka volt, a Biztonsági Hivatal magas rangú tisztviselője, a McCarthy-időkből ottmaradt kövület – mondta Crockett. – Akciónak igazolására ezt hozta fel: „Úgy érzem, magasztos kötelességem országom iránt, hogy feltárjam azokat a biztonsági kockázatokat, amelyeket ez az új adminisztráció hoz a kormányzatba. Kész vagyok megsérteni a törvényt, és feláldozni a karrieremet, hogy megálljt parancsoljak ennek a gyakorlatnak.” – A kiszivárogtatás utáni nyomozás azonban túl kényesnek bizonyult, semhogy folytathatták volna – a bepoloskázást ugyanis nem lehetett bevallani. Hét évvel később, a Nixon-adminisztráció idején Otepka nemzetbiztonsági pozícióhoz jutott a kormányban.³⁵²

Azzal, hogy Walter Sheridant titkos nyomozóként vetette be, Robert Kennedy „durván megsértette az FBI-t” – mondta Katzenbach. Hoover úgy gondolta, el akarják bitorolni az FBI hatalmát, márpedig azt semmiképp sem engedhette meg, hogy Kennedy megrendítse vezető szerepét a kormányzat belbiztonsági rendszere felett. Az ő privilégiuma volt, hogy kézben tartsa a hatalmat jelentő titkos információt.

FÉLELEM RÉVÉN URALKODNI

Hoover meggyőzte a Kennedy fivéreket: Martin Luther King része Moszkva nagyszabású tervének, hogy felfordulást idézzon elő az Egyesült Államokban. King tanácsadóját és beszédíróját, Stanley Levisont a kommunista párt titkos tagjaként nevezte meg. Hoover legjelentősebb és legrejtettebb hírforrása, *Solo* azt jelentette, hogy 1952 és 1957 között Levison az illegális mozgalom lelke volt. Habár még abban az évben, amikor King munkatársául szegődött, nyilvánvalóan megszakította kapcsolatát a párttal, Hoover meggyőződése szerint továbbra is utasításokat kap Moszkvától, King fülébe sugdos, fejébe veri a marxista ideológiát és a felforgató stratégiát.

1962. január 8-án Hoover írásban arról tájékoztatta az igazságügyi minisztert, hogy Levison a nemzetközi kommunista mozgalom titkos ügynöke. RFK jól emlékezett arra a pillanatra, amikor Levisonról értesült: – Miután tudomást szereztem arról, hogy szoros kapcsolatban állhat egyes kommunistákkal, alapos vizsgálat lefolytatására kértem fel az FBI-t vele kapcsolatban.³⁵³

Kennedy és Hoover másnap telefonon tárgyalt egymással a lehallgatás és a poloskázás technikájáról. Beszélgetésük lényegét ötven évre titkosították.³⁵⁴

RFK röviddel ezután világkörüli útra indult. Távollétében az igazságügyi miniszeri teendőket helyettese, Byron White látta el ügyvezetőként. White bekérte az FBI-tól Levison aktáit. Hoover nem volt hajlandó átadni őket. A Solót övező titkosságot fontosabbnak tartotta, mint a Kennedyek tájékoztatását, hiszen *Solo* volt az FBI információs forrása azzal a váddal kapcsolatban, hogy a polgárjogi mozgalom kommunista befolyás alatt áll.

Hoover meggyőződése szerint a KGB megkísérli felújítani pénzügyi, politikai és hírszerzői kapcsolatait Amerikában a régi baloldallal, a magát Új Baloldallnak nevező, kibontakozófélben lévő mozgalommal és főleg a polgárjogi mozgalommal. Vélekedését alátámasztották az FBI szovjet kémkedést illető áttörései az Egyesült Nemzetek Szervezetében; az egyik ilyennek köszönhetően az iroda új megvilágításban látta Stanley Levisont.

Az FBI-nak kétszáz ügynöke tartotta szemmel az Egyesült Nemzetek Szervezetét. Az ENSZ-irodákat lehallgatni könnyű volt, a szovjetek és a szovjet blokk országainak helyiségeit bepoloskázni már keményebb diónak bizonyult, és az ENSZ-be illegálisan behatolni nagy kockázatot jelentett, ezért ritkán fordult elő. Az iroda mégis élt mindhárom módszerrel, miközben szilárdan rajta tartotta a szemét azokon a meghasonlott diplomátákon, akik az Egyesült Államokba akarhattak disszidálni. Az FBI alaposan bedrótozta az ENSZ-t: amikor Anasztaz Mikojan szovjet miniszterelnök-helyettes a kubai rakétaválságot követően találkozott országa ENSZ-delegációjával, Hoover valós idejű jelentéseket küldött Kennedy elnöknek a zártkörű megbeszélésről.

Edmund J. Birch FBI-ügynök – aki annak idején az Abel ezredesként ismert KGB-kémet nyakon csípte – az ENSZ állandó megfigyelésével megbízott egységben dolgozott. Egy Viktor Lesziovskij nevű szovjet diplomatát tartott szemmel, aki vezető pozícióba jutott az ENSZ titkárságán az új ENSZ-főtitkár, a burmai U Thant három főtanácsadójának egyikeként. Mivel Lesziovskij korábban a KGB főnöke volt Indiában, Birch nem alaptalanul gyanította: jóval többet csinál annál, mint hogy csak egyszerűen beépül az ENSZ-be. Véleménye szerint politikai műveleteket irányít abból a célból, hogy új életet lehessen Moszkva kapcsolataiba az amerikai baloldallal.

A gyanú akkor nyert megerősítést, amikor az ENSZ megfigyelését végző FBI-csapat jelentette, hogy Lesziovskij titokban találkozott Stanley Levisonnal.³⁵⁵

Napokkal később a világjárásáról frissen hazaérkező Robert Kennedy személyesen hagyta jóvá Levison New York-i hivatali telefonjának lehallgatását. Hoover emberei, biztos, ami biztos, be is poloskázták Levison irodáját.

A Levison-hangszalagok 1962. március ló-án forogni kezdtek, és hat éven át meg sem álltak. King lehallgatása után Hoover ezt tartotta második legfontosabb teendőnek, mivel Levison volt a mozgalom világító fáklyája, és King folyamatosan tanácskozott vele telefonon.

Hoover, a huszonnégy órás megfigyeléssel begyűjtött információkkal felfegyverkezve, súlyos hírszerzési jelentésekkel kezdte bombázni többek között az elnököt, Lyndon B. Johnson alelnököt és Kennedy igazságügyi minisztert Kingről, Levisonról, a polgárjogi mozgalomról és a kommunista felforgatásról. Eastland szenátor belbiztonsági bizottsága beidézte Levisont, aki a zártkörű meghallgatáson eskü alatt vallotta, hogy sosem volt tagja a kommunista pártnak, majd az ötödik alkotmánykiegészítésre hivatkozva minden további lényeges kérdésre megtagadta a választ.

Hoover sohasem magyarázta meg érdemben a Kennedy fivéreknek, miért ragaszkodik ahhoz, hogy Levison kommunista ügynök. *Solo* megvédése fontosabb, írta beosztottjainak: „Semmilyen körülmények között sem veszélyeztethetjük az informátorunkat.”³⁵⁶

„ÚTSZÉLI PLETYKÁK”

A titkos információból származó hatalom olyan fegyver volt, amelyet Hoover mindig csőre töltve hordott magánál. Akkor húzta elő tokjából, amikor úgy érezte, hatalmát veszély fenyegeti – vagy amikor meg akarta magát örvendeztetni vele.

1962. március 22-én az igazgató ritka ebédmeghívásai egyikének tett eleget a Fehér Házban. A beszélgetés jó okot szolgáltatott az elnöknek abbéli félelmére, hogy Hoover a legrejtettebb titkait is ismeri. A találkozásról nem maradt fenn dokumentáció, de az elhangzottakat erős közvetett bizonyítékok támasztják alá.

Ezek szerint Hoover ismertette Kennedy elnökkel mindazt, amit a CIA-ról, az igazságügyi miniszterről, a Castro megölésére folyamatosan szőtt összeesküvésről és ebben Sam Giancana maffiafőnök részvételéről, az elnök intim viszonyáról Giancana barátnőjével, Judith Campbell-lel és mindezek kölcsönhatásáról tudott.

Közvetlenül azelőtt, hogy együtt ebédelt volna Hooverrel, Kennedy vilámgyors találkozót bonyolított le az igazságügyi miniszterrel, rögtön utána pedig utoljára beszélt telefonon Judith Campbell-lel. Egy másodkézből származó beszámoló szerint az ebéd után az elnök közölte egyik asszisztensével, hogy ki kell rúgnia „azt a rohadék” J. Edgar Hoovert.³⁵⁷

Május 9-én Hoover nyilvánvaló elégedettséggel jegyezte fel négyszemközt folytatott megbeszélését Robert Kennedyvel a Castro megölésére szőtt ter-

vekről. Szót ejtettek a CIA-t és Giancanát körüllegő „útszéli pletykákról” is. „Megdöbbenésemet fejeztem ki... a borzasztó döntés miatt, hogy olyan háttérrel használjanak fel valakit, amilyen Giancanáé” – írta Hoover,³⁵⁸ RFK pedig feljegyzést írt FBI-összekötőjének: „Courtney, remélem ennek nyomatékosan utánajár.”³⁵⁹

Hoover utánajárt. Egyértelmű volt számára, hogy az elnöknek egészen addig viszonya volt a maffiózó barátnőjével (mint ahogy az FBI számításai szerint öt másik nővel is, aki nem a felesége). Hoover azt is tudta, hogy Robert Kennedy újabb merénylet terveket ellenőriz Castro likvidálására.

Hoover ismeretei JFK magánéleti és RFK politikai ügyleteiről halálos politikai fegyvernek számítottak. Most meg is suhogtatta őket. Az elnöknek és az igazságügyi miniszternek tudomására hozta: tudja, hogy mindketten halálos bűnöket követtek el.

1962. június 11-én az FBI poloskái érzékelték Martin Luther King bari-tonját, aki épp látogatást tett Stanley Levison manhattani irodájában. Beszélgetésük felkeltette az igazságügyi miniszter érdeklődését. RFK sokkal többet tudott erről a megfigyelésről, mint amennyit valaha is bevallott. Személye-sen adott további engedélyt Levison irodájának lehallgatására, de jóváhagyta Hoover kérését Levison otthoni telefonjának lehallgatására is, amelyen King hetente többször is felhívta tanácsadóját a késő esti órákban. Az FBI egyre nagyobb betekintést nyert dr. King reményeibe, félelmeibe és álmaiba, ame-lyeket azután belátása szerint osztott meg a Fehér Házzal és az Igazságügyi Minisztériummal. Az iroda Jack O'Dell néven azonosította Levison egyik asszisztensét mint a fekete baptista lelkészek közössége, a Déli Keresztény Vezetők Konferenciája kommunista befolyásolásának feltételezett forrását. Hoover Levison és O'Dell szellemét jelölte meg a King atlantai főhadiszállá-sa és munkatársai után indított nyílt vizsgálat indokaként.

Robert Kennedy ekkor egyetértett Hoover feltételezésével, miszerint Le-vison egy vörös manipulátor, aki rossz irányba befolyásolja dr. King tisz-teletest. – Levison hatott rá. A céljaik azonosak voltak, igazán, azt hiszem – közölte később.³⁶⁰

Hoover utasította az atlantai és a New York-i FBI-irodát, nyissanak új aktá-kat. Az ezt elrendelő dokumentumnak a KOMMUNISTA BEÉPÜLÉS A DÉLI KE-RESZTÉNY VEZETŐK KONFERENCIÁJÁBA címet adta. Az FBI-ban *Cominfil/SCLC* fedőnéven nyilvántartott program teljes körű, mindenre kiterjedő nyomozást jelentett a kommunizmus után a polgárjogi mozgalom központjában.³⁶¹

„MOSTANTÓL NYILVÁN KELL TARTANUNK”

Hoover és Robert Kennedy konfliktusa a polgárjogi mozgalom ügyében egyre komolyabbra fordult; az FBI igazgatója olyan magatartást vett fel, amely felért a polgári engedetlenséggel az igazságügyi miniszterrel szemben.

1962 szeptemberében, amikor egy James Meredith nevű fekete fiatalember be akart iratkozni a szegregált Mississippi Egyetemre, a fehérek között lázadás tört ki. A Kennedy-adminisztráció több ezer katonát vezényelt Mississippibe, és zendülés vádjával őrizetbe vett egy nyugállományú jobboldali tábornokot. Azon a szombaton, amikor Mississippiben felborult a közrend, az FBI-központban egy Fred Woodcock nevű különleges ügynök volt az ügyeletes tiszt. – A klán belefolyt a dologba, és erőszakkal fenyegetőzött – emlékezett vissza az esetre. – Néhány ilyen ostoba nácibarát szervezet az országban benne volt, és pokollá tették az életemet.³⁶²

A telefonok szünet nélkül csörögtek, amikor az Igazságügyi Minisztérium egyik jogásza vonalvégre kapta Woodcockot, és felvilágosítást kért tőle az FBI mississippi ügynökeiről, valamint a klánba beépült informátorairól. – Így válaszoltam: „Maga is tudja, hogy nem adhatunk erről információt; minden informátorunkkal bizalmas viszonyban vagyunk, és ha felfednénk a kilétüket, leállíthatnánk az egész informatori programot” – mesélte Woodcock. – Néhány perc múlva visszahív, és azt mondja: „Bobby Kennedy most azonnal kéreti az irodájába.” Elképedtem, összeszedem az aktáimat és a Mississippi Egyetemről szóló cuccot, és átmegyek Kennedy irodájába... Bobby csak úgy ingujiban, és épp futball-labdát rugdosnak ide-oda. Tudja, már hallottam pletykákat arról, hogy ilyesmik mennek ott, de nem igazán hittem, hogy ott ülnek az irodájukban, és ezt csinálják.

– Azt akarom, hogy menjen le oda, és tartóztassa le azokat a klántagokat – mondta Kennedy.

– Jó, de mi volna a letartóztatás alapja? – kérdezett vissza Woodcock. – Milyen jogcímen tartóztassuk le őket?

– Az nem számít – válaszolta Kennedy. – Ezen majd ráérünk később aggodni. Csak menjen, és tartóztassa le őket, tüntesse el őket az utcáról.

Woodcock erre így szólt magában: „Most aztán alaposan benne vagyok a pácban. Egyre mélyebbre merülök bele ebbe a szarba.”

Az FBI-ügynök szembeszállt az igazságügyi miniszterrel: – Azt hiszem, Hoover igazgató úr nevében beszélhetek, amikor azt mondom,

nem tesszük meg anélkül, hogy alapunk lenne a letartóztatásra. Nem tartóztatunk le senkit.

Woodcock visszament az irodájába, és egy hosszú emlékeztetőben leírta Hoovernek a történeteket, nem felejtve ki a futballt és az ingujjra vetkőzést sem. A jelentés „minden kék tintás megjegyzés nélkül” került vissza az igazgatótól – mindössze Hoover „H” szignója állt rajta: – Így megállapítottam, hogy valamit jól csináltam.

Azon a nyáron az igazságügyi miniszter nyomásának engedve Hoover végre belátta: okos dolog volna, ha felvenne néhány fekete FBI-ügynököt is mutatóba. Az első egyike Wayne G. Davis volt, akit Detroitban helyeztek szolgálatba. – Megyek Hooverhez bemutatkozó látogatásra – emlékezett vissza Davis. – Beszélt, végig az alatt a fél óra alatt, amíg nála voltam; beszélt Martin Luther Kingről. – Hoover panaszkodott: – Milyen borzasztó ez a King, milyen képmutató, és mennyire aggasztja, hogy abba a mozgalomba, amelyet King vezet, a Déli Keresztény Vezetők Konferenciájába, beépültek a kommunisták. És azután így szólt: „Nos, örültem a találkozásnak, Wayne, remek munkát végez, csak így tovább.”³⁶³

– Szemét egy ember volt Hoover, hallja – mondta Davis. – A félelem révén uralkodott.

Az FBI folyamatosan rögzítette, hogyan szervezi Martin Luther King az 1963 augusztusára tervezett washingtoni menetet, amely kétszázötvenezer tüntetőt vonzott a fővárosba, az amerikai történelem addigi legnagyobb demonstrációjára. A menetet megelőző hónapokban RFK és emberei személyesen óvták Kinget attól, hogy kommunistákkal érintkezzen. Ugyanígy tett az Egyesült Államok elnöke is. King ezután óvatosabb lett a Levisonhoz fűződő kapcsolatában, de továbbra is a maga közelében tartotta.

Hoover egyre-másra memorandumokkal bombázta a Kennedy fivéreket, amelyekben Kinget azzal vádolta, hogy vezető szerepet játszik egy Amerika-ellenes kommunista összeesküvésben. Utasította beosztottjait, hogy készítsenek jelentéseket a kommunista párt és a polgárjogi mozgalom szoros kapcsolatának történetéről. Olyan meggyőző dokumentumra volt szüksége, amellyel tönkretelheti Martin Luther Kinget.

„Az Egyesült Államokban élő tizenkilencmillió néger ma az USA Kommunista Pártjának legnagyobb és legfontosabb faji célpontja – áll egy 1963. augusztus 23-i jelentésben, amelyet Bill Sullivan, az FBI hírszerzési osztályának vezetője írt az igazgatónak, – 1919 óta a kommunista vezetők számtalan

taktikát és programot dolgoztak ki azzal a céllal, hogy beépüljenek a néger népességbe, és irányításuk alá vonják.”

A jelentés azonban még nem tudott felmutatni közvetlen bizonyítékot a kommunista irányításról. Hoover ezért a tolla után nyúlt: „Ami engem illet, nem nélkülözhetem a Kingre vonatkozó memókat...” A „Van egy álmom” kezdetű szónoklat után Sullivan fejet hajtott a kérés előtt: „King hatásos demagóg beszédének fényében... mostantól, ha eddig még nem tettük volna meg, mint a legveszedelmesebb négert kell nyilvántartanunk a nemzet jövőjére nézve a kommunizmus, a négerek és a nemzetbiztonság szempontjából.”³⁶⁴

Az eredmény „egy politikailag valóban robbanó hatású dokumentum” lett, mondta Nick Katzenbach. A Hoover aláírásával ellátott irat minden-hová eljutott Washingtonban – „egészen a Fehér Házig – körbejárt az egész istenverte helyen – King minden kommunista kapcsolatáról”, és felért egy dinamittal. Robert Kennedy utasítást adott a visszavonására, de már elkésett. A memorandum sokkolta a szenátorokat és a tábornokokat, és Hoover kezébe adta a szükséges eszközöket, hogy Kinget és a polgárjogi mozgalmat mindenre kiterjedő módon megfigyeltethesse.

– Bobby úgy látta, hogy ez szintiszta zsarolás – mondta Katzenbach –, de úgy érezte, ezzel a kommunista kapcsolatokról szóló memorandumára-dattal szemben nem utasíthatja el az iroda lehallgatási igényét.³⁶⁵

1963. október 10-én, majd október 21-én Róbert F. Kennedy jóváhagyta Hoover kérelmét King és az SCLC atlantai központjának korlátlan elektronikus megfigyelésére. Az ügy aktája a MARTIN LUTHER KING JR./BIZTONSÁGI ÜGY – KOMMUNISTA címet viselte. A poloskák gyors eredményt hoztak. Amikor King útra kelt Washingtonba, Milwaukee-ba, Los Angelesbe és Honolulu-ba, márpedig a következő hetekben folytonosan utazott, az iroda rejtett mikrofonokat telepített a szállodai szobáiba. Az FBI összesen nyolc telefonlehallgatást végzett és tizenhat poloskát állított rá Kingre.³⁶⁶ Az elhangzottak átíratát egy bírói végzés értelmében 2027-ig titkosították, de a lényegük mindig is nyílt titoknak számított. A telefonlehallgatások jórészt azt rögzítették, amint King hangosan gondolkodik, a polgárjogi mozgalom jövőjét tervezgeti, a taktikát és a stratégiát mérlegeli. A szállodai poloskák olykor a szex félreismerhetetlen hangjaiba torkolló késő éjszakai partik zaját is közvetítették. Az 1963-ban szolgálatba lépő Thomas F. McGorray kapta meg azt a feladatot, hogy felügyelje King atlantai magánlakásának megfigye-

lését. Senki sem kérdőjelezte meg, hogy bölcs dolog-e King hálósobáját is bepoloskázni.

– Ez erkölcsi kérdés – vélte McGorray.³⁶⁷ Hoover számára kétségtől az volt.

– Hoover így szólt hozzám: „Ez egyszerűen borzasztó” – mesélte Jack Darnahy FBI-ügynök, aki évtizedeken át nyomozott a kommunisták után, felidézve az igazgatói irodában elhangzottakat: –, „Ez a Martin Luther King lekipásztor, az egyház szolgája... olyan rohadtul feldühít.” És ököllel verte íróasztalának üvegét. „Ó, a fenébe is” – sziszegte. Valósággal rázta az íróasztalt.³⁶⁸

Az igazgató írásban is kifejezte ingerültségét. „King egy »bagzó kandúr«, kényszeres, aberrált szexuális gerjedelemmel” – írta dühösen 1964. január 27-én.

Azért öröme is volt oka, miközben hivatali pályafutása negyedik évtizedének végéhez közeledett, és nem pusztán azért, mert fő ellenségét sikerült beszennyeznie.³⁶⁹

A külföldi követségeken és konzulátusokon sikerült szinte teljes körűen kiépíteni az FBI elektronikus megfigyelőrendszerét. A szovjet kémeket és diplomatákat az Egyesült Államokban átfogóan lenyomozták. Hét eredménytelen év után végre a *Cointelpro* is szolgált sikerekkel: az FBI kimutatásai szerint az Amerikai Egyesült Államok Kommunista Pártjának taglétszáma immár 4 453 főre csökkent – a második világháborút követő évek létszámának körülbelül öt százalékára. Az iroda tehát kézben tartotta a kommunista fenyegetést.³⁷⁰

És amikor az orgyilkos golyó hatalomra juttatta Lyndon Johnstont a Fehér Házban, Hoover ismét olyan főnököt kapott, aki örömmel osztotta meg vele a titkait.

1963. november 22-én Hoover utoljára beszélt fontos ügyben – röviden és kíméletlenül – Robert Kennedyvel. Azért hívta fel, hogy tudassa vele: a bátyját meglőtték. – Hírem van a maga számára. – Így mondta – nem rossz hír, csak hír. Negyvenöt perccel később Hoover közölte RFK-val, hogy a bátyja halott.³⁷¹

A Kennedy-gyilkosság ügyében indított FBI-nyomozás hasonlóképpen nyers volt és rövid: Lee Harvey Oswald tette, és kész. Ügy lezárva. Hoover nem tűrte el, hogy összeesküvésről essen szó.

A Warren-bizottság hivatalos vizsgálata mellékes, fárasztó esemény volt Hoover számára. Nem bízott a bizottság elnökében, Earl Warren főbíróban,

akinek tevékenységét megbízható informátorán, az egyik bizottsági tagon, Gerald R. Fordon keresztül nyomon követte; Ford később az Egyesült Államok elnöke lett.

Hoover ennél fontosabb feladatnak tekintette, hogy elfojtsa a gyilkosság körüli pletykákat, James Eastland szenátor, az igazságügyi bizottság elnöke figyelmeztette: a CIA és a Külügyminisztérium emberei azzal támadják az irodát, hogy „Oswald az FBI bizalmas informátora volt”, és „titkosszolgálati emberek megpróbálják az FBI-ra hárítani a felelősséget”.³⁷² Ez rossz hír volt ugyan, de előállt egy ennél súlyosabb dilemma is. Lyndon B. Johnson és Robert F. Kennedy egyaránt attól félt, hogy az elnök megölésének háttérében esetleg kommunista összeesküvés állhat. Elképzelhetetlen volt azonban, hogy ezt a kérdést nyilvánosan fel lehessen vetni. Egyrészt azt jelentette volna, hogy megkérdőjelezzük Hoover hozzáértését, de erre egyikük sem érezte felkészültnek magát. Másrészt mind Hoovernek, mind Allen Dullesnek, aki 1953 és 1961 között a CIA igazgatója, ekkor pedig a Warren-bizottság tagja volt, biztosítania kellett, hogy soha senki egyetlen szót se ejtsen el a Fidel Castro megölésére irányuló amerikai tervekről. Ha ugyanis bosszúból valóban kommunista összeesküvést szőttek az elnök meggyilkolására, ha a szovjetek vagy a kubaiak rendelték meg a merényletet, és ha az Egyesült Államok bármilyen apró bizonyítékkal elő tudna állni ennek bizonyítására, azzal egy újabb világháború első lövését adná le.

Hoover tökéletesen tisztában volt azzal, hogy az EBI bűnös – saját szavai szerint – „a cselekvőképesesség súlyos hiányában”, mert nem tartotta szemmel Oswaldot a merénylet előtti hetekben. A dühös és labilis idegzetű tengerészgyalogos korábban disszidált a Szovjetunióba, ahonnan marxista hőzöngőként tért vissza. Az FBI dallasi irodája ismerte őt mint – feltehetőleg elmeháborodott – kommunista demagógot, aki Fidel Castrót támogató röpiratokat osztogat. Azt is tudták, hogy a texasi tankönyvraktárban dolgozik, ahonnan tökéletes rálátás nyílik az elnöki konvoj útvonalára. Négy nappal a gyilkos merénylet után Hoover azzal szembesült, hogy Oswald nem szerepelt az FBI Biztonsági indexén – azok névsorában, akik veszélyforrásul szolgálhattak „képzettségük, erőszakos hajlamaik és felforgató tevékenységekben való kitűnésük” folytán – hogy az iroda saját kritériumait idézzük.³⁷³

„Elmulasztottuk megvalósítani az Oswald-megfigyelés néhány szembezőkö aspektusát – vonta le a következtetést talányos hivatali nyelven Hoover. – Ez szolgáljon tanulságul mindannyiunk számára” Fegyelmiket osz-

togatott az ügynököknek kötelességmulasztás címén, mellőzve DeLoach figyelmeztetését: a hivatalos dorgálások vagy a fegyelmi határozatok úgy is értelmezhetők, mint „annak nyílt beismerését, hogy felelősség terhel minket vétkes gondatlanságban, amely az Elnök meggyilkolásához vezetett”.³⁷⁴ Hoover azonban önmagát tagadta volna meg, ha hagyja, hogy az amerikai nép is így gondolja.

„MAGA LEHALLGATTATJA EZT A TELEFONT?”

– Edgar, nem hallom jól. Mi van? Maga lehallgattatja ezt a telefont? – kérdezte az Egyesült Államok elnöke.

– Nem, dehogyis – válaszolta Hoover, magában kuncogva. – Tökéletesen jól hallom, uram – mondta Lyndon B. Johnsonnak, aki maga is rögzítette a beszélgetést.

Azon az estén, 1964. február 27-én, Johnson már kilencvenhét napja volt elnök. Minden napkelte egy sor újabb válságot hozott magával, amelyek a verandán landoló reggeli újságok rendszerességével érkeztek. A mai estére rendelt forró helyszín a floridai St. Augustine városa volt. A kedvelt turisztikai célpont nyugalma rasszista gyilkosságok és a Florida East Coast vasútvonal felrobbantása kavarta fel. LBJ utasította Hoovert: haladéktalanul álljon rá a vasútrobbantási ügyre. – Nem vagyok hajlandó eltérni, hogy embereket robbantsanak fel bombákkal – közölte.³⁷⁵

Johnson erősebben támaszkodott Hooverre, mind bármelyik elnök korábban. Számított rá nemzetbiztonsági és külpolitikai ügyekben, de a politikai intrikák mezején is. Nyilvánosan és négy szemközt egyaránt az egekig magasztalta. Hízélgése részint ékesszóló nyájasság volt, részint híven tükrözte érzéseit. Fenntartás nélkül, maradéktalanul hinni akart benne.

Az új elnök hűségnyilatkozatot tett Hoovernek. – Maga a testvérem – mondta neki egy héttel John Kennedy meggyilkolása után. – Már vagy huszonöt, harminc éve... Több bizalommal vagyok maga iránt, mint bárki más iránt a városban.³⁷⁶

Politikai kapcsolatukat olyan gondosan ápolták, mint a kertészek a Fehér Ház Rózsakertjét, ahol egymás mellett álltak 1964. május 8-án, egy pénteki nap délutánján, az FBI-igazgató tiszteletére rendezett ceremónián. Két nap múlva, vasárnap érkezett el a negyvenedik évfordulója annak, hogy Hoover hatalomra került. Az új évben tölti be a hetvenedik évét, és a szövetségi törvények értelmében nyugdíjba kellene vonulnia. Johnson ezen a napon elnöki rendeletet írt alá, amellyel felmentést adott a törvény hatálya alól. Hoover egészen a halála napjáig igazgató marad.

– J. Edgar Hoover neve közismert fogalom – mondta az elnök azon a napfényes délutánon. – Hős a tisztességes polgárok millióinak szemében, és átok a gonoszság számára... amely aláásná életformánkat, és azok számára, akik bajt hoznának ránk, és tönkretennének minket. Edgar Hooverrel már harminc éve közeli személyes barátságban vagyok, és tizenkilenc éven át közeli személyes szomszédom is volt. Tudom, hogy imádta a kutyámat, és azt hiszem, egy kicsit a szomszédjának tekintett engem, és én büszke vagyok és boldog, hogy ezen a délutánon csatlakozhatom a nemzet többi tagjához, hogy tisztelettel adózzunk ennek a csendes és szerény és csodálatos közszolgának.³⁷⁷

„AZA J. EDGAR HOOVER NEVŰ ISTENVERTE KANÁLIS”

Hoover szította az elnök abbeli félelmét, hogy Robert F. Kennedy és hívei vissza akarják foglalni a Fehér Házat. Johnson ennek még a gondolatától is iktóztott. Együttműködött Hooverrel, hogy elhallgatásokkal és hazugságokkal megkerülve a hatáskörét, kirekesszék az igazságügyi minisztert a hatalomból.

– Az egyik fő akadályja annak, hogy dűlőre jussunk az elnökkel, az volt, hogy ott folyt keresztül az íróasztalán az a J. Edgar Hoover nevű istenverte kanális – mondta McGeorge Bundy nemzetbiztonsági tanácsadó, a Kennedyk egyik embere, aki LBJ alatt dolgozott és szenvedett. – Sok különösen dörzsölt politikushoz hasonlóan a fű alatt terjesztett információ volt a gyengéje.³⁷⁸

LBJ jó néhány aggodalmaskodó beszélgetést folytatott RFK-val, mielőtt Kennedy lemondott a miniszterségről, hogy indulhasson a választásokon New York állam egyik szenátusi mandátumáért.

– Mr. Hoover leutazik a mississippi Jacksonba. Úgy tudom, sajtókonferenciát terveznek odalent – mondta RFK JLB-nek. – Ha feltesznek neki

néhány kérdést erről a kommunista helyzetről a polgárjogi mozgalommal kapcsolatban, és ezekre úgy válaszol, ahogyan néhány memója alapján erre számítani lehet, az jó adag nehézséget okozhat országszerte.

LBJ így válaszolt: – Rendben van. Szeretné, hogy beszéljek vele?

RFK tétovázott. Bosszúság érződött a hangjából: – Ahogyan az előbb mondtam, ez elég nehéz ügy nekem...³⁷⁹

Néhány nap múlva: – Martin Luther King lemegy a mississippi Greenwoodba ma este, és beszél egy tömeggyűlésen – mondta RFK az elnöknek. – Ha megölik, az mindenféle problémát vet fel – az egy dolog, hogy halott lesz, de egy sereg másféle problémát is.

LBJ azt javasolta, hogy Kennedy utasítsa Hoovert: vigyázza King minden lépését.

Az igazságügyi miniszter azonban azt válaszolta: nem áll hatalmában, hogy bármire is utasítsa Hoovert. – Már egyáltalán nincs kapcsolat az FBI-jal – mondta Kennedy. – Nagyon nehéz ügy ez... Mindenféle jelentéseket küldözget át önnek... énrolam, hogy dolgokat tervezek és konspirálok – mondta Kennedy LBJ-nek –, meg arra szervezkedem, hogy erőszakkal megdöntsem a kormányt... egy puccs élén.³⁸⁰

Johnson megdöbbenést színlelt, és azt hazudta, hogy nincs tudomása ilyen jelentésekről. Nem ez volt az utolsó hazugság, amelyet Kennedynek mondott a Hooverrel fennálló kapcsolatáról.

– Mr. Johnson mindig is méltányolta az erőt, és tudta, hogyan használja – mondta Deke DeLoach, Hoover újonnan kinevezett összekötője LBJ Fehér Házához. – Hoover akkoriban a hullámhegy csúcsán lovagolt, és Johnson úr tudta, hogyan használja fel őt. A legmerészebb képzelettel sem lehet azt mondani, hogy mély személyes barátság kötötte volna össze őket. Politikai bizalmatlanság feszült a két ember között, de mindkettejüknek szüksége volt a másikra.³⁸¹

„ELDÖNTÖTTÜK, HOGY HADAT ÜZENÜNK”

Lyndon Johnson az Ovális irodában koncentrált az információt és a hatalmat, inkább, mint bármelyik elnök Franklin Roosevelttől. Csodálta azt a módot, ahogyan Hoover a titkos hírszerzést kezelte. Az FBI-t úgy használta politikai fegyverként, mint előtte egyetlen elnök sem.

Szüksége volt Hoover segítségére elnöki hatalmának maradéktalan érvényesítésében – hogy politikai erejét olyan szabadon és titkosan gyakorolja, amennyire csak lehetséges; hogy leküzdje a kommunista veszélyt odahaza és külföldön egyaránt; hogy kiszimatolja barátait és ellenségeit a kongresszusban és a Legfelsőbb Bíróságon; hogy féken tartsa a talpnyalókat a liberális baloldalon, és megőlje a szélsőjobb sárkányokat.

Johnson sosem élt elnöki hatalmával annál hatékonyabban, mint amikor utasította Hovert, zúzza szét a Ku-Klux-Klant Mississippiben, a vörös-kék-fehér nemzeti zászló alatt háborút viselve a templomgyújtogató terroristák ellen.

Burke Marshall, az Igazságügyi Minisztérium polgárjogi osztályának vezetője jól emlékezett LBJ szavaira, miszerint „három szuverén erő” vesz részt a harcban: – Van az Egyesült Államok és Mississippi állam, és van J. Edgar Hoover.³⁸² – Hogy mindhármat egyszerre kézben lehessen tartani, a nyers erő és a dörzsölt ravaszság kombinációjára volt szükség. LBJ ezt meg tudta valósítani.

1964. június 21-én három polgárjogi aktivistának nyoma veszett, miután autón menekülve megszöktek a Mississippi állambeli Philadelphia börtönéből, a klán embereivel szorosan a nyomukban. eltűnésük egyben azt is jelentette, hogy vélhetően meghaltak. 1964 folyamán Mississippi államban, a polgárjogi küzdelmekkel összefüggésben, átlagosan havi huszonöt lövöldözés, ütlegetés, robbantás és gyújtogatás történt, de a hármas gyilkosság – amelynek ráadásul két északi fehér áldozata is lett volna – már minden határon túlment.

Két nappal később Hoover felhívta LBJ-t a Fehér Házban.

– Megtaláltuk az autót – közölte az elnökkel. Felgyújtották tizenhárom kilométerre Philadelphiától.³⁸³ – Azokat az embereket nyilvánvalóan megölték – folytatta Hoover.

– Vagy talán csak elrabolták, és nem ölték meg őket – mondta LBJ némi reménnyel a hangjában.

– Hát, erősen kétlem, hogy azok a népek odalent még ennyi esélyt adnának nekik – válaszolt Hoover. – Az autó annyira összeégett, és szénné ég a hőségtől...

– Az autó még mindig ég? – kérdezte az elnök,

– Az autó még mindig ég – felelte Hoover. – Még több hasonló esetünk lesz odalent délen – mondta az elnöknek. – Ami még tovább bonyolítja a dolgokat, az a néger mozgalom agitátorhada.

A hajsza megkezdődött a Mississippi állambeli Neshoba megye hőségtől izzó, ellenséges területén. A klánnak felesküdtött tagjai szolgáltak a Mississippi Országúti Rendőrségnél (*Mississippi Highway Patrol*, MHP) és a megyei seriff mellett. Az FBI jelenléte elhanyagolható volt Mississippiben; annak a néhány régi vágású ügynöknek, akiknek az állami és helyi rendőrség embereivel együtt kellett élniük és dolgozniuk, nagyon nem volt ínyére, hogy szövetségi ügyet kreáljanak három agitátor meggyilkolásából.

Június 24-én Johnson alaposan meghökkentette Hoovert azzal, hogy Allen Dulles nyugalmazott CIA-igazgatót küldte tárgyalni Mississippi kormányzójával és az országúti rendőrség főnökével. Az elnök lecsendesítette és megnyugtatta Hoovert: – Ebben a kormányban nincs magánál jobb barátom... Senkise' fog ám semmit átvenni magától, míg csak élek... Senkise' fogja má' elvenni tőlünk a harmincéves barátságunkat és belerondítani³⁸⁴ – mondta jellegzetes texasi tájszólásában.

Június 26-án Dulles jelentett LBJ-nek a Fehér Házban. Az elnök Hoovert is bekapcsolta a telefonbeszélgetésbe. – Felül kéne vizsgálnia az ügynökei számát abban az államban – mondta Dulles az igazgatónak. – A Mississippi Országúti Rendőrség és a megyei seriffek nem igazán fogják erőltetni a dolgot, attól tartok, hacsak nincs ott valaki, aki a körmükre néz... Van még vagy fél tucat másik helyzet is odalent, tele nehézséggel, és még bármilyen terrorcselekmény is előfordulhat.³⁸⁵

Hoover mélyen szkeptikus volt: – Ez csaknem emberfeletti feladat lenne, nem gondolja, Allen?

Miközben LBJ hallgatta a kihangosított beszélgetést, Hoover az emancipációért küzdők kordában tartásáról beszélt. – Ezek az emberek kiképzést kaptak... és a színes bőrű népesség házaiban fognak lakni. Gyűléseket fognak tartani minden közösségben, hogy kapják meg azt az oktatást, amire szükségük van – hogy regisztrált szavazók lehessenek a mississippi törvények értelmében. Csaknem minden ilyen egyén mellé oda kellene rendelni egy embert, egy ügynököt, amint belépnek az államba, mert ez a klánnépség – a klán emberei az MHP tagjai, sok rendőrfőnök az, a seriffek is azok – mondta Hoover, aki az FBI helyett egy békebíró-kontingensre akarta rábízni, hogy egy füst alatt foglalkozzanak a Mississippi Országúti Rendőrséggel, az Egyházak Országos Tanácsával (*National Council of Churches*) és a fekete aktivistákkal.

Ezen a ponton LBJ is bekapcsolódott a beszélgetésbe: közölte Hooverrel, hogy erősítse meg az FBI személyi állományát Mississippiben: – Talán ele-

jét tudjuk venni néhány ilyen terrorcselekménynek pusztán azáltal, hogy az embereink jelen vannak.

Az elnök június 29-én este is telefonált Hoovernek. Előzőleg meghívta az egyik eltűnt aktivista, Andy Schwerner édesanyját a Fehér Házba. Hoover egyáltalán nem örült ennek. – Az a nő kommunista, tudja? – közölte az elnökkel. – A férjével mindketten a kommunista párt aktív tagjai New Yorkban már jó néhány éve.

LBJ, erősen köhögve, hangját erőltetve: – Valóban, tényleges tagja?

Hoover fáradtan: – Ó, igen, tényleges tagja.

Mindenesetre Hoover hozzáfogott, hogy eleget tegyen az elnöki utasításnak. – Nyitok egy központi irodát, egy egész nap nyitva tartó irodát Jacksonban, Mississippiben, egy felelős ügynökkel és teljes létszámú állománnyal, ahogyan New Yorkban és San Franciscóban is.

1964. július 2-án LBJ felkérte Hovert: utazzon Mississippibe, és jelentse be nyilvánosan, hogy az FBI mindenütt jelen van. Az igazgató kételkedett az ügy sikerében. – Bármit teszünk, a pokolba küldenek – mondta. – Nem lehet mindkét oldal kedvére tenni.

Ezután azonban már nyílt parancsot kapott az Egyesült Államok elnökétől. – *Senkise' küldi el magát a pokolba* – mondta LBJ. – Senki, csak néhány kommunista meg néhány ütődött meg néhány vadember van maga ellen ebben az országban. Ezek mind egy követ fűjnek. Senkinek sincs ebben az országban olyan tekintélye, mint magának... Nézzen utána, hány embert tud odavinni – folytatta az elnök. – Ötven, száz embert kéne ráereszteni erre a klánra, oszt' megvizsgányi ezt egyik megyéről a másikra. Azt hiszem, a pusztta jelenlétükkel megspórolunk egy egész hadosztály katonát... Azt hiszem, a maga *legjobb* felderítő rendszere kéne ide, jobb, mint amilyen a kommunistáknál van. Egy tucat jelentését is elolvastam itt tegnap éjszaka egész' hajnali egyig a kommunistákról. És a szájukat se' tudják kinyitni anélkül, hogy maga ne tunná, mit mondanak.

– Nagyon igaz – helyeselt Hoover.

LBJ jól tudta, hogyan ösztökélje Hovert a cselekvésre. – Mostan pedig azt nem akarom, hogy ezek a *klánosok* kinyissák a szájukat *anélkül, hogy maga ne tudná, mit mondanak*. Na most magán kívül senkinek se kell tudnia talán, de *kéne nekünk felderítés* arról az államról. – Ha csapatokat kell odaküldenem... az *rettentően* veszélyes lehet – folytatta LBJ. – Itt van ez az igény ötezer katonára... bevetni egy rakás katonát, hadosztályokat, ez biz'a

hiba. De van *bőven* FBI-emberem. Maga majd kitalálja, honnan szedje össze őket... Nézzen utána, hányat tudunk bevetni a jövő héten. – Azt akarom, hogy *ugyanolyan fajta* felderítés legyen ott is, mint ami a *kommunistáknál* van – mondta az elnök.

LBJ olyan nyelven küldte Hoovert a klán után, amelyet megértett. És Hoover engedelmeskedett. Az FBI igenis a klántagok nyomába ered, beépül a soraikba, bomlasztja és szabotálja őket, amennyiben Lyndon Johnson ezt parancsolja.

– Hoover sohasem változott volna meg magától – LBJ határozott parancsa nélkül biztosan nem – mondta Burke Marshall. – Az FBI vonakodva tett bármit is a klán ellen. Hoover a polgárjogi aktivistákat törvényszegőnek tartotta. Megrögzött gondolkodásmódját tekintve az FBI még a rossznál is rosszabb volt. – Amíg az elnök meg nem parancsolta, hogy változtasson a magatartásán.³⁸⁶

Hoover egy keményfejű, de rendkívül intelligens ügynökre, kedvelt emberére, Joe Sullivanre bízta Mississippit, Sullivan pedig Roy K. Moore-t vette maga mellé felelős különleges ügynökként. Moore kipróbált tengerészgyalogos volt. A legjobb fiatal FBI-ügynökök között szokatlanul magas számban küldött Mississippibe harcedzett veteránokat, akiket az ország különböző részein működő FBI kirendeltségekről válogatott össze.

– Az az elvárásom, hogy próbáljanak meg beépülni a klánba, és úgy gyűjtsenek róluk információt – igazította el az embereit Moore. – Eldöntöttük, hogy hadat üzenünk.³⁸⁷

Moore sok első ilyen bevetésre küldött ügynökét kitanította „olyan hírszerzési technikákra..., amelyeket már a régi egyiptomiak óta alkalmaznak” – mondta az FBI egyik újonca, Billy Bob Williams, egykori tengerészgyalogos, aki később felszámolta a klán kínzókamráit és kivégzőhelyeit a Mississippi-deltában fekvő isten háta mögötti falvakban.

– Martin Luther King handabandázott meg ordítozott, hogy nincs elég jenkai ügynök odalent Mississippiben – és akkor, íme, egyszer csak ott találok magam odalent Mississippiben – mondta Donald J. Cesare. Philadelphiában, a Ku-Klux-Klan Fehér Lovagjai (*White Knights*) fellegrárában, egy körülbelül negyvenezer lakosú városban, „biztos, hogy legalább negyvenötven ügynök nyüzsgött, tűvé téve az egész helyet” hullák után.³⁸⁸

FBI-újonc léte Cesare szokatlanul tapasztalt ember volt. Mississippibe első szolgálati útjáról, Dallasból vezényelték át, ahol a Kennedy-gyilkosság

nyomozásában vett részt. Egy évtizeddel korábban még bagót rágó százados volt a tengerészgyalogságnál, majd a koreai háború idején mint CIA toborozta tiszt egy félkatonai alakulathoz került. Egyéb feladatok mellett a dalai lámához hű tibeti gerillák kiképzésében vett részt. 1963-ban Kelet-Afrikába szeretett volna menni, de a CIA Ázsiába akarta visszaküldeni. Ekkor kilépett, hogy végül a Neshoba megyéért felelős FBI-ügynökként kössön ki Mississippiben a kenyai Nairobi helyett. Hogy miért? Azért, mert apja, a pennsylvaniai Old Forge rendőrfőnöke mindig is amellett kardoskodott, hogy fia az irodának dolgozzon.

Cesare főnöke, Joe Sullivan felügyelő kinyomozta, hova temették a három polgárjogi aktivista holttestét. – Nagyon barátságos volt Maynard Kinggel, a Mississippi Országúti Rendőrség századosával – mondta Cesare. Sullivan sohasem árulta el beosztottjainak, hogyan szerezte meg az információt. Hoover azonban tudta.

Amikor 1964. augusztus 4-én este Deke DeLoach felhívta a Fehér Házat, épp egy haditanácskozást szakított félbe. Az elnök ugyanis megdöbbenő jelentést kapott arról, hogy a kommunisták aznap amerikai hajókat támadtak meg a Tonkini-öbölben. A jelentés téves volt ugyan, de igaznak hitték. Ez a hírszerzési fiasco szolgált Amerika vietnami háborújának nyitányául. Aznap este az elnök élő televíziós adásban jelentette be az amerikai népnek, hogy az Egyesült Államok megkezdte Vietnam bombázását.

Sokkal jobban érezte magát most, hogy DeLoachcsal beszélt.

– Mr. Hoover kért meg, hogy haladéktalanul hívjam fel önt, uram, és közöljem, hogy az FBI három holttestet talált Philadelphiától nyolc kilométerre délnyugatra – mondta DeLoach. – Egy ügynökökből álló keresőcsapat fedezte fel a testeket, épp csak körülbelül tizenöt perccel ezelőtt.

– Nyilván van elképzelésük arról, hogy kik az elkövetők? – kérdezte LBJ.

– Elnök úr, van néhány kiváló gyanúsítottunk – válaszolta DeLoach.

– Van néhány kiváló közvetett bizonyítékunk

– Hogy találták meg a helyet? Valaki útbaigazította magukat?

– Igen, uram, valaki, akit nagy körültekintéssel meg kell védenünk, természetesen.

– Afelől nincs sok kétségük, hogy ezek *azok* a testek, ugye?

– Elnök úr, nagyon határozottan úgy véljük, hogy ezek *azok* a testek – mondta DeLoach. – Rohadtul sok lapátolásba meg ásásba került, amíg megtaláltuk őket.

Maynard King révén, aki elvezette a holttestekhez az FBI-t, az iroda be-szervezett egy másik klántagot, egy Delmar Dennis nevű huszonhét éves, jóképű prédikátort is, akinek fényképező agya volt. Sullivan Don Cesarét jelölte ki Dennis tartótiszteként. A prédikátor kitűnő agyat hordott a csuk-lyája alatt. Emlékezett rendszámablákra. Emlékezett telefonszámokra. Em-lékezett nevekre, dátumokra és helyekre. Cesare felhatalmazást kapott: jól fi-zesse meg Dennist, kerül, amibe kerül, hogy megtartsa az FBI szolgálatában titkos ügynökként a klán körein belül.

– Közel negyedmillió dollárt fizettem neki – mesélte Cesare. Ez mai érté-ken számolva egy és háromnegyed millió; sokkalta több, mint amit bárme-lyik FBI-informátor valaha is kapott.³⁸⁹

Delmar Dennis rendszeren megszolgált a fizetséget. – Neshoba megye ösz-szes rendőreit a klán embereként azonosította – mesélte Cesare. Megnevezte azokat a rendőröket, akik bekerítették, lelőtték és eltemették az idegen agitá-torokat: – Világosan idézte a három polgárjogi aktivista meggyilkolására ki-adott parancsot, amely Sam Bowerstől származott; ő volt a klán mississippi „birodalmi varázslója” (*Imperial Wizard*), le egészen a neshobai klavernig,* amelyet abban az időben Edgar Ray Killen vezetett. Delmar olyan bizalmat élvezett a klánban, hogy az irodával egyidejűleg a klánt is szolgálta – nem-csak mint a klán információit szállító futár, hanem a pénzeinek elosztója-ként is – mondta Cesare.

Nagyon hosszú időbe telt, amíg Killen, Bowers és a hozzájuk hason-lók bíróság elé kerültek; Killen esetében ez eltartott negyven évig. Delmar Dennisből végül kiábrándult, megtört ember lett, akit felőrölt a besúgói szerep. Az ő beszervezésével azonban az FBI behatolt a mississippi klán legbelső köreibé.

WHITE HATE**

A három polgárjogi aktivista holttestének megtalálását követő napon LBJ felhívta Hoovert:

* A *klán+cavern* szavak összevonásával keletkezett *klavern* a klán helyi (jelen esetben nesho-bai) szervezetét, illetve irodáját vagy helyiségeit jelenti.

** Fehérek gyűlése mások iránt vagy fehérek elleni gyűlés.

– Tudtam, hogy megcsinálja – mondta az elnök. – Ha netán arra gondolna, hogy leugrik a bérlistáról, mer egy kissé öregszik, maga kötözni való bolond. Nem küldöm nyugdíjba az FBI-t.

– Ez nagyon kedves öntől, elnök úr – válaszolt Hoover nyilvánvaló büszkeséggel. – Éppen most estem át a szűrővizsgálaton, és százszázalékos eredménnyel megfeleltem.

Majd rátért a mississippi gyilkossági ügyre: – Ezeknek az embereknek mindegyikét *lelőtték*, és rendelkezünk azok nevével is, akik elkövették. Nos, ezt *bizonyítani* már kissé keményebb dió lesz. A seriff benne volt. A seriff-helyettes benne volt. A békebíró benne volt. És benne volt még hét másik ember. Tehát megvan az összes név, és ahogy mondom, most arra koncentrálunk, hogy felépítsük a bizonyítékokat.

A Ku-Klux-Klan (KKK) átfogó térhódítása Mississippiben arra készítette Hovert, hogy teljes körű elhárító programra adjon felhatalmazást ellene.

A *Cointelpro-White Hate* program 1964. szeptember 2-án lépett életbe, két hónappal azután, hogy az elnök utasította Hovert: ugyanolyan elánnal üldözzé a klánt, mint korábban a kommunistákat. A hét éven át tartó *White Hate* súlyos és maradandó csapást mért a klánra. Fehér inges FBI-ügynökök harcoltak fehér leples klántagokkal mint kigyóölő dzsungelharcosok, de munkájuk kifinomultabb technikákat is igényelt, semhogy csupán berúgják az ajtót. Informátorok beszerzésére és működtetésére volt szükség. Az FBI emberei tehát inkább kémekként tevékenykedtek, mint katonákként. A mississippi gyilkosságokon kétszáz FBI-ügynök dolgozott, és összesen négyszáznolcvan klántagot hallgattak ki. Miután a KKK Atlanta közelében megölte Lemuel Pennt, a hadsereg fekete bőrű tartalékos hadnagyát, az FBI kiterjesztette a nyomozást minden nagyobb kláncsoportra Mississippiben, Alabamában és Georgiában.

Az ügyeket belbiztonsági feladatként kezelték, nem pusztán bűnügyi nyomozásként. Kimenetelük attól függött, hogyan sikerül beépülni a szervezetbe, majd megfigyelni, szabotálni és lekapcsolni a klán tagjait és vérengző vezetőiket.

A *White Hate* intenzitása 1964 őszén gyorsan fokozódott. Bevetették az összes olyan technikát, amelyet támadásai során az FBI a baloldallal szemben fejlesztett ki. 1964 őszén az FBI-ügynökök heti rendszerességgel hallgatták ki a KKK Fehér Lovagjainak minden ismert tagját: más klántagokat vádoltak meg azzal, hogy besúgók, és neveket árulnak el, mélységes

gyanakvást ültetve el a szervezet tagjai között. Csak kevesen tudták, kik a téglák, és kik nem azok. Az FBI tekintélyes összegeket lobogtatott meg a KKK lehetséges informátorainak orra előtt, nyíltan megvesztegetési pénzeket ajánlott azoknak, akik hajlandók kettős ügynökként szolgálni az állami és a helyi rendőrséget, poloskákat és telefonlehallgató készülékeket telepített a klavernekbe, illegális házkutatásokat tartott, tagnévsorokat és (legalább egy ízben) egy egész dinamitraktárat lopott el. Az FBI beépülése a klánba sokkalta sikeresebbnek bizonyult, mint a klán beépülése az állami és a helyi rendvédelmi szervekbe.

– Ha volt egy klángyűlés, mondjuk, tíz emberrel, másnap közülük hatan jelentettek nekünk – mondta ifjabb Joseph J. Rucci FBI-ügynök. – Elég hatékonyan működött ez a klánellenes dolog. Még postai úton is kommunikáltunk velük. Emlékszem, levelezőlapokat küldözgettünk nekik; jó nagy levelezőlapokat postáztunk. Különösen emlékszem az egyikre, amelyik egy klántagot ábrázolt és még valakit, aki bekandikál a köpenye alá, az aláírás pedig úgy szólt: „Azon jár az eszem, ma este ki kukucskál be a lepled alá.”³⁹⁰

A *White Hate* FBI-ügynökei ugyanolyan figyelemre méltó ügybuzgalommal harcoltak a klán, ahogyan kollégáik a kommunista beépülés ellen a polgárjogi mozgalomba,

A kommunista párt ellen irányuló *Cointelpro* a mozgalom mellett annak fehér bőrű támogatóira is koncentrált a liberálisok és a baloldali fiatalok körében. – Az iroda azt tette, amit elvártak tőle, rajta tartva szemét a külföldi befolyáson a polgárjogi mozgalmon belül – mondta Billy Bob Williams. Az FBI jelentős számú polgárjogi aktivistát úgy jellemezett, mint akiket „a Szovjetunióban vagy Kubában képeztek ki, és csak a társadalmi feszültség szításában érdekeltek”.³⁹¹

„ISTENEMRE, MÉG ATTÓL IS RETTEGEK, HOGY VISSZASZÓLJAK A FELESÉGEMNEK!”

Johnson titkosítás alól újonnan feloldott naplói és telefonnaplói arról tanúskodnak, hogy 1964 és 1965 között állandó kapcsolatban állt Hooverrel; esetenként napjában kétszer-háromszor is felhívta, politikai hírek felől érdeklődve sokféle ügyben, amelyek többsége messze esett a rendvédelem területétől.

Hoover az ilyen percekért élt.

Amikor a faji feszültségek parazsa 1964 szeptemberében New York utcáin lángra lobbant, LBJ személyesen Hoovert küldte az ügy kivizsgálására. Az igazgató rövid látogatást tett a városban, majd jelentette az elnöknek: „a faji zavargásokat [...]nem a kommunisták kezdeményezték”, de „a kommunisták azonnal megjelentek” a színen, hogy politikai tőkét kovácsoljanak belőlük. Mellékesen beszámolt Johnsonnak az elnök republikánus ellenfelének, Barry Goldwater arizonai szenátornak az esélyeiről a New York-i zsidók köreiben a közeledő elnökválasztáson. – Sokan a zsidók közül, akik Goldwaterre szándékoztak szavazni – azt gondolván, hogy ő is zsidó, tudja – mostanra már elhatározták, hogy [mégis] önre szavaznak – közölte az elnökkel. A két férfi kajánul összenevetett.³⁹²

Az 1964-es választásokig már csak három hét volt hátra, amikor Walter Jenkint, LBJ stábfőnökét a washingtoni bűnügyi rendőrség járőre rajtakapta orális szex közben egy férfival az YMCA* mellékhelyiségében, mindössze egy háztömbnyire a Fehér Háztól. Széles körben vallott nézet szerint a kommunista titkosszolgálatok jól bevált módszere volt, hogy politikai zsarolás céljából szexuális csapdát állítsanak. Néhány nappal később azonban Hoover arról biztosíthatta az elnököt, hogy az esetnek nincs nemzetbiztonsági kockázata.

– Nagyon hálás vagyok az alaposságáért és hazafiságáért, valamint azért, ahogy ezt az ügyet kezelte, meg minden másért, amit tett – mondta neki LBJ.

– Természetesen tudok azokról a gondokról, amelyek mostanában nyomasztják, elnök úr, és a többi rettentő teherről is, amelyben része volt. Valóban borzasztóan rossz, hogy ez a dolog megtörtént, de azt hiszem, tapintattal kezeltük – válaszolt Hoover.

– És ne feledje, barátom, a kötelességét végezte, ahogy mindig is tette egész életében, és erre büszke vagyok. És most még büszkébb vagyok magára, mint valaha is voltam – biztosította LBJ. – És ameddig a főparancsnoka** így érez maga iránt...

– Nekem csak ez a fontos – válaszolta Hoover.³⁹³

Vezető munkatársának homoszexualitása azonban zavarta az elnököt.

* A YMCA (*Young Men's Christian Association*) angliai alapítású nemzetközi ifjúsági szervezet.

** Az amerikai elnök az Egyesült Államok haderejének főparancsnoka.

– Azt hiszem, ki kell majd okosítania erről az egésztől – mondta Hoovernek. – Esküszöm, nem ismerem fel őket. Nem tudok semmit róluk.

– Ez olyasmi, amit néha nem lehet csak úgy ránézésre megállapítani valakiről – éppen úgy, mint ennek a szegény fickónak, Jenkinsnek az esetében. Vannak emberek, akik olyan, hogy is mondjam, furán járnak-kelnek meg ilyesmi, hogy az ember valahogy úgy vélné, egy kissé lököttek vagy talán hibbantak – tájékoztatta Hoover az elnököt.

Egy hét múlva Robert Kennedy kényelmetlenül feszengve ült Johnson elnök mellett egy limuzinban, amint a New York-i utcákon hajtottak végig.

Öt nappal a választások előtt LBJ csatlakozott RFK-hoz egy kampánykörúton, amelyen Kennedy a szenátori mandátumért szállt harcba. Az elnök puhatolódzó beszélgetésbe kezdett a Jenkins hivatali széfjében őrzött politikai aknákkal kapcsolatban. Közölte Kennedyvel, hogy a páncélszekrényben FBI-jelentéseket tárolnak, amelyek prostituáltak szolgálatait igénybe vevő szenátorok és kongresszusi képviselők szexuális kicsapongásairól szólnak. Az elnök hangosan arról elmélkedett, nem kéne-e ezeket szelektíven kiszivárogtatni a republikánusok ellen a választások napja előtt.

– Elmondta, hogy előző éjszaka mindvégig fent volt, és az FBI aktáit olvasta ezekről az emberekről – mesélte Kennedy. – És Lyndon olyan lazán beszél erről az információról és anyagról. Tudja, Lyndon mindenkivel beszél mindenkiről. És ez természetesen veszélyes. – Igazságügyi miniszterként Kennedy már látott néhány ilyen aktát. Úgy érezte, hogy nyilvánosságra hozataluk „lerombolhatná azt a bizalmat, amelyet az Egyesült Államok népe érez a kormány iránt, és köznevetség tárgyává tenne minket az egész világ előtt”.³⁹⁴

Ám az FBI korántsem csak ezeket a szexaktákat osztotta meg az elnökkel.

1964. november 18-án Hoover, akit rettentően felbőszített, hogy Martin Luther Kinget Nobel-békedíjra jelölték, majd még ingerültebb lett King kritikájától az FBI polgárjogi ügyekben nyújtott teljesítményéről, felettébb szokatlan sajtókonferenciát tartott: összehívott egy csapat újságírónt a hivatalában, és kijelentette előttük, hogy King „a legnotóriusabb hazudozó az egész országban”. Két nappal később egy Deke DeLoachcsal folytatott megbeszélésen „bizonyos fokú rokonszenvének” adott hangot Hoover állásfoglalásával kapcsolatban.

Ő aztán ismeri Martin Luther Kinget – mondta halkan kuncogva. – Úgy értem, jobban ismeri, mint bárki más ebben az országban.³⁹⁵

Bill Sullivan, az FBI kémelhárító főnöke a saját szakállára is folytatott *Co-intelpro*-nyomozást King után. A szexuális tartalmú hangfelvételekből aztán az FBI-labor technikusaival összevágatott egy anyagot, mellékelte hozzá egy névtelen rágalmozó levelet, majd az egészet elküldte King lakására. A küldeményt a feleség nyitotta ki.

„King, nézz magadba” – kezdődött a levél. – Az amerikai nép hamarosan „megtudja, mi is vagy te valójában – gonosz, abnormális szörnyeteg... Csak egy kiút van számodra. Jobban teszed, ha rálépsz, mielőtt a szennyes, abnormális, csalárd éned feltárul a nemzet előtt.”

Az elnök jól tudta, hogy Hoover hangszalagra vette King intim találkát. Az igazgató most arra használta az információt, hogy lejárássa Kinget a Fehér Házban, a kongresszusban és a saját otthonában. DeLoach fel is ajánlotta újságíróknak és szerkesztőknek, hogy alkalmat biztosít nekik a szalagok meghallgatására. Amikor Nicholas Katzenbach, Kennedy lemondása után az Egyesült Államok ügyvezető igazságügyi minisztereként értesült ezekről a sajtónak szóló felajánlásokról, hivatalába kérette DeLoachot, és felelősségre vonta.

„Határozottan tagadtam minden efféle cselekedetet, és tudni akarta, ki terjeszti ezeket a hazugságokat – emlékezett vissza Katzenbach. – Én tökéletesen meg voltam győződve arról, hogy valójában ki hazudik, de nem volt a kezembem semmilyen eszköz, hogy bizonyítsam.” Mivel elkerülhetetlennek látta a polgárjogi mozgalom katasztrófáját, Katzenbach villámlátogatást tett az elnök texasi birtokán, ahol LBJ az 1964. novemberi elnökválasztáson aratott elsöprő győzelme után megpihent. Johnson meghallgatta, feltett néhány kérdést, majd témát váltott.³⁹⁶

Az elnök csak csodálni tudta Hoover támadásainak machiavelliánus erejét. – Megmondom őszintén – mondta Katzenbachnak 1965. március 4-én –, amikor Martin Luther King megkérdőjelezte a tisztességét, átkozottul találon válaszolt, az biztos!³⁹⁷

LBJ Hoover iránti nagyrabecsülése 1965. március 25-én, Viola Liuzzo meggyilkolása után sosem látott magasságokba emelkedett. Az alabamai Selmából kifelé autózó fehér polgárjogi aktivistát fekete bőrű utasával együtt megölték. A sötét országúton egy autó melléjük húzott, és egy fegyveres tüzet nyitott rájuk. Az FBI azonnal felderítette az ügyet, mert az autóban három klántag mellett egy Gary Thomas Rowe nevű beépített informátora is utazott.

Másnap reggel 8 óra után 10 perccel LBJ és Hoover szót váltott a letartóztatásokról.

– Egyik emberünk ott ült *az autóban* – közölte Hoover a hitetlenkedő elnökkel. – Szerencsére nem volt nála fegyver, és nem vett részt a lövöldözésben. De azonosította azt a két embert, akiknél volt fegyver, és akik tüzeltek... Tudjuk, kik voltak; majd behozzuk és ízekre szedjük őket a vallatáskor... Az informátor már bent van a hivatalban, és épp kikérdezzük. Halálra van remélve, persze, mert félti az életét.

– Mi az a beépülő és mi az az informátor? – kérdezte az elnök. – Beszerveznek valakit, aki aztán belép a klánba?

Hoover büszkesége valósággal lüktetett a telefonvonalban.

– Odamennek valakihez, aki benne van a klánban, és rábeszéljük, hogy dolgozzon a kormánynak – magyarázta. – Fizetünk nekik ezért. Néha elég magas árat kérnek, máskor kevésbé. Például azért a három holttestért, amelyet Mississippiben találtunk, harmincezer dollárt kellett fizetnünk... és miután megtaláltuk a holttesteket, kiderítettük az egyik ember kilétét, és tőle – megtörtük, és megadta a többi tizenkilenc személyazonosságát, kettő közülük vallott is.

Johnson csupa izgalom volt: – Ez csodálatos, Edgar – mondta elismerőleg.

Az eset viszont vegyes érzelmeket keltett Neil Shanahanben, abban az FBI-ügynökben, aki az autóban ülő fedett FBI-klántag, Gary Rowe tartóztíjtje volt. – Ezt az ügyet már két órával az után felgöngyölítettük, hogy megtörtént – emlékezett vissza Shanahan.³⁹⁸ De hogyan kezelje az FBI azt, hogy Rowe egy gyilkosság résztvevője volt? – Abban az időben nem ismerjük még a tanúvédelmet – mondta Shanahan. – *Én magam* voltam a tanúvédelmi programja... Olyan probléma volt ez, amelyre nem volt megoldás.

LBJ és J. Edgar Hoover egymás mellett állt a Fehér Ház Keleti szobájában március 26-án délben, az egész országot megszólító, élőben közvetített elnöki beszéd alkalmával. Johnson elnök bejelentette a négy klántag, köztük a titkos FBI-informátor letartóztatását. Dicsérte Hoovert és az FBI-t a gyors letartóztatásokért, és anélkül, hogy a kocsiban ülő FBI-embert említette volna, elítélte a klántagokat mint „a törvényes rend ellenségeit, akik évtizedeken át a kötelet és a löfegyvert, a szurkot és a tollat* használták szomszédjaik terrorizálására”.

* A klán egyik bevett szokása, hogy az áldozatot olvadt szurokkal leöntötték, majd megszégyenítésül tollban és szemétben meghempergették.

– Nem félemlítenek meg többé bennünket a Ku-Klux-Klan terroristái, mint ahogyan nem félemlítenek meg az észak-vietnami terroristák sem – jelentette ki Johnson. Minden bizonnyal ez volt az első eset, hogy valamelyik elnök egy lélegzettel ítélte el a Vietkongot és a keresztégetőket. Hoover ott állt LBJ jobbján, némán és egy kőszikla szilárdságával.³⁹⁹

Azután beszéltek telefonon is a közös elégedettség egy rövid percében, 1965. április 13-án. – Igazán büszke vagyok arra, amit eddig tett ebben a polgárjogi dologban, és azt hiszem, a történelem majd igazolja – mondta az elnök. – Bárkinek lehetett volna embere abban az autóban, ez a *legelképezhetetlenebb* dolog, amiről valaha is hallottam! És istenemre, még attól is rettegek, hogy visszaszóljak a feleségemnek! Hátha ott van egy embere, aki letartóztat!

Hoover és Johnson szívből nevetett, ritka jelenség ez az amerikai történelem évkönyveiben. A jókedvnek ezzel a múltó pillanatával ért véget az egyik utolsó fesztelen társalgás, amelyre a két ember között valaha is sor került. Tizenegy nap múlva Lyndon Johnsonnak olyan válsággal kellett szembenéznie, amelyet nem tudott kezelni. Hooverhez kellett fordulnia, hogy mentse ki a bajból.

„AZ AZ EMBER, AKIRE TÁMASZKODOM”

1965. április 24-én a Dominikai Köztársaságban kitört a polgárháború. Kennedy elnök annak idején még arról ábrándozott, hogy az országot a demokrácia mintaállamává teszi, ehelyett a félelem és a gyűlölet fortyogó katalánává változott.

Egy jobboldali junta megbuktatta Juan Boscht, az ország első szabadon megválasztott elnökét. Hívei ellentámadásba lendültek, az álmodozó liberális Bosch Puerto Rico fővárosába, San Juanba menekült, elődje, Joaquín Balaguer, a Trujillo-diktatúra bábelnöke egészen New Yorkig futott, a dominikai főváros, Santo Domingo utcáin pedig vér folyt.

Április 24-én reggel 9 óra 35 perckor LBJ felhívta azt az amerikai diplomatát, akiben még a leginkább megbízott: földijét, a keményvonalas texasi konzervatív Thomas Mann külügyminiszter-helyettest.

– Igazán fel kell majd állítanunk azt a kormányt odaát, és működtetni és stabilizálni így vagy úgy. Ez a Bosch nem jó – mondta LBJ Mann-nek.⁴⁰⁰

Az elnök tehát abba a pozícióba helyezte magát, hogy kiválasztja a Dominikai Köztársaság következő vezetőjét. Előállt viszont egy probléma: az Egyesült Államok kormányában jóformán senki sem tudta, mi történik Santo Domingóban. A CIA-misszió vezetője hátfájdalmai miatt kivonta magát a forgalomból, az amerikai nagykövet éppen az édesanyját látogatta meg Georgiában, rangidős beosztottja és a követség többi munkatársa pedig az-zal volt elfoglalva a fővárosban, hogy kitérjen a fűtyülő golyók elől.

J. Edgar Hoover és San Juanban székelő embere azonban rajta tartotta kezét az ügyön.

A felelős (vagy megbízott) különleges ügynöki pozíció volt a legmagasabb beosztás, amelyet valaki az FBI-ban betölthetett, ha nem a központban dolgozott – „a kormányzat székhelyén”, ahogyan Hoover előszeretettel nevezte. A felelős különleges ügynök az adott város fejedelme volt, a hatalmas New Yorkban éppúgy, ahogy, mondjuk, egy montanai kistelepülésen. Wallace E. Estill azonban még a felelős különleges ügynökök között is kivételesnek számított, ő ugyanis Puerto Ricóban volt felelős különleges ügynök.

A hooveri FBI-ban nem sokan voltak jártasabbak nála a világ dolgait illetően. 1941-ben lépett be az irodába. Náci platinacsempészek után nyomozott Uruguayban, adatokat gyűjtött Oroszországról az alaszakai eszkimók között, Hoover hivatalos összekötőjeként szolgált a Kanadai Királyi Lovasrendőrségnél, és mindeközben valahogy sikerült megőriznie hidegvérét és lazaságát, ami ritka tulajdonságnak számított, miután valaki huszonnégy évet szolgált Hoover alatt.

Wally Estill alaposan rajta tartotta a szemét Juan Bosch ténykedésén. Az irodával együtt szorgalmasan lehallgatta a telefonjait, ahogyan San Juanból a hatalomba visszavezető útját egyengette a Dominikai Köztársaságba. A korszerű technika bevetésével végzett megfigyelés törvényessége a legjobb esetben is kérdéses volt. „Nincs rá bizonyítékunk, hogy Bosch megsértette, vagy arra szervezkedett volna, hogy megsértse az USA bármelyik törvényét” – írta Mann két hónappal korábban. – Csak annyit tett, hogy gyakorolta a szólásszabadsághoz fűződő jogát.”⁴⁰¹

Hoover és az iroda azonban már 1961-ben kommunistának bélyegezte Boscht; márpedig ez a vád, ha egyszer kimondatott, kitörölhetetlen stigma maradt.

Maga Hoover adott felhatalmazást a „technika” – a korlátlan elektronikus megfigyelés – alkalmazására Boschsál kapcsolatban San Juanban.^{**} – Az iroda jóváhagyásával a technikát Bosch telefonjára telepítették – emlékezett vissza Estill. – A siker a legmerészebb várakozásunkat is felülmúlta.⁴⁰²

Az FBI folyamatosan lehallgatta Bosch és híveinek üzenetváltásait Santa Domingó-i szövetségeseikkel. – Az elhangzottak tanúsága szerint Bosch

* Puerto Rico ugyanis az USA társult tagállama, az USA törvényeinek; érvényessége tehát rá is kiterjed.

** Hoover parancsának érvényessége is Puerto Rico társuk tagállami státusának köszönhetően terjedhetett ki a szigetre.

nemcsak névleges feje volt a felkelésnek, hanem a *defacto* vezetője is. Ezt az információt megküldtük az irodának, ahonnan azután továbbították a Fehér Házba – mondta Estill.

Bosch azonban gyanítani kezdte, hogy lehallgatják – Áttért a nyilvános utcai telefonok használatára mindenfelé a városban, sőt még a barátai és támogatói telefonjairól is beszélt Puerto Ricóban. Szóbeli felhatalmazás birtokában – Hoovertól kaptuk – kiterjesztettük a lehallgatások körét, míg csak bírtuk kapacitással, aminek a rendelkezésünkre álló személyi állomány létszáma szabott korlátot, hogy lényegében minden telefonhívást figyelemmel kísérjünk Puerto Rico és más helyek között – mesélte Estill.

Április 27-én reggel Mann miniszterhelyettes azt javasolta Johnson elnöknek, hogy „próbáljanak meg juntát felállítani” a Dominikai Köztársaságban. A délután folyamán, amint az összetűzés Bosch hívei és a rezsim katonái között egyre súlyosbodott, LBJ utasította a hadiflottát, hogy evakuáljanak a szigetről körülbelül ezer amerikai állampolgárt. Azon az éjszakán az álmatlan elnök, a Fehér Ház válságközpontjában (*Situation Room*) szolgálatot teljesítő ügyeletes tiszttel konzultálva, hajnali fél 4-kor tájékozódott a légierő bombatámadásairól Vietnamban.

Másnap, április 28-án a Fehér Ház kabinetaszobájában beiktatta a CIA új igazgatóját egy újabb texasi földije, William F. „Red” („Vörös”) Rarborn admirális személyében. Jelen volt a CIA minden vezető beosztású tisztviselője. Alig ért azonban véget a hatperces ceremónia, Johnson első dolga az volt, hogy visszavonuljon az Ovális irodába, és nyolc percen át négy szemközt tárgyaljon Hooverrel. „Hoover úr mélységes aggodalmát fejezte ki a kommunista tevékenység miatt ezen a féltekén, valamint a vietnami háborúra gyakorolt hatását” – áll az elnök napi rendszerességgel vezetett naplójában.

Az éjszaka beálltával LBJ elrendelte négyszáz tengerészgyalogos Dominikába vezénylését. 1928 óta most először szálltak partra amerikai csapatok a nyugati féltekén.

Április 29-én kora hajnalban a Santo Domingo-i amerikai külképviseletnél ört álló tengerészgyalogosokat orvlövészek vették tűz alá. LBJ további ezer tengerészgyalogost küldött a szigetre. Aznap délután Hoover húszperces tájékoztatást adott négy szemközt az elnöknek a Fehér Házban. Globális veszélyt látott kibontakozni: miközben a kommunisták a karibi térségben nyomulnak előre, a Kreml pedig a Vietkongot irányítja, az amerikai marxis-

ták és moszkvai gazdáik a háborúellenes mozgalmakat mozgósítják az Egyesült Államokban. Véleménye szerint mindaz, ami a Dominikai Köztársaságban történik, világméretű forгатókönyvnek a része.

„AZ ELLENSÉG ELLENŐRZI AZ UTAKAT”

LBJ a CIA-tól és Vörös Raborntól jó sok megbízhatatlan információt kapott a Dominikai Köztársaságról. – Véleményem szerint ez komoly harc, melyet Castro úr indított el – közölte az elnökkel kevés bizonyítékkal alátámasztott helyzetértékelését az admirális.⁴⁰³

LBJ azonban hinni akart neki. Április 30 án azt mondta jogtanácsosának, Abe Fortasnak: – A CIA-nak vannak emberei ezeknek a műveleteknek a kel-
lős közepén – éppen úgy, mint Hoovernek volt abban az autóban ott Alaba-
mában – akik tudják, mi történik... És semmi kétség afelől, hogy ez most
Castro műve – folytatta az elnök. – Más helyeken is nyomulnak a féltekén.
Lehet, hogy ez egy Vietnamhoz kötődő kommunista forгатókönyv része...
Választhatunk, hogy Castrót kapjuk-e a nyakunkba, vagy jöjjön az interven-
ció... Azt hiszem, a legnagyobb belpolitikai katasztrófa, amit elsenvedhe-
tünk, ha Castro felülkerekedne.

Az elnök még a nap folyamán eldöntötte, hogy az amerikai haderő teljes csapásmérő erejével beavatkozik. Ifjabb Bruce Palmer háromcsillagos tábor-
nok parancsnoksága alatt a 18. légideszant-hadtestet vezényelte a Dominikai
Köztársaságba. A tengerészgyalogosokhoz több mint húszezer katona mel-
lett különleges hadműveleti erők és lélektani hadviselést folytató tisztek is
csatlakoztak. Az ezt megelőző héten LBJ negyvenkilencezer újabb katonát
küldött Vietnamba.

Május 1-jén Earle Wheeler tábornok, a Vezérkari Főnökök Egyesített Ta-
nácsának elnöke a következő menetparancsot adta ki Palmer tábornoknak:
„Az ön bejelentett küldetése az amerikai életek megóvása. Az ön be nem
jelentett parancsa annak megakadályozása, hogy a Dominikai Köztársaság
kommunista legyen. Az Elnök kinyilvánította, hogy nem hajlandó megen-
gedni egy újabb Kubát. Önnek kötelessége, hogy minden szükséges eszközt
felhasználjon a küldetés teljesítése érdekében.”

Az amerikai erők a junta katonái és a Bosch elnökhöz hű egységek (az
amerikaiak szerint a „lázadók”) között helyezkedtek el. Feszült pathhelyzet

állt elő, amelyet kisebb összetűzések, orvlövész-akciók, gránátbecsapódások és barbár éjszakai rajtaütések jellemeztek a civil lakosság ellen.

Ebben a helyzetben a hírszerzés volt a legértékesebb árucikk – de csak Wally Estill EBI-ügynök rendelkezett vele, hála Bosch elektronikus megfigyelésének San Juanban és szövetségeseinek Dominikában.

– A lázadók egyik tűzérzészlőalja több sorozatot adott le az amerikai vonalakra Santo Domingóban – mesélte Estill. – Csörgött a telefonom, és a központosunk szólt, hogy az iroda van a vonalban. – Al Belmont Hoover rangidős helyettes igazgatója hívta. – Amint felvettem a telefont, Belmont úr hangját hallottam, aki azonnal tudni akarta, hogy a lövéseket a lázadók vezetőinek jóváhagyásával adták-e le, vagy sem. Azt feleltem, fel kell szaladnom az emeletre, és kikérdezni a technikán ülőket, hogy megtudjam, mit fogtak el, ha elfogtak egyáltalán valamit, majd visszahívom. Nyomatékos NEM!-mel válaszolt, és közölte, hogy Johnson elnök van a másik vonalában, és készen áll kiadni a parancsot a csapatainknak, hogy pusztító ösztűzzel válasszjanak, ami szétzúzza a lázadókat, ha csak nem biztosítjuk afelől, hogy a lázadók tüze véletlen incidens volt, felsőbb parancs nélkül. Felrohantam, és jó hangosan kikérdeztem az ügyeleteseket. „Éppen most fogtuk el a lázadók parancsnokságának egy hívását; azt magyarázta Boschnak, hogy egy fiatal tűzértiszt adott tűzparancsot – ki tudja, milyen okból. Jóváhagyás nélkül, és a felsőbb parancs ellenére. Az illetőt felmentették a tisztségéből, és eljárás indul ellene.” Amint közöltem az információt Belmonttal, aki rögtön továbbadta Johnsonnak, még a telefonon keresztül is éreztem, ahogy a feszültség enyhül. A megtorló válaszcsepásunkra nem került sor.

Május 5 én LBJ eszmét cserélt egy George Mahon nevű texasi demokrata kongresszusi képviselővel.

– Mindezekkel a terrorista technikákkal, amelyeket kifejlesztenek a világban, attól tartok, eljön az idő, éppúgy, mint ez a dolog ott Santo Domingóban, hogy tökéletesítik a terror eszköztárát. Egy nap még a Capitoliumot is felrobbanthatják – közölte a képviselő.

– Kétség sem fér hozzá. És szembe kell szállnunk vele – válaszolta LBJ.

Az elnök úgy szállt szembe a veszéllyel, hogy utasította Hovert: hozzon létre FBI-hírszerző hálózatot a Santo Domingó-i amerikai nagykövetségen. A parancs jogszerűsége vitatható volt, mivel erre az FBI nem rendelkezett illetékességgel. A műveletnek Hoover a *Domsit* (*Dominican Situation*, dominikai helyzet) nevet adta. Gyorsan összeszedett két tucat spanyolul tudó

ügynököt, mindannyiukat kinevezte *Legatnak* (a *legal attaché*, jogi attasé), sebtében diplomáciai útlevelet csináltatott nekik, és még aznap elkezdte szétteríteni őket a karibi térségben.

Paul Brana FBI-ügynök a tíz főből álló első hullám egyik tagja volt. – Elröpítenek minket oda ebben a C-130-asban.* Leszállunk a C-130-assal a Dominikai Köztársaságban, és ott várnak ránk a helikopterek, hogy továbbvigyenek. Kérdezem: „Hogyhogy helikopterekkel repülünk? Miért nem autóval megyünk?” Erre egy katonatiszt azt válaszolja: „Hát azért, mert az ellenség ellenőrzi az utakat.” Visszakérdezek: „Az ellenség ellenőrzi az utakat?” Senki sem mondta nekünk, hogy itt hadműveletek folynak. Így hát felszállunk ebben az istenverte helikopterben, és egyszer csak gépfegyvertűzet látok. Azt mondom erre magamban: „Jézusom, senki sem szólt, hogy csatába megyünk!”⁴⁰⁴

Indulása előtt főnökei közölték Branával: az elnök „nagyon nem boldog amiatt, hogy nem tud semmit” a politikai helyzetről a Dominikai Köztársaságban. LBJ ezért arra utasította az FBI-t, hogy folytasson háttérnyomozást a hatalmi versengés minden résztvevőjéről.

„Ő A JÖVŐ EMBERE”

Május 14-én az elnök és Hoover háromszor is hívta egymást, amint az FBI műveleteket indított Santo Domingóban. Az utolsó hívást LBJ kezdeményezte a kabinet-szobából este 7 óra 5 perckor, egy két és fél órás értekezlet közepén Robert McNamara védelmi miniszter, McGeorge Bundy nemzetbiztonsági tanácsadó, Tom Mann és George Ball külügyminiszter-helyettes, valamint Vörös Raborn CIA-igazgató és helyettese, Richard Helms részvételével.

Az elnök utasította Hoovert, hogy menten állítson rá egy FBI-egységet Joaquín Balaguerre, a száműzetésbe menekült elnökre, aki az ország névleges államfője volt Trujillo idején.

– Eredjenek azonnal a nyomába New Yorkban – parancsolta LBJ. – Azt akarom, de nagyon, hogy gyorsítsák fel az akciót, akárhogyan állnak is vele most, a következő negyvennyolc, hetvenkét órában, hacsak nem akarnak egy újabb Castrót.

* C-130: katonai csapatszállító repülőgép.

Hoover megígérte, hogy teljesíti a feladatot. Az eredmények még magát LBJ-t is meglepték. Az FBI hetvenkét órán belül hiteles és megbízható besúgót csinált a dominikai száműzöttből.

Május 17-én Kennedy Crockett, a Külügyminisztérium Dominikai Köztársaságért felelős főtisztviselője New Yorkba repült egy megbeszélte találkozóra Balaguerrel. A Fehér Ház szándéka szerint Balaguernek a délután ötórás járáttal kellett Puerto Ricóba repülnie, hogy találkozzon riválisával, Boschsal. A tervet LBJ jogtanácsosa, Abe Fortas rögtönözte. LBJ és Hoover 3 óra után 2 perccel beszélt a Balaguerrel tervezett találkozáorról.

„Délután 3 óra 40 perckor érkeztem meg a Regency Szállodába – írta Crockett a Fehér háznak küldött titkos memorandumában. – Balaguer nem volt ott. 3 óra 50 perckor még mindig nem jelent meg a helyszínen.”⁴⁰⁵

Fortas és Crockett tükön ült a szálloda elegáns halljában. „Balaguer körülbelül 3.55-kor jelent meg. Közöltem vele, hogy az idő rövid – ott vár egy taxi a szálloda előtt –, majd tájékoztatom a legutóbbi megbeszélésünk óta történt fejleményekről, miközben a Kennedy-repülőtérre hajtunk. Balaguer erre azt válaszolta, hogy négyig várnia kell, mert a bőröndje abban az autóban maradt, amely letette a szálloda előtt, és négyig nem fog visszaérni. Azt javasolta, hogy inkább az »ő autójával« menjünk ki a Kennedy-repülőtérre. Ezt elleneztem, rámutatva: nem akarom, hogy bárki más is tanúja legyen a beszélgetésünknek. Azt válaszolta: ez nem lesz probléma, mert az »autóját« az FBI bocsátotta a rendelkezésére” – áll Crockett jelentésében.

„»Balaguer autója« pontban 4-kor meg is jelent. A magas rangú különleges FBI-ügynök, aki kísérté, Heinrich von Eckardt volt” – folytatódott Crockett jelentése. Balaguer tehát az FBI beszervezett informátora lett, Von Eckardt pedig a tartótisztje.

„Miután ellenőriztük egymás papírjait, mindannyian beszálltunk az autóba, és elindultunk a Kennedy-repülőtérre” – jelentette Crockett. A hátsó ülésen Fortas és Crockett biztosította Balaguert: az Egyesült Államok a legvégsőkig támogatja, „hogy ő a jövő embere a Dominikai Köztársaságban, s hogy nem teszünk semmi olyasmit, ami ne venné őt értékes emberként számításba rövid és hosszú távon egyaránt, mind az USA kormánya, mind a dominikai nép érdekében”. Ezután Fortas jegyet vett Balaguernek San Juanba; Eckardt ugyanazzal a járáttal utazott.

San Juanban Wally Estill különleges FBI-ügynök autót küldött az egykori elnökért, amely azonnal elvitte a találkozójára Boschsal. – Gondunk volt rá,

hogy egy bizonyos taxi vegye fel a reptéren, és vigye egy megadott szállóba – mesélte Estill. – És a szállodai szobát már jó előre bemikrofonoztuk, és végig is hallgattuk azt a rohadt beszélgetést, hogy azután az egészet vissza-sürgönyözzük D. C.-be. Ez egyfajta biztonsági ellenőrzése volt annak, hogy Balaguer valóban őszinte-e. És ezt követően Von Eckardt majd felteszi Balaguer-t a gépre, hogy Santo Domingóba repüljön.

Az elnök aligha kérhetett volna ennél többet. De kért.

„J. EDGAR HOOVER EMBERE”

Ugyanaznap éjjel, pontosan éjfél után egy perccel LBJ egész éjszakán át tartó fehér házi értekezletet hívott össze a Dominikai Köztársaság ügyében. McGeorge Bundy, Tom Mann, Abe Fortas és LBJ több más vezető tanácsadója előzőleg találkozott a dominikai vezetőkkel San Juanban és Santo Domingóban. Az amerikaiak azt javasolták, hogy Balaguer és Bosch egyaránt induljon az elnökválasztáson, miután a kedélyek végre lecsillapodtak, és a katonák elhagyták az utcákat. A közbenső időben egy Antonio Guzmán nevű gazdag, Amerika-barát üzletember vezethetné az ideiglenes kormányt.

Az éjszaka kellős közepén LBJ megpróbált összeállítani egy kabinetet az ideiglenes kormány számára.

– Hogy látja, el tudja-e majd velük fogadtatni, hogy J. Edgar Hoover embert tegyük oda a nagykövetségre jogtanácsosnak, hogy tájékoztassa G. urat a rossz hírék alakokról, s hogy arra ösztökélje, tartsa rajtuk a szemét? – kérdezte az elnök Manntól. A válasz igenlő volt: egy amerikai vörös osztag* állna az ideiglenes kormány szolgálatában Santo Domingóban az FBI irányítása alatt. De LBJ hamar megtorpedózta az ügyletet: attól tartott, nem tudná garantálni, hogy kommunistáktól mentes kormány álljon föl. Naplója tanúsága szerint hajnali fél 5-ig fent maradt, talán csak három órát aludt, mert reggel 8 óra 6 perckor már fel is hívta a válságközpontot.

Május 19-én, röviddel déli 12 előtt Abe Fortas telefonált LBJ-nek. Az elnök mérgesen megkérdezte, hogy az amerikai csapatok támogatják-e a jobboldali támadások tűzerejét a Dominikai Köztársaságban:

* A *Red Squad* politikai és társadalmi csoportok ellen bevetett rendőrségi hírszerző egység; a kommunisták ellen használták először, innen az elnevezés.

LBJ: Megtettük, a megítélése szerint?

Fortas: Igen, uram.

LBJ: Beismerjük, hogy megtettük?

Fortas: Nem, uram.

Fortas igyekezett megnyugtadni az elnököt, hogy már csaknem elkészült a dominikai katonai és politikai vezetők előzetes névsorával, és gondja volt rá, hogy a balosság legcsekélyebb árnyalatától is mentes legyen. Az elnök hirtelen közbevágtott:

– Hoover vár a másik vonalon. – Nem tudván, hogy kiben bízson, Hoovert hívta segítségül.⁴⁰⁶

– Nos, Edgar, a helyzet a következő. A Külügyminisztériumunk, amennyire meg tudom ítélni, és ezt nem mondanám senkinek magán kívül, szart sem ér, egy rakás pipogya fráter, és sosem képesek előállni valami megoldással... – mondta az elnök. – *Na mármost*, itt van Fortas, bevontam ebbe az ügybe – folytatta LBJ egyre hevesebben. – Ő is olyan közel áll hozzám, mint maga. Azt akarja csinálni, amit elvárok, hogy meg legyen csinálva, ha tisztességgel meg lehet csinálni... *Tehát!* – dörögte most már. – Demokráciát akarunk. A nép akaratát akarjuk. Segíteni akarjuk *befolyásolni* ezt az akaratot, és segíteni irányítani... De legyen antikommunista kormány... A legtöbb ember *antiamerikai*, mer’ olyan átkozottul bolondok módjára viselkedtünk eddig, fölényeskedve, nagyképüsködve.

– Igen, így van, így van... – helyeselt Hoover.

– *Na akkor! Még ma döntenem kell, döntenem kell* – folytatta LBJ. – De nem vagyok hajlandó *senki* olyan mellett dönteni, akiről vagy maga, vagy Raborn, vagy más felelős ember nem mondja, hogy nem kommunista.

– Igen, értem – válaszolt Hoover.

– Nem tudom, nem vagyok tévedhetetlen – mondta az elnök. – A fenébe is, követtem már el hibát az életemben.

– Mindannyian követünk el – mondta Hoover.

– Akkor kerítse elő a legjobb embereket, akik ellenőrzik a neveket – mondta LBJ.

– Dolgozunk rajta, és éppen ellenőrizzük – mondta Hoover. – Megszerezzük az információt önnek lehetőleg már ma estére.

– Ellenőrizzen mindenkit, akit csak tud... Nem akarok dolgozni rajta egy hónapig, és végre megállapodni és odaküldeni harmincezer katonát, aztán *az egészséget odabaszni a kommunisták ölébe!*

– Nagyon helyes – mondta Hoover.

– És maga az az ember, akire támaszkodom, aki visszatart attól, hogy odabasszam! Persze hogy rondán beszélek, de legalább kifejezően, és tudja, mit akarok.

– Nem hagyjuk cserben, ne aggódjon – mondta Hoover.

„EZ NEM TRÉFADOLOG”

Joaquín Balaguer lett a Dominikai Köztársaság kiválasztott vezetője. J. Edgar Hoover áldása egyengette a hatalomhoz vezető útját.

1965. május 27-én Balaguer ismételten bizonytságot tett az iroda iránt tanúsított jó szándékáról. Maradéktalanul jelentette az FBI-nak, mit beszélt meg New Yorkban Kennedy Crockett-tel, a Külügyminisztérium karibi ügyosztályának vezetőjével. Az amerikai diplomata további neveket kért a száműzött vezetőtől, akik a dominikai kormányban szolgálnának, és részletesen megtárgyalta vele a követendő stratégiát. Balaguer visszajátszotta a megbeszélést FBI-tartótisztjei előtt, még mielőtt Crockett jelentése Washingtonba ért volna. Ezzel elnyerte Hoover bizalmát.

Balaguer uralma a Dominikai Köztársaságban diadal volt Hoover számára. Ez híven tükröződött abban az utasításban is, amelyet a CIA újonnan kinevezett igazgatója, Richard Helms adott új Santo Domingó-i irodavezetőjének, David Atlee Phillipsnek. Helms híres volt arról, hogy lakonikus tömörségű, egysoros utasításokkal látja el a külföldi feladatokkal megbízott embereit. Memoárjában Phillips felidézte a momentumot:

Mik is voltak a Helmtől kapott instrukcióim? Gondoltam, ezúttal a menetparancs bizonyára részletes lesz, világosan felsorolt utasításokkal. Az emberek még mindig ölték egymást Santo Domingóban, az Elnök pedig feszült figyelemmel kísérte az ottani fejleményeket... De az én utasításom is csak egy sor volt.

„Jöjjön ki jól az FBI-jal” – közölte Helms.

Tréfált volna? Bizony nem. „Jöjjön ki jól az FBI-jal, Ez nagyon fontos.”²⁴⁰⁷

A parancs jól illusztrálja, milyen mértékben függött LBJ Hoovertől.

Hoover vezette a CIA vezetőinek részvételével megtartott értekezletet is szeptember 1-jén. A két résztvevős verseny lenne a legjobb a Dominikai Köztársaság számára, javasolta határozottan; a teljesen nyílt versengés négy vagy öt jelölttel sajnos „kiváló táptalajul szolgálna a kommunistáknak”. Figyelmeztetett arra, hogy két- vagy háromszáz „keményvonalas, ügyes, jól kiképzett kommunista” még mindig maradhatott szabadlábban a szigeten; az ideiglenes kormánynak „azonosítania kell ezeket a kommunistákat, és haladéktalanul ki kell őket vonnia a forgalomból; ha fölön csípi és bezárják őket, nem kell többet számolni velük”, Hozzátette: a katonaság „túlságosan ügyetlen és képzetlen” az ilyesfajta munkához; egy erős katonai rendőrség sokkal jobban szolgálhatná az ügyet. Tehát az FBI kiképzéssel és felszereléssel segít létrehozni egy új dominikai nemzeti hírszerző szervezetet, a Különleges Műveleti Osztályt, egy titkosrendőrséget a felforgatókkal szembeni harcra.⁴⁰⁸

Az elnök megkérte Hoovert, segítsen az Egyesült Államok új dominikai nagykövetének kiválasztásában – olyan ember személyében, aki elég kemény és határozott ahhoz, hogy közben tartsa az Amerika által előkészített rendszerváltást a Dominikai Köztársaságban. Hoover olyasvalakire gondolt, aki „igazán szívós”, „aki felnő a feladathoz, és képes vezetni a kormányt”. John Hugh Crimminsre adta az áldását, egy kubai és karibi ügyekben tapasztalt vén rókára, aki hosszú nappalokon és éjszakákon át kísérté figyelemmel a dominikai válságot a Külügyminisztérium válságközpontjában. Amikor az új nagykövet megérkezett a Dominikai Köztársaságba, huszonhat jogi attasét talált megbújva az amerikai nagykövetség épületében.

– Az egész művelet igazán bizarr volt – mesélte Crimmins. – Az USA kormányának politikacsináló és politikai végrehajtó apparátusa abszolút csúcsra volt járva. Tiszta elmebaj volt, merő káosz volt... Ó, maga volt az örület.⁴⁰⁹

Amint Crimmings nagykövet elfoglalta állomáshelyét, LBJ ismét felhívta Hoovert. A beszélgetésről készült hangfelvételen nagyon sok a nemzetbiztonsági törlés.

– Szörnyű egy zűrzavar van ott – mondta Hoover. – Azt hiszem, a helyzet odalenn nagyon kritikus...

– Hogy úgy mondjam, nagyon utálnám, ha azt kellene látnom, hogy az emberei kivonulnak onnan, amíg kormányt nem alakítunk – válaszolt az elnök.

– Nos, addig nem vonulunk ki onnan, amíg ön nem mondja – biztosította Hoover.

– Ez nem tréfádolog. Egyszerűen nem engedhetjük meg, hogy kommunista kormány legyen ott – mondta LBJ. – Ezt a játszmát nem veszíthetjük el, Edgar. Ha mégis, az egészet odapakolom a maga ölébe, és aszondom, J. Edgar Hoover tette, én meg lemondok.⁴¹⁰

Hoover szívből nevetett.

„GYŐZNI AKAR”

Szeptember 25-én Juan Bosch végre hazatért San Juanból, ahol a minde-
nütt jelen lévő FBI-megfigyelőhálózat öt hónapon keresztül szemmel tar-
totta. Santo Domingo utcáin még mindig amerikai katonák járőröztek, az
FBI jogi attaséi pedig szoros figyelemmel kísérték Boscht és szövetségeseit.
Johnson elnököt figyelmeztették, hogy „FBI-források Santo Domingóban
egyre növekvő számban szereznek értesülést arról, hogy Bosch több hónap-
pal szeretné elhalasztani a választásokat azért, amit ő a jelenlegi politikai
instabilitás állapotának nevez.”

Az Egyesült Államok kinyilvánította, hogy szabad választásra kerül sor Ba-
laguer és Bosch között. Richard Helms ezzel szemben memójában világosan
elmagyarázta az élet kellemetlen igazságait Desmond Fitzgeraldnak, a CIA
titkos operatív műveleti főnökének: „Az Elnök [...] elvárja az Ügynökségtől,
hogy bocsássa rendelkezésre a szükséges személyi és anyagi erőforrásokat a
Dominikai Köztársaságban, amelyek elengedhetetlenek az elnökválasztás
megnyeréséhez az Egyesült Államok kormánya által favorizált jelölt számára.
Az Elnök kijelentései világosak voltak. Győzni akar a választásokon, és elvárja
az Ügynökségtől: legyen gondja rá, hogy ez így is történjen.”⁴¹¹

Az Egyesült Államok annyi pénzt juttatott el Balaguer kezébe, amennyit
csak biztonságban odacsempészhettek. Johnson elnök ugyanis elrendelte,
hogy a CIA és a külügy révén a jelölt kapjon meg minden kampánypénzt,
amit igényel, az információval és a propagandával együtt.

Balaguer végül 57 százalékkal nyert Bosch 39 százalékaival szemben – a
nagyarányú győzelem feltételeit az amerikai pénz, hírszerzés és hatalom te-
remtette meg. Az amerikai sajtó egyhangúlag azt jelentette, hogy az elnök-
választás szabad és tiszta volt.

A választás után tíz nappal Johnson elnök megnyugtató híreket kapott nemzetbiztonsági tanácsadójától: „Hoover biztonsági jelentéseket juttatott el nekünk Balaguer első harmincöt kinevezéséről – áll az 1966. június 11-i jelentésben. – Ezek tartalmazzák a kabinetet, a kabinet alá rendelt tanácskozó testületet, a Legfelsőbb Bíróságot és néhány kulcsfontosságú hivatal, mint az Állami Vagyonkezelő, az Iparfejlesztési, a Bevándorlási Hivatal, a Hírközlési és Repülőtéri Hatóság... Biztonsági szempontból a kabinet megfelelőnek látszik... Balaguer alapos tisztogatást végzett a Legfelsőbb Bíróságon... Az igazságügyi miniszter is tiszta lappal indul. A Legfelsőbb Bíróságtól várhatjuk, hogy további nagytakarítást végez lefele a bírói testület soraiban.”⁴¹²

Így segítette Hoover egy olyan kormányzat hatalomra jutását, amelynek élén az FBI egyik besúgója állt, és három tucat FBI által jóváhagyott miniszter, katonai vezető és bíró működött. Joaquín Balaguer, az FBI Santo Domingo-i embere, az egyik utolsó régi vágású latin-amerikai erős ember, huszonnégy éven át, kemény kézzel uralkodott.

„NYILVÁNVALÓAN ILLEGÁLIS”

1966 tavaszára LBJ már csaknem negyedmillió amerikai katonát vezényelt Vietnamba. Amerikai polgárok ezrei tiltakoztak. Hoover növekvő riadalommal figyelte a tüntetéseket. A háborúellenes megmozdulások mögött Hanoitól a Harvardig, Pekingtől a Berkeley-ig nyúló hosszú árnyékokat látott lebegni.*

„A kínaiak és az észak-vietnamiak azt képzelik, hogy agitációjuk fokozásával itt, ebben az országban, különösképpen a *campus*okon, annyira megzavarják és megosztják az amerikaiakat, hogy csapatainkat ki kell vonnunk Vietnamból az itthoni közrend fenntartása céljából” – jelentette Hoover LBJ-nek napokkal az után, hogy az elnök harcba indította a katonákat. Johnson számára gyötrelmet jelentett hallani a próféciát, hogy Vietnamból a hazai fronton politikai csatatér válhat.⁴¹³

A békemozgalom az FBI-nak szinte valamennyi helyi kirendeltségét érintette. „Csaknem minden hétvégén különböző háborúellenes tüntetésekkel kellett foglalkoznunk az Alamónál** és Johnson elnök birtokánál Johnson Cityben – tapasztalta Cyril P. Gamber FBI-ügynökső szolgálati helyén Te-

* A *Harvard University* a leghíresebb amerikai egyetemek egyike, Berkeley pedig az *University of California* Berkeley városában található *campus*ára utal; utóbbi a hatvanas-hetvenes évek ifjúsági politizálásának egyik központja volt.

xasban, az FBI San Antonio-i irodájában. – A legtöbb ünnepnap és hétvége azzal telt, hogy az utca egyik oldalán az Új Baloldal demonstrált, a másikon meg a klán és a náci párt.”⁴¹⁴ A LBJ birtokához vezető úthoz hasonlóan Amerika két részre hasadt. A jobboldalt az FBI az ellenőrzése alatt tartotta, de egyre kevesebbet tudott arról, mi történik a baloldalon.

Hoover és belső köre a nemzetközi kommunista összeesküvés régi szemüvegén keresztül tekintett a tiltakozásokra. „A tüntetések egyre militánsabb jelleget öltenek – írta Hoover a különleges FBI-ügynököknek megküldött körlevelében. – A nyár közeledtével az erőszakos forrongások valószínűsége óriási mértékben megnő, akár arról van szó, hogy a tüntetések az Egyesült Államok vietnami politikája ellen irányulnak, akár a faji kérdések kerülnek előtérbe a tiltakozásokon. Nemcsak hogy fokoznunk kell és kiterjesztenünk a hatósugarunkat..., hanem azt is biztosítanunk kell, hogy az ilyen forrongásokra utaló előjeleket felderítsük.”

Emlékeztette embereit: „*Mi hírszerző ügynökség vagyunk, és mint ilyentől elvárható, hogy tudjuk, mi zajlik, vagy mi fog történni*”⁴¹⁵

Az FBI-ügynökök számára azonban nehéz feladatnak bizonyult, hogy betekintést nyerjenek az eseményekbe, amint a hatvanas évek összeecsapásainak hevessége fokozódott. Nem voltak arra kellőképpen felkészülve, hogy beépüljenek az Új Baloldalba, Hoover pedig egyre óvatosabb lett az iroda jól bevált hagyományos technikáinak, az illegális házkutatásoknak, a betöréseknek, a poloskák telepítésének, a telefonlehallgatásoknak és a postai küldemények felbontásának bevetésében. Ez azonban nem jelentette, hogy elvesztette volna kedvét a politikai hadviselésre, mint ahogy az elnök sem vesztette el étvágát a politikai indíttatású hírszerzésre. Csakhogy a Legfelsőbb Bíróság és a kongresszus mind gyanakvóbbá vált a titkos kormányzati megfigyelések hatékonyságát és mindenütt jelenlétét illetően. Azt pedig sem LBJ, sem Hoover nem kockáztatta meg, hogy rajtakapják, amint amerikaiak után kémkedik.

„NEM VOLTAK ILLÚZIÓIM”

Az ügyes és ravasz politikus hírében álló, előkelő modorú Nicholas DeB. Katzenbach, Bobby Kennedy protezsáltja és utóda az igazságügyi tárca élén, sokat hadakozott Hooverrel a lehallgatások és a poloskák miatt. Idővel meg-

értette, hogy nincs felettük külső ellenőrzés. Az Igazságügyi Minisztériumban nem vezettek nyilvántartást a telepítésükről. Ha egy lehallgatást egyszer jóváhagytak, Hoover mindörökké jóváhagyottnak tekintette. Mint állította, az FBI szabad belátása szerint telepíthet poloskákat anélkül, hogy bármilyen felsőbb hatóságot értesítene. Közölte Katzenbachhal: az erről szóló felhatalmazást örökös érvénnyel kapta meg Franklin Delano Rooseveltől egy negyedszázaddal korábban.

– Őszintén szólva, meg voltam döbbenve ennek hallatán – mesélte Katzenbach.⁴¹⁶ – Nem voltak illúzióim afelől, hogy majd ellenőrizni fogom tudni az FBI-t, de egy szabályosabb eljárásrend bevezetését azért lehetségesnek tartottam.

Tényeket és számokat kezdett bekérni az FBI-tól, az iroda pedig lassanként felfedte őket. 1960 óta Hoover 738 poloskát telepítettett önhatalmúlag; az igazságügyi minisztereket körülbelül csak 158 esetben tájékoztatta, tehát durván csupán minden ötödikről. Ahhoz, hogy poloskákat helyezzenek el magánbázisokban, hivatalokban, lakásokban és szállodai szobákban, általában zárfeltörésre és behatolásra volt szükség, ez pedig törvénytörő volt. Az iroda számtalan betörést és házkutatást hajtott végre Hoover utasítására.⁴¹⁷

Az igazságügyi miniszter azt javasolta, hogy a továbbiakban a lehallgatásokhoz és a poloskázáshoz minden esetben az ő írásos jóváhagyására legyen szükség. A fentiek fényében alaposan meglepődött, amikor úgy látszott, Hoover elfogadja a javaslatot. LBJ korábban mindkettejük számára világossá tette: azt akarja, hogy a lehallgatásokat a minimálisra korlátozzák – kivéve, ha ellenfeleiről van szó a baloldalon. Katzenbach készségesen jóváhagyta a Diákok a Demokratikus Társadalomért (*Students for a Democratic Society*, SDS) háborúellenes aktivistáinak megfigyelését.

Az SDS szervezte az első háborúellenes békemeneteket Washingtonba. Az FBI már három éve, létrejöttének percétől figyelte a csoportot. Az SDS első kiáltványa így szólt: „A kommunizmus mint rendszer a szervezett ellenzék elnyomásán alapszik. A kommunista mozgalom minden értelemben megbukott.” Ennek ellenére Hoover szovjet szemüvegen át látta a diákmozgalmat. Felfoghatatlan volt számára, hogy valódi amerikaiak tiltakozzanak a hatalom ellen. Az első békemenet után azt jelentette a Fehér Háznak, hogy „a Diákok a Demokratikus Társadalomért, amelybe nagyrészt beépültek a kommunisták”, háborúellenes tiltakozó

megmozdulásokat tervez nyolcvanöt további városban. Részletes jelentést ígért LBJ-nek a vietnami háborút ellenző tüntetésekre gyakorolt kommunista befolyásról.

Hírszerzési és belbiztonsági osztályvezetőit a következő utasítással látta el: „Épüljenek be a Diákok a Demokratikus Társadalomért mozgalomba abból a célból, hogy megfelelő informátori lefedettséget érjünk el, hasonló ahhoz, amilyen a Ku-Klux-Klanban és magában a kommunista pártban rendelkezünk... Szenteljenek ennek az ügynek haladéktalan figyelmet, és élvezzen abszolút elsőbbséget, mivel az Elnök meglehetősen aggódik a helyzet miatt, és azonnali gyors cselekvést kíván.”⁴¹⁸ Csakhogy az iroda nagyon kevés hírforrással rendelkezett az Új Baloldalon. Nem volt egyetlen titkos földalatti egysége sem, amely beépült volna a *campus*okba vagy a kávézókba – legalábbis egyelőre. Az elektronikus megfigyelés döntően fontosnak bizonyult, ha Hoover információt akart gyűjteni.

„A telefonlehallgatások és a mikrofonok tették lehetővé az FBI számára, hogy rendkívül jelentős hírszerzési információt produkáljon a belpolitika-csinálóinkat segítve, valamint hogy ellenőrizni tudja a felforgató elemeket az országban” – emlékeztette Hoover az igazságügyi minisztert. Katzenbach mégis megtagadta a felhatalmazást új poloskák telepítésére a baloldali diákmozgalom ellen. Élénken emlékezett arra a mindenre kiterjedő megfigyelésre, amelyet Martin Luther Kinggel szentben alkalmaztak; félt a nyilvánosságra kerülésük politikai következményeitől.

Hoover közölte vele: „mélységesen aggódik” a döntés miatt. Egyúttal azonban azt is jelentette, hogy „teljes mértékben felhagyott a mikrofonok használatával”, és „szigorúan korlátozta” az új lehallgatásokat a háborúellenes és a polgárjogi mozgalmakkal szemben.⁴¹⁹

Az összezavarodott FBI-ügynökök azon tűnődtek, vajon az öreg megijedt-e valamitől. Mit csinál Hoover? Miért csinálja? Nagyon kevesen értették meg a választ: főnökük jó okkal fél attól, hogy az FBI törvényszegései napvilágra kerülnek.

William Fulbright arkansasi demokrata szenátor, a külügyi bizottság elnöke ugyanis azzal fenyegetőzött, hogy új bizottságot állít fel az FBI hírszerzési tevékenységének felügyeletére. Johnson elnök figyelmeztette Hoovert: jól tartsa szemmel Fulbrightot, akiről azt gyanította, hogy titokban szovjet diplomatákkal találkozik. Egy sokkal kevésbé prominens demokrata szenátor, Edward kong Missouriból pedig szórványos meghallgatásokba kezdett

a kormányzati lehallgatások ügyében. „Nem lehet megbízni benne” – figyelmeztetett az FBI egyik hírszerzési felügyelője.⁴²⁰

Hoover erős gyanúja szerint Robert F. Kennedy szenátor szivárogtatta ki az információkat az FBI poloskaügyleteiről. Neki is szegezte a kérdést Katzenbachnak. Az igazságügyi miniszter tagadta a gyanúsítást. „Hogy mennyire átverhető!” – jegyezte le Hoover.⁴²¹

„HOOVER HARCKÉPTELENNÉ TETT BENNÜNKET”

Azokban a napokban Washingtonban épp egy kétes egzisztenciájú lobbista bírósági tárgyalása zajlott. Hoover előre látta, hogy a politikailag robbanásveszélyes ügy végül a Legfelsőbb Bíróságon köt ki. Ez önmagában még nem lett volna baj, csakhogy a dologban illegális bepoloskázás miatt az FBI is benne volt.

Fred Black, a befolyással üzerkedő, nagy hatalmú érdekkijáró megfellebbezte az adócsalási ügyében hozott elsőfokú ítéletet. Az FBI még 1963-ban bepoloskázta a lakosztályát a washingtoni Sheraton-Carlton Szállodában, és rögzítette az ügyvédjével folytatott beszélgetéseit. A titkos felvételek már ránézésre is illegálisak voltak, nem kevésbé az ajtófeltörés és a behatolás a poloskák telepítése céljából. Hoover elkeseredett küzdelmet vívott az Igazságügyi Minisztériummal abban a vitában, hogy az FBI-nak törvényi kötelezettsége-e felfedni eljárását a *Black v. Egyesült Államok* ügyet vizsgáló Legfelsőbb Bíróság előtt.

Az ügygel kapcsolatban Hoover Abe Fortast használta megbízható informátorként, akit LBJ újonnan nevezett ki a Legfelsőbb Bíróság bírójának. Közvetítőül és hírvivőül Deke DeLoach, az FBI fehér házi összekötője szolgált. Odahaza, reggelizés közben Fortas bíró előterjesztett egy remek haditervet: a poloskaügyet kenjék rá Bobby Kennedyre. „Mindig is hajlandó volt segíteni az FBI-nak” – írta a bíróról DeLoach, megjegyezve, hogy magatartása „kirívóan etikátlan volt”.⁴²²

Az Egyesült Államok legfőbb ügyésze, Thurgood Marshall, Hoover minden erőfeszítése ellenére ismertette az FBI adatgyűjtési módszerét a bíróság előtt. (Marshallt mint a NAACP vezető jogtanácsosát, korábban az iroda éveken át megfigyelte.) A bíróság megsemmisítette az első fokú elmarasztaló ítéletet. Az elkövetkező hónapokban a bírák alkotmányellenesnek mondták

ki, hogy az FBI elektronikus eszközökkel megfigyeli a nyilvános telefonkészülékeket, a kormányzati lehallgatásokat pedig az egykori brit gyarmattartók „általános bírói végzéseikhez” hasonlította, amelyeket az amerikai függetlenségi háború idején alkalmaztak a felkelők ellen.

Az FBI eljárásainak lepleződése a lapok címlapjára került – Hoover mindig is ettől félt annyira. Mindaddig képes volt ellenőrzése alatt tartani a titkos információban rejlő hatalmat. Most ez a titkosság erodálódni kezdett, és vele együtt hatalmának egy jelentős darabja is odalett.

1966. július 19-én – mindössze hat nappal az után, hogy a *Black*-poloska nyilvánosságra került a bíróságon – Hoover megtiltotta az FBI-nak, hogy illegális házkutatást tartsanak, és betörést hajtsanak végre. „Ilyen technikákat többé nem használhatunk” – instruíálta az alvezéreit.⁴²³

A betörés és behatolás gyakorlata „nyilvánvalóan illegális” – emlékeztette korábban az igazgatót egy hivatalos memorandumban William Sullivan, az FBI hírszerző főnöke. „Ennek ellenére a »fekete táskás akciókat«* azért használtuk mindaddig, mert *felbecsülhetetlen értékű technikát képviselnek* a harcban azokkal a titkos operatív felforgató tevékenységekkel szemben, amelyek célja nemzetünk bomlasztása és elpusztítása.”⁴²⁴

Hoover régi gárdája ezért úgy látta, hogy az FBI kezét bilincsbe verik. Az FBI hírszerző és belbiztonsági osztályainak régi harcosai megrökönyödtek az igazgatói utasításon.

Edward S. Miller, aki a hírszerző részleg soraiból a központ rangban harmadik pozíciójába emelkedett, így fogalmazott: „A mi időnkben az irodában – és ez Hoover ideje, majd az azt követő időszak – az egyetlen dolog, amivel rendelkezünk, az olyan nyomozó technikákba vetett bizalom volt, amelyek nagyon sikeressé tettek minket a kommunista párttal és a szovjet kommunizmussal szemben.” Az iroda felemelkedésének és bukásának záloga „az ügyek vitele az egyetlen olyan módon, amelyről úgy gondoltuk, hogy felhatalmazással végezzük” – mondta Miller, akinek egy évtized múlva szövetségi vádemeléssel kellett szembenéznie a törvénytelen módszerek miatt.⁴²⁵

A betörések és behatolások mellett Hoover az iroda egy másik régi gyakorlatát, az első osztályú postai küldemények felbontását is felfüggesztette.

A levélfelbontásokat az FBI az első világháborúban kezdte hírszerzési célból alkalmazni, megsértve a negyedik alkotmánykiegészítést, amely

* Ez az eufemisztikus kifejezés a hivatalos szervek törvénytelen akcióit jelenti.

megtiltotta a bírósági végzés nélkül végzett kutatást és lefoglalást. A gyakorlat 1940 óta is töretlenül folytatódott, amikor a britek megtanították az irodát a ferdevágásos technika ősi mesterségére. Ez abban áll, hogy a borítékokat a ragasztás mentén szikével óvatosan felvágják, majd észrevehetetlenül visszarakasztják.

A kutakodás az amerikai postaszolgálat táskáiban és zsákjaiban óriási méreteket öltött az 1959 utáni hét évben. Az FBI titkos küldeményfelbontó műveleteket hajtott végre nyolc amerikai nagyváros (New York, Washington, Boston, Los Angeles, San Francisco, Detroit, Seattle és Miami) postahivatalaiban: levelek és csomagok százazreit vizsgálta át a kémek és felforgatók titkos kommunikációjának bizonyítékai után nyomozva. A második világháború kezdete óta a levélfelnyitási program mindössze négy kommunista kém és két olyan amerikai állampolgár azonosításához vezetett, akik katonai titkokat akartak eladni a szovjeteknek. A küldemények felnyitása annyira nyilvánvalóan illegális volt, hogy Hoover egyetlen igazságügyi minisztertől vagy elnöktől sem próbált meg felhatalmazást kérni rá. Érdeemes lett volna ekkora kockázatot vállalni az FBI számára? Hoover úgy ítélte meg, hogy nem.

Hoover rendeletei nagy felháborodást keltettek az amerikai hírszerző közösségben. A Nemzetbiztonsági Ügynökség és a CIA már 1952 óta együttműködött az FBI-jal abban az egész világra kiterjedő operatív műveletben, amelyben a külföldi országok kommunikációs kódjait, barátokét és ellenségekét egyaránt illegálisan próbálták megszerezni. A program egyik döntően fontos eleme az FBI és a CIA kasszaférőiből és betörőiből álló különítmény, képes volt elloponi rejtjelkönyveket a külföldi követségekről és konzulátusokról. A „fekete táskás” akciók tilalma azzal fenyegetett, hogy a kódfeltörésben elért eredmények holtpontra jutnak.

A Nemzetbiztonsági Ügynökség katonai és polgári vezetői, Marshall Carter tábornok és Louis Tordella szerették volna jobb belátásra bírni Hovert, ezért felkeresték a hivatalában. Tizenöt percet kaptak, hogy előadják érveiket az FBI régi módszereinek visszaállítására. Az egyoldalú beszélgetés két és fél órára nyúlt, mialatt Hoover csapongva előadást tartott nekik legnagyobb dobásairól az 1930-as és 1940-es években. Valamikor a második óra táján Carter és Tordella végre-valahára eljutott odáig, hogy szót emeljen a titkos hírszerzési adatgyűjtés érdekében. Hoover azonban visszautasította a kérést.

– Valaki beszélt az öreg fejével – mondta Tordellának Bill Sullivan, ám nincs rá bizonyíték, hogy Hoover bárki is kényszerítette volna, hiszen jól tudta: ha módszerei napvilágra kerülnek, az iroda örökre beszennyeződik. A lelepleződés veszélye viszont napról napra nőtt. Hoover egyre inkább elszigetelődött a kongresszus régi vágású liberálisai és a bíróságok új baloldali jogászaik között. Az FBI törvényes határokat áthágó hírszerzési technikái ellen irányuló összűz lerombolhatná az ország közrendje és a joguralom megtestesítőjeként felépített imázsát.⁴²⁶

Óvatosságának árát azonban az FBI főemberei, akik a kémeket és a szabotöröket üldözték, túl magasnak tartották.

– Hoover 1966-ban és 1967-ben harcképtelenné tett minket, amikor szigorú korlátozásokat vezetett be a hírszerzési adatgyűjtésben – mondta Bill Cregar, egykori hivatásos amerikaifutball-játékos, az iroda egyik vezető szovjet hírszerzési specialistája. – Technikai lefedettségre van szükségünk minden szovjettel kapcsolatban itt az országban. Ami engem illet, magasról tettem a Fekete Párducokra*, de az oroszokra annál inkább odafigyeltem.⁴²⁷

Hoovernek az illegális hírszerző módszereket korlátozó megszorításai megbéklyózták az FBI kémvadászeit. Az iroda egyre fokozottabban figyelt az amerikai belpolitikai jellegű tiltakozásokra, s ez elvett minden időt és energiát a külföldi kémelhárítástól. A következmények nyilvánvalóak voltak.

A következő évtized folyamán, 1966 és 1976 között az FBI egyetlen jelentősebb szovjet kémügyet sem tudott felderíteni.⁴²⁸

„EGY NAGY FELADAT, MIELŐTT LELEP”

Az elnök egyre mohóbban éhezett az amerikai baloldallról szóló hírszerzési információkra. Hoover úgy próbálta ezt kielégíteni, hogy beépülőkké l és informátorokkal beférkőzik az egyre erősödő háborúellenes és feketehatalom-mozgalmakba.

Az iroda országos programot indított a vietnami demonstrációk fedőnévéül szolgáló *Videm* néven. Szünet nélkül küldte a Fehér Házba a hírszerzés révén begyűjtött információt a mozgalom vezetőiről, azoknak az emberek-

* A Fekete Párducok (*Black Panthers*) a fekete hatalom (*black power*) mozgalomradikális szárnya.

nek a kilétéről, akik a háború ellen tiltakozó táviratokat küldtek az elnöknek, valamint a Vietnamból szóló templomi és egyetemi gyűlések szervezőiről. Az egyik philadelphiai békekonferenciáról negyvenegy oldalas FBI-jelentés született, amelyhez tizenhárom besúgó és hírforrás szolgáltatott információt. A dokumentum többek között tartalmazta minden elhangzott beszéd szó szerinti átiratát és a részt vevő lelkészekről, papokról és tanárokról lefolytatott háttérnyomozások anyagát.

Egyes FBI-ügynökök rendkívüli erőfeszítéssel próbálták megerősíteni az elnök és az igazgató abbéli gyanúját, hogy a szovjetek állnak a háborúellenes mozgalmak mögött. Ed Birch FBI-ügynök – aki 1957-ben elfogta Abel ezredes KGB-ügynököt – az egész országon keresztül a nyomában volt Viktor Lesziovskij szovjet kémnek, ha elutazott diplomáciai szolgálati helyéről, az ENSZ titkárságáról, ahol az 1960-as években dolgozott. Gyanúja szerint Lesziovskij, aki 1962-ben találkozott Stanley Levisonnal, Martin Luther King ügyvédjével, titokban szovjet pénzekből finanszírozza az amerikai baloldalt. – Ez a fickó utazott – mondta Birch. – De a feltűnő nem ez volt számomra, hanem azok a helyek, ahova ment – többek között a Michigani Egyetem, az SDS melegágya. – Mindig is az volt a benyomásom – de erről nem tudtam meggyőzni senkit az irodában –, hogy ez a fickó segített az SDS pénzelésében.

Az amerikai háborúellenes és polgárjogi mozgalmaknak juttatott szovjet anyagi támogatásról sosem került elő kézzelfogható bizonyíték.⁴²⁹

1967 hosszú forró nyarán az amerikai nagyvárosok háborús zónává változtak. Szerke az országban fekete amerikaiak harcoltak a hadsereggel, a Nemzeti Gárdával és a rendőrséggel; a rendfenntartó erők hetvenöt különböző zavargást fojtottak el, helyenként tűzparancssal és éles lőszerrel. 43-an vesztették életüket Detroitban, ahol a hadsereget is bevetették a nyolc napon át tartó harcokban és a rend fenntartásában, Newarkban pedig 26-an, ahol szintén a katonaság verte le a felkelést. Országos szinten az erőszak összesen 88 halálos és 1 397 sebesült áldozatot követelt, a rendőrség 16 389 embert tartóztatott le, a gazdaságot érintő kár pedig 664 és fél millió dollárra volt becsülhető.

Mialatt Detroitban 1967. július 25-én reggel a felkelés tüze parázslott, Hoover valós idejű hírszerzési információval hívta fel az elnököt: egy Martin Luther King és Stanley Levison között lezajlott beszélgetés átiratával (utóbbi továbbra is FBI-megfigyelés alatt állt.)

– Kinget úgy informálta Levison, aki a legfőbb tanácsadója és titokban kommunista, hogy többet nyer országos szinten, ha egyetért az erőszakkal – jelentette Hoover, bizalmasan megszűgva, hogy a friss információ egy FBI-lehallgatás eredménye.⁴³⁰ Közölte továbbá, hogy King úgy gondolja: „Az elnök most fél, és kész engedményeket tenni.” Az elnök azonban Martin Luther Kingtől nem félt, viszont *igenis félt* attól, hogy egy láthatatlan kéz cselekszik a felfordulás mögött. Azt hitte, hogy külföldi ügynökök – talán a kubaiak, talán a szovjetek – bujtogatják a városi zavargókat. Utasította is Hoovert: – Mozgósítsa az embereit, hogy találják meg a központi kapcsolatot a kommunisták és a feketehatalom-mozgalom között. Találni fogunk valamilyen központi motívumot – mondta LBJ.

Hoover megígérte, hogy azonnal rááll az ügyre. Egy hónap múlva, augusztus 25-én, az FBI életbe is léptette a *Cointelpro-Black Hate** programot.

Utasítások mentek ki huszonhárom területi FBI-irodához, hogy „bomlasszák, vezessék félre, diszkreditálják vagy semlegesítsék más módon a fekete nacionalista gyűlölettipusú szervezetek tevékenységét”.⁴³¹ Az iroda külön kiemelte Martin Luther King Déli Keresztény Vezetők Konferenciáját, valamint a Stokely Carmichael és H. Rap Brown vezette Erőszakellenes Koordinációs Diákbizottság (*Student Nonviolent Coordinating Committee, SNCC*) nevű fekete ifjúsági polgárjogi szervezetet. Hoover nyilvánosan is megbélyegezte Kinget nála radikálisabb társaival együtt, mint élenjáró „uszítókat” és „lázítókat”, akik bátorítják a feketék zavargásait. A *Black Hate* párhuzamosan futott a gettókban történeteket figyelemmel kísérő, újonnan létrehozott *Ghetto Informant Programmal*. Még abban az évben háromezer ember került rá az FBI-források listájára – sokan közülük tisztos, jó hírű üzletemberek, háborús veteránok és idősebb állampolgárok –, akik figyelemmel kísérték a városok fekete közösségeinek tevékenységét. A *Black Hate* és a *Ghetto Informant* közreműködőinek sorai rövidesen méretüket és hatókörüket tekintve egyaránt megduplázódtak.

1967 őszén a városi zavargások alábbhagytak, a békemenetek száma viszont megsokasodott. A washingtoni tüntetők ezt kántálták: „*Hey, Hey, LBJ, how many kinds did you kill today?*” („Hej, Hej, LBJ, ma hány gyereket öltél meg?") Az elnök utasította az FBI-t, a CIA-t és a hadsereget, hogy gyökerestül irtsa ki a kormány megdöntésére irányuló összeesküvést.

* Feketék gyűlölete mások iránt vagy feketék elleni gyűlölet.

– Nem fogom megengedni a kommunistáknak, hogy magukhoz ragadják a kormányt, *márpedig most éppen ezt csinálják!* – kiabálta LBJ Robert McNamara védelmi miniszternek, Dean Rusk külügyminiszternek és Richard Helmsnek, a Központi Hírszerzés igazgatójának egy kilencvenöt perces szombat délelőtti értekezleten 1967. november 4-én.

Parancsai nyomán liberális gondolkodású emberek – mint Ramsey Clark, az új igazságügyi miniszter és helyettese, Warren Christopher, aki később Bill Clinton elnök külügyminisztere lett – arra utasították az FBI-t, hogy amerikaiak után nyomozzon, a hadsereggel és a Nemzetbiztonsági Ügynökséggel karöltve.⁴³² Körülbelül ezeröt száz civil ruhás katonai hírszerzőtiszt figyelt meg nagyjából százezer amerikai állampolgárt. A következő három évben a katonai hírszerzés minden jelentésének tartalmát megosztotta az FBI-jal, a CIA pedig a háborút ellenző külföldre utazó vezetőkről és fekete aktivistákról jelentett az FBI-nak.

Viszonzásul az iroda gondosan szelektált akták ezreit osztotta meg a katonai hírszerzéssel és a CIA-val. Mindhárom titkosszolgálat elküldte a megfigyelték nevét a Nemzetbiztonsági Ügynökségnek, ahol rákerültek egy globális megfigyelési listára, az NSA pedig továbbította az FBI számára a gyanúsnak tartott amerikaiak bejövő és kimenő telefonhívásainak átiratát.

Az elnök fokozott erőfeszítést tett arra, hogy egy titkosrendőrséget is megszervezzon. Megpróbálta összehangolni az FBI, a CIA és a hadsereg működését egy mindent behálózó hírszerző mechanizmus létrehozására, amely úgy tekint az amerikai állampolgárokra, mintha külföldi kémek volnának.

Csakhogy 1968-ban a világban működő politikai erők túl hatalmasak voltak, semhogy kontrollálni lehetett volna őket. Az elnök felzaklatott elméjét semmilyen hírszerzési információ sem tudta megnyugtatni. 1968 januárjának végén, amikor a Tet-offenzíva megkezdődött, amelyben négyszázezer kommunista katona rohant le csaknem minden nagyobb várost és katonai helyőrséget Dél-Vietnamban, Johnson azt vizionálta, hogy ellenségei bekerítették Washingtonban.

Üldözött vadnak érezte magát, amikor 1968. február 14-én Hooverrel beszélt.

– Nem akarom, hogy bárki megtudja, hogy felhívtam – mondta LBJ rekedten suttogva, nehezen kapkodva a levegőt, kimerült hangon.⁴³³ – Azt akarom, hogy személyesen végezzen el egy nagy feladatot, mielőtt lelép – mondta az elnök. A feladat az, hogy kutassanak nagy intenzitással kémek

után Washingtonban. Azt gyanította ugyanis, hogy amerikai politikusok és politikai tanácsadók a kommunista ügyet szolgálják.

A külföldi követségek és konzulátusok alkalmazottjainak elektronikus megfigyelésében az FBI most már bevetette a zártláncú televíziós rendszert, valamint a Washingtonban és New Yorkban élő szovjetek telefonjainak lehallgatását is. LBJ közölte Hooverrel: gyorsítsa fel és terjessze ki a megfigyelést olyan amerikaiak után kutatva, akik információt szivárogtatnak ki az ország ellenségeinek, jelentéseket akart szenátorokról, kongresszusi képviselőről, a Capitoliumon dolgozó stábjaikról és minden olyan prominens amerikai állampolgárról, aki titkos kapcsolatban állhat a külföldi követségeken megbúvó kommunistákkal. Attól tartott, hogy a kongresszusi stábok egyes tagjai titokban a szovjeteknek dolgoznak, kormányzati dokumentumokat továbbítanak a KGB-nek főnökeik megbízásából.

– Ne csináljon semmi mást – és erről van szó, amíg maga meg én itt vagyunk –, azt akarom, hogy a leggondosabban, a legóvatosabban és a legnagyobb elővigyázatossággal, amit csak a negyven vagy ötven évben kifejlesztett, figyelje meg ezeket a követségeket, és azt, hogy mit csinálnak azok, akik arra esküdtek, hogy megdöntsenek minket – mondta az elnök. – Úgy figyeljek majd, mint eddig soha, és kiemelten fontosnak tekintem. Nézzon utána, kivel beszélnek, mit mondanak... Csak azt akarom, hogy személyesen vegye kézbe, és maga kísérje figyelemmel.

Azt kívánta Hoovertől, hogy tüzetesen, különös figyelemmel vizsgálja meg a kongresszus politikailag gyanús tagjait. – Ragaszkodom hozzá, hogy mindenkit világítsanak át, aki titkos dokumentumok birtokában van. Mondják meg azoknak a bizottsági elnököknek: „Az elnök parancsolta meg, hogy mindenkit ellenőrizzünk.” Mert amikor McNamara odamegy, és tanúskodik Fulbright előtt, hogy feltörjük az észak-vietnami rejtjelrendszert, aztán egy rohadék komcsiszimpatizáns odamegy, és elmondja, akkor egyszerűen csak megváltoztatják a rejtjeleiket... Vadászson le minden nyavalyás sugót, és nézzon utána, kivel találkoztak, kivel beszéltek, mikor és hogyan... Maga az egyetlen fickó a kormányban, aki ezt figyeli. Csak arra akarom utasítani most, hogy legyen szorgalmasabb, mint valaha egész életében.

– Személyesen figyelek oda rá, elnök úr – válaszolta Hoover.

Az FBI ügynöksapatokat küldött ki, hogy kémkedjenek az ellenséges és a szövetséges diplomáciai képviselők után. Különös figyelmet szentelt a dél-

vietnami követségnek, Amerika ingadozó partnerének az antikommunista harcban; megpróbálta kideríteni, hogy együttműködnek-e amerikaiak külföldi diplomatákkal és kémekkel az elnök megbuktatására.

„AZERŐ PILLÉRE A GYENGÉK VÁROSÁBAN”

1968. március 31-én Lyndon Johnson elnök lemondott a hatalomról. A nemzethez intézett televíziós beszédében közölte, hogy nem kívánja újraválasztatni magát. Arca gyűrött volt a kimerültségtől, hangját keserűség és kétségbeesés hatotta át.

LBJ aggodalmára és Hoover bosszúságára Robert F. Kennedy azonnal a Demokrata Párt legesélyesebb elnökjelöltjévé lépett elő. Mindketten jó okkal feltételezték, hogy a következő elnök a legelkeseredettebb politikai ellenfelük lesz. Hoover az amerikai baloldal ezzel járó megerősödésétől tartott, mindenekelőtt a radikálisok térnyerésétől a fekete hatalom-mozgalomban. RFK kampánya Amerika-szerte katalizálta a fekete bőrű szavazókat; a jelölt újonnan felfedezett odaadással viseltetett a feketék felszabadításának politikája iránt.

Négy nappal azután, hogy LBJ visszalépett az elnökválasztási küzdelmekről, Hoover a következőket írta az általa *Black Hate*-ként címkézett erőkkel szemben őrt álló területi felelős ügynökeinek: „A néger fiatalokkal és mérsékelttel meg kell értetni: ha behódnak a forradalmi tanításoknak, halott forradalmárok lesznek.”⁴³⁴

Másnap este Memphisben meggyilkolták Martin Luther Kinget.

A gyilkosság a féktelen harag hullámát szabadította el az egész országban; a lángok még a Fehér Ház közelében is felcsaptak. A King memphisi temetéséről hazatérő Ramsey Clark igazságügyi miniszter a repülőgép ablakából letekintett Washington D. C.-re. A leszálló éjszaka sötétjében lángoló város az 1812-es háború óta* legveszélyesebb felkelés szorításában vergődött. King merénylete, James Earl Ray, kijátszva az FBI történetének legnagyobb

* Az 1812 és 1815 között zajló angol-amerikai háborúban az angolok felgyújtották a Fehér Házat és Washington nagy részét. Az USA azért üzent hadat Nagy Britanniának, mert a Napóleon elleni angol kontinentális blokád sértette az amerikaiak érdekeit, és mert az angolok támogatták a kanadai határvidéken a fehér telepesek területszerzésének útjában álló indiánokat.

embervadászatát, busszal Torontóba utazott, ahonnan Londonba repült. Hatvanhat nappal később tartóztatta le a Scotland Yard egyik embere, amint épp felszállni készült egy brüsszeli gépre.

Április 23-án a Diákok a Demokratikus Társadalomért aktivistái megszállták a Columbia Egyetemet. Hat nappal később a rendőrség megrohamozta a *campust*, és hétszáz diákot őrizetbe vett. Az FBI válaszára, a *Cointelpro-New Left* programra, tíz napot kellett várni.

Az FBI országos támadásának első hulláma a háborúellenes mozgalmak ellen egyértelmű instrukciókat tartalmazott Hoovertól és Sullivantól minden helyi iroda számára: szítsanak ellentéteket az Új Baloldal vezetői között. Használják ki és mélyítsék el a szakadékokat az SDS és a vele rivalizáló frakciók között. Keltsék azt a hamis benyomást, hogy minden postaláda mögött egy FBI-ügynök áll lesben, s hogy soraik besúgókkal vannak tele. Használjanak dezinformációt a bomlasztásukra. Kergessék az örületbe őket. Csak-hogy a *Cointelpro* csupán kullogott az események után: ekkorra már ország-szerte száznál is több egyetemre terjedtek ki a tiltakozó diákmegmozdulások. A felvonulások és tüntetések áttörték a barikádokat, uszályukban pedig ott haladtak a militáns tüntetők, akik Molotov-koktélok és más egyebet sem ártallották hajigálni. Hoover dühödt parancsban szólította fegyverbe felelős különleges ügynökeit: „Meg voltam döbbenve némelyik helyi irodánk reakcióján az egyetemeken előforduló egyes erőszakos és terrorista cselekményekkel kapcsolatban... – írta. – Azonnali és agresszív választ várok.”⁴³⁵

Hoover olyan közelgő vihart látott maga előtt, amilyenre az országot megrázó nagy rendőr-, szénbányász- és acélipari sztrájkok óta nem volt példa, amikor az első világháború után az amerikai baloldal éledezni kezdett. Az FBI-nak azonban nem volt válasza az erőszakra és tombolásra, amely ezen a tavaszon megrázta Amerikát.

Június 6-án Los Angelesben megölték Robert Kennedyt. Amerikaiak milliói helyezték belé a reményeiket. Hoovert annál hidegebben hagyta a gyilkosság. „Egyfajta messiássá vált a generációs szakadék és azon egyének számára, akik King-pártiak voltak és még mindig azok” – írta egy memorandumban vezető munkatársainak RFK halála után.⁴³⁶ Kennedy elnökké választása az ő hatalmának végét jelentette volna.

A gyilkosság megnyitotta az utat a Fehér Házba annak az embernek számára, aki a közrend és a törvényesség helyreállítására esküdött fel. Hoovernek jó oka volt, hogy reménykedjen a restaurációban, az FBI reneszánszá-

ban és abban, hogy visszatérnek a republikánus igazságokhoz, Novemberben régi barátja, Richard Nixon lehet a megválasztott elnök.

A siker mindössze egy hajszálon múlt. A versengés kimenetele Nixon és LBJ alelnöke, Hubert Humphrey között főleg attól függött, hogyan sikerül a vietnami háborúval kapcsolatos közvéleményt alakítaniuk. Ekkor már félmillió amerikai katona állt harcban, és hétről hétre százával estek el. A választás előtt tíz nappal, egy egész éjszakán át tartó megbeszélést követően, melyet legbizalmasabb katonai és hírszerzési tanácsadóival folytatott, Johnson elnök elszánta magát, hogy bejelentse, felhagynak Vietnam bombázásával, és békétárgyalásokba kezdenek. Az utolsó percben azonban Thieu dél-vietnami elnök visszatáncolt.

– Elvesztettük Thieu-t – mondta LBJ egyik tanácsadójának a választás estéjén, – Azt hiszi, ki akarjuk árusítani.⁴³⁷

Nem sokkal korábban az FBI olyan bizonyítékra bukkant, amely titkos cselszövést sejtetett Johnson tűzszüneti terveinek elszabotálására. A konspirációt az elnök a Nixon-kampány mesterkedésének tartotta.

A választás előtt három nappal LBJ közölte: „személyesen figyeli a forgalmat” (ti. azokat a telefonhívásokat és táviratokat, amelyeket az FBI és a Nemzetbiztonsági Ügynökség a dél-vietnami nagykövetségen lehallgatott és elfogott), és nyomára bukkant Nixon terveinek a békétárgyalások megtorpedozására. Utasította az FBI-t, hogy azonnal helyezze megfigyelés alá Anna Chennault-t, a kínai antikommunizmus legnevesebb képviselőjét.

LBJ azt gyanította, hogy a nő Nixon közvetítője. Az FBI-központ hétfőn, november 4-én, a választást megelőző napon szigorúan titkos üzenetet küldött az elnöknek: „Anna Chennault a lakásáról a Lincoln Continentaljában a vietnami követségre hajtott, ahol megközelítőleg harminc percig tartózkodott.” Ezután, jelentette az FBI, elment a Pennsylvania sugárút 1701-be, és belépett a 205-ös szobába – Nixon egyik nem hivatalos kampányirodájába.

LBJ összegezte, amit a választás előestéjén megtudott a Chennault-afférról – Azt mondja a dél-vietnami követségnek – hírvívő volt, az volt bizony –, azt mondta: „Épp most hallottam a főnökömtől... És te megmondod a főnököknek, hogy tartson ki még egy kicsit.” És ez a dolog lényege.”

Nixon nagyon kis többséggel nyerte meg választást; félmilliónál is kevesebb szavazattal, durván a választásra jogosultak egy százalékának hetedrésszével. A békemegállapodás minden bizonnyal Humphrey javára billentette volna a mérleget.

LBJ-nek meggyőződése volt, hogy Nixon a győzelem megszerzése érdekében titkos alkut kötött a dél-vietnami kormánnyal. A lényeg a következő volt: Ne köss békemegállapodást Johnsonnal és Humphrey-val. Várj, amíg megválasztanak. Én majd jobb üzletet kínálok neked.

– Nos, erről van szó, Dick – mondta LBJ egy indulatos telefonbeszélgetésben Nixonnak a választás után; éppen csak nem vádolta meg azzal, hogy amit tett, felér a hazaárulással. – És ez egy mocskos történet.

Nixon a halála napjáig tagadta a vádat. A beszélgetés azonban azt a kitörhetetlen nyomot hagyta benne, hogy az Egyesült Államok elnöke az FBI felhasználásával kémkedett utána.

Az elnök egy pillanatig sem gondolt arra, hogy a nyilvánosság elé tárja a vádat. Már maga a pusztán tény, hogy Nixon kampányának megfigyelésére utasította az FBI-t, belpolitikai robbanással fenyegetett. Az a nyilvános vádpedig, hogy Nixon megtorpedózta a békétárgyalásokat, az atomháború politikai megfelelőjével ért volna fel.

LBJ kénytelen volt békét kötni Nixonnal, December 12-én kétórás megbeszélésre hívta meg a Fehér Házba. Egyvalamiben, J. Edgar Hoover munkájának dicsőítésében bizonyosan közös nevezőre jutottak.

Az Ovális irodában Johnson felvette a telefont, és háromoldalú beszélgetést folytatott Hooverrel és Nixonnal. A hívást nem rögzítették, de Nixon emlékezett arra, hogy az elnök így szólt: – Ha nem lett volna Edgar Hoover, főparancsnokként nem tudtam volna ellátni a kötelezettségeimet. Dick, sor kerül még rá, hogy Edgarra támaszkodj. Ő az erő pillére a gyengék városában.⁴³⁸

A VÉGSŐ FEGYVER

Richard Nixon a világbéke nagy ívű víziójával került hatalomra. Úgy vélte, ha sikerrel jár, újra egyesíteni tudja a nemzetet, amely most hadban áll önmagával. Ha viszont elbukik, attól félt, maga az Egyesült Államok is elbukhat.

Kiutat keresett Vietnamból. Úgy gondolta, véget vethet a Szovjetunióval és Kínával folytatott hidegháborúnak. Politikai kalkulációja a világkommunizmus vezetőivel megkötendő kompromisszum árát illetően brutálisan nyílt volt: „A háború kockázata csökken, de a háború nélküli versengés kockázata a felforgatás és a titkos eszközök által geometrikusan növekszik.”⁴³⁹

A világgal kapcsolatos reményei sarkalatos pontjának a titkos kormányzást tekintette odahaza Amerikában. A szőnyegbombázástól az enyhülés diplomáciájáig terjedő politikája és tervei titkosak voltak, jól elrejtve mindenki szeme elől, néhány megbízható tanácsadóját kivéve. De azt is tudta, hogy az abszolút titkosság esélyei nagyon csekélyek.

– Figyelmeztetek – mondta neki Johnson a Fehér Házban 1968 decemberében –, a kiszivárogtatások megölhetnek. – Azt javasolta Nixonnak, hogy titkai megőrzése és hatalmának megvédése érdekében bízza magát Hooverre, és csakis Hooverre: – Időről időre rá kell támaszkodnod, hogy megőrizd a biztonságot, ő az egyetlen, akiben teljes mértékben megbízhatasz.⁴⁴⁰

Nixon azonban senkiben sem bízott meg teljes mértékben – még Hooverben sem, abban az emberben, akit egyszer így jellemzett: „A legközelebbi személyes barátom az egész közéletben.”⁴⁴¹

Ahogyan fogalmazott, régi haverok voltak immár több mint húsz éve. 1947-ben Hoover vezette be a zöldfülű újoncot a kongresszusi politizálás

rejtelseibe. A kommunizmus elleni háború politikai taktikáinak világában gyámkodása jelentette Nixon legelső élményét és tapasztalatát a hatalomról. Az 1950-es években százszor is bizalmasan megosztották gondolataikat egymással. Hoover sohasem szakította meg vele a kapcsolatot; Nixon számára hosszú száműzetése idején Washingtonból ő volt a politikai tanácsadás forrása. Hoover azonban több volt pusztán titkos információs forrásnál; megbízható politikai tanácsadóként is szolgált; állandóan táplálta Nixon politikai felforgatással kapcsolatos féltelmeit.

Az új adminisztráció első két évében a két férfi legalább harmincnyolcszor beszélt négy szemközt vagy telefonon, mielőtt Nixon bekapcsolta volna a rejtett mikrofonjait a Fehér Házban. Ahogyan az elnök visszaemlékezett, Hoover úgy minden második héten rendszeresen „eljött egyedül”, és hosszasan beszélt neki az Amerikát fenyegető veszélyekről. – Ennek nagy része rendkívül hasznos volt – mondta Nixon –, és sohasem szívárgott ki.⁴⁴²

Órákon át beszélgettek ebéd vagy vacsora közben a Fehér Házban, Hoover otthonában és Nixon elnöki jachtján. A *Sequoián* elköltött bizalmas vacsorán részt vett Nixon stábfőnöke, H. R. Haldeman is. „Csaknem hihetetlen beszélgetés volt – írta magánnaplójában Haldeman. – J. Edgar csak beszélt és beszélt, részletesen beszámolva a nagy FBI-műveletekről.” Edgar „igazi karakter volt a régmúlt időkben” – és Nixon „el volt ragadtatva tőle”⁴⁴³

1969 végén Hoover meglátogatta Nixont az elnökváltás lebonyolításáért felelős munkatársainak főhadiszállásán a New York-i elegáns Pierre Szállodában. „Arca vörös volt és puffadt”, és „rosszul nézett ki”⁴⁴⁴ – idézte fel a megjelenését John Ehrlichman, aki a későbbiekben Nixon belpolitikai tanácsadójaként és Hoover fehér házi összekötőjeként szolgált. Beszédének átütő ereje azonban töretlen volt.

Hoover közölte Nixonnal: legyen körültekintő azzal kapcsolatban, amit a telefonban mond LBJ-nek az elnökváltás időszakában,* de azután is maradjon óvatos, miután átvette a hivatalát, mert mindent felvehetnek. Azt is elmagyarázta, hogy a Szárazföldi Haderő Rejtjelező Alakulata (*Army Signals Corps*) ellenőrzi az elnöki kommunikációs rendszert, és figyeli a Fehér Ház telefonközpontján keresztülfutó összes hívást; ezt Nixon úgy értelmezte, hogy akár egy tizedes is lehallgathatja az elnök beszédét.

* A novemberi választás és az azt követő év január 20-a, az új elnök ünnepélyes beiktatása közötti időszak.

Az igazgató ezután nyomatékosan emlékeztette őt a megfigyelésben rejlő, az elnök rendelkezésére álló hatalomra. Évekkel később Nixont kongresszusi határozat kötelezte, hogy tegyen hivatalos nyilatkozatot arról, mit mondott neki Hoover azon a napon.

Hoover hangsúlyozta: FDR óta az FBI minden elnök számára „hajtott végre házkutatási parancs nélkül” illegális akciókat, betöréseket, és poloskázást – nyilatkozta Nixon. Ezek között volt „tiltott behatolás, verbális és nem verbális kommunikáció lehallgatása”. Az iroda különösképpen mestere a kiszivárogtatok levdászásának, közölte bizalmasan Hoover. A telefonlehallgatás „a leghatékonyabb módszer”, amellyel él.⁴⁴⁵

Nixon újjáélesztette az FBI hagyományos nyomozati módszereit; a lehallgatások, poloskák és az illegális „fekete táskás” akciók hamarosan szervesen hozzátartoztak a nixon-i Fehér Ház politikai kultúrájához. Az új elnök visszavezényelte Hoovert a politikai hadviselés mezejére.

„CSAK EGYFÉLEKÉPPEN LEHETETT KEZELNI”

Nixonnak apokaliptikus víziói voltak egy lehetséges amerikai forradalomról; sötét gondolatait még sötétebbre árnyalták a hatvanas évek politikai gyilkosságai, gettólázadásai és háborúellenes tüntetései. 1969. január 20-ai beiktatási ünnepsége a háborúellenes tüntetők százainak dühödt kő-, üveg- és sörös-konzerv-záporába torkollott. Kampánykörútján a *Bring Us Together* („Egyesít minket”) jelszóval kampányolt. Azok, akik szerinte szétszakítják Amerikát, most átkot szórtak fekete limuzinjára, amint a Fehér Ház felé gördült.

Elnökségének első napjait vészjósló robbantások és lövöldözések kísérték; a radikálisok megtámadták a katonai toborzóirodákat és a Tartalékos Tiszt-képző Alakulat (*Reserve Officer Training Corps*) campusokon működő központjait, Puerto Ricó-i nacionalisták felrobbantották a helyi sorozóbizottság irodáját San Juanban, militáns fekete aktivisták pedig orvtámadásokat intéztek a rendőrség ellen. Hoover a Fekete Párducok Pártját (*Black Panther Party*) és vezetőit nyilvánította a legnagyobb veszélynek az Egyesült Államok belbiztonságára nézve. Hírszerző osztályának vezetője, Bill Sullivan a *Cointelpro* révén sikeresen telepített informátorokat magas szinten a pártba, amely 1969-re már kezdett szétforgácsolódni. Az FBI-nak azonban fogalma sem volt a diákmozgalmakról, pedig Nixonnak éppen a diákok okozták a legnagyobb fejfájást.

Az elnök attól félt, hogy a diákok olyan mérvű felforgató veszélyt jelentenek, mint a szovjetek, a kínaiak és a Vietkong. Egyik első jelentős beszédében az amerikai egyetemeken előforduló megmozdulásokról beszélt

– Így kezdődik a civilizációk halála – jelentette ki, egy Yeats-idézzel támasztva alá a jóslatot: – *A centrum gyöngye: minden szétröppül.** Egyikünknek sincs joga, hogy azt higgye, ez itt nálunk nem történhet meg.⁴⁴⁶

Amerikában az erőviszonyok jelentősen megváltoztak. Jobboldali bírák kinevezésével Nixon újjáalakította a Legfelsőbb Bíróságot. Ismételten fogadkozott, hogy visszaállítja a törvények tiszteletét és az elnöki intézmény tekintélyét. Folytatva azt a politikai hagyományt, hogy az elnök a kampányfőnökét teszi meg az igazságügyi tárca vezetőjének, a mélyen konzervatív John N. Mitchellt nevezte ki igazságügyi miniszternek, és azzal bízta meg, hogy állítsa helyre a közrendet az Egyesült Államokban. A pipafüstöt eregető, szelíd modorú Mitchell szenvedélyes odaadással viseltetett az elnök iránt. Bármit megtett volna, amire kéri, Hoovert pedig az igazgató megkövetelte kellő tisztelettel kezelte. – Az igazságügyi miniszterek ritkán irányították Hoover urat – mondta Nixon. – Ez még az elnököknek is nehéz volt.⁴⁴⁷

Az elnök első hivatalban töltött hetétől titkos adatgyűjtést igényelt a radikálisokról. „Tudni akarta, ki végzi ezt a feladatot, és milyen lépéseket tesznek, hogy elkapják a szabotőröket” – írta Ehrlichman. Nixon utasította tanácsadóját: látogassa meg Hoovert, nyerje el a bizalmát mint „barátja és bizalmasa a Fehér Házban”, és hozzon létre közvetlen titkos kommunikációs csatornát az FBI és a Fehér Ház között.⁴⁴⁸

Ehrlichman nagy elővigyázatossággal közelítette meg az igazgatót. Stábja előzőleg figyelmeztette: „Hoover hivatalában minden megbeszélést és találkozót titokban filmre vagy videóra vesznek. Arra viszont nem készítettek fel, hogy úgy közeledjem hozzá, mint Ózhoz, a nagy varázslóhoz, amit pedig minden látogatójától elvártak.” Az igazságügy folyosójáról Ehrlichmant átkísérték a kettős ajtón, amelyet Hoover személyi testőrei őriztek. Belépett egy szobába, amely tömve volt a Hoover iránti hódolat relikviáival – amerikai sasos** címerképekkel és lángoló fáklákkal díszített plakettekkel, idézetekkel. Az előszoba

* William Butler Yeats: *A Második Eljövétel*. Nagy László fordítása.

** Az *American* vagy *bald eagle* az Egyesült Államok jelképe és címerállata, az egyetlen őshonos amerikai sas; nevét onnan kapta, hogy tollazata a fején, nyakán és farkán fehér (*bald* = kopasz).

egy másik, még hivatalosabb szobába vezetett, amelyet ugyancsak kitüntetések százai borítottak. Innen egy fényesre lakkozott íróasztallal ékes harmadik trófeaterembe vezetett az út. Az asztalnál azonban nem ült senki.

„J. Edgar Hoover nem volt sehol – folytatta az elbeszélést Ehrlichman. – Vezetőm most kinyitott egy ajtót az íróasztal mögött, a szoba hátsó traktusában, és bekísért egy nagyjából három és félszer négyméteres szobába, amelyben maga Hoover terpeszkedett; nagy bőrszékben ült fa íróasztal mögött a szoba közepén. Amikor felállt, nyilvánvaló lett számomra, hogy az íróasztalával együtt egy körülbelül 15 cm magas dobogón áll. Hellyel kínált egy alacsony, vöröses bőrpamlagon, a jobb oldalán. J. Edgar Hoover letekintett rám, és beszélni kezdett.” Egy órán keresztül megállás nélkül beszélt, beleszöve a Fekete Párducokat, az Egyesült Államok Kommunista Pártját, a szovjet kémkedést, a kongresszust, a Kennedy fivéreket és még sok egyebet. Arról azonban kevés mondanivalója volt, amit az elnök szeretett volna hallani: az Új Baloldal radikális frakcióit érintő hírszerzésről.

Ehrlichman a későbbiekben megtanulhatta (ahogyan Nixon is), hogy „az irodát túlságosan is a pletykák, szóbeszéddek és feltételezések kötik le”, amikor kényes politikai természetű hírszerzésről van szó. Még ha egy jelentés poloskán vagy telefonlehallgatáson alapult is, „az információ gyakran nem volt egyéb pusztán hallomásnál, két-háromszoros áttétellel”

Ez volt a helyzet az első bizalmas értesüléssel is, amelyet Hoover 1969. január végén szállított az elnöknek. Nixon 12 órára ebédre hívta a Fehér Házba. A meghívást egy meghökkentő tartalmú memorandum kerestezte az elnöknek címezve. Hoover azt állította, hogy a Fehér Házba akkreditált újságírócsoport egyik régi tagja, Henry Brandon, a londoni *Sunday Times* washingtoni tudósítója, kockázatot jelent a nemzetbiztonságára nézve.

– Felhívtam Hoover urat, és megkérdeztem: – Mi ez az egész? – emlékezett vissza Nixon. Brandont a legkiválóbb külföldi tudósítóként ismerte Washingtonban. A kiváló modorú társasági törtető Henry Kissinger nemzetbiztonsági főtanácsadó barátja volt; Kissinger szívesen töltötte a vasárnapokat Brandon uszodájában.

Hoover azt felelte, hogy az újságíró a gyanú szerint a brit és a cseh titkosszolgálatnak kémkedik, s hogy az FBI bizonyítékokért már évek óta lehallgatja a telefonjait. A közlés bogarat ültetett Nixon fülébe: a riporterek és újságírók lehallgatása lehet a módszer, amelynek révén megtalálják a kiszivárogtatókat és hírforrásait a Fehér Házban.

Néhány nappal később, 1969. február 1-jén Henry Kissinger szigorúan titkos ülésre hívta össze a Nemzetbiztonsági Tanácsot. Nixon visszaemlékezése szerint, aki részt vett a közel-keleti helyzetről szóló értekezleten, „a megbeszélés részletei napokon belül kiszivárogtak a sajtónak. Eisenhower, akit személyesen tájékoztattam a találkozóról, a titkosított külpolitikai információ bármilyen kiszivárogtatását, akár háborús, akár békeidőben, házaárulásnak tekintette.”⁴⁴⁹

Ugyanígy vélekedett Nixon és Kissinger is. Csaknem hetente jelentek meg a Szovjetunióval és Délkelet-Ázsiával kapcsolatos amerikai stratégiát taglaló, olyan pontos és részletes címlapsztorik, mintha egyenesen a Nemzetbiztonsági Tanács üléseinek jegyzőkönyveiből kerültek volna ki. Kissinger számításai szerint a Nixon-adminisztráció első száz napjában huszonegy újságcikk jelent meg, amely az elnök titkos külpolitikájának kiszivárogtatásán alapult. A szalagcímek láttán Nixon majd megpukkadt mérgében: – Mi ez a faszág? Találják meg, ki szivárogtatta ki, és rúgják ki! – Kissinger jól megtanulta, hogyan utánozza főnökét, sőt időnként még túl is tett rajta: – Össze kell zúznunk ezeket az embereket! Ki kell nyírunk őket!⁴⁵⁰

Április 23-án Nixon húsz percen át tárgyalt telefonon Hooverrel, hangosan gondolkodva a kiszivárogtatások forrásának lehetséges betöméséről. Két nap múlva megbeszélésre ült le Hooverrel és John Mitchell igazságügyi miniszterrel a Fehér Házban.

Eskü alatt tett vallomásában Nixon igen tömören fogalmazott a kiszivárogtatások ügyében az Ovális irodában lezajlott megbeszélésről: – Hoover arról informált, hogy... csak egyetlen módja van a [kiszivárogtatás] kezelésének... Felhatalmazása van a lehallgatásokra... lévén a lehallgatás a végső fegyver.⁴⁵¹

– Közöltem Hoover úrral: folytatjuk ezt a programot – emlékezett Nixon, – Behívtam dr. Kissingert, és jeleztem neki: vállalnia kell a felelősségét, hogy ellenőrzi a saját stábját. – Kissinger természetesen eleget tett az utasításnak.

– Itt volt ebben a szobában J. Edgar Hooverrel, John Mitchell-lel, Richard Nixonnal – mondta Peter Rodman, Kissinger asszisztense. – Így szólnak: „Akkor végezzünk néhány lehallgatást.” És J. Edgar Hoover és John Mitchell azt mondja: „Ja, megtehetjük. Bobby Kennedy is mindig ezt csinálta.”⁴⁵²

Kissinger kiválasztotta megfigyelésre azokat, akiket gyanúsnak tartott. Ha Hoover elfogadja, a lehallgatások megkezdődnek. A kiszivárogtatók megtalálásának és a szivárogtatások leállításának felelőssége teljes egészében az FBI-é.

Május 9-én reggel Hoover felvette a telefont, és Kissinger összetéveszthetetlen hangja dörgött benne, rendkívül ingerülten. A *The New York Times* címlapján megjelent cikk miatt dühöngött. Nixon ekkor már egy ideje a semleges Kambodzsa is bombázta, hogy csapást mérjen a Vietkongra és az észak-vietnámi utánpótlási vonalakra. A bombázás a nemzetközi jogot, a cikk pedig a titkosság alapjait sértette meg. Az elnök hazaárulással felérő cselekedetnek tekintette – „olyan kiszivárogtatásnak, amely közvetlenül felelős amerikaiak ezreinek haláláért”.⁴⁵³ Meggyőződése szerint a titokban végrehajtott bombázás megmentheti a Dél-Vietnamban harcoló amerikai katonákat. Ezt tükrözik az igazgató feljegyzései is az elnök szavairól: „Nemzetbiztonság... rendkívül romboló... veszélyes.”

A lehallgatások, amelyeket Kissinger kért, már javában folytak. „Dr. Kissinger közölte, rendkívül nagyra értékeli – írta Hoover és remélte, hogy folytatom, ameddig csak lehetséges, és tönkretesszük azt, aki csinálja, bárki legyen is, ha megtaláljuk, tekintet nélkül arra, kiről van szó.”⁴⁵⁴

Hoover hírszerzési igazgatójára, Bill Sullivanre bízta a lehallgatókészülékek telepítését. Sullivan a kelleténél is készségesebbnek mutatkozott a Fehér Ház utasításainak végrehajtásában. Már évek óta szemet vetett Hoover pozíciójára. Most lehetőséget látott arra, hogy az elnök embereinek teljes figyelmébe őrá irányuljon. Nemigen kérhettek olyasmit, amit meg ne tett volna, hogy kiszolgálja őket. Rövidesen az elnök figyelmét is magára vonta.

A terjedelmes lehallgatási átiratokat és híváslistákat Sullivan „Nem iktatandó” aktákként rejtette el szem elől. Jól elzárva őrizte őket egy irodában, az FBI-központon kívül, Kissingert és katonai tanácsadóját, Al Haig ezredest pedig napi kivonatokkal látta el. Nixon olyan instrukciókkal küldte át Kissingert az FBI-ba, hogy „fejezze ki elismerését Hoover és Sullivan úrnak kiemagasló támogatásukért”, valamint hogy „informálja Hoover urat, miszerint a problémákat részletesen megbeszélte az Elnökkel” végül pedig „kérdesse meg Hoover urat, nincs-e bármilyen további információja vagy útmutatása, amelyről úgy érzi, hasznos volna ebben a nagyon nehéz helyzetben”.⁴⁵⁵

Nixon néhány legközelebbi tanácsadója jól tudta, hogy a lehallgatások a törvényesség szürke zónájába esnek. Nixon viszont úgy vélte, a nemzetbiztonság nevében hatalmában áll, hogy bárki után tetszése szerint kémkedjen. A kongresszus még 1968-ban elfogadott egy törvényt, amely kimondta: az elnök felhatalmazást adhat lehallgatásra abból a célból, hogy az Egyesült Államokat megvédje a külföldi kémektől és felforgatóktól. Csakhogy a szóban

forgó lehallgatások célpontjai nem KGB-ügynökök voltak, hanem tizenhárom kormányhivatalnok és négy újságíró. A következő két évben, noha a kiszivárogtatások folytatódtak, a lehallgatások senkivel szemben szemernyi terhelő bizonyítékot sem fedtek fel. Viszont az első lépéseket jelentették a Watergate felé vezető úton.

1969. május 28-án délután 3 órakor Nixon Hoover mellett foglalt helyet a Fehér Ház ünnepélyes Keleti szobájában. Ökettlen elnököltek az FBI Nemzeti Akadémiája 83. végzős évfolyamának avatásán. A tanfolyamok az amerikai rendészeti parancsnokok és külföldi rendőrfőnökök kiképzését és továbbképzését szolgálták. Percekkel korábban az Ovális irodában Hoover személyesen adott át az elnöknek egy köteg Kissinger-féle lehallgatási átíratot.

A Keleti szobában Hoover aranyjelvényt nyújtott át Nixonnak, az FBI tiszteletbeli tagjává avatva az elnököt, Nixon pedig a jogállamiságról beszélt.

– A problémánk az, hogy örködjünk afelett, hogy szerte Amerikában, a törvényeink – az írott törvények – megérdemeljék minden amerikai állampolgár tiszteletét, s hogy azok, akik a törvényeket végrehajtják – akiknek az a kemény, nehéz, fáradságos, néha veszélyes feladatuk, hogy érvényesítsék a törvényeket –, oly módon teljesítsék a kötelességüket, ami megérdemli a tiszteletet.

„SENKI SEM TUDTA, MI HELYES, MI HELYTELEN”

Ugyanaznap délután Chicagóban egy Bill Dyson nevű fiatal FBI-ügynök éppen arra készült, hogy beavassák egy törvénytelen világ szabályaiba. Tisztán emlékezett erre a napra, amely egy új élet kezdete volt a számára.

A huszonnyolc éves Dyson első szolgálati beosztásának átvételére készült alig két évvel az után, hogy belépett az FBI-ba. Főnöke csupán annyit közölt vele, hogy egy lehallgatással kapcsolatos feladatot kell ellátnia. Nem volt pontosan biztos abban, mi is az a lehallgatás, hogyan működik, és milyen törvények szabályozzák, de követte felügyelő tisztjét egy ablaktalan helyiségbe odalent az iroda épületének gyomrában. Felettese leültette, és így szólt hozzá: – Itt a készüléke.⁴⁵⁶

Délután 4-től éjfélig tartó műszakba osztották be azzal a feladattal, hogy hallgassa le a Diákok a Demokratikus Társadalomért mozgalom, az SDS tagjait. A szervezet hivatalos összejövetelére Chicagóban került sor három héttel

később. Az egyik frakció deklarálta, hogy fegyveres harcot indít az Egyesült Államok kormánya ellen. A nyár folyamán, majd az ősze nyúlóan Dyson végighallgathatta, mint érvelnek, vitatkoznak és szervezkednek a mozgalom tagjai. Tanúja volt egy terrorista banda erőszakos megszületésének.

– Figyeltem őket, hogyan lesz belőlük *Weathermen!** Velük voltam, amikor *Weathermenné* váltak! Izgalmas volt. A történelmet kísértem figyelemmel – mesélte. Csaknem ötven évvel korábban Chicagóban J. Edgar Hoover ügynökei hasonlóképpen kémkedtek az Egyesült Államok Kommunista Pártjának megszületésekor. Dyson most ezt a hagyományt követte.

A *Weathermen* csoport tagjai forradalmároknak tekintették magukat, akik felforgatják Amerikát; víziójukat részben az LSD táplálta és tüzelte. Kommunistának nevezték magukat, de taktikájuk közelebb állt az olasz anarchistákéhoz, akik bombamerényleteket hajtottak végre Washingtonban és a Wall Streeten az első világháborút követő napokban. – Az anarchista nagyon hízelgő jelző számukra – mondta John Kearney, aki a New York-i FBI-iroda titkos 47-es számú osztagát vezette számos bevetésben a *Weathermennel* szemben, s aki ellen később vádat emeltek illegális behatolások miatt. – Terroristák voltak.

Vezetőik fehér bőrű, jó megjelenésű, tanult emberek voltak; egyesek tehető családból származtak. Megpróbáltak fegyveres szövetségre lépni a Fekete Párducokkal. Elutaztak Kubába, és találkoztak az észak-vietnami kormány képviselőivel. Vakfegyelmet dresszíroztak egymásba olyan csoportszellem sulykolásával, amelyet még Mao elnök is megcsodált volna. Harcoltak egymás közt, és együtt aludtak. Dyson pedig megfigyelte őket. – Többet tudtam ezekről az emberekről, mint ők tudtak egymásról. Ha lehallgatáson dolgozol, jó lehallgatáson, ilyen leszel. Velük éltem néha napi huszonnégy órán át, a hét hét napjában – mondta.

Azután a *Weathermen* csoport átalakult *Weather Underground*dá. A nyílt uszításról 1969 őszen fokozatosan áttértek a titkos bombagyártásra. Úgy látszott, felszívódtak. Dyson lehallgatókészüléke elnémult. Az FBI sötétben tapogatózott. A telefonhívások a nyilvános utcai készülékekhez vezettek a lehallgatókat, akik rádió-adóvevőket szereltek fel rájuk. Mindhiába; a nyom kihűlt. Emiatt a félelem hidege futkosott Bill Sullivannek, az FBI

* A *Weathermen* („Meteorológusok”, más néven *Weather Underground*) radikális baloldali szervezet volt.

hírszerzési igazgatójának hátán, aki 1969. szeptember 8-án jelentette: a csoportnak megvan „a képessége arra, hogy sokkal rombolóbb hatással legyen az ország biztonságára nézve, mint a kommunista párt ereje teljében, az 1930-as években volt”.⁴⁵⁷

Chicagóból kiindulva négy vagy több *Weathermen* alkotta titkos sejtek rajzottak szét az országban New Yorktól San Franciscóig. Azon a télen a New York-i frakció három kulcsfigurája felrobbantotta magát egy elegáns házban a nyugati 11. utcában, miközben bombává próbáltak összedrótozni hatvan dinamitrudat, amellyel katonákat akartak megölni a New Jersey állambeli Fort Dixben. A halálos fiasco után a mozgalom még mélyebbre merült az illegalitásba, de Nixon elnöksége alatt néhány havonta újabb és újabb merényletek elkövetéséért vállalt felelősséget. Eszelős kiáltványokkal és látszólag hozzáférhetetlen helyeken, váratlanul elhelyezett bombákkal gúnyt űzött az FBI-ból és a Fehér Házból. Az alig százfős csoport – magjában mindössze egy tucat döntéshozóval és bombagyárossal – a hetvenes évek kezdetén jóformán az örületbe kergette az Egyesült Államok kormányát.

Dyson azonban, aki a csoport ügyeiben időközben az FBI vezető ügynöke lett, szavukon fogta őket: a fenyegetést halálosan komolyan vette, és így tettek a felettesei is. Olvasatukban a föld alól érkező üzenet gyilkos szándékot tükrözött: *Ha nem fejezitek be a háborút, megöljük a kongresszusi képviselőiteket. Megöljük a szenátoraitokat. Megöljük az Elnököt.*

– Képesek voltak bejutni a Capitoliumba, bombát építeni be a falba, és felrobbantani, amikor csak a kedvük tartotta – mondta Dyson. – Bejutottak a Pentagonba... Képesek voltak felhívni és közölni, hogy pontosan öt perc múlva robbanni fog, és fel is robbant öt perc múlva. Ügyességüket tekintve olyan jók voltak, mint bármely terroristacsoport a világon.

Összesen harmincnyolc bombamerényletet hajtottak végre, többnyire kormányzati épületek és bankok ellen. Az FBI egyet sem derített fel közülük.

– Nem tudtuk, hogyan nyomozunk a terrorizmus után. Nem volt elegendő hírszerzési információnk ezekről az emberekről – mondta Dyson.

Ez borzasztó problémát okozott az FBI számára. Válaszul a legdrasztikusabb intézkedéseket hozta. – Egyesek az FBI-ban a következő döntésre jutottak: Lépnünk kell – bármit, csak hogy megszabaduljunk tőlük. Bármit! – mondta Dyson. – Nem megölni őket *per se*, de bármi mehetett. Ha valakit azzal gyanúsítunk, hogy benne van a dologban, le kell hallgatni. Telepítünk mikrofont! Lopd el a postáját! Tégy meg bármit!

Dysonnak azért voltak kérdései a jogszerűséggel kapcsolatban:

– Vajon telepítheték besúgót egyetemi tanterembe? Vagy talán az egész *campus*ra? Beépülhetnek-e valamelyik egyetemi szervezetbe? Mit tehetnek meg? És senki sem szolgálhatott semmilyen rendszabállyal vagy előírással, mert nem voltak... Ennek be kellett következnie, és tönkretett bennünket. A végén oda jutottunk, hogy FBI-ügynököket tartóztattak le. Nem azért, mert rosszat cselekedtek, hanem mert senki sem tudta, mi helyes, és mi helytelen – mondta Dyson.

Balsejtelmek a katasztrófáról látnoknak bizonyultak. Idővel az FBI legfelsőbb parancsnokai Washingtonban és New Yorkban a börtönbüntetés kiáltásaival szembesültek a baloldali veszély ellen folytatott küzdelmük miatt. Ugyanez állt az elnök legközelebbi bizalmasaira is.

„NIXON ELNÖK BELEHAJSZOLTA AZ FBI-T”

1969. október 1-jén Nixon, Mitchell és Ehrlichman vacsorára volt hivatalos Hoover házába. A fehér házi tanácsadó feljegyzést készített a ritka eseményről. Kockált ittak a „kopottas, elhanyagolt, csaknem szegényes nappaliban”; a falakat régi magazinok képei borították, amelyek Hoovert egykori, már halott filmsztárok társaságában ábrázolták. Chilit és steaket ettek az ebédlőben, melyet lávalámpák világítottak meg lila, zöld, sárga és vörös fénnel. Vacsorát követő italra az alagsorban berendezett házi bárpulthoz mentek le; a helyiséget félmeztelen nők képei dekorálták.

A társalgás már érdekesebbnek bizonyult. „Hoover késő éjszakai betörések és illegális házkutatások történeteivel szórakoztatott minket – idézte fel Ehrlichman. – Mesélt az FBI hazai radikálisok és külföldiek ellen végzett műveleteiről, és a reakcióink lelkesek és pozitívak voltak”; Nixon és Mitchell „imádta ezt a témát”. Ettől az estétől kezdve Hoover teljes joggal hihette: az Egyesült Államok elnöke azt várja tőle, hogy használjon fel minden rendelkezésére álló eszközt a veszély elhárítására.

Azon az őszen vagy kétmillió ember vonult fel a háború ellen országszerte. Az FBI nehezen tudott különbséget tenni a Molotov-kockélos kölykök és a felvonulás rendjét biztosító aktivisták között.

Október, november és december folyamán, majd az új évben és az új évtizedben alig telt el nap anélkül, hogy jelentések ne érkeztek volna baloldali

csoportok újabb fenyegetéseiről és támadásairól Amerika legnagyobb városaiban, egyetemeken és számos kisvárosban. Bombák robbantak a New York-i Rockefeller Központban, a megyei bíróság épületénél a Missouri állambeli Franklinben és a seriff hivatalánál a nebraskai Sioux Cityben. A Fekete Párducok tűzharcot vívtak a chicagói rendfenntartókkal, és a rendőrség az FBI támogatásával ellentámadásba lendült, álmukban végezve a Fekete Párducok két prominens vezetőjével. A fegyveres fekete milíciák, köztük a később Fekete Felszabadító Hadsereg (*Black Liberation Army*) néven ismertté vált kis létszámú bandával, szövetkeztek a *Weather Underground* tagjaival. – Rendőröket akartak lelőni és megölni – mondta William M. Baker FBI-ügynök. – Amikor megláttak egy fehér és egy fekete rendőrt együtt járőrözni, a Fekete Felszabadító Hadsereg, azzal a céllal, hogy forradalmat robbantson ki, mindkettejüket lelőtte, majd magára vállalta a felelősséget. Nos, Nixon elnök ebbe hajszolta bele az FBI-t.

Azon a télen Bill Sullivan tudatta a parancsnoki láncsal: immár érvényét veszítette azoknak a műveleteknek a tilalma, amelyeket Hoover korábban „nyilvánvalóan illegálisnak” minősített. Megfogadta, hogy mindent megtesz a *Weathermen* megállítására. Ugyanígy nyilatkozott helyettese, Charles D. Brennan, akit újonnan neveztek ki a belbiztonsági osztály élére. A Fehér Házból óriási nyomás nehezedett rá, hogy védje meg a nemzetet a baloldali „támadásoktól a rendőrség ellen általában és az FBI ellen különösen”.⁴⁵⁸ Elképzelése szerint az FBI-nak a radikálisok jelentette fenyegetéssel „kommandó típusú különítmények létrehozásával” kell szembeszállnia, amelyek terrorakciókat, „többek között gyilkosságokat” követnének el.⁴⁵⁹

Az FBI-ügynökök szerte az országban új hadműveleteket indítottak mind a békés felvonulók, mind az erőszakos militáns csoportok ellen. Egy osztag megpróbált hosszú távon beépülni a szélsőbalba, radikalizálódott vietnami veteránoknak adva ki magukat, akik jól el vannak látva fegyverekkel és drogokkal. Négyen-öten annyira beleélték magukat új életvitelükbe, hogy többet nem is tértek vissza. – Egy csomó renegát – mondta róluk Bernardo Perez FBI-ügynök, akire évekkal később az a nehéz feladat hárult, hogy próbálja megzabolázni őket.⁴⁶⁰

Hoover nem is tudott a politikailag legrázósabb műveletek némelyikéről. 1970. január 1-jén töltötte be hetvenedik életévét. Sullivan és sok vezető beosztású ügynöke úgy látta, hogy felfogóképessége tompul, tekintélye hanyatlik, és egyre kevésbé tudja követni, mi zajlik napról napra az FBI berkein belül.

– Hoovernek fogalma sem volt arról, hogy vannak ott ügynökeink, akik úgy néznek ki, mint a farmernadrágos kölykök, meg az effajta dolgokról a tüntetéseken – mondta Courtland Jones FBI-ügynök, aki a Kissinger-féle lehallgatásokért napi szinten viselte a felelősséget. – Hoover egyedüli reakciója ez volt: „Ki adott erre felhatalmazást?” Teljesen elszakadt a valóságtól. Le kellett volna köszönnie, már évekkel a halála előtt. Az egyetlen dolog, amit nem tett meg, és amit sosem tolerált volna, az volt, hogy kineveljen valakit, aki majd átveszi a helyét.⁴⁶¹

Csupán egyetlen ember állt készen arra, hogy vállalja a kockázatot, és pályázzon Hoover pozíciójára. Csupán egyetlen ember jutott közel az utódláshoz: Bill Sullivan, aki jól ismerte az FBI legrejtettebb titkait.

„MAGÁRA ROGYASZTJA A TEMPLOMOT”

Miután fél évszázadon át szolgált Amerika ellenforradalmi főparancsnokaként, Hoover többé már nem rendelkezett megkérdőjelezhetetlen tekintéllyel és hatalommal.

Ellenségeket szerzett magának a Fehér Házban és az FBI-ban, akik kezdtek összeszedni a bátorságukat, hogy lejárássák. Az elnök és az igazságügyi miniszter már a leváltásáról beszélt. A titkos információ korábban mindig is Hoover hatalmának elsődleges forrása volt, mostanra már elvesztette.

1970. június 1 -jén fatálisnak bizonyuló döntést hozott, melyet később így minősített: „A legnagyobb hiba, amit valaha is elkövettem.” Elhatározta, hogy Bill Sullivant teszi meg az FBI minden bűnügyi nyomozásáért és hírszerző projektjéért felelős legfőbb parancsnokának. Ettől kezdve Sullivan irányította az iroda mindennapi ügymenetét; mámorító hatalmi dózis volt ez egy olyan ember számára, akit sok kollégája csak Crazy (Őrült) Billyként emlegetett.⁴⁶²

Hoover azt hitte róla, hogy lojális hozzá. Egykor valóban az is volt. Csak hogy Sullivan, a *Cointelpro* megteremtője és legfőbb vezetője, a politikai hadviselés nagymestere, mostanra már alaposan felhorzsolódott Hoover egyre nehezebb és határozatlanabb keze alatt, s bizalmasan közölte kollégáival a CIA-ban és kapcsolataival a Fehér Házban, hogy a főnök elvesztette korábbi bátorságát és elszántságát. Helyzetértékelése szerint az FBI vesztesre áll a radikális baloldallal vívott csatában. Itt az ideje tehát annak, javasolta Richard Helms CIA-igazgatónak, hogy „elkezdjünk a változások szele előtt járni ahelyett, hogy azok hajtánának bennünket előre”.⁴⁶³

Most lehetősége nyílt rá, hogy közvetlenül az Egyesült Államok elnöke előtt fejtsse ki álláspontját.

Nixon tudta, hogy Sullivan intézte a Kissinger-féle lehallgatásokat, belefűlve néhány prominens washingtoni újságíró és rovatvezető magas hivatali pozíciókban ülő feltételezett hírforrásaikkal folytatott beszélgetéseibe. Egy évvel korábban, miután az első lehallgatókészülékek telepítése megtörtént, Nixon átküldött az FBI-ba egy Tom Charles Huston nevű huszonkilenc éves, igen ambiciózus és erőszakos fehér házi ügyvédet, hogy lépjen kapcsolatba Sullivannel. Huston korábban katonai hírszerzőtiszt és az Ifjú Amerikaiak a Szabadságért (*Young Americans for Freedom*) nevű konzervatív ifjúsági szervezet egyik vezetője volt; Nixon csupa szeretetből csak „arrogáns gazfickóként” emlegette. Az elnök őrá bízta a Fehér Ház minden hírszerzési kapcsolatának felügyeletét.

Sullivan rájött, hogy az elnöki asszisztens kinyithatja előtte az Ovális irodába vezető ajtót. Miközben 1969–1970-ben titokban mindvégig eszmecserét folytattak, óvatosan megdolgozta Hustont, dicsérve intellektusát és éleslátását, aki viszonozta a nagy elismerést. – Nem hiszem, hogy volt bárki a kormányban, akit jobban tiszteltem volna – mondta Huston.⁴⁶⁴

Nixon nevében Huston sürgette Sullivant: vadássza le az amerikai politikai forrongások külföldi finanszírozóit, és találjon perdöntő bizonyítékot arra, hogy a hazai radikális baloldalt és a militáns feketemozgalmakat a nemzetközi kommunista összeesküvés támogatja, Nixon nagy bosszúságára kérését nem sikerült teljesíteni.

– Nixon elnök hírszerzésbe vetett vágya kielégíthetetlen volt – mondta Deke DeLoach. – Egyre több és több hírszerzési adatot követelt az FBI-tól annak bizonyítására, hogy a zavargásokat a külföldön működő lázadó csoportok okozzák. De nem azok okozták.⁴⁶⁵ – Sullivan pedig óriási nyomást gyakorolt a beosztottjaira. – A sárga földig lehordott minket, mert nem tudtuk bizonyítani, hogy a szovjetek állnak a radikális mozgalmak és a diákzavargások mögött – mondta Jim Nolan, akkor még kezdő fiatal FBI-ügynök, aki egyre feljebb kapaszkodott a ranglétrán. – Tudtuk, hogy nem állnak mögötte. A szovjetek senkitől nem rettegtek volna jobban, mint ezektől a diákoktól.⁴⁶⁶

Sullivan a bizonyíték hiányának kudarcát Hooverre hárította. Közölte Hustonnal, hogy Hoover egy dührohamában minden hivatalos kapcsolatot megszakított a CIA-val és a katonai hírszerzéssel; az iroda nélküli azokat

a kémelhárító képességeket, amelyek a Fehér Ház elvárásainak teljesítéséhez szükségesek; az FBI-nak szabadabb kezet kell kapnia, hogy amerikaiak után nyomozzon, különös tekintettel a huszonegy évesnél fiatalabb diákokra; az illegális házkutatással, poloskával, lehallgatással és megfigyeléssel kapcsolatos korlátozások túlzók. Huston mindezt jelentette Nixonnak, és az elnök készségesen el is hitte. Keservesen panaszkodott tanácsadójának, hogy a szigorúan titkos jelentések, amelyeket külföldi és belföldi ellenségeiről kap, értelmetlen badarságok.

1970 tavaszára Sullivannek már kész terve volt arra, hogyan elégítheti ki az elnök olthatatlan szomjúságát a titkos információk iránt – és hogyan tolhatja előtérbe önmagát Hoover utódjaként. Ahogyan Sullivan csillaga emelkedett a Fehér Házban, úgy kezdett hanyatlani Hooveré.

„MEGSOKSZOROZÓDIK ÉS KORLÁTLAN”

1970. június 5-én Nixon a Fehér Házba rendelte Hoovert és Helmst. Ott volt még Noel Gayler admirális, a Nemzetbiztonsági Ügynökség igazgatója, és Donald Bennett altábornagy, a Védelmi Hírszerző Ügynökség (*Defense Security Agency*) főnöke.

– Az elnök keményen lehordott minket – emlékezett vissza az értekezletre Bennett tábornok.⁴⁶⁷

Tavasszal Nixon külföldön és odahaza egyaránt hadiösvényre lépett. A *campus*okon országszerte tiltakozások robbantak ki, miután betört Kambodzsába, és kiterjesztette a háborút Vietnamban. Az ohioi Kent Állami Egyetemen a Nemzeti Gárda tüzet nyitott a diákokra, és megölt négy hallgatót. Az incidenst május folyamán száznál is több bombamerénylet, gyújtogatás és lövöldözés követte. A *Weathermen* és a Párducok, akiknek vezetői Kubában és Algériában jártak kiképzésen, megmutatták, hogy akkor csapnak le a rendőrörsökre, sorozóbizottságokra és bankokra, amikor csak akarnak.

Az elnök közölte, hogy most „a forradalmi terrorizmus” az Egyesült Államokat fenyegető legsúlyosabb veszély. Harminc évnél fiatalabb amerikaiak ezrei „határozták el, hogy lerombolják társadalmunkat”; hazai eredetű ideológiájuk „ugyanolyan veszélyes, mint bármi, amit Kubából, Kínából vagy Oroszországból importálhatnának. A jó hírszerzés a terrorizmus megállításának legjobb módja” – mondta az elnök.⁴⁶⁸

Nixon „tervet [követelt], amely képessé tesz minket, hogy visszaszorítsuk azok illegális tevékenységét, akik eltökélték, hogy lerombolják társadalmunkat”. Sullivan felvázolta a tervet, amelyen már két éve dolgozott, s amellyel csaknem teljesen fel kívánta oldani a hírszerzési információgyűjtés korlátozását. A Fehér Ház zöldre állította a lámpát a cél megvalósítása előtt.

Sullivan gyors egymásutánban öt értekezletet hívott össze az amerikai kémfőnökök és helyetteseik részvételével.

– Külön-külön a hírszerző közösségben viszonylag kicsik vagyunk, lehetőségeink pedig korlátozottak – közölte a hallgatósággal az FBI-központban június 8-án megtartott első összejövetelen. – Ha viszont egyesülünk, közös potenciálunk megsokszorozódik és korlátlan. Az összehangolt cselekvéssel rendkívül meg tudjuk növelni hírszerzési adatgyűjtő képességünket, és – ebben biztos vagyok – megszerezzük az elnök által elvárt válaszokat.⁴⁶⁹

A régi gárda körében magasra csaptak a remény lángjai. – A megbeszélésekben kiváló lehetőséget láttam arra, hogy visszakapjuk a módszereket, amelyeket szükségesnek tartottunk – mondta Bill Cregar FBI-ügynök, aki kémelhárító programokat irányított a szovjetek ellen külföldön. – És Sullivan is így látta.⁴⁷⁰ – Az akadály pedig, ahogyan mindketten jól tudták, maga Hoover lesz, aki nem volt hajlandó koordinálni az FBI tevékenységét a CIA-val vagy bármely más titkosszolgálatával. Épp ellenkezőleg: olyan alaposan elzárt minden kommunikációs csatornát a partnereivel, hogy Huston és Sullivan kapcsolata volt az egyetlen hivatalos szál, amely az iroda és az amerikai kormányzat többi intézménye között megmaradt.

Az újonnan létrehozott program Huston-terv néven vált ismertté, de elejétől végéig Sullivan műve volt – és elnyerte az Egyesült Államok elnökének titkos jóváhagyását.

A terv előírta, hogy az amerikai titkosszolgálatok működjenek egységes egészként. A közékük emelt falakat le kell bontani. A hírszerzési adatgyűjtés elé az Egyesült Államokban állított korlátozásokat fel kell oldani. Az FBI-ügynökök és partnereik szabadon figyelemmel kísérhetik az amerikai állampolgárok nemzetközi kommunikációját, szorosabb elektronikus megfigyelés alá vonhatják az amerikai disszidenseket, elolvashatják a leveleiket, behatolhatnak az otthonaikba és irodáikba, felgyorsíthatják a kémtevékenységet az egyetemi diákság körében – röviden: folytathatják mindazt, amit az iroda évtizedeken át csinált, de nagyobb mennyiségben, jobb minőségben, valamint a CIA-val és a Pentagonnal együttműködésben.

A terv egybevágott az elnök nemzetbiztonságról vallott filozófiájával: Tégy meg mindent, ami szükséges. Habár tisztában volt vele, hogy a postai küldemények felbontása szövetségi bűncselekmény, az illegális házkutatások pedig egyenértékűek a betöréssel és a rablással, de mégiscsak az információgyűjtés legjobb módszerei voltak. És Nixon úgy vélte, ha az elnök teszi, nem illegális.

Július 14-én Huston bemutatta a tervet a Fehér Házban, és az elnök áldását adta rá. Hoover azonban abszolút nem értett egyet vele. „A plafonon volt mérgében”, mihelyt ráébredt, hogy a terv végrehajtásához neki kell a nevét adnia, nem Nixonnak – emlékezett vissza Sullivan. Az elnök ugyanis nem írt alá semmit; jóváhagyása csak szóbeli volt. – Így egyedül maradok, mintha én lennék az, aki a döntést hozta – mondta Hoover. – Ezentúl nem vagyok hajlandó egymagam vállalni a felelősséget, még akkor sem, ha évenként át meg tettem... Az egész egyre veszélyesebb lesz, és könnyen lehet, hogy rajtakapnak minket.⁴⁷¹

Hoover találkozót kért Nixontól, és fölébe is kerekedett az elnöknek.

Nixon úgy látta, hogy „tekintettel a terrorizmus okozta válságra” a terv egyaránt „indokolt és felelősségteljes”. Azzal is tisztában volt azonban, hogy „nem sokat számít, mit határoztam el vagy hagytam jóvá”, ha Hoover megköti magát. „Még ha egyenesen utasítanám is, noha kétségtől kívül végrehajtáná, rövidesen tenne róla, hogy jó okom legyen visszakozni. Sőt meg az a halvány esélye is felmerült, hogy tiltakozásul benyújtja a lemondását.”⁴⁷²

Hoover nyomatékos rábeszélésére Nixon végül visszavonta a tervet. Belső köre ekkor kezdte lejáratni az igazgatót mint aki megbízhatatlan szövetséges a forradalmi terrorizmus elleni harcban. „Hooverrel végre már közölni kéne, ki az elnök – morgott Huston Haldemannek augusztus 5-én. – Teljesen ésszerűtlen lett, és magatartása ártalmas belföldi hazai hírszerző műveleteinkre nézve... Ha eléri, amit akar, úgy fog kinézni, hogy nagyobb a hatalma, mint az elnöknek”⁴⁷³

A Fehér Ház új jogtanácsosa, a harmincegy éves John W. Dean magára vállalta, hogy megmenti a tervet. Együttműködött Sullivannel. Hoover véleménye dacára az elektronikus megfigyelések és a tilalmas behatolások száma növekedett. Az FBI már a tizenennyolc évesek körében is új informátorok beszerzésébe kezdett. A baloldal ellen irányuló titkos operatív műveletek hatósugara kiterjedt. (Az FBI-ban létrejött egy kicsi, de létszámában egyre növekvő ügynökség, amelynek tagjai pontosan

úgy néztek ki, úgy öltözködtek és úgy viselkedtek, mint célszemélyeik; sajátos bajtársi viszonyt és közösségi szellemet alakítottak ki maguk között; Szakállasok, Feketék és Szabadszájúak [*Beards, Blacks and Broads*] névvel illették magukat.)

A hírszerző műveletekről időnként Sullivan döntött, máskor Mitchell igazságügyi miniszter utasítására, megint máskor magának az elnöknek a parancsára mentek végbe.

Az FBI leghatékonyabb fegyverének ellenőrzése kezdett átcuszni Hoover kezéből Nixon csatlósainak kezébe, akik úgy képzelték, hogy a nemzetbiztonság ideája felülírja a jogállamiság eszméjét. Legfőbb missziójuknak az elnök újraválasztását tekintették.

„ÖSSZECSAPÁSHOZ VEZETHETNEK”

Az elnök kezdte fontolóra venni Hoover kiszorítását a hatalomból. „Mitchellnek és nekem kétórás megbeszélésünk volt az E-kel – jegyezte fel Haldeman a naplójába 1971. február 4-én. – Megbeszéltük az J. Edgar Hoovert érintő összes problémát, és hogy maradjon-e.”⁴⁷⁴

Nixon körmönfont stratégiát választott. Közölte Mitchell-lel: élessze újjá az Igazságügyi Minisztérium Belbiztonsági Osztályát Robert Mardian miniszterhelyettes vezetése alatt. Mardiant Hoover személy szerint megvetette, habár buzgó antikommunista volt. Az elnök utasította Mardiant és Sulivant, hogy gyorsítsák fel a hírszerzési műveleteket a baloldallal szemben úgy, „ahogyan Edgar csinálta”. Múlt időben kezdett tehát beszélni Hoover-ről. Jól tudta: utasításai „össze csapáshoz vezethetnek – írta Haldeman. – Az E egyértelművé tette, hogy Hoover helyébe mást kell ültetni még Nixon első ciklusának lejárta előtt. Ezt olyan formában kell Hoover tudomására hoznunk, ami rábírja a lemondásra.”

Az igazságügyi miniszter puhatolózni kezdett a Hoover utódlására számba jöhető jelöltek után. A legerősebb kandidátus Sullivan volt, de őt Mitchell gátlástalan törtetőnek, befolyásos nevekkal dobálózó karrieristának tartotta. Hoover beosztottjai közül még legalább hárman mesterkedtek az állás megszerzésén. Az igazságügy folyosóin és irodáiban rosszindulatú pletykák és szóbeszéddek keringtek. – Őt ízben is visszahallottam, hogy Hoovert kirúgják – mondta Mardian.⁴⁷⁵

Mialatt ellenségeinek egyre növekvő táborra a Nixon-adminisztráción belül szervezkedett, hogy kitúrja a helyéről, Hoover baloldali ellenlábasai pusztító és demoralizáló támadást intéztek egyenesen az iroda titkossága és hatalma ellen: az FBI kárára hajtottak végre illegális házkutatást. 1971. március 8-án éjjel a pennsylvaniai Mediában egy tolvajbanda betört az FBI kétszemélyes irodájába a megyei bírósággal átellenben. A Philadelphiához közel eső békés kertváros irodájának üvegajtáját feszítővassal feltörték. Könnyű dolguk volt; a 204-es szobába az FBI nem szereltetett biztonsági rendszert az akták védelmére. Az iratgyűjtőkből legalább nyolcszáz dokumentumot elloptak. A magát Az FBI Tevékenységét Vizsgáló Civil Bizottságnak (*Citizens' Commission to Investigate the FBI*) nevező csoport sosem adott magyarázatot arra, miért éppen a média hivatalt választotta célpontul. Barry Green, akinek a családja az irodaházat üzemeltette, hajnalban arra érkezett meg, hogy FBI-ügynökök és rendőrök „futkosnak fel-alá a helyszínen, megpróbálván megfejtetni, hogyan is történhetett a betörés, és vajon ki követhette el – emlékezett vissza. – Ki merészel betörni egy FBI-irodába? Olyan ez, mintha valaki az oroszlán barlangjába akarna behatolni.”⁴⁷⁶

Hoover úgy reagált a lopásra, mintha ki akarták volna tépni a szívét. Azt gyanította, hogy a tolvajok szövetségben állnak a két radikális katolikus pappal, Dániel és Philip Berrigannel, akik ültek már sorozási akták megsemmisítése miatt; maga Hoover nyilvánosan is megvádolta őket (gyenge lábon álló bizonyítékok alapján), hogy összeesküvést szőttek Henry Kissinger elrablására. Biztosította a Fehér Házat, hogy a letartóztatások a küszöbön állnak, az egész országra kiterjedő és legalább hat évig tartó nyomozás ellenére azonban a betörés miatt soha senki ellen nem emeltek vádat. Az ügyet nem sikerült felderíteni.

Az FBI Tevékenységét Vizsgáló Civil Bizottság lemásolta az ellopott iratokat, majd megküldte őket kongresszusi képviselőknek és a sajtónak. Hetekig, esetenként hónapokig is eltartott, mire az újságírók kezdték megérteni a dokumentumokat: részint töredékes feljegyzéseket azokról a titkos FBI-akciókról, amelyek során informátorokkal beépültek huszonhárom főiskolai *campus*ra, részint pedig a Fekete Párducok philadelphiai helyi csoportjának lehallgatását rögzítő átiratokat. Egy évbe is beletelt, mire egy újságíró nagy és összehangolt erőfeszítések árán végre megfejtette az aktákon szereplő *Cointelpro* szó jelentését, hiszen a fogalom az FBI falain kívül ismeretlen volt.

Hoover kétségbeesett erőfeszítésében, hogy megőrizze az FBI legféltettebb titkait a nyilvánosságtól, hat héttel a mediai betörés után megálljt parancsolt a *Cointelprónak*. Így több száz művelet hamvába holt, amelyek döntő többsége a baloldal ellen irányult. Szellemi atyjuk, Sullivan, nem tudott hova lenni mérgében. Közölte szövetségeseivel, hogy Hoover kivonta a forgalomból a leghatékonyabb fegyvert, amelyet az iroda ellenségei bomlasztására, lefegyverzésére és megsemmisítésére valaha is bevetett.

Nixon azonban néhány héttel később újjáélesztette a program célkitűzéseit.

„KAPJUK EL A ROHADÉKOKAT”

Az újonnan beszerelt fehér házi hangszalagok már javában forogtak, és rögzítették a régi barátságot és az új keletű súrlódásokat Nixon és Hoover között.

Május 26-án az Ovális irodában emlékeit felidézve Hoover beszélt arról a gyűlöletről, amelyet Johnson elnök és Robert F. Kennedy igazságügyi miniszter táplált egymás iránt. Elmesélte: 1964-ben figyelmeztette az elnököt, hogy Kennedy megpróbálja „elorozni a jelöltséget Lyndontól” a Demokrata Párt országos konvencióján*. – Emiatt kerültem rossz viszonyba Bobbyval – tette hozzá Hoover.

Ezután Nixon utánozni próbálta LBJ hangját és beszédmódját: – Aha, szóval nem lehettem vóna elnök J. Edgar Hoover nélkül. Oszt’ ne hagyd má’, hogy ezek a bitangok elkaptyanak.

Mindketten jót mulattak a tréfán.⁴⁷⁷

A nap folyamán később Nixon telefonon közölte Hooverrel: tegyen meg minden tőle telhetőt, hogy elfogják a Fekete Felszabadító Hadsereg két orvlövészét, akik New Yorkban lelőttek két rendőrt.

– Minden nemzetbiztonsági információt meg kell szereznünk, korlátozás nélkül – mondta Nixon. – Oké? És közölje az igazságügyi miniszterrel, hogy ezt javasoltam – nos, *parancsoltam* –, maga pedig végrehajtja. Oké? Nem ért egyet velem?

– De, teljes mértékben egyetértek – válaszolta Hoover.

– Istenemre, kapjuk el a rohadékokat – mondta az elnök.

* Az országos konvenció az elnökjelöltő kongresszus.

– Minden erőmmel rajta leszek a dolgon – válaszolta Hoover.

– Vessen be mindent, amije csak van – mondta Nixon, – Megfigyelés, elektronikus meg minden.⁴⁷⁸

Az elnök felidézte a nemzetbiztonsági mantrát, Hoover pedig a rituálé szerint válaszolt rá.

Két héttel később a *The New York Times* közölni kezdte a *Pentagon Paperst*, a vietnami háború történetét dokumentáló, szigorúan titkos iratgyűjteményt. A dokumentumokat Daniel Ellsberg tulajdonította el, aki a Védelmi Minisztérium megbízásából civil elemzőként dolgozott az anyagon. Ellsbergből elhivatott háborúellenes aktivista lett, és már hosszú hónapok óta próbálta kiszivároztatni az iratok tartalmát. Hoover és Sullivan gyorsan azonosította is mint legfőbb gyanúsítottat.

Június 17-én Haldeman közölte az elnökkel, hogy feltételezése szerint a Brookings Institution nevű washingtoni agytröszt és kutatóintézet esetleg rendelkezik olyan iratokkal, amelyek bizonyítékként szolgálhatnak Ellsberg ellen. Nixon kapott az ötleten, hogy lopják el őket. – Emlékszik még Huston tervére? *Valósítsa meg!* – mondta az elnök. – A szentségit neki, jusson be, és szerezze meg azokat az aktákat. *Robbantsa fel a széfet, és szerezze meg!*⁴⁷⁹

Nixon annyira akarta a politikai információt, hogy betörőkből és lehallgatókból életre hívta saját külön bejáratú fedett osztagát. Felhatalmazást adott egy olyan titkos fehér házi egység létrehozására, amely képes végrehajtani ilyesfajta küldetéseket. A csoport a *Plumbers* (Vízvezeték-szerelők) becenevet kapta, mivel kezdetben azokat a lyukakat kellett betömnie, amelyekből az elnököt bosszantó kiszivárogtatások származtak. A *Plumberek* illegális behatolásokat, lehallgatásokat hajtottak végre és dezinformációs kampányokat vezettek az elnök megbízásából.

Szellemi vezértük egy G. Gordon Liddy nevű különös zseni volt. 1957 és 1962 között öt évet húzott le Hoover FBI-jában, miközben a felügyelői tisztségig kapaszkodott fel a központban, ahol jól kitanulta a *Cointelpro* sötét fortélyait. Fedőfoglalkozás gyanánt a Nixon újraválasztására alakult bizottság, a *Committee to Re-elect the President* általános jogtanácsosaként alkalmazták; a bizottságnak John Mitchell volt az elnöke. Liddy számos munkatervet dolgozott ki, amelyeket személyesen nyújtott be az igazságügyi miniszter hivatalában. Többek között egymillió dollárt igényelt olyan titkos ügynökök felfogadására, akik elrabolnák a háborúellenes mozgal-

mak vezetőit, és Mexikóba repítenék, eltüntetve a szem elől őket, aztán csapdába csalnának liberális politikusokat, prostituáltak segítségével, akik bepoloskázott lakóhajókra invitálnák őket légyottra, informátorokat építenének be Nixon ellenfeleinek kampánystábjába, és lehallgatnák a Demokrata Párt apparátusát az 1972. évi elnökválasztási kampányban. Az emberrablás és a zsarolás ötletét Mitchell elvetette – ahogy visszatekintve fogalmazott, legszívesebben kívágta volna Liddy az ablakon –, de a terv kémkedési elemei megmaradtak, és be is vetették őket.

Csak hogy Liddy a kezdetektől mindvégig eltolt minden akciót. Első küldetésén betörték Ellsberg pszichiáterének irodájába, de terhelő dokumentumok nélkül kényszerültek távozni. Utolsó küldetésekor pedig, kilenc hónappal később, bepoloskázták a Demokrata Párt főhadiszállását a Watergate-irodaházban, ahol őt és tettestársait, akik mindannyian az FBI és a CIA korábbi ügynökei voltak, tetten érték.

– Miért Watergate? – vetette fel a kérdést Ed Miller FBI-ügynök, sok-sok illegális behatolás veteránja, aki rövidesen Sullivan utódjaként a rangban harmadik posztra avansált az iroda parancsnoki láncolatában. – Sullivan Fehér Házra gyakorolt befolyása miatt... Beleszerettek a tilalmas behatolásokba mint hatékony nyomozó technikába. És ez akkor volt, amikor a Fehér Ház elhatározta, hogy létrehozza a sajátját [betörőcsapatát].⁴⁸⁰

Ha Hoover nem hajlandó elvégezni a piszkos munkát, amelyet az elnök végre akart hajtatni, Nixonnak magának kell megtennie.

„ÓRIÁSI ZÚRZAVART OKOZNA”

Az elnök azért hozta létre a *Plumberek* csapatát, mert úgy látta, Hoover elvesztette elszántságát a politikai hadviselésre. A Nixon ellen három évvel később indított *impeachment* vádpontjai közül jó néhány az FBI-jal szembeni frusztrációja, a titkok iránti olthatatlan vágya (amit Hoover többé már nem elégített ki), az ebből eredő poloskázás és betörések következményeként fogalmazódhatott meg.

A kenyértörést Nixon és Hoover között a *Pentagon Papers*-ügy hozta el. Ellsberg, miután egy időre illegalitásba vonult, 1971. június 28-án feladta magát. Az 1917-es kémkedési törvény alapján az FBI hivatalból köteles volt pert indítani ellene. Ha bűnösnek találják, élete hátralévő részét börtönben

tölti. – Hoover azonban nem volt hajlandó nyomozni – mondta Nixon.
– Ezért folytattuk le a nyomozást itt. Ilyen egyszerű volt.⁴⁸¹

A szervezkedés J. Edgar Hoover elmozdítására már másnap kezdetét vette.

A végkifejlet egy „bizarr sztorival” kezdődött, ahogyan Nixon mesélte:

– Edgar Hoover megtagadta a nyomozást, mert Marx – Marx lánya a felesége volt annak a gazember Ellsbergnek. – A gazember apósa persze nem Karl Marx volt, sem pedig Groucho Marx*, ahogyan Nixon rámutatott, hanem Louis Marx, a vagyonos játékgyáros, aki minden évben jelentős összeggel támogatta Hoover karácsonyi jótékonyági alapítványát. Az iroda központjában az FBI baráti körének hivatalos névsorában is szerepelt. Sullivan és hírszerzési osztályvezetője, Charles Brennan úgy döntött, hogy az Ellsberg-ügyben ki kell hallgatni Marxot, s ő készen is mutatkozott tanúskodni a veje ellen. Hoover azonban nemet mondott. A kihallgatás ennek ellenére mégis lezajlott, Hoover pedig rövid úton eltávolította Brennant a Hírszerzési Osztály éléről.

A feldühödött Sullivan megpróbált lázadást szítani az FBI vezetői között. Haragjáról órákon belül értesült a Fehér Ház és az igazságügyi miniszter. Június 29-én Mitchell közölte az elnökkel, hogy forradalom van kitörőben az irodában.

– Fegyelmi szempontból Hoovernek igaza van. Ami a döntését illeti, abban tévedett – mondta Nixon Michellnek. – Egyszerűen nem teheti meg – és valóban úgy érzem, hogy ezt közölnie kell vele nem teheti meg, miközben holnap beszédet mondok az FBI-avatáson, és miközben itt van ez az Ellsberg-ügy is – nem tehet semmi olyasmit, ami viszályt kelt az FBI sorai-ban. Ez óriási zűrzavart okozna. Azt fogják mondani: „Ez a dilis öregember már megint csinált valamit”, látja. Ezt gondolom erről.⁴⁸²

– Nos, nem hiszem, hogy bármi kétség lenne efelől, elnök úr – válaszolta Mitchell. – Ami őt illeti, azt hiszem, ez az utolsó csepp a pohárban.

Nixon most üzenetet fogalmazott meg Hoover számára: – Mondja meg neki a következőt: „Beszéltem az elnökkel, és Edgar, ő nem szeretné kínos helyzetbe hozni magát egy fegyelmi ügyben, ahol felülbírálja az igazgatót, de *nagyon* mélyen érinti a dolog. Átjön ide az FBI-ba, tudja, és végül is mi... – és ő jól tudja, hogy a fegyelem fontos dolog, de nagyon mélyen érinti, hogy nem szabad az Ellsberg-üggyel foglalkozni, s ez ok legyen széthúzásra az irodában. Ez tényleg óriási zűrzavart okozna.” Jó lesz ez így?

* Népszerű amerikai színész, humorista, film- és tévésztár (1890–1977).

– Igen, uram. Megpróbáljuk ezen a módon, és meglátjuk, mire megyünk. Remélem, nem gorombul be, és nem hagyja ott a nyáját – válaszolta Mitchell.

Mire Nixon: – Hát, ha megteszi, én készen állok.

A Legfelsőbb Bíróság június 30-án úgy döntött, hogy a sajtónak joga van közzétenni a *Pentagon Paperst*. A határozat akkor született meg, amikor Nixon éppen Hoover dicséretét zengte az FBI-akadémia száz végzős hallgatója előtt.

– Fiatal kongresszusi képviselőként dolgoztam vele és másokkal a Szövetségi Nyomozó Hivatalban különböző felforgató elemek ellen ebben az országban folytatott nagyobb nyomozásokban. Hadd mondjak önöknek valamit. Bárki, aki erős, bárki, aki harcol azért, amiben hisz, bárki, aki a sarkára áll, amikor kemény idők járnak, óhatatlanul ellentmondásos. És mondhatom, hogy ami őt illeti, lehet szó ellentmondásosságról, de az amerikai nép nagy többsége támogatja Hoover urat.⁴⁸³

A kérdés az volt, Nixon és Hoover még mindig támogatja-e egymást. Másnap telefonon beszéltek, és Nixon megkérdezte Hoovert, mit jelent a Legfelsőbb Bíróság döntése az Ellsberg-ügy további menetére nézve.

NIXON ELNÖK: Hogy ítéli meg a dolgot a közvélemény szempontjából, Edgar? Csak tudni szeretném.

HOOVER: A megítélésem a közvélemény szempontjából az, elnök úr, hogy abszolút csendben kellene maradnia az ügyben.

NIXON ELNÖK: Maga így tenne?

HOOVER: Én igen... És azt hiszem, borzasztó óvatosnak kéne lennünk abban, hogy mit teszünk ennek az Ellsberg manusnak az ügyében. Mert ezek már megint mártírt fognak csinálni belőle. Az országban az egész sajtó természetesen azzal áll majd elő, hogy ő egy mártír. És annak fényében, amit a Legfelsőbb Bíróság mondott, kétlem, hogy el tudjuk ítéltetni.

Az elnök dühös volt.

– Beszéltem Hooverrel tegnap este, és Hoover nem hajlandó olyan erővel utánajárni az ügynek, ahogyan szeretném – panaszkodott Nixon Haldemannek. – Van valami, ami visszatartja.

– Úgy érzi, az FBI nem igazán erőlteti a dolgot? – kérdezte Haldeman.

– Ja, különösen a konspirációs oldalát – felelte Nixon. – Utána akarok járni mindenkinek. Engem nem igazán érdekel Ellsberg, de utána kell járnunk mindenkinek, aki tagja az összeesküvésnek.

Nixon a lelke legmélyéig hitt abban, hogy mérhetetlenül nagy baloldali ármánnyal kell szembenéznie. Olyan erők sorakoznak fel ellene, amelyek a kommunista diktatúrák titkosszolgálataitól a Demokrata Párt liberális szárnyáig terjednek, és a küzdelem tétje a nyugati civilizáció léte vagy nemléte. Július 6-án beszédet mondott a lapok és televíziós társaságok igazgatói előtt az Országos Levéltár fenséges oszlopsoros épületében, ahol az Egyesült Államok Alkotmányának eredeti példányát őrzik.

– Amikor ezeket az oszlopokat látom – mondta az elnök arra gondolok, mi történt az ókori Görögországgal és Rómával. Elvesztették élniakarásukat – mondta. – Megadták magukat a dekadenciának, amely lerombolja a civilizációt. Az Egyesült Államok közelít ehhez az állapothoz.

„BAROMI NAGY ÖSSZETŰZÉS”

Bill Sullivan ultimátumot adott: Hoovernek mennie kell. Felkereste Robert Mardiant az Igazságügyi Minisztérium belbiztonsági osztályán. Veszedelmes fegyvert vitt magával: két tömött aktatáskát a Nixon asszisztenseiről és újságíróiról készült Kissinger-féle titkos lehallgatások átirataival és kivonataival. A lehallgatások jogszerűsége erősen vitatható volt, az viszont kétségen felül állt, hogy politikailag robbanásveszélyesek.

Sullivan közölte azt a megdöbbenő, ámde valószínűtlen feltételezését, hogy Hoover az Egyesült Államok elnökének zsarolására használhatja fel a dokumentumokat. A mélyen felzaklatott Mardian felhívta a Fehér Házat, az elnök pedig a legmagasabb fokozatú riadókészültségbe helyezte magát.

„Az E beleegyezett abba, hogy holnap találkozik J. Edgar Hooverrel, és kieszközli a lemondását” – írta naplójába Haldeman szeptember 17-én. A nap folyamán azonban Nixonnak inába szállt a bátorsága. Elhalasztotta a találkozót, és megpróbálta meggyőzni az igazságügyi minisztert, beszélje rá az igazgatót: lépjen le magától a hetvenhetedik születésnapján, 1972. újév napján. Mitchell visszadobta a labdát, mondván: Hoover az elnökön kívül senkitől sem fogadja el ezt az utasítást.

Nixon, aki rettegett a beszélgetéstől, meghívta reggelire Hoovert a Fehér Házba szeptember 20-án fél kilencre. Az igazgató remek alakítást nyújtott. „Megpróbálta bizonyítani, hogy a kora ellenére még mindig, fizikailag, szellemileg és érzelmileg egyaránt alkalmas a folytatásra – írta Nixon az em-

lékirataiban. – Igyekeztem rámutatni olyan tapintatosan, óvatosan és ravaszul, amennyire csak tudtam, hogy okos és előrelátó politikusként fel kell ismernie: a[z ellene indított] támadások csak sokasodni fognak.” Túlzott óvatosságával azonban nem ért célt: „Mindenekfelett azt akarom látni – válaszolta Hoover hogy önt újraválasztják 1972-ben. Amennyiben úgy érzi, hogy csökkenti az újraválasztási esélyeit, ha az iroda élén maradok, azonnal tudassa velem.”

Az elnök feladta. Haldeman feljegyzései szerint „a nap vége felé talált időt arra, hogy beszámoljon nekem nagyon-nem-hivatalos reggeliéről J. Edgar Hooverrel. Azt mondta, most »nem megy« a dolog. Hoover nyilvánvalóan nem kapta be a horgot, és továbbra is megmarad politikai tényezőnek. Úgy érzi, sokkal jobb az E-nek, ha így tesz. Azután majd a jövőben bármelyik pillanatban visszavonul, amikor az E úgy érzi, hogy ez politikailag szükséges.”⁴⁸⁴

Tíz nap múlva Hoover azonnali hatállyal kirúgta Sullivant, sőt kizárta az FBI-központi irodájából. Döntését azzal indokolta, hogy úgy találja, Sullivannek elment az esze. Még Sullivan hűséges beosztottjai is hajlottak arra, hogy egyetértsenek Hooverrel. „Elképzelték, hogy mentálisan összeomlott – jegyezte fel Ray Wannall, az FBI egyik vezető hírszerzési felügyelője, aki 1947 óta ismerte Sullivant –, amit talán az a rögeszméje okozott, hogy ő legyen az FBI igazgatója.”⁴⁸⁵

Azon a napon, amikor távozni kényszerült, Sullivan hiába igyekezett biztonságba helyezni az aktáit, többek között annak a gyalázkodó névtelen levélnek a másolatát, amelyet Martin Luther Kingnek küldött, más öt terhelő dokumentumokkal együtt. A folyosón összefutott azzal az emberrel, akit Hoover az ő helyére választott ki: Mark Felt, a magas, behízelt, modorú, harminckét éves FBI-veterán éppen azokat lehallgatási átiratokat kereste, sikertelenül, amelyeket Sullivan ellopott. Felt határozottan úgy vélte, hogy Sullivan renegáttá vált, foggal-körömmel próbált felkapaszkodni a hatalomba, „kihasználva a Nixon-adminisztráció paranoiáját és politikai kényszerképzetét”.⁴⁸⁶

Felt Júdásnak nevezte Sullivant; csaknem öltre mentek egymással. A fel-dühödött Sullivan utoljára lépett ki az iroda épületéből.

Felt azonnal felkereste Hovert a legfelső szentélyében, és tájékoztatta a folyosói marakodásról. Hoover meghallgatta, szomorúan csóválta a fejét, és kibámult az ablakon. Már régóta tartott a belső árulástól. „Vannak itt néhányan, akik képesek volnának lerombolni mindent, amit az évek során fel-

építettem” – írta korábban egy feljegyzésében.⁴⁸⁷ Felt most először láthatta Hoovert olyannak, amilyen valójában volt – elszigetelődött öregembernek, magányosan fent a csúcson, aki többé már nem sütkérezhetett a hízelgésben, és félt a jövőtől.

Az FBI körüli csatározás fokozódott. Az Ovális irodában október folyamán lezajlott alábbi heves vitában is Hoover sorsa került terítékre:

MITCHELL: Azután itt vannak ezek a szalagok, a regisztrációs nyilvántartások* és egyebek, odaát Mardian széfjében, arról a háttérnyomozásról, lehallgatásról, amit Kissinger stábjáról csináltunk, az újságírókról és így tovább...

EHRlichman: Megvan az összes FBI-kópia.

MITCHELL: Hoover tüvé tesz mindent odaát, hogy megpróbálja megszerezni őket... Menekítsük ki őket Mardian irodájából, mielőtt Hoover felrobbantja a széfet?...

EHRlichman: Hoover nagyon ingatagnak érzi a helyzetét, ha nincs meg a saját másolata azokról a dolgokról, mert az természetesen előnyt adna neki Mitchell-lel és önnel szemben – és mert ezek illegálisak... Az ügynökei szétrajzottak a városban, kikérdezik az embereket: megpróbálnak rájönni, hogy hol vannak...

NIXON ELNÖK: Még a sajátja sincs meg neki?

EHRlichman: Nem, tudja, nálunk vannak. Sullivan fújta meg őket, és Mardiannak adta.

MITCHELL: ...Hoover nem fog odajönni hozzám, és beszélni velem erről. Ott van neki a Gestapója mindenfelé... Csak azt akarom mondani, hogy muszáj már egyszer ráncba szednem, ami baromi nagy összetűzéshez vezethet... Nem tudom, hogyan fogjunk hozzá, hogy ismét fontolóra vegyük-e Hoover urat és a távozását, vagy csak egyszerűen rontsak rá...

NIXON ELNÖK: Nézetem szerint le kéne mondania, amíg fent van a csúcson, mielőtt probléma lesz belőle... Enyhén szólva már túl öreg.

MITCHELL: Egyre szenilisebb, ami azt illeti.

NIXON ELNÖK: Az ördögbe is, el kéne már onnan takarodnia. Nos hát, talán, amit hogy is mondjam, kétlek, nem tudom, talán, talán idehívhatnám, és rávehetném a lemondásra.

* Ti. arról, ki mikor és kihez érkezett a Fehér Házba, és mikor távozott.

MITCHELL: Akkor hát vállalom ezt az összetűzést?

NIXON ELNÖK: Ha mégis megy, a saját jószántából kell mennie. Ez az, amit el akarunk érni. És ezért vagyunk ilyen rohadt nagy gondban... Azt hiszem, itt marad százéves koráig. Azt hiszem, imádja... Imádja.

MITCHELL: Addig marad, míg ott nem temetik el.⁴⁸⁸

Haldeman, Ehrlichman, Mitchell és Dean egy emberként győzködte az elnököt, hogy penderítse ki az öreget.

Nixon elnökségének legkockázatosabb pontjához érkezett. Nemigen engedhette meg magának, hogy elveszítse Hoover lojalitását. Vajon mi mindenre képes az igazgató, hogy megtartsa a hatalmát? A zsarolás eshetősége Damoklész kardjaként lebegett a feje felett.

– El kell kerülnünk azt a helyzetet, amelyben nagy durranással távozna – mondta Nixon. – Lehet, hogy olyan emberrel van dolgunk, aki inkább magára rogyasztja a templomot, meg énám.⁴⁸⁹

Az a gondolat, hogy Hoover megbuktathatja az Egyesült Államok kormányát, valóban rendkívüli vízió volt. Nem is hagyta nyugodni az elnököt. – Úgy értem, hazafinak tartja magát, de most úgy tekint magára, ahogyan McCarthy tette – mondta Nixon. Vajon megpróbálja-e ledönteni a nemzetbiztonság pilléreit, miként McCarthy szenátor?

Majd remek ötlete támadt. Mi lenne, ha visszahoznák Sullivant?

Ehrlichmannek tetszett az ötlet. – Sullivan volt az, aki végrehajtotta az ön összes utasítását a titkos lehallgatásokra – emlékeztette az elnököt.⁴⁹⁰

NIXON ELNÖK: Beköp minket?

EHRlichman: Ez attól függ, hogy bánunk vele...

NIXON ELNÖK: Tehetünk érte valamit? Azt hiszem kellene.

EHRlichman: Amit akar, természetesen, az a védelem. Tulajdonképpen kirúgták, és amit akar, az annak a joga, hogy tisztességgel vonulhasson nyugdíjba és így tovább. Azt hiszem, ha ön bármit is tenne Sullivanért, Hoover megsértődne. Épp most, ennek a megegyezés részének kellene lennie...

NIXON ELNÖK: Baromi jó munkatárs lenne...

EHRlichman: Felhasználhatnánk... Az információk egész tárházával rendelkezik, és el tudna végezni mindenféle hírszerző és egyéb munkát.

Nixon időről időre vissza-visszatért a gondolathoz, hogy Sullivant tegye meg az FBI igazgatójának. – Egy profit kell odatenünk arra az istenverte helyre. Sullivan a mi emberünk – mormogta egyszer.⁴⁹¹

„MEGÖLHETTE VOLNA”

Azon a napon, amikor az igazgató jövőjéről szóló vita kezdetét vette a Fehér Házban, megérkezett Hoover otthonába Sullivan heves kirohanásokban bővelkedő levele. Tartalmát tekintve valahol a *Dear John letter** és egy öngyilkosjelölt búcsúlevele között helyezkedett el. „A teljes szakítás önnel valóban gyötrelmes volt a számomra” – kezdődött a levél. Írója azonban kötelességének érezte, hogy kimondja, „ennek oka az a rombolás, amit ön visz végbe az irodában és az iroda munkájában”.

Ezután huszonhét számozott bekezdésben sorolta fel a vádakát, mintha egy büntetőper vádiratát részletezné. Egyes pontok Hoover faji előítéleteivel foglalkoztak; az FBI ügynöki állománya 99,4 százalékban fehér bőrű (és száz százalékban férfi). Némelyek azt taglalták, hogyan használta és használja Hoover az iroda pénzét arra, hogy az életét kidekorálja és az otthonát felcicomázza. Mások azt a kártételt vetették a szemére, amelyet az amerikai hírszerzésnek okozott, amikor megszakította a kapcsolatokat a CIA-val. Végül pedig voltak pontok, amelyek csaknem hazaárulással vádolták.

„Ön véget vetett a legfőbb programunknak, amelyet arra terveztünk, hogy azonosítsuk és semlegesítsük az ellenséget – írta Sullivan, utalva a *Cointel-próra* és az FBI „fekete táskás” műveleteire a külföldi követségeken. – Jól tudja, milyen nagyszámú illegális ügynök operál csak a keleti parton. Eddig a hétig azonban, a hétig, amikor örökre elhagyom az FBI-t, *egyetlenegyvet sem* azonosítottunk közülük. Az illegális ügynökök, amint tudja, egyebek mellett azzal foglalkoznak, hogy megszerezzék védelmünk titkait, arra az esetre, ha katonai támadás érne bennünket, s ezért a védelmünk egyenlő lesz a semmivel. Hoover úr, gondolkodik ön egyáltalán? Valójában képes-e arra, hogy mindezt végiggondolja? Nem fogja fel, hogy eláruljuk: a kormányunkat és a népünket?”

Sullivan a legnagyobb csapást Hoover személyi kultuszára mérte: „Amint jól tudja, önből már életében legenda lett az önt övező mítosz ré-

* *Dear John letter*: „Váljunk el szépen” tartalmú szakítólevél.

vén, amely a hihetetlen hatalmához kapcsolódik. Mi mind lehetővé tettük, hogy a legendája felépüljön. Tartózkodtunk mindentől, ami zavarta volna, és csak azt hagytuk beáramolni az irodájába, amit hallani akart... Ez mind része volt a játszmának, de halálos játszma lett belőle, amely semmi jóra nem vezetett. Minden, amit tettünk, csak arra szolgált, hogy kívül maradjon a való világon, és ez az évek múlásával óhatatlanul kihatott a döntéseire.” „Jóindulattal javaslom – zárta levelét –, hogy mind a maga, mind az iroda, a hírszerző közösség és a közrend érdekében vonuljon nyugdíjba.” Sullivannek volt gondja rá, hogy levelének tartalmát eljuttassa fehér házi barátainak, egynémely újságírónak és egyszerre több lapban is publikáló állandó cikkírónak. A pletyka persze nyomban szárnyra kelt, és bejárta a washingtoni szalonokat, szerkesztőségeket: palotaforradalom készülődik az FBI-ban! A kormánypálca kicsúszóban volt Hoover kezéből.

„Amint az ellene irányuló politikai támadások megsokszorozódtak, és egyre élesebbek, tisztességtelenebbek lettek – írta Mark Felt –, Hoovernek meg kellett tapasztalnia a magányt, és át kellett élnie annak félelmét, hogy életműve a szeme láttára omlik össze.”⁴⁹²

Az elnök fokozatosan eltávolította Hovert a Fehér Házból. Egy utolsó hurrá 1971 végén még belefért: meghívást kapott Nixon birtokára a floridai Key Biscayne-be, a karácsonyi hétre, és egy tortát hetvenhetedik születésnapjára, az Air Force One* fedélzetén, az év utolsó napján, visszatérőben Washingtonba. Ezután, a következő négy hónapban a Fehér Ház híváslistája csupán három telefonbeszélgetést rögzített Nixon és Hoover között, amelyek összesen nyolc percre tartottak. Néma csend ereszkedett közéjük.

Hoover utolsó megnyilvánulására, amelyet valaki is feljegyzett az FBI-ban az utókor számára, 1972. április 6-án került sor. Ray Wannall, aki harminc éven át vadászott kommunistákra Hoover idejében, épp az előléptetési okmányaiért ment be az igazgatói irodába. Hoover végtelen panaszkodásba kezdett. – Az az aljas Sullivan port hintett a szemembe – mondta. – Bolondot csinált belőlem. Úgy bántam vele, mint a tulajdon fiammal, és elárult.

Félórán keresztül siránkozott. Aztán elköszönt.⁴⁹³

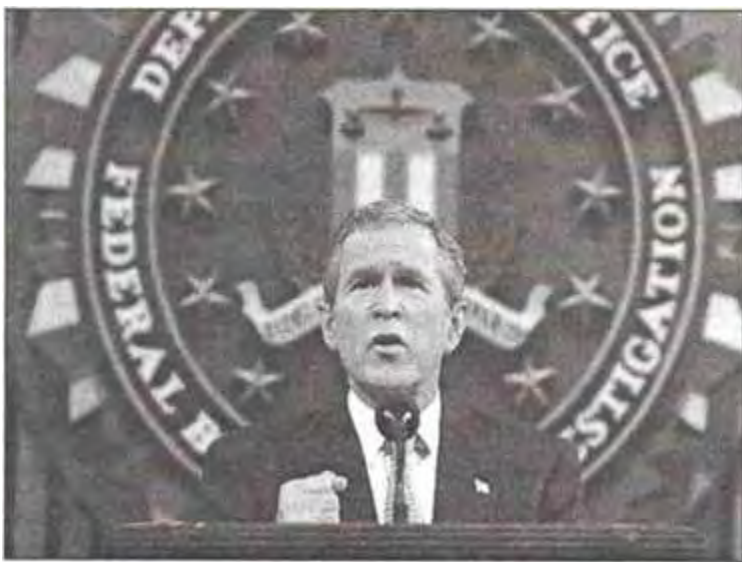
* Az elnöki különgép; nevét rádiós hívójele után kapta, amelyet akkor használt, ha az elnök a fedélzetén tartózkodik. Az átalakított Boeing 747-es nemcsak repülőgép, hanem iroda, lakás és harcálláspont is egyben.

NEGYEDIK RÉSZ

HÁBORÚ A TERROR ELLEN

*„Kapják el a gonosztevőket”: Bush elnök az FBI-központban
a 9/11 -es terrortámadások után*

CSELSZÖVŐK

1972. május 2-án elhunyt J. Edgar Hoover. Álmában érte a halál valamikor a kora hajnali órákban. Az eső egész nap vigasztalanul esett, mialatt lezárt, felravatalozott koporsója fekete katafalkon nyugodott a Capitolium rotundájában. Születési helyétől mindössze háromszáz méterre temették el a szülei mellé. Most, több mint negyven év múltán, a személyét övező mítoszok és legendák még mindig elevenen élnek.

– Ó, a legjobbkor halt meg, nemde? – kommentálta Nixon a halálhírt.
– A fenébe is, meg kellett volna ölnöm, hogy elhagyja azt a hivatalt. Megöltem volna.⁴⁹⁴

Alig néhány perc telt el azóta, hogy Hoover koporsója elhagyta a Capitoliomot, amikor Richard Kleindienst ügyvezető igazságügyi miniszter már fel is hívta L. Patrick Grayt, leghívebb beosztottját az Igazságügyi Minisztériumban.

– Pat, kinevezem az FBI ügyvezető igazgatójának – közölte vele.

– Bizonyára tréfál, uram – válaszolta Gray.⁴⁹⁵

Az ötvenöt éves Gray még életében nem töltött be magasabb tisztséget egy tengeralattjáró parancsnoki posztjánál. A bikafejű, előreugró állú, szálfagyenes alkatú férfi Nixon hűséges tanítványa volt. Már jó negyedszázada ismerte az elnököt, és mélyen tisztelte. Legjellemzőbb tulajdonsága abban állt, hogy bármit megtett volna, amit Nixon kér tőle. Most az elnök őrá akarta testálni Hoover örökségét.

Május 4-én, Hoover temetése után Gray megilletődötten kopogtatott a Fehér Ház ajtaján. Nixon ellátta néhány hangzatos jó tanáccsal. – Soha, soha ne higgye, hogy bárki is a barátja. Soha, soha, soha... Legyen rafinált, szó-

jön összeesküvést. Legyen végtelenül kegyetlen. Látsszon kedves fickónak, de belül legyen acélosan kemény. Higgyen nekem, ez az a mód, ahogy az irodát vezetni kell.⁴⁹⁶

Gray azonban korántsem volt acélos: képlékeny, könnyen formálható ember volt, és mélységesen bizonytalan afelől, hogyan fogjon hozzá az FBI irányításához. Rettegett attól, hogy „betolakodónak [tekintik], aki mindenáron a történelem lapjaira akarja száműzni Hoovert, az FBI-t pedig tetszése szerint a saját képére és hasonlatosságára formálni” – írta posztumusz memoárjában. Csak nagyon keveset tudott az irodáról. Semmit sem értett meg a szokásaiból és hagyományaiból. Nem értette az iroda főbb vezetőinek viselkedését. Hamarosan rá kellett jönnie, hogy – saját megfogalmazása szerint – „úgy hazudnak és ejtik át egymást, ahogyan csak tudják”.⁴⁹⁷

Ily módon vették kezdetüket az FBI „sötét századai”. Néhány hónap leforgása alatt Pat Gray, Mark Felt igazgatóhelyettes, az iroda második embere és Ed Miller hírszerzési igazgató közös munkálkodásának köszönhetően csaknem sikerült lerombolni azt a házat, amelyet Hoover épített.

– Mihelyt meghalt Hoover, egyszerre minden a nyakunkba szakadt – emlékezett vissza gyászos hangulatban Miller.⁴⁹⁸

„FELHATALMAZÁSOM VAN AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉTŐL”

1972. május 15-én Nixon felhívta az irodát, miután George Wallace-t, Alabama fajvédő kormányzóját, aki közel tízmillió szavazatot kapott elnökjelöltként az 1968-as választásokon, kampány körútján egy félbolond fegyveres súlyosan megsebesítette.

Az elnök hívására Mark Felt jelentkezett.

– Bremer, a merénylő, jó fizikai állapotban van – jelentette. – Van rajta néhány vágás és zúzódás, és...

– Helyes! – válaszolt Nixon. – Remélem, azért ennél egy kicsivel jobban helybenhagyták.

Felt nevetett. – Egyébként a pszichiáter megvizsgálta – mondta, és hozzátette –: valamilyen mentális probléma van ezzel a fickóval.

Nixon egy dolgot félreérthetetlenül tisztázni akart. – Figyeljen oda jól, hogy ne csináljuk végig megint ugyanazt, amit végigcsináltunk... a Kenne-

dy-gyilkossággal, ahol nem igazán jártunk a végére megfelelően. Megértett? – A félreértés elkerülése végett nyomatékosan hangsúlyozta a lényegét: – Ne feledje, ez az FBI ügye és felelőssége, és nem akarok semmi baklövést, oké?

– Ehhez nem is férhet kétség – mondta Felt határozottan. – Ön az, aki itt a parancsokat osztogatja.

Nixonnak tetszett a válasz. – Helyes – mondta. – Remek. Értékeljük a segítséget, Köszönöm.

A beszélgetés ezzel véget is ért. – Igen, elnök úr. Viszonthallásra – mondta Felt. Soha többet nem beszéltek egymással.

Felt sokkal hosszabb ideig töltött be felelős vezetői pozíciót az FBI-központban, mint amire számított. Gray ugyanis útnak indult, hogy Amerikaszerte az FBI mind az ötvenkilenc területi irodáját végiglátogassa, és minden felelős különleges ügynökkel találkozzon. Az ügyvezető igazgató olyan gyakran volt távol, hogy a központban az ügynökök „Háromnapos Gray”-nek kezdték nevezni. Június 17-én megszállt a divatos Newporter Innben Los Angelestől délre. Társaságában volt John Mitchell, a Nixon újráválasztására alakult bizottság, a CREEP elnöke, és Robert Mardian, az igazságügy korábbi belbiztonsági főnöke, Mitchell bizalmas asszisztense.

Azon a hétvégén Washingtonban elszabadult a pokol. A District of Columbia* rendőrsége az éjszaka folyamán őrizetbe vett öt embert a Demokrata Párt Országos Választási Bizottsága főhadiszállásának irodáiban a Watergate-épületkomplexumban, köztük James McCord egykori FBI-ügynököt és CIA-tisztet, aki ekkor a CREEP biztonsági főnökeként dolgozott. A kompániánál betörésekhez használatos szerszámokat, elektronikus eszközöket és egy füstérzékelőnek álcázott szerkezetet találtak, amelyet a rendőrök bombának véltek, valójában azonban egy kifinomult elektronikus lehallgatókészülék volt. A gyanús alakok zsebeiben ropogós százdolláros bankók és a Watergate Szálloda kulcsai lapultak. A főkolompos az ügybuzgó Gordon Liddy, a CREEP jogtanácsosaként funkcionáló egykori FBI-ügynök és E. Howard Hunt egykori CIA-tiszt volt; róla az FBI gyorsan megállapította, hogy az Egyesült Államok elnökének dolgozik.

Június 17-én, vasárnap reggel az FBI súlyos bűncselekményekkel foglalkozó referatúráján ügyeletes tisztként Daniel Bledsoe felügyelő, különleges

* Az Egyesült Államok fővárosára (teljes nevén Washington, D. C.) csak a *District of Columbia* kiírt alakjával vagy annak kezdőbetűivel is utalni lehet.

ügynök teljesített szolgálatot, amikor az éjszakai betörésről szóló jelentés megérkezett. Azonnal ráismert Liddy nevére; az FBI-ban futott össze vele egy évtizeddel korábban. Amikor megtudta, hogy a betörőket lehallgatóberendezéssel kapták el, azonnal aktát nyitott az ügy kivizsgálására a lehallgatásra vonatkozó szövetségi törvények alapján. Délután 4 óra tájban a titkár-nője jelezte, hogy a Fehér Házból keresik telefonon,

– Dan Bledsoe felügyelő ügynök vagyok. Kivel beszélek? – kérdezte.

– John Ehrlichmannal beszél. Tudja, ki vagyok?

– Igen. Ön a stábfőnök odaát a Fehér Házban.

– Pontosan. Felhatalmazásom van az Egyesült Államok elnökétől – mondta Ehrlichman. – Az FBI szüntesse be a nyomozást a betörés ügyében.

Bledsoe nem válaszolt.

– Hallotta, amit mondtam? – mennydörgött Ehrlichman. – Akkor leállítja a nyomozást?

– Nem – válaszolta Bledsoe. – Az alkotmány értelmében az FBI köteles vizsgálatot indítani annak megállapítására, hogy megszegték-e a kommunikáció illegális lehallgatását tiltó törvényi rendelkezéseket.

– Tudja-e, hogy ezzel nemet mond az Egyesült Államok elnökének?

– Igen – válaszolt az FBI-ügynök.

– Bledsoe, a maga karrierjének befellegzett – mondta erre Ehrlichman, és lecsapta a telefont.

Bledsoe felhívta Mark Feltet az otthonában, és beszámolt a beszélgetésről. „Csak nevetett, mert ismerte ezeket az embereket. A magas pozíciójában jól tudta, mi zajlik a Fehér Házban. Csak nevetett a dolgon,”⁴⁹⁹

Június 19-én, hétfőn reggel Felt felhívta Grayt a hírekkel, aki ezúton értesült arról, hogy a Watergate-betörés ügyében indított FBI-vizsgálat a Fehér Házat is érintheti. Az ügyvezető igazgató nyomban visszarepült Washingtonba, és június 21-én, szerdán délután 4 órára összehívta hivatali idejének első értekezletét a központban.

A tárgyalóasztalnál Mark Felt, Robert G. Kunkel, a washingtoni területi iroda felelős különleges ügynöke, valamint Charles W. Bates, az FBI Bűnügyi Nyomozó Osztályának vezetője foglalt helyet. Folytatólagosan vezetett emlékeztetőjében Bates számos Watergate-értekezletről részletes feljegyzést készített. A mostaniról a következőket írta: „Egyetértés született abban, hogy ez [az ügy] rendkívül fontos, hogy az FBI hírneve forog kockán, és hogy a vizsgálatnak teljesen pártatlannak, alaposnak és átfogónak

kell lennie.”⁵⁰⁰ Gray közölte embereivel: az elnök jogtanácsosa, John Dean minden FBI-kihallgatáson jelen kíván lenni. Titokban eltervezte, hogy folyamatosan tájékoztatja Deant az iroda minden lépéséről, és ellátja az FBI-nyomozás és -kihallgatások napi összefoglalóival.

Másnap az FBI-ügynökök kikérdezték Charles W. Colson-t, az elnök különleges tanácsadóját, aki mellett természetesen ott ült Dean. Colson megemlítette, hogy az egyik Watergate-betörőnek, E. Howard Huntnak hivatali páncélszekrénye van a Fehér Házban. Dean ösztönösen hazudott az FBI-nak. Páncélszekrény? Miféle páncélszekrény? Nem tudok semmiféle páncélszekrényről. Mihelyt távoztak, első útja természetesen a páncélszekrényhez vezetett, kinyitotta, és meglátott benne két köteg iratot – azoknak a piszkos trükköknél a bizonyítékait, amelyeket a *Plumberek* játszottak el az elnök érdekében. Most aztán törhetne a fejét, miképpen rejtse el őket az FBI elől.

Június 23-án röviddel délelőtt 10 óra után Nixon elnök úgy döntött, hogy tervet dolgoz ki az FBI-nyomozás megfűrésására. – Az FBI nélkülözi az irányítást, mert Gray nem tudja pontosan, hogyan vezesse – mondta Haldeman az elnöknek. Megegyeztek, hogy a Központi Hírszerzés újonnan kinevezett igazgatóhelyettese, Vernon Walters altábornagy, Nixon régi haverja közli Gray-jel, hogy fogja vissza magát. A nemzetbiztonság és a titkosság zászlaját lobogtatja majd meg az orra előtt. Gray és Felt úgyis azt teszi, amit mondanak nekik, jósolta magabiztosan Haldeman. – Felt együtt akar működni, mert ambiciózus – közölte. – És a kép így jól összeáll, mert az ügyön dolgozó FBI-ügynökök ezen a ponton majd megérik, hogy miről is van szó. Ez a CIA [ügye].⁵⁰¹

Nixonnak tetszett az ötlet. – Remek! – mondta. – Csak keményen! Ha ők így játszanak, mi is így fogunk játszani.

Délután fél 3-kor Walters már meg is jelent Gray irodájában. Közölte vele, hogy a nyomozás átterjedhet a CIA felségterületére, ahol már az ügynökség az illetékes. Mihelyt kitette a lábát, Gray felhívta Charles Batest, és amellett érvelt, hogy a nyomozást le kell fűjni. Bates ellenkezett. „Ismételten megmondtam neki: úgy érzem, az FBI-nak nincs más választása, mint hogy folytassa a teljes körű vizsgálatot, és szerezzon be minden részletet.”⁵⁰²

Gray addig vívódott magában, amíg június 28-án este fél 7-kor sürgősen hívták a Fehér Házba. John Ehrlichman irodájában John Dean a kezébe nyomott két fehér manilapapír borítékot, bennük azokkal az iratokkal, amelyeket Hunt páncélszekrényéből vett ki.

– Ezek sohasem kerülhetnek napvilágra – közölte Grayjel.

– Akkor miért adja ide nekem?

– Mert politikailag annyira robbanásveszélyesek, hogy még a létezésüket sem ismerhetjük el – válaszolta Dean. – Nekem meg fontos, hogy azt mondhassam: Hunt minden aktáját odaadtam az FBI-nak. Most éppen ezt teszem.⁵⁰³

Gray irodájában volt egy vörös szemétkosár, benne egy titkos dokumentumok elégetésére szolgáló zsákkal, de azt sem tudta, mire való a zsák. Hat hónap múlva egy szemétládában, a háza hátsó udvarán égette el az iratokat.

„Nem sok kétség fér hozzá – állapította meg később az FBI egyik belső vizsgálati jelentése –, hogy Gray úr történelmi mércével mérhetően sajnálatos döntéseket hozott.”⁵⁰⁴

„MINDEN ESZKÖZ MEGENGEDETT”

Azon a nyáron a Fehér Ház és az FBI számára ott volt még egy másik kezelendő válság is. Nixon parancsot adott az antiterrorista hadviselés kiterjesztésére Amerikában. Csakhogy az iroda elvesztette jogosítványát arra, hogy leghatékonyabb fegyverét ebben a harcban felhasználja.

1972. június 19-én, a Watergate-betörést követő hétfőn a Legfelsőbb Bíróság egyhangú határozatban megtiltotta, hogy amerikai állampolgárokat bírói végzés nélkül hallgassanak le.

A döntéshez vezető ügy középpontjában az FBI körözési listáján az első tíz között szereplő, eszelős tekintetű anarchista állt: Pun Plamondont, a *White Panthers* (Fehér Párducok) nevű, programját a szexre, drogokra és rock’n’rollra alapozó szélsőséges párt „védelmi miniszterét” azzal vádolták, hogy bombát helyezett el a CIA toborzóirodájánál a Michigani Egyetem közelében, Ann Arborban. Ügyvédei joggal gyanították, hogy Plamondont lehallgatták. A tárgyalásvezető szövetségi bíró jóváhagyta a védelem rutinszerűen beterjesztett kérvényét, hogy betekinthessen a kormány bizonyítékaiába, az Igazságügyi Minisztérium azonban megtagadta a kérést. Az elnök ügyvédei azzal érveltek, hogy a főparancsnoknak elidegeníthetetlen és megtámadhatatlan joga tetszés szerint bárkit lehallgatni.

A kormány elvesztette a pert. Egy szövetségi fellebbviteli bíróság kimondta, hogy még az elnöknek is tiszteletben kell tartania a negyedik alkotmány-

kiegészítést, a *Bill of Rights* azon passzusát, amely megvédi az amerikaiakat az illetéktelen behatolás és a jogellenes házkutatás és lefoglalások ellen.

A Legfelsőbb Bíróság sosem ítelt jogszerűnek bírói végzés nélküli lehallgatást az Egyesült Államok területén. 1939 óta az FBI legtöbbször a törvénnyel és a bírósággal dacolva, az elnökök vagy az igazságügyi miniszterek utasítására, alkalmanként pedig Hoover vagy alárendeltjei parancsára hajtott végre titkos megfigyeléseket. Az azóta eltelt időben a technológiai fejlődés következtében az elektronikus lehallgatások száma is exponenciálisan növekedett. Nixon idejében amerikaiak ezrei váltak kormányzati kémkedés célpontjaivá,

Legfelsőbb Bíróság előtt zajló tárgyaláson a kormányt Robert Mardian, az igazságügy belbiztonsági miniszterhelyettese képviselte. Miután álláspontját kifejtette, Byron White bíró egyenesen megkérdezte tőle: amennyiben „az elnök úgy dönt, hogy John Doe* telefonját be kell bepoloskázni, John Doe a világon semmit sem tehetne ellene?”

– Az Egyesült Államok elnöke adhat felhatalmazást elektronikus megfigyelésre; ilyen esetekben ez legális – felelte Mardian.

Az érvelést elutasító egyöntetű határozatot a Nixon által újonnan kinevezett Lewis Powell bíró fogalmazta meg. „Az előttünk fekvő kérdés alapvetően fontos az ország népe és kormányuk számára. Magába foglalja azt a kényes kérdést, hogy az elnöknek hatalmában áll e, az igazságügyi miniszteren keresztül cselekedvén, felhatalmazást adni elektronikus megfigyelésre belbiztonsági ügyekben előzetes bírói jóváhagyás nélkül. Az egymást követő elnökök több mint negyedszázadon át adtak felhatalmazást különböző fokú megfigyelésekre a kongresszus útmutatásai vagy e bíróság pontosan körülírt döntése nélkül.”⁵⁰⁵

Ez a hatalmi jogosítvány azonban most kiürült.

„Noha ez többletterhelést ró az igazságügyi miniszterre – szólta a bíróság ítélete –, e kényelmetlenség indokolt egy szabad társadalomban az alkotmányos értékek megvédése érdekében. Távolról sem lényegtelen az az embereknek adott általános érvényű biztosíték, hogy törvénytisztelő állampolgár indokolatlan és jogosulatlan telefonlehallgatása vagy bepoloskázása nem fordulhat elő.”

* A név az átlagpolgárt, átlagembert jelenti.

A bíróság kimondta, hogy a kormány szabadon lehallgathatja „az idegen hatalmakat vagy ügynökeiket – például a szovjet kémeket de az amerikai állampolgárokat nem”. Bírói végzés nélkül semmiképpen.

Azon a napon, amikor a bíróság meghozta döntését, az FBI legalább hat illegális lehallgatást folytatott a *Weather Underground* és a Fekete Párducok ellen. Ezeket azonnal le kellett állítani. Az iroda válaszul felújította a „fekete táskás” műveleteket.

1972. szeptember közepén Gray az ország minden részéből a központba hívta a vezető beosztású ügynököket. Nixon elnök ugyanis a Pentagonnal, az Igazságügyi Minisztériummal, a CIA-val és a Nemzetbiztonsági Ügynökséggel együtt utasította az FBI-t, hogy dolgozzanak ki egy országos terror-elhárítási tervezetet.

Tíz nappal korábban az egész világot sokkolta a Fekete Szeptember terrortámadása a müncheni olimpiaí játékokon. Tizenegy izraeli sportoló (és nyolc palesztin terrorista) vesztette életét, legtöbbjük a nyugat-német rendőrség balul sikerült mentőakciója közben. Nixon tárgyalt a terrorelhárítás problémájáról Henry Kissinger nemzetbiztonsági főtanácsadóval és George H. W. Bushsal, az Egyesült Államok ENSZ-nagykövetével. Személyi titkára, Rose Mary Woods pedig elmondta neki a népszerű jóvendőmondó, Jeane Dixon jóslatát: a látnok palesztin támadást helyezett kilátásba valamilyen zsidó célpont, például Jichak Rabin izraeli nagykövet ellen.

– El fognak rabolni valakit. Leölhetnek valakit – mondta Nixon Kissingernek szeptember 22-én, félelmeinek forrásaként „ezt a jóvendőmondót, Jeane Dixont” idézve. – Kell, hogy legyen tervünk. Gondolja csak el, Henry: elrabolják Rabint, és azt követelik, hogy bocsássuk szabadon az összes feketét, aki szerte az Egyesült Államokban börtönben ül, és mi nem tesszük, erre agyonlövök... Mi az istent csinálunk akkor? – morfondírozott Nixon. – Kell, hogy legyenek szükséghelyzeti terveink gépeltérítésre, emberrablásra, mindenféle ilyen dologra.⁵⁰⁶

Szeptember 25-én Nixon titkos elnöki utasítást adott ki általános terrorelhárítási kampányra. Az eredmény a terrorizmussal foglalkozó kormánybizottság, a *Presidente Cabinet Committee on Terrorism* felállítása, az amerikai kormány első átfogó kísérlete volt, hogy szembenézzen a fenyegetéssel. A bizottság teljes létszámban egyszer, mindössze egyetlen egyszer ült csak össze.

– Azon az értekezleten mindenki mosta kezeit, mint Pontius Pilátus, és azt mondta: Ez a te dolgod, FBI – mesélte Gray. Senki más nem akarta vállalni a felelősséget.⁵⁰⁷

Gray közölte Mark Felttel és Ed Millerrel, az FBI hírszerzési igazgatójával: – Elhatározta, hogy újraengedélyezi a titkos behatolásokat. Nos, azt gondoltam, igazán jól teszi – mondta Miller.⁵⁰⁸

A betörések első célpontjaira, az amerikai palesztin csoportokra 1972 októberében csapott le az iroda szerte az országban. Az FBI ügynökei Dallasban lefoglalták az Arab Oktatási Liga nevű szervezet iratait, irodájuk széfjéből ellopták a tagnévsort, azonosították a csoport vezetőit, kopogtattak lakásaik ajtaján, és kiutasították őket az országból. Gray évekkal később azt írta, hogy a betörések és lefoglalások „nyilvánvalóan illegálisak” voltak. De szentül hitte, hogy az elnök parancsait követi.

Ugyanabban a hónapban indultak az FBI illegális műveletei huszonhat bujkáló *Weather Underground*-tag barátai és családtagjai felkutatására. Gray megdöbbenve értesült arról, hogy a már csaknem három éve tartó országos körözés ellenére egyetlen szökevényt sem fogtak el.

Megparancsolta, hogy „a végkimerülésig üldözzék őket”. „Minden eszköz megengedett” – írta Feltnek. A betörések közül legalább hetet a 47-es osztag követett el; a titkos egységnek az FBI New York-i irodája volt a székhelye. John Kearney parancsnoksága alatt a csapat az 1950-es évek óta legalább nyolcszáz illegális akcióban vett részt.⁵⁰⁹

Egyik behatolás sem szolgált olyan bizonyítékkal, amely valamelyik szökevény *Weather Underground*-tag letartóztatásához vezetett volna. Annál alkalmasabbak voltak arra, hogy később szövetségi vádeszküldtszéki vizsgálatot indítsanak miattuk az FBI felsőbb vezetői ellen.

„TUDTAM, HOGY VALAKI MEGTÖRTE A HALLGATÁST”

Liddy és McCord FBI-veteránokat öt másik Watergate-betörővel együtt 1972. szeptember 15-én elítélték a Demokrata Párt központjának bepoloskázása miatt. Csakhogy a vádemelés ezen a ponton megrekedt. A Watergate-ügy nyomozása kőfalba ütközött.

Felt és belső vezető köre az FBI-ban eldöntötte, hogy harcba száll az igazságszolgáltatás akadályozása ellen. Személyes és szakmai motívumok egy-

aránt vezették őket. Ösztönösen azon munkálkodtak, hogy elbontsák az akadályokat az FBI-vizsgálatok útjából. Tudták, hogy a konspirációt és ellepezését a Fehér Házból irányítják. Mélységesen zokon vették, hogy az elnök Pat Grayt helyezte az FBI élére, akit fejbőlintó Jánosnak tartottak.

– Ez mélyen sértő volt mindannyiunk számára – mondta Charles Bolz, az FBI könyvelési és gazdasági bűnügyi osztályának a vezetője. Feltet tekintették Hoover jogos örökösének. – Felt volt az az ember, aki az igazgató első számú választottja lett volna. Az igazgató azonban meghalt. És Feltnek kellett volna feljebb lépnie egyenesen oda és akkor. És ez az, ami cselekvésre sarkallta. Ki akarta deríteni, mi folyik odabent [mármint a Fehér Házban]. És, öregem, ki is derítette.⁵¹⁰

Néhány héttel az 1972. novemberi elnökválasztás előtt Felt és szövetségesei elkezdtek kiszivároztatni a Watergate-titkokat. Harminchárom évvel később Felt azzal szerzett hírnevet magának, hogy felfedte a nyilvánosság előtt: ő volt a „Mély Torok”-nak nevezett FBI-hírforrás, akinek segítségével a *Washington Post* bizonyítani tudta a Watergate-nyomozásról megjelentetett, földindulást előidéző cikkeinek tényeit. De nem ő volt az egyetlen.

A *Post* újságírójával, Bob Woodvarddal készült első dokumentált Felt-interjú iratai ma már nyilvánosan hozzáférhetők. – Van egy módja annak, hogy a Watergate-csomót kibogozzuk – mondta Felt Woodwardnak 1972. október 9-én.⁵¹¹ – A dolgok kicsúsztak a kezük közül. – Az elnök ellenségeivel szemben indított politikai hadművelet kicsúszott az ellenőrzés alól. Gray tudta ezt, de ugyanígy tudta John Mitchell igazságügyi miniszter, CREEP-főnök is. Márpedig ha Mitchell tudta, az elnök is tudta. A tények pedig nyilvánosságra kerültek, és „tönkreteszik... hangsúlyozom, tönkreteszik” Richard Nixont.

Felt megosztotta az információkat négy megbízható kollégájával az FBI-ban, s ezzel biztosította, hogy napvilágra kerüljenek. Bob Kunkel és Charles Bates vele együtt az FBI parancsnoki hierarchiájának csúcsán állt a Watergate-nyomozásban. Kunkel az iroda washingtoni területi irodájának vezetője volt, és napi rendszerességgel tájékoztatta Feltet. Bates folyamatos kronológiát vezetett, amely az FBI intézményi memóriájául szolgált az ügyben. Dick Long és Charles Nuzum, az FBI fehérgalléros bűnözéssel foglalkozó osztályának vezetője, illetve első számú ügynöke a Watergate-ügyben keletkezett minden iratot ismert, Bates és Long elmesélte néhány megbízható ügynök-kollégának, mit tettek és miért. A hírek pedig terjedni kezdtek.

– A nap vége felé szoktak találkozni és megbeszélni, mi történt, és mit tudtak meg a vizsgálat során – mondta Paul Daly, az FBI hírszerzési osztályának egyik ügynöke. – Eldöntötték, tudatosan és átgondoltan, hogy mit szivárogtassanak ki a sajtónak. Azért tették, mert a Fehér Ház akadályozta a vizsgálatot. És azért is, mert lendületet adott a folytatáshoz.⁵¹²

A dolgok menete tehát az volt, hogy a terepen dolgozó FBI-ügynökök a titkokat információvá alakították, majd az információkat az iroda felsőbb vezetői az újságírók, a nyomozó ügyészek, a vádemelésről döntő szövetségi nagyesküdszékek és a nyilvánosság tudomására hozták. Ez a vég kezdetét jelentette Nixon elnöksége számára. Az FBI nélkül a sajtó csak a sötétben tapogatózott volna. A *Washington Post* és a *Time* magazin az elsők között érzékelte a Watergate-ügy szövevényes mivoltát, amelyben sokféle erő játszik közre bonyolult összefüggések láncolatában. Hamarosan csatlakozott hozzájuk a *The New York Times* és a *Los Angeles Times* is. A leközölt tények nem mindegyike volt ugyan pontos, de összerakásukkal már körvonalazódott egy sor fehér házi ügylet arra, hogy kémkedéssel és szabotázzsal bomlasszák az elnök politikai ellenségeit.

A küszöbön álló újraválasztására készülő Richard Nixon figyelemmel kísérte a fejleményeket. – Tudtam, hogy valaki megtöri a hallgatást – mondta keserűen, miután az első átütő erejű cikkek megjelentek a sajtóban. Az első nagyobb kiszivárogtatás után már a legfőbb hírforrás kilétében is biztos volt.

– Tudjuk, mi szivárgott ki, és azt is tudjuk, ki szivárogtatta ki – mondta Haldeman az elnöknek október 19-én.⁵¹³

NIXON ELNÖK: Valaki az FBI-ban?

HALDEMAN: Igen, uram... És nagyon magasan fent.

NIXON ELNÖK: Valaki a legközelebb Grayhez?

HALDEMAN: Mark Felt.

NIXON ELNÖK: De mi a fenének tenne ilyet?

HALDEMAN: Nehéz megérteni. Namármost, ön nem mondhat erről semmit, mert különben kicseszünk a forrásunkkal...⁵¹⁴ Mitchell az egyetlen, aki tud erről. És nagyon erősen úgy érzi, hogy nekünk semmit sem – inkább ne tegyünk semmit, mert...

NIXON ELNÖK: Ne tegyünk semmit? Azt már nem!

HALDEMAN: Ha rászállunk, a nyilvánosság elé áll, és mindent kipakol. Mindent tud, amit tudni kell az FBI-ban.

NIXON ELNÖK: Az már biztos.

HALDEMAN: Abszolúte mindenhez hozzáfér... Gray meg holtra van válva.

Figyelmeztetnünk kell...

NIXON ELNÖK: Maga mit csinálna Felttel?... Úristen! Tudja, hogy én mit tennék vele? A szarházi!

Az elnök és az FBI most tehát háborúban állt, bár nem üzentek hadat egymásnak. Kleindienst igazságügyi miniszter a Fehér Ház utasítására ötször is felszólította Grayt, hogy rúgja ki Feltet. Az ügyvezető igazgatóból ehhez azonban hiányzott a kellő akarat és mersz, mivel Felt volt az erősebb ember. Talán nem tudott „mindent, amit az FBI-ban tudni kell”, de ő és vezető nyomozói többet tudtak, mint bárki más a Fehér Házon kívül. Tudásuk pedig felruházhatta őket azzal a hatalommal, hogy magának az elnöknek is utánamenjenek.

„HEMZSEG AZ ÁRULÓKTÓL”

Röviddel azután, hogy 1972. november 7-én Nixont elsöprő többséggel újraválasztották, Gray súlyosan megbetegedett. Kórházba kellett vonulnia, ahol gyomorműtéten esett át. December 3-án orvosai kiengedték ugyan, de az év hátralévő részére otthoni pihenést írtak elő neki. Két hónapos távollétében Mark Felt irányította az FBI-t.

Gray, aki még mindig csak ügyvezető igazgató volt, egyáltalán nem lehetett biztos benne, hogy az elnök kér-e szenátusi jóváhagyást a kinevezéséhez, ahogyan azt a törvény előírta. Rövidesen jó oka lesz elgondolkodni azon, miért is bízott meg valaha is Nixonban.

1973. február 16-án reggel 9 óra 9 perckor életében másodszor lépett be az Ovális irodába, ezúttal Ehrlichman társaságában. Nixon azonnal a tárgyra tért: a jelölését elbíráló szenátusi meghallgatáson várhatóan vita lesz arról: az elnöknek hatalmában áll-e, hogy titkos hírszerzési műveletekre adjon utasítást.

– Valószínűleg ilyesféle dolgokat kérdeznek majd: „Tud-e más olyan dolgokról, amiket az iroda csinált? Benne voltak a belföldi lehallgatásokban?” – kezdte Nixon. – Én azt válaszolnám: „Igen, meg kell tennünk... Mégis, mit akarnak tőlünk, mit tegyünk ebben a dologban? Hagyjuk talán, hogy leöljenek embereket, ezt akarják?”

Graynek nem forgott az agya; üres tekintettel meredt maga elé.

– Terrorizmus! – mondta az elnök. – Meg aztán itt van a géprablás. És foglalkoznunk kell vele. Ez részben lehallgatást igényel, bizony... Nem tagadhatják meg tőlünk azt a jogot, hogy használjuk ezt a fegyvert. Az az elképzelés, hogy lehallgatunk egy sereg politikai csoportot, csak süket duma.

Gray továbbra is hallgatott.

Az elnök haladéktalanul rátért a Watergate-ügyre. – Előnyére vagy a hátrányára válna-e, ha odamegy [ti. a szenátusi meghallgatásra], és jól megforgatná ezzel kapcsolatban? – kérdezte Nixon.

Gray végre összeszedte magát. – Elnök úr, én vagyok az az ember, aki a legjobb pozícióban van ahhoz, hogy kezelje ezt a dolgot – mondta magabiztosan. – Már a kezdettől fogva következetesen kézben tartottam... Azt hiszem, a kormányzat baromi jó munkát végzett, ahogy utánament ennek a dolognak.

Ez persze csak üres fecsegés volt, amit Nixon nagyon is jól tudott.

– Még nem tett semmit – vagy igen? – mostanáig a kiszivároztatások ügyében – szölte Nixon. – Az egész sztori, ahogy látjuk, az irodából jön ki.

– Hát, nem igazán értem, mire céloz, elnök úr – válaszolta Gray.

– Akkor mi a helyzet Felttel? – szegezte neki egyenesen a kérdést Nixon. – Nagyon, nagyon nehéz lesz megtartani Feltet abban a pozícióban anélkül, hogy ez a vád ne tisztázódna – mondta Nixon. – Bezzeg, amikor Hoover volt ott, nem szivárgott ki ilyesmi. Egyetlen kiszivároztatásról sem tudok, amikor Hoover volt ott. Mindent meg tudtam vele beszélni itt, ebben az irodában. És ennek oka az – nem azért volt, mert szerették, hanem mert *féltek tőle*. És *félniük* kell attól, aki fent van... Magának is pontosan így kell játszania. Legyen brutális, kemény és tiszteletet parancsoló... A CIA-kiszivároztatásokat megértem, azok ott istenverte kurvapecérek. De ha az irodából szivárog ki valami, akkor az egész kócerájt szélnek kell eresztetni,

Nixon most már dühöngött és hadarva beszélt: – Úgy kell eljárnia, ahogy azok ott a háborúban. A második világháborúban a németek, ha keresztül-vonultak azokon a városokon, és aztán az egyik katonájukat – egy orvlövész eltrafálta egyiküket, felsorakoztatták az egész rohadt várost, és kihirdették, hogy mindenkit lelőnek, amíg nem beszélnek. Én komolyan azt gondolom, hogy ezt kell csinálni. Úgy értem, nem hiszem, hogy maga Miszter Kedves Fickó lehet odaát.

– Eddig sem voltam az – ellenkezett Gray. – Ezek a fickók jól tudják, hogy nekem nem hazudhatnak úgy, ahogy annak idején Hoovernek hazudtak.

Nixon most már nem tűrt ellentmondást. – Öszintén szólva, a politikai ügyekkel kapcsolatos legnagyobb fokú fegyelemre gondolok... Partizán politikai ügyek... Tegyük fel, hogy kiszivároztatnak valamit a sajtó egyik képviselőjének. Olyan viszonyra van szükségem itt [köztünk], hogy maga neki áll csinálni valamit, aztán egy halom Bibliára megesküdvé letagadja.

– Rendben. Értem – felelte Gray.

– Nem áll senki más a rendelkezéseimre – mondta Nixon. – Nem tudok beszerezni valami seggfejet kívülről. – Voltak idők – folytatta, miközben forrt benne a méreg – és, és, és Lyndon Johnson ugyanezt mondta nekem –, amikor úgy éreztem, hogy az egyetlen ember ebben az istenverte kormányban, aki mellettem áll, Edgar Hoover... A seggén csúszott volna az igyekezettől, hogy segítsen, ha azt látta, hogy valaki ránk száll... *Tegyen úgy, mint Hoover*, ez az, amit csinálnia kell.

Gray beszámolója szerint az elnök most Ehrlichmanhez fordult, aki enyhén biccentett, mintha azt mondaná: csak így tovább! Úgy látszott, Nixon megnyugodott, és visszatért a jelölési forgatókönyvhöz.

– Azt hiszem, baromi nehéz meghallgatás lesz. Készüljön fel rá, rohadtul meg fogják izzasztani. De ha tényleg baromi nehéz lesz is, amin keresztülmegy, ne feledjük, hogy valószínűleg csak négy évig tart majd. Aztán úgyis kihajítják. Tehát csapjunk bele, és tegyünk valami jót is az országért. Amint tudja – folytatta –, sohasem kérném az iroda igazgatóját arra, hogy olyasmit tegyen, ami helytelen – mondta az elnök. – De az biztos, hogy időnként meg kell majd kérnem olyan dolgokra, amelyek megvédik az ország biztonságát.

– Semmi probléma – mondta Gray.

– Ez az ország – folytatta Nixon –, ez a hivatalnoki kar – Pat, maga aztán tudja – hemzseg, Pat, legjobb esetben, legjobb esetben az illojális emberektől, legrosszabb esetben meg az árulóktól.

– Árulóktól – ismételte Gray tompán, engedelmesen.

– El kell kapnunk őket, össze kell törnünk őket – mondta az elnök.

– Rendben – felelte Gray. – Tudom.

– Magán keresztül tudjuk elkapni őket. Érti?

– Egyetértek. Nem lesz ezzel semmi probléma.

Nixon elégedett volt. Kiválasztotta tehát a trónörököst. Mindenki mosolygott.

– Abban a percben, hogy jóváhagyják a jelölését – mondta az elnök –, olyasféle kapcsolatnak kell lennie köztünk, mint amilyen Hooverrel volt.⁵¹⁵

„AZ IRODA EZT NEM ÉLHETI TÚL”

1973. március 3-án egy húszas évei vége felé járó, divatos oldalszakállt és trapéznadrágot viselő, kellemes megjelenésű iraki férfi leparkolta bérelt Plymouth Furyját, majd a John F. Kennedy Nemzetközi Repülőtér közvetlen közelében bejelentkezett a Skyway Motelbe, a New York Queens városrészében.

Az iraki nyolc héttel korábban érkezett New Yorkba. Röviddel ezután az FBI tippet kapott az izraeli titkosszolgálatról, hogy az illető esetleg a Palesztinai Felszabadítási Szervezet (PFSZ) vezetőjének, Jasszer Arafatnak az irányítása alatt álló Fekete Szeptember nevű terrorszervezet ügynöke. A Fekete Szeptember röviddel azelőtt gyilkolta meg a szudáni amerikai nagykövetet és helyettesét.

Egy FBI-ügynök kihallgatta az irakit, aki elmondta: azért érkezett az Egyesült Államokba, hogy repülőiskolába járjon, és pilótának képezze ki magát.⁵¹⁶

A kihallgatás jegyzőkönyvét annak rendje s módja szerint iktatták, majd egy időre feledésbe merült. Az eljáró ügynököt nem lehetett hibáztatni figyelmetlenségéért. Az FBI intézményi szinten gyakorlatlan volt a terroristák felderítésében. Az első világháború alatt és után elkövetett terrortámadások óta az Egyesült Államok még nem szerezhettek tapasztalatot tömeggyilkosságok elkövetésére szőtt nemzetközi szervezkedésekkel kapcsolatban.

Március 4-én reggel az iraki férfi a Kennedy repülőtéren az El Al izraeli légitársaság terminálja elé hajtott autójával, ahová néhány óra múlva Golda Meir izraeli miniszterelnök érkezését várták, két bűntársa pedig Man-

hátán középső részén, az Ötödik sugárúton parkolta le autóját két izraeli bank előtt.

Március 5-én a Nemzetbiztonsági Ügynökségben, amely nemrégiben hozott létre nemzetközi terrorizmussal foglalkozó részleget, a kódfejtők hozzáláttak, hogy lefordítsanak egy újonnan elfogott üzenetet az ENSZ iraki missziójától. A Bagdadba küldött és onnan a PFSZ-hez továbbított üzenet egy gyilkos terv leírását tartalmazta.

Az NSA-ben éppen olvasni kezdték az üzenetet, amikor egy autószállító elvontatta a Dodge Dartot a 43. utca és az Ötödik sugárút kereszteződéséből, másnap reggel pedig a Plymouth Dustert a 47. utca és az Ötödik sarkáról – mindkét jármű a megállni tilos zónában parkolt. Az Olin autókölcsönző cég egyik ellenőre elment a lefoglalt és elvontatott gépjárműveket őrző parkolóba a Hudson folyó egyik mólójához, hogy visszavegye a Dartot. Kinyitotta a csomagtartót, és elhűlt a meglepetéstől.

Azonnal riasztották a New York-i rendőrség tűzszerészeit. A legkiválóbb szakemberekből álló csapat sietett a helyszínre. A Dart és később a Duster csomagtartójában benzinnel teli műanyag kannákat, propántartályokat, Semtex plasztik robbanóanyag-tömböket, elemeket, robbanófejeket és detonátorokat találtak. A műszerfalakon a Fekete Szeptember és a PFSZ propagandaanyagai hevertek héber nyelvű újságokba csomagolva.

A bombákat március 4-re időzítették. Ha felrobbantak volna, több százan vesztik életüket vagy válnak nyomorékká, és ezeket félemlítenek meg. Szerencsére azonban a pokolgépek detonátorának hibás volt az áramköre.

Így botlott bele, véletlenül a rendőrség az első bombamerénylet-kísérletbe az arab terroristák és az Egyesült Államok között folyó háborúban.

Március 6-án este negyed 7-kor az FBI is bekapcsolódott az ügybe. Washingtonban az NSA értesítette az irodát a Bagdadba küldött kódolt üzenetről, és figyelmeztette, hogy egy harmadik bombát is elhelyeztek az El Al termináljánál a JFK repülőtéren. Aznap este az FBI és az NYPD* tűzszerészei megtalálták a FURY, és kinyitották a csomagtartót.

A repülőtéren bomba azonos volt a Manhattanben megtalált másik kettővel, egészen a hibás áramkörig, de a hatóereje kétszer akkora lett volna. Ha a terv szerint felrobban, nagyjából ötven méter magas és széles tűzgolyó keletkezik, a háromszor akkora lökéshullám pedig végigsöpör az El Al terminál-

* *New York Police Department*, a New York-i rendőrség.

ján és a környező légtéren, oldalra taszítva a százméteres magasságban vagy afelett a levegőben tartózkodó gépeket.

Az FBI-nak sikerült ujjlenyomatot venni a Furyban talált benzintartályról. Tizennyolc év telt el, mire az ujjlenyomat alapján azonosítani tudták a bombagyárost.

Az FBI-nak mindössze egyetlen napjába került, hogy kiderítse, mindhárom autót ugyanaz az iraki férfi bérelte, akit hetekkel azelőtt kihallgattak. Az iroda gyorsan lenyomozta a gyanúsított útját a repülőtéri Skyway Motelhoz, ahol megtalálták a bomba összeszereléséhez szükséges alkatrészeket. Ugyancsak sikerült utánajárniuk egy 1500 dolláros banki átutalásnak, amely Bejrutból érkezett a nevére. Elemezték a kézírását az autókölcsönzési szerződésen és a Teterboro School of Aeronautics pilótaképző iskolába szóló felvételi kérelmén.

Az ügynökök figyelmét azonban elkerülte az a hamis útlevél, amelyet a motelszoba légkondicionálója mögé gyömösölt be; ezt egy karbantartó találta meg hónapokkal később. Nem sikerült viszont megtalálni a bűntársait: mindmáig ez a két ember Joszef Alon meggyilkolásának legfőbb gyanúsítottja. Az izraeli légierő tisztjét, országa washingtoni katonai attaséját, az egyik legfontosabb titkosszolgálati összekötőt Washington és Tel-Aviv között marylandi háza előtt lőtték le négy hónappal később. Az FBI-nyomozás nem járt eredménnyel; az ügy hivatalosan mindmáig felderítetlen maradt.

1973. március 15-én az FBI megállapította, hogy mindhárom merényletkísérletért a Furyt kibérlő iraki férfi a felelős. Az ellene folyó nyomozásnak a *Tribomb* fedőnevet adták.

Hat évvel később az illetőt megállította és kihallgatta a bajor határrendőrség, amint távozni készült Németországból. Hamis francia útlevél volt nála. Autója csomagtartójában a rendőrök további kilenc útlevelet találtak negyven kiló robbanóanyag, nyolc készlet elektronikus időkapcsoló és detonátor, valamint 12 500 dollár készpénz társaságában. A robbanóanyagok csomagolása egy bejrúti édességboltból származott, amelyet a terroristák egyik fedőcégeként ismertek. A férfi héthavi börtönt kapott. Semmit sem tudtak kiszedni belőle. A németek végül kitoloncolták Szíriába. Az esetről az FBI sohasem szerzett tudomást.

A *Tribomb*-nyomozás megfeneklett. Már tizenöt éve szaporította a döglött akták számát, amikor Mike Finnegan FBI-ügynök újra elővette. Kétéves munka után, 1990 októberében rendkívül fontos tippet kapott. Az Egyesült Államok és szövetségesének titkosszolgálatai teljes riadókészültségben dolgoztak az első

öbölháború előestéjén. Szaddám Hussein lerohanta Kuvaitot, és az amerikai el-lentámadás már küszöbön állt. A tipp friss hírszerzési információ formájában érkezett az izraeliektől: az iraki gyanúsított Khaled Mohamed el-Jesszem, a PFSZ egyik kulcsembere, aki szoros kapcsolatokat ápol Bagdaddal. Az FBI az egész világra kiterjedő körözést adott ki ellene, amely gyors eredményt hozott. A *Tribomb* gyanúsítottját a háború kitörésének napján tartóztatták le a római nemzetközi repülőtéren, útban Tunisz felé, ahol közeli munkatársa, a Fekete Szeptember egyik alapítója, Szalah Khalaf temetésén akart részt venni. A terroristavezért azután gyilkolták meg, hogy összekülönbözött Szaddám Husszeinnel.

Az FBI-ban tárolt újjelnyomatokat, amelyeket a Furryban talált pokolgépről vettek le annak idején, Finnegan sürgősen megküldte az olasz rendőrségnek. Miután megegyeztek el-Jesszem újjelnyomatával, az olaszok letartóztatták az irakit, és hosszas jogi huzavona után kiadták az FBI-nak.

1993. március 5-én, húsz évvel az után, hogy a *Tribomb*-merénylet tervét felfedték, és egy héttel a Világkereskedelmi Központ elleni első terrortámadást követően az irakit egy brooklyni szövetségi bíróságon perbe fogták. A tárgyalás három és fél napig tartott. Az esküdtszék számára az egyetlen igazodási pont és megtárgyalandó kérdés az volt, hogy elfogadhatók-e az újjelnyomatok bizonyítékként. Három órán át üléseztek, majd bűnösnek mondták ki, és Jack B. Weinstein körzeti bírő harminc évre ítélte. – Az FBI módszeres és gondos munkát végzett – mondta a bírő az ítélet kihirdetésekor. – Intézményes emlékezete hibátlanul működött. Megbízhatósága lenyűgöző volt. – Megmutatta a nemzetközi terroristáknak, hogy megvan az ereje, hogy „levadássza őket bárhol a világon”.

Egy egész nemzedéken át eltartott, mire az FBI elérte ezt a színvonalat, de titkos hírszerző szolgálatként felépített hatalmát először le kellett rombolni, hogy újjászülethessen.

A lerombolás azon a héten vette kezdetét, amikor a *Tribomb*-ügy elkezdődött.

„VESZÉLYES JÁTÉK”

Miközben az iroda most először szembesült a nemzetközi terrorizmussal, olyan hatalmi harc vette kezdetét, amely alapjaiban rázta meg az Egyesült Államok kormányát. A szemben álló felek: az elnök és az FBI között zajló küzdelem tétje a joguralom érvényesülése volt.

– Az iroda ezt nem élheti túl, John – mondta Nixon fehér házi jogtanácsosának, John Deannek 1973. március 1-jén. – Nem életképes.⁵¹⁷

Az elnök nagy elszörnyedésére L. Patrick Gray a jóváhagyásáról döntő szenátusi meghallgatáson önként felajánlotta, hogy a honatyák megtekintethetik az FBI Watergate-vizsgálattal kapcsolatos nyers, még feldolgozatlan ügyiratait. Nixon korábban azt hitte: Gray annyira szeretné megkapni az FBI igazgatói posztját, hogy bármit megtesz, amire csak a Fehér Ház utasítja – beleértve a Watergate-bűncselekmények elmismásolását is.

– Az isten szerelmére – morgott az elnök –, ennek bizonyára elment az esze.⁵¹⁸

A titkosság megtörése egyenlő volt a hatalom feladásával, a fegyverletétellel. Nixon jól tudta, mit rejtenek az FBI akták, mivel a másolatokat Gray suttyomban már kilenc hónapja eljuttatta John Dean fehér házi jogtanácsosnak. Az iratok az igazságszolgáltatás akadályozására szőtt szövevényes fondorlat bizonyítékait tartalmazták.

Nixon ráébredt, hogy szörnyű hibát követett el. Szervezkedésbe fogott hát, hogy elszabotálja Gray jelölését, és visszaszerezze ellenőrzését az FBI felett. Hidegvérű tervet eszelt ki: elborzasztó történeteket szivárogtat ki az iroda politikai visszaéléseiről Kennedy és Johnson idejéből, beleértve Martin Luther King lehallgatását is. A részletekről már tájékozódott, mivel Dean alaposan kikérdezte Bill Sullivant, az Országos Kábítószer-ellenes Hivatal (*Office of National Narcotics Information*) újonnan kinevezett igazgatóját. A Fehér Ház az információkat eljuttatja a szenátus igazságügyi bizottságához, a szenátorok pedig arra használják fel őket, hogy alaposan kikérdezzék Grayt. Őszinte választ úgysem adhat egyetlen kérdésre sem. John Ehrlichman halhatatlan kifejezésével élve, majd „lassan, lassan forog a szélben”*. Jelölése megbukik, és egy nála lojálisabb embert lehet kiválasztani az FBI vezetésére.

1973. március 13-án Dean Sullivant javasolta. Nixonnak tetszett az ötlet.

– Az ellenérték Sullivan számára az lehet, ha egy nap nagyon-nagyon vissza akar kerülni az irodába – mondta.

– Ez könnyű lesz - válaszolta Nixon.⁵¹⁹

De miközben az elnök a konspirációs terveit szövögette, két FBI-ügynök már ott ült a szenátus üléstermeiben, kezükben a Gray által készségesen átadott fegyverrel.

* A kifejezés az akasztott emberre utal, akit lassan forgat a szél; valakinek a szorult helyzetét fejezi ki.

Az igazságügyi bizottság egyetlen tagja, aki vette magának a fáradságot, hogy elolvassa a nyers Watergate-aktákat, a jogrend nagy híve, a republikánus Roman Hruska szenátor volt Nebraskából. Az FBI-ügynökök huszonhat vastag dossziét adtak át neki kivonatokkal és elemzésekkel együtt. Miután délután 4-től este 10-ig kerek hat órát töltött az átlapozásukkal, arra a következtetésre jutott, hogy – miként Angelo Lano FBI-ügynök jelentette feletteseinek – „Dean hazudott nekünk”,⁵²⁰ amikor elrejtette Howard Hunt hivatali páncélszekrényének tartalmát. Az FBI-nak hazudni pedig öt év börtönnel sújtandó bűncselekménynek minősült.

Az FBI egyik Watergate-nyomozója ezt az információt eljuttatta Robert Byrd nyugat-virginiai demokrata szenátornak, aki nyíltan ellenezte Gray jelölését. Byrd a Gray által jámboran letett fegyvert is ellene fordította; 1973. március 22-én nyíltan nekiszegezte a kérdést: Dean becsapta az FBI-t?

Gray körülményes válasza így szólt: – Arra a következtetésre volnék kénytelen jutni, hogy ez valószínűleg igaz, igen, uram.⁵²¹ – Azt azonban már nem árulta el, hogy a dokumentumokat, amelyeket Dean kivett a páncélszekrényből, megsemmisítette.

Gray Deant terhelő megsemmisítő tanúvallomása után az elnök emberei, telve színlelt harciassággal, összegyűltek az Ovális irodában. Ehrlichman bejelentette: James Eastland mississippi szenátor, az igazságügyi bizottság elnöke, az FBI legjobb barátja a kongresszusban felfüggesztette a jelölési meghallgatást.

– Gray holtan hever a padlón – közölte Ehrlichman az elnökkel.

– Azzal vádolta az elnök jogtanácsosát, hogy hazudozó – szólt közbe Haldeman.

– Akkor lehet, hogy tényleg halott – mondta erre Dean mert lelövöm.

Nevetés hangzott mindenünnen – az utolsó nevetés, amelyet a fehér házi hangszalagok rögzítettek.⁵²²

Április 15-én, vasárnap késő este Ehrlichman rossz hírekkel hívta fel otthonában Grayt. John Dean, aki a vádemelés rémével szembesült, elhatározta, hogy menti az irháját, és felfedi legsötétebb titkait a szövetségi nagyesküdszék előtt.

– Dean nyilvánvalóan elhatározta, hogy könnyít a lelkiismeretén – közölte Ehrlichman Grayjel – Az egyik kérdés, amit biztosan feszegetnek majd, azokról a borítékokról szól, amelyeket átadott magának.⁵²³

Gray megrémült. – Most mi a fenét csináljak ezzel? Az egyetlen, amit tehetek, hogy letagadom.

Két nap múlva az FBI Watergate-nyomozói Mark Felt utasítására kopogtattak a Fehér Ház kapuján. – Aggódok – mondta Ehrlichman az elnöknek.⁵²⁴ – Az FBI vallomástételre kötelezte a fehér házi rendőrség tagjait. – Azoknak a nevét akarták megtudni, akiknek 1972. június 18-án engedélyezték a belépést a Fehér Házba.

NIXON ELNÖK: Te jóisten!

EHRlichMAN: Akkor most mi a fene lesz?

NIXON ELNÖK: Hol voltunk akkor?

HALDEMAN: Melyik napon?

NIXON ELNÖK: Hát június 18 án.

HALDEMAN: Június 18-án.

EHRlichMAN: A bepoloskázás napján... Hát, lehet, hogy az a Hunt-féle széfdolog [érdekli őket]. Fogadok, hogy az a Hunt-féle széfdolog...

NIXON ELNÖK: Szükségem van itt valakire, aki jogi tanácsot ad.

HALDEMAN: És egy igazságügyi miniszterre.

NIXON ELNÖK: Meg egy FBI-igazgatóra.

Április 26-án Gray töredelmesen bevallotta Kleindienst igazságügyi miniszternek a Watergate-bizonyítékok megsemmisítésében játszott szerepét. A miniszter azonnal felhívta az elnököt. – Ez valami hihetetlen mérvű ostobaság. Le kell mondania – válaszolta Nixon.⁵²⁵

Gray 361 napot szolgált az FBI ügyvezető igazgatójaként. Sivár jövő várt rá: éveken át tartó bűnügyi nyomozással kellett szembenéznie, az öngyilkosság gondolata sem állt távol tőle. Élete hátralévő részében szégyen és megvetés övezte.

Mark Felt biztosra vette, hogy őt választják az FBI élére, de csak áltatta magát. Összesen három órán át szolgálhatott ügyvezető igazgatóként; helyette Nixon választása egy William D. Ruckelshaus nevű republikánus tótumfaktumra, az Amerika természeti erőforrásai védelmében újonnan létrehozott Környezetvédelmi Hivatal (*Environmental Protection Agency*) vezetőjére esett. Döntése minden érintett számára érthetetlen volt, a jelöltet is beleértve. Az elnök azonban egyre hevesebben, mindössze egy óra alatt ráerőszakolta a megbízatást.

– Még sosem láttam az elnököt ilyen feldúltnak – emlékezett vissza Ruckelshaus. – Komolyan aggódtam az idegállapota miatt.⁵²⁶

Végül sikerült kompromisszumot kötniük: Ruckelshaus átmenetileg vállalja a tisztséget, amíg Nixon meg nem találja a megfelelő embert, aki Hoover nyomdokaiba léphet. Ha ez az állásinterjú nehéz volt Ruckelshaus számára, az első munkanapja még nehezebbnek bizonyult. Íróasztalán – Hoover íróasztalán – ott talált egy elnöknek címzett levelet Mark Felt és az összes felső vezető aláírásával, amelyben tiltakoztak a kinevezése ellen. Ez nem a személye ellen irányult, mondta Ruckelshaus. – Egyszerűen csak úgy érezték, méltatlan dolog egy madármegfigyelőt Hoover örökébe léptetni. – Majd egy sebtében összehívott testületi értekezletre átment az igazságügyi miniszter hivatalába. – Dick Kleindienst érzelmeiktől túlfűtött hangon bejelentette a lemondását. Rendkívül keserű ember benyomását keltette – mesélte Ruckelshaus.

Néhány nappal később Felt sorsa is megpecsételődött.

Nixon minden kétséget kizáróan megállapította, hogy ő a forrása annak a pusztító hatású cikknek, amely május 11-én a *The New York Times* reggeli számában jelent meg, és részletesen beszámolt a Nixon utasítására az elnöki stáb tagjaira és prominens újságírókra 1969-től telepített Kissinger-féle lehallgatásokról.

– Felt – tudja meg mindenki – egy istenverte áru, és figyelje minden lépését – mondta másnap Nixon új stábfőnökének, Al Haig tábornoknak. – A gazembernek... természetesen mennie kell! – Ruckelshaus az elnök parancsára utasította Feltet, hogy távozzon az FBI-ból. Küszöbön álló leköszönése tudatában Felt magára öltötte a Fekete Torok köpönyegét: titokban találkozott Bob Woodwarddal, a *Washington Post* munkatársával. Közölte vele, hogy a Watergate-botrányban maga az elnök az első számú összeesküvő.⁵²⁷

Az FBI kétségbeesett keresésbe fogott, hogy előkerítse a Kissinger-lehallgatások kivonatát és átiratát, amelyeket annak idején Sullivan kicsempészett a központból. Mire május 11-én leszállt az este, az FBI-ügynökök kihallgatták Sullivant, Haldemant, Ehrlichmant és John Mitchell. Mitchell hazudott: azt állította, hogy egyetlen lehallgatást sem hagyott jóvá, azt viszont bevallotta, hogy tudott róluk.

Vallomása szerint ezek „egy veszélyes játék [részei voltak], amit játszottunk”, és elárulta az FBI-nak, hol keressék a dokumentumokat. Másnap az iroda nyomozói már bent is voltak a Fehér Házban.⁵²⁸

– A dokumentumokat akkor találták meg – mondta Ruckelhaus amikor két hete voltam hivatalban, egy szombati napon, John Ehrlichman pán-célszekrényében. Egy FBI-ügynök, akit én küldtem át a Fehér Házba, hogy őrizze azokat a dokumentumokat meg más egyebeket Ehrlichman irodájában, teljesen megdöbbsen, amikor az Egyesült Államok elnöke egyszer csak galléron ragadta, és megkérdezte tőle, mi keresnivalója van ott.

A kormányzat ellenőrzéséért folytatott kötéshúzás bős volt és kegyetlen. A szenátus által összehívott Watergate-meghallgatások terhelő tanúvallomásokat sajtoltak ki Nixon talpasaiból. Az eseményeket a sarkalatos tényekre hivatkozó cikkek teregették ki a sajtóban. Az információkat azonban csaknem minden esetben az FBI tárta fel. És az információk összeadódva átütő erővé váltak, mint amikor a csermelyekben folydogáló erek hatalmas folyóvá duzzadnak, amelynek víztömege képes keresztülvágni magát a szilárd kőzetben is. Az FBI-vizsgálatok a szövetségi nagyesküdszékek és az őket irányító ügyészek támogatásával megőrizték a jog uralmát a törvényesség érvényesülésének útjába állított akadályokkal szemben. És a jogállamiság talaján álló ügynökök olyan kreatív rombolást vittek véghez, amelyről a baloldali radikálisok legfeljebb csak álmodoztak.

Megbuktatták az Egyesült Államok elnökét.

„EGY HAJSZÁLON MÚLOTT”

Immár harmadik és egyúttal utolsó alkalommal Nixon jelöltet választott J. Edgar Hoover örököséül.

1973. július 9-én Clarence M. Kelley-t iktatta be az FBI második igazgatójává, aki élete harmadát a Hoover irányította irodában töltötte 1940 és 1961 között. Azóta hozzáértő, jó képességű rendőrfőnökként szolgált Kansas Cityben. Megnyerő modorú, őszinte ember volt – hamisítatlan köpcös közép-amerikai karakter.* A szenátus gyorsan és egyhangúlag jóváhagyta a jelölését.

– Nem hiszem, hogy egy zsarunak kéne vezetnie az irodát – mondta egyszer az elnök. – A rendőrök túlságosan szűkagyúak. – Csakhogy ezúttal

* A kifejezés (*Middle American*) természetesen nem Közép-Amerikára (Mexikó, Guatemala, Panama stb.) utal, hanem az Egyesült Államok középnegyati részére.

kénytelen volt szembemenni a saját ösztöneivel. Az irodának rendre és törvényességre volt szüksége.⁵²⁹

Nixon személyesen repült el Kansas Citybe Kelley beiktatására. Egy hónap óta ez volt az első nyilvános megjelenése. „Megdöbbsentem Watergate mély sebei láttán, amelyek jól látszottak az elnök arcán” – írta később Kelley. Nixon úzott vadhoz hasonlított. Nem sokkal azelőtt jelentette ki, hogy nem hajlandó együttműködni a szenátusi vizsgálattal. Vád alá helyezése komoly vitákat váltott ki a kongresszusban. Egy újonnan kinevezett különleges ügyész, Archibald Cox is vizsgálatot folytatott ellene, aki az elnöki akták és dokumentumok kiszolgáltatását követelte tőle. Már csupán egy hét volt hátra addig, amíg a titkos fehér házi magnószalagok létre fény derült. Cox haladéktalanul le akarta foglalni a felvételeket. Nixon ezt megtagadta, és októberben menesztette az ügyészt. Elliot Richardson igazságügyi miniszter és helyettese, Bill Ruckelshaus ugyancsak áldozatul esett az elnöki pergőtűznek abban a felfordulásban, amely „szombatesti vérfürdő” néven híresült el.⁵³⁰

„Azokra a napokra úgy emlékszem vissza, mint amelyek szinte kezelhetetlenek voltak számomra” – írta Kelley. A legsúlyosabb megoldandó problémák között egy kétoldalas, lényegre törő jelentéssel találkozott, amelyet Ruckelshaus adott át neki első hivatali napján, s amely felsorolta az FBI előtt tornyosuló legégetőbb gondokat. A lista élén az iroda titkos operatív műveletei által felvetett törvényességi és morális kérdések álltak, többek között a lehallgatások, a megfigyelések és az amerikai baloldal zaklatása.

Kelley teljesen járatlan volt a titkos hírszerzés világában. Sosem foglalkozott illegális házkutatással, és sosem hallgatott le kémgyanús személyeket. Még a *Cointelpróról* sem hallott soha. „Ezeknek a programoknak a módszerei ismeretlenek voltak számomra. Meglehetősen revelatív élmény volt” – írta. Mihelyt azonban kezdett megismerkedni az FBI legtitkosabb műveleteivel, tudta, hogy ellenőrzése alá kell vonnia őket. „Bonyolult és érzékeny dolog volt a visszavonulás” – mesélte. De visszavonulót fűjt.

1973. december 5-én Kelley írásbeli figyelmeztetést küldött szét az iroda mind a 8 767 ügynökének. Utasította őket, hogy tartózkodjanak az olyan „nyomozati tevékenységtől, amely bármi módon korlátozza az állampolgárok alkotmányban biztosított jogait”. Hozzáfogott, hogy lebontsa a hooveri nemzetbiztonsági struktúrát. Mire elvégezte a munkát, az iroda felszámolta hazai hírszerző műveleteinek 94 százalékát, a nyilvántartásából törölt több mint kilencezer folyamatban lévő ügyet, a Bűnügyi Nyomozó Osztály illeté-

kességébe utalta a nemzetbiztonsági feladatokat és funkciókat, a radikálisok üldözése helyett pedig köztörvényes bűnözőkkel kapcsolatos nyomozási feladatokkal bízott meg legalább 645 ügynököt.

Kelley véget vetett a Szövetségi Nyomozó Iroda Hírszerző Osztálya mindenható hatalmának, amely a 21. század fordulójáig nem is kelt teljesen új életre. Az elkövetkező években azok az FBI-ügynökök, akik terroristákat üldöztek Amerikában, a jog dzsungelében bolyongtak, jeleket keresve, amelyek e fel nem térképezett terepen útbaigazíthatnák őket.

KÁRTYAVÁR

A nixoni Fehér Ház összeomlása olyan utórengésekkel járt, amelyek az FBI falait is megrepesztették. Nixon korábbi kijelentése, hogy az iroda esetleg nem éli túl titkai nyilvánosságra kerülését, látnoki jóslatnak bizonyult.

Az FBI azért küzdött a szövetségi bíróságon, hogy a *Cointelpro*-akták elzárva maradhassanak a nyilvánosság elől. Amikor azonban egy iratköteg egy régi ellenség kezébe került, és a titkok kezdtek kiszivárogni, „a kártyavár összedőlt” – fogalmazott Homer Boynton, aki összekötőként szolgált az FBI, valamint a Fehér Ház, a kongresszus és a CIA között.

A szóban forgó ellenség az alig kétezer tagot számláló baloldali Szocialista Munkáspárt volt, amely legálisan működött az amerikai politikai rendszerben, jóllehet csak a peremén. Elnökjelöltjei sosem kaptak többet a szavazatok egy ezrelékénél. Az FBI nyomozott a szocialisták után, és a pártvezéreket 1941-ben politikai felforgatás vádjával elítélték. Az 1950-es és 1960-as években az iroda a párt legbelsőbb köreibe is beépült. Párttagok százai, köztük helyi és országos vezetők szolgáltatottak információt az FBI-nak, de soha egyikük sem szállított érdemi bizonyítékot arról, hogy a párt részt vett volna kémkedésben, felforgatásban, erőszakos akciókban, szervezkedésben, vagy bármiképpen megsértette volna a szövetségi törvényeket. Egyetlen tagját sem gyanúsították vagy vádolták meg terrorcselekménnyel.

Az FBI dokumentumainak első hivatalos közzétételére 1973. december 7-én került sor az információszabadságról rendelkező törvény (*Freedom of Information Act*) alapján. A dokumentumok tanúsága szerint az iroda nem pusztán beépült a pártba, annál többet is tett. A szocialisták hamar rájöttek: jóval na-

gyobb szabású *Cointelpro*-műveletnek. szolgáltak célpontjául. Ezért beperelték az Egyesült Államok kormányát a szólásszabadságra és a politikai gyülekezési jogra vonatkozó alkotmányos garanciák megsértése miatt. Az ügyet vizsgáló fiatal republikánus Thomas P. Griesa bíró, akit Nixon elnök nemrégiben nevezett ki, komolyan vette a keresetet, akárcsak az elsőrendű alperes, William B. Saxbe, az új igazságügyi miniszter, aki 1974. január 4-én vette át hivatalát, miután Nixon, kétségbeesett igyekezetében, hogy hét pecsét alatt tartsa a fehér házi hangfelvételeket, menesztette az igazságügy vezérkarát.

Az FBI egy hónappal később adott hivatalos választ a keresetre. Griesa bíró tájékoztatására az iroda közölte: a *Coinlepro*-műveletek csupán arra szolgáltak, hogy „felhívják a közvélemény figyelmét a Szocialista Munkáspárt valódi mibenlétére és tevékenységére”, ennél fogva az FBI akciói teljességgel jogszerűek voltak. A legteljesebben tagadták, hogy illegális házkutatásokban és betörésekben vettek volna részt. A hivatal New York-i irodájában tárolt akták azonban ennek pontosan az ellenkezőjét tanúsították. Az FBI tehát hazudott a szövetségi bírónak és feletteseinek az Igazságügyi Minisztériumban.

„A hitelt érdemlő válasz megkövetelné a tények feltárását. Az FBI arra törekedett, hogy elkerülje az ilyen feltárást” – jegyezte le később Griesa bíró.

Azok a bizonyos tények John Malone, a New York-i iroda felelős különleges ügynökének hivatali páncélszekrényében lapultak. Malone már a Truman-adminisztráció óta részt vett a kommunisták ellen elkövetett betörésszerű akciókban. 1962-től 1975-ös nyugdíjba vonulásáig tizenhárom éven át vezette a New York-i irodát. Jellegzetes régi vágású FBI-os volt, makacsul ellenállt minden változásnak. Beosztottjai csak Cementfejnek nevezték.

Malone páncélszekrénye 193 olyan illegális akció dokumentumait őrizte, amelyeket az 1950-es és 60-as években követtek el a szocialisták manhattani központja és irodái ellen, de ott lapultak az engedély nélkül végzett lehallgatások és bepoloskázások révén összegyűjtött bizonyítékok is a névtelen rágalmozó levelek másolataival együtt, amelyek azzal a céllal íródtak, hogy politikai és faji feszültséget szítsanak a tagok körében, tönkretéve hírnevüket, pályájukat és magánéletüket.

„Az FBI hosszas taktikázásba fogott az illegális akciók elpalástolására – vélekedett Griesa bíró. – 1973 végén vagy 1974 elején a dologgal foglalkozó egyik washingtoni FBI-ügynök közölte az ügyre New Yorkban ráállított FBI-ügynökkel: ne tájékoztassa az államügyészi hivatalt a »fekete táskás« akciók-

ról. Az FBI és a helyettes államügyész között lezajlott egyik megbeszélés során az FBI képviselői a »titkos nyomozati technikák« fordulatot használtak annak tudatában, hogy az utalás »fekete táskás« akciókat is magába foglal. Az ügyészhelyettes magyarázatot kért arra, mit fed ez a kifejezés. A válaszban nem esett szó »fekete táskás« akciókról.”

A bíró minősítése szerint „a válaszok durván megtévesztők voltak”.⁵³¹

A Fehér Házhoz hasonlóan az iroda sem engedhette meg magának, hogy rejtett titkai nyilvánosságra kerüljenek. Amint azonban Nixon elnök 1974 nyarán kihullott a hatalomból, az FBI aktáinak felfedését követelő hangok megsokasodtak a kongresszusban és a szövetségi bíróságokon. Saxbe igazságügyi miniszter utasította a minden oldalról ostromolt FBI-igazgatót, Clarence Kelley-t: vizsgálja át az iroda iratait, keressen bizonyítékokat, amelyek szerint Hoover ügynökei megsértették volna az amerikai törvények betűjét és szellemét.

A piszkos trükköknek vége, közölte az igazságügyi miniszter. Bejelentése azonban elhamarkodottnak bizonyult.

Magas rangú FBI-ügynökök ugyanis lényegi fejezeteket titkoltak el az FBI történetéből az Igazságügyi Minisztérium, a kongresszus és maga Kelley igazgató elől. Az egyik különleges ügynök például több ezer oldal iratot égetett el, hogy megakadályozza a titkok kiszivárgását, mesélte Kelley asszisztense, Homer Boynton. Véleménye szerint nagy kár volt, hogy az FBI-központ nem rakott máglyát az udvarán, mert így hatékonyabban működött volna a dolog.

A washingtoni és New York-i ügynökök rendkívüli erőfeszítéseket tettek, hogy eltitkolják öt nagyobb, fel nem fedett *Cointelpro*-program létezését az igazgató és az igazságügyi miniszter elől. Az egyik célpontja egy kis létszámú, de annál gyilkosabb terrorszervezet volt, amely Puerto Rico függetlenségét tűzte zászlajára.

„SZIRÉNÁK SZÜNTELEN SIVÍTÁSA”

A szervezet csak nemrég bújt elő, új néven és rettentő erővel, az illegalitásból. Az FBI hajtóvadászata a vezetők után a 21. századba is átnyúlt.

A FALN (*Fuerzas Armadas de Liberación Nacional*, Nemzeti Felszabadító Fegyveres Erők) gyökerei azokra az időkre nyúltak vissza, amikor Puerto Rico amerikai gyarmat volt. 1950-ben, két nappal az után, hogy a sziget az

Egyesült Államok társult tagállama lett, két fegyveres az ország függetlenségének nevében megpróbálta meggyilkolni Truman elnököt. 1954-ben a Capitolium épületébe behatoló négy merénylő megölt, illetve megsebesített öt kongresszusi képviselőt, húsz évvel később pedig a FALN bombákat kezdett telepíteni New Yorkban.

Az első támadásokra 1974. október 26-án röviddel hajnali 3 óra után került sor, amikor öt nagy erejű robbanás rázta meg a Wall Streetet és a Rockefeller Központot Manhattanben, legalább egymillió dolláros kárt okozva bankokban és irodaházakban. A második merénylet december 11-én, éjjel 11 óra 3 perckor történt Kelet-Harlemben; az álcázott bomba súlyosan megsebesítette az NYPD egyik újonc rendőret, aki történetesen Puerto Ricó-i volt, míg a harmadik 1975. január 24-én, délután 1 óra 22 perckor következett be a pénzügyi negyed kellős közepén.

Richard Hahn FBI-ügynök éppen Manhattan felső negyedében vett részt egy eligazításon, ahol a kínai ENSZ-delegáció kémkedéssel alaposan gyanúsítható tagjainak megfigyeléséről instruálták az ügynököket, amikor egyszer csak „szirénákat, szirénák szüntelen sívítását” hallotta a dél felé száguldó rendőrautókból.⁵³²

– Odahajtottunk, hogy megnézzük, mi történt – emlékezett vissza. – Megbizonyosodtunk arról, hogy a Fraunces Tavernt robbantották fel.

A taverna New York egyik legrégebbi épülete volt. 1783-ban George Washington a lépcsőjén állva intézett búcsúbeszédet a Continental Army* tisztsíjéhez. A földszinti helyiség a Wall Street-i üzletemberek és brókerek kedvelt ebédlőhelyéül szolgált. Az emeletre vezető lépcső az Angler's Clubhoz, a tehetős horgászok zártkörű egyesületéhez vezetett. A robbanást a lépcső alá rejtett, textilszatyorba csomagolt dinamittal hajtották végre. Négyen meghaltak, hatvanhárman megsebesültek, többen súlyosan. A merényletért felelősséget vállaló FALN-közleményt Griselio Torresola nevében írták alá, akit a biztonságiak a Truman ellen elkövetett merényletkísérletben agyonlőttek. A New York-i öldöklésekkel kapcsolatban sohasem került sor letartóztatásokra.

Hahn „bombarobbanások folyamatos dobpergése és a megoldásukra való képtelenségként” jellemezte a helyzetet. Az FBI nemigen tudott mit kezdeni a FALN-nal. A Fraunces Tavern-ügyre ráállított negyven ügynök

* A *Continental Army* az Anglia ellen függetlenségi háborút vívó tizenhárom és zak-amerikai gyarmat közös hadserege volt George Washington parancsnoksága alatt.

közül senkinek sejtelve sem volt a szervezet tagjainak kilétéről, vagy arról, hogy legközelebb merre csaphatnak le. – Egyik gyanúsítottól a másikig mentünk, és saját megfigyelőcsoportokat hoztunk létre, hogy a gyanúsítottakat mindenüvé kövessék – mondta Hahn. – Egyes aktivisták ugyanazokat a szavakat szajkózták, amelyeket a FALN a közleményeiben ismételtetett – felvonulás, demonstrálás, politikai gyűlések nyilvános helyeken –, és valójában nem volt mód arra, hogy kielemezzük, a gyanúsítottunk közöttük van-e.

Két tucat robbantás következett be gyors egymásutánban, melyek bombariádokkal tetéztve igyekeztek New Yorkot terrorizálni. Az egyik bombafelgyújtás után százezer alkalmazottat kellett evakuálni a Világkereskedelmi Központból és az Empire State Buildingből. Miután a FALN Chicago belvárosában is támadásokat intézett bankok és középületek ellen, Bill Dyson FBI-ügynök is bekapcsolódott a nyomozásba. Dyson egyike volt annak a kevés ügynöknek, aki belelátott a terroristák gondolataiba és taktikáiba, mivel őt (amúgy sikertelen) éven át tett szert tapasztalatokra a *Weather Underground* elleni hírszerző munkában. Amint a FALN további száz támadást intézett különféle célpontok ellen országszerte, és végrehajtotta az Egyesült Államok történetének legjövendőlemezőbb fegyveres rablását, Dyson a szervezet nyomába szegődött. Az ő állhatatos munkája vezetett el az FBI első terrorelhárító akciócsoportjának létrehozásához. Az alakulat olyan titkos volt, hogy a központban senki sem tudott róla.

– Operatíván hoztuk létre – mesélte Dyson. – A Mikes Tavern volt a találkozóhelyünk. Mike-nak volt egy rendőrbárja, igazi bár kizárólag rendőröknek. Oda nem mehettél be csak úgy, hanem csengetned kellett, és akkor Mike odajött a bejárathoz, és felismert mint rendvédelmi embert. És megengedte nekünk, nyomozóknak, akik a terrorizmuson dolgoztunk, hogy bemegyünk a hátsó helyiségbe; ott tudtunk találkozni, és koordinálni tudtuk a megfigyeléseinket, és együtt tudtunk dolgozni. De nem kértük és kaptuk senkinek az áldását sem!

Dysont titokban eskették fel mint az illinoisi állami rendőrség felügyelőjét, amelynek tagjai, a chicagói városi rendőrségtől érkezett bajtársaikkal együtt, nagy titokban léptek be az akciócsoportba Mike tavernájában.⁵³³ Évekkel később egyik ügynöktársa megkérdezte Dysont, mit gondolt az FBI-központ erről a vállalkozásról.

Nem közöltük a központtal – válaszolta.

„A MÉLYÉRE IS HATOLHATNÁNK”

Az FBI szabályos ostrom alatt állt Washingtonban. A Nixon lemondása után három hónappal megválasztott új kongresszus a legliberálisabb összetételű volt emberemlékezet óta. Watergate utóhatásaként a szenátus és a képviselőház eltökélte, hogy hivatalos vizsgálatot indít az országban lefolytatott és aktuálisan folyamatban lévő hírszerző műveletekről. Gerald R. Ford elnök azonban felismerte, hogy ha ezek a titkok napvilágra kerülnek, egészen FDR-ig visszamenőleg, az beszenyeezi az amerikai vezetők hírnevét. Az elnök vezető tanácsadói ezért igyekeztek mérsékelni a kárt, és csak a CIA-ra korlátozni a vizsgáldást.

– Miért ne vegyük bele az FBI-t is? – kérdezte nyíltan Ford elnöktől Richard Helms, a Központi Hírszerzés korábbi igazgatója egy négyszemközti megbeszélésük alkalmával az Ovális irodában. – Akár a mélyére is hatolhatnánk.⁵³⁴

Laurence Silberman igazságügyi miniszterhelyettes egyetértett a felvetéssel – Az FBI lehet az egész legpikánsabb része – közölte 1975. február 20-án az elnök nemzetbiztonsági csapatával. – Hoover olyan dolgokat művelt, különösen Johnson alatt, amelyek nem állják ki a tüzetesebb vizsgálat próbáját.⁵³⁵

Clarence Kelley FBI-igazgató kezdte megérteni: az iroda hírszerző műveletei törvényt sértettek. Attól félt, hogy a kongresszus szigorú korlátozásokat vet ki az ügynökeire. Szinte könyörgött Ford elnöknek: a veszély ellensúlyozására adjon ki elnöki rendeletet, amely kiterjeszti az FBI nemzetbiztonsági jogosítványait.

Az FBI-nak olyan törvényekhez kell igazodnia, amelyek „a polgárháború korszakán, nem pedig a 20. század viszonyain alapulnak” – érvelt. A Legfelsőbb Bíróság „törékeny héjazattá redukálva” rendkívül meggyengítette a védekezést a forradalmi tanok ellen; az amerikaiakkal szemben alkalmazott, engedély nélkül végzett lehallgatásokra kimondott tilalma arra kényszerítette az Igazságügyi Minisztériumot, hogy ejtse a *Weather Underground* vezetői ellen, illegális megfigyelés alapján benyújtott vádindítványait. A jelenlegi törvényi szabályozás keretei között, folytatta Kelley, kétségei vannak az iroda azon képességét illetően, hogy információt gyűjtsön „terroristákról és forradalmárokról, akiknek a kormány megbuktatása vagy megsemmisítése a céljuk”.⁵³⁶

Arra, hogy a kongresszus és a bíróságok megkérdőjelezzék a „fekete táskás” akciók és a behatolások törvényességét, Kelley és igazságügy-minisztériumi

szövetségesei szerint az adekvát válasz az, ha legalizálják őket. 1975. május 9-én azt állították, hogy az FBI „bírói végzés nélkül végrehajthat házkutatást, beleértve a fizikai behatolást is magántulajdonú helyiségekbe”, ha erre az elnök utasítást ad.⁵³⁷

A Watergate-ügy azonban magával sodorta azt a régi ideát, hogy az elnök királyi hatalommal rendelkezik. A politikai légkör egyáltalán nem volt fogadókész arra, hogy az FBI törvénytelenéseket kövessen el a Fehér Házból érkező utasítások alapján, még nemzetbiztonsági érdekből sem. Miután csaknem hét évtizeden át szabadságot élvezett a kívülállók vizsgálódásaival szemben, az iroda többé már nem volt sérthetetlen.

„MEGVAN NEKIK A NEVEM!”

Az összecsapás elkerülhetetlennek látszott. Az FBI-központ erőteljes ellenállása dacára a titkosszolgálatok tevékenységét vizsgáló kongresszusi bizottságok már javában azon voltak, hogy átrághják magukat az FBI-aktákon, és eskü alatt tett vallomásokat szedjenek ki az iroda legfelsőbb vezetőiből.

A hosszúnak ígérkező háborúskodás nyitányát jelentette az a csetepaté is, amely az FBI folyosóin zajlott.

Az iroda ekkor már hozzáfogott, hogy átköltözzön az Igazságügyi Minisztériumból az 1975. szeptember 30-án felavatott új J. Edgar Hoover-épületbe, Washington legrútabb építményébe, amely úgy nézett ki, mintha a szovjet Politbüro számára készült parkolóház lett volna.

A kongresszusi képviselők be akarták járni a régi és az új FBI – épületet. James R. Healy ügynöknek – az iroda vaskalapos hívének, Hoover nagy csodálójának – jutott az a feladat, hogy végigkalauzolja Robert Drinan képviselőt a házon. A massachusettsi demokrata honatya, a vietnami háborút szenvedélyesen ellenző pacifista jezsuita pap az FBI ádáz ellensége volt.⁵³⁸

Elhaladtak az alagsori fedett lőtér mellett. Healey éppen azt magyarázta, hogy az ügynökök csak önvédelmi céllal tüzelhetnek gyanúsítottira, amikor valaki megkérdezte: mi a helyzet akkor, ha az illető visszalő? – Akkor agyonlőjük – válaszolta Healy.

– Drinan tiszteletes erre rikoltozni kezdett. „Agyonlövik! Agyonlövik!” Azt hittem, a fickó teljesen bedilizett – mesélte Healy. Ezután gyorsan be-

terelte a kongresszusi küldöttséget egy helyiségbe, ahol az FBI aktáiban nyilvántartottak nevét tárolták kartotékokon; ezek a kartotékok szolgáltak annak a háznak az alapjául, amelyet Hoover épített.

– Drinan tiszteletes így szólt: „Nos, szeretném látni a nevemet.” Udvariasságból odavezettem egy fiatal hölgyhöz, aki éppen a kartotékokat rendezte. Megkértem, hogy mutasson meg néhányat. – A hivatalnok remegő kézzel felemelt egy kartotékdobozt. A képviselő hirtelen kikapta a kezéből.

„Megvan nekik a nevem! – ordította. – Megvan nekik a nevem!”

Majd követelőzni kezdett, hogy mutassák meg neki, mit tárolnak még róla az irodában. Ő lett az egyik első amerikai, akinek lehetővé tették, hogy betekintszen az FBI-aktájába. A dossziében volt egy levél, amelyet egy gyanakvó apáca küldött négy évvel korábban Hoovernek, s a katolikus egyházba beépült kommunista spiclinek nevezte benne Drinan atyát.

Az incidens jól jellemzi azt a hisztérikus légkört, amely akkor uralkodott, amikor a szenátus 1975. november 18-án megnyitotta első nyilvános meghallgatását az FBI vizsgálata során.

„FEJEK FOGNAK HULLANI”

Mint attól Kelley igazgató joggal tartott, a kongresszusi vizsgálódók milyen leástak az FBI múltjába, és felszínre hoztak jó néhány szégyenteljes történetet – például Martin Luther King lehallgatását, úgy félmillió oldalnyi belbiztonsági nyilvántartást amerikai állampolgárokról, a polgárjogokat sértő visszaéléseket a *Cointelpro*-kampányok során, valamint a nyomozati hatalom felhasználását a politikai hadviselés fegyvereként.

A szenátusi bizottság arra az eredményre jutott, hogy az FBI minden igazolható ok nélkül kémkedett amerikaiak után. A fő felelősség az iroda törvénysértéseiben és az alkotmány megsértésében elsősorban „az igazságügyi miniszterek, az elnökök és a kongresszusok hosszú sorát [terheli], akik/ameklyek hatalommal és felelősséggel ruházták fel az FBI t, de a megfelelő útmutatást, irányítást és ellenőrzést elmulasztották biztosítani”.⁵³⁹

Végül azonban az irodának kellett vállalnia mindennek az ódiumát. Az FBI elfogadottsága a nyilvánosság szemében meredeken zuhanni kezdett. A sajtótól befolyásolt közvélemény megítélése nem is lehetett más. A tisztelet erodálódott, a félelem megmaradt.

Az új igazságügyi miniszter, Edward Levi, három év alatt az ötödik vezető a tárca élén, pontosan érzékelte az elutasító vélemény formálódását. Ő fogalmazta meg az első irányelveket, amelyek az FBI hírszerző műveleteit valaha is vezérelték. Közölte a kongresszussal: ezek abból a meggyőződésből fakadnak, hogy „egyének és csoportok kormányzati megfigyelése azért, mert népszerűtlen vagy ellentmondásos nézeteket vallanak, túrhetetlen a társadalmunkban”. A belföldi terrorizmust az irányelvek a törvényesség érvényre juttatása előtt álló súlyos problémaként definiálták. Korlátozták az FBI rendelkezésére álló jogosultságokat: az irodának, mielőtt vizsgálatot indított, először meg kellett bizonyosodnia afelől, hogy a nyomozás célpontja erőszak elkövetésére készül. Ez magas mérce volt.⁵⁴⁰

1976. május 8-án, a Missouri állambeli Westminster College-ban tartott beszédében – ott, ahol a hidegháború kezdetén Winston Churchill arra figyelmeztetett, hogy Európa közepén leereszkedik a vasfüggöny –, Kelley megpróbált elégtételt szolgáltatni a nagyközönségnek. Elismerte, hogy az FBI igazolhatatlan műveletekben vett részt, majd közölte: ilyenek többet nem történhetnek meg.

Előadása nem keltett különösebb visszhangot, az irodában pedig rögtön el is nevezték „Sajnálom” beszédnek.

A bocsánatkéréshez azonban már túl késő volt. Hét héttel korábban az igazságügyi miniszter és a minisztérium Polgárjogi Osztályának utasítására Kelley titkos parancsot adott ki az FBI-ban. Ebben minden ügynököt kötelezett arra, hogy jelentsen bármit, amit az elmúlt évtized illegális akcióiról tud. A visszaérkezett válaszok szinte egyöntetűen azt állították: senki sem tud semmit betörésről vagy tilalmas behatolásról. A Polgárjogi Osztály azonban hozzálátott, hogy átvágja magát a hazugságok és kibúvók sűrű bozótján. Richard Hahn FALN-nyomozó tapasztalata szerint a New York-i terepen dolgozó ügynökök soraiban elterjedt a híresztelés, hogy „fejek fognak hullani”.

Az ügynökök Amerika-szerte kezdtek kihátrálni a titkos hírszerző missziókból. Nem vállalom ezt az ügyet – mondták. Nem állok be abba a csapatba – jelentették ki. „Senki sem akar a terrorizmussal foglalkozni – emlékezett vissza Bill Dyson, aki az iroda FALN utáni országos nyomozásának a vezetője lett. – Mindenki megpróbál elmenekülni.”⁵⁴¹ Ügynökök százai gondolták úgy, hogy a jövőben „senki sem áll ki mellettem – mondta Dyson. – Az iroda nem áll ki mellettem. Az Igazságügyi Minisztérium nem áll ki mellettem. Az állampolgárok nem állnak ki mellettem.”

Ötvennyolc ügynök kapott értesítést, hogy bűnvádi eljárást indítanak ellenük, mert belekeveredtek a nemzetbiztonság nevében elkövetett bűnügyekbe. Most minden olyan ügynököt, aki poloskákat vagy „fekete táskás” akciókat alkalmazott a terror- vagy kémelhárításban, megvádolhattak és leültethettek.

„ÁLLANDÓ VÉSZHELYZET”

Az FBI-nak most példátlanul bonyolult helyzettel kellett szembenéznie: önmaga ellen volt kénytelen vizsgálatot indítani.

Clarence Kelley ismételten biztosította a sajtót, a közvéleményt és az elnököket, hogy az FBI már egy évtizede felhagyott a „fekete táskás” műveletekkel. Az iroda felsőbb vezetői mondták ezt neki, akik eskü alatt tett vallomásaikban ugyanezt közölték a kongresszussal és a bíróságokkal. 1976. augusztus 8-án, négy hónappal az után, hogy a tények a kezébe kerültek, Kelley kénytelen volt bevallani: a szakértők félrevezették – az FBI parancsnoki láncolatának tetején álló emberek „tudatosan, akaratlagosan, szántsándékkal becsapták”.⁵⁴²

Kelley-nek tudnia kellett volna, hogy ez a nap egyszer bekövetkezik. Saját tapasztalatából – az FBI ügynökeként eltöltött két évtizedből – jól tudta, hogy „J. Edgar Hooverig nagyon kevés rossz hír jutott el”. Ahogyan elmondta, az irodában csaknem mindenki „félt megmondani Hoovernek az igazat”; a főnök „olyan zsarnoki volt, emberei felett gyakorolt hatalma olyan megfélemlítő”, hogy az ügynökök jobbnak látták eltitkolni előle a rideg tényeket.⁵⁴³ Kelley a most elszenvedett megtévesztést „a felső szinteken megmutatkozó, az FBI *minden* tevékenységének és eljárásának tévedhetetlenségébe és helyénvalóságába vetett arrongáns vakhitnek” – az iroda nyilvános imázsába vetett megkérdőjelezhetetlen hitnek tulajdonította.

Három nappal az után, hogy nyilvánosan bevallotta: az FBI néhány rendkívül dörzsölt és tapasztalt szélhámosa rászedte, Kelley bejelentette, hogy tett két drámai lépést az iroda megreformálásának ügyében.

Először is létrehozott egy új munkacsoportot a belső vizsgálatok lefolytatására; az Igazságügyi Minisztérium ügyészeinek figyelő szemei előtt az FBI-ügynökök több tucat bűnügyi nyomozást indítottak saját soraikban.

Másodszor pedig kivágta a Hírszerző Osztály szívét. A külföldi titkosszolgálatok kémei ellen folytatott nyomozás mellett az FBI ezentúl a nemzetbiztonsági ügyeket ugyanúgy fogja kezelni, mint a köztörvényeseket. Véget ér a titkos hírszerző adatgyűjtés a felforgatásgyanús amerikaiakkal szemben. Ez utóbbi volt a legnagyobb csapás a hooveri múlt szellemére.

„MEGALÁZÓ ÉS DEGRADÁLÓ ÉLMÉNY”

Levi igazságügyi miniszter első hivatali napjától kezdve megkérdőjelezte az FBI csálhatatlanságát.

Az ország egyik legtekintélyesebb jogászaként ismert kopaszodó, szemüveges, csokornyakkendő Levi – rabbik fia és unokája – a Chicagói Egyetem elnöke volt, mielőtt az Igazságügyi Minisztériumba visszatért volna, ahol a második világháború alatt dolgozott. Elődjéhez, Harlan Fiske Stone-hoz hasonlóan, aki fél évszázaddal korábban Hoovert igazgatónak nevezte ki, jobban tisztelte a jog uralmát a politikusok hatalmánál. Hite szerint a titkosrendőrség fenyegetést jelent a szabad társadalmakra.

Alig helyezkedett el bőr karosszékében, és csodálta meg gazdag faborítássú új hivatali környezetét, amikor elbeszélése szerint, „egy FBI-ügynök jelent meg az ajtómban bejelentés nélkül”. Az illető Paul Dalyként mutatkozott be. „Elém tett egy darab papírt, és megkért, hogy adjak felhatalmazást egy új, bírói végzés nélkül végzendő lehallgatás telepítésére, és a jóváhagyásomra várt.”⁵⁴⁴

– Először is engedje meg, hogy végiggondoljam a dolgot. Az ügynökök lebukhatnak, ha bemennek – mondta Levi.

– Már bent van. A mikrofon már bent van – válaszolta Daly. Ez volt tehát a régi jól bevált eljárás: először a betörés a lehallgatókészülék telepítésére, majd a jóváhagyás az üzembe helyezésére. Az FBI hagyományai különböztek a bűnügyi nyomozás eljárásrendjétől.

Levi megdöbbsent. „A csokornyakkendője csak úgy ugrált fel-alá” – emlékezett vissza Daly.⁵⁴⁵

Az igazságügyi miniszter végül nem hagyta jóvá az illegális házkutatásokat, lefoglalásokat és megfigyeléseket. A Watergate-botrány nyomában jog-

gal vélte úgy, hogy a nemzet nem támogatná őket. Megdöbbenve értesült arról, hogy az FBI vezetői hazudtak a kongresszusnak és a bíróságoknak az illegális műveletek folytatólagos gyakorlatáról.

Irányelveket fogalmazott meg az FBI nyomozói számára, az elsőket az iroda történetében, amelyek azon az elven alapultak, hogy a kormány nem szeghet törvényt azért, hogy érvényt szerezzen a törvénynek. Egyértelmű parancsnoki láncolatot hozott létre az Igazságügyi Minisztériumban az ügynökök törvénybe ütköző vétségeinek kivizsgálására. Nyílt parancsban utasította Kelley-t, hogy jelentsen neki az FBI helytelen eljárásairól.

– Nem azt várjuk az ügynökeinktől, hogy beköpjék egymást – mondta Kelley.⁵⁴⁶ De ez a hagyomány is erodálódni kezdett.

A feszültség a központban egyre nőtt, amióta a Watergate-nyomozás történéseinek kibogozására az FBI bűnügyi eljárást indított Mark Felt elbocsátott igazgatóhelyettes ellen. A Nixon-adminisztráció végnapjaiban Felt vádlottként állt az iroda belső vizsgálata elé, amiért kicsempészett az FBI-ból és átadott dokumentumokat a *The New York Times*nek. Az iroda iratainak eltulajdonítását tíz évig terjedő börtönnel büntethették. Felt egyszer csak FBI-ügynökökkel találta szembe magát, akik ismertették alkotmányos jogait. A kiszivárogtatásokkal kapcsolatos szerepéről először az ügynököknek, majd az igazgátónak írt magánlevelében hazudott.

„Kedves Clarence – kezdődött a levél. – Legfőbb gyanúsítottnak tekinteni engem ebben az FBI-jal szembeni súlyos hűtlenségről szóló, aljas ügyben, megalázó és degradáló élmény. Mellesleg nem én vagyok »Mély Torok«.”⁵⁴⁷

Kelley joggal feltételezte, hogy a Watergate-titkok kiszivárogtatása vezető beosztású ügynökök egy csoportjának összehangolt akciója volt, mint ahogy jó okkal gyanakodott Feltre mint a titkos kampány irányítójára. Ugyanakkor Felt már két évtizede a barátja volt. Az FBI és Felt iránt érzett lojalitása arra készítette, hogy megvédje barátját a büntetőeljárástól, és az irodát sem kívánta kinos helyzetbe hozni. Ezért gondoskodott a kiszivárogtatás után folytatott nyomozás lezárásáról, és hatalommal való visszaélés miatt végül az ügyet kezdeményező hivatalnokot is kirúgta. Csakhogy ekkorra Felt gondjai már megsokszorozódtak. Felesége testileg és lelkileg egyaránt megbetegedett; később öngyilkosságot követett el. A lánya felszívódott valami kaliforniai hippikommunában. Nemsokára az FBI másodszor is nyomozni kezdett ellene, amit már nem lehetett kivédeni.

1976. augusztus 19-én az FBI rajtaütött a saját központján. Két csapat FBI-ügynök az Igazságügyi Minisztérium Polgárjogi Osztálya bűnügyi nyomozóinak vezetésével házkutatásokat tartott Washingtonban, egy másik FBI-osztag pedig a hivatal New York-i irodáját kutatta át. Fel is fedeztek egy köteg dokumentumot, amelyeket kívülállók eladdig még sohasem láthattak. Hoover *Do Not File* (Nem iktatandó) irattároló rendszere, amelyet még a második világháború előtt hozott létre, arra szolgált, hogy az FBI-betörések és -poloskázások bizonyítékait mindörökre elrejtse. Az igazgató megkövetelte az FBI-ügynököktől, hogy titkos hírszerző nyomozásaik eredeti dokumentumait mindig semmisítsék meg. Ám időnként még Hoover is követett el hibákat nemzetbiztonsági ügyekben. Irodájában őrzött egy „Fekete táskás műveletek” címkével ellátott dossziét, amely a nem iktatandó iratokra vonatkozó szabályozás részletes leírását tartalmazta. Hoover személyes aktáit halála után elégették, de az irattartó valahogy túlélte a máglyát, most pedig huszonöt kötetnyi, megmagyarázhatatlan módon fennmaradt eredeti dokumentum nyomára vezette a New York-i nyomozókat. A vizsgálat a sorozatos betörésekre kezdett koncentrálni, amelyeket New Yorkban a szökevény *Weather Underground*-tagok rokonainak és barátainak lakásai ellen követtek el. A behatolásokat John Kearney vezetésével a 47-es osztag hajtotta végre 1972-ben és 1973-ban.

Kearney épphogy csak nyugállományba vonult az FBI szolgálatában eltöltött huszonöt év után, amikor egy nap kinyitotta az újságot, és „egy különleges egység[ről olvasott benne], amelyet az Igazságügyi Minisztériumban állítanak fel a 47-es osztag kivizsgálására – emlékezett vissza a pillanatra. – Azok a rendkívüli nyomozati technikák érdekelték őket, amelyeket a szökött személyek kézre kerítésében alkalmaztunk. Éppen azt hallottam, hogy jó néhány ügynök elment tanúskodni egy vádesküdtszék előtt, amikor megszólalt a telefon, és egy ismeretlen hang azt mondta: – Fel kellett, hogy dobjalak, John.”

Kearney ellen rövidesen vádat emeltek. Ő volt az első magas rangú FBI-ügynök, akit az Egyesült Államok ellen elkövetett bűncselekményekkel vádoltak meg.

A központban Clarence Kelley időközben megkérte néhány megbízható ügynökét, indítsanak ellennyomozást, hogy kiderítsék, meddig szándékozik elmenni az ügyben az Igazságügyi Minisztérium. Arra hamarosan rájöttek, hogy a vádemelés elsődleges célpontja Kearney, de nem ő az egyetlen.

Augusztus 26-án, egy héttel az első razziák után, Mark Feltet és Ed Millert, az FBI nyugállományú hírszerzési igazgatóját beidézték, hogy tegyenek titkos tanúvallomást egy szövetségi vádesküdszék előtt. A két férfi kockázatos jogi stratégiában állapodott meg: eskü alatt vallották, hogy ők adtak felhatalmazást a 47-es osztag illegális műveleteire, ugyanakkor azt is közölték: az FBI ügyvezető igazgatója, Pat Cray jóváhagyásával cselekedtek.

Tanúvallomásuk megállásra, gondolkodásra és vitára készítette az ügyészeket. A vita az Igazságügyi Minisztérium legfelső szintjéig is elért. Ha Feltet és Millert elítélik, Grayt is el kell ítélniük: esküszegéssel kell megvádolniuk azt az embert, aki Hoover örökébe lépett.

Ennek folyamányaként szövetségi bűncselekménnyé kell nyilvánítaniuk az FBI minden hagyományos eljárását a hírszerzés területén – végső soron tehát az FBI-t mint intézményt ültetik a vádlottak padjára.

Felt és Miller a következőképpen okoskodott: ha bíróság elé kell állniuk, bizonyára meg tudják győzni az esküdszéket: az FBI jogosult arra, hogy a nemzetbiztonság érdekében megkerülje a törvényt, amely jogosultság közvetlenül az Egyesült Államok elnökétől származtatható. Úgy vélték, be tudják bizonyítani, hogy az elnök eskü alatt vállalt kötelezettsége az alkotmány megvédésére és megóvására azzal a hatalommal is felruhazza őt, hogy belépjen egy állampolgár lakásának ajtaján. Azt fogják állítani, hogy a nemzet érdekeinek megvédése nevében az elnök megsértheti az egyén jogait.

Ennek során még egy akadállyal kell majd szembenézniük: a bizonyítási kötelezettséggel. A törvény értelmében bizonyítaniuk kell, hogy a betöréseket az Egyesült Államok megvédése érdekében hajtották végre egy idegen hatalom ügynökei ellen. Felt és Miller egyaránt azt gyanította, hogy a *Weather Underground* szökevény tagjai Kuba és Vietnam közvetlen támogatásában részesülnek. Az érvelés igazolására a chicagói FBI esküvel megerősített írásos vallomást fogalmazott meg több mint száz oldalon. Ezt azonban nem támasztották alá bizonyítékok. Johnson és Nixon elnök ismételten követelte: az FBI találjon bizonyítékot arra, hogy a *Weather Underground* tagjai titkos külföldi ügynökök, akiket az Egyesült Államok ellenségei pénzelnék. Ez a füstölő pisztoly azonban nem állt az iroda rendelkezésére.

Felt a CBS *Face the Nation* című vasárnapi politikai magazinműsorának vendégeként közölte a világgal, mit mondott el a nagyesküdszéknek: ő adott felhatalmazást a betörésekre, amelyek nemzetbiztonsági szempontból létfontosságú hírszerző műveletek voltak. – Arról van szó, hogy vagy lesz olyan

FBI-unk, amelyik megpróbálja útját állni az erőszaknak, mielőtt bekövetkezne, vagy nem lesz. Ezért indokoltnak tartom a betöréseket, és holnap újra elkövetném őket – nyilatkozta.

Évekkel később Ed Miller elegánsabban fogalmazott. Érvelését történelmi perspektívába helyezve az elmúlt századok szokásjogából vezette le. Az én házam az én váram, ismerte be. De senki sem védheti meg a várát a királlyal szemben.⁵⁴⁸

A vita különben az Egyesült Államok kezdeteire nyúlt vissza. 1787-ben Alexander Hamilton a következőket írta: „A nemzetek magatartását legerősebben az a törekvés igazgatja, hogy a külső veszélytől megóvják magukat. Idő múltán a legforróbb szabadságszeretet is meghajlik a biztonság diktátumai előtt. Az életnek és a vagyonnak az a tömeges pusztulása, amely a háborút kíséri, az állandó fenyegetettséggel járó folyamatos erőfeszítés ésriadókészültség még a szabadsághoz legjobban ragaszkodó nemzeteket is rákényszeríti, hogy a fellelegzés és a biztonság érdekében olyan intézményeket létesítsenek, amelyek semmivé tehetik emberi és politikai jogait. A nagyobb biztonság érdekében előbb-utóbb megkockáztatják a kevesebb szabadságot.”^{549*}

„AZ FBI EMBERFELETTI HÍRNEVE”

1976. szeptember 21-ig még sosem esett meg, hogy egy idegen hatalom gyilkos terrormerényletet hajtson végre az Egyesült Államokban.

Azon az esős délelőttön robbanás rázta meg a Sheridan Circle-t, alig háromszáz méterre a Fehér Háztól. Orlando Leteliert, Chile egykori amerikai nagykövetét a főváros utcáján ölte meg az autója alvázára erősített nagy erejű pokolgép. Vele együtt életét veszttette huszonhat éves amerikai asszisztense, Ronni Moffitt is.

Letelier Salvador Allende elnök kormányának tagja volt – először mint nagykövet, majd mint külügyminiszter, végül mint védelmi miniszter. Allende baloldali kormánya szabad választásokon jutott hatalomra 1970-ben – a CIA óriási erőfeszítései ellenére, amely Nixon elnök utasítására minden lehetséges eszközzel próbálta megakadályozni a győzelmét. Allende

* Alexander Hamilton: *A federalista*, 8. sz. (1787.). Ford.: Balaban Péter. Európa Könyvkiadó, Budapest. 1998., 80.

uralma három évig tartott, mielőtt a szélsőjobboldali Augusto Pinochet tábornok vezette puccsban életét nem vesztette volna. A katonai junta először egy fagyos klímájú szigeten tartotta fogva Leteliert, majd egy év után száműzte az országból.

Röviddel az után, hogy a Pinochet-rezim ellen kampányolni Washingtonba érkezett, a chilei titkosszolgálat, a DINA máris terveket szőtt Letelier meggyilkolására.

Pinochet és szövetségesei – öt dél-amerikai ország jobboldali vezetői – nemzetközi együttműködést hoztak létre baloldali ellenségeik likvidálására. A műveletnek a *Condor*-hadművelet fedőnevet adták. Castro-ellenes kubaik mellett a DINA egy Michael Townley nevű amerikai szerencselovagot is beszervezett a nemzetközi halálosztag tagjai közé. Orlando Letelier meggyilkolása előtt Henry Kissinger Külügyminisztériuma és a George H. W. Bush vezette CIA egyaránt tisztában volt azzal, hogy a *Condor*-hadművelet politikai gyilkosságok végrehajtására irányul. Ugyanakkor mindketten erősen kételkedtek abban, hogy Pinochet tábornok Washingtonban meg merne kockáztatni egy terrorakciót. Úgy látszott, a legtöbb amerikai hírszerzőtiszt egyetért velük, de egy kivétel azért akadt.

„A *Condor*-hadművelet a tagállamokból toborzott különleges osztagok létrehozását is magába foglalja, megtorló akciók, köztük gyilkosságok végrehajtására” – írta Robert Scherer, az FBI Buenos Aires-i jogi attaséja a központnak küldött négyoldalas jelentésében hét nappal a gyilkosság után. Érvelésében lehetségesnek tartotta, hogy Pinochet és ügynökei hajtották végre a gyilkosságot.

Nagyrészt az FBI erőfeszítéseinek köszönhetően Orlando Letelier megölése egyedi ügyé, a 20. századi államilag támogatott terrorizmus bizonyított esetévé vált Amerikában.

A nyomozás türelmes és alapos végigvételéhez valamilyen szinten köze volt Jimmy Carter 1976. novemberi megválasztásának is; Carter volt az első politikai vezető, aki az emberi jogokat elnöksége egyik központi elvévé tette. Szokatlan megközelítésben fogalmazta meg álláspontját az Egyesült Államok ellenségeivel szemben. – A béke nem pusztán a háború hiánya – jelentette ki, amikor elfogadta pártja jelölését. – A béke a nemzetközi terrorizmus eltűnésére irányuló cselekvés.

Az új elnöknek azonban nem kis fáradságába került, hogy biztosítsa az amerikai hírszerző és rendvédelmi szervek ellenőrzését. A CIA és az FBI viselt dolgait firtató kongresszusi meghallgatások – és az irodán belül folyó

bűnügyi vizsgálat – nagy felzúdulást és keserőséget keltettek mindkét ügynökségben. Egyikük sem állt készen arra, hogy együttműködjenek a terror-elhárításban. A Nixon- és a Ford-adminisztráció próbált ugyan előállni valamilyen összehangolt megoldással a külföldi terrorfenyegetéssel szemben, de nem sok sikerrel, és Carter sem jutott sokkal többre. A külföldi terrorizmus katonai és diplomáciai választ igénylő háborús cselekmény volt, a belföldi pedig köztörvényes ügy, amelynek megoldása az FBI-ra várt. Az Egyesült Államok még mindig évekre volt egy olyan stratégia kidolgozásától, amely a hírszerző és a jogrendet biztosító képességeit kombinálta volna a terroristák megállítására, mielőtt lecsapnának.

Amikor 1977 januárjában Carter átvette hivatalát, az FBI-központ átmeneti állapotban leledzett, és úgy is maradt több mint egy éven át. Az elnök világossá tette, hogy új vezetőt kíván látni az FBI élén, de arra nem érzett késztetést, hogy válasszon is egyet. Clarence Kelley csakúgy, mint előtte Pat Gray, „lassan forgott a szélben”.

– Az egyik dolog, ami az FBI-jal kapcsolatban a leginkább zavar, az az érzés, hogy az állandó, szilárd alapon álló vezetés hiányában szenved, és úgy látja, hogy kimagasló pozíciója, amelyre teljes joggal büszke, mára lefokozódott – mondta Kelley jelölti meghallgatásán a szenátusban.⁵⁵⁰

Kijelentette: azt remélte, „helyre tudja állítani önmaga iránt a bizalmat”, de kudarcot vallott, ezt jól tudja. – Az FBI emberfeletti hírneve, az ezzel járó hatalom és dicsőség nagyban megfogyatkozott – értékelte a helyzetet pályafutásának vége felé. – Az FBI leszállt az Olümposzról. És íme, kiderült, mi is csak egyszerű halandók vagyunk... De J. Edgar Hoover FBI-jának hírneve olyan mérhetetlen és makulátlan volt, hogy minden apró rossz cselekedet – akár valós, akár képzelt, akár durván eltúlzott – most rendkívüli figyelmet von magára.⁵⁵¹

Ennek meg kell változnia – hangoztatta. Az amerikai nép hosszú távon nem tud elviselni „egy nyomorék és ostromlott FBI-t”⁵⁵²

„AMI HIÁNYZOTT, A JÓ HÍRSZERZÉS VOLT”

Carter elnök több mint egy évet töltött el azzal, hogy keressen valakit az iroda élére. Igazságügyi minisztere és régi barátja, Griffin Bell, aki korábban szövetségi fellebbviteli bíró volt Georgiában, több mint ötven jelelt közül végül egyik jogásztársa, a mérsékelt republikánus William H.

Webster mellett döntött, akit még Richard Nixon nevezett ki a szövetségi bírói karba. Webster bíró az imával gyógyító keresztény szekta, a *Christian Science* tagjaként a tisztaságot, a becsületet és a tisztességet értékelte mindenekelőtt. Carter elnök kedvelte ezeket a tulajdonságokat, mivel tükrözték saját világgépét.

Webster másrésztől rátarti és nyers ember hírében állt. – Acélos kék szeme volt – mondta róla Homer Boynton veterán FBI-ügynök, aki közigazgatási vezetőként szolgált alatta két éven át. – A legtöbben, akiknek dolgoztam, kiabáltak, amikor valami miatt örjöngtek. Az ő hangja vészjóslóan lehalkult. Az álla előreugrott – és azok a hideg acélkék szemek –, és máris úgy érezted, egészen picire zsugorodtál össze. Brutális tudott lenni.⁵⁵³

Első munkanapján az irodában Webster világossá tette: elvárja, hogy „bíró”-nak szólítsák. Kinevezésével olyan elnöki gyakorlat vette kezdetét, amelyben bírák kerültek az FBI igazgatói székébe, és ez a hagyomány a század hátralévő részében mindvégig fennmaradt.

1978. február 23-ai beiktatásakor az FBI harmadik igazgatójaként Webster kijelentette, hogy az iroda „a munkát, amelyet az amerikai nép elvár tőle, az alkotmány megkövetelte módon fogja végezni”. Egyes ügynökök ezt a beállítódást nyugtalanítónak találták. Webster a következő két év nagy részét azzal töltötte, hogy megbízható belső kört építsen ki az FBI-ban. Legalább ugyanennyi idejébe telt, amíg megtalálta a hangot „a hooveri keménykalapokkal”, ahogyan őket nevezte; „az elsáncolt régi emberekkel”, akik hűségükben Hoover iránt kétely nélkül vitték tovább az igazgató hagyományát, és minduntalan azt mondták Websternek: csak azt csinálják, amit Hoover szeretett volna. – Volt némi problémám ennek a gondolkodásmódnak a megváltoztatásával – mondta később.⁵⁵⁴

Webster megdöbbenéssel fedezte fel, hogy az FBI működésének nincsenek meg a jogi keretei. Az irodának nem volt alapító okirata – hiteles születési bizonyítványa a kongresszustól, amely pontosan körülírta volna szerepét és feladatait. Ilyesmivel sohasem rendelkezett – és máig sem rendelkezik. Webster kezdettől fogva hangoztatta, hogy olyan törvényt akar, amely meghatározza, „amit az emberek elvárnak tőlünk – nem azt, amit nem tudunk elvégezni, hanem amit elvárják, hogy elvégezzünk”. Két évet töltött azzal, hogy a kongresszussal egyeztetve megfogalmazzon egy tervezetet, de sem Carter, sem Reagan elnök nem foglalkozott a kérdéssel, így a munka eleve kudarcra volt ítélve.

Webster ezek után kénytelen volt – ahogyan fogalmazott – „úgy tenni, mintha volna alapító okiratunk”.⁵⁵⁵

Az FBI ehelyett a kémelhárítási törvényt (*Foreign Intelligence Surveillance Act*) kapta meg. A kongresszus, az FBI és a CIA között éveken át tartó harc eredményeképpen megszületett jogszabály létrehozott egy különleges bírói testületet, amelynek tagjait az Egyesült Államok főbírája választotta ki. A testület az Igazságügyi Minisztérium legfelső emeletén ülésezett egy speciális hangszigetelt helyiségben. Feladata az volt, hogy jóváhagyja a hírszerzőisztek telefonlehallgatásokra és elektronikus megfigyelésekre benyújtott kérvényeit – törvényesen szabályozott módon. Hatvan éven át, a hooveri éra kezdetétől az FBI maga alkotta meg a lehallgatásokra és a poloskák telepítésére vonatkozó törvényeit. A bíróság nem jelentett akadályt az iroda számára, a következő két évtizedben ugyanis több mint tizenhét-ezer kérést hagyott jóvá anélkül, hogy egyszer is nemet mondott volna. Egy szigorú kikötés azonban létezett: a célszemélynek mindig külföldi hatalom ügynökének kellett lennie. Ezentúl tehát az FBI a jogrend megszabta keretek között gyakorolhatta a titkos hírszerző műveletek végrehajtására kifejlesztett képességeit.

Röviddel beiktatása után Webster bírónak két próbatétellel kellett szembeesülnie, amelyekből kiderülhetett, hogy az FBI képes-e megfelelni ezeknek a kritériumoknak. Az egyik titkos volt, a másik kínosan nyilvános.

1978. április 8-án, szokatlanul erőteljes diplomáciai erőfeszítés után, két FBI ügynök Chile fővárosában, Santiagóban őrizetbe vette Michael Townley-t, a Pinochet titkosszolgálatának dolgozó amerikai bérgyilkost. Miami-ba repültek vele hosszú kihallgatásra. Townley készítette azt a bombát, amely Orlando Letelier életét kioltotta. Az FBI a továbbiakban lassú és alapos munkával felépítette az ügyet, amely végül elvezetett a Pinochet tábornoknak dolgozó merénylők, köztük a tábornok-elnök titkosszolgálati vezetőjének elítéléséhez és bebörtönzéséhez.

Április 10-én az Egyesült Államok felperesként harminckét pontos vádindítványt nyújtott be Ed Miller, az FBI egykori hírszerző főnöke, Mark Felt egykori igazgatóhelyettes és Pat Gray, a Szövetségi Nyomozó Iroda egykori igazgatója ellen. A vád – amely főleg a Ku-Klux-Klan-tagok ellen végrehajtott eljárásokban alkalmazott hatvanéves jogszabályon alapult – „az állampolgárok sérelmére és elnyomására elkövetett összeesküvés” volt, bírói felhatalmazás nélkül végzett házkutatások fegyverével.

A vádemelés FBI-ügynökök százait háborította fel, akik az 1970-es években hírszerzési és terrorelhárító ügyeken dolgoztak. A nixoni érában Gray, Felt és Miller alatt működő hatvankilenc ügynöknek kellett most belső vizsgálatokkal szembenéznie az Igazságügyi Minisztériumban és az FBI-ban, amelyek tétje az állásuk, a nyugdíjuk és talán a szabadságuk volt. Senki sem tudta, hány embert ítéhetnek el közülük.

Az érintettek azon ügynökök közül kerültek ki, akik az Egyesült Államok ellenségeivel kapcsolatos legkényesebb természetű ügyekért feleltek. Most mindannyian Webster bíróra tekintettek vezetésért, útmutatásért – és felmentésért. Webster úgy döntött, hogy hat ember kivételével mindannyian ártatlanok a jogtalan behatolás ügyében, és a nyilvánosság kizárásával házon belül, saját hatáskörében teremtett rendet. Az Igazságügyi Minisztérium végül csak Felttel és Millerrel szemben tartotta fenn a vádindítványt. A Gray elleni keresetet az ügyészek felháborodására ejtették, akárcsak John Kearney ügyét; az ő mentsége azt volt, hogy felettesei utasításait követte.

Az 1970-es évek végére a Hírszerzési Osztály, a hooveri FBI legerősebb részlege, az Igazságügyi Minisztérium állandó ostroma alatt veszített erejéből és szakértelméből. Azok, akik továbbra is szolgálták az ügyet, fel kívánták éleszteni az elhárító tevékenységet az Egyesült Államokban működő szovjet és kínai kémek ellen; oroszul és kínaiul beszélő FBI-ügynököket akartak toborozni és képezni, és a kétéves szolgálati idővel szemben perspektívát nyújtó karrierré szerették volna tenni a hírszerzést. Le akarták vadászni a *Weather Underground* még mindig bujkáló tagjait és a FALN alattomos vezetőit. Habár a Ku-Klux-Klant ekkorra már legyőzték, neonáci csoportok új hulláma emelkedett fel az országban. Ugyanez volt a probléma azokkal a fegyveres csoportokkal is, amelyeknek még az Óvilágból eredő, ősi ellentéteken alapuló elszámolnivalójuk volt egymással – így álltak szemben a szerbek és a horvátok, a törökök és az örmények, sőt ott volt az ír Köztársasági Hadsereg is. Ezek együtt évente száz új, terrorizmussal kapcsolatos ügyet szolgáltatottak Amerikában.

Webster joggal aggódott amiatt, hogy képes-e az FBI hatékonyan szembeállni ezekkel a fenyegetésekkel. – Ami hiányzott, az a jó hírszerzés volt – mondta. – Fel kellett javítanunk hírszerzési képességünket.⁵⁵⁶

„ÖTSZÁZ ÉVES ÁRVÍZ”

Robert Hanssen, harmadik generációs chicagói zsarú 1976-ban lépett be az FBI-ba, és húsz évet töltött a szolgálatában. Moszkvának kezdett kémkedni, döbbenetes mennyiségű titkot lopott el, és az FBI egészen a századforduló utánig nem leplezte le.

Már nagyon fiatalon megtanulhatta, hogy a jelvény a titkosság pajszaaként használható. Apja a chicagói rendőrség Vörös Osztágának* tagjaként baloldaliakat zaklatott, rájuk vadászott, visszaélt hatalmával és felhatalmazásával – pontosan úgy, ahogyan az ő apja is tette korábban. Hanssen tudott egyet s mást ezekről a piszkos ügyekről.

– A papája és a nagypapája család zsarú volt, és ő tudta ezt – mondta Richard L. Ault FBI-ügynök, az FBI-akadémián működő Magatartástudományi Részleg (*Behavioral Science Unit*) egyik alapító tagja, aki letartóztatása után kihallgatta Hanssent. – Ő maga mondta: „A lécs nem volt elég magas nekem.” Ezért könnyű döntés volt számára, hogy továbblépjen, és kémkedésbe fogjon. – A pénzért tette, összesen több mint hatszázezer dollárért, de azért is, mert úgy hitte, hogy büntetlenül megúszhatja.

1979 márciusában Hanssen belekezdett egy kétéves tanfolyamba az FBI Szovjet Kémelhárító Osztályán New Yorkban. Röviddel huszonötödik születésnapja előtt politikai nézeteit illetően konzervatív volt, hangsúlyozottan antikommunista, buzgó katolikus, aki reggelente misére járt – csupa szokatlan tulajdonság ez az FBI-ügynökök között. A részlegbe beosztott sok társához hasonlóan ő sem kapott hírszerzői kiképzést. A részleg már javában túl volt egykori dicső napjain. Ault megfogalmazása szerint az FBI-központban „mostohagyereknek” tekintették, pangó holtágnak, ahol a nagy eredmények olyan ritkák, mint a fehér holló.⁵⁵⁷ Az iroda vezetése nem sok értelmét látta, hogy a kémelhárítás bonyolultságáról szóló kurzusokkal vesztéggessék az időt. Munka közben a tudás megjön magától, ha ugyan megjön. Mike Mason – később Robert Swan Mueller III** FBI-igazgató vezető munkatársa – tipikusnak mondható kémelhárítás-oktatásban részesült az FBI-akadémia háromórás tanfolyamán. Jól emlékezett, mit mondott az oktató ezzel kap-

* A *Red Squad* politikai és társadalmi csoportok ellen bevetett rendőrségi hírszerző egység; a kommunisták ellen használták először, innen az elnevezés.

** A római szám azt jelzi, hogy az illető a szóban forgó család harmadik ilyen nevű tagja.

csolatban: ez a munka olyan istencsapása, amit mindenáron kerülni kell. Mason megszívlelte a tanácsot.

– Fogalmam sem volt róla, mivel jár a hírszerző munka – mondta. – Mindössze annyit tudtam: nem akarom, hogy bármi közöm is legyen hozzá.⁵⁵⁸

Néhány héttel az után, hogy szolgálatba lépett, Hanssen felettesei felismertek egyetlen kiemelkedő tehetségét: azon kevesek közé tartozott az FBI-ban, akik megértették a számítógép működését. Megbízták avval, hogy hozzon létre automatizált adatbázist a New Yorkban élő és dolgozó szovjet diplomátákról és kémgyanús személyekről. Hanssen jó érzékkel rendelkezett a világot a következő évtizedekben forradalmasító technológiák iránt, különösen a hálózatok összekapcsolása és az információátvitel területén.⁵⁵⁹

Számítógépei védelmére az iroda új biztonsági rendszert fejlesztett ki, amelynek hiányosságait és hézagait Hanssen gyorsan megtalálta.

Hamarosan feladatai közé tartozott, hogy havonta készítsen jelentést az FBI szovjeteket érintő megfigyeléseiről. Hosszú órákat töltött az iroda irattárában: behatóan tanulmányozta az FBI munkálkodásának történetét a KGB és a szovjet katonai hírszerző szolgálat, a GRU ellen. Könnyen azonosította az iroda régóta működő hírforrását a New York-i szovjet delegációban.

1979 novemberében Hanssen észrevétlenül besétált az Amtorg manhattani irodájába; ez a kereskedelmi kirendeltség már jó hat évtizede a szovjet kémkedés fedőszervéül szolgált. A hivatal magas rangú a GRU-tisztek vezették. Hanssen tudta, hova menjen és kivel beszéljen az Amtorgnál. Még aznap felajánlotta kémsszolgálatait. Átadott nekik egy köteg iratot a New York-i szovjet lakónegyed elektronikus megfigyeléséről, és megbeszélt velük egy rendszert, amely szerint hathavonta új titkokat ad át kódolt rádiós kommunikáció révén. A következő csomagja naprakész listát tartalmazott minden olyan New Yorkban tartózkodó szovjet állampolgárról, akit az FBI kémkedéssel gyanúsított. Majd átadott egy másik, revelációval felérő anyagot, amely alapjaiban rázta meg a szovjet kémsszolgálatokat: kiderült, hogy a GRU Dmitrij Poljakov nevű vezérőrnagya már 1961 óta az amerikaiaknak dolgozik. Az azóta eltelt idő nagy részében az ENSZ-delegációban tevékenykedett. 1980 májusában Poljakovot a szovjetek visszahívták Moszkvába. Ezután valószínűleg – habár az FBI-ban a kérdésen mindmáig vitatkoznak – dezinformációs csatornaként szolgált, hogy félrevezesse és összezavarja az amerikai hírszerzést.

Hanssen kötelezettségei egyre csak szaporodtak. Azt a feladatot is megkapta, hogy írja össze az iroda New York-i hírszerző műveleteinek költség-

vetési igényeit. A pénzmozgásból pontosan kiolvasta, melyek az FBI célpontjai a következő öt évben, és milyen projekteket tervez a CIA-val és a Nemzetbiztonsági Ügynökséggel együttműködésben. Hanssen szovjeteknek eljuttatott harmadik küldeménye ezeket a terveket részletezte. Ezután úgy határozott, hogy meglapul és csendben marad.

Ha Hanssen akkor és ott abbahagyja a kémkedést, az okozott kár még így is példátlan lett volna az FBI történetében. Maga William Webster vezette a kárfelmérő vizsgálatot, miután Hanssen 2001-ben lebukott. Az ügyet Webster „hihetetlen támadásnak”, „korszakos katasztrófának” és „ötszáz éves árvíznek” nevezte, amely mindent elpusztított, ami csak az útjába került.⁵⁶⁰

Hanssen akkor függesztette felkapcsolatait a szovjetekkel New Yorkban, amikor egy másik amerikai kémét érintő, nagy horderejű ügy fokozatosan napvilágra került. A nyomozás az Egyesült Államokon keresztül már Franciaországot, Mexikót és Kanadát is elérte, amikor az FBI 1980 nyarán felfigyelt egy Joe Helmich nevű nyugállományú katonai kódfejtőre. Egy év múlva letartóztatták, s miután bűnösnek találták abban, hogy eladta a szovjeteknek a KL-7-es rendszer kódjait és kezelési kézikönyvét, életfogytiglani börtönre ítélték a KL-7-et az NSA fejlesztette ki, és alapvető eszközül szolgált a kommunikáció rejtjelezésére. Az alacsony rangban, tiszthelyettesként szolgáló Helmich annak idején megfelelt a legszigorúbb nemzetbiztonsági átvilágításnak. Az árulást titkos találkozón követte el szovjet hírszerzőtisztekkel Párizsban és Mexikóvárosban 1963 és 1966 között, 131 ezer dollárért. Olyan információt is eladott a szovjeteknek, amely lehetővé tette számukra, hogy megfejtsek az amerikai katonai vezetés és a hírszerzőtisztek legszigorúbban titkos üzenetváltásait a vietnami háborúban.

Hanssen megértette a nyomozás egyik legfontosabb aspektusát: tizenhét éven át zajlott. Az FBI egy egész generáción át életben tudta tartani a kémelhárítási ügyeket. A kémkedésre nem vonatkoztak korlátozó jogszabályok.

„HADD TUDJÁK MEG A TERRORISTÁK”

Amerika antikommunista háborúja Ronald Reagan megválasztásával érte el a csúcspontját. Reagan már 1974 óta közlegényként szolgált ebben a harcban, amikor bizalmas informátori minőségben együttműködött az FBI-jal a baloldali hollywoodiak ellen vezetett kampányban. Szentül hitte, hogy a terror- és a kommunizmusellenes harc egy és ugyanaz.

– Amerikai polgártársaim, örömmel jelentem be ma önöknek, hogy törvényt írtam alá, amely örökre törvényen kívül helyezi Oroszországot – mondta egyszer Reagan mosolyogva egyik heti elnöki rádióbeszéde előtt a hangpróba során. – Öt perc múlva megkezdjük a bombázást.

A tréfa bepillantást enged az elnök gondolkozásába. Reagan minden rendelkezésére álló erőt az oroszok ellen kívánt összpontosítani. Megduplázta az FBI, a CIA és a Pentagon költségvetését, megnégyszerezte a titkos fegyverekre és a fedett műveletekre elkülönített kiadásokat. Feltett szándéka volt, hogy megerősíti az amerikai hírszerzés vázát és izomzatát a Moszkva és csatlósai ellen vívott harcra.

Az elnök azzal is felkarolta a terrorelhárítás ügyét, hogy lezárta a Mark Felt és Ed Miller ellen folyó büntetőeljárást. Elsőprő elnökválasztási győzelme után két nappal az FBI veteránjait egy szövetségi bíróság bűnösnek találta és elítélte amerikaiak alkotmányos jogainak megsértésére irányuló konspiráció vádjával. Tárgyalásukon nyíltan bevallották: valóban rendeltek el illegális behatolásokat, házkutatásokat és lefoglalásokat, de azt állították, hogy az elnök utasítását kötelesek voltak végrehajtani. Maga Nixon elnök is tett tanúvallomást öt korábbi igazságügyi miniszterrel együtt. A tanúk padján Nixon mindvégig kitartott elvei mellett: az elnöknek megvan a hatalma ahhoz, hogy szükség esetén törvényt szegjen, az FBI-nak pedig megvan a joga ahhoz, hogy bűncselekményt kövessen el az elnök parancsára, a nemzetbiztonság nevében. Reagan elnök ezzel egyetértett. Stábfőnöke és jogtanácsosa, egyben leendő igazságügyi minisztere, Edwin P. Meese nyilatkozatot fogalmazott meg, amely Felt és Miller számára teljes körű, feltétel nélküli elnöki kegyelmet biztosított.

Röviddel azelőtt, hogy egy tébolyult fegyveres revolvergolyója 1981. március 30-án súlyosan megsebesítette, az elnök aláírta a rendeletét. „Mark Felt és Edward Miller igen kiemelkedően szolgált a Szövetségi Nyomozó Irodát és országunkat – szölte az elnöki kegyelmi határozat. – A kormányzat legmagasabb szintű felhatalmazásának birtokában abból a magas rendű elvből kiindulva cselekedtek, hogy véget vessenek az országunkat fenyegető terrorizmusnak.”

Az elnök külön hangsúlyozta ezt az elvet a kegyelemben. „1972-ben Amerika háborúban állt. Felt és Miller olyan eljárásokat követett, amelyeket nélkülözhetetlennek tartottak az FBI igazgatója, az igazságügyi miniszter és az Egyesült Államok elnökének folyamatos tájékoztatásában az

ellenséges külföldi hatalmak és kollaboránsaik ténykedéséről ebben az országban.” A tények azonban nem támasztották alá ezt az érvelést, mivel az FBI tevékenysége nem külföldi hatalmak ügynökei ellen irányult. A kegyelem azonban politikai döntést tükrözött: Reagan és legbefolyásosabb tanácsadói vissza akarták állítani a kormányzat hatalmát arra, hogy tetzés szerint kémkedhessen az Egyesült Államokban; hogy eltörölje a Ford és Carter elnök idején bevezetett korlátozó szabályokat, és engedélyezze, hogy az FBI maga határozza meg az irányelveit a lehallgatásokra és a poloskák telepítésére. Reagan ismételten hitet tett amellett, hogy elengedi a pórásról az amerikai hírszerzést, új életet lehel titkos erőibe, és elhárítja a jogi akadályokat a terrorellenes háború útjából.

Alexander Haig külügyminiszter a beiktatása után nyomban kijelentette: a Szovjetunió képi ki, pénzeli és látja el fegyverrel a világ legveszélyesebb terrorszervezeteit. A CIA új főnöke, Reagan minden hájjal megkent kampányfőnöke, William Casey tudatta mindenkivel, hogy a KGB a világterrorizmus központja. A vádnak voltak valós elemei – a hidegháború után hozzáférhetővé tett szovjet levéltárak tanúsága szerint a KGB az 1970-es években igenis támogatott gyilkos palesztin militáns szervezeteket, a keletnémet titkosszolgálat, a Stasi pedig menedéket nyújtott szélsőségeseknek és nemzetközi terroristáknak, akik többek között magát Haig tábornokot is meg akarták gyilkolni 1979-ben. Ezeket a tényeket azonban az elnök és nemzetbiztonsági csapata nem ismerhette, és keresztes háborús retorikájukban sem foglaltak el központi helyet.

– Hadd tudják meg a terroristák – mondta Reagan elnök a beiktatása után egy héttel –, ha támadnak, Amerika gyors és hatékony megtorlással fog válaszolni.

A HALLGATÁS ÁRA

Az első jelentős antiterrorista ügy célpontjai, amellyel az FBI-nak Reagan elnök idején szembe kellett néznie, Amerika szövetségesei voltak a kommunizmussal vívott háborújában. Az esetet Stanley Pimentel FBI-ügynök hosszú pályafutása „egyik leggyomorforatóbb nyomozásának” nevezte.⁵⁶¹

Az El Salvadori jobboldali katonai rezsim, amelyet az Egyesült Államok támogatott, egy kis létszámú fegyveres baloldali gerillaszervezettel állt hadban. A hadsereg és halálosztagai durván hatvanötezer civilt gyilkoltak meg, köztük papokat, apácákat, egyházközségi munkásokat, szakszervezeti vezetőket, diákokat és parasztokat. A halottak között volt három amerikai apáca és egy laikus alkalmazott nő is. – Négy ártatlan egyházi emberről volt szó, akik a munkájukkal megpróbáltak segíteni a szegényeken – mondta Pimentel. 1980 decemberében kirángatták egy furgonból, elrabolták, megerősztolták és közvetlen közelségből lelőtték őket, majd egy földút szélére dobták a holttestüket. Nyilvánvalóan előre eltervezett gyilkosság volt, gyalázatos tett egy piszkos háborúban.

Az ügyben komoly politikai akadályok tornyosultak Pimentel, az FBI rangidős közép-amerikai jogi attaséja előtt. Haig külügyminiszter sanda módon azt sugallta, hogy az apácák a salvadori baloldali gerillák, a Farabundo Marti Nemzeti Felszabadítási Front (FMLN) oldalán álltak. (A Farabundo Marti is követett el politikai gyilkosságokat, de jóval kevesebbet, mint a kormány.) A Reagan-adminisztráció megduplázta, majd megnégyszerezte az El Salvadornak nyújtott amerikai katonai segítyt. A salvadori katonai parancsnokok és hírszerzők vállvetve dolgoztak a CIA-val.

Pimentel szövetségést is talált az USA salvadori követségén egy fiatal politikai tiszt személyében, akinek hírforrása volt a katonai rezsimben. Pimentel egészen a parancsnoki lánc tetejéig folytatta a nyomozást. Erősen gyanította, hogy a gyilkosságra a Nemzeti Gárda igazgatója, Carlos Eugenio Vides Casanova tábornok adott utasítást.

– Találkoztam Vides Casanovával – mondta Pimentel. Közölte a tábornokkal, hogy adja át neki az öt gyanúsított személynek – mind alacsony rangú sorkatonák – tulajdonítható fegyvereket. A puskákat az áldozatok testéből kivett golyókkal és a bűntett helyszínén levett ujjlenyomatokkal együtt az FBI bűnügyi laboratóriumába akarta küldeni vizsgálatra. Hamarosan rájött, hogy Vides Casanova utasítást adott a gyilkos fegyverek elrejtésére, és olyanokat akart átadni az FBI-nak, amelyekkel nem is lőttek.

– Vides Casanova rettentően bosszankodott, amiért rajtakaptuk a hazugságon. És persze rendkívül ingerült lett – mondta Pimentel, aki a huzavona ellenére megszerezte az inkriminált fegyvereket, betette őket egy diplomáciai csomagba, és a repülőtérre hajtott, hogy az Egyesült Államokba szállíttassa a bizonyítékokat. A kifutópálya betonján azonban fegyveresekkel találta szemben magát. – A Nemzeti Gárda körülbelül ötven katonája vett minket körül, mind felfegyverkezve automata fegyverekkel és puskákkal – mesélte Pimentel, akinél csak egy 357 mm-es Magnum volt hat tölténnyel. De nem hátrált meg, és személyesen felügyelte, amint a diplomáciai zsákok beteszik a repülőgép gyomrába.

A lőfegyverek, a töltények és az ujjlenyomatok alapján az FBI-labor azonosította a katonákat, akik jelen voltak a bűntett helyszínén. A Nemzeti Gárda négy tagját elítélték a gyilkosságokban való részvételért, de Vides Casanova érintetlen maradt, sőt 1984-ben ő lett El Salvador védelmi minisztere.

Ezekben az években az Egyesült Államokban működő FBI-ügynökök a Pimentel képviselte ügyel ellentétes célokért dolgoztak. Röviddel Reagan beiktatása után az iroda országos terrorelhárítási nyomozásba kezdett a CISPES (*Committee in Solidarity with The People of El Salvador*, Szolidaritási Bizottság El Salvador Népével) nevű szervezet után. A baloldali amerikai aktivisták szövetsége a négy amerikai egyházi személy meggyilkolása után jelentősen megerősödött. A nyomozás azonban csaknem kizárólag azokon az információkon alapult, amelyeket Vides Casanova és hírszerzőtisztjei adtak át egy Frank Varelli nevű FBI-informátornak.

Varelli, az egykori salvadori országos rendőrfőkapitány fia, felajánlotta szolgálatait egy FBI-ügynöknek Dallasban, aki semmiféle tapasztalattal nem rendelkezett a nemzetközi intrikák világában. Varelli megszűgta neki, hogy vannak hírforrásai a salvadori kormányzat legmagasabb köreiből, majd bizalmasan közölte: a Szovjetunió, Kuba, Nicaragua és Líbia közreműködésével a CISPES terrorista szövetséget kovácsolt össze az FMLN baloldali gerilláival. Szavait készpénznek vették.

Az FBI nyomozást folytatott a CISPES Egyesült Államok-szerte létrejött 180 helyi szervezetének 2 375 amerikai tagja ellen. A gyanús személyeket elektronikus és vizuális megfigyelésnek vetette alá, fedett ügynökökkel és besúgókkal beépült összejöveleteikbe és gyűléseikbe, nyomozott templomi gyülekezeteik és egyetemi szervezeteik után, ellenőrizte pénzügyeiket és telefonhívásaikat, átkutatta szemétkosaraikat, és agresszív kihallgatásoknak vetette alá őket.

A nyomozás négy évig tartott, és semmilyen eredményt nem hozott.

Az FBI végül gyanút fogott, és alaposabban utánanézett Frank Varel-linek. Rá kellett jönnie, hogy jelentéseinek nagy része „kirívó hazugság” volt, miként Webster vezető bűnügyi és terrorelhárítási munkatársa, Oliver B. „Buck” („Bak”) Revell mondta. – Volt, amit ő maga talált ki – állította Revell a titkosszolgálatokat felügyelő szenátusi bizottság (*Senate Intelligence Committee*) előtt. – És volt, amit azokra a kapcsolatokra hallgatva fabrikált, amelyekre El Salvadorban tett szert.⁵⁶²

A szóban forgó kapcsolatok a Casanova tábornoknak dolgozó hírszerző-tisztek voltak. A tábornok mindvégig manipulálta és félrevezette az FBI-t.

Vides Casanovát Reagan elnök katonai érdemrenddel tüntette ki, sőt zöld kártyát is kapott, amely feljogosította arra, hogy Floridába költözzön.

– 1988-tól kövéren, ostobán és boldogan éledélt odalent Fort Lauderdale környékén – mondta Pimentel, és hozzátette: – Igazságszolgáltatás nemigen történt.⁵⁶³

„KAKUKKTOJÁS VOLTAM”

Miközben Reagan elnök külföldi terepen viselt hadat a kommunizmus ellen, amerikai köpönyegforgatók súlyos titkokat loptak és juttattak el a szovjeteknek az Egyesült Államok nemzetbiztonsági *establishmentjének* mélyéről, a legjelentősebb támadást hajtva végre az amerikai katonai titkok ellen a második világháborús atomkémek óta.

1981 júliusában François Mitterrand francia elnök személyesen adta át Reagan elnöknek a Búcsúdoszsié (*Farewell Dossier*) néven ismertté vált hírszerzési aktát. A meghökkentő anyag négyezer KGB-dokumentumot tartalmazott, amelyeket egy szovjet disszidens szállított a francia hírszerzésnek az 1970-es években. Hónapokba telt, mire az Egyesült Államokban végre megfejtették az iratokat, amelyek felfedték a szovjet hírszerzési igazgatóság Line-X fedőnevű tudományos-technológiai részlegének működését és tevékenységét. Leírták, hogyan használják fel a szovjetek a kelet-európai kém-szolgálatokat – különösen a lengyeleket és a cseheket – arra, hogy korszerű hadiipari technológiát lopjanak el az Egyesült Államoktól.

– Ügyes emberek gyűjtötték a hírszerzési anyagot a Szovjetuniónak – mondta Webster. – A magas rangú KGB-tisztekkel foglalkozó francia titkosszolgálat egyfajta nagyon érdekes és segítőkész tevékenysége révén tudomást szereztünk a programjaikról, amelyek arra irányultak, hogy ellopják a technológiáinkat az Egyesült Államokban. A leltár, amelyet beszereztek, vagy a kívánságlista, amelyet kaptak, lehetővé tette, hogy nyomon kövessük a tevékenységüket.⁵⁶⁴

Az FBI bűnügyi nyomozást indított lengyel hírszerzők és az őket kiszolgáló amerikaiak ellen; utóbbiak főleg csaló fegyverkereskedők és anyagi gondokkal küzdő sorkatonák voltak. Egy nyugalmazott tengerész például száznál is több dokumentumot adott el az amerikai nukleáris fegyverrendszerekről 250 ezer dollárért, a Hughes Aircraft egyik vezetője pedig 110 ezer dollárt kapott a legújabb amerikai radarok, légvédelmi rendszerek és föld-levegő rakéták részletes technológiai leírásáért.

A cseh titkosszolgálat még ennél is jobban teljesített: beépült a CIA-ba. Egy Karl F. Koecher nevű honosított amerikai tíz éven át, 1973 februárjától 1983 augusztusáig a CIA állományában dolgozott, miután meggyőzte az ügynökséget az Egyesült Államok iránti hűségéről. Az egész évtizedet azzal töltötte, hogy szigorúan titkos adatokat – köztük az otthon és külföldön a szovjetek ellen dolgozó CIA-tisztek nevével – csempészett ki kommunista gazdáinak.

A magyar titkosszolgálat Nyugat-Németországban beszervezte az amerikai hadsereg Clyde Conrad nevű őrmesterét, aki annak a páncélteremnek a felügyeletét látta el, amelyben a 8. gyaloghadosztály őrizte a harmadik világháború kitörésekor a NATO hadművelési terveiben rá osztott feladatok dokumentációját. A Conrad-féle szigorúan titkos iratok elárulták a NATO

nukleáris fegyvereinek rejtékhelyét a csapatok, tankok és repülőgépek hadrendjével együtt. Conrad több mint egymillió dollárt kapott az értékes információért, ráadásul egy legalább tucatnyi amerikai katonából és veteránból álló hálózatot is működtetett, amely tizennégy éven át folyamatosan juttatott el titkokat keletre, a vasfüggönyön túlra.

Conrad kémtevékenységének időtartama és kiterjedtsége csak John Walker munkálkodásához mérhető. A veterán haditengerész és magándetektív még a fivérét, a fiát és a legjobb barátját is hálózatba szervezte, amely a haditengerészet legtitkosabb kommunikációs kódjait adta el a szovjeteknek. Az FBI csak akkor akadt Walker nyomára, amikor elvált felesége, Barbara sorozatosan hívogatta az irodát, és kémkedéssel vádolta volt férjét. Öt hónapon át nem vették komolyan, mert mindig részegen telefonált, ráadásul akkor is be volt rúgva, amikor egy ügynök kiszállt, hogy kihallgassa. Amikor aztán az FBI rászánta magát, hogy utánanézzon Walkernek, mindössze három hónapra volt szükség az elfogásához: éppen 129 szigorúan titkos haditengerészeti dokumentumot akart eljuttatni a KGB-nek. 1967 óta folyamatosan megadta a szovjeteknek a rejtjelkulcsokat az amerikai haditengerészet kódolt üzeneteinek feltöréséhez. – Nem sok kétség fér hozzá, vagy talán semmi, hogy számtalan katonánk halálát okozta Vietnámban – mondta Robert W. Hunter FBI-ügynök, aki Walkert letartóztatta.⁵⁶⁵

Az FBI legalább hatvannyolc amerikairól derítette ki, hogy az 1980-as években információkat adtak el a szovjeteknek, de arra sohasem talált perdöntő bizonyítékot, hogy az Egyesült Államok ellen tevékenykedő terror-szervezetek mögött Moszkva áll.

Noha az amerikai vezetők folytonosan az államilag támogatott terrorizmus veszélyére figyelmeztettek, a hazai fronton elkövetett merényletek száma meredeken visszaesett. Míg az FBI vizsgálta kémügyek száma 1981 és 1985 között a háromszorosára nőtt, a hazai földön elkövetett terrorakcióké a korábbi évek egyötödére, átlagban havi egyre csökkent. Leggyakrabban a FALN csapott le: tengerészgyalogosokat ölt meg, bombatámadásokat intézett New York-i FBI-irodák ellen, és hétmillió dollárt zsákmányolt egy páncélautóból Connecticutban. A *Weather Underground* szökevényeinek erejéből már csak egy utolsó akcióra futotta: bombát rejtettek el egy pad alá a szenátus üléstermei előtt. A 1983. november 7-én éjjel 11 óra tájban bekövetkezett detonáció megrázta a falakat, összetörte a tükröket és a csillárokat a republikánusok ruhatárában, de senki sem sérült meg. Ez volt

azonban a szervezet utolsó lehelete. Legalább húsz éve, a háborúellenes mozgalom és a Ku-Klux-Klan reneszánsza óta most először fordult elő, hogy több bomba nem robbant.

Az irodában senki sem tudta megmondani, hogy a terrorfenyegetés elhal-e, vagy éppen kibontakozik. William Webster szerint elhalványulóban van, míg első számú helyettese, Bak Revell úgy vélte, hogy minden bizonynyal újra feltámad.

Revell, aki 1964 óta szolgált az FBI ügynökeként, a maga idejében az iroda politikailag legtájékozottabb aligazgatójának számított. Mint az FBI története során a legjobb ügynökök közül sokan, ő is leszerelt tengerészgyalogos volt; hű barátságokat kötött a parancsnoki láncban felfelé és lefelé egyaránt. Cowboycsizmában járt, és orrhangú country western akcentussal beszélt, észjárása azonban jóval kifinomultabb és csavarosabb volt a stílusánál.

A terrorizmus és a hírszerzés területén Revell lett az FBI legjobb embere. Webster bíró valószínű utódként tekintett magára, és ambícióit korántsem palástolta. Nagy ívű vízióval rendelkezett az FBI erejét és hatalmát illetően: olyan terrorelhárítási osztályt akart létrehozni, amely szerte a világon működőképes.

Webster azonban kétségeket táplált tervei felől. – Kezdetben nemigen lelkesedett – mondta Revell. Az igazgató jó okkal volt szkeptikus: durván csak négyszáz FBI-ügynök, az állomány mindössze öt százaléka rendelkezett bármilyen tapasztalattal a terrorizmussal kapcsolatban, többségük ráadásul még bizalmatlan is volt a munka politikai és törvényességi kockázatai miatt,⁵⁶⁶ Revell mindazonáltal rábeszélte Webstert: jelentse ki nyilvánosan, hogy a terrorizmus az iroda négy kiemelt prioritásának egyike a kémelhárítás, a fegyvergalléros bűnözés és a szervezett bűnözés mellett.

Rendszeresen találkozni kezdett William J. Casey-vel, a Központi Hírszerzés igazgatójával, és a CIA operatív műveleti részlegének vezető tisztségviselőivel. Rövidesen az iroda és egy titkos fehér házi terrorelhárító csoport összekötője lett, amelyet a Nemzetbiztonsági Tanács stábjának egyik tisztje, Olivér North alezredes vezetett. North lenyűgöző mennyiségű titkos misziót irányított a Közel-Keleten és Közép-Amerikában. Revell jobb rálátást szerzett a Fehér Házban zajló történetekre, mint maga Webster. Az igazgató örömmel engedte át hatalmának, jogkörének és felelősségének egy részét helyettesének, annál is inkább, mivel hónapokon át gyászolta hosszú, fájdalmas betegség után, ötvenhét éves korában elhunyt felesége halálát.

Az 1984-es Los Angeles-i olimpiára felkészülve Revell egész kis hadsereget állított fel az FBI szervezetén belül. A Fekete Szeptember tizenkét évvel korábbi terrortámadása a müncheni játékokon még mindig élénken élt a szervezők emlékezetében. Senki sem akarta, hogy az eset megismétlődjön. Az FBI túsumentő akciósoportot hozott létre ötven ügynökből: sokan közülük a katonai kommandós hadviselésben jártas vietnami veteránok voltak. A nyilvánosság rokonszenvétől övezett osztag létszáma egyre növekedett, s arzenálja rövidesen helikopterekkel, páncélozott csapatszállító járművekkel és tankokkal egészült ki. Az olimpia gyakorlatilag zökkenőmentesen bonyolódott le; a legnagyobb riadalmat két sárkányrepülő okozta, akikről az FBI azt gyanította, hogy palesztin terroristák akarják őket kamikázeakcióhoz felhasználni. Azon az őszön csak egyetlen bevetés vallott kudarcot Los Angelesben.

1984. október 3-án, két hónapon át tartó nyomozást követően, amely akkor kezdődött, amikor az olimpiai láng kialudt, először vádoltak meg valakit – egy Richard Miller nevű tehetségtelen és fegyelmezetlen kémelhárító ügynököt – kémkedéssel az FBI-ban.

Szerencsétlen eset volt. Miller már húsz éve szolgált az FBI-ban kémelhárítónak, amikor az élete hónapok alatt darabokra hullott szét, mielőtt kémkedésre adta a fejét. A nyolcgyermekes apát házasságtörés miatt kiközösítették a mormon egyházból. Munkájából két hétre fizetés nélkül felfüggesztették, mert elhízott. Röviddel a fegyelmi ügy után készségesen hagyta magát beszervezni egy nőtől, akiről tudta, hogy KGB-ügynök. Szvetlana Ogorodnyikova rávette Millert, hogy 15 ezer dollárért és szexuális szolgáltatásokért cserébe adja át az FBI huszonöt oldalas kézikönyvét a külföldi kémelhárító nyomozásokról. Millert húsz év börtönre ítélték.

– Miller csak egy bohóc volt – mondta róla Patrick J. Mullany FBI-ügynök, aki részt vett a nyomozásban. – Kezdjük azzal, hogy nem lett volna szabad felvenni az FBI-ba. Szánalmas egy ügy.

Habár az, hogy a hírszerzési akták kikerültek az FBI-ból, önmagában is komoly problémát okozott, az FBI legnagyobb elszenvedett vesztesége az volt, hogy a közvélemény szemében elvesztette hozzáférhetetlenségének mítoszát. Az iroda idealista fiatal ügynökei nehezen tudták feldolgozni, hogy egy nekikeseredett ember szexuális ellenszolgáltatásért cserébe titkokat adjon el egy szovjet kémnek.

– Ez volt az első kémkedéssel kapcsolatos élményem – nyilatkozta az FBI hírszerzési részlegében pályafutása elején járó Betsey York. – Soha nem is

álmodtam volna, hogy FBI-ban bárki valaha is képes rosszat tenni. Mert mindig azt hittem, mi vagyunk a legtükrösebb emberek. Így hát, amikor Richard Millert letartóztatták... mélyen le voltam sújtva.⁵⁶⁷

A letartóztatás után nem sokkal Revellt utasították, hogy helyezze készenlétbe túsumentő csapatát. Ezúttal azonban nem túsumentés volt a feladat, hanem terrorrelhárítás.

Az FBI a *The Order* (A Rend) nevű félkatonai szektás csoport vezetője, Robert Jay Matthews nyomába eredt. A szervezet az Árja Nemzetek-mozgalomból nőtt ki; a fehér fajvédők ezen koalíciója egy amerikai Armageddon eljövetelében jelölte meg a célját. A *The Order* Hitler rohamosztagai iránti hódolatából *Bruders Schweigen*, Néma Testvériség néven volt ismert tagjai között, és sorozatos bűncselekményeket követett el Coloradótól Kaliforniáig, köztük két gyilkosságot, egy zsinagóga elleni bombamerényletet, valamint pénzszállító autókat rabolt ki, aminek révén több mint hárommillió dollárra tett szert. Matthews jobboldali forradalom kirobbantását és az Egyesült Államok megdöntését tűzte ki célul. Amerikát a cionista megszállás kormányának nevezte.

„Matthews a radikális jobboldal Robin Hoodjának tekintette magát” – írta William H. Matens FBI-ügynök –, célja az volt, hogy „kirabolja a gazdag zsidókat, és vagyonukat az árjának adja, összefogja az összes ilyen radikális csoportot – klántagokat, bőrféjűeket, neonácikat, világvégevárókat, adóelkerülőket, militáns farmereket”. Az FBI megdöbbenve értesült arról, hogy a *The Order* kemény magjához követők százai tartoznak, akik „szabotázsakciókat terveznek gátak és más infrastrukturális létesítmények, úgymint távközlési és közművek ellen, hogy megbénítsák az amerikai városokat”.⁵⁶⁸

Mathews a saját sírját ásta meg, amikor egy kézfegyvert A Rend utolsó akciójának helyszínén hagyott. Az FBI nyomon követte egy faházhoz a Washington állambeli Whidbey-szigeten, közel ötven kilométerre Seattle-től északra.

Revell a szigetre küldte a túsumentő osztagot. 1984. december 4-én azonban elszabadult a pokol. A csapat összekülönbözött az FBI seattle-i felelős különleges ügynökével. Miközben vitatkoztak, Matthews lövöldözni kezdett. Az FBI hevesen viszonzta a tüzet. A behajított könnygázgránátok lángba borították a kalyibát, amely porig égett. Lehetetlen volt bármiféle mentés, még kevésbé letartóztatás. Matthews is agyonégett a tűzben, ami tápot adott a hasonló gondolkodású fanatikusok egész generációja dühödt fantazmagóriáinak. Egyikük, Timothy McVeigh egy évtizeddel később

bombatámadást intézett a szövetségi irodaház ellen Oklahoma Cityben, és 168 ember halálát okozta.

A Matthews-akció tehát súlyos kudarccal végződött, de Revell és terrorelhárító csapata négy hónappal később mégis learathatta a babérokat, amikor meghiúsított egy merényletet Rádzsiv Gandhi indiai miniszterelnök ellen. Az FBI tudomást szerzett arról, hogy a szikhek az Egyesült Államokba látogató Gandhi meggyilkolására készülnek New Yorkban. (A kormányfő édesanyját és elődjét a miniszterelnöki székben, Indira Gandhit szikh nacionalisták ölték meg; hat évvel később a fia is politikai gyilkosságnak esett áldozatul.) Revell Tom Norrist, a túsmentő csapat egyik tagját küldte ki beépített ügynökként az összeesküvők törbecsalására. A haditengerészet különleges elitalakulata, a SEAL veteránja, az ijesztő arcú, félszemű Norris valóban úgy nézett ki, mint egy gyilkos. (Az egyik szemét ütközetben vesztette el Vietnamban.) Miután megoldotta az ügyet, meghívást kapott az indiai nagykövetségre, hogy fogadja a hálás Gandhi gratulációját.

Webster általában bizalmatlan volt a titkos trükkökkel és akciókkal szemben; ha rossz irányba haladtak, olyan színben tüntették fel az irodát, mintha titkosrendőrég lenne. – Nem akartam az FBI-t Gestapo-szerű szervezetté változtatni. De voltak idők, amikor a titkos operatív művelet volt az egyedül járható út – mondta.⁵⁶⁹

1985 júniusában Bak Revell hivatalosan is az FBI második embere lett. Ezentúl napi szinten irányított és ellenőrzött minden nagyobb hírszerzési, nyomozati, bűnügyi és terrorelhárítási műveletet. Emellett ő volt az FBI hivatalos összekötője a Fehér Házzal és a CIA-val.

J. Edgar Hoover halála óta még senkinek a kezében nem összpontosult ilyen széles körű hatalom az irodában, egyszersmind senkinek sem kellett ilyen nagyszámú és sokféle válsággal megbirkóznia.

Az Egyesült Államok terrorelhárító képességeit súlyos próbatétel elé állították a sorozatos libanoni emberrablások. Bejrút szegénynegyedeiben amerikaiakat ejtettek túsul. Eltűnésük tizenöt hónappal korábban vette kezdetét; az elsőik között volt a CIA kirendeltségvezetője. Az emberrablók Iszlám Dzsihádnak nevezték magukat, de valójában egy sokféle erőből összeálló szövetségről volt szó, amelyet az Egyesült Államok nem látott át és nem értett meg.

A kongresszus új törvényeket fogadott el: jogosítványokat adott az FBI kezébe az emberrablók üldözésére. Most először fordult elő, hogy az iroda törvényes felhatalmazást kapott az amerikaiak ellen külföldön elkövetett

terrorcselekmények feltárására. Parancsok érkeztek a Fehér Házból is: tegyenek valamit, bármit a túsok kiszabadítására. Revellnek a CIA-val együtt kellett volna tervet készítenie, de kapcsolata az ügynökséggel 1985 őszén súlyos sebet kapott.

Szeptember 22-én egy Edward Lee Howard nevű renegát CIA-tiszt eltűnt az Egyesült Államokból. Az ügynökség korábban moszkvai küldetésre választotta ki, hosszú távú beépítésre. Kétéves kiképzésen esett át, miközben alkalmat nyílt beleolvasni az ügynökség legérzékenyebb zárt aktáiba a szovjetek elleni amerikai műveletekről. Már indulófélben volt állomáshelyére, amikor a CIA úgy döntött, hogy mégsem ő a megfelelő ember a bizalmas misszióra, mivel iszákos és krónikus hazudozó. Kötelességmulasztás miatt elbocsátották, amit keserűen vett tudomásul. Mivel a CIA tudatában volt a menekülésében rejlő jelentős kockázatnak, felkérte az FBI-t, hogy tartsa megfigyelés alatt. Az iroda azonban nyomát vesztette; Howard egyszerűen felszállt egy Helsinkibe tartó gépre, és disszidált a Szovjetunióba. Egymást okolva a fiascoért, a CIA és az FBI felújította a hátbatámadás régi hagyományát.

A Howard-affér csak egyike volt az év folyamán napvilágra kerülő tucatnyi fontosabb kémügynek. Két héttel később, 1985. október 9-én Robert Hanssen titokban felújította kommunista kémtevékenységét az FBI-ban. Amikor kinevezték az iroda New York-i szovjet kémelhárító ügyosztályának felügyelőjévé, haladéktalanul értesítette a rangidős KGB-tisztet Washingtonban, hogy rövidesen olyan dokumentumokat küld, amelyek „az USA hírszerző közösségének legérzékenyebb és rendkívüli titoktartással kezelt projektjeiből” tartalmaznak néhányat.

Hanssen állta a szavát. A küldeményben benne volt az FBI folyamatban lévő kettős ügynöki műveleteinek teljes gyűjteménye, egy figyelmeztetés arra, hogy az FBI alagutat fúr az új szovjet nagykövetség épülete alá, egy részletes elemzés az iroda új erőfeszítéseiről szovjet hírszerzőtisztok beszerzésére, a Nemzetbiztonsági Ügynökség (NSA) dekódolási protokolljának leírása Moszkva távközlési műholdadásainak elolvasására, a CIA öt évre előre szóló költségvetési igényeinek részletezése és még sok egyéb információ. Ez volt Amerikában a legnagyobb titoksértés a hidegháború történetében – egy kivétellel.

Aldrich Ames, a CIA titkos operatív szervezete szovjet kémelhárító ügyosztályának főnöke azon a tavaszon úgy döntött, hogy kémkedik Moszkvának. Hanssonhoz hasonlóan ő is lankadatlan szorgalommal gyűjtötte az

információt a Szovjetunió számára. Több száz hírszerző kollégája nevével és műveleteik részleteivel egyetemben eladta a KGB-nek az Egyesült Államoknak kémkedő minden szovjet ember nevét is.

Revell és az FBI legfelső szintű kémelhárító tisztjei heteken belül rájöttek, hogy valami szörnyűség történt: az FBI legértékesebb kettős ügynökei közül a washingtoni szovjet delegációból két embert is visszahívtak Moszkvába. Röviddel ezután az Egyesült Államoknak kémkedő csaknem minden szovjet hírszerzőtisztt vagy rács mögé, vagy a föld alá került.

Kétség sem fért hozzá: a KGB-nek belső forrásból származó pontos rálátása van az iroda legértékesebb hírszerző misszióira. Hogy Moszkva mindent hogyan érte el, az már más kérdés volt. Az FBI szerette volna azt hinni, hogy a halálesetekért, az eltűnésekért és a feldobott műveletekért Edward Lee Howard dezertálása okolható. Csakhogy Howard semmit sem tudott az FBI kettős ügynökeiről. Nem tudhatott az iroda azon erőfeszítéseiről sem, hogy tiszteket szervezzen be a washingtoni és New York-i szovjet delegáció soraiból – és 1985 végén csaknem mindegyik kísérlet kezdett balul elsülni.

A kiszivárogtatások forrásának keresése nagy energiával és hévvel vette kezdetét, de két év alatt előbb dőcögni kezdett, majd akadozott, végül megfeneklett. Az FBI továbbra is sötétben tapogatózott, a CIA pedig közömbösnek mutatkozott. A két szervezet elhárítási részlegének vezetői haragudtak egymásra, nem kívántak együttműködni. Fogalmuk sem volt, mi romolhatott el. A nyomozás azzal a következtetéssel zárult, hogy a problémát bizonyára poloska, lehallgatás vagy számítógép okozza. Azt el sem tudták képzelni, hogy amerikai kém a tettes.

Hanssen, Ames és a hasonszórú árulók azért tudtak éveken át zavartalanul tevékenykedni, mert az amerikai kémelhárításon eluralkodott a káosz. Az FBI és a CIA az elmúlt negyven év nagy részében nem volt beszélő viszonyban egymással. A sárdobálás és a mély hallgatás több kárt okozott az amerikai nemzetbiztonságnak, mint a szovjetek és az őket kiszolgáló besúgók együttvéve.

Revellnek még egy ennél nagyobb problémával is meg kellett küzdenie. 1985. október 4-én azt a feladatot kapta, hogy a CIA-val közös akcióban szabadítsa ki a Libanonban fogva tartott amerikai túszoikat.

Ronald Reagan számára semmi sem volt ennél fontosabb. Az elnök a legkomolyabban megdöbben, amikor megtudta, hogy az FBI-nak és az amerikai hírszerző közösség többi tagjának fogalma sincs arról, kik és hol tartják

fogva a túsokat. „Reagan figyelmét teljesen lekötötte a túsok sorsa – emlékezett vissza Bob Gates, aki akkoriban a CIA hírszerzési igazgatóságának vezetője volt. – Semmi hangos szó vagy kemény felelősségre vonás – semmi Johnson vagy Nixon stílusából. Csak egy kérdő tekintet, a fájdalom alig látható jele, majd pedig egy kérdés: »Ki kell hoznunk onnan azokat az embereket« – szinte napról napra, hétről hétre, hónapról hónapra ismételve. Közvetve benne volt a vád: *Miféle istenverte hírszerző ügynökséget vezet maga, ha nem képes megtalálni és kimenteni azokat az amerikaiakat?*»⁵⁷⁰

Peter Kilburn, a bejrúti Amerikai Egyetem könyvtárosa ekkor már tíz hónapja raboskodott Libanonban. North ezredes közölte Revell-lel, hogy az Egyesült Államok kész kétfélmillió dollárt fizetni a szabadságáért. Az összeget H. Ross Perot, a politikailag hiperaktív texasi milliárdos bocsátaná rendelkezésre, a közel-keleti informátorok szolgálnának közvetítőként, a pénzt pedig az FBI kézbesítené. Revell azonban visszariadt a váltságdíj gondolatától. Közölte, hogy nem kíván részt venni megvesztegetési akcióban. North ezredes rövidesen újabb elképzeléssel állt elő: az FBI kikér kétfélmillió dollár készpénzt a Fedből,* lekezelni valamilyen vegyszerrel, és átadja a libanoni emberrablóknak. A váltságdíj két órán belül megsemmisíti önmagát.

Revellt ámulatba ejtette ez a *Mission: Impossible* típusú elképzelés, de nem vette meg az ötletet, Peter Kilburnt pedig Muammar Kadhafi líbiai diktátor parancsára meggyilkolták, mielőtt a szabadítási tervet végre lehetett volna hajtani.

1986. április 5-én Kadhafi ügynökei bombát robbantottak egy nyugatberlini diszkóban, az amerikai katonák kedvelt szórakozóhelyén. Két amerikai őrmester és egy török nő életét vesztette, s legalább kétszázharmincan megsérültek, köztük hetvenkilenc amerikai. Reagan elnök megtorlásul bombázta Bejrutot és Bengázit; a támadás legalább tizenöt halálos és körülbelül kétezer sebesült áldozatot követelt. Kadhafi ezután Bejrútba küldte kémeit, kivásárolta Kilburnt a fogva tartótól, és április 17-én kivégeztette.

Az FBI is megszervezte a maga ellencsapását, miután tudomására jutott, hogy Kadhafi az Egyesült Államok elleni támadással akarja megbosszulni Líbia bombázását, és ehhez keres megfelelő alkalmat. Líbiai titkos ügynökök kapcsolatba léptek egy *El Rukn* (Az Alap) nevű chicagói gengszterbandával, amely az 1960-as években hallatott először magáról politi-

* A Fed a központi jegybank szerepét betöltő *Federal Reserve Bank* közkeletű rövidítése.

kai töltetű utcai bandaként *Blackstone Rangers* néven. Vezetői most ájtatos iszlám hívőkként pózoltak, miközben droggal és fegyverrel kereskedtek; vallási köntösük bűnös üzelmeiket palástolta. Az FBI az *El Rukn* lehallgatása révén tudomást szerzett arról, hogy a líbiai vezető pénzt ajánlott fel a chicagói bandának, ha támadást hajt végre politikai célpontok ellen az Egyesült Államokban. Csakhogy Kadhafi alaposan melléfogott a konspirátorok kiválasztásakor. Az *EL Rukn* ahhoz jól értett ugyan, hogyan terjessze a kokaint, de arról fogalma sem volt, miként hajtson végre terrorakciót. Az iroda gyorsan fájdalmas hadműveletbe kezdett ellenük: titkos ügynököt küldött az *El Rukn* vezetőihez. Az ügynök fegyverkereskedőnek adta ki magát, és rájuk szózott egy rakétakilövő berendezést. Az FBI ezután már lefűlelhetette a társaságot terrorizmus vádjával.

Néhány héttel később az FBI hasonló fedett hadműveletet hajtott végre egy csapat jobboldali zsoldos ellen, akik az elszigetelten élő dél-amerikai Suriname államrendjének megdöntésére ajánlkoztak. Az iroda három titkos ügynökkel is beépült a tizenhárom szerencselovag alkotta szervezetbe; egyikük őrtült vietnami veteránnak, a másik vallási fanatikusnak, a harmadik pedig fegyverkereskedőnek adta ki magát. 1986. július 28-án a csapat egy magánrepülőtéren gyülekezett New Orleans mellett fegyverekkel, lőszerekkel és a forradalom hadműveleti terveivel. Az FBI mindannyiukat letartóztatta.

Ahogy ezeket az eseteket a sajtó ordító szalagcímekben tálalta, Revellt az eddigieknél mélyebben vonták be a Reagan-adminisztráció titkos intrikáiba. A Fehér Ház ugyanis saját nemzetközi fedett hadműveletbe bonyolódott bele.

1986. július 30-án North közölte Revell-lel: Ed Meese igazságügyi miniszter rábólintott egy tervre, amelyet azután az elnök is jóváhagyott, miszerint az Iránban fogva tartott amerikai túsók kiszabadulásáért cserébe adjanak el amerikai rakétákat az iráni kormánynak.* A Reagan-adminisztráció tehát halálos fegyverekkel készült üzletelni amerikai életekért cserébe.

Revell pókerarccal fogadta a közlést, de magában elgondolkodott: jogszerű ez? Megpróbált rájönni, miért osztotta meg vele North ezt a robbanás-veszélyes információt. Gyanúja szerint azért, hogy az FBI ne botoljon bele valami még ennél is titkosabb dologba. Ösztönei nem csapták be. Kétségeivel felkereste Webstert, a „bíró úr” pedig konzultált Meese-szel. – Úgy tűnt,

* Az ügylet az *arms for hostages deal* – „fegyverekért túsókat” – cserealkuként híresült el.

az igazságügyi miniszter nem látja problémásnak a dolgot – ami azért elképesztő volt – mesélte Revell.⁵⁷¹ Meese azt is közölte még Websterrel: az elnök minden fegyverszállítmányt írásban hagyott jóvá, ami nem volt igaz.

Ha az elnök így járt el, vonta le a következtetést az FBI igazgatója, ez azt jelenti, hogy az ügylet nem illegális.

Revell tudta, hogy North a munkahét száz óráját a libanoni túszo és a közép-amerikai ellenforradalmárok (kontrák) között osztja meg. A kontrák hadban álltak a kommunizmus ellen: gerilla-hadviseléssel próbálták megdönteni Nicaragua törvényesen megválasztott marxista kormányát. North ügyük iránti elkötelezettsége nem volt titok. A kongresszus korábban beszüntette a kontráknak nyújtott katonai és pénzügyi segítséget, főleg azért, mert olyan katonák is harcoltak a soraikban, akik foglyul ejtett civileket, köztük gyerekeket kínoztak meg és végeztek ki. Az FBI pedig nyomozást indított Közép-Amerikába irányuló fegyvercsempészettel gyanúsítható szerencselovagok ellen, mivel nemrégiben tudomást szerzett egy fegyvercsempész akcióról, amelyben benne volt egy SAT (*Southern Air Transport*) nevű cég is.

– Október 8-án Oliver North felhívott telefonon – mesélte Revell. – Aggódott, hátha az FBI esetleg rájön, hogy a SAT valójában benne van az iráni túszygyben. – Ugyanis North volt az, aki kibérelte a vállalatot, hogy fegyvert szállítson Iránnak – és a kontráknak. Mind Webster, mind Revell egyértelmű jelzést kapott Meese igazságügyi minisztertől, hogy ne nagyon erőltessék a nyomozást. Néhány hétig háttérbe is vonultak, amíg a tények nem kezdtek kiszivárogni.

A titkok jórészt azért kerültek napvilágra, mert az Egyesült Államok fedett műveleteit olyan rosszul tervezték meg és olyan gyatrán vitelezték ki, hogy a nyilvánosság szeme láttára fulladtak kudarcba. Kezdődött az egész azzal, hogy lezuhan a Southern Air Transport egyik teherszállító gépe, s így kiderült, hogy a Fehér Ház fittyet hány a törvényekre a kontrák felfegyverzése ügyében; azután egy bejrúti újság közölte, hogy a Fehér Ház fegyvereket csempész Iránba.

Az elnök nyilvánosan tagadott, de Revell tudta, hogy a hír igaz.

1986. november 13-án délután a Fehér Ház felkérte Revellt, hogy nézze át annak a beszédnek a szövegét, amelyet Reagan elnök intéz a nemzethez még aznap este. Ahogyan North irodájában végigolvasta a beszéd fogalmazványát, öt nyilvánvaló valótlanyságot fedezett fel benne.

„Nem adtunk – ismétlem, nem adtunk – el fegyvereket vagy bármi mást túszerként cserébe, és nem is fogunk” – állt az elnöki beszéd tervezetében. Az Egyesült Államok sohasem fogja „azokat erősíteni, akik támogatják a terrorizmust”, és csak „védelmi célú fegyvereket és alkatrészeket” adott el Iránnak. Nem sértette meg semlegességi álláspontját az Irán és Irak között folyó, a felperzselt föld taktikáját alkalmazó háborúban, és sohasem engedélyezett fegyverszállításokat Miami-ból.

Revell jól tudta, hogy ebből semmi sem igaz. Figyelmeztette is erre Webster bírót, aki riasztotta Meese igazságügyi minisztert. Hiába – süket fülekre talált.

– Egyfajta kakukktojás voltam – mondta erre Revell.⁵⁷²

AZ ELNÖK MEGKÉRT MINKET, HOGY FOGJUK BE A SZÁNKAT

Az elnök csaknem pontosan úgy mondta el a beszédét, ahogyan a fogalmazványban állt, szóról szóra, képmutató módon.

North ezredes és felettese, John Poindexter admirális, Reagan elnök nemzetbiztonsági főtanácsadója módszeresen hozzálátott az iratok megsemmisítéséhez és a számítógépben tárolt fájlok törléséhez. Dolgoztak, amilyen gyorsan csak tudtak. Egy igen fontos tényre azért még így is fény derült a Fehér Házban: az iraki fegyvereladásokból dollármilliókra rúgó profitot fölöztek le, és a pénzt átpumpálták a kontrák támogatására.

„Ez aztán az igazi bomba – jegyezte fel november 22-én George H. W. Bush alelnök újonnan megnyitott naplójába, miután beszélt Meese igazságügyi miniszterrel. – Ebből nagy zűr lesz... Az elnök megkért minket, hogy fogjuk be a száncat, s most pontosan ez is történik.”⁵⁷³

A hallgatás három napon át tartott. November 25-én azonban Meese rövid nyilvános bejelentést tett: elárulta, hogy a fegyvereket eladták, a pénzt pedig lefölozték.

Az FBI-ügynökök, iratok után kutatva, órákon belül megszállták Oliver North irodáját. Elő is húztak egy dokumentumot North iratégetésre szolgáló zsákjából – egy ügyesen meghamisított nyilatkozatot a kontráknak nyújtott támogatásról, amely a kongresszus előtt tett titkos tanúvallomásból származott. Megtalálták rajta a CIA operatív műveleti igazgatója,

Clair George újjlenyomatait is. Ezzel vette kezdetét az amerikai katonai és hírszerző *establishment* legmagasabb szintjéig elérő, hat éven át tartó nyomozás, Watergate óta a politikailag legkockázatosabb ügy, amellyel az irodának meg kellett birkóznia.

Az FBI-ügynökök hamarjában kikérdezték Bush alelnököt, Meese igazságügyi minisztert, az elnök legközelebbi fehér házi tanácsadóit és a CIA vezető embereit. Ügynökök egy maroknyi csapata a legmélyebb titokban gyorsan felderítette az ügy legfontosabb bizonyítékát: ötezer számítógépes üzenetet Poindexter admirális, North ezredes és a Nemzetbiztonsági Tanács stábjá között. Elismerésre méltó nyomozómunkával megtalálták és helyreállították a Fehér Ház e-mail-forgalmát rögzítő adattároló szalagok másodpéldányait, amelyek a fegyvereladásokat és a pénzek eltérítését rögzítették.

Az FBI feltárta bizonyítékok arra késztették az Egyesült Államok elnökét, hogy jelentős vallomást tegyen.

– Az utóbbi három hónapban hallgattam az Iránnal kapcsolatos tényfeltárásokról – kezdte Reagan a nemzethez intézett televíziós beszédében 1987. március 4-én. – És önök bizonyára ezt gondolták: „Nohát, miért nem mondja el nekünk, hogy mi történik? Miért nem beszél hozzánk úgy, ahogyan a múltban tette, amikor bajokkal és tragédiákkal néztünk szembe?” Mások vélhetőleg ezt gondolták: „Mit csinál ott elrejtőzve a Fehér Házban?”... Nos, az ok – jelentette ki az elnök –, amiért nem szóltam mostanáig, a következő: Önök megérdeklődnek az igazságot... Megfizettem a hallgatásom árát – folytatta. – Néhány hónappal ezelőtt közöltem az amerikai néppel, hogy nem adtam el fegyvereket túszerként cserébe. A szívem és a legjobb szándékaim még mindig azt mondatják velem, hogy ez igaz. De a tények és a bizonyítékok azt mondják, hogy mégsem az.

A tények és a bizonyítékok bizony azt mutatták, hogy a CIA és a Nemzetbiztonsági Tanács legmagasabb rangú tisztjei együttműködtek egy széllhámokból és bűnözőkből álló bandával Reagan utasításainak végrehajtásában. A fegyvereket túszerként ügyletek során látványos ostoba cselekedeteket követtek el vagy hunytak felettük szemet. Az elnök pedig megszegte azt az alkotmányos kötelezettségét, hogy esküjéhez híven végrehajtsa az Egyesült Államok törvényeit.

Reagan egy bejelentéssel zárta beszédét, amelytől azt remélte, hogy részben helyreállítja a kormánya iránti bizalmat: közölte, hogy William Webster FBI-igazgatót nevezte ki a Központi Hírszerzés következő igazgatójának.

– Webster kiváló hírnévnek örvendő ember – jelentette ki az elnök. – Megérti a „joguralom” jelentését.

A döntés ésszerűnek látszott: a kongresszus és egy független jogtanácsos éppen vizsgálatot folytatott a CIA vezető tisztségviselői ellen, és vallomástételre kötelező idézésekkel felfegyverkezett három tucat ügynök rágta át magát szigorúan titkos akták ezrein, hogy hamis tanúzás és az igazságszolgáltatás akadályozásának bizonyítékai után kutasson. A független jogtanácsos később arra a következtetésre jutott, hogy Reagan elnök, a védelmi miniszter, a Központi Hírszerzés igazgatója és asszisztenseik megkerülték vagy megsértették a törvényeket. George H. W. Bush elnök azonban végül kegyelemben részesítette mindazokat, akikre büntetőjogi felelősségre vonás várt – köztük Clair George-ot, a CIA operatív műveleti főnökét és az ügynökség kémelhárító igazgatóját, Duane Clarridge-et.

Bush elnök ugyanúgy járt el, mint korábban Rónáid Reagan, amikor felmentette Mark Feltet és Ed Millert. Ő is engedte, hogy a nemzetbiztonság felülírja a jog uralmát.

Webster bíró megérkezése mindazonáltal egy korszak lezárását jelentette a CIA-ban.

– Valószínűleg túl tudtuk volna tenni magunkat Webster egóján, tapasztalatlanságán a külügyekben és kisvárosi amerikai látókörén – mondta Clarridge. – Amin nem tudtuk túltenni magunkat, az a jogász mivolta volt. Minden, amit jogászként és bíróként tanult, az volt, hogy az ember nem csinál illegális dolgokat. Sohasem tudta elfogadni, hogy *pontosan* ez az, amit a CIA csinál, amikor külföldön tevékenykedik. Megszegjük az országok törvényeit. Így gyűjtünk információt. Azért van így, mert ez a dolgunk.⁵⁷⁴

Clarridge és kollégái a CIA-ban fellázkodtak Webster ellen. Úgy érezték, nem képes megragadni a titkos műveletek lényegét. Webster utóda az FBI-ban csaknem ugyanilyen problémákkal szembesült.

William Sessions texasi szövetségi bíró jelölése különös és meglepő választás volt Bak Revell és az FBI vezérkarának többi tagja számára. Sessions bíró szándékos tájékoztatlanságot mutatott az FBI szerepét illetően az Egyesült Államok nemzetbiztonságában.

Miután Sessions bíró 1987. november 2-án hivatalba lépett, az FBI kezdte elveszteni azt a képességét, hogy figyelmét és erőforrásait összpontosítani tudja. Sessions nem rendelkezett tapasztalattal szervezetrányításban vagy a nyomozások felügyeletében. Jelölti meghallgatásán bevallotta, hogy keveset

tud az FBI nemzetbiztonságban vagy hírszerzésben játszott szerepéről. Miután beiktatták, úgy látszott, szerepét főleg ceremoniálisnak tekinti, és már sokkal az előtt elvesztette az FBI feletti ellenőrzést, hogy az állását elvesztette volna. Csaknem hat évet töltött igazgatóként anélkül, hogy valaha is irányítani tudta volna az intézményt, vagy elnyerte volna beosztottjai lojalitását. Bak Revell meglátása szerint az FBI terrorelhárító képességei „lényegében hatástalanná váltak” Sessions alatt,⁵⁷⁵ és az 1980-as évek végére az FBI „a nullához közelített antiterrorista feladatainak végrehajtásában”.⁵⁷⁶ Sessions még közelebb jutott a nullához az évtized fordulója után. A terrorelhárításon dolgozó ügynökök több mint harmadát átirányította, hogy köztörvényes utcai bűncselekmények után nyomozzanak.

Az FBI nyilvánvalóan azt hitte, hogy „a terrorizmus nem nagy ügy” – mondta Richard Marquise, az iroda Terrorizmuskutató és -elemző Központjának (*Terrorism Research and Analytical Center*) vezetője. Ez a „központ” mindössze néhány főből álló hivatal volt az FBI hierarchiájának csaknem legalján. Marquise 1971-ben lépett be az irodába, három évvel FBI-ügynök apja nyugdíjba vonulása előtt. Hoover óta minden igazgató alatt dolgozott. Még akkor is sokáig az antiterrorista vonalon maradt, amikor sok kollégája távozott onnan, és küzdött az általános vélekedés ellen, hogy a hidegháború elmúltával az Egyesült Államok fenyegetettsége is alábbhagy.

– A terroristák külföldön csinálnak dolgokat – mondták neki a felettesei.
– Nem támadnak meg minket itt.⁵⁷⁷

Marquise másképpen vélekedett: – Mindannyian vártuk, mikor történik meg az a nagy valami.

MOZAIK

A skóciai Lockerbie felett felrobbantott Pan Am 103-as járat ügyében indított nyomozás sikere attól függött, képes-e az FBI szövetséget kötni a CIA elemzőivel, a brit és a skót rendőrökkel, a német hírszerzőtisztekkel és a líbiai kettős ügynökökkel. Ezek a kapcsolatok bizalmi elven alapultak – a kölcsönös bizalmon, amelyet nehezen lehetett fellelni a zsaruk és kémek között otthon és külföldön egyaránt. Az iroda a maga erejéből nem tudott megoldani egy óceánokon és országhatárokon átnyúló problémát.

A Pan Am 103-as járata a londoni Heathrow repülőtérrel szállt fel, útban New York felé 1988. december 21-én, délután 6 óra 25 perckor. Utasainak fele Frankfurtból érkezett rövid átszállási idővel. Huszonnyolc perc múlva robbanás szaggatta darabokra a Boeing 747-est. Lángoló roncsok zuhantak Lockerbie kisvárosára.

A 260 utas és személyzet között 189-en amerikaiak* voltak. 11 helyi lakos a lezuhanó roncsoktól és a belobbanó kerozin okozta tűzben lelte halálát. A skót rendőrség hozzáfogott, hogy összegyűjtse a 2 190 négyzetkilométeres területen szétszóródott roncsokat és más bizonyítékokat. A brit titkosszolgálat segítségével már egy héten belül sikerült megállapítaniuk, hogy valaki nagy erejű plastik robbanószert, Semtexet rejtett el egy feladott poggyászban.

A nemzetközi jog értelmében az FBI joghatóságnak számított az ügy kivizsgálásában, mivel a repülőgép amerikai tulajdonban állt, de az iroda vezetői nem tudták, hogyan folytassák le a nyomozást.

* A gépen négy magyar is ült.

– Az FBI nem volt felkészülve arra, hogy ilyen fontos vizsgálatot folytasson le – mondta Richard Marquise. – Ezért az intézményt hibáztatom.⁵⁷⁸

1989. január 3-án Marquise-t bízták meg a Lockerbie-ügyre ráállított munkacsoport vezetésével. A csapat négy ügynökből és három elemzőből állt. Hetekig tanulmányozták az utaslistát nyomra vezető jel után kutatva. A névsor különféle összeesküvés-elméleteknek szolgálhatott alapul. Rajta volt egy Matt Gannon nevű CIA-tiszt és Chuck McKee, a katonai hírszerzés őrnagya, akik éjt nappallá téve dolgoztak Bejrútban, hogy kiszabadítsák azt a kilenc amerikai túszt, akiket még mindig fogva tartottak Libanonban. Gannon apósa a CIA operatív műveleti részlegének igazgatóhelyetteseként éveken át a Közel-Keleten dolgozott. A gépen utazott még hat külügyminisztériumi tisztviselő és az Igazságügyi Minisztérium vezető náciadásza. Egy másik utas, egy amerikai üzletember pedig azonos nevet viselt azzal a terroristával, aki évekkorábban eltérített egy kuvaiti gépet.

A gyanúsítottak listája leképezte az amerikaiak és az arabok között a Közel- és Közép-Keleten zajló csaknem minden elkeseredett összecsapást. Az Egyesült Államok új elnöke, George H. W. Bush úgy vélte, hogy a szírek állnak a merénylet mögött. Bak Revell FBI-ügynök feltételezése szerint az irániak tették: közel hat hónappal korábban, 1988 júliusában ugyanis a *Vincennes* hadihajóról indított rakéta lelőtte az Irán Air 655-ös járatát a Perzsa-öböl felett. A kétszázkilencven utas halálát okozó indokolatlan támadásra tévedésből adott parancsot a hajó kapitánya. A CIA Ahmed Dzsibril, az egyik leghírhedtebb palesztin terroristát gyanította: azt feltételezték, hogy az irániak bérelték fel a 747-es felrobbantására. És természetesen ott volt gyanúsítottként, mint minden ilyen esetben, Kadhafi ezredes líbiai diktátor, aki megesküdött, hogy megbosszulja Tripoli 1986-os amerikai bombázását, amely maga is megtorló akció volt, válaszul a berlini diszkórobbantásra, amelyben két amerikai katona vesztette életét.

Az egyetlen ember, aki komoly bizonyítékkal rendelkezett, John Boyd volt, a lockerbie-i rendőrfőnök; az ő rendőrei fésültek át hegyet-völgyet, gyalogszerrel kutatva a nyomok után. Hat héttel a nyomozás megkezdése után, amikor Boyd emberei megtalálták egy rádió nyomtatott áramköri lapjának ujjhegynyí darabkáját, az FBI megtudta, hogy a plasztikbombát egy fekete Toshiba hordozható rádiómagnóba rejtették. Sok hónap múltán ez volt az egyedüli áttérés az ügyben.

– Kínkeservesen lassú volt – mondta Marquise. – Washingtonban mindenki választ vár. Most azonnal. Ki tette ezt? Hogyan történhetett?

1989 májusában az FBI összehívott több mint száz amerikai, brit, skót és német nyomozót egy Washington környéki szálloda konferenciatermébe. Mindegyik ország és mindegyik ügynökség a maga nótáját fújta. Nem volt együttműködés, nem volt valódi párbeszéd.

A merénylet után hat hónappal az FBI Lockerbie-akciócsoportját szélnék eresztették. Csak Marquise és a terrorcselekmények elemzőinek egy kis csapata maradt rajta az ügyön.

A skótok azzal töltötték a nyarat és az őszt, hogy gondosan összerakják a több százezer apró darabkából álló bizonyítékokat. Munka közben olyan FBI-veteránok képezték őket, mint Richard Hahn – aki immár tizenöt éve, a New York-i Fraunces Tavern elleni felderítetlen FALN-támadás óta halálos bombamerényletek romjainak átfésülésével foglalkozott. Hahn megtanította nekik, miben különbözik a Semtex okozta rombolás a tűzben keletkezett égésnyomoktól.

A skótok hamarosan megállapították, hogy a „Made in Malta” feliratú árcédulás ruhadarabok ugyanabban a Samsonite gyártmányú bőröndben utaztak, amelybe a bombát rejtő rádiómagnót csomagolták. Ezt azonban nem közölték az FBI-jal. Majd a németek vizsgálták meg a frankfurti repülőtér számítógépéről kinyomtatott csomagnyilvántartást, amelynek tanúsága szerint egy utashoz nem tartozó bőröndöt irányítottak az Air Malta egyik járatáról a Pan Am 103-asra Frankfurton át a járatközi csomagkezelő rendszerrel. Ezt azonban nem közölték a skótokkal. 1990 januárjában a nyomozók nemzetközi csapata újra egybegyűlt Skóciában, de ismét csak a süketek párbeszéde folyt. Marquise-nek az a szörnyű érzése támadt, hogy az ügy sohasem fog megoldódni.

– Tonnányi problémánk van a CIA-val. Rengeteg a rivalizálás – panaszkodott Marquise. – A skótok odaát végzik a dolgukat. Aztán ott vannak a németek, akik akkor adják át az adatokat a skótoknak, ha éppen úgy tartja a kedvük. Az FBI még mindig a maga dolgát végzi... Még mindig mindenki csak a maga dolgával foglalkozik.

Majd 1990 júniusában kis segítség érkezett, amelynek nagy hozadéka lett. Stuart Henderson, az új skót főnyomozó megosztott egy később perdöntőnek bizonyuló nyomot Marquise-szel; egy fotót valamilyen időzítő szerkezet áramkörének aprócska darabjáról, amelyet a robbanás szinte belepréselt

a máltai eredetű ruhadarab megperzselődött foszlányaiba. A skótok ezt megelőzően már tizenhét ország ötvenöt gyártójánál jártak anélkül, hogy azonosítani tudták volna a darabot. – Fogalmuk sem volt. Semmi nyom – mondta Marquise. – Ezért aztán így szóltak, valószínűleg csak úgy viccből: „Próbáljátok meg ti, fiúk. Tegyetek próbát vele.”

Az FBI bűnügyi laboratóriuma átadta a fotót a CIA-nak. Az ügynökség egyik elemzője emlékezett egy csaknem ugyanilyen áramkörü lapra, amelyet négy évvel korábban koboztak el két líbiaitól, akik átszálló utasként tartózkodtak a szenegáli Dakar repülőterén. A hátulján négy betű állt: MEBO. Senki sem tudta, mit jelent ez a szó.

Ekkor már tizennyolc hónap telt el a Pan Am 103-as felrobbantása óta.

„KIIKTATTUK A PARANCSNOKI LÁNCOT”

A nyomozás feltételezések és sejtések szövevényes mozaikjának bizonyult. A legfelső szinteken csak kevesen voltak meggyőződve arról, hogy az ügy egyszer megoldódhat. Valakinek a kezébe kellett vennie az irányítást.

Robert S. Mueller III-at 1990. július végén nevezték ki az Igazságügyi Minisztérium Bűnügyi Osztályának vezetőjévé. Arisztokratikus modora ellenére az ügynökök ösztönös rokonszenvvel viseltettek iránta. Egymás között csak *Three Stick* (Hárompálcás vagy Háromhusángos,) Bobbynak nevezték.

Mueller éles eszű ember volt; a munkaköréhez ideális alkattal rendelkezett, és nagyra becsülte a hozzáértéssel kezelt ügyeket. Az FBI leendő igazgatója született vezető volt – és egykori tengerészgyalogos. Philadelphiában nőtt fel, Princetonban végzett, és a vietnami háborúban lövészs szakaszt vezetett. Egy 1968. december 11-ei hivatalos harctéri jelentés szerint a Quāng Tri tartományban lezajlott ütközetben kitűnt bátorságával egy célpont felkutatásában és megsemmisítésében. Amikor szembekerült egy kétszáz fős észak-vietnami erővel, Mueller hadnagy „pontosan irányzott ellentűzet vezényelve és bátorító szavakat kiáltva embereinek, rettenthetetlenül mozgott egyik harcálláspontból a másikba. Személyes biztonságával mit sem törődve... maga vezetett egy csapatot a tűz alatt álló terepen, hogy kihozzanak egy halálosan sebesült tengerészgyalogost, aki a baráti arcvonal előtti harcállásponton esett el.”⁵⁷⁹ Egyéb felterjesztések mellett hősiességéért Bronzcsillaggal tüntették ki.

Igazságügyi minisztériumi kinevezésére az FBI számára kritikus pillanatban került sor. Szaddám Huszein lerohanta Kuvaitot, és az Egyesült Államok háborúra készült a Perzsa-öbölben. Az egymást követő hisztérikus terrorriadókat az iroda iraki fenyegetéseknek vélte amerikai célpontok megtámadására. A terrorelhárításhoz azonban csak kevés és egyre fogyatkozó pénz és személyi állomány állt rendelkezésre. Ugyanez vonatkozott a morálra is, nem kis részben William Sessions igazgató vezetésének köszönhetően.

– Sessions igazgató teljes figyelmét megnyerni nagy kihívást jelentett – mondta Bill Baker, az FBI Bűnügyi Osztályának újonnan kinevezett vezetője, aki szoros együttműködést és döntően fontosnak bizonyuló szövetséget hozott tető alá Muellerrel.⁵⁸⁰

Mueller teljes körű felhatalmazással ruházta fel Marquise-t a Lockerbie-ügyben. Korábban nem volt még példa arra, hogy az FBI egyik hírszerzési elemzője vezessen le egy fontosabb vizsgálatot. Marquise közvetlenül Bakernek jelentett, ő pedig Muellernek.

– Gyakorlatilag kiiktattuk a parancsnoki láncot a központban – mondta erről Marquise. – Bevontuk a CIA-t. Bevontuk a skótokat. Elhoztuk a brit MI5-öt Washingtonba, leültünk, és azt mondtuk: „Meg kell változtatnunk annak a módját, ahogyan az ügyeket intézzük. El kell kezdenünk jól dolgozni... El kell kezdenünk megosztani az információt.”

Marquise-nek eddig nem volt felhatalmazása arra, hogy felvegye a telefont, és felhívja a kollégáit Skóciában. Első hívását 1990 novemberében bonyolította le. A dolgok ettől kezdve gyors fordulatot vettek.

Marquise megtudta, hogy az egyik skót rendőrbíró felfedte a MEBO felirat rejtélyét: a Mebo egy svájci elektronikai cég volt, amely már csaknem húsz éve üzleti kapcsolatban állt Líbiával. Ezzel a ténnyel felfegyverkezve Marquise kinyomozta, hogy a cégtulajdonos, Edwin Bollier saját maga adott át egy részletes levelet a bécsi amerikai nagykövetségnek, mindössze néhány nappal a Lockerbie-merénylet után.

Az FBI sosem kereste volna a levelet a skótoktól származó tipp nélkül. A levél lényegében kimondta, hogy a Pan Am 103-as elleni merénylet a líbiaiak műve. Bollier jól tudta, mit beszél: a Mebo húsz bonyolult gyújtásidőzítőt gyártott líbiai megrendelésre.

Bollier levele – amely létfontosságú bizonyíték volt egy terrorcselekmény nemzetközi nyomozásában – csaknem két éven át hevert olvasatlanul.

Marquis saját keserű tapasztalatai alapján jól tudta, milyen gyakran fogalma sem volt az FBI-nak arról, mit tárol az aktáiban. Az iroda maga is egy gigantikus iratpiramis volt, és az maradt még jóval a 21. század kezdete után is. Miközben Marquis az FBI Terrorizmuskutató és -elemző Központját vezette 1986 és 1988 között, az iroda üzembe helyezte a *Terrorist Information System* nevű adatbázist, amely azonban – megfogalmazása szerint – „teljesen használhatatlan” volt.

– Rengeteg időt töltöttél adatok betáplálásával, és nem tudtál semmit előhívni... A keresésre „Nincs adat” üzenet jelent meg a fontosabb ügyek úgy kilencvenöt százalékában. Éveken át megpróbáltuk rászógni a rendszert valakire, de nem volt felhasználóbarát. Remek koncepció volt, de nem működött.

„ELHATÁROZTUK, HOGY VÁDEMELEÉSSEL LÉPÜNK TOVÁBB”

1991 elejére Marquise előtt már nagyjából körvonalmazódott: a közvetett bizonyítékok Kadhafi és Líbia felelősségére utalnak. Érezte, hogy az ügy lendületet vesz.

– Vannak FBI-ügynökeink, akik egy csapatban dolgoznak a skót zsarukkal, a máltai zsarukkal, és nyomokat derítenek fel Máltán, egy kottából zenélnék és végzik a dolgukat – számolt be a fejleményekről. – Hihetetlen módon megosztjuk az információt. Kezdünk előjönni líbiai hírszerzők nevével. És egyikük ez az Abdelbaszet Ali al-Megrahi nevű fickó.

A lockerbie-i merénylet helyszínén talált ruhamaradvány egy máltai kereskedőhöz vezette a nyomozókat, aki fénykép alapján azonosította Megrahit a ruha vásárlójaként. A máltai bevándorlási hivatal nyilvántartása szerint a vásárlás napján Megrahi Máltán tartózkodott. 1991 februárjában, miközben már javában dúlt az öbölháború, az FBI egy héten át hallgatta ki Edwin Bolliert. Bollier némileg bizonytalanul ugyan, de az arcképen felismerte Megrahit, mint aki a Mebóval Zürichben üzleti kapcsolatban álló fedőcéget vezette.

– Meglehetősen izgatott vagyok. Mindenki meglehetősen izgatott – mondta Marquise. Tájékoztatta Muellert, aki megfontoltan emlékeztette, hogy még hosszú az út odáig, amíg biztosra mehetnek.

Marquise előtt ekkor az a feladat állt, hogy az adatokból és az információkból összeállítsa a bizonyítékot. Ehhez szüksége volt olyan tanúra, aki Meg-

rahit a Semtexet rejtő bőröndhöz köti, és találnia kellett valakit, aki tudta, hogy ez a bőrönd szállította a bombát az Air Malta 180-as járatáról a Pan Am 103-asra. Marquise visszament a CIA-hoz. Az ügynökség ekkor közölte vele, meglehetősen megkésve, hogy egyszer volt a máltai nemzetközi repülőtéren egy Abdul Madzsid Giaka nevű líbiai informátoruk, aki a Lockerbie-merénylet előtt négy hónappal lett a CIA fizetett ügynöke. Így volt ez a Pan Am-gép katasztrófájának idején is, néhány hónappal később azonban az ügynökség ejtette az illetőt, mert úgy ítélte meg: csak kitalál információkat, hogy a kikérdezőit megkopassza.

Marquise azonban mindenáron beszélni akart Giakával, függetlenül attól, mennyire tartja megbízhatónak a CIA. 1991 januárjában az ügynökség a Málta partjainál állomásozó egyik amerikai hadihajóról az Egyesült Államokba repítette, hogy az FBI kihallgathassa a CIA virginiai központjában. A megbízhatóságában jó okkal kételkedő ügynökség csak egy feltételt támasztott: az ügyet teljes titokban kell tartani!

Marquise mérlegelte az esélyeket, és úgy döntött: megszegi a szabályt. Felvette a telefont, és felhívta skót kollégáját. – Ha bárkinek elmondja, engem nyomban kirúgnak – közölte Stuart Hendersonnal. – A fickó az USA-ban van. Azt gondoljuk, szolgálhat valamilyen információval, de nem biztos. Holnap kezdjük meg a kihallgatását.

1991 szeptemberében Madzsid Giakát legalább két héten át hallgatták ki. Azonosította Megrahit mint hírszerzőtiszte és a líbiai légitársaság (LAA) biztonsági főnökét. Közölte az FBI-jal, hogy a máltai nemzetközi repülőtér helyi LAA alkalmazottjánál volt Semtex, és hogy a Lockerbie-merénylet előtti hetekben látta Megrahit egy nagy barna bőrönddel a repülőtéren. Giaka kétségkívül megbízhatatlan tanú volt, de az FBI bízott benne, hogy legalább ebben a három pontban igazat mond. Marquise most már joggal gondolhatta: az ügyet eléggé megalapozták ahhoz, hogy bíróság elé lehessen vinni.

De melyik utat válasszák: a jogit vagy a hadit? – merült föl a következő kérdés. A döntés az elnök kezében volt.

Az Egyesült Államok megpróbálhatta volna elrabolni Megrahit, hiszen korábban már nemegyszer kapcsolt le terroristákat külföldön, de az már meghaladta a CIA vagy a hadsereg képességeit, hogy Líbiában kapják el. Megpróbálhatta volna megölni. Ezt azonban ez idő tájt nemigen tehetette meg nyugodt lelkiismerettel, hiszen a lockerbie-i merénylet előtt nem sokkal, amikor Izrael kivégzőosztagot küldött Tuniszba Abu Dzsihádnak, a Palesztinai Felszabadí-

tási Szervezet második emberének likvidálására (ő volt az 1972-es müncheni terrortámadás értelmi szerzője), az Egyesült Államok politikai gyilkosságnak minősítette és nyíltan elítélte az akciót.

Az elnök megtámadhatta volna Líbiát bombákkal és rakétákkal. Reagan egyszer már célba vette Kadhafit, miután a líbiai ügynökök öt évvel korábban felrobbantották a nyugat-berlini La Belle diszkót. A bombázást akkor az elnök az ENSZ Alapokmányának 51. paragrafusára hivatkozva rendelte el, amely önvédelmi célból engedélyezi erő alkalmazását. Az akkori bizonyíték szikla-szilárd volt; a lockerbie-i eset hasonlóan perdöntő bizonyítékot igényelt.

George H. W. Bush elnök véleménye szerint a terroristák bűnözők, nem pedig hadviselő fél. Ezért a bírósági utat választotta. Mueller határozottan egyetértett vele. Követni fogják a törvényt, bárhova vezet is. Marquise így fogalmazott: – Elhatároztuk, hogy vádemeléssel lépünk tovább az ügyben, és az eredményt a világ elé tárjuk

1991. november 15-én az Egyesült Államok és Skócia hivatalosan vádat emelt Megrahi ellen. Csaknem egy évtizedbe telt, amíg végre elítélték.* További évtizednek kellett elteltie, mire minden kétséget kizáróan tisztázódott, hogy maga Kadhafi adott parancsot a Pan Am 103-as elleni merényletre, bosszúból az amerikai válaszcsepásra a diszkórobbantás miatt. A megtorlások ördögi köre akkor zárult be, amikor a líbiai forradalom során ellenfelei egy amerikai Predator kémrepülőgéppel segítségével levadászták és megölték a diktátort, huszonhárom évvel a lockerbie-i terrortámadás után.⁵⁸¹

* Kadhafi ugyanis csak hosszú huzavona után volt hajlandó kiadni, akkor is csak az esetben, ha a perre egy semleges országban kerül sor. A tárgyalás végül Hollandiában zajlott le skót bíróság előtt, a skót jogrend szerint. Megrahi életfogytiglant kapott, amelyből még kilenc évet sem töltött le, mert állítólagos végső stádiumú rákbetegségére hivatkozva kiengedték. Líbiában természetesen nemzeti hősként ünnepelték.

A VAK SEJK

Azon a héten, amikor a Pan Am 103-as felrobbantása ügyében vádat emeltek, a manhattani büntetőbírószágon egy gyilkos merénylet tárgyalása vette kezdetét. A vádlott el-Szajed Noszair egyiptomi bevándorló, a zsidóság és a nyugati világ ellen szent háborúra lázító iszlám teológus, Omar Abdel Rahman, a vak sejk követője volt. Noszair ellen Meir Kahane rabbi, a Zsidó Védelmi Liga vezetőjének meggyilkolása miatt emeltek vádat. (A ligát Izrael állam később terrrorszervezetnek nyilvánította.)

A tárgyalás közönségének soraiban foglalt helyet Emad Szalem, az FBI heti ötszáz dollárt kereső informátora, az egyiptomi hadsereg kopaszodó, szakállas veteránja. Szalem a vádlott társainak körében ült, elbeszélgetve velük a per szünetében, és ismereteket szerezve az életükről.

A behízelgő modorú Szalem korábban a manhattani Woodward Szálloda házi detektívjeként dolgozott, amikor 1991 áprilisában szóba elegyedett vele Nancy Floyd, az FBI külföldi kémelhárító részlegének ügynöke. Floyd elmondta neki, hogy tudomása szerint a szállodában gyakran megfordulnak kémgyanús oroszok. Segítene-e a szemmel tartásukban?

Szalem szó szerint így válaszolt: – Ugyan ki törődik már a hidegháborúval és az oroszokkal? Viszont tudnék magának mesélni a szent háborúról és a vak sejkről.

Floyd ügynök sohasem hallott még a vak sejkről. Kevesen hallottak róla. Viszont megtetszett neki Szalem, ami nem volt csoda, és megbízott benne, ami azért vakbizalom volt. Be is szervezte informátorként, és bemutatta egyik ügynöktársának, John Anticevnek, a New Yorkban működő Egyesített Terrorelhárító Akciócsoporthoz (*Joint Terrorism Task Force*) tagjának.

Anticevet nagyon is érdekelte el-Szajed Noszair. Az FBI ugyanis lefotózta néhány társát, amint félautomata fegyverekkel célba lőttek és gyakorlatoztak. Az FBI azonban nem látott terrorista kapcsolatot a Kahane-gyilkosságban, és nem volt képpen a vak sejknek a merényletben játszott szerepével kapcsolatban sem. Noszair letartóztatása után az akciócsoport negyvenhét doboznyi bizonyítékot gyűjtött össze a lakásából. Az FBI annak rendje és módja szerint elraktározta őket, pedig az anyagban ott volt Noszair arabul írt naplója is, benne a sejk szent háborúra szólító felhívásaival. A napló egyértelműen leírta egy New York ellen intézendő támadás terveit, amelynek célja, hogy „lerombolja a civilizációjuk pilléreit... és a mérhetetlen magas épületeiket, amelyekre olyan büszkék”.⁵⁸²

A naplóba három éven át senki sem olvasott bele. Akkoriban az FBI mindössze egyetlen fordítót foglalkoztatott, aki értett arabul, és el tudott olvasni arab nyelvű szövegeket.

– Ha megfelelően lefordítják, feldolgozzák, hitelesítik és elemzik – mondta későbbi tanúvallomásaiban Bak Revell –, az FBI meglátta volna a közvetlen kapcsolatot Meir Kahane gyilkosa és azon csoport között, amelyik tervet szőtt a Világkereskedelmi Központ elleni bombatámadásra, majd végre is hajtotta.⁵⁸³

Vajon ki gondolhatott arra, hogy újjáéled azoknak az anarchistáknak a szelleme, akik az első világháború végén a Wall Streeten és Washingtonban robbantottak? Ki gondolhatta, hogy azok az iszlamisták, akik kiűzték a szovjet Vörös Hadsereget Afganisztánból, dühüket most Amerika ellen fordítják? Ki hihette, hogy az irodának rövidesen újabb csatába kell bocsátkoznia a keresztények és a muszlimok között folyó keresztes háborúban? 1991 tavaszán mindez csaknem felfoghatatlannak látszott. Azok a nyomozások, amelyekbe az FBI terrorellhárító részlege azokban a hónapokban belekezdett, csaknem mind olyan kis létszámú jobboldali csoportokra irányultak – a Los Angeles környéki bőrfejűekre (*Los Angeles Area Skinheads*), az Árja Női Ligára (*Aryan Women's League*) és a Texasi Tartalékos Milíciára (*Texas Reserve Militia*) –, amelyek tagjai valószínűleg hamarabb tettek volna kárt saját magukban, mint hogy az Egyesült Államok békéjét és biztonságát veszélyeztethették volna.

Meglehetősen jól éreztük magunkat azokban a napokban – mondta Bak Revell. – A hidegháborúnak vége volt; hittük, hogy mi győztünk, a kommunizmus az USA-ban a vele kapcsolatban álló szervezetekkel együtt nagyrészt

megszűnt létezni. A kommunizmus mint globális mozgalom lényegében már hitelét veszítette. A terrorizmust féken tartottuk az USA-ban, és nemzetközi szinten is hanyatlóban volt. Mindent egybevetve jó munkát végeztünk a terrorizmus kezelésében a közben felmerült sok probléma ellenére.⁵⁸⁴

Emad Szálem felajánlotta, hogy betekintést nyújt az FBI-nak a jövőbe. Az iroda magától nem látta, mi közeleg.

„MEGRENGETNI ALATTUK A FÖLDET”

Szálem 1991. november 4-től kezdett eljárni Noszair gyilkossági perére, és hamarosan összebarátkozott a vádlott híveivel. Mindannyian ujjongásban törtek ki, amikor az esküdtek nem tudtak egyhangú döntésre jutni az ítéletet illetően. Afelől nem volt kétség, hogy Noszair megölte Kahanét. Ennek ellenére csak fegyverbirtoklásban és a támadás tényében találták bűnösnek. Az ítélethirdetéskor a bíró nyíltan meg is mondta, hogy az esküdtszék minden bizonnyal elvesztette a józan kollektív ítélőképességét. Ezután legfeljebb huszonnégy év börtönt szabott ki Noszairra a következő indoklással: – Úgy hiszem, a vádlott meggyalázta ezt az országot, az alkotmányunkat és a törvényeinket, és azokat az embereket, akik békében szeretnének együtt élni.⁵⁸⁵

Szálem meglátogatta Noszairt a hírhedt Attica állami börtönben, hosszú utat téve meg oda és vissza a sejk körének tagjaival. Hamarosan hallhatta tőlük, hogyan szervezkednek robbantásokra az amerikai erő és hatalom szimbólumai ellen. Szálem találkozott a sejkkal, a merényletek értelmi szerzőjével, így első kézből értesülhetett azokról az elképzelésekről, hogy a dzsihádot áthozzák Amerikába.

– Szálem beépülése olyan átütően sikeres volt, hogy bizalmas közelségbe került magával Abdel Rahmannel, csaknem a kezdettől fogva – álmélkodott Andrew McCarthy manhattani ügyész.⁵⁸⁶

Szálem megadta a Világkereskedelmi Központ felrobbantására szervezkedő csaknem minden konspirátor nevét és személyazonosságát. A célpontjukat ekkor még nem ismerte pontosan, de új barátai elmondták neki: valami nagy lesz, valami olyan, amit a világ még sohasem látott. Ez újdonság volt az FBI annaleseiben: első kézből származó információ terrorista összeesküvésről, amint az kibontakozott.

A terrorista sejtet le lehetett – és le kellett – volna leplezni még jóval a támadás előtt. Csakhogy az FBI-nyomozás 1992 júniusában holtpontra jutott, amikor az iroda ejtette Szálemet mint informátort.

A döntést Carson Dunbar, az FBI New York-i külföldi kémelhárító osztágának harminckilenc éves főnöke hozta meg. Azt gyanította ugyanis, hogy Szálem az egyiptomi titkosszolgálat kettős ügynöke. Első látásra úgy tűnt: az a félelme, hogy esetleg idegen kémekkel van dolga, nagyobb súllyal esik latba, mint az ügynök figyelmeztetése a terrortámadásra, de Dunbarnek és ügynökeinek félelmei ennél mélyebben gyökereztek.

– Nem engedhetjük meg magának, hogy bombát gyártson – mondta Szálemnek Anticev FBI-ügynök. – Ha az a bomba, mondjuk, egy zsinagógánál robban, és megöl két-három embert, aztán kiderül, hogy az FBI egyik ügynöke részt vett a bomba készítésében – felejtse el, megvadulnának, a sajtó azt mondaná, hogy tudtuk, beperelnének, embereket rúgnának ki.⁵⁸⁷ – Az irodának elmondhatatlan szégyen terhét kellene viselnie.

Floyd FBI ügynök megdöbben Dunbar döntésén. – Ezt a dolgot kezdetől fogva abszolút rosszul kezelték – mondta az asszony Szálemnek. – Az osztag embereinek fogalmuk sincs arról, hogyan működjenek... A felügyelők nem tudják, mi zajlik. Nem vették maguknak a fáradságot, hogy tanuljanak a történelemből.

Szálem azonban jobban ismerte a történelmet, mint sokan mások. A vak sejk már sok éve az egyiptomi Iszlám Dzsihad szervezet egyik vezetője volt. Azt prédikálta, hogy a politikai célú erőszak isten rendelése. Kairóban azért börtönözték be, mert ideológiailag támogatta Anvar Szadat elnök meggyilkolását 1981-ben.

A sejk jó okkal rajta volt a Külügyminisztérium terrorista személyeket tartalmazó listáján, 1990-ben mégis beutazási vízumot kapott az Egyesült Államokba. A vízumot a külügy konzuli osztályának tisztviselőjeként fedőállásban dolgozó CIA-tiszt adta ki – megmagyarázhatatlan hibaként, hiszen a CIA aktái úgy jellemezték a sejket, mint „Egyiptom legmilitánsabb szunni-ta papját, aki szorosan kötődik az egyiptomi dzsihad-mozgalomhoz”.⁵⁸⁸

A sejk nem csinált nagy titkot a szándékaiból. – Terroristának kell lennünk – közölte a brooklyni mecsetjében 1993. január 6-án tartott prédikációjában. – Terrorizálnunk kell az iszlám ellenségeit, és rettegésben kell tartanunk, össze kell zavarnunk őket, meg kell rengetnünk a földet a lábuk alatt.

„ÖRÜLETBE KERGETI AZ EGÉSZ VILÁGOT”

1993. január 19-én, George H. W. Bush elnökségének utolsó óráiban kitört a palotaforradalom az FBI-ban: William Sessions a Szövetségi Nyomozóiroda igazgatójaként rossz vezetéssel és hivatali kötelességmulasztással vádolták meg.

Sessions, a központban elzárkózva, napi feladataitól távol maradva, pozíciójának ceremóniális előjogaitól elbűvölve elherdálta minden tekintélyét. A belső Lázadás már egyre érett abban a tizennyolc hónapban, amióta legerősebb vetélytársát, a jó kapcsolatokkal rendelkező Revellt, a közkedvelt FBI-ügynököt Dallasba vezényelte, hogy a hátralévő időt pályafutása végéig ott szolgálja le.

Az Igazságügyi Minisztérium 194 oldalas jelentésben kisszerű korrupcióval vádolta meg Sessions bírót; eszerint megpróbált lefaragni a jövedelemadóijából, kormányzati pénzek felhasználásával 9 890 dollárért biztonsági kerítést emeltetett a háza köré, leállított egy vizsgálatot, amely az állítólag túlságosan kedvező jelzáloghitel-szerződését firtatta, és visszaélt hivatali hatalmával, hogy kényelmét és kedvteléseit kielégíthesse. Ezen vádak egyike sem minősült ugyan bűncselekménynek, de a jelentés politikai és személyes vádiratként volt olvasható az igazgató tisztessége és jelleme ellen. „Kénytelen vagyok megkérni, hogy tegye meg a kíváncsú lépést hivatala és országa érdekében – írta Revell Sessionsnak. – Mondjon le, amíg méltóságának maradt még némi látszata, s mielőtt további károkat okozna az ügynökségnek, amelynek megbecsülésére és tiszteletére fogadalmat tett.”

Hoover óta az elnök az FBI minden igazgatóját a szenátus jóváhagyásával nevezte ki tízéves időtartamra. Bushnak lehetősége lett volna arra, hogy az igazságügyi miniszter javaslatára elmozdítsa Sessions hivatalából, még mielőtt az új elnök beiktatására január 20-án sor kerül – vagy nem tesz semmit, és hagyja, hogy Bill Clinton oldja meg a problémát. Kaján válasszal ajándék gyanánt végül úgy döntött, az új elnökre bizza az ügy megoldását.

Sessions gögös daccal utasította vissza a vádakát. Úgy tett, mintha nem hallaná meg a lelépését szorgalmazó hangokat, holott magának az irodának a falai közül hangzottak fel. További hat hónap telt el – hat kritikus hónap – egy puncsot iszogató, erőtlén emberrel, aki hivatala magányába zárkózott az FBI-ban.

Az FBI vezetésének és felügyeletének képessége nem tartozott Clinton elnök erősségei közé. Sessions némán, kihívóan ült a várában. Clinton első két

igazságügyminiszter-jelöltje gyorsan elbukott; mindketten illegális bevándorlót fogadtak fel a gyerekek mellé, törvénytelenül. Igazságügyi miniszter híján az elnök aligha tudta volna meneszteni az FBI főnökét. 1993. február 11-én, három héttel hivatalba lépése után, Clinton végső döntést hozott Janet Reno miami főállamügyész személyében. Reno lett az első női igazságügyi miniszter, egyben a poszton leghosszabb ideig szolgáló köztisztviselő a 20. században. Az elnökhöz hasonlóan ő is állandó bajok és problémák forrásának találta az FBI-t.

– Amikor hivatalba léptem, gyorsan felismertem, hogy az FBI nem tudja, miye van neki – mondta később Reno egy meghallgatáson. – A jobb kéz nem tudta, mit csinál a bal. – Az internet korának hajnalán az ügynökök még mindig a 64 kilobájt világában éltek. Mire az irodának sikerült rendszerbe állítania egy új információs technológiát, már el is avult. Reno megdöbbenéssel fedezte fel, hogy az FBI még alapvető adatkezelésre és -keresésre sem képes. Az ügyek dokumentációját nem tudta korszerű számítógépes rendszerbe vinni, ahol az adatokat tárolhatta és előhívhatta volna. A területi irodák egymástól és a központtól elzártan működtek. Az ügynököknek nem volt eszközük arra, hogy összekapcsolódjanak egymással. Még az elit terrorelhárító akciócsoportok irodáiban is papírhalmok tornyosultak a padlón, esetleg perdöntő információkat tartalmazó lehallgatási anyagok kallódtak olvasatlanul, fordítók hiányában, és nem vettek észre ismétlődő eseteket.

– Néha úgy gondoltam, sikerült haladást elérnünk, aztán rábukkantunk valamire, amiről nem tudtunk, vagy ami hiányzott. Nagyon nehéz volt az FBI-nak megoldania ezt a problémát – mondta Reno.⁵⁸⁹

Alig néhány nappal az után, hogy átvette hivatalát, megismerkedhetett az FBI legjobb és legrosszabb oldalával.

1993. február 26-án, pénteken, a Világkereskedelmi Központ északi tornya alatt a hatszintes mélygarázsban felrobbant egy bérelt kisbuszba rejtett 680 kilós pokolgép. Ez volt a legsúlyosabb terrorcselekmény az Egyesült Államokban a Black Tom-szigeti robbantás óta, amely 1916-ban rázta meg Manhattant, megrongálva a Szabadságszobrot New York kikötőjében.

A Világkereskedelmi Központ ellen elkövetett támadásban hatan vesztették életüket, és több mint ezren sebesültek meg a lökéshullámtól, a füsttől, a szanaszét repülő törmeléktől. A garázs betonozott szintjei az alapozásig leomlottak. A bomba közel negyven méter széles krátert vájt a földbe. A detonáció után három nappal a nyomozás szempontjából rendkívül fontos le-

let került elő a romok alól: egy összetört kisteherautó-alváz, rendszámmal. Kiderült, hogy a járművet az előző héten bérelték New Jersey-ben. Az FBI óriási szerencséjére az egyik merénylő elkövette azt az ostobaságot, hogy visszament a kölcsönző céghez, bejelentette, hogy a járművet ellopták, és visszakövetelte a négyszázdolláros foglalót.

– Az a gyorsaság, ahogyan ez végbement, és a véletlen, amely megnyilvánult benne, egész egyszerűen fenomenális! – álmétkodott a merénylet helyszínén, a Világkereskedelmi Központnál Richard Hahn, aki már két évtizede nyomozott terroristák után az FBI-ban.⁵⁹⁰ Négy merénylőt letartóztattak, de az elfogásuk még így sem volt elég gyors.

A bombagyártónak ugyanis sikerült elszöknie az országból. A huszonöt éves pakisztáni Abdul Karim – alias Ramzi Juszeif – decemberben érkezett az Egyesült Államokba Afganisztánból. A kiegyensúlyozott és választékos modorú, hét nyelven beszélő férfi kémiai és mérnöki tanulmányokat folytatott brit egyetemeken, és tagja volt egy Wall Streettől a Hindukus-hegységig terjedő globális terrorhálózatnak,

Az összeesküvés tehát továbbra is megoldatlan valós veszélyt jelentett. Körvonalai az FBI számára alig voltak felismerhetők. Tagjai közül sokan illegálisban éltek New Yorkban.

John Anticev FBI ügynök most kénytelen volt levett kalappal visszamenni Emad Szálemhez, és megkérni, szíveskedjen visszajönni titkos ügynöknek. Keserű beszélgetés volt. A dühös Szálem nehezményezte, hogy kirekesztették a nyomozásból.

– Megmondtam, hogy robbantani fognak New Yorkban, és maguk semmit sem tettek ellene – szitkozódott. – Kihagytak az ügyből.

Anticev azzal védekezett, hogy óvatoskodó feletteseinek „bürokratikus halandzsái” „minduntalan akadályozták”.

– Beszélni akarok az FBI főnökével – mondta Szálem. – Az információ, amit adtam, elég drága és értékes volt ahhoz, hogy megvédje az ország seggét ettől a bombától... Hány katasztrófa következik be, ha a Világkereskedelmi Központ összedől, mert néhány hülye seggfej muszlimot akar játszani?⁵⁹¹

Szálem nem beszélt az FBI főnökével, aki gyakorlatilag elérhetetlen és kommunikációképtelen volt, de egy kínos vita után mégis visszament az FBI-ba informátornak. Munkájáért több mint egymillió dollárt kapott. Olykor a veszélyt is vállalva bátran viselkedett. Kritikus alkalmakkor közel ke-

rült ahhoz, hogy agent provocateur szerepet játsszon, de neki köszönhetően végül sikerült a vak sejket rács mögé juttatni.

1993. május 7-én Szálem hosszasan beszélgetett a vak sejk egyik leghívebb bizalmasával, a szudáni születésű Sziddig Alival. Megtudta, hogy a sejk fel akarja robbantatni az ENSZ-palotát – a „nagy házat”, ahogyan nevezte. Ezután magával a sejkkal tárgyalt. Május 23-án felkereste a sejk lakását New Jersey-ben, hangfelvételre bedrótozott táskával a kezében.

– Tudni szeretném az Egyesült Nemzetekkel kapcsolatban, az ördög házának tekintjük? – kérdezte Szálem. – Mert az én csapásom pusztító, nem olyan elcsesztett, mint amelyik a Kereskedelmi Központnál történt...

A sejk így válaszolt: – Tervej ki valamit, tervez ki valamit... hogy csapást mérjünk, csapást mérjünk magára az amerikai hadseregre. De az Egyesült Nemzetek... hátrányos lesz a muszlimoknak. Nagyon árt majd nekik.

– Tehát felejtjük el az Egyesült Nemzeteket?

– Nem.

– Akkor először a hadsereg.

– Igen.

Május 27-én Sziddig elmondta Szálemnek, hogy az ENSZ-palota elleni merénylet újra napirendre került. És hogy van két új célpontja is: a Lincoln- és a Holland-alagút, két köldökszinór, amely Manhattant az amerikai szárazfölddel összeköti. A terv az, hogy egyszerre mérjenek csapást mindhárom emblematikus építményre.

– A nagy ház, azt majd én elintézem – mondta Sziddig. – Öt perc lesz közöttük. Bumm! Istenem, az egész világ! Bumm! Ez örületbe kergeti majd az egész világot.⁵⁹²

A legfőbb összeesküvők egy queensi rejték helyen gyülekeztek 1993. június 23-án. Az épületet az FBI már jó előre bedrótozta, hogy videó- és hangfelvételeket készíthessen. A konspirátorok hozzáláttak, hogy gázolajjal és ammónium-nitrát műtrágyával töltsenek meg ötvenöt gallonos (kb, 210 literes) olajtartályokat – az 1970-es évek óta ez volt a házi készítésű terrorista bombák alapreceptje. Legalábbis úgy hitték, azzal töltik meg; Szálem ugyanis szabotálta a szabotőröket: csupán 150 dollár értékű fűnövesztő műtrágyával látta el őket, amelyek nem volt robbanó hatása.

A letartóztatások gyorsan megtörténtek – egy kivétellel.

A vak sejk bemenekült a brooklyni mecsetjébe. Annak eldöntése, hogy mihez kezdjenek vele, nagy fejtörést okozott az FBI-ban. Egyik döntéshozó

vezető sem akarta vállalni a vádemelést ellene. Sessionstól kezdve lefelé egy emberként haboztak és bizonytalankodtak. Úgy vélték, a legjobb megoldás az volna, ha kiszolgáltatnák Hoszni Mubarak egyiptomi elnöknek. Annyira megkönnyítené a helyzetet, ha deportálhatnák a sejket, hogy tűnjön el ismét abban az egyiptomi börtönben, ahonnan előkerült. A leghevesebben James Fox, az FBI New York-i irodáját vezető helyettes igazgató ellenezte, hogy az ügyet bíróság elé vigyék.

Az FBI vezetői ugyanis jól tudták, hogy a vádemelés jó néhány kínos kérdést felvetne. A terepen dolgozó ügynökök és feletteseik New Yorkban már hosszú hónapok óta tudtak a Világkereskedelmi Központ merénylőiről. A Noszair-naplóban megtestesülő bizonyíték a terrorelhárító akciócsoport kezében volt – de el sem olvasták. A bombatámadás előtt tizennégy hónappal az FBI beépítette Szálemet a dzsihádisták közé – majd pedig megváltak tőle.

Reno igazságügyi miniszternek most ki kellett egyenesítenie az iroda kollektív gerincét. Az FBI vezetőivel és legjobb ügyészeivel folytatott egyórás vita végén a tárgyalóasztalra csapott, és döntést hozott a vádemelésről államellenes összeesküvés gyanúja miatt az 1917-es felforgatási törvény (*Sedition Act*) alapján, amelyre az 1920-as évek vörösrazziai óta csak nagyon ritkán hivatkoztak.

Az igazságügyi miniszter azt is javasolta az elnöknek, hogy menessze William Sessionst az FBI igazgatói posztjáról „súlyos döntéshozatali hiányosságai” miatt. Sessions hivatali évei katasztrófába torkolló összezúszással végződtek FBI-ügynökök százai, köztük a túsumentő akciócsoport és egy *Branch Davidians* nevű millenniumi keresztény szekta között a texasi Wacóban. Az FBI könnygázgránátokat vetett be a magát elbarikádózó, állig felfegyverzett csoport ellen, megadva vezetőjüknek az olyannyira áhított apokalipszist. A keletkezett tűzben a szekta nyolcvan tagja, köztük huszonöt gyermek vesztette életét. Sessions bíró Renóra hárította a felelősséget.

Maradandó bánatára Bill Clinton egy másik istenfélő, kegyes bírót választott ki az iroda vezetésére. Louis J. Freeh hat éven keresztül kiváló FBI-ügynök, egy évtizeden át pedig elsőrangú ügyész volt, mielőtt 1991-ben bírói kinevezést kapott volna – meglehetősen idő előtt, lévén még csak negyvenegy éves. Vítathatatlanul a legalkalmasabb FBI-igazgató volt J. Edgar Hoover óta, és az volt a véleménye, hogy Clinton a legtehetségesebb politikus Richard Nixon óta.

Ez még tragikusabbá tette kölcsönös megvetésüket egymás iránt, amely aláásta az FBI-t, és végső soron súlyos károkat okozott az Egyesült Államoknak.

REPEDÉSEK A PÁNCÉLZATON

Röviddel azután, hogy Louis Freeh-t 1993. szeptember 1-jén beiktatták az FBI ötödik igazgatójának, már vissza is adta fehér házi belépőkártyáját. Nem volt hajlandó betenni a lábát az Ovális irodába. Indoka egyértelmű volt és egyszerű: Clinton elnököt nem főparancsnoknak tekintette, hanem egy bűnügy alanyának.

Az FBI megnyitotta az első nyomozást abban a véget nem érő sorban, amelyet Clinton magánéleti és politikai magatartása ügyében indított. Ennek folyományaképpen Freeh rendkívül problémásnak találta, hogy bármilyen ügyben leüljön tárgyalni Clintonnal. Az elnök hivatali idejének nyolc éve alatt a két ember öt vagy hat alkalomnál többször nem beszélt egymással, személyesen vagy telefonon együttvéve.

„Azt kezdte hinni rólam, hogy megpróbálom ellehetetleníteni az elnökségét” – írta Freeh a memoárjában. Az igazgató hamarosan megbánta, hogy elfogadta a kinevezést az FBI élére, de lemondani sem szándékozott, mert attól tartott, hogy az elnök valamelyik politikai famulusát teszi majd a helyére.⁵⁹³

Freeh jól tudta: az elhidegülés komolyan aláássa az FBI-t. „Az elvesztegetett erőforrások és az elvesztegetett idő önmagában is mérhetetlen volt. Olyan sok minden, aminek egyszerűnek kellett volna lennie, szélsőségesen problematikusává vált” – jegyezte le. De úgy érezte, muszáj távolságot tartania az elnöktől. Az évek múlásával ez a szakadék egyre csak mélyült, és veszélyforrást jelentett az Egyesült Államok számára.

„Az egyik legnagyobb hiányosság, amellyel a kormányunk szembesül”, a hallgatagon és elszigetelten álló FBI, amelynek „nincs semminemű kap-

csolata az elnökkel vagy a Fehér Házzal” – figyelmeztetett James Steinberg helyettes nemzetbiztonsági tanácsadó.

Steven Simon és Daniel Benjamin, a Nemzetbiztonsági Tanács vezető terrorellhárító tanácsadói úgy találták: Freeh „rendkívül visszhangtalan” fokozódó félelmeikkel kapcsolatban egy lehetséges terrortámadást illetően. A Fehér Ház iránti „bizalmatlansága olyan méreteket öltött, hogy láthatóan elvakította” – írták. De azt is tudták, hogy ez ellen Clinton semmit sem tehet. „Az elnök számára egyetlen szóba jöhető törvényes gyógymód, Freeh menesztése, politikailag lehetetlen volt. A végrehajtó hatalom képviselője, aki ellen az FBI éppen vizsgálatot folytatott, nem rúghatta ki az FBI igazgatóját: ez egy újabb szombat esti vérfürdő lett volna, Richard Nixon második eljövetele” – fogalmazott Simon és Benjamin.⁵⁹⁴

Freeh, aki a Watergate-botrány utolsó hónapjaiban fejezte be jogi tanulmányait, arra a következtetésre jutott, hogy Clinton rosszabb Nixonnál. Az igazgató erkölcsi érzéke, amely ministránsfiú kora óta fejlődött magas szintre, megtisztulásként hatott Sessions bíró országlása után, a terepen szolgáló ügynökként töltött hat évében gyökerező mélységes tisztelete az iroda iránt pedig megingathatatlan volt. Ez a tisztelet azonban nem jelentette azt, hogy az FBI szent lett volna számára. A kongresszussal ápolt jó kapcsolatai egymilliárd dolláros költségvetés-növekedést és új ügynökök ezreit hozták az irodának. De nem csinált az FBI-ból a korábbinál nagyobb hatalmú kormányhivatalt. Freeh személye korrumpálhatatlan volt; az FBI nem volt az.

Freeh több mint hét éven át csaknem minden áldott nap felbőszítette a Fehér Házat. A sok eset közül az egyik az FBI nagy erővel folytatott nyomozása volt azokkal az állításokkal kapcsolatban, hogy a kínai titkosszolgálatok törvénytelenül juttatott kampánytámogatások révén politikai befolyásra tettek szert a Fehér Házban. Amikor Clinton elnök hitetlenkedését fejezte ki a vádakkal szemben, Freeh azt válaszolta, hogy a Fehér Ház hazudik.⁵⁹⁵

A clintoni években az iroda sokkal több időt és energiát pazarolt erre az ügyre, mint bármely terrorizmussal kapcsolatos nyomozásra. Számos bűnvádi eljárási kezdeményezett kínai közreműködők ellen, akik közül néhányan befolyással üzérkedtek bármilyen meghatározott ideológiai vagy politikai nézet nélkül. Ám Freeh FBI-a sikerrel titkolta el azt a körülményt, hogy az egyesült államokbeli kínai kémkedésről informáló legértékesebb forrása egy politikailag rendkívül aktív kaliforniai nő, Katrina Leung, aki az

1980-90-es években Kínának kémkedett. Mindeközben szexuális kapcsolatban állt James J. Smithszel, az ügyét vizsgáló felelős különleges ügynökkel, az FBI kínai akciócsoportjának vezető felügyelőjével – és alkalmanként William Clevelanddel, az FBI egyik vezető kémelhárítási szakértőjével is. Az iroda több mint 1,7 millió dollárt fizetett Leungnak hírszerzői munkájáért.

Az évtized nagyobbik részében az FBI azt gyanította, hogy Leung kettős ügynök, azonban senkinek sem állt szándékában kínos helyzetbe hozni az irodát. Az ügy évekig fekélyesedett. Csak Freeh távozása után derült fény arra, hogy az 1990-es években a kínai, az orosz és akubai titkosszolgálat egyaránt beépült az FBI-ba.

Ugyanígy járt el a világ legveszélyesebb és legkevésbé ismert terrorszervezetének egyik tagja is. A neve Ali Mohamed volt. Személyében az al-Kaida tett szert olyan kettős ügynökre, aki az FBI informátorának adta ki magát.

„AZ AMERIKAI NÉP MEGBÜNTETÉSE”

1994-ben az Egyesült Államok ellen nem követtek el terrortámadást sem külföldön, sem belföldön. 1995 elején azonban az ország ellen intézett katasztrofális csapás fenyegetése az FBI mindennapi életének része lett.

„Nem elég pusztán csak megoldani az ilyen típusú bűnözést – közölte ez idő tájt Freeh a kongresszussal egy írásos nyilatkozatban. – Ugyanígy fontos, hogy az FBI megakadályozza a terrorizmust, mielőtt az ilyen cselekményeket el lehetne követni.”⁵⁹⁶ Csakhogy hírszerzés nélkül az iroda csupán a vakszerencsében és a kitartásában bízhatott.

1995. január 6-án Ramzi Juszeif, a Világkereskedelmi Központ elleni merénylet kitervelője, a Fülöp-szigetek fővárosában, Manilában tartózkodott, ahol cinkostársa, Abdul Hakim Murad társaságában vegyszereket kotyvasztott össze egy ötödik emeleti lakásban. Este 10 óra 45 perckor egy biztonsági őr arra lett figyelmes, hogy a két férfi cipővel a kezében igyekszik lefelé a lépcsőn. Lakásuk ablakából füst gomolygott elő. Muradot letartóztatták, de Juszeifnek sikerült elmenekülnie és elrepülnie Manilából.

A rendőrség nyomban átkutatta a lakást, ahol egy füstölő bombagyárat, gyújtásidőzítőt, vegyszereket, elemeket és detonátorokat talált, számos dokumentummal és egy lappal egyetemben. A rejtjelezett fájlokban tárolt adatokat csak többnapos munka árán sikerült megfejteni és elolvasni.

Ezek megerősítették Murad vallomását a nemzetközi terrorizmus történetének addigi legnagyobb szabású szervezkedéséről.

A manilai tervnek a Bojinka fedőnevet adták. Juszeff és öt bűntársa nagy műgonddal összerakott időzített bombákat akart elhelyezni a United, a Delta és a Northwest Airlines tucatnyi Boeing 747-es gépén, amelyek az Egyesült Államokba tartanak Manilából, Tokióból, Szöulból, Szingapúrból, Bangkokból és Tajpejből. A terv szerint a merénylők felszállnak egy-egy gépre, az első megállóhelyen pedig átszállnak egy másik járatra. Néhány órával később a bombák a Csendes-óceán felett felrobbantják a 747-eseket. Ha a járatok telt házzal repülnek, és a merényletek a tervek szerint zajlanak le, durván 3500 ember hal meg egyetlen nap alatt, ahogyan a bombák egyenként felrobbannak.

Az Egyesült Államok kétmillió dolláros díjat ajánlott fel annak, aki Juszeff letartóztatásához információval szolgál. Csapatának egyik tagja három hét múlva nem is tudott ellenállni a csábításnak.

Február 7-én a pakisztáni katonai elhárítás az amerikai Külügyminisztérium felfegyverzett biztonsági tisztjei segítségével letartóztatta Juszeffet egy panzióban, nem messze az Egyesült Államok iszlámábádi nagykövetségétől. Másnap három FBI-ügynök az Egyesült Államokba szállította. A repülőgépén Juszeff büszkén vállalta a felelősséget a Világkereskedelmi Központ elleni bombatámadásért. A gépet New Yorkban Lew Schiliro, a városi FBI-iroda vezető ügynöke várta, aki a bekötött szemű Juszeffet egy helikopterhez kísérte. Úti céljuk az alsó-manhattani büntetőintézet volt.

A tiszta és hideg éjszakában a helikopter megdölvé éles kanyart tett a kikötő felett. Megengedtük neki, hogy levegye a szemkendőjét. Tekintete a Világkereskedelmi Központra szegeződött, ahogyan elhaladtunk az épületek közvetlen közelében – emlékezett vissza Schiliro. – A helikopteren utazó egyik ügynök odaszólt Juszeffnek, hogy a Világkereskedelmi Központ még mindig áll. Erre Juszeff határozott hangon így válaszolt: „Ha több pénzünk lett volna, már nem állna.”⁵⁹⁷

Március 20-án az *Aum Sinrikjo* (Legfőbb Igazság) nevű japán szekta, amelynek vezetője egy vak guru volt, aki Jézus Krisztus reinkarnációjának tartotta magát, házi készítésű ideggázt engedett szabadon öt tokiói metrókocsiban. Tizenöten életüket vesztették, sokan megvakultak, és ezrek szenvedtek kisebb-nagyobb sérüléseket. Az *Aum* szektának több ezer tagja volt, dollár tízmilliók felett rendelkezett, és korábban már hajtott végre tömeg-

gyilkosságot antrax és botulin felhasználásával. Egyetlen amerikai hírszerzőtísz sem tudott róluk semmit.

Április 12-én a manilai rendőrség átadta Abdul Hakim Muradot Frank Pellegrino és Tom Donlon különleges ügynököknek. Foglyuk kényszerítés nélkül, hosszasan beszélt nekik, ahogy Alaszkába repültek, feltankoltak, majd New York felé vették az irányt. A kuvaiti származású Murad már két pilótaiskolát is kijárt az Egyesült Államokban, miközben arról ábrándozott, hogy hatalmába kerít egy repülőgépet Washingtonban, és belevezeti a CIA-központba. Ezenkívül közölte az FBI-ügynökökkel: hat hónapon át dolgozott Ramzi Juszeffal a Bojinka-terven. Céljuk „az amerikai nép és az amerikai kormány megbüntetése” volt az Egyesült Államok közel-keleti politikája miatt.⁵⁹⁸

Április 19-én egy közel 2 200 kilogramm gázolajjal és ammónium-nitráttal megrakott bérelt teherautóval felrobbantották és részben lerombolták a szövetségi kormányzati irodaházat Oklahoma Cityben. A televízióban nyilatkozó terrorista-szakértők azonnal az iszlám fundamentalisták számlájára írták a támadást. Ezzel szemben az elkövető tősgyökeres amerikai hazafi volt, a militáns jobboldali Timothy McVeigh, aki a *Branch Davidian* szekta elleni, katasztrófába torkolló texasi fellépés második évfordulójára időzítette a merényletet. A detonáció után kilencven perccel egy országúti járőr le tartóztatta, amint a megengedett sebességet messze túllépve száguldott az autópályán rendszám nélküli autójával, kesztyűtartójában pisztollyal. A robbanás helyszínétől két háztömbre az FBI megtalálta a bérelt teherautó tengelyét az árulkodó rendszámtáblával együtt. Két nap alatt megdönthetetlen bizonyítékokra tettek szert, a következő két év folyamán az FBI mégis tántoríthatatlanul folytatta a kihallgatást: huszonötezer meghallgatást vezetett le. Az oklahomai robbantás messze a legpusztítóbb terrortámadás volt az Egyesült Államok történetében. A detonáció 168 halálos és 850 sebesült áldozatot követelt.

Április 24-én a faipar mellett lobbizó Kaliforniai Erdészeti Egyesület elnökét megölte egy pokolgép, amelyet a házához kézbesített csomagba rejtettek. Ez volt az utolsó merénylet annak a halálos áldozatokat követelő tizenhat támadásnak a sorában, amelynek tettesét az FBI ismeretlennek nyilvánította. Mivel az első célpontok egyetemek és repülőgépek voltak, a nyomozás az *Unabom* fedőnevet kapta. Ekkor már tizenhét éve zajlott, eredménytelenül.

A tizenegy héten át tartó robbantás- és merényletkísérlet-sorozat között látszólag nem volt összefüggés – egy középnyugati őrült amerikai, egy japán

szekta és egy manilai dzsihádsajt. Mégis volt bennük rendszer. A bombahajigálók egykor politikai színteret akartak létrehozni maguknak, most pedig fel akarták égetni ezt a színteret. A terrorizmus valaha országok között folyó harc volt, most pedig, úgy látszott, globális bandaháborúvá vált.

A terrorizmus átalakuláson ment keresztül, a terrorellhárítás azonban nem változott.

Miután a manilai bombamerénylet tervére fény derült, Clinton elnök az FBI lehallgató és megfigyelő potenciáljának drámai megnöveléséhez keregett törvényes lehetőségeket. A húsz év óta legkonzervatívabb kongresszus azonban megálljt parancsolt neki. A törvényjavaslatot minden fontosabb passzusától megfosztotta, hogy azután hat évvel később a hazafias törvény (*Patriot Act*) formájában mindahányat újraélessze.

A hónapokig tartó kötélhúzás mindössze három kézzelfogható eredményt hozott. Az új törvénykezés ellenőrizte a robbanóanyagok eladását. Titkos tárgyalási procedúrákat hozott létre terroristagyanús személyek ellen. Végül pedig zöld utat adott az elnöknek, hogy „szétzúzza, lerombolja és elpusztítsa a nemzetközi terrorizmus által használt nemzetközi infrastruktúrákat”. A *nemzetközi infrastruktúrák* kifejezés a politika nyelvén fogalmazta meg a törvényben megtestesülő világos szándékot, a terroristák megsemmisítését.⁵⁹⁹ Ehhez azonban az Egyesült Államoknak először meg kellett találnia őket.

1995. június 21-én Clinton elnök titkos rendeletet írt alá az amerikai terrorellhárítás új rendszerének felállítására. Az élére az FBI-t tette meg. Hogy a rendszer miképpen lesz működőképes, amikor az elnök és az FBI igazgatója nem áll szóba egymással, sok más kérdéshez hasonlóan megválaszolatlan maradt.

„Nem fogjuk megengedni, hogy a terrorizmus elérje a célját – e szavakkal kezdődött a 39. számú elnöki rendelet (*Presidential Decision Directive* [FDD] 39). – A törvényes rend biztosítására irányuló erőfeszítéseink révén világossá tesszük, hogy legfőbb prioritásunk a terroristák üldözése, letartóztatása és perbefogása”⁶⁰⁰

A PDD 39 az FBI-ra ruházta a feladatot, hogy „erőteljes, gyorsan bevethető terrorellhárító alakulatokkal” felkutassa a nukleáris, biológiai és vegyi fegyverek rejtett arzenáljait. Az itt definiált veszély miatt Hoover már ötven évvel korábban aggódni kezdett. 1995-ben az FBI-nak öt ügynöke sem foglalkozott tömegpusztító fegyverekkel. Most viszont Reno igazságügyi mi-

niszter azonnali hatállyal még százhetvenöt embert kért a kongresszustól. Meg is kapta őket.

Az elnöki rendelet a terroristagyanús egyének törvény elé állítását – tehát elrablásukat külföldön és bíróság elé állításukat – „a legfőbb prioritásként” jelölte meg az FBI számára. Erre az elmúlt évtizedben, Reagan és Bush elnök idején csak nagyon ritkán és nagy hírverés kíséretében került sor. Clinton alatt mindennapos, de titokban végrehajtott eseménnyé vált.

Az elnök arra utasította az irodát, hogy „gyűjtse, elemezze és ossza meg a terrorista csoportokról és a nemzetközi terroristák egyesült államokbeli tevékenységéről szerzett hírszerzési információt”. Az utasításra valódi precedens nem született. Az FBI elég jól begyűjtötte az információt, de arra már nem volt kapacitása, hogy elemezze is. Ehhez három lényeges összetevő hiányzott: nem voltak emberei, nem voltak számítógépei, és nem volt ideje.

A rendelet ráadásul még ennél is magasabbra tette a lécezt: „A Központi Hírszerzés és az FBI igazgatói együtt kötelesek biztosítani, hogy Ügynökségeik a legteljesebb együttműködést valósítsák meg a terrorizmus tekintetében. A CIA és az FBI köteles biztosítani a terroristákról szóló információ kellő idejű cseréjét.” Meg kellett osztaniuk az információt. Beszélniük kellett egymással. Együtt kellett dolgozniuk.

E kényszerházasság nyelbe ütése és működtetése az elnöki direktíva egyik szerzőjére, George J. Tenetre, az elnöki stáb szivarrágcsáló, folyton feszült, negyvenkét éves emberére hárult. 1995. július 3-án, tizenkét nappal az után, hogy az elnök aláírta a rendeletet, Tenet elfoglalta hivatalát a Központi Hírszerzés igazgatóhelyetteseként. Feladata a CIA mindennapi munkájának irányítása volt, és ezzel foglalkozott a következő kilenc év folyamán. A ranglétrán felfelé emelkedve rövidesen ügyvezető igazgató, majd igazgató lett.

Az FBI-jal való kapcsolatok összekalapálása csak egyike volt az előtte álló látszólag lehetetlen küldetéseknek, de úgy gondolta, meg tudja csinálni. Azzal kezdte, hogy összebarátkozott Freeh-vel. Tenet szülei görög étkezdét vezettek Queensben, Freeh apja pedig egy brooklyni szállítási vállalat diszpécser volt. A két ember jól kijött egymással. Talán az FBI és a CIA is képes lesz erre.

Elhatározták, hogy terrorelhárító főnököket cserélnek. Négy vezető FBI-ügynököt a CIA rendelkezési állományába helyeztek, míg négy CIA-tisztet az irodához delegáltak. Az akció „túscsere program” néven híresült el. Alig akart valaki is jelentkezni rá.

Első „túszként” Dale Watsonra, az FBI Kansas City-i helyettes megbízott különleges ügynökére esett a választás. Tájékoztatták, hogy ő lesz a rangsorban második ember a CIA új terrorelhárító központjában. Képzettsége és tapasztalata ugyanolyan volt, mint bárki másé; dolgozott az oklahomai robbantáson és az iroda kémelhárító programjaiban az iráni kémek ellen. Watson mérlegelte a siker esélyeit, és úgy döntött, hogy inkább Kansas Cityben marad. Kétszer mondott nemet, a harmadik felkérés azonban már parancs formájában érkezett. A következő két évben azután az FBI kémelhárító főnöke lett.

Új megbízatása során Watson hamar megtanulta, hogy az iroda és az ügynökség figyelemre méltó nyomozati teljesítményre képes együtt. Az már más kérdés volt, hogy mi legyen a közösen összegyűjtött információval.

Az FBI megszerezte Ramzi Juszeif címjegyzékét a Fülöp-szigeteki rendőrségtől. Miközben végignyomozták a noteszben felsorolt neveket és telefonszámokat, kiderítették, hogy a katari emirátusból egy Khálid Sejk nevű ember 660 dollárt utalt át táviratilag a Világkereskedelmi Központ egyik merénylőjének mindössze néhány nappal a támadás előtt. A CIA öt tényről értesült a katari férfi kapcsán. A kormánynak dolgozik mérnökként. Ramzi Juszeif nagybátyja. Alaposan benne volt a 747-esek felrobbantására szőtt összeesküvésben. Már hét éve kapcsolatban áll az al-Kaidával és kapcsolt részeivel. A teljes neve Khálid Sejk Mohamed.

1996 elején egy New York-i szövetségi vádesküldtszék szigorúan titkosan kezelendő vádindítványt nyújtott be Mohamed ellen. A CIA és az FBI az amerikai hadsereggel újonnan szövetségre lépő Katar fővárosában, Dohában bukkant a nyomára. Az ügynökök titkos tanácskozást folytattak Patrick Theros amerikai nagykövettel, aki korábban a Külügyminisztérium terrorelhárítási részlegének helyettes vezetője volt. Elhatározták, hogy megkérik a katari emírt, segítsen levadászni a terroristát. Az emír kitért a kérdés elől, és húzta az időt. Egyik minisztere közben értesítette a gyanúsítottat, hogy az amerikaiak a nyomában vannak. Khálid Sejk Mohamed elmenekült Pakisztán egy távoli tartományába, ahová az amerikai elhárítás és igazságszolgáltatás keze már nem ért el. Innen Afganisztánba ment, ahol az al-Kaidával együttműködve annak tervén kezdett dolgozni, hogy befejezzék azt, amit a Világkereskedelmi Központ támadói elkezdtek.

Watson megértette, hogy a terroristák a világ legtávolibb országaiban is képesek tetszés szerint csapást mérni az Egyesült Államokra, megtámadva

követségeket, katonai támaszpontokat és az amerikai hatalom egyéb szimbólumait. Az FBI jelen formájában nem tudta szétbomlasztani vagy megsemmisíteni őket. Ehhez a küldetéshez újjá kellett alakulnia.

Az iroda dollár százmilliókat kapott soron kívül a kongresszustól új ügynökök és hírszerzési elemzők alkalmazására a terror elleni háborúban. Freeh megkettőzte a külföldön dolgozó jogi attasék számát, megteremtve az FBI jelenlétét olyan országokban is, mint Szaúd-Arábia és Pakisztán. Tucatnyi királlyal, herceggel, emirrel és más államfővel tárgyalt a globális hírszerző szolgálat létrehozása érdekében. Az FBI megkérdőjelezhetetlen felhatalmazást kapott arra, hogy vezető szerepet vállaljon a nyomozás lefolytatásában, ha külföldön terroristák amerikaiakat ölnek meg. Freeh maga irányította a nyomozást, amikor 1996. június 25-én terrortámadás érte a dhahráni Khobar Towers amerikai lakónegyedét a Perzsa-öböl partján Szaúd-Arábiában.

19 amerikai katona vesztette életét, 372-en pedig megsebesültek, amikor egy robbanóanyaggal megrakott üzemanyag-szállító teherautó lerombolta a Khobar Towers egyik nyolcszintes lakóépületét. A pokolgép valamivel nagyobb volt az oklahomai robbantásnál használnál. A halottak többsége a 4044-es vadászpilóta-kötelékben szolgált, amely az Abdul Aziz légi támaszponttól felszállva az iraki légtérben járőrözött, a repüléstől elzárt zónát ellenőrizve.

Freeh több száz ügynököt és törvényszéki orvosszakértőt vezényelt Dhahránba, és személyesen kísérte el őket. Jól emlékezett arra, miként kutatták át a soktonnányi romot és törmeléket a rekkenő hőségben, „kimerülten, sokan hányingerrel és kiszáradással küzdve; addig dolgoztak, amíg egyesek szó szerint térdre nem estek, ujjakkal ásva a törmelékek között”, próbálták összeszedni az emberi testrészeket és csontokat.⁶⁰¹

Freeh megszállottja lett az ügynek. A merénylettel tizenhárom szaúdit gyanúsítottak, de közvetett bizonyítékok alapján azt feltételezte, hogy az iráni kormány áll a robbantás mögött. Úgy vélte, hogy a vád Irán ellen megállja a helyét a bíróságon. Arra is gondolt, hogy hízélgéssel rá tudja venni a szaúdi hercegeket, hogy osszák meg hírszerzési információikat, és végső soron adják ki a gyanúsítottakat Amerikának. Amikor azonban a mosolyoffenzíva nem vezetett eredményre, dühödten kirohant – először a szaúdi királyi család, majd az amerikai elnök ellen. Meggyőződésévé vált, hogy Clintonban nincs meg a politikai akarat és az erkölcsi erő a Khobarban elpusztult amerikaiak megbosszulására. Véleménye szerint az Egyesült Államoknak meg kell

torolnia az ellene elkövetett háborús cselekményt. Öt éven át próbálta keresztülvinni az ügyet szenvedélyes és személyes elkötelezettséggel, de helyzetmegítélésével csaknem teljesen magára maradt; nem tudta meggyőzni sem a Fehér Házat, sem pedig a Külügyminisztériumot, a Pentagont vagy az Igazságügyi Minisztériumot arról, hogy büntessék meg az iráni mullahokat vagy az iráni hadsereget. Végül arra a következtetésre jutott, hogy „Khubar az FBI képességeit vagy felhatalmazását messze meghaladó nemzetbiztonsági fenyegetést jelent”.⁶⁰²

Miközben Freeh a szaúdi hercegekkel viaskodott, az FBI 1996 szeptemberében bűnügyi aktát nyitott a szaúdi Oszama bin Laden ellen. A CIA nyilvántartásában addig gazdag bankárként szerepelt, aki anyagiilag támogatja a terrorizmust. Napokkal korábban azonban bin Laden kiadta első hadüzenetét az Egyesült Államok ellen. Egy londoni arab nyelvű újságban megjelent, Afganisztánból küldött üzenetében fennen magasztalta a khobari robbantást, és figyelmeztette Amerikát, hogy vonja ki csapatait Szaúd-Arábiából.

„Köztünk nincs mit megmagyarázni. Csak az ölés marad” – írta bin Laden.

„MIFÉLE HÁBORÚ?”

Az FBI nem csupán dokumentumok alapján nyomozott bin Laden után. Az irodának volt élő tanúja is.

Az al-Kaidától dezertált szudáni Dzsamal al-Fadl, aki Kartúmban száz-tízezer dollárt nyúlt le bin Laden pénzeszsákjából, a nyár elején felkereste az USA nagykövetségét a szomszédos Eritreában, Afrika szarván. – Vannak információim emberekről, ezek valamit csinálni akarnak a maga kormánya ellen – közölte a Külügyminisztérium tisztviselőjével. – Mondtam neki, hogy Afganisztánban voltam, és csoporttal dolgozom, és tényleg ismerem azokat az embereket, háborút akarnak csinálni maga országa ellen, és nagyon gyakorlatoznak, mindent megtesznek, hogy háborút csináljanak országa ellen.

– Miféle háborút? – kérdezte a tisztviselő al-Fadltól.

– Talán megpróbálnak valamit csinálni odabent az Egyesült Államokban, és harcolni akarnak az Egyesült Államok hadseregével odakint, és bombát is próbálnak csinálni valamilyen követség ellen odakint. Velük dolgozom több mint kilenc éve – válaszolt al-Fadl.⁶⁰³

Három CIA tiszt három héten át faggatta al-Fadlt, majd az antiterrorista együttműködés frissen megtalált szellemében az ügynökség átadta őt az FBI-nak.

Daniel Coleman – egy őszes FBI-veterán, huszonhárom éves szolgálattal a háta mögött, aki New Yorkban dolgozott az Egyesített Terrorelhárító Akciócsoportban és a CIA terrorelhárító központjában – Patrick Fitzgerald társaságában Németországba repült al-Fadl kihallgatására. A fiatal ügyész nemzetbiztonsági ügyekkel foglalkozott a manhattani szövetségi bíróságon. Két héten át naponta beszéltek al-Fadllal, majd New Yorkba vitték, ahol a következő két évben az iroda huszonnégy órás őrizetében maradt. Coleman és ügynöktársai megkedvelték, és Junior becenéven szólították.

1997 januárjára Junior alapos betekintést nyújtott az FBI-nak az al-Kaida eredetéről, szervezeti felépítéséről, céljairól és vezetőiről. Továbbá közölte: bin Laden megesküdött, hogy legalább három éven át támadja az Egyesült Államokat. Követőinek így fogalmazott: Amerika egy kígyó, amelynek fejét az al-Kaidának le kell vágnia.

Dale Watson még abban a hónapban visszatért az FBI-központba a Nemzetbiztonsági Ügyosztály nemzetközi terrorizmussal foglalkozó részlegének (*International Terrorism Section, National Security Division*) vezetőjeként. Az igazgatói utasítás értelmében rengeteg időn át kergetett árnyékokat a Khobar Towers-ügyben, de most már a múltnál jobban érdekelte a jövő. Sokat tanult a CIA-ban, ahol tapasztalata szerint sokan próbáltak meg komolyan elgondolkodni a megoldandó problémákon. Egyik alapvető feladatának azt tekintette, hogy az FBI-t is megtanítsa erre.

Clinton 39-es számú elnöki rendelete utasította az irodát, hogy elemezze a terrorfenyegetésről begyűjtött titkos információkat, majd ennek alapján dolgozzon ki stratégiát a terroristák bomlasztására és megsemmisítésére, mielőtt újra lecsapnának. Freeh megígérte, hogy stratégiai elemzőkből csapatot állít hadrendbe erre a misszióra. A stratégiai analízis képet ad arról, mit gondol az ellenség, és ez a tudás hatalmat is jelent felette. Most nem azt kellett vizsgálni, mi történt öt perce, hanem azt, mi történhet öt hónap múlva; nem eszes találgatásra volt szükség, hanem mélyreható, aprólékos hírszerzésre. E nélkül akcióba lendülni rendszerint nem jelentett egyebet sötétben tapogatózásnál.

Watson körülnézett a központban, és elcsodálkozott: hova tűntek az elemzők? 1995-ben és 1996-ban ötvenet vagy tán többet is alkalmaztak, sokan közülük magas végzettséggel rendelkeztek, ám sokkolta őket a hírszerzés ál-

lapota az FBI-ban, és otthagyták az irodát. Hol vannak a számítógépek? Hol vannak az adatok? Az újonnan belépők többsége is egy éven belül távozott, mert úgy érezték, csak bútordarabnak tekintik őket, nem szövetségi nyomozónak. A századfordulón az FBI-ban mindössze egyetlen elemző foglalkozott az al-Kaidával.

Watson az FBI radikális fundamentalistákkal foglalkozó részlege (*Radical Fundamentalist Unit*) és egy újonnan létrehozott „Oszama bin Laden-részleg” élén állt. Hét ügynöke, köztük Dan Coleman dolgozott egyszerre a bin Laden-ügyön John O’Neill, a New York-i iroda terrorelhárításért felelős helyettes felügyelő különleges ügynöke vezetésével. – A központban azonban senki sem gondolt a terrorelhárítási programra – hogy mi a veszély, és mit próbálunk tenni ellene. És amikor erre fény derült, rájöttem, hej, mi bizony reaktív népség vagyunk, csak válaszolunk a kihívásokra, és ez a mivoltunk sosem vezet el minket a megelőzéshez – mondta Watson. Senki sem gondolkodott el azon, mi lehet az al-Kaida következő célpontja – és „senki sem tekintett igazán előre”.⁶⁰⁴

Egyvalaki azért mégis akadt, aki nyilvánosan beszélt a helyzetről, mégpedig O’Neill FBI-ügynök. Bár nagy pozór volt, és szívesen reklámozta magát, az al-Kaidát könyörtelen figyelemmel vizsgálta. Az volt a véleménye, és ezt közölte is mindenkivel, aki meghallgatta, hogy a szervezet amikor és ahol akarja, képes lecsapni az Egyesült Államokra. – Az erőegyensúly eltolódott – figyelmeztette hallgatóságát egy chicagói előadásában azon a tavaszon. – Katonai fölényünknek hála, a belátható jövőben egyetlen intelligens állam sem támadja meg az Egyesült Államokat. Tehát az egyedüli módja annak, hogy ezek az egyének megtámadjanak minket, és valami hatást el is érjenek, a terrorizmus.⁶⁰⁵

Freeh megígérte: hamarosan előáll a veszéllyel kapcsolatos tervvel. Biztosította a kongresszust, hogy „megkettőzi elszántságát a terrorelhárítási nyomozásban”.⁶⁰⁶ Ám ez az ígélet akkor hangzott el, amikor a kongresszus megháromszorozta, évi 301 millió dollárra emelte a terrorelhárítás költségvetését, és 2,4 milliárdról 3,4 milliárdra növelte az FBI által elkölthető összeget. Papíron Freeh 1300 ügynökkel, plusz ezzel azonos létszámú elemzővel és hivatali alkalmazottal rendelkezett a terrorelhárítási feladatok ellátására. Valójában azonban ez a sereg közel sem jelentett akkora erőt, mint amire a számok alapján gondolni lehetett volna.

Az FBI ötvenhat területi irodájával szemben most az volt az elvárás, hogy dolgozzanak ki antiterrorista stratégiákat, és jelentsenek a központ-

nak. Ezután a központban az egyes szekcióvezetők belefoglalják a területi hivatalok jelentéseit egy ötéves stratégia adekvát elemeibe, majd az osztályvezetők feldolgozzák az anyagot, és jelentenek az igazgatónak. Az igazgató végül előáll a nagybetűs Stratégiai Tervvel. Az FBI már a Világkereskedelmi Központ megtámadása óta dolgozott a stratégiai terven, amely azonban sohasem készült el.

Watson egyre jobban megbízott Richard Clarke-ban, a Fehér Ház terrorelhárító főnökében. Clarke éjjel-nappal megszállottan dolgozott. Már a negyvenes éveire megöszült, és a bőre, mint a fölözött tej, olyan halvány volt. Megjelenése alapján az ember azt gondolta volna, hogy az évtizedet óvóhelyen töltötte, bombázásra várva. Clarke Oliver North egykori irodáját örökölte a Nemzetbiztonsági Tanács épületében a Fehér Ház szomszédságában. A 19. századi kandallón a következő felirat díszelgett: GONDOLKODJ GLOBÁLISAN – CSELEKEDJ LOKÁLISAN. A rábízott feladatok mellett Clinton „országos antiterrorista koordinátor” címével ruházta fel.

Clarke meg is próbált mindent koordinálni a Pentagontól le egészen a rendőrségig. Az akarta, hogy az emberek kellőképpen féljenek a terrorizmustól az Egyesült Államokban. Szerette volna megvédeni az amerikaiakat a támadástól – ezt a célkitűzést „a Kormány csaknem elsődleges feladatának” tekintette –, viszont kevés bizodalma volt Freeh azon képességeit illetően, hogy segítsen neki ebben a küldetésben. Véleménye szerint az FBI-nak fogalma sem volt az Amerikát veszélyeztető terrorfenyegetésről. – Sosem láttak el bennünket elemzéssel, még akkor sem, amikor kifejezetten kértük. Nem hiszem, hogy abban a tízéves periódusban valóban meg lett volna az az elemzési képességünk, hogy lássuk, mi folyik ebben az országban – jelentette ki Clarke.⁶⁰⁷

Clarke vélekedése szerint „Freeh-nek azzal kellett volna foglalkoznia, hogy rendet vágjon abban a zűrzavarban, amivé az FBI vált: szétagolt, ötvenhat hercegségből álló szervezetté, minden modern információs technológia nélkül, amely segíthette volna a munkáját. Több időt kellett volna azzal töltenie, hogy terroristák után vadászik az Egyesült Államokban, ahol az al-Kaida és kapcsolt részei már gyökeret vertek.” Ehelyett a főnyomozó szerepét játszotta a Khobar Towers ügyében és a kínai kémkedés után kutatva. Clarke úgy vélte, „[Freeh] személyes közreműködése hozzájárult ahhoz, hogy ezek az ügyek sötét sikátorokban és kiszáradt kutakban kössenek ki”.

Watson ennél súlyosabb következtetésre jutott. – Apró darabokra kell törnünk és újjáépítenünk az FBI-t – mondta Clarke-nak.⁶⁰⁸

„ÁRTANI AKARTAM AZIRODÁNAK”

Az igazgató megpróbálta elkerülni, hogy ez megtörténjen.

Freeh-re súlyos csapások áradata zúdult, miután Clinton elnököt 1997. január 20-án második elnöki ciklusára beiktatták. Freeh ekkor szakított végleg a Fehér Házzal. Csaknem négy éven át egyáltalán nem beszélt az elnökkel.

Reno igazságügyi miniszter nyilvánosan és bizalmas körben egyaránt egyértelművé tette, hogy megrendült a bizalma Freeh-ben. A törés egy héttel Clinton újraválasztása előtt következett be, amikor az FBI erőszakos bűncselekményekkel foglalkozó részlegének vezetője az igazságszolgáltatás akadályozásában bűnösnek vallotta magát – ezzel ő lett a legmagasabb rangú ember a központban, akit bűncselekmény elkövetése miatt valaha is bebörtönöztek. Az illető dokumentumokat semmisített meg gyilkossági ügyben; egy összezsapásban ugyanis a tűszmentő osztag lelőtte egy jobb-oldali szélsőséges feleségét Idaho állam egyik isten háta mögötti kisvárosában, Ruby Ridge-ben. Az FBI egyik mesterlövésze találta el az asszonyt, miközben tizenegy hónapos kislányát ringatta a karjában. Az osztagnak nem volt bírói végzése az asszony letartóztatásához, aki nem is állt körözés alatt. Freeh kénytelen volt beismerni, hogy az FBI megsértette az alkotmányt, amikor engedélyezte, hogy ügynökei azonnal löjjenek, amint megpillantják a célszemélyt. Az őszinteség hirtelen rohamában azután Freeh tönkretette igazgatóhelyettesének, egykori jó barátjának karrierjét, mert az a konfrontáció helyszínére vezényelte a csapatot.

Freeh maga is közel került ahhoz, hogy túlfeszítse a húrt. Ekkor az FBI már jó négy éve nyomozott a Clintonra befolyást gyakorolni próbáló kampánytámogatók és csalárd politikusok után, miközben Freeh hazugsággal vádolta meg az elnököt, aki viszonozta a tüzet. A független ügyész, aki az FBI-jal karöltve foglalkozott az ügyekkel, miután harmincmillió dollárt költött a kutakodásra, már-már a türelmének határára ért, amikor a tudomására jutott, hogy egy huszonnégy éves korábbi fehér házi gyakornok, Monica Lewinsky szexuális szíveségeket tett Clintonnak. Az FBI DNS-vizsgálatot rendelt el, és ügynökével személyesen ellenőriztette, amint a Fehér Ház orvosa vért vesz az elnök karjából. A bizonyíték alapján kiderült, hogy Clinton eskü alatt hazudott az afférról. Hónapokon át húzódó bulvárszintű tortúra vette kezdetét, amelynek eredménye a hivatalos *im-*

peachment, majd szenátusi tárgyalás, végül pedig érvénytelen esküdszéki határozat lett.*

Freeh elvi és morális kérdésnek tekintette a vizsgálatot, mert szerinte Clinton néhány percnyi testi gyönyörért eljátszotta politikai karrierjét és lelkének halhatatlanságát. Az elnök viszont „sztálinista kirakatpernek” titulálta az eljárást, politikai kutasd-fel-és-semmisítsd-meg missziónak, „az FBI erőforrásai oktan pazarlásának” – ügynökök százai hiábavaló lekötésének, „akik bűnesetekkel, drogokkal meg a terrorral foglalkozhattak volna, olyan dolgokkal, amelyek valóban számítanak” – végső soron az Egyesült Államokat fenyegető veszélyekkel. Érthető módon a titkosszolgálat igazgatója, Lew Merletti is egyetértett ezzel, akinek az elnök életének védelme volt a dolga. Miközben az FBI „az elnök és Monica gyarlóságai után kutakodik, seregnyi vezető al-kaidás operatív ember utazgat ide-oda az országban” – nyilatkozta.⁶⁰⁹

Freeh-nek a saját háza táján is volt mit sepernie. Egy évtizeddel korábban a New York-i kémkedési műveletek vakvágányra futottak. Az iroda most már úgy vélte, tudja, hogy miért. 1987 nyarán a külföldi kémelhárító csapat egyik tagja titkos dokumentumokat kezdett lopkodni, és eladta őket az oroszoknak. Miután a hidegháború véget ért, ő továbbra is kémkedett Moszkvának.

Megjelenését tekintve Earl Pitts maga volt az FBI-ügynök megtestesülése: jóképű, szögletes állú, távolságtartó ember; egykor századosi rangban szolgált a hadseregben és írnokként egy konzervatív szövetségi bíró mellett; de alig három hónappal az után, hogy elfoglalta új posztját, Moszkvának kezdett kémkedni. Egy évtizedbe is beletelt, mire az FBI lenyomozta.

– Ártani akartam az irodának – vallotta meg a börtönben, miután 1997. június 27-én huszonhét évre ítélték. Hangsúlyozta, hogy ő hazafi, aki szereti a hazáját, az FBI-t viszont, amelyet tizennégy éven át szolgált, szenvedélyesen gyűlöli. – Az iroda azzal kérkedik, hogy meg tudja tartani a titkokat. Én pedig meg akartam sebezni ezt az önteltséget – állította. Meghökkenett vállatói nem tudtak másra gondolni, csak hogy egy jó modorú őrüttel van dolguk. – Pitts számára semmi sem szent – jelentette ki az ügyet vizsgáló szövetségi ügyész.⁶¹⁰

Az amerikai kémelhárításban az 1980-90-es években megbúvó áru-
lók okozta kár valódi ára véráldozatban és értékek elvesztésében mérhető. Az iroda és a CIA tucatnyi vagy még több külföldön dolgozó ügynökét ki-

* A szövetségi bíróságokon csak az egyhangú esküdszéki döntés érvényes.

végeztek. Az amerikaiak rálátását a fontosabb külföldi politikai és katonai fejleményekre Moszkva dezinformációi manipulálták. Amerikai fegyverek titkos fejlesztésére fordított több százmillió dollár ment veszendőbe. Az oroszok, a kínaiak és a kubaiak félrevezették és összezavarták az FBI-t, éveken át vakvágányra irányítva ügynökeinek százait.

A kémelhárítás az antiterrorizmus döntően fontos eleme; az egyedüli terület, ahol a CIA-nak és az FBI-nak okvetlenül együtt kellett működnie. Ennek kudarca veszélybe sodorta az Egyesült Államokat. A terroristák és a kémek egyaránt réseket ütöttek Amerika páncélzatán, miközben a szívet célozták meg.

KÖNNYŰ CÉLPONT

1997. augusztus 21-én délelőtt Dan Coleman FBI-ügynök kilépett az Egyesült Államok nairobi nagykövetségéről, hogy az al-Kaida nyomába eredjen.

Tengerészgyalogos őrszemek strázsáltak a csúnya barna épület bejáratánál, mindössze három lépésre az utcai prédikátoroktól és hajléktalan gyerekektől nyüzsgő járdától. Kenyai rendőrségi felvezetéssel Coleman és két kollégája a CIA-ból áthajtott Kelet-Afrika legnagyobb városának központján.

A sötét utcákon kanyarogva megérkeztek Vahid el-Hage nyomorúságos otthonához, aki libanoni katolikus családban született, megkapta az amerikai állampolgárságot és éveket töltött Texasban. Aznap nem találták otthon, mert Afganisztánban volt Oszama bin Laden társaságában.

Coleman és kollégái biztos nyomot követtek; „Junior” al-Fadl az al-Kaida afrikai helytartójaként azonosította el-Hagét. Miközben a kenyai rendőrök szóval tartották el-Hage amerikai feleségét, a lakást átkutató Coleman magához vett naplót, üzleti dokumentumokat, és egy PowerBook laptopot. A CIA technikusa átmásolta a számítógép merevlemezét, amely az al-Kaida nairobi kulcsembereinek levelezését tartalmazta egymással és el-Hagéval. „A kelet-afrikai sejtek tagjai nagy veszélyben vannak. Tudniuk kell, hogy mostanra Amerika elsődleges célpontjai lettek” – állt az egyik üzenetben.⁶¹¹

Miután Nairobiba visszatért, a kenyai rendőrség közölte el-Hagéval, hogy veszély fenyegeti, ő erre családjával együtt visszarepült az Egyesült Államokba. Az FBI és a szövetségi vádeszkütszék néhány nap múlva már ki is hallgatta New Yorkban. 1997. szeptember 23-án arról kérdezték, mikor és hol beszélt utoljára bin Ladennek, és milyen merényleteket tervez az al-Kaida

amerikai diplomáciai és katonai képviselők ellen. Ezenkívül kérdéseket tettek fel neki az al-Kaida-műveletek készülségi fokáról az Egyesült Államokban és tizenhét másik országban, többek között Kenyában, Szaúd-Arábiában, Egyiptomban és Afganisztánban. Alaposan kivallatták a jegyzet-tömbjében szereplő nevekkel kapcsolatban is. Egyikük Ali Mohamed volt, akiről az FBI-nak már csaknem öt esztendeje tudomása volt.

„BEMUTATTAK AZ ALKAIDÁNAK”

Röviddel a Világkereskedelmi Központ ellen intézett 1993-as bombamerénylet után Ali Mohamed önként felajánlotta szolgálatait az FBI-nak. Első pillantásra minden bizonnyal égből pottyant jó szerencsének látszott.

Az egészséges, halványbőrű negyvenéves férfi rendes ember benyomását keltette; tizenhét évig szolgált az egyiptomi hadseregben, és mind a CIA-nak, mind az amerikai hadseregnek felajánkozott. A hadsereg igent mondott a megkeresésre. Mohamed részt vett a külföldi tisztek számára rendezett négy hónapos tréningen a kaliforniai Fort Braggben, és 1986-ban tartalékos őrmesterként belépett a seregbe. Előadásokat tartott az iszlám terrorizmusról a zöldsapkásoknak* Fort Bragg Különleges Hadművelleti Parancsnokságán (*Special Operations Command*), és felettesei dicséretben részesítették kiváló munkájáért.

1990-ben, majd 1991-ben ismét jelentkezett az FBI-ba arabnyelv-szakértőnek, aki kihallgatásokat vezethetne, telefonokat hallgathatna le és dokumentumokat fordíthatna. Akkoriban az iroda központja nem vett fel arabul beszélő munkatársat, de a San Francisco-i területi iroda bekapta a horgot, amikor Mohamed ügyesen fabrikált történetekkel állt elő, azt sugallva, hogy a mexikói csempészek és a palesztin terroristák kapcsolatban állnak egymással. Habár alkalmazása teljes munkaidős fordítóként még mindig függőben volt, 1992-re már az FBI-informátorok sorába tartozott.

1993 áprilisában Mohamed a vancouveri repülőtérre ment egyik barátja elé. Csakhogy a kollégáját (aki szintén az egyiptomi hadsereg veteránja és a dzsihád tagja volt) őrizetbe vették, miután két hamis szaúdi útlevelet találtak nála. A Kanadai Királyi Lovasrendőrség (*Royal Canadian Mounted*

* Az amerikai hadsereg különleges alakulata; nevét az egyensapkájáról kapta.

Police) Mohamedet is kihallgatta. Azzal vágta ki magát, hogy az FBI-nak dolgozik, és szolgálatkészen megadta a rendőröknek San Franciscó-i hivatali kapcsolatának telefonszámát. Mintán az ottani ügynök igazolta, a kanadaiak elengedték.

Amikor visszatért Kaliforniába, megdöbbentő történetet tált fel. Az ügynökök nem is nagyon fogták fel, mit beszél.

Mohamed felfedte, hogy a Fort Braggben teljesített első kiképző kurzusa után titokban belépett az egyiptomi Iszlám Dzsihád-szervezetbe. – Bemutattak az al-Kaidának – tudják, az al-Kaida az a szervezet, amelyet Oszama bin Laden vezet – az egyiptomi Iszlám Dzsihádban való részvételem révén – mondta később egy szövetségi bírónak, beszámolva arról, mit mondott korábban az FBI-nak.⁶¹² – Katonai és robbanóanyag ismeretekből kaptam alapkiképzést az al-Kaidától Afganisztánban, meg hírszerzési tréninget... hogyan kell létrehozni sejteket, amelyeket fel lehet használni különböző műveletekre.

Ez volt az első alkalom, hogy az FBI-ban valaki egyáltalán hallott az al-Kaidáról és bin Ladenről.

Az iroda San Franciscó-i ügynökei azonban sem Washingtonnak, sem New Yorknak nem jelentették Mohamed szavait, aki időközben visszament dolgozni az al-Kaidának, és a nairobi sejt felépítésében segédkezett. Bin Laden utasítására támadásra alkalmas célpontokat választott ki Nairobiban. Az amerikai követségről is készített fényképeket, majd elvitte őket bin Ladennek Kartúmba, Szudán fővárosába. Bin Laden ránézett a fotókra, és rámutatott a mélygarázsba vezető rámpára; azt mondta, ez a legjobb hely, ahova be lehet hajtani robbanóanyaggal megrakott teherautóval.

Amikor az FBI legközelebb kapcsolatba lépett Ali Mohameddel, baljós látú társalgásra került sor. A vak sejk védőügyvédje a bírósági tárgyalásra készülve értesítette Andrew McCarthy szövetségi ügyészt, hogy tanúként meg akarja idéztetni Mohamedet. McCarthy utasítására Harlan Bell, az iroda nagyon kevés arabul beszélő különleges ügynökeinek egyike telefonon elérte Mohamedet Nairobiban, és közölte vele, hogy sürgősen beszélniük kell. Mohamed nyomban visszarepült Kaliforniába egy feszült hangulatú megbeszélésre Bell-lel és McCarthyval, amelyre 1994. december 9-én, Santa Barbarában került sor egy konferenciateremben.

– Megnyerő, előzékeny, barátságos emberként írták le nekem a tartótisztjei – azok az észak-kaliforniai FBI-ügynökök, akikkel állítólag együttmű-

ködött – mesélte McCarthy –, ám hamar kiderült számomra, ki az, aki az orránál fogva vezeti a másikat.

McCarthy azzal az ösztönös megérzéssel távozott a megbeszélésről, hogy az irodát átejtí egy terrorista; úgy gondolta, „az FBI-nak inkább nyomoznia kellene utána, nem pedig hagynia, hogy beépüljön”. Csakhogy McCarthy birtokában nem volt semmilyen konkrét információ, amely alátámasztotta volna a megérzését, mert az iroda visszatartotta, amit az informátorról tudott: – Csak jóval később jutott a tudomásomra, hogy Mohamed közölte az FBI-ügynökökkel Kaliforniában, miszerint bin Laden egy al-Kaida nevű szervezet vezetője.⁶¹³

Az FBI radikális fundamentalistákkal foglalkozó új részlege akkoriban semmit sem tudott Ali Mohamedről és az al-Kaidáról. Általában sem volt fogalmuk arról, milyen ügyekben nyomoznak a kollégáik. Ugyanígy nem tudták a felügyelők, mi folyik a terepen, a területi irodákban. Az FBI rendelkezett ugyan szakértő *egyénekkel*, de az *intézményi* tudás hiányzott. Az FBI ötvenhat területi irodája egymástól elszigetelten működött. Az ügynökök csak ritkán beszéltek az elemzőkkel. Az országszerte tevékenykedő antiterrorista akciócsoportok ritkán beszéltek a központtal. És az igazgató még mindig nem állt szóba a Fehér Házzal.

„AZ AMERIKAIÁKAT MEGÖLNI”

1997 szeptember elején, két héttel azután, hogy elhagyta Nairobít, Dan Coleman ebédre hívta meg Ali Mohamedet egy sacramentói étterembe. Az egyiptomi ekkor biztonsági őrként dolgozott egy kaliforniai katonai beszállítócégnél. Miközben társalogtak, FBI-ügynökök házkutatást tartottak Mohamed lakásában, és letükrozték számítógépének álmányát.

Párbeszédük eléggé egyoldalú volt; Coleman feljegyzései egy sor gunyoros megjegyzést tartalmaztak, miszerint „MOHAMED kijelentette..., hogy imádja bin Ladent és hisz benne. MOHAMED beismerte, hogy képzett ki embereket »háborús zónákban«, és hozzátette, háborús zónák bárhol létezhetnek. MOHAMED jelezte, hogy ismer egy csomó embert, és nagyon megbíznak benne, és össze tud hozni embereket olyanokkal, akikre szükségük van.”⁶¹⁴

Ennél jóval komolyabb figyelmeztetés érkezett 1998. február 23-án. Bin Laden és új szövetségese, Ajman al-Zavahiri, az egyiptomi Iszlám Dzsihád vezetője, proklamációt küldött Afganisztánból. Erőiket egyesítve a két férfi létrehozta az első globális terrorszervezetet, amelynek üzenetét világszerte nyilvánosságra hozták.

„A következő fatvát adjuk ki minden muszlimnak. Az amerikaiakat és szövetségeseiket – civileket és katonákat – megölni minden muszlimnak egyéni kötelessége, aki megteheti, minden országban, ahol meg lehet tenni.”

Dan Coleman nairobi nyomozásának eredményeit is felhasználva a New York-i szövetségi vádesküldtszék felügyeletét ellátó ügyész, Patrick Fitzgerald vádemelési javaslatot készített elő bin Laden ellen, Janet Reno igazságügyi miniszter pedig felhatalmazást adott az al-Kaida rádió- és műholdas telefonjainak monitorozására az Egyesült Államokon belül és kívül. Ám amint a megfigyelések kezdtek egy küszöbönálló támadásról jeleket és jelzéseket felfogni, a nyomozás meg-megakadt, majd le is állt.

Az FBI eközben folytatta az al-Kaida elleni hajszát Afrikában. A CIA arra készült, hogy elfogja vagy megölje bin Ladent Afganisztánban. Volt a kezükben kézzelfogható bizonyíték a következő támadásról: az el-Hage-akták és négy nairobi telefon lehallgatása legalább négy ember személyazonosságát felfedte, akik al-Kaida-bombamerényletre készültek. Amerika élenjáró anti-terroristái azonban azzal voltak elfoglalva, hogy terveik tökéletesítése érdekében egymás ellen viseljenek háborút.

John O'Neill, az FBI nemzetbiztonsági osztályának vezetője nem volt hajlandó megosztani az el-Hage-iratokat a CIA-vel. Miután egy azerbajdzsáni rajtaütés során a CIA megkaparintott minden al-Kaida-dokumentumot, az ügynökség bin Laden-részlegének feje, Michael Scheuer nem volt hajlandó megosztani őket az FBI-jal. A két ember kölcsönös utálatból átjárhatatlan falat emelt maguk közé. Amikor O'Neill a Világkereskedelmi Központ elleni második merényletben életét vesztette, Scheuer kijelentette, hogy halála „az egyetlen jó dolog”, ami aznap történt.⁶¹⁵

– O'Neill megmérgezte az FBI és a CIA viszonyát – mondta Scheuer. – Visszatartott információt az FBI partnereitől a hírszerző közösségben, félrevezette a titkosszolgálatokat felügyelő kongresszusi bizottságokat, és tönkretette az al-Kaida-ellenes külföldi műveleteket.⁶¹⁶

„PATTANÁSIG FESZÜLTEN VÁRTA A VÉGET”

Prudence Bushnell, az Egyesült Államok kenyai nagykövete mindenre jól emlékezett, ami akkor történt, amikor a bomba 1998. augusztus 7-én felrobbant Nairobiban.

– Azt gondoltam magamban – mesélte az asszony –, hogy az épület mindjárt összedől, én lezuhanok, végig az összes emeleten, aztán meghalok – és a testemben minden sejt pattanásig feszülten várta a véget.

Vér borította a testét, de azt nem tudta volna megmondani, hogy az ő vére-e vagy másé. – Láttam az elszenesedett maradványait annak, aki egykor emberi lény volt. Láttam az épület hátulját teljesen leszakadva és a totális rombolást, és tudtam, hogy senki sem siet a segítségemre.⁶¹⁷

Egy tonna robbanóanyaggal megrakott kisteherautóval két férfi hajtott a nagykövetség mélygarázsának lejáratahoz, pontosan úgy, ahogyan bin Laden oktatta Ali Mohamedet négy évvel azelőtt. A robbanás a homlokzattól a hátsó falig megrengette és súlyosan megrongálta az épületet, a szomszédos irodaházat pedig romba döntötte. Tizenkét amerikai és kétszázötvenkét kenyai vesztette életét, csaknem ötezren sérültek meg, a szétrepülő üvegdarabok és törmelékek pedig sokakat megvakítottak és megcsonkítottak.

A nagykövet asszony tudta: Nairobiban működik egy al-Kaida-sejt, és erősen gyanította, hogy bin Laden meg akarja támadni a követséget. – Mondták nekem Washingtonban: meg akarjuk akadályozni a tevékenységét, ami meglehetősen ésszerűnek látszott – mesélte. Majd egy egyiptomi ment be a követségre, és közölte az egyik CIA-tiszttel, hogy az épület ellen bombamerényletet terveznek. – Megnyugtattak, hogy a fickó már számos alkalommal más afrikai követségeken is hasonlót állított. Flúgosnak tartották – mondta a nagykövet asszony.⁶¹⁸ De nem volt az. Mint később kiderült, ő volt az egyik tettese a Tanzánia fővárosában, Dar es-Salaamban az amerikai nagykövetség ellen elkövetett merényletnek, amely mindössze néhány perccel a nairobi támadás után tizenegy embert ölt és nyolcvanötöt sebesített meg.

Az FBI-ügynökök több mint kétszázötven fős első hulláma az éjszaka folyamán érkezett meg Nairobiba. Történetének legnagyobb szabású külföldi nyomozása során az iroda végül csaknem kilencszáz embert vonultatott fel a kelet-afrikai követségeket ért támadások kivizsgálására,

Bushnell nagykövet asszony nem akarta, hogy megszálló haderő benyomását keltsék. Kemény tárgyalásokat folytatott arról, „hogyan felfegyverkezve

jöjjenek-e”, és meggyőzte a megérkező alakulatot vezető Sheila W. Noran különleges ügynököt – az egyik első nőt, aki felelős pozíciót töltött be az FBI-ban –, hogy az ügynökei viseljenek civil ruhát, diszkréten hordják fegyvereiket, és működjenek együtt a kenyai rendőrséggel. – A kenyaik voltak azok, akik kopogtattak az ajtókon, de senkit sem csaptunk be a jövetelünk célja felől. Semmire sem volt kevésbé szükségem, mint hogy olyan hazugságokkal foglalkozzam, hogyan bánt az emberekkel a rendőrség és az FBI – mondta a nagykövet asszony.

Az első, aki vallomást tett, a palesztin Mohamed Odeh volt: Szaúd-Arábiában született, Jordániában nőtt fel, és a Fülöp-szigeteken járt iskolába. A pakisztáni Karachi nemzetközi repülőterén tartóztatta le a bevándorlási rendőrség, mivel primitíven hamisított útlevél volt nála, a testén pedig robbanóanyagokhoz használt vegyszermaradványokat találtak. Egy hétig is eltartott, mire Kenyába vitték, és az FBI kihallgathatta. Addigra a rendőrség már átkutatta nairobi lakását, ahol vázlatos rajzokat talált az amerikai nagykövetség környékéről fegyverek és harci kiképzés költségeiről szóló nyilvántartási napló társaságában.

Odehet John Anticev hallgatta ki a nairobi rendőr-főkapitányságon – ugyanaz az FBI-ügynök, aki a Világkereskedelmi Központ elleni első merénylet titkos nyomozását vezette. A gyanúsított elmondta az élettörténetét. Öt évvel korábban esküdött hűséget bin Ladennek és az al-Kaidának a pakisztáni Pesavarban. Hónapokon át dolgozott bűntársaival együtt a nairobi merénylet előkészületein.

– Azt állította, hogy most azért beszél velünk, mert azok az emberek, akikkel együtt volt, egyre csak tolták, taszigálták, sürgették, és persze most mind eltűntek, és őt itt hagyták, hogy nézzen szembe nagy problémákkal – mesélte Anticev. Odeh véleménye szerint a robbantás „nagy melléfogás” volt. Nem örült annak, hogy olyan sok civil és kenyai halt meg. Közölte Anticevvel: a Khobar Towers elleni merénylet százszor jobb volt, és hogy a robbanóanyaggal teli teherautó vezetőjének be kellett volna hatolnia az épületbe, vagy legalább meg kellett volna próbálnia, ha az életébe kerül is.⁶¹⁹

Hamarosan kiderült, hogy Odeh a cinkostársára vallott – arra, akit másodikként hallgattak ki.

Mohamed al-Ovhali a követséget romba döntő teherautó anyósülésén utazott. Az utolsó pillanatban azonban pánikba esett. Amikor a kenyai biztonsági őr nem nyitotta ki a parkológarázs bejárati sorompóját, kiugrott a

kocsiból, elhajított egy hanggránátot, és menekülőre fogta. A robbanásban súlyosan megsebesült, ezért megállt a szállodájánál, majd bejelentkezett egy kórházba. A szállodai recepciós értesítette a rendőröket, akik a kórházban meg is találták, megmotozták, a nadragzsebéből előhúzták a merénylet részletes tervét, majd letartóztatták.

– El akarta mondani az egész történetet elejétől a végéig – mondta Steve Gaudin FBI-ügynök, aki egy zsúfolt nairobi rendőrőrsön fogott hozzá a gyanúsított kihallgatásához, és folytatta az egész rá következő héten. Gaudin éppen a szabadságát töltötte a tengerparton New Jersey-ben, amikor Nairobiba rendelték szolgálatra. Korábban még nem dolgozott nemzetközi terrorizmussal kapcsolatos ügyön, a következő öt évben pedig máson sem dolgozott.⁶²⁰

A jómódú, huszonegy éves szaúdi al-Ovhali Liverpoolban született, Angliában, és a Korán, valamint a sária, az iszlám jog tanulmányozása mellett történelmi és politikatudományi tanulmányokat folytatott. Otthagytva a családját, két évvel korábban csatlakozott a dzsihádhhoz Afganisztánban. – Bin Laden úrral több ízben is találkozott, és érdeklődését fejezte ki neki olyan küldetések iránt, amelyeket szívesen végezne. Bin Laden úr ezt mondta neki: „Légy türelemmel. A küldetésed idővel elérkezik” – mondta az FBI-ügynök.

A kihallgatás az al-Kaida terveinek és céljainak mélyére hatolt. – Al-Ovhali elmagyarázta, hogy Oszama bin Laden az al-Kaida legfőnöke áll, de több katonai alvezér van közvetlenül neki alárendelve, akiknek bin Laden jelöli ki a politikai célokat, ők azután továbbítják az utasításokat lefelé a parancsnoki lánc alsóbb fokaira – mesélte Gaudin. Azon a nyáron al-Ovhali megtudta: a küldetése az, hogy öngyilkos merénylet legyen.

– A választás több okból is a nairobi követségre esett – mondta al-Ovhali Gaudinnak. – Először is, nagy volt az amerikai jelenlét az USA nairobi követségén; a nagykövet nő volt, és ha a bombával sikerül őt is megölni, a robbantás még nagyobb nyilvánosságot kap. Ezenkívül sok keresztény misszionárius tartózkodott a követségen. És végül... könnyű célpontot jelentett.

Vallomása végén al-Ovhali felfedte bin Laden legnagyobb ambícióját: – Vannak célpontok az USA-ban, amelyekre le tudnánk csapni, de a dolgok még nem állnak készen, még nem készítettünk elő mindent, hogy megtegyük – közölte Gaudinnal. – Sok támadást kell végrehajtanunk az Egyesült

Államok határain kívül – ezek meggyengítik az USA-t, és megnyitják az utat ahhoz, hogy az Egyesült Államokon belül is lecsaphassunk.

Az FBI továbbította a vallomásokat Nairobiból Washingtonba. Most először fordult elő, hogy az Egyesült Államok megdönthetetlen bizonyítékkal rendelkezett arról, hogy az al-Kaida támadásának célkeresztjében áll.

1998. augusztus 20-án Clinton elnök megtorlásul cirkálórakéta-tűzet zúdított több célpontra: kiképzőtáborokra az afganisztáni Khost mellett, és egy gyógyszerháza a szudáni Kartúm közelében. A CIA úgy hitte, hogy bin Laden a kiképzőtáborban tartózkodik, de az információ már rég idejét múlta. Az ügynökség azt is jelentette, hogy a gyógyszergyár valójában álcázott vegyipar. A bizonyíték azonban szokatlanul ingatag lábon állt. Az ellencsapást világszerte fiaskóként értékelték, amit még az is megfejtelt, hogy az elnök nyilvánosan beismerte: az FBI hazugságon kapta szexuális kalandjával kapcsolatban. Megszégyenülése csaknem teljes volt, vád alá helyezése pedig biztosnak látszott.

Louis Freeh néhány órával azelőtt érkezett meg Nairobiba, hogy a cirkálórakéták útjukra indultak volna kilövőállásaikból. – Úgy volt, hogy ő meg én másnap reggel találkozunk – emlékezett vissza a nagykövet asszony. – Aznap éjjel azonban sürgős telefonhívást kaptam, amelyben arról tájékoztattak, hogy az igazgató most azonnal átjön találkozni velem.

Kiugrott az ágyból, és sebtében magára kapott valamit. – Amikor Freeh megérkezett, teljesen magán kívül volt – mesélte. – Éppen most tudta meg, hogy az USA rakétatámadásokat szándékozik indítani, és őt erről előzőleg senki sem figyelmeztette. Azt akarta tudni, mennyit tudok én – ami kevesebb volt, mint amit ő tudott ekkor –, és mik a terveim.⁶²¹

Freeh nyilvánvalóan attól félt, hogy a rakétatámadás iszlám felkelést robbant ki Kenyában, ahol tíz emberből alig egy volt muszlim. Közölte a nagykövettel: – Feltételezem, hogy távozni készül. Én kivonom a teljes FBI-kontingenst. Őt szabad helyem van az érkező gépen, amelyet felajánlok magának. Maga dönti el, kit akar hazaküldeni. – Ezzel elviharzott.

A megdöbben Bushnell menten az otthonába hívta biztonsági tisztjeit. – Megütközve és megzavarodva néztünk egymásra. Tekintetbe véve azt a haragot, amit a kenyaiak tápláltak az al-Kaidával szemben, és a muszlimok alacsony létszámát Nairobiban, a legrosszabb, amit tapasztalhattunk, talán a pénteki imáról egy elég távol fekvő mecsetből távozó emberek indulata volt. Elhatároztuk: rövidesen bezárjuk a nagykövetséget, azt tanácsoljuk az em-

bereknek, hogy maradjanak otthon, és várjuk ki, mi történik, Semmi sem történt. Eközben pedig az FBI az összes hosszú és rövid löfegyverével és finom szövésű ruhájával elhúzta a csikot – mondta.

Azért Freeh nem vonta ki minden ügynökét Afrikából, Augusztus 27-én és 28-án, egy héttel a cirkálórakéta-támadás után, John Anticev FBI-ügynök és Steve Gaudin, miután végigcsinálta a bűnözők kiadatásának hivatalos proceduráját, végre egymástól elkülönítve New Yorkba vihette Odehet és al-Ovhalit. Az FBI – anélkül, hogy bármi kényszer vagy fenyegetés alkalmazására utalt volna – átfogó vallomást vett ki belőlük, az al-Kaida globális terjeszkedését bizonyító lényegi információval együtt. Al-Ovhali egyebek között megadott egy jemeni telefonszámot, amely szinte bin Laden nemzetközi telefonközpontjaként szolgált.

1998. november 4-én az Egyesült Államok New York Déli Körzeti Bíróságán (*United States Court House in the Southern District of New York*) felbontották azt a keresetet, amely bin Ladent és az al-Kaida húsz másik tagját a követségek ellen elkövetett pokolgépes merényletek végrehajtásával vádolta meg. Tíz vádlottat életfogytiglani börtönre ítélték, El-Hagét, Odehet és al-Ovhalit az FBI bizonyítékai alapján ítélték el.

Patrick Fitzgerald szövetségi ügyész, a vádindítványt megerősítendő, a kétkulacsos Ali Mohamedet, az al-Kaida amerikai főemberét is tanúskodásra kényszerítette. – Az 1998-as robbantás után azt terveztem – vallotta később Mohamed –, hogy Egyiptomba, majd Afganisztánba megyek, hogy találkozam bin Ladennel. Mielőtt elindulhattam volna, beidézték tanúskodni a nagyesküdtársak elé a New York Déli Körzeti Bíróságra. Tanúskodtam, mondtam néhány hazugságot. – Eskü alatt tagadta, hogy bin Ladent és embereit a terrorizmus, a hírszerzés és a kémelhárítás technikáira képezte volna.⁶²²

Fitzgerald és azok az FBI-ügynökök, akik New Yorkban kapcsolatban álltak vele, mindannyian tudták, hogy Ali Mohamed az al-Kaidának dolgozik. Elhatározták, hogy ott és akkor letartóztatják. Két évvel később nyílt tárgyaláson bűnösnek vallotta magát abban, hogy bin Laden első mélyen beépülő ügynökeként szolgált Amerikában, s hogy a követségi robbantások egyik főszervezője volt. Ezután az Egyesült Államok egyszerűen eltüntette Mohamedet; semmi nyoma nincs annak, hogy börtönbe csukták volna. Zavaró tényező volt az FBI számára.

„TARTÓZTASSÁTOK LE A CSÁSZÁRT!”

Az *U. S v. Bin Laden*-ügyben lefolytatott valamennyi tárgyalás után tizenegy merénylő még mindig szabadlábon volt – élükön a fővádlottal.⁶²³

Egy Eleanor Hill nevű tapasztalt szövetségi ügyész, aki két, titkosszolgálatokat felügyelő kongresszusi bizottság vezetését is ellátta, kérdést intézett az egyik New York-i FBI-ügynökhöz az iroda al-Kaidával szembeni stratégiájáról. – Tudja, ez olyasmi, mintha azt közölnénk az FBI-jal Pearl Harbor után: Menjetek Tokióba, és tartóztassátok le a császárt. A Déli Körzetnek nincsenek cirkálórakétái – válaszolta az ügynök.⁶²⁴

Fitzgerald nem akart rakétákat, inkább egy bulldózer, hogy lerombolja „a Falat”.

Az Igazságügyi Minisztérium azért emelte a Falat, hogy eleget tegyen az 1978-ban hozott a kémelhárítási törvény, a *FISA* rendelkezéseinek, amely lehetővé tette a külföldiek megfigyelését. Az FBI a törvény életbe lépése előtt hatvan éven át az igazságügyi miniszter vagy J. Edgar Hoover parancsára hajtott végre lehallgatásokat. Az azóta eltelt húsz évben a kém- és terrorista-gyanús személyek FBI-megfigyelését a titokban üléselő szövetségi bírákból álló FISA-bíróság felügyelte. Ez a bíróság szentesítette a bírói végzés nélkül végrehajtott poloskatelepítéseket és lehallgatásokat, amelyeket Hoover egykor kényérc-kedvére alkalmazott.

Az FBI korábban a saját belátása szerint döntött arról, mikor osztja meg információit a szövetségi ügyészekkel, de ezzel a hatalmával több alkalommal is visszaélt. 1995-től új irányelvek utasították az ügynököket, hogy kérjenek előzetes jóváhagyást az Igazságügyi Minisztériumtól. A szabályokat rosszul fogalmazták meg, és széles körben félreértelmezték, az FBI vezetői pedig fokozták és felnagyították a félreértelmezéseket. A területi irodákban és a központban a hírszerzési ügyeken dolgozó ügynökök azt hitték, hogy nem állhatnak szóba kívülállókkal – a kérdéses bűnügyekkel foglalkozó többi ügynököt is beleértve.

– Nos, itt voltak az alapszabályok – mondta Fitzgerald. – Beszélhettünk a bűnügyeken dolgozó FBI-ügynökökkel, beszélhettünk a New York-i rendőrséggel, beszélhettünk más szövetségi ügynökségekkel a kormányzatban, a hírszerző közösséget is beleértve, azután beszélhettünk állampolgárokkal, külföldi rendőrséggel, külföldi hírszerzőkkel, a kémeket is beleértve. Meg is tettük. Elmentünk külföldre emberekkel beszélni. Még az al-Kaidával is

beszélhettünk... De volt egy csoport, amellyel nem volt szabad beszélünk. És ők azok az FBI-ügynökök voltak, akik a manhattani utcák túloldalán a miénkkel párhuzamos hírszerzési nyomozást folytattak. Velük nem beszélhettünk.⁶²⁵

Ez volt az a bizonyos Fal, a félreértések valóságos labirintusa, amelyet nagymértékben a Freeh-vezette FBI saját belső kommunikációjának csődje emelt. Az ügynökök ott is falakat érzékeltek, ahol nem léteztek falak. Tév-képzeteik katasztrofális következményekkel jártak a feltételezett terroristák elleni harcban.

Louis Freeh azt jelentette a kongresszusnak, hogy 1999 elején újjászervezte az FBI-t. Az antiterrorizmus és a kémelhárítás minden mást felülíró prioritás. Beszámolója azonban alig volt több üres szavaknál és vágyálomnál.

– Hogy volt-e haditervünk? – tette fel a költői kérdést Dale Watson, az FBI antiterrorista részlegének vezetője. – Abszolúte nem volt. – Megpróbálta az irodát előretaszigálni. Ez olyan próbálkozás volt, mintha nekiveselkedne a Hoover Building, az FBI központi épülete roppant monolit tömbjének, és megpróbálná elmozdítani az alapzatáról. Megfogalmazása szerint ez volt „a legnehezebb dolog, amivel valaha is próbálkoztunk”.⁶²⁶

Watson úgy látta, hogy az iroda Nairobiban végzett munkája áttörést hozott. Az összegyűjtött bizonyítékok vagy kétszáz nyomra vezető jelet tártak fel az al-Kaida ellen. Az FBI erre a misszióra akarta összpontosítani az energiáit.

1998. december 4-én a napi elnöki tájékoztatónak (*President's Daily Brief*), az Egyesült Államok kormánya legtitkosabb hírszerzési dokumentumának főcíme így szólt: „Bin Laden előkészületei amerikai gépek eltérítésére és egyéb támadásokra.” A másodkézből származó jelentés az egyiptomi titkosszolgálat révén jutott a CIA tudomására, de hozzá hasonlóan korábban senki sem látott. A figyelmeztetés szerint „bin Laden végrehajthat amerikai repülőgépek elrablására szőtt terveket a Ramadán kezdete előtt, december 20-án. Műveleti csapatának két tagja kijátszotta a biztonsági ellenőrzést egy meg nem nevezett New York-i repülőtéren tesztelt próbaüzem során.” A géprablás valószínűsíthető szándéka a Világkereskedelmi Központ és az afrikai amerikai követségek elleni merényletek bebörtönzött elkövetőinek kiszabadítása volt.

Richard Clarke, a Nemzetbiztonsági Tanács terrorelhárító csoportjának főnöke a legjobb szövetségeseként tekintett Watsonra az FBI-ban. Ebben a minőségében közölte Watsonnal, hogy a fenyegetéssel kapcsolatban riassza

a New York-i rendőrséget és a Szövetségi Légügyi Hatóságot. A New York-i reptereken maximális biztonsági intézkedéseket léptettek életbe.

Ettől a naptól fogva Watson az FBI berkein belül is megpróbálta hangsúlyozni Clarke antiterrorista kampányának sürgető szükségességét. Utasította a hivatal ötvenhat területi irodáját, hogy próbálják minél jobban megérteni a fennálló veszélyt. De sok, ha nem a legtöbb iroda nem fogta fel a helyzet súlyosságát. Watson az ország minden részéből összehívta az ügynököket egy Clarke-kal szervezett találkozóra. Az értekezleten teljes körű tájékoztatást kaptak; Clarke dossziéja tele volt a támadások baljós előjeleivel, sőt a terrorizmus hagyományosabb eszközeinek ismertetése mellett kitért a bakteriális, vírusos és kibernetikai hadviselésre is.

Az értekezlet a „Szeminárium ostoba fajankók számára” címmel került be FBI annaleseibe.

– Problémát jelent, hogy meggyőzzük az embereket a veszélyről – kommentálta a helyzetet Clarke. – Hitetlenkednek és ellenállnak. A legtöbben nem értik a dolgot. A nagyvállalatok operatív igazgatói még azt sem fogják fel, miről beszélek. Azt hiszik, hogy egy tizennégy éves hacker próbálkozásairól van szó a weboldalaik ellen. Pedig olyan emberekről beszélek, akik képesek kikapcsolni egy város áramellátását, megbénítani a 911-es rendszert*, a telefonhálózatokat, valamint a közlekedési és szállítási rendszereket. Sötétségbe borítunk egy várost, emberek halnak meg. Sötétségbe borítunk sok várost, sok ember hal meg.⁶²⁷ – Amerikaiak százainak vagy ezreinek halála jelent meg lelki szemei előtt, akik iszlamista terroristák keze által pusztultak el.

Clarke kétségbe volt esve az FBI védelmi képességét illetően. Mindazonáltal megbízott Dale Watsonban, az egyetlen állandó kapcsolatban az FBI és az elnök legközelebbi munkatársai között. Ők ketten minden hitelt érdemlő terrorfenyegetést megosztottak egymással.

A figyelmeztetések az 1999-es évben éjjel-nappal süvítő vészjelzéssé álltak össze. Az egyik szerint az al-Kaidának titkos sejtjei vannak az Egyesült Államokban. Egy másik úgy szólt, hogy a terroristák a külügyminiszter, a védelmi miniszter és a Központi Hírszerzés igazgatója meggyilkolására készülnek, míg egy harmadik szerint Oszama bin Laden nukleáris fegyverek megszerzésére törekszik. Senki sem tudta, a riasztások végtelen láncolatában melyik hír igaz és melyik nem.

* A 911 az észak-amerikai segélyhívó telefonszám.

1999 áprilisában Freeh úgy döntött: annál többet és jobbat nem tehet, mint hogy bin Ladent az FBI által körözött személyek top tízes listájára teszi. Az iroda ötmillió dolláros jutalmat tűzött ki annak, aki hasznos információval szolgál a letartóztatásához.

Az év folyamán az amerikai terrorellhárítás vezetői együttműködtek a világ szövetséges titkosszolgályaival az al-Kaida és az egyiptomi Iszlám Dzsihád feltételezett tagjainak rendkívüli kiadatásában. A részletesen kidolgozott terveket az Afganisztánban bujkáló bin Laden elrablására sajnos a pakisztáni katonai puccs megghiúsította. Nyolcvanhét, terrorizmussal vádolt személyt vettek őrizetbe Albániában, Bulgáriában, Azerbajdzsánban és az Egyesült Arab Emírátsukban, és mindannyiukat Kairóban börtönözték be. November végén a jordániai titkosszolgálat letartóztatott tizenhat embert, azzal a váddal, hogy al-Kaida-tagok, akik amerikaiak megtámadására szervezkedtek. A gyanúsítottak között két amerikai állampolgárt is találtak; ez a tény egészen megdöbbentette az FBI-t és a CIA-t. Mindketten kaliforniai illetőségűek voltak; egyikük, egy Los Angeles-i számítógépes mérnök korábban egy jótékonyági szervezetnek dolgozott, amelyről egyre valószínűbbnek látszott, hogy az al-Kaida fedőszerve.

1999. december 14-én a Washington állambeli Port Angeles egyik előzetesen riasztott vámtisztviselője feltartóztatott egy idegesen viselkedő huszonhárom éves algériait. Ahmed Ressay az esti utolsó komppal érkezett Kanadából az Egyesült Államokba. Autójának csomagtartójában robbanóanyagok mellett terveket találtak egy, a Los Angeles-i nemzetközi repülőtéren végrehajtandó robbantásra. Az eset cselekvésre sarkallta a kormányt: a közelgő ezredforduló napjára totális riadót fűjt. Watson és a Fehér Ház terrorellhárító akciócsoportja éjjel-nappal ülésezett. Példátlan számú lehallgatási kérelemmel fordultak a FISA-bírósághoz, sőt a saját hatáskörében maga Janet Reno is jóváhagyott legalább egy bírói végzés nélküli lehallgatást.

Clarke két sürgős kabinetülést hívott össze. A másodikon, december 22-én, Louis Freeh ritka megjelenéseinek egyikére is sor került a Fehér Házban. A föld alatti válságközpontban (*Situation Room*) összegyűlt résztvevők között ott volt a védelmi és a külügyminiszter, valamint a Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsának (*Joint Chiefs of Staff*) elnöke. Az ülésről felvett jegyzőkönyv tanúsága szerint Freeh beszámolt egy sor lehallgatásról és nyomozásról. Az FBI olyan embereket keres Brooklynban, akik ismerhették Ahmed Ressayt. Az iroda együttműködik a Kanadai Királyi Lovasrendőrséggel

a gyanús személyek montreali lenyomozásában. Végére jár egy külföldi titkosszolgálat meg nem erősített jelentésnek egy támadásról, amely hét amerikai nagyvárost veszélyeztetne. Freeh 1990-es évekbeli együttműködését a Fehér Házzal ez a csapongó előadás tetőzte be.

Szilveszter estéjén az amerikai terrorelhárítás vezetői az FBI újonnan átadott Stratégiai Információs és Műveleti Központjában (*Strategic Information and Operations Center*) gyűltek össze. A központban húszmillió dolláros költséggel létrehozott, harmincöt helyiségből álló, közel 450 négyzetméteres harcálláspont az iroda válságközpontjaként szolgált. Freeh és Watson egész éjszaka ügyeletet tartott. A keleti parton hajnali 3 volt már, amikor Kaliforniában végre éjfél ütött az óra. A terrorelhárítás főnökei megkönnyebbülten dőltek hátra, és koccintottak az új évre.

Freeh hátralévő hivatali idejében azonban az FBI sorozatban szenvedett el olyan sérüléseket, amelyek közül sokat maga okozott önmagának, és amelyek évekig nem hegedő sebhelyeket ejtettek Amerikán és az amerikai hírszerzésen. „Sem a kellő akarat, sem az erőforrások nem álltak rendelkezésünkre a riadókészültség fenntartásához. Ez volt az, ami valójában aggasztott: nem 1999. december 31-e, hanem 2000. január 1-je, és ami utána következik” – jegyezte fel Freeh.⁶²⁸

„INTÉZKEDÉS NEM SZÜKSÉGES”

Január 15-én a huszonnégy éves, szaúdi illetőségű Khalid al-Mihdhar felszállt a United Airlines Bangkok-Los Angeles járatára. A CIA ekkor már tíz napja a nyomában volt. Az ügynökség az al-Kaida tagjaként azonosította, miután eljutott egy jemeni telefonszámhoz, amelyet még az FBI szerzett meg Nairobiból. A szám a dzsihád nemzetközi telefonközpontjaként szolgált.

Jement elhagyva al-Mihdhar először bejelentkezett egy dubai szállodába, ahol egy hírszerzőtiszt lemásolta szaúdi útlevelét és több belépésre jogosító vízumát az Egyesült Államokba. Innen Malajziába repült, hogy találkozzon egy vegyésszel, akit a CIA már régóta ismert.⁶²⁹ A Cég fotókat is készített a találkozóóról; a terrorista konkláv tagjainak tevékenységi köre a Mediterráneumtól a Csendes-óceánig terjedt.

Csak hogy a CIA nem közölte az FBI-jal, hogy al-Mihdharnak jegye van a Los Angeles-i járatra. Az ügynökség azt sem jelentette, hogy útítársa egy

Navaf al-Hazmi nevű ismert terrorista. A CIA róluk szóló belső sürgönyére a következő pecsétet ütötték: ACTION REQUIRED: NONE (intézkedés nem szükséges/cselekvést nem igényel).

Már az előtt elvesztették a nyomukat, hogy a bevándorlási tisztviselők elé járultak volna a repülőtérén. A két férfi San Diegóban telepedett le. Még a konspirációval sem törődtek: valódi nevüket használták egy kölcsönszerződésen, a jogosítványukon és a nyilvános telefonkönyvekben a telefonszámaikkal mellett. Számos vidám órát töltöttek egy társaságkedvelő szaúdi barátjuk társaságában, aki már régóta az FBI terrorelhárító informátora volt. Az informátor nem szólt róluk az FBI-nak.

Január és február folyamán Richard Clarke Dale Watsonnal és kollégáival az Egyesült Államok terrorelhárító képességeinek kiterjesztését célzó huszonkilenc előterjesztésen dolgozott. A Fehér Ház mindegyiket jóváhagyta, és kilencmilliárd dollár támogatást kért rájuk a kongresszustól. Az FBI nagy ívű elképzelései között szerepelt közös antiterrorista osztagok létrehozása mind az ötvenhat területi központban, az arabul tudó ügynökök számának növelése és valós idejű jelentések készítése a lehallgatásokról ahelyett, hogy több ezer óra hangfelvétel heverjen mindenütt, meghallgatatlanul.

Watson magáévá tette ezeket a célokat, és óriási volumenű kezdeményezéssé bővítette őket, amelynek a *Maxcap 2005* nevet adta. Az FBI ezzel kezdett titkosszolgálattá átalakulni. A projekt szerint minden területi hivatalt kellően ellátnak megfelelő személyi állománnyal, kiképzéssel és felszereléssel, hogy „megakadályozzák a terrorcselekményeket, és hatékony választ adjanak rájuk”. Az iroda összegyűjti, elemzi és jelenti a stratégiai, műveleti és taktikai jellegű információt. Végül pedig létrehoz egy új számítógépes rendszert, hogy ügynökeinek online összeköttetést biztosítson egymással és a világgal. Ekképpen felfegyverkezve az FBI szilárd kapcsolatokat épít ki az amerikai hírszerző közösséggel, a külföldi kémszervezetekkel, az állami és helyi rendvédelmi szervezetekkel, a katonai és műszaki beszállítókkal, az Igazságügyi Minisztériummal és a Fehér Házzal a terror ellen vívott háborúban.⁶³⁰

Watson 381 millió dollár újonnan folyósítandó összeget kért a kongresszustól nagyjából ezerkilencszáz új antiterrorista ügynök, elemző és nyelvszakértő alkalmazására és kiképzésére. Végül mindössze hetvenhat emberre elegendő pénzt kapott. A terepen dolgozó minden felelős különleges ügynökökkel ismertette stratégiáját, melyet ők csaknem kivétel nélkül vágyálom-

nak minősítettek. Elment az FBI Kiképzési Részlegébe (*Training Division*), ahol az új ügynökök számára szervezett tizenhat hetes tanfolyamon mindössze három napot szenteltek a nemzetbiztonságnak, a terrorelhárításnak és a kémelhárításnak. Időbe telik a hagyományos, jól bejáratott tanterv megváltoztatása – közölték vele a trénerek.

Márciusban és áprilisban, ahogyan a Clinton-adminisztráció utolsó éve kezdett kifutni, Reno igazságügyi miniszter utasította Freeh-t, hogy hónapokon belül teljesítse a terror- és kémelhárításra vonatkozó ígéreteit. A parancs így szólt: „Valósítson meg egy rendszert, amely biztosítja a hírszerzési információ összekapcsolását és megosztását. Ossa meg a hivatalon belül, majd ossza meg biztonságosan más ügynökségekkel.” Szinte esedezve kérte, hogy „hasznosítsa az FBI-aktákban újonnan található, felhalmozott információt”, s ezeket az ismereteket használja „a felmerülő nemzetbiztonsági kockázatok azonosítására, valamint a védelemre ellenük”. Végül hozzátette: azért ragaszkodik ezekhez a célokhoz, mert „folytonosan találtam olyan bizonyítékokat, amelyekről nem is tudtam, hogy léteznek. És amikor beszéltem erről valakivel, mindig azt mondták: »Nos, várjon, amíg számítógépesítve leszünk.«” Minimumelvárása némi biztosítékot jelentett számára, hogy az FBI tudja, mi rejlik a saját aktáiban.⁶³¹

Büszkeségét félretéve Freeh igazgató felkérte Bob Diest, az IBM hálózati műveleti főnökét az FBI számítógépparkjának rendbetételére. A szakértő hosszasan vizsgálta az iroda technológiai állapotát. Egy átlagos amerikai tinédzser több számítógépes tudással rendelkezett, mint a legtöbb FBI-ügynök. A területi irodák az 1970-es évek digitális infrastruktúráját használták. Nem tudtak végrehajtani egy Google-keresést, és nem tudtak e-mailt küldeni a hivatalon kívülre. – Fiúk, ti nem vagytok rajta az élet köldöksínórján – mondta Dies Freeh-nek. – Ti halottak vagytok.⁶³²

Az iroda információtechnológiai rendszereit alaposan át kellett vizsgálni. Freeh és Dies meggyőzte a kongresszust, engedélyezze, hogy az FBI a következő három évben 380 millió dollárt költson a „Trilógiára” – új számítógépek beszerzésére, szerverek és szoftverek létrehozására lehetővé téve, hogy az ügynökök elolvassák a dokumentumokat, elemezzék a bizonyítékokat, valamint kommunikáljanak egymással és a külvilággal. Öt év, tíz projektigazgató és tizenöt IT-menedzser után a Trilógia-programot át kellett dolgozni, újra kellett tervezni, és ismét fel kellett építeni, a szoftvert pedig ki kellett selejtezni. A pénznek nagyjából a fele veszendőbe ment.

Ahogy a Trilógia 2000 tavaszán és nyarán formát öltött, az iroda egy egész szekciója kezdett összeomlani. Freeh korábban létrehozott egy új bünygi nyomozó osztályt – amelyet valaha Hírszerző Hivatal néven ismertek –, hogy az FBI terrorelhárító részlegével párhuzamosan dolgozzon. Az új osztály feladatának a stratégiai elemzést szánta. Egy belső revízió azonban hamarosan feltárta, hogy alkalmazottai kétharmadának hiányzik a megfelelő képzése. A részleget a többiek kollektív elutasításban és mellőzésben részesítették; mindenki mástól elszigetelve, csendben végezte a munkáját. Két évbe is beletelt, mire az FBI igazgatóhelyetteseinek csaknem egyöntetű követelésére végül feloszlatták.

Az igazgató hatalma és befolyása egyre fakult Washingtonban és szerte a világban. Nagyon büszke volt rá, hogy hatvannyolc országot keresett fel, és számításai szerint több mint kétezer külföldi vezetővel találkozott az FBI képviselőiben. Most azonban látnia kellett, hogy tekintélyét veszti a világ állambiztonsági miniszterei, uralkodói és titkosrendőr-vezetői előtt; úgy tekintette, hogy ez az elnök szexuális kalandjainak következménye, amelyek miatt gúny tárgyává váltak a nemzetközi porondon.

2000. április 6-án este Freeh Pakisztánba repült, hogy Pervez Musarraff katonai diktátorral találkozzon. Aznap reggel egy férfi ment be az FBI newarki irodájába, és arra figyelmeztetett, hogy az al-Kaida el akar téríteni egy Boeing 747-es óriásgépet. Találkoznia kellett volna fél tucat emberrel, akik részt vesznek a Pakisztánban kidolgozott tervben, és egy képzett pilóta is van a géprablók között. Habár hazugságvizsgálatnak is alávetette magát, az FBI nem tudta eldönteni, hogy igazat beszél-e vagy sem. Másnap egy lahore-i helyőrségi épületben, amelyet még a britek építettek a gyarmati időkben, Freeh ultimátumot adott át Musarraff elnöknek. Elfogatási parancsral érkezett bin Laden ellen, és azt követelte a tábornoktól, hogy azonnal hajtja végre.

„Musarraff csak nevetett” – jelentette Freeh. Megtagadta a segítséget.⁶³³

Ugyanazon a héten az al-Kaida vezérkara Afganisztánban videóra vett egy rendkívül fenyegető hangú üzenetet az Egyesült Államok ellen. Bin Laden újra megesküdött, hogy bosszút áll a vak sejk és a követségek merénylőinek bebörtönzése miatt. Övében jemeni tört viselt. Ez a nyomravezető jel egészen addig észrevétlen maradt, amíg a felvételt öt hónap múlva le nem játszották a televíziók. A tervei ekkor már készen álltak.

Ezekben a hónapokban, mialatt a világ legkeresettebb terroristája hallgatásba burkolózott, egyes FBI-vezetők hite szerint a veszély alábbhagyott.

– Az FBI nyomozás és -elemzés arra utal, hogy a terrorfenyegetés mértéke alacsony az Egyesült Államokban – közölte Terry Turchie, a terrorelhárítási ügyosztály helyettes igazgatója a képviselőház nemzetbiztonsági bizottságának július 26-i ülésén. Ezt követően szélsőséges csoportok – borjúhús-feldolgozó üzemek ellen az állatok jogainak védelmében szabotázsakciókat végrehajtó aktivisták, robbanószereket felhalmozó jobboldali milicisták és a libanoni Hezbollahnak pénzt küldő cigarettacsempész-banda – letartóztatásáról számolt be. Bin Ladennak a nevét meg sem említette.⁶³⁴

A két évvel korábbi kelet-afrikai támadások óta az iroda a terrorizmussal kapcsolatos közel kétszáz esetben vizsgálódott; többségük célkeresztjében az al-Kaida tagjai és szövetségeseik álltak. Az ügyek azonban tucatjával fulladtak kudarcba, mivel az Igazságügyi Minisztérium jogászai hibákat és félreértelmezéseket fedeztek fel bennük. Az FBI-nak a FISA-bíróshoz benyújtott, nemzetbiztonsági célú lehallgatásokra vonatkozó legalább száz kérvénye bizonyult jogi szempontból hiányosnak. Ahogyan az FBI főfelügyelője később megállapította, ennek oka az iroda folyamatos képtelensége volt arra, hogy megértse az amerikai hírszerzés számára is iránymutató jogrendet. A bírák új rendeleteket bocsátottak ki azzal a szándékkal, hogy a terroristák elleni bünygyi kereseteket ne kelljen elutasítani kormányzati eljárási hibák és más tévedések miatt.

Mary Jo White minden rendelkezésére álló eszközt felhasznált ezeknek az ügyeknek az életben tartására. A manhattani államügyész asszony már két évtizede dolgozott együtt az FBI-jal titkos hírszerző nyomozásokban. Hét éve felügyelte az országban a terroristák ellen indított minden jelentős bünygyi eljárást a vak sejtől a követségi robbantok tárgyalásaig. Nairobiban valamilyen nagyobb akció előfutárának tartotta.

Észrevételeit a következő fordulattal kezdte egy 2000. szeptember 27-én tartott nyilvános beszédében, arra az előző esti szmokingos gálára utalva, amellyel az FBI Egyesített Terrorelhárító Akciócsoportja létrejöttének huszadik évfordulóját ünnepelték a Windows on the World (Ablak a világra) nevű étteremben. – Az ünnepséget, az alkalomhoz nagyon is illően, a Világkereskedelmi Központban tartották.

Előadásában elkerülhetetlenül fontosnak nevezte, hogy az Igazságügyi Minisztérium és az FBI tartsa magát a jogrendhez a terroristák ellen folyó nyomozások, vádemelések és tárgyalások során. – Az ilyen vádlottak közül még a legutolsó is – ami az illető szerepét és a rá vonatkozó bizonyítékokat

illeti – képes arra, hogy a bírósági tárgyalóteremből kísétálva újabb terrorcselekményeket kövessen el. Valószínűleg fokozott hevülettel és kegyetlenséggel tennék, és magasabb státust élveznének a terroristák világában, ha felül tudnának kerekedni az amerikai igazságszolgáltatás rendszerén – jelentette ki az államügyész.

Az Egyesült Államoknak az FBI munkájára kell majd hagyatkoznia, közölte White. De attól tartott, hogy semmi sem akadályozhatja meg az Amerika ellen irányuló következő támadást. – A jövőben hasonló támadásokra kell számítanunk, és számítunk is rájuk – figyelmeztetett.⁶³⁵

MINDEN FEGYVERÜNKET

A 2001. szeptember 11-ei terrortámadásokat követő sokk hatására a harag szünni nem akaró mennydörgése visszhangzott végig az FBI-on. Az indulatok abban a heves vitában értek a csúcspontjukra, amely a kormányzat legfelső szintjén bontakozott ki az iroda lerombolásáról és helyén egy új titkosszolgálat létrehozásáról.

– Nem folytathatjuk tovább ebben az országban egy olyan hírszerző ügynökséggel, amely csak az FBI-éhoz hasonló teljesítményt tud felmutatni – jelentette ki Thomas Kean, az Egyesült Államok ellen elkövetett terrortámadások kivizsgálására alakult országos bizottság (*National Commission on Terrorist Attacks upon the United States – 9/11 Commission*), röviden a 9/11-es Bizottság republikánus elnöke. – Önök egy olyan ügynökséget mondhatnak a magukénak, amely a története során kudarcot vallott, és kudarcot vallott újra meg újra meg újra.⁶³⁶

Az FBI terror- és kémelhárítási ügyosztályainak összeomlása már régóta érlelődött. Loius Freeh utolsó hivatali hónapjaiban a legjobb ügynökök gyötrelmei és frusztrációi már-már kibírhatatlanná váltak. A számítógépek és az informatikai rendszerek működésképtelenek voltak. A washingtoni vezetés csődöt mondott. A kommunikáció Freeh, két igazságügyi miniszter és két elnök között csaknem teljesen hiányzott. A nemzetbiztonság ügyén munkálkodó FBI-ügynökök állandó harcban álltak feletteseikkel és az általuk szolgált rendszerrel. Csaknem sikerült is győzniük.

Voltak, akik összekötötték a pontokat – mondta Gabrielle Burger FBI-ügynök, aki egy évtizeden át dolgozott a terror- és kémelhárítási vonalon –, de a hangjuk alig volt hallható.”⁶³⁷

Az egyik ilyen hang tulajdonosa, Catherine Kiser, a titkosszolgálat oszlopos tagja addigi életéből már egy negyedszázadot szentelt az FBI-nak. Ő volt az iroda egyik legnagyobb büszkesége, de szemtanúja lehetett két-tőnek is legnagyobb katasztrófái közül. Catherine 1950-ben született, és Bronxban nőtt fel, egy New York-i rendőrtiszt lányaként. Először állami középiskolában tanított, de 1975-ben elbocsátották, mert a város csődbe ment. Miközben azon töprengett, mit is kezdjen az életével, egy családtagjának temetésén összefutott másod-unokatestvérével, egy drogüggyel foglalkozó szövetségi ügynökkel. A rokon megemlítette neki, hogy az FBI már nőket is alkalmaz. Ennek ellenére két évig is eltartott, mire felvették; végül 1978-ban az iroda történetének hetvennyolcadik női különleges ügynöke lett.

Miután hat éven át küzdött szkeptikus és szexista főnökeivel, 1984-ben végre elkezdhetett kémüggyel foglalkozni. Az FBI szinte kizárólag férfivilág volt – általában olasz és ír gyökerekkel rendelkező férfiaké, akiket jezsuiták tanítottak, és rendőrök, valamint papok alkotta szigorúan zárt kultúrában nőttek fel. Kiser előrelátóbb környezetből került ki, és éles elméje nyitott gondolkodással párosult. Idővel ő lett az egyik legbefolyásosabb nő az FBI-ban.

1996-ban azok közé az első FBI-ügynökök közé tartozott, akiket az igazgató a CIA új Országos Kémelhárítási Központjába (*National Counterintelligence Center*) delegált. A következő négy évben egy sor szemináriumot tartott a kémkedésről. Keresett és népszerű előadó volt az FBI Országos Akadémiáján, ahol az új ügynököket a kémelhárítást és az antiterrorista fellépést szabályozó törvényekre tanította.

1999 és 2002 között Kiser szolgált a Nemzetbiztonsági Ügynökséghez delegált egyetlen FBI-összekötőként. A nagy hatalmú szervezet a marylandi Fort Meade-ben működő központjából irányította és felügyelte az elektronikus lehallgatásokat és adatbányászatot, lehallgatva és megfigyelve a világ telefon- és számítógépes adatforgalmát, feldolgozva a Föld körül keringő kémműholdakról beérkező információt, és monitorozva a telekommunikációs társaságok titkos portáljait. Kiser nagyon jól tudta, milyen keretek között kérhetnek az ügynökök nemzetbiztonsági okokból házkutatási engedélyt a FISA bíróságtól a külföldi ellenség megfigyelésére. Szinte élő telefonközpontként működött, azon néhány ember egyikeként egész Amerikában, akik kapcsolatot tudtak teremteni FBI-ügynökök és Fort Meade között. Zsúfolt íróasztalán számítógépek sorakoztak, köztük az irodával a törekeny kap-

csolatot egyedül megtestesítő FBI-laptop, a telefonok pedig szinte állandóan csörögtek.

Miután tizenhat évig szolgált a kémelhárításban, finomra élesített hatodik érzéke fejlődött ki: a gyanakvás. Ez a tulajdonság kiváló szolgálatot tett neki 2001-ben, egy januári reggelen, amikor az FBI-központból keresték. A vonal túlsó végén megszólaló férfihang idegennek tűnt számára.

– Hello, Cathy. Bob Hanssen vagyok. Hogy van?

– Remekül. És maga kicsoda? – válaszolt Kiser.

Hanssen a *senior executive service*^{*} újonnan kinevezett tagjaként mutatkozott be röviden. Nyers modorban beszélt, szinte az udvariatlanság határáig, mivel nem kedvelte, ha egy nő döntési pozícióba került. Közölte Kiserrel, hozzon össze néhány találkozót közte és „nagyon jól pozícionált emberek között az NSA-ban”, akik tájékoztatást adhatnak neki az NSA számítógépes infrastruktúrájáról. Kiser az ösztöneire hallgatva megtagadta a kérést; először a telefonban, majd néhány nappal később szemtől szemben a központban.⁶³⁸

Miután huszonnégy éven át kémkedett Moszkvának, Hanssen végül egy hidegháborúig visszanyúló kémügyi nyomozás célkeresztjébe került. Az FBI mindaddig rossz helyen keresgélt; egy CIA-tisztet gyanúsított, aki kézzel-lábbal tiltakozott a gyanúsítás ellen. Az ellentétek állandó csatározássá fajultak az iroda és az ügynökség között. Utolsó kétségbeesett próbálkozásaként, hogy végre megoldja a rejtélyt, az FBI több millió dollárért megbízott egy visszavonult szovjet kémet, hogy lopjon el az ügyvel kapcsolatos néhány aktát a KGB titkosszolgálati archívumából. A küldemény ugyanabban a szemetes zacskóban érkezett meg, amelyben Hanssen csempészte ki az irodából az oroszoknak az FBI-dokumentumokat. A csomagban Hanssen ujjlenyomatai mellett egy tizennégy évvel korábbi hangfelvételt is találtak, amelyen KGB-s kapcsolattartójával beszél.

A hangról és a jellegzetes chicagói akcentusról minden kétséget kizáróan azonosítani lehetett Hanssent.⁶³⁹

Mindössze két nappal a terhelő bizonyíték megérkezése előtt Hanssen még ezer oldal dokumentumot juttatott el az oroszoknak az FBI Egyesült Államokban, Kanadában és Angliában operáló kémelhárító informátorainak nevével, valamint az iroda Fehér Háznak, Pentagonnak, Külügyminisztériumnak és Nemzetbiztonsági Ügynökségnek megküldött adataival. Mindezt

* Az elnök által kinevezett tisztviselők után a legmagasabb közalkalmazotti poszt a hivatali hierarchiában.

az FBI nyomozati adatbázisából töltötte le, ami gyerekjáték volt a számára. – Az irodában bármelyik tisztviselő hozzáférhetett a rendszer anyagához – mondta Hanssen a kihallgatáson, miután 2001. február 18-án letartóztatták. – Amit tettem, bűncselekmény, az meg bűnös hanyagság... amit ezzel a rendszerrel csináltak és csinálnak.⁶⁴⁰

Kiserre hárult a feladat, hogy segítsen felmérni a kárt, amelyet Hanssen az NSA-nak okozott. Szívfacsaró megbízatás volt. – Emberek álltak sorban az irodám előtt rémült, megdöbben arccal. NSA-munkatársak tartottak napi kapcsolatot ezzel az alakkal a normál ügymenet során. Hosszú évek óta ismerték. Az FBI-t és az egész hírszerző közösséget a döbbenet és a hitetlenkedés kerítette a hatalmába... Nem tudtak szabadulni az érzéstől – ecsetelte a hangulatot Kiser.

George W. Bush elnök még csak négy hete volt hivatalban, amikor a Hanssen-ügy kirobbant. Ez volt a legkínosabb ügy akkoriban az FBI újabb kori történetében. Az eset végképp tarthatatlanná tette Louis Freeh helyzetét. Úgy határozott, hogy 2001. június 1-jei hatállyal lemond, pedig még több mint két év volt hátra tíz évre szóló megbízatásából. Döntéséről azonban nem tájékoztatta előre az új igazságügyi minisztert, John Ashcroftot, aki első hivatali napján máris a Hanssen-ügy híreivel kényszerült szembesülni.

Freeh távozásával egy időben az FBI lázas munkával próbálta felderíteni az al-Kaida legújabb támadásának hátterét. Két öngyilkos merénylő a *Cole* romboló oldala mellé kormányzott egy kis hajót, megrakva közel kétszáz-harminc kiló, nagy erejű robbanóanyaggal. A *Cole* éppen üzemanyagot vett fel a jemeni kikötőben, útban a Perzsa-öböl felé. A detonáció majd tizenöt méter hosszú lyukat ütött a nyolcszázmillió dolláros hadihajó oldalába; tizenhét tengerészt ölt meg és negyvennél is többet megsebesített. Az ügyet vizsgáló legjobb FBI-ügynökök Nairobiban edződtek és szereztek tapasztalatot. A jemeni nyomozás azonban jóval nehezebb feladatot jelentett, mert a kormány, a hadsereg és a rendőrség sokkal inkább az al-Kaidával rokonszenvezett, mint Amerikával. Jemenben végül hat gyanúsított került előzetes letartóztatásba, de az FBI-nak nem sikerült bizonyítékot találnia al-Kaidához fűződő kapcsolatukra. Az előrelépéshez a CIA-ra lett volna szüksége, de a Hanssen-ügy miatt a két ügynökség között annyira elmérgesedett a helyzet, amire a hidegháború vége óta nem volt példa.

Kiser még mindig a Hanssen-ügy okozta károkról szóló jelentését állította össze, amikor 2001. augusztus 17-én sürgősen telefonhoz hívták. Harry

Samit különleges ügynök kereste Minneapolisból. Kiser emlékezett a nevére, tanította az egyik terrorelhárító tanfolyamon, Samit, a hadiflotta egykori pilótája az FBI minneapolis-i területi irodájában dolgozott, s most rendkívül zaklatott volt. Az előző nap gondja támadt egy Zakariasz Musszaui nevű algériaival, akinek lejárt a vízuma. Samit az után lépett akcióba, hogy egy régi pilótatársa, aki egy repülőiskolát vezetett, szólt neki: Musszaui állandóan a 747-es óriásgépet navigálását gyakorolja, de a fel- és leszállással nem foglalkozik. Az algériai felettébb agresszívan viselkedett, amikor Samit és egy bevándorlási tisztviselő a lejárt vízum miatt letartóztatta. Dühösen követelte, hogy engedjék el, mert vissza kell mennie a pilótaiskolába.

– Ez egy rossz krapek – mondta Samit Kisernek. – Nagyon rossz érzéseim vannak vele kapcsolatban.

A kémelhárítási törvény értelmében engedélyre lett volna szüksége a FISA-bíróságtól, hogy belenézzen Musszaui laptopjába. Hitelt érdemlő bizonyíték nélkül azonban arról, hogy a gyanúsított terrorista, a központ jogászain keresztül nem tudta megszerezni az engedélyt.

– Al-Kaida-kapcsolatra van szükségünk – mondta, abban a reményben, hátha Kiser talál valamilyen bizonyítékot.

Kiser segítségért ide-oda szaladgált az épületben, de nem talált; péntek délután fél 5 volt, augusztusban. A következő három hétben mindenkivel beszélt, akit csak ismert az FBI-ban, a CIA-ban és az NSA-ban, továbbítva Samit figyelmeztetését. – Egyre csak próbálkoztam, csak próbálkoztam, csak próbálkoztam, hogy jussak végre valamire. Nem találtak kapcsolatot. A kommunikáció csődöt mondott – panaszkodott az asszony. Ez azonban csak egy volt a sok csőd közül. Öt héttel korábban Ken Williams, az FBI phoenixi különleges ügynöke jelentést küldött az FBI Terrorrelhárítási Osztálya radikális fundamentalistákkal és bin Ladennel foglalkozó egységének. Williams és ügynöktársa, az FBI-ba újonnan belépett, arabul beszélő exzsaru, George Piro bizonyítékokat gyűjtött össze arról, hogy egy egész hálózatra való al-kaidás alak gyakorlatozik az amerikai pilótaiskolákban. Williams országos nyomozást sürgetett, de nem volt meglepve, amikor a központ nem lépett az ügyben; tizenhárom év tapasztalata megtanította rá, hogy a kémelhárítás és a terrorrelhárítás az FBI „törvénytelen mostohagyereke”. – Tudtam, hogy a jelentésem az irathalom legaljára kerül – mondta.⁶⁴¹

Samit nem hallott a phoenixi feljegyzésről, ahogy szinte senki más sem. A jelentés egyike lett annak a nagyjából hatvannyolcezer, terroristákra uta-

ló nyomnak, amely cselekvést kívánt volna meg a központtól. Csak a bin Laden-egység háromezernél is több nyomra vezető jelzést kapott az utóbbi néhány hónapban, Dale Watsonnak, a terrorelhárító részleg igazgatójának azonban mindössze két olyan elemző állt a rendelkezésére, akik megvizsgálhatták volna őket. Az a tény, hogy terroristagyanús elemek pilótaleckéket vesznek, senkinek a figyelmét nem keltette fel a központban.⁶⁴²

Samit újra meg újra megpróbálta cselekvésre bírni a radikális fundamentalistákkal és az Oszama bin Ladennel foglalkozó csapat felügyeletét ellátó Nemzetközi Terrorelhárítási Műveleti Részleg (*International Terrorism Operations Section*, ITOS) illetékeseit. A következő hét folyamán jelentette nekik, hogy Musszauri „terrortámadásra készül”. Semmire sem ment vele. Közvetlen főnöke Minneapolisban, Greg Jones különleges ügynök szinte könyörgött a központnak, hogy figyeljenek már oda rájuk. Szó szerint így fogalmazott: meg akarja akadályozni a gyanúsítottat abban, hogy „belevesszen egy repülőgépet a Világkereskedelmi Központba”.⁶⁴³

Később Samit a központ 2001 nyarán tanúsított magatartását „bűnös hanyagságnak”⁶⁴⁴ nevezte, Kiser pedig kijelentette: egész életén át kísérteni fogja a gondolat, hogy „azok az idióták ott az ITOS-ban nem szóltak senkinek”.

2001. szeptember 10-én, hétfő délután Kiser elkeseredett e-mailt kapott Samittól, aki jelentette neki, hogy az ITOS elutasította a házkutatási engedélyre vonatkozó kérelmét. Közölték vele: „az FBI-nak semmi köze ehhez a dologhoz”, és azt tanácsolták: hagyja, hogy a Bevándorlási Hivatal foglalkozzon az ügyel. „Annyira el vagyok szánva arra, hogy belemenjek a számítógépébe. Mindent vállalnék – írta Kisernek. – Nem vagyok optimista. Köszönöm a segítségét és a támogatását. Vigyázzon magára. Harry.”

Kiser csaknem azonnal, délután 3 óra 45 perckor válaszolt is. „Jó ügyért harcolt. Isten segítsen mindnyájunkat, ha a következő terrortámadás ilyen típusú géppel történik. Vigyázzon magára. Cathy.”⁶⁴⁵

„KAPJÁK EL A GONOSZTEVŐKET!”

Az iroda számára 2001 nyara vezető nélkül telt el. Öt hét is elmúlt már Freeh hivatalos lemondása óta, mire Bush elnök július 5-én a Fehér Ház Rózsakertjében végre bejelentette Robert Mueller jelölését. -- A következő tíz év a bűnözés több formáját, új terrorfenyegetéseket hoz határainkon

kívül és belül – mondta az elnök. – Az irodának biztosítania kell az öt megillető helyet az Egyesült Államok legfőbb kémelhárító és terrorelhárító szervezeteként.

A szenátusnak két hónapjába került, mire Mueller jelölését jóváhagyta. Augusztus 2-án, épp azon a napon, amikor kinevezését egyhangú szavazással elfogadták, Muellert proosztatárakkal megműtötték. Újabb hónap telt el, mire szeptember 4-én, kedden végre elfoglalhatta hivatalát. Ugyanezen a napon Richard Clarke a Nemzetbiztonsági Tanácsból figyelmeztette felettesét, Condoleezza Rice külügyminisztert, hogy a nem túl távoli jövőben bekövetkezhet az al-Kaida váratlan támadása. Rá sem hederítettek. Muellert viszont nem riasztotta, mivel nem hitte, hogy „az FBI tudná, készül-e az al-Kaida valamire itt az Egyesült Államokban, vagy sem”.⁶⁴⁶

Az új igazgató első hete azzal telt az FBI-ban, hogy egy sor zavaros tájékoztatót hallgatott végig a Robert Hanssen nyomában támadt romhalmaztól kezdve Washington evakuálásának cselekvési tervéig, ha a várost nukleáris támadás érné. Szeptember 11-én reggel Mueller a *Cole* hadihajó ellen elkövetett merénylettel kapcsolatos nyomozás legújabb fejleményeiről tájékozódott. Csaknem mindenki máshoz hasonlóan Amerikában ő is a televízión keresztül nézte végig a katasztrófát. Az al-Kaida utasszállító repülőgépeket változtatott irányítható rakétákká.

Az FBI terrorelhárítási igazgatója három órán belül felhívta Clarke-ot a Fehér Ház válságközpontjában.

– Megvannak az utaslisták a gépekről – jelentette Dale Watson. – Felismertünk néhány nevet, Dick. Ezek mind al-kaidások.

Clarke ekképpen reagált: – Hogy a francba jutottak fel a gépekre?⁶⁴⁷

A kérdésre csak két évvel később érkezett meg a válasz.

A következő három évben Mueller virradat előtt kelt, végigragta magát a fenyegetésekről és bajós előjelekről szóló éjszakai jelentéseken, majd megérkezett a központba a reggel 7 órás terrorellenes eligazításra, 7 óra 30 perckor konzultált az igazságügyi miniszterrel, páncélozott limuzinjában áthajtatott a Fehér Házba, ahol 8-kor megbeszélést folytatott az elnökkel. Ennek tárgya csaknem mindig ugyanaz volt. Ahogyan Bush leírta a memoárjában: „Közöltem Bobbal: azt akarom, hogy az irodát harci szellem hassa át... Bob megerősített ebben: »Ez az új küldetésünk, a támadások megelőzése.«”⁶⁴⁸

Mueller most a civilizáció történetének minden korábbinál nagyobb nyomozását irányította. Negyvennyolc órán belül négyezer különleges ügynöke

kutatott nyomok után az Egyesült Államokban, húsz jogi attasé dolgozott együtt külföldi rendvédelmi és bűnüldöző szervekkel, napi három konferenciabeszélgetést bonyolított le mind az ötvenhat területi irodával, több száz kötelező idézést kézbesítettek ki, és a FISA-bíróság legalább harminc veszélyhelyzeti házkutatási parancsot hagyott jóvá. Az FBI nem tehetett mást, mint hogy rekonstruáljon egy nemzetközi bűnelkövetési helyszínt, és rendezze sorait a következő támadásra várva.

Mueller kétségkívül nem látta még át, hogy mit tud az FBI a fenyegetettségről. Szeptember 14-én nyilvánosan bevallotta: – Az a tény, hogy volt több személy, aki kiképzésben részesült itteni repülőiskolákban, elég nyilvánvalóan újság. Ha megértjük, miről van szó, meg tudtuk volna – talán valaki meg tudta volna akadályozni a támadást.

Aznap a kongresszus felhatalmazta az elnököt, hogy használjon fel „minden szükséges és megfelelő erőt” a terroristák ellen. Egyik ilyen erőként az FBI jöhetett számításba.

A félelem hullámai söpörtek végig az Egyesült Államokon. Washingtonban minden megcsörrenő telefon a légiriadó rémét idézte. Nukleáris, biológiai és vegyi terrortámadások szelleme kísértett minden nap, majd tűnt el és rémlett fel ismét minden éjszaka. A CIA-nak meggyőződése volt, hogy a támadások előbb-utóbb bekövetkeznek az afganisztáni erődjük védelmében megbúvó al-Kaida-vezetők parancsára. Az elnöknek pajzsra volt szüksége a veszélyes áradat kivédésére és kardra a betolakodók visszaverésére. Félkatonai egységet vezényelt Afganisztánba, az amerikai rakétacsapások és bombatámadások pedig a küszöbön álltak.

Bush elment az FBI-központba, hogy huszonnégy névvel egészítse ki a körözött terroristák top tízes listáját. – Kapják el a gonosztevőket! – utasította a Hoover-épületben összegyűlt ügynököket. – A gonosz ellen vívunk háborút.”⁶⁴⁹

Dick Cheney alelnök tudta, hol tárolják a fegyvereket. Bush apja idején négy évig védelmi miniszterként szolgált, Ford alatt pedig fehér házi stábfőnök volt. A terrortámadások révén az amerikai nemzetbiztonság felett örökös birodalmi parancsnokká lépett elő.

Cheney vezetésével az Egyesült Államok lépéseket tett afelé, hogy helyreállítsa a titkos hírszerzésben rejlő erőket, amelyek J. Edgar Hoover idején ötvenöt éven át virágoztak. Az elnök, az alelnök és az igazságügyi miniszter nyilvános beszédekben idézte meg a vörösrazzia szellemét. Szigorúan tit-

kos parancsaikban felélesztették azokat a megfigyelési technikákat, amelyeket az FBI a kommunizmus ellen viselt háborúban használt.

A terrortámadásokat követő nyolc hétben az FBI több mint ezerkétszáz embert tartóztatott le. A többségük külföldi volt és muszlim. Amennyire meg lehetett állapítani, nem volt köztük al-Kaida-tag. Egyeseket bántalmaztak és zaklattak „folytatólagos fogva tartásuk [alatt] a fogság szigorú körülményei között” – ahogyan az Igazságügyi Minisztérium főfelügyelőjének későbbi jelentése fogalmaz. Százakat börtönöztek be a „tartsd fogva, amíg nem tisztázódik” eljárás keretében, amelyre Ashcroft igazságügyi miniszter utasította az FBI-t. Az eljárásmodot nem foglalták írásba, és nem is vitatták. Muellernek senki sem szólt róla. Ashcroft egyik terrorizmusra szakosodott jogásza, tudatában lévén annak, hogy ártatlanokat börtönöztek be, a következőt írta: az FBI igazgatójának „tudomására kellene hozni, hogy a terepen nem végzik [jól] a munkát... mindnyájan baklövést követünk el, mert az iroda felelős különleges ügynökeinek nem mondták meg világosan, hogy tisztázniuk kell ezeket az embereket, vagy bizonyítékokat felmutatniuk ahhoz, hogy fogva tartsák őket, és határidőt kell szabni nekik, hogy ezt megtegyék.” Mueller hat hónappal később szerzett tudomást az eljárásról és a miatta felmerült problémákról.⁶⁵⁰

Ezenkívül Ashcroft a „fontos tanú” törvény (*Material Witness Statute*) alapján elrendelte legalább hetven ember meghatározatlan idejű fogva tartását, köztük körülbelül húsz amerikai állampolgárét. Ezt a szövetségi törvényt, amely egyesek elfogását szükség esetén lehetővé teszi, általában bevándorlási eljárásokban alkalmazzák. Harminc foglyot sohasem állítottak bíróság elé, négyet elítéltek terrorizmus támogatásának vádjával, kettőt pedig ellenséges hadviselőnek nyilvánítottak.

Beszédében az amerikai polgármesterek konferenciáján Ashcroft védelmébe vette az országos letartóztatási hullámot. Közölte a hallgatósággal, hogy az FBI felszólítást kapott a harcra „a gonoszság multinacionális hálózata” ellen. Világosan megfogalmazta a feltételezett terroristák lefogásával kapcsolatos álláspontot: „Robert Kennedy Igazságügyi Minisztériuma állítólag már azért is letartóztatott maffiózókat, ha a járdára köptek.” Az FBI a továbbiakban „ugyanilyen agresszív letartóztatási és fogva tartási eljárást alkalmaz az antiterrorista háborúban. Hadd figyelmeztessem a köztünk megbúvó terroristákat: ha lejár a vízumotok – akárcsak egy nappal is letartóztatunk benneteket. Ha megsértelek bármilyen helyi törvényt, rács mögé dugunk

titeket, és letartóztatásban maradtok, ameddig csak lehetséges. Minden rendelkezésünkre álló törvényt és jogszabályt alkalmazunk. Minden ügyészégi előnnyel élni fogunk. Használjuk minden fegyverünket”⁶⁵¹

Az igazságügyi miniszter a továbbiakban egyértelműen megnevezett néhány olyan jogkört, amelyet a belbiztonsági szervek és a hírszerző ügynökségek (tehát az FBI is) alkalmazhatnak a hazafias törvény értelmében. A szenátusban aznap elfogadott jogszabály lehetővé tette, hogy a személyes adatokba betekintsenek: többek között ellenőrizték az e-mail címeket, lehallgassák a mobiltelefonokat és a hangüzeneteket, valamint megszerezzék az internetről a hitelkártya- és bankszámlaszámokat. A törvény adta felhatalmazás birtokában az iroda kötelező idézéseket küldhetett ki és – bírói engedéllyel – házkutatásokat tarthatott.

A Fehér Ház számára azonban a hazafias törvény sem volt elég. Október 4-én Bush utasította a Nemzetbiztonsági Ügynökséget, hogy az FBI-jal együttműködve indítsa el a Csillagszél (*Stellar Wind*) fedőnevű titkos programot.

A program nagyon leleményes volt. Idővel Mueller úgy ítélte meg, hogy törvényellenes is.

Michael V. Hayden tábornok, a Nemzetbiztonsági Ügynökség igazgatója videoüzenetben közölte tisztjeivel: – Azzal őrizzük meg Amerika szabadságát, ha visszaadjuk az amerikaiak biztonságérzetét.⁶⁵²

Közvetlenül a szeptember 11-ei támadások után – közölte Hayden –, „megnyitotta az NSA csapját, és a jelentések, őszintén szólva, példátlan módon áramoltak az FBI-ba”. Ő és Maureen Baginski, az Elektronikus Hírszerző Szolgálat (*Signals Intelligence Service*) vezetője, nyers adatok áradatát zúdította rá az FBI-ra – neveket, telefonszámokat és e-mail címeket, az Amerikába beérkező és onnan kimenő kommunikációs adatok millióiból kibányászva, azzal a szándékkal, hogy az iroda a FISA-bíróság égisze alatt forró nyomon üldözhesen minden al-Kaidához köthető személyt az Egyesült Államokban.

Az akció legális, de nem ésszerű, mondta Hayden. – Rájöttünk, hogy túl sok adatot adunk át nekik túlságosan feldolgozatlan állapotban – aminek eredményeképpen 2001 őszének nagy részében FBI-ügynökök százai ezernyi hamis nyommal foglalkoztak. – A hírszerzés természetéből fakad, hogy sok tipp nem vezet sehová, de az embernek be kell tévednie néhány zsákutcába ahhoz, hogy kifizetődőnek bizonyuló tippet találjon.⁶⁵³

Az elnök és az alelnök azt várta el az FBI-tól, hogy titokban hajtsanak végre házkutatásokat, megkerülve a FISA-bíróság jogi és alkotmá-

nyos korlátozó rendelkezéseit. A *Csillagszél* az ezekre adott válasz volt. A NSA valószínűsíthető ok vagy házkutatási parancs nélkül szabadon lehallgathatott és megfigyelhetett amerikaiakat és külföldieket az Egyesült Államokban. Telefonbeszélgetések millióiból kinyert adatokat elemezhetett mind a hívó, mind a hívott felet illetően, betekinthezett az e-mailek tárgymegjelölésre szolgáló, neveket és internetcímekeket tartalmazó sorai-ba, majd a feldolgozott hírszerzési adatokat további intézkedésre megküldte az FBI-nak.

A *Csillagszél-program* a 21. századi technológia bevetésével élesztette fel a hidegháborús eljárásokat. Lehetővé tette az FBI számára, hogy együttműködjön az NSA-val, áthágva a törvényes határokat. Cheney a Fehér Házban töltött napjaitól kezdve jól tudta, hogy az NSA és az FBI ilyen módszerekkel élt egészen 1972-ig, amikor a Legfelsőbb Bíróság egyhangúlag törvénytelennek nyilvánította a bírói végzést nélkülöző lehallgatásokat.

A *Csillagszél* a Legfelsőbb Bíróság mellett is elfűjt egy kétes állásfoglalásnak köszönhetően, amelyet a hazafias törvény életbe lépése utáni héten küldtek meg a Fehér Háznak. Szerzője John Yoo, egy harmincnégy éves jogász volt az Igazságügyi Minisztérium Jogtanácsosi Hivatalából (*Justice Departments Office of Legal Counsel*). Yoo szerint az alkotmányos védelem a magántulajdonba való illetéktelen behatolás, a jogellenes házkutatás és lefoglalás ellen nem alkalmazható az Egyesült Államok területén végrehajtott hadműveletekre. Logikai okfejtése szerint a Nemzetbiztonsági Ügynökség katonai szerv, a kongresszus felhatalmazta Bush elnököt katonai erő alkalmazására, ennél fogva tehát rendelkezik azzal a hatalommal, hogy az NSA-t bárki ellen felhasználja bárhol az országban.

Az elnök „független a negyedik alkotmánykiegészítésben foglalt korlátozásoktól” – írta Yoo. Eszerint az FBI is szabad kezet kap.⁶⁵⁴

Mueller most két tűz közé került: egyfelől ott volt az elnöki utasítás, másfelől pedig az ország törvénye. Jól tudta, hogy oktan dolog lenne semmi-be venni a FISA-bíróság főbíráját, a lobbanékony természetű texasi Royce Lamberthet, aki ekkor már hét éve elnökölte a titkos megfigyelésekre feljogosító testületet. A bíró egyszer tönkretette az FBI egyik vezető kémelhárító ügynökének karrierjét, akiről azt hitte, hogy szándékosan csapta be. (– Azt üzentük ezzel az FBI-nak, hogy igazat kell mondaniuk – jelentette ki később a bíró. – Országunk történetét tanulmányozva úgy találtuk, hogy nem bízhatunk meg ezekben az emberekben.)

Mueller korábban már elnyerte Lamberth bizalmát: a bíró több száz nemzetbiztonsági célú megfigyelést hagyott jóvá hivatalos meghallgatás nélkül, csupán az igazgató személyes kérésére. Most az elnök arra utasította az FBI-t, hogy éljen vissza ezzel a bizalommal, hagyja figyelmen kívül a bíróságot, s ezáltal ne ismerje el az illetékességét. Mueller nagyon óvatosan, a *Csillagszél* titkos létezésének felfedése nélkül kitalálta annak a módját, hogy jelezze: a kért bírói végzések egy része az NSA által begyűjtött bizonyítékokon alapszik. A főbíró kijelentette: ő és utóda megegyezik Muellerrel, miszerint a megfigyeléseket „az FBI igazgatójának szóbeli tájékoztatása alapján” hagyják jóvá. A precedens nélkül, ingatag alapokon álló megegyezés csaknem két éven át volt érvényben.⁶⁵⁵

Az FBI háza táján egyre erősödtek a súrlódások, együtt egy új al Kaidatámadástól való félelemmel. Mueller megpróbálta elsimítani a terrorellhárító parancsnokok ellentéteit. Fenntartotta harmonikus kapcsolatának látszatát a CIA-val és Tenettel. – Az iroda információi rendszeres megosztásának gondolata olyasvalami, aminek J. Edgar Hoover valószínűleg ellenállt volna – vélekedett Mueller –, és valószínűleg forogna a sírjában, ha tudomást szerezne arról, hogy szeptember 11 -e óta milyen kiterjedt információcsere zajlik köztünk és a CIA között – tette hozzá.⁶⁵⁶

Az iroda munkakapcsolata a kormányzat többi ágával továbbra is a folytonos küzdelem terepe maradt. Az igazságügyi miniszter megdöbben, amikor az FBI képtelen volt annak az örült tudósnak a nyomára bukkanni, aki levélben antraxspórát küldözgetett televíziós hírszerkesztőségeknek, újságoknak és szenátoroknak. Az FBI négy éven át nem a valódi tettesre koncentrált. Szinte belefutott a hamis nyomokba, hálózatai összeomlottak, és számítógépeinek még mindig tizenkét klikkelésre volt szükségük a dokumentumok elmentéséhez.

Az FBI-nak nem voltak kapcsolódási pontjai az amerikai hírszerzés többi szereplőjéhez. A központ nem kapta meg az NSA-tól vagy a CIA-tól a szigorúan titkosnak minősített jelentéseket – márpedig csaknem mindent szigorúan titkosnak minősítettek. A friss hírszerzési adatokat nem tudták integrálni az FBI adatbázisaiba.

Az iroda vezetőire embertelen nyomás nehezedett. A kémelhárítási osztály vezetői legjobb esetben egy évig tartottak ki, mielőtt teljesen kiégtek. Mueller stábfőnökei valamivel tovább bírták, de információtechnológiai munkatársai még egy évig sem.

Amint a terrorellenes háború világméretűvé szélesedett, Muellernek veszélyes személyi ellentétekkel is szembe kellett néznie a hadszíntéren. Az FBI és terrorelhárító partnerei között dúló harc égő gyújtózsínorként futott végig a parancsnoki láncon a CIA titkos börtöneitől egészen a Fehér Házig.

Mueller 2001 novemberében és decemberében látta el megbízatásokkal több mint ezer hadba küldött ügynöke első kontingensét. Az információgyűjtést és a rabok kihallgatását szabta a feladatukul. Az FBI köbe vésett vallatási szabályokkal rendelkezett: semmi brutalitás, semmi erőszak, és semmi megfélemlítés.

Az FBI-ügynökök egy része afganisztáni katonai helyőrségeket keresett fel, mások a Guantanamói-öböl amerikai haditengerészeti támaszpontjára látogattak el, míg egy csapat a CIA-val együttműködésben titkos „kapd el vagy öld meg” misszióban vett részt feltételezett al-Kaida-tagok ellen. 2002. március 28-án sikerült is kézre keríteniük első értékes foglyukat: egy palesztint, aki az al-Kaidának dolgozott a pakisztáni Faiszalabadban. A rajtaütésre egy rejtkehelyen került sor, ahol nagyszámú szélsőséges gyűlt össze. A tűzharcban súlyosan megsebesült férfit kerekas hordágyhoz szíjazva a CIA „fekete helynek” nevezett titkos börtönébe szállították, melyet egy raktárból alakítottak ki az Udon Thani légitámaszponton Thaiföld legészakkeletibb részén, a laoszi határ közelében.

– A minap elkaptunk egy Abu Zubajda nevű fickót – közölte Bush elnök egy republikánus adománygyűjtő rendezvényen a Connecticut állambeli Greenwichben, április 9-én. – Az illető az egyik főemberük, aki arra szervezkedett és szőtt terveket, hogy halált és pusztulást hozzon az Egyesült Államokra. Többé már nem tervez és nem szervezkedik. Most ott van, ahol lennie kell.⁶⁵⁷ – A CIA ezt követő jelentéseire támaszkodva az elnök később az al-Kaida harmadik számú emberének és bin Laden hadműveleti főnökének nevezte a foglyot.

„NEMZETI KINCS”

Az Abu Zubajdát kihallgató első amerikaiak az FBI mintegy nyolc arabul beszélő ügynöke közül kerültek ki. Egyikük Steve Gaudin, a nairobi bombamerénylet veteránja volt, a másik pedig Ali Soufan, aki a *Cole*-robbantás ügyében folytatott nyomozást vezette Jemenben. A libanoni születésű, har-

mincéves Soufan mesterfokozatot szerzett nemzetközi kapcsolatokról a Villanova Egyetemen, és valamiféle szeszélyből lépett be az FBI-ba 1997-ben. Az amerikai terrorelhárítás zárt világában nagy hírnévre tett szert nyomozóként a tudása révén, és kihallgatóként a ravaszsága révén. Michael Dunleavy vezérőrnagy, a guantánamói flottatámaszpont katonai parancsnoka, ahol Soufan kihallgatásokat vezetett és vallomásokat szedett ki a foglyokból, „nemzeti kincsnek” nevezte őt.⁶⁵⁸

Soufan a „fekete helyen” őrzött sebesült fogolyhoz megnyerő modorral és alapos előzetes ismeretekkel közelített. – Megkérdeztem tőle a nevét – mondta el később tanúvallomásában. – Az álnevével válaszolt. Ezután megkérdeztem: „Mit szólna hozzá, ha Haninak szólítanám?” Ezt a becenevet anyja adta neki gyermekkorában. Megdöbbenve nézett rám, azt mondta oké, s ezután beszélgetni kezdtünk.⁶⁵⁹

A fogoly két nap alatt azonosította fényképről Khálid Sejk Mohamedet, az al-Kaida támadásainak kitervelőjét. Ez volt mindaddig az FBI legnagyobb áttörése az ügyben. – Azelőtt fogalmunk sem volt KDM szerepéről 9/11-ben, vagy fontosságáról az al-Kaida vezetési struktúrájában – mondta Soufan.

A „fekete helyen” szolgálatot teljesítő CIA-tiszt továbbította a jelentést a központnak. George Tenet CIA-igazgatónak nem volt ínyére, hogy az FBI vezeti a kihallgatást, ezért az ügy átvételére utasította a CIA thaiföldi terrorelhárító csapatát. – Felváltottak minket, és kemény kihallgatási módszereket vezettek be – mesélte Soufan. Először megfosztották a foglyot a ruháitól, és többször is előfordult, hogy negyvennyolc órán át nem hagyták aludni; erre „Abu Zubajda bezárkózott, és nem vallott”. Majd ismét az FBI vette kézbe az ügyet. A fogoly felfedte, hogy logisztikai támogatást biztosított az al-Kaidának, és megszervezte a tagok utazásait, majd olyan információval szolgált, amely május 8-án elvezetett Jose Padilla, egy chicagói utcai bandatag őrizetbe vételéhez, aki korábban a börtönben áttért az iszlámra, kapcsolatba került az al-Kaidával Pakisztánban és Afganisztánban, és örökké arról ábrándozott, hogy radioaktív „piszkos bombát” robbant Washingtonban.

A CIA minden alap nélkül a saját érdemének tekintette Abu Zubajda le tartóztatását, és ismét magához ragadta a kihallgatás vezetését. A CIA-tisztek zajkeltéssel gyötörték a rabot, hűtőkamrába zárták, majd koporsóba fektették, és megrendezték a temetését. Soufan és Gaudin tiltakozott. A CIA-tisztek közölték velük, hogy a technikákat az amerikai kormányzat legmagasabb szintjein hagyták jóvá.

Soufan azt válaszolta: kapcsolatba lép az FBI-központtal, és jelenti, hogy „kínzással határos” dolgok szemtanúja, és nem hajlandó részt venni bennük. Erre május vége felé Pasquale D’Amuro, az iroda terrorelhárító részlegének igazgatója mindkét ügynököt visszahívta Thaiföldről, viszont legalább két hónapig nem vetette fel a problémát Muellernek. Az igazgató csak az után értesült róla, hogy a vallatók átlépték azt a bizonyos határvonalat.

Augusztus 1-jén az Igazságügyi Minisztérium Jogtanácsosi Hivatala jóváhagyta a CIA folyamodványát, hogy Abu Zubajdát vízbefojtásos vallatásnak* vessék alá. A kínzással felérő technika arra szolgált, hogy az azonnali fulladásos halál fenyegetésével próbáljanak meg vallomást kicsikarni a fogolyból. Ugyanazon a napon az időközben Ashcroft igazságügyi miniszter helyettesévé előlépett John Yoo közölte a Fehér Elázzal, hogy a kínzást tilalmazó törvények nem vonatkoznak az amerikai vallatókra. Az elnök, az alelnök, a védelmi miniszter és a Központi Hírszerzés igazgatója egyetértett ezzel.

Az FBI azonban nem értett egyet. – Ezt mi nem csináljuk – mondta D’Amuro Muellernek néhány héttel később.⁶⁶⁰ D’Amuro felügyelte a kelet-afrikai bombamerényletek nyomozását és vádemelési eljárásait. Tudta, hogy a terroristák megnyilatkoznak az FBI-nak. Azt is tudta azonban, hogy a foglyok bármit hajlandók bevallani, csak hogy leállítsák a kínzást, s hogy a kitalációik az FBI-t fantomok kergetésére kárhoztatják. Meggyőződése volt, hogy a titkos kínzások előbb-utóbb, valamilyen úton-módon nyilvánosságra kerülnek, az FBI-ügynökök pedig kénytelenek lesznek tanúskodni a bíróságon. Hitelességüket és a terroristák ellen benyújtott bűnvádi kereseteiket lerombolja, ha részt vesznek a kínzásokban, vagy elnézik őket. Azt szeretne volna, ha azt mondhatná: az FBI keze tiszta.

Mindketten megértették; egy napon nekik kell majd kihallgatással szembenézniük a televízió kamerái előtt a kongresszus üléstermében vagy egy bíróságon, eskü alatt.

Mueller ismét a jogállamiság és a titkosság követelményei között őrlődött. Elviekben egyetértett D’Amuróval, de egyúttal csendben is maradt. Semmit

* A spanyol inkvizíció által kitalált és előszeretettel alkalmazott, vízbefojtást szimuláló kínvallatási eljárás során a foglyot deszkalapra kötözik úgy, hogy a feje lógjon, az arcára kendőt tesznek, és vizet csorgatnak rá. Amikor lélegezni próbál, a víz az orrába megy. A belélegzett víz és a nedvességgel átitatott anyag a fulladás érzetét kelti benne.

sem foglalt írásba. A vita arról, hogy az FBI szemet hunyhat-e a kínzások felett, tovább folytatódott.

Augusztusban a CIA nyolcvanhárom alkalommal vallatta Abu Zubajdát a vízbefojtásos módszerrel, és nem hagyta aludni egy héten át vagy még tovább. Nem ért el vele semmit. Annak nagy része, amit a CIA a „fekete helyről” jelentett a központnak, nem bizonyult igaznak. A fogoly nem volt bin Laden hadműveleti főnöke. Nem volt terrorista agytröszt. Mindent elmondott az FBI-nak, amit tudott. A CIA-nak pedig olyan dolgokat mondott el, amit nem tudott.

– Azért mondott mindenféle dolgokat, hogy leállítsa őket? És ezek a dolgok valójában nem voltak igazak, így van? – kérdezték tőle öt évvel később Guantánamón az egyik tárgyaláson.

– Igen – felelte. – Azt mondták nekem: „Sajnáljuk, rájöttünk, hogy maga nem a hármas számú, nem partner, sőt még csak nem is harcos.”⁶⁶¹

A kínzások folytatódtak Afganisztánban és Kubában, az FBI-ügynökök pedig ott is szemtanúi voltak a történeteknek.

Szeptember közepén Soufan beszélt egy Ramzi Binalsib nevű al-kaidás fogollyal, aki meztelenül a földhöz láncolva feküdt a CIA titkos börtönében a Kabul melletti Bagran légi támaszponton. Beszámolója szerint éppen „értékes használható információhoz” jutott volna tőle, de negyvenöt perc múlva a CIA-tisztek utasították, hogy hagyja abba a beszélgetést. Szeptember 17-én a foglyot egy másik titkos börtönbe szállították Marokkóba, majd onnan Lengyelországba; a durva kényszer hatására merénylettervekről vallott, amelyek során repülőgépek csapódnának be a londoni Heathrow reptülötérre és a Canary Wharfba*. Az orvosok skizofréniát állapítottak meg nála.

Soufant ezután Guantánamóra helyezték át a több mint négyszáz FBI-ügynök egyikeként, akik a következő két évben ott teljesítettek szolgálatot. Közülük minden második a foglyok kínzásáról számolt be.

A rabok között, akiket Soufan kikérdezett, volt egy Mohamed al-Katani nevű al-Kaida-tag, akit pakisztáni katonák fogtak el, amikor Afganisztánból próbált menekülni. Ujjlenyomata alapján az FBI a huszadik géprablóként azonosította; ő volt az egyetlen, aki nem jutott fel a számára kijelölt repülőre. Mivel nem beszélt angolul, és nem tudott felmutatni jegyet a visszaútra, ami-

* A Canary Wharf a régi dokkok helyén kiépült új üzleti és pénzügyi negyed toronyházakkal

kor az Egyesült Államokba érkezett, az orlandói reptéren a bevándorlási és a vámhivatal ügynökei letartóztatták, lefényképezték, ujjlenyomatot vettek tőle, és Dubaiba deportálták, röviddel a terrortámadások előtt.

Soufan egy hónapon át igyekezett szóra bírni al-Katanit Guantánamón, ahol egy haditengerészeti briggen tartották fogva, jéghideg cellában, egész éjszaka égő villanykörték fényénél. Ám hallgatását még ő sem tudta megtörni.

Októberben a hadsereg tisztjei „részt követeltek al-Kataniból”, és „közölték az FBI-jal, hogy álljon félre”. Huszonnégy órás váltásokban vallatták, megkorbácsolták, kutyaként kellett ugrándoznia, csaholnia és ugatnia előttük, meztelenül parádéztatták, a hipotermiás állapotig lehűtötték a testét, nyaktól felfelé szigetelőszalagot tekertek a fejére, vicsorgó kutyákkal rémítették, és arra kényszerítették, hogy bálvány előtt imádkozzon.

2002. október 22-én a Guantánamóra vezényelt FBI-ügynökök folytatólagosan vezetett aktát nyitottak „Háborús bűnök” címmel.

Novemberben egy Kubából érkező e-mail járt kézről kézre a Terrorellhárító Osztály vezetői között, figyelmeztetve a főnököket arra, amit az ügynökök láttak és hallottak. „Azokat, akik ezeket a technikákat alkalmazzák, vád alá helyezhetik, bíróság elé állíthatják, és valószínűleg elítélik – tájékoztatta kollégáit Spike Bowman, az FBI nemzetbiztonsági jogi részlegének vezetője. – Amit a katonák csinálnak, arra nekünk nincs ráhatásunk. De kellő távolságot kell tartanunk tőle, és a lehető legtöbb információt kell eljuttatnunk... Muellernek a lehető leghamarabb.”⁶⁶²

Az információt azonban senki sem juttatta el Muellernek.

A Guantánamón állomásozó FBI-ügynökök továbbra is állandóan jelentették, hogy mit művelnek a kollégáik. Jelentéseik lényege az FBI jogászeitól eljutott egészen az Igazságügyi Minisztérium legfelső szintjéig. Legközelebbi munkatársai azonban megóvták Muellert az egyre ádázabb csatározástól – Ashcroft stábfőnökének szavaival élve az igazságügy, a CIA, a Pentagon és a Fehér Ház között „folyamatban lévő, régóta fennálló lövészárkok-háborútól”. A vallatás, a hírszerzés, a kínzás és a törvényesség feletti heves vita több mint egy éven át tartott.⁶⁶³

Ali Soufan a maga módján oldotta meg a problémát. 2005-ben otthagya az FBI-t – ritkán fordult elő az amerikai kormányzat történetében, hogy valaki a lelkiismeretére hallgatva mondott le egy becsületbeli ügyben.

„SENKI SEM VOLT JOBBAN MEGDÖBBENVE”

Miközben a kihallgatások ügyében zajló küzdelem egyre inkább elmérgesedett, Mueller egy másik, a joguralomról és az FBI szerepéről folyó éles vitába is belekeveredett. Cheney alelnök katonaságot akart vezényelni a lackawannai muszlim enklávéba, New York állam isten háta mögött, a kanadai határ közelében fekvő kisvárosába. A katonák hat feltételezett al-Kaida-támogató elfogását tervezték, akiket azután ellenséges hadviselőknek nyilvánítva mindörökre el lehetett volna tüntetni Guantánamón. A gyanúsítottak mindannyian amerikai állampolgárok voltak.

A hatóságok attól tartottak, hogy a lackawannai gyanúsítottak ketyegő időzített bombák, titkos al-Kaida-ügynökök alvó sejtjének tagjai Amerikában. Mindegyikük családja Jemenből származott. Mindannyian jártak Afganisztánban. Mueller azonban meggyőzte a Fehér Házat: engedélyezze, hogy az FBI gyűjtse be őket, és ne vezényeljenek oda katonaságot.

A terroristák felkutatása ekkorra már egyesítette az FBI, a CIA és a Nemzetbiztonsági Ügynökség erőit. Együttműködésük egy robbanás felvillanó fényében alakult ki 2002. november 3-án Jemen valamelyik távoli országútján, amikor egy Hellfire rakétával felszerelt Predator típusú drón* megsemmisített egy kisteherautót, platóján többek között két körözött terroristával. Az egyikük al-Kaida-tag volt, és részt vett a *Cole* romboló elleni merényletben; nyomára Soufan nyomozása, az NSA adatgyűjtése és a CIA figyelőszolgálatára révén sikerült rábukkanni. Másikuk, Kamal Dervis, korábban Lackawannában élt, és a később letartóztatott gyanúsítottakhoz csapódva azt tanácsolta nekik, hogy menjenek Afganisztánba. A titkos vádirat alapján megmásíthatatlan ítélet mondatott ki rá: ő lett az első amerikai, akit amerikaiak vettek célba és öltek meg a terrorellenes háborúban.

2003. január 28-án Bush elnök, amikor az Irak elleni hadviselés eskalációja mellett tett hitet a kongresszus előtt elmondott országértékelő beszédében, a Lackawannán őrizetbe vett hat embert al-Kaida-sejtnek nevezte. Az FBI azonban később arra az eredményre jutott, hogy ez nem volt igaz. Sosem került elő bizonyíték arra, hogy támadást terveztek volna bármilyen célpont ellen. Nem voltak alvó ügynökök, csak könnyen befolyásolható fiatal emberek, akik a tárgyaláson készségesen együttműködtek a kormánnyal.

* Pilóta nélküli robotrepülőgép.

Viszonylag enyhe büntetést, hét évet kaptak. Hárman beléptek a szövetségi tanúvédelmi programba, és az Egyesült Államok nevében tanúskodtak a guantánamói perekben.

Az eset heves vitát váltott ki az FBI-központban, amely az után is folytatódott, hogy a gyanúsítottak bűnösnek vallották magukat. Ha az iroda valóban hírszerző szolgálatként gondolkodik, együttműködhetett volna a lackawannai gyanúsítottak egyikével-másikával, ügyesen beépítve őket az al-Kaidába Afganisztánban. Be kellett volna szerveznie, ahelyett hogy letartóztatja őket?

Az efféle kérdéseket Muellernek nem állt módjában megoldani. Az iroda még mindig nem volt alkalmas arra, hogy a hírszerzést a nemzetbiztonságért folyó küzdelem fegyvereként használja. Energiáit felemésztette, hogy a napok, az órák és a percek történéseire reagáljon. Nem tudott a horizont mögé tekinteni. Mueller és helyettesei nemigen láttak túl az íróasztaluk peremén. Mueller megpróbálta ugyan megkettőzni az FBI terrorelhárító ügynökeinek és hírszerzési elemzőinek számát, de a gépezet elviselhetetlen tehetetlenségi erővel működött.

Mire az Egyesült Államok 2003. március 19-én hadba lépett Irak ellen, Muellert és Larry Medfordot – az FBI terrorelhárítási igazgatóját, a harmadik embert, aki tizennégy hónap leforgása alatt betöltötte ezt a posztot – a Közel-Keletről naponta özönlő, terrorfenyegetésekről szóló jelentések százai bombázták. Eközben az FBI vezetőit érzékeny ponton érte váratlan támadás: problémák adódtak Mueller gondosan kiművelt egyezségei körül, amelyeket az FBI szerepéről kötött a titkos *Csillagszél*-programban. A Fehér Ház nemrég utasította az irodát, hogy mérje fel, mekkora fenyegetést jelentenek az országra az Egyesült Államokban élő irakiak tízezrei. A kongresszusi 9/11-es Bizottság ez idő tájt készülődött első nyilvános meghallgatásaira, és bizonyosnak látszott, hogy az igazgatót felszólítják: számoljon be az FBI régebbi és jelenlegi kudarcairól. A szüntelenül csengő telefonok, a következő támadás megakadályozásával kapcsolatos elvárások és az elnök által diktált harci szellem súlya alatt egyes ügynökök összeroppantak. Április 29-én, miután hajnali fél 5-kor telefon riasztotta fel álmából, a Terrorelhárítási Osztály iraki szekciójának vezetője föbe lőtte magát.

Május 1-jén Bush elnök bejelentette: a fontosabb iraki hadműveletek végét érték, Amerika teljesítette küldetését, Mueller pedig arra gondolt, talán most lesz egy perc ideje, hogy levegőt vegyen és gondolkodjon. Eldöntötte, hogy – a saját szavaival élve –, „hírszerző ügynökséggé alakítja át az irodát”.

Az FBI-on belül lényegében a semmiből hozta létre a Hírszerző Hivatalt (*Office of Intelligence*), és igazgatójául a Nemzetbiztonsági Ügynökség elektronikus hírszerző részlegének főnökét kérte fel. A hölgy a legtekintélyesebb és legbefolyásosabb nő volt az egész amerikai hírszerző közösségben, az FBI-ban azonban még jóformán senki sem hallott róla.

Maureen Baginski, az NSA hivatásos tisztje az orosz ügyek elemzőjeként kezdte karrierjét, s onnan emelkedett parancsnoki pozícióba. A századforduló táján, amikor az NSA képtelennek bizonyult arra, hogy lépést tartson az interneten futó kódolt információk özönével, és az ügynökség szuper számítógépei akadozni kezdtek, majd összeomlottak, Hayden tábornok megbízta, hogy vágjon rendet a zűrzavarban. A SIGINT-igazgatóság, amelyet vezetett, a legnagyobb önálló egység volt az Egyesült Államok kémkedési *establishmentjében*; költségvetése vetekedett az FBI négymilliárdjával, és az FBI csaknem tizenegyezer fős ügynöki állományánál több alkalmazottal dolgozott. Emellett kezdettől fogva irányította a *Csillagszél*-programot.

Mueller az asszonyt tette meg jobbkezének, aki ezután mellette foglalt helyet minden fontos értekezleten. A sajátja közelében jelölt ki számára irodát, és sürgette, hogy mihamarabb lásson munkához. Kezdetben azonban Baginskinak nem voltak emberei és nem volt pénze; egy évbe is beletelt, amíg maga köré gyűjtött egy nagyobb tengerészgyalogos-szakaszra elegendő, ötvenfős csapatot. Közben nagyon kevés támogatást kapott a terepről. Megüzente a felelős különleges ügynököknek szerte Amerikában: szíveskedjenek tudomásul venni, hogy mostantól egy 21. századi titkosszolgálat tagjai. Minden területi irodának feladatul szabta, hogy működtessen hírszerző csoportot, és jelentsen a központnak a veszélyekről, amelyekkel szembesül. Utasításait az érintettek erős kétkedéssel fogadták.

Baginski, akit az FBI férfitársadalma rövidesen csak mint „víziós hölgyet” emlegetett, jelentette Muellernek, hogy az átalakítás éveket vesz majd igénybe: ez maratoni táv, nem pedig a sprinterek vagy hamar kifulladásra rövidtáv-futó versenye.

Mueller lépéseket tett arra, hogy teljes hatáskörrel rendelkező FBI területi irodát állítson fel Bagdadban. A háború előtt utasítást írt alá az FBI titkosszolgálati missziójának megalapozásáról Irakban, azzal a céllal, hogy elfogják az ellenség vezetőit, titkos dokumentumokat szerezzenek meg, és felderítsék az Egyesült Államokat fenyegető lehetséges veszélyforrásokat. Az eredeti terv szerint egyszerre hetven ügynököt küldtek volna Irakba,

de végül ezeröttszáz FBI-ügynök, elemző és a tárgyi bizonyítékokat feldolgozó technikus dolgozott az országban.

Kezdetben az élet kellemes volt Bagdadban. A város májusban és júniusban biztonságosnak számított. Az amerikai harcálláspontokon iraki hírszerzési akták ezrei tornyosultak. Az iroda háromhavonta egymást váltó felelős különleges ügynökeinek rangja a háromcsillagos tábornokokénak felelt meg. Az FBI-irodát a Szaddám Husszein egykori elnöki palotájának uszodája mellett, a fürdőházban rendezték be az amerikai fegyveres erők ellenőrizte zöld zónában.

A helyzet azonban heteken belül rosszra fordult. A parancs értelmében az FBI-nak az ország törvényes rendjének helyreállításában együtt kellett működnie az iraki ideiglenes belügyminiszterrel. A miniszter, Bemard Kerik, az iroda régi barátja a 9/11-es terrortámadások idején New York rendőrfőnöke volt. A pénz nem jelentett akadályt számára. Frissen nyomott százdollárosok lefóliázott kötegei álltak rendelkezésére az informátorhálózatoktól kezdve a számítógépes rendszerekig mindenre.

Kerik azonban kilencven nappal később, 2003. szeptember 2-án hazautazott Bagdadból, befejezetlenül maradt missziót és a raktárakban ötven-ezer Glock pisztolyt hagyva maga után; Bush őt nevezte ki a Belbiztonsági Minisztérium (*Department of Homeland Security*) új vezetőjévé. A jelölést azonban kisiklatta az FBI-vizsgálat, amely végül csalás vádjával Kerik perbe fogásához és bebörtönzéséhez vezetett.

Az iraki rendőrség tagjainak kiképzése az FBI feladata volt, de a tréninget minduntalan félbeszakították az azonnal megoldandó vészhelyzetek. Autókba rejtett pokolgépek robbantak mindenütt. Az FBI-nak át kellett fésülnie a bagdadi Vöröskereszt, a jordán nagykövetség és az ENSZ-székház romjait. Az amerikai hadseregnek mind többször kellett felkérnie az irodát, hogy gyűjtsön bizonyítékokat az egyre szaporodó tetthelyekről öngyilkos merényletek, út menti pokolgépek és katonai ellenőrzőpontok, rendőrőrsök elleni orvlövész-támadások ügyében, ahogyan a megszállt város kezdett kicsúszni az ellenőrzése alól.

Néhány nappal Kerik távozása után az FBI ügynökei kapták meg a feladatot, hogy hallgassák ki a Bagdad legnagyobb börtönében, Abu Ghraibban fogva tartott rabokat. 2003 utolsó három hónapjában több ezer ujjlenyomatot vettek, és százsámra bonyolították le a kihallgatásokat; főleg azokra a foglyokra voltak kíváncsiak, akik iraki hírszerzőtisztként szolgáltak, vagy

jártak az Egyesült Államokban. Az ügynököknek azonban nem volt kedvük az Abn Ghraib-börtön kaotikus főépületében dolgozni, inkább sátrakban vagy lakókocsikban találkoztak a fogva tartottakkal. Nem dolgoztak éjszaka sem, amikor a lázadók tűz alatt tartották a komplexumot. Így hát csak 2003 novemberében-decemberében hallottak először a börtönben előforduló kínzásokról és halálesetekről, és csak 2004. január 21-én szereztek első kézből értesüléseket a hadsereg egyik századosától a kínzásokról és az ütlegetésekről készült videókról. Edward Lueckenhoff, egy Bagdadban szolgáló vezető beosztású FBI-ügynök továbbította a híreket a központnak. Ez volt az első alkalom, hogy Washingtonban egyáltalán hallottak azokról a bizonyítékokról, amelyek több mint három hónappal később napvilágra kerültek, és világszerte beszennyezték az Egyesült Államok hírnevét és becsületét.

Mueller három vezető terrorelhárító munkatársa is mérlegelte a jelentéseket, és végül úgy döntöttek, hogy inkább nem lépnek semmit. Az ügy kívül esett a hatáskörükön és a fizetési besorolásukon. Nem akarták tönkretenni az FBI kapcsolatait a hadsereggel és a CIA-val Irakban. Valami ennél fontosabb volt készülöben; most ígérkezett először sikeresnek az FBI próbálkozása az „első számú nagy értékű fogoly” szóra bírására.

2004. február 7-én, röviddel este 7 után Szaddám Husszein és George Piro első ízben ült le egymással szemben az amerikai hadsereg fényesen kivilágított börtöne, a Camp Cropper szögesdrót kerítéssel körülvett falai között a bagdadi nemzetközi repülőtér peremén. Összesen huszonöt alkalommal találkoztak.

Piro öt évvel korábban kezdte pályafutását az FBI-ban: az al-Kaida után nyomozott az arizonai Phoenixben. Mint az iroda tizenkét született arab ügynökének egyike ekkor második szolgálati idejét töltötte Bagdadban. Bejrutban született és nőtt fel, s jellegzetesen dallamos libanoni akcentussal beszélt, amelyet Szaddám felettébb kedvelt. Rövidesen keresztnéven szólították egymást.

Piro nagyjából akkor született, amikor Szaddám először jutott hatalomra Irakban. Harmincnégy éves volt, magas, vékony testalkatú, élénken csillogó szemű férfi. Korábban a kaliforniai Turlockban szolgált rendőrtisztként; a San Franciscótól százhatvan kilométerre, keletre fekvő város évtizedek óta adott otthont egy Közel-Keletről bevándorolt asszír keresztény közösségnek. Szülei 1982-ben, tizenkét éves korában költöztek Turlockba, a Bejrutban dúló háború elől menekülve.

Piro hat héten át készült Szaddám kikérdezésére. A kihallgatásokról készült jelentéseinek tanúsága szerint a bizalmi viszony, amelyet a fogollyal kiépített, és szigorúan célratörő kérdései a Fehér Házat megdöbbentő bizonyságokat tártak fel. Szaddám többek között elmondta, hogy az 1991-es első amerikai támadás óta mindössze kétszer használta a telefont, és ritkán aludt kétszer egymás után ugyanabban az ágyban. Oszama bin Ladenről megvetéssel nyilatkozott, szunnita muszlim fanatikusnak mondta. Most pedig készen állt, hogy meghaljon fogva tartói kezétől.

A kihallgatások hat napja alatt Piro újra meg újra az állítólagos iraki vegyi és biológiai fegyverarzenálról faggatta Szaddámot, amelyet Bush elnök az amerikai invázió indokaként jelölt meg.

Hol vannak a tömegpusztító fegyverek?, kérdezte. Léteznek-e egyáltalán? Nem, nincsenek, válaszolta Szaddám. Ez az egész egy régi blöff, hogy megfékezzék az irániak, az izraeliek és az amerikaiak támadókedvét.

– Megsemmisítettük őket. Mondtuk már nektek – közölte Píróval 2004. február 13-án. – Istenemre, ha lettek volna ilyen fegyvereim, használnom őket az Egyesült Államok elleni harcban.

Igazat mondott.

Az FBI – nem első ízben – olyan bizonyítékkal állt elő, amelyek elnökök pozícióját ásták alá. „Senki sem volt jobban megdöbbenve és dühösebb én-nálam – írta Bush a memoárjában. – Émelyítő érzés fogott el, valahányszor csak rágondoltam. És még ma is így van.”

„HA EZT NEM TESSZÜK MEG, EMBEREK PUSZTULNAK EL”

A Pearl Harbort érő japán támadás másnapján Roosevelt elnök az Egyesült Államokba beérkező és onnan kimenő mindennemű telekommunikációs forgalom ellenőrzésére hatalmazta fel J. Edgar Hoovert. 9/11 után három héttel Bush elnök csaknem ugyanilyen széles jogkörrel ruházta fel Róbert Muellert.

Az elnöki utasítás óta eltelt huszonkilenc hónapban az FBI a Nemzetbiztonsági Ügynökség égisze alatt telefonhívások és internetcímek ezreit nyomozta le az Egyesült Államokban. Mint Mueller mondta, az iroda „naponta [vizsgált ki] a világ minden részéből érkező e-mail-fenyegetéseket, amelyek azt állították, hogy itt vagy ott terrorcselekményre lehet számítani az Egyesült Államokban.”⁶⁶⁴

– Az a feladatunk, hogy semlegesítsük azokat az al-Kaida-aktivistákat, akik már beléptek az USA-ba, és berendezkedtek az amerikai társadalomban, a legkomolyabb hírszerzési és rendvédelmi kihívásaink közé tartozik – jelentette ki Mueller a szenátus hírszerzési különbizottságának (*Senate Select Committee on Intelligence*) zárt ülésén 2004. február 24-én.⁶⁶⁵ Az igazgató most ugyanilyen félelmetes feladattal állt szemben: dacolnia kellett az Egyesült Államok elnökével és alelnökével, szembe kellett szállnia velük a titkosság és a demokrácia között zajló erőpróbaiban, és a törvény nevében ellen kellett szegülnie nekik.

A *Csillagszél* jegyében legalább három különböző globális megfigyelési program kutatta és elemezte az elektronikus étert adatok után. Legalább kettő megsértette a magántulajdonba való illetéktelen behatolás és jogellenes

lefoglalás alkotmányos tilalmát. Mueller nem talált arra bizonyítékot, hogy a megfigyelések egyetlen életet megmentettek, egyetlen küszöbön álló támadást megakadályoztak, vagy akár egyetlen al-Kaida-tagot felfedtek volna az Egyesült Államokban.

A *Csillagszél*-program folytatásához negyvenöt naponként megújuló felhatalmazásra volt szükség Bush elnök és Ashcroft igazságügyi miniszter aláírásával. Az aláíróknak a CIA folytatólágos megfigyeléseket igazoló (a hírszerzőtiszték által csak „borzasztó memóknak” titulált) jelentései alapján kellett döntést hozniuk. Habár a tényeket nagyon kevesen ismerték, számuk folyamatosan nőtt. Néhány FISA-bíró és igazságügyi minisztériumi jogász úgy vélte, hogy a programok alkotmányellenesek, és jogosítványukat ellenőrzés alatt kell tartani. Erről sikerült meggyőzniük James Comey-t, az Igazságügyi Minisztérium újonnan kinevezett második emberét, aki hamarosan Róbert Muellert is megnyerte hívének.

Március 4-én Mueller és Comey egyetértett abban, hogy az FBI nem folytathatja az eddigi gyakorlatnak megfelelően a megfigyelési programokat. A kutatások érvényét és jellegét úgy kell megváltoztatni, hogy összhangban legyenek az állampolgári jogok védelmével. Véleményük szerint Ashcroft igazságügyi miniszter a korábbi formájában nem engedélyezheti tovább a *Csillagszél*-programot. Comey aznap egy jó órán át tartó vitában ki is fejtette álláspontját a főnöke előtt az Igazságügyi Minisztériumban, Ashcroft pedig egyetértett vele. Comey, egy ír rendőrfőnök unokája, meggyőző érvelő volt. Az FBI egyik sikeres ügyészeként és manhattani állam ügyészi minőségében hozzáértéssel és energikusan dolgozott terrorizmussal kapcsolatos ügyekben az al-Kaida merényletei után két éven keresztül. A beléje vetett bizalom aznap megmutatta, hogy az amerikai nemzetbiztonság félelmetes ereje nemcsak a törvényi alapokon, de legalább annyira a személyes kapcsolatokon is nyugszik.

Aznap éjszaka, mindössze néhány órával az után, hogy Comey megnyerte az ügynek, Ashcroftot kínzó hányinger fogta el, és fájdalom gyötörte. Az orvosok epekő okozta hasnyálmirigy-gyulladást állapítottak meg nála, amely akár végzetes is lehetett. Nyomban benyugtatózták és előkészítették az operációra. Ashcroft munkaképtelensége miatt Comey lett az Egyesült Államok ügyvezető igazságügyi minisztere s ezáltal a közrend legfőbb őre.

A *Csillagszél* következő engedélyeztetése március 11-én volt esedékes. Hét napon át tartó huzavonára lehetett hát számítani a biztonság és a szabadság

ügye körül. – Azon a héten Mueller nagy segítség volt számomra – jelentette ki Comey.

Március 9-én délben az FBI igazgatója a Fehér Házban találkozott Cheney alelnökkel. Andrew Cardnak, az elnök stábfőnökének irodájában néztek farkasszemet egymással az asztal két oldalán. Cheney hajthatatlan maradt, mondván: senkinek sincs joga vitatni az elnök hatalmi jogosítványait. Az elnök parancsára a kémkedésnek folytatódna kell, akár jóváhagyja az Igazságügyi Minisztérium, akár nem.

– Ezzel problémám lehet – válaszolta Mueller. A megbeszélésről készített feljegyzései szerint közölte az alelnökkel: – Az FBI-nak felül kell vizsgálnia további részvételének jogszerűségét a programban.⁶⁶⁶

Március 10-én Bush elnök utasította Cardot és Alberto Gonzales fehér házi jogtanácsost, hogy menjenek el a Fehér Háztól mindössze másfél kilométerre fekvő George Washington Egyetemi Kórház intenzív osztályára, és szerezzék meg Ashcroft aláírását, Ashcroft kórtermét az FBI biztonsági őrői vigyázták. Csak az előző nap került ki a műtőből. Nem volt arra alkalmas állapotban, hogy látogatókat fogadjon, de arra még kevésbé, hogy titkos elnöki rendelethez írjon alá. Az elnök este 6 óra 45 perckor személyesen telefonált a kórházba, és követelte, hogy beszélhessen Ashcrofttal. A felesége vette fel a telefont.

Az elnök közölte az asszonnyal, hogy nemzetbiztonsági ügyről van szó, de a nő nem adta át a telefont a férjének. Az FBI-ügynököknek volt anynyi lélekjelenlétük, hogy riasztották Ashcroft stábfőnökét: az elnök emberei úton vannak a kórház felé. A stábfőnök szólt Comey-nek, az ügyvezető igazságügyi miniszter pedig felhívta Muellert, és megkérte, hogy találkozzanak a kórházban, és legyenek jelen a konfrontációnál.

Hanyatt-homlok a kórház intenzív osztályára siettek. Comey ért oda elsőnek. Bement az elsötétített kórterembe, és látta, hogy Ashcroft nagyon sápadt. „Azonnal beszélni kezdtem hozzá... és megpróbáltam felmérni, képes-e összpontosítani arra, ami körülötte történik. És nem volt világos számomra, hogy képes-e rá. Meglehetősen rossz bőrben volt.” Comey kilépett a folyosóra, és újra hívta Muellert. Az igazgató azt válaszolta, hogy pár percen belül odaér. Beszélni akart az ügynökeivel. Utasította őket: legyen gondjuk rá, hogy az elnök emberei ne dobják ki az ügyvezető igazságügyi minisztert a kórteremből.

Az FBI-ügynökök feljegyzései szerint Card és Gonzales este 7 óra 35 perckor lépett be a kórterembe. Gonzales ott állt a betegágy fejénél: egy boríté-

kot tartott a kezében, benne az elnöki felhatalmazással. Közölte Ashcrofttal, hogy szüksége van az aláírására.

Ashcroft felemelte fejét a párnáról, és megtagadta az aláírást. „Nagyon határozott hangon” közölte: a program illegális. Érvelése „gazdag volt mind tényyszerűségében, mind a lényegét illetően – ami megdöbbenett” – mondta Comey. Végül Ashcroft letette a fejét a párnára, és így szólt: – Különben sem számít, mert nem én vagyok az igazságügyi miniszter. Ő az igazságügyi miniszter – és rámutatott Comey-re.

Mueller az elnök küldönceinek útjában állt, amint peckesen, üres kézzel kivonultak. Ha lett volna kardjuk, most kirepül a hüvelyéből.

Március 11-én reggel az elnök egymaga írta alá a felhatalmazást a Fehér Házban. Ezzel az aktussal egyértelműen kinyilvánította, hogy főparancsnoki hatalma felülírja az ország minden más törvényét. Délben Mueller találkozott Card fehér házi stábfőnökkel. Feljegyzései szerint közölte vele, hogy „a FH megpróbálja megkerülni” a törvényt.

2004. március 12-én hajnali fél 2-kor Mueller megfogalmazta lemondólevel-tervezetét. „A program törvényességének igazságügy-miniszteri tisztázása hiányában rákényszerülök, hogy az FBI-t kivonjam a programból, egyúttal az IM további jogi útmutatásának hiányában kénytelen leszek lemondani az FBI igazgatói tisztségéről.”

Hét órával később Mueller a Fehér Házba ment az elnök szokásos reggeli tájékoztatójára. Mozgalmas éjszaka állt a hátuk mögött. Madridban az al-Kaida ösztönzésére az Iszlám Dzsihád tagjai tíz bombát robbantottak négy elővárosi vonaton. A detonációk 191 halálos és 1800 sebesült áldozatot követeltek. Ez volt a súlyosabb terrortámadás Európában azóta, hogy a Pan Am 103-as járatán pokolgép robbant Lockerbie felett. Az FBI az Egyesült Államokba vezető szálakat kereste.

A megbeszélés után az elnök egyedül maradt Muellerrel az Ovális irodában. Bushnak rá kellett ébrednie, hogy az FBI igazgatója, valamint az igazságügyi miniszter és helyettese fellázadt ellene. Mueller szemtől szemben közölte az elnökkel: azonnal lemond, ha az FBI parancsot kap további, amerikai állampolgárok terhére végrehajtott jogellenes házkutatásokra és nyomozásokra az Igazságügyi Minisztérium vonatkozó utasítása nélkül. Kijelentette, „független kötelezettsége az FBI-jal és az Ig.Min.-mal szemben, hogy biztosítsa akcióik törvényességét” – áll a megbeszélésről készült, a titkosság alól nemrégiben feloldott feljegyzésekben. „Egy elnöki rendelet ehhez önmagában nem elég.”

Hivatalba lépésükkor mindketten felesküdtek arra, hogy híven betartják az Egyesült Államok törvényeit. Már csak egyikük tartotta magát az esküjéhez.

Az elnök úgy tett, mintha nem tudna semmiről. Azt mondta: nem tudta, hogy a *Csillagszél* jogszerűségével kapcsolatban problémák merültek föl; nem tudta, hogy Ashcroft kórházban fekszik, valamint nem tudta, hogy törvényességi aggályai miatt Mueller és Comey riadót fűjt. Ezekkel a kijelentéseivel csaknem bizonyosan félrevezette az igazgatót, méghozzá tudatosan.

Kétségtelenül úgy látta, hogy nincs messze egy politikai katasztrófa. „Nagy elhatározásra kellett jutnom, méghozzá gyorsan – írta emlékirataiban. – Az 1973. októberi szombat esti vérfürdőre gondoltam” – amikor Nixon ellenszegült az Igazságügyi Minisztériumnak a titkos hangszalagok ügyében, lemondatta az igazságügyi minisztert és helyettesét, és lerombolta az elnöki hatalom tekintélyét. „Nem az a történelmi válság volt ez, amelyet boldogan megismételtem volna. Nem sok elégtételt nyújtana, ha tudnám, hogy törvényes alapokon cselekszem, miközben a kormányzatom forrong, és a terror ellen viselt háborúban a kulcsfontosságú programjainkat kitergeti a média.”

Bush megígérte, hogy a programokat legális alapokra helyezi, de ez nem ment egyik napról a másikra: évekbe telt. Az elnöki ígéret alapján azonban Mueller és szövetségesei nem fenyegetőztek többet lemondással. Bushnak további húsz hónapon át sikerült megőriznie a titkot. Az, aki először tárta a nyilvánosság elé a jogellenes megfigyeléseket, egy Thomas Tamm nevű igazságügyi minisztériumi jogász volt. Tamm apja és nagybátyja annak idején J. Edgar Hoover legközelebbi munkatársai közé tartozott az FBI-központban. Mire az első tények a *The New York Times*ban napvilágra kerültek, mind Ashcroft, mind Comey lemondott kormányzati tisztségéről.

Mueller kiállása az elnökkel szemben sokkal tovább maradt titokban. Comey azonban a Nemzetbiztonsági Ügynökség válogatott hallgatósága előtt egyszer elmondta, mit hallott Mueller Bushtól és Cheney-től a Fehér Házban:

„Ha nem tesszük meg *ezt*, emberek pusztulnak el” A maga módján mindenki behelyettesítheti az *ezt* szócskát: „ha nem szerezzük meg ezt a fajta információt”, vagy „ha nem használjuk ezt a technikát”, vagy „ha nem terjesztjük ki ezt a jogkört”. Rendkívül nehéz igazságügyi miniszternek lenni, szemközt az *ezt* közeledő tehervonatával. [...] Az éles jogászelménél sokkal többre van szükség, ha „nemet” kell mondani,

amikor ilyen nagy a tét. Erkölcösös jellemre van szükség. A jövőbe látás képességére van szükség. Annak a kárnak a felismerésére van szükség, amely egy indokolatlan „igen” folyamánya lesz. Annak a megértésére van szükség, hogy, hosszú távon, a jogszerű hírszerzés az egyetlen fenntartható hírszerzés ebben az országban.⁶⁶⁷

Egy hónappal később, 2004. április 14-én Mueller nyilvánosan tanúskodott a 9/11-es Bizottság előtt, és soha egyetlen szóval sem említette, mi történt akkor a Fehér Házban. Azóta sem beszélt róla.

„EGY HÍRSZERZŐ SZOLGÁLAT KEZDEMÉNYE”

Az igazgató biztosította a bizottságot és a kongresszust afelől, hogy az FBI képes megőrizni mind a szabadságot, mind a biztonságot, és ezt a két szerv elfogadta. Ám ennél többet is kérdeztek Muellertől. Azt akarták tudni, hogy az FBI él-e mindazzal a hatalommal, amellyel a kongresszus a 2001-es hazafias törvényben felruházta.

Élt vele, de nem mindig jól. 2004. május 6-án az FBI a fontos tanú beidézésére, illetve elfogására kiadott végzés, a *Material Witness Warrant* alapján letartóztatott egy Brandon Mayfield nevű oregoni ügyvédet a madridi robbantások ügyében. Mayfield amerikai állampolgár volt, aki áttért az iszlám hitre. Ezt megelőzően az FBI hét héten át minden lehallgatási és megfigyelési lehetőséget felhasznált Mayfield ellen. Az egész ügy az FBI-nak egy Madridban talált műanyag szatyorról levett ujjlenyomattal kapcsolatos tévedésén alapult. A spanyol rendőrség közölte az iroda madridi jogi attaséjával, hogy nem Mayfield a keresett személy, mégis letartóztatták, majd két héten át mostoha körülmények között, magánzárkában tartották, mielőtt szabadon bocsátották volna; később a kormány hivatalos bocsánatkérésben és kétfélmillió dollár kártérítésben részesítette.

A félelem légkörében fogant, sebtében megfogalmazott és elfogadott hazafias törvény nagymértékben kiterjesztette az ún. nemzetbiztonsági levelek hatókörét is. Ezt az eszközt a 9/11-es terrortámadásokat megelőzően csak elvétve alkalmazták. A levelek utasították a bankokat, hitelintézeteket, telefonársaságokat és internetszolgáltatókat, hogy szolgáltatassanak adatokat ügyfeleikről az FBI-nak. A címzettek (intézmények és magánszemélyek

egyaránt) arra is utasítást kaptak, hogy hallgassanak a levelekről – senkinek sem beszélhettek róluk, még ügyvédeknek sem. A levelek a bírósági idézés és a nyilatkozattételi tilalom erejét egyesítették magukban. Az FBI közel ezer ilyen levelet küldött szét hetente; a címzettek több mint fele amerikai állampolgár volt. Az FBI-ügynökök szerint a nemzetbiztonsági levél nélkülözhetetlen nyomozati eszköz, az Egyesült Államokban folyó terrorelhárítási küzdelem sava és borsa. Ugyanakkor az illegális lehallgatásokhoz hasonlóan a betörés és a behatolás egyfajta formáját képviselte. Bármelyik FBI-felügyelő megírhatta bírói végzés vagy ügyészi előterjesztés nélkül.

2004 szeptemberére egyes szövetségi bírák kezdték alkotmányellenesnek találni a leveleket. A bíróságok a hazafias törvény azon rendelkezéseit megszüntették, amelyek az FBI-t ezekkel a jogkörökkel felruházták, ezért megvédésük céljából a kongresszus módosította a törvényt. Az irodának ezentúl bíró előtt igazolnia kellett a nyilatkozattételi tilalom jogosultságát, de a levélküldés folytatódott.

Az FBI antiterrorista ügynökei azáltal is visszaéltek a rájuk ruházott jogkörrel, hogy úgynevezett „sürgős leveleket” küldtek ki, amelyekben ezernyi telefonbeszélgetés dokumentációját kérték be anélkül, hogy erről bárkinek szóltak volna a központban. Az igazgatói asszisztensek, aligazgatók és felelős különleges ügynökök végtelen hosszú sora nem tanulta meg hivatali beosztásának szabályait. Mueller szerint „nem volt kéznél olyan irányítási rendszerünk, amely biztosította volna, hogy betartsuk a törvényeket”.⁶⁶⁸ Következtetése szerint az iroda nem megfelelően alkalmazta hírszerzésre a hazafias törvényt.

A 9/11-es Bizottság előtt elhangzott tanúvallomása alapján számos bizottsági tagban felmerült a gondolat, hogy az irodát újjá kellene építeni. Komolyan fontolgatták, hogy új hazai belföldi hírszerző szolgálatot hoznak létre az FBI helyén. Mueller háromfrontos harcra kényszerült a bizottsággal, a kongresszussal és a Fehér Házzal szemben; meg kellett akadályoznia, hogy az irodát kettéoszják, egyfelől belbiztonsági szervezetté, másfelől hírszerző ügynökséggé. A küzdelem 2004 nyarán és őszén napi szinten folytatódott, és a következő évre is áthúzódott.

A bizottság FBI-ról szóló jelentésének egyetlen eleméből lett csak törvény, abból az utasításból, amely elrendelte „intézményi kultúra [kialakítását], amely alapos szakértelmen alapul, és elkötelezett a hírszerzési misszióra”. Mueller már évek óta ezen fáradozott. Lassan és változó tempóban haladt

előre, de azt a célját hamarosan elérte, hogy megduplázza a hírszerzési elemzők létszámát az irodában. Számuk ezzel kétezerre emelkedett, és többé nem voltak arra kárhozthatva, hogy telefonhívásokat fogadjanak, és szemetes kosarakat ürítsenek ki.⁶⁶⁹

Mueller magabiztosan jelentette a bizottságnak, hogy nagy lépést tett előre, „eljutott a következő állomásra afelé, hogy az irodát hírszerző ügynökséggé alakítsa át”.⁶⁷⁰ Az FBI azonban még legalább öt évre volt ettől a céltól.

Az elnök kénytelen volt létrehozni a maga hírszerzési bizottságát, miután beismerte, hogy az iraki tömegpusztító fegyverek létezése nem volt több délibábnál. A bizottságot Laurence Silberman szövetségi fellebbviteli bírósági bíró vezette. Cheney választása esett rá; ők ketten már harminc éve egyféléképpen gondolkodtak az irodáról, amióta Silberman igazságügyi miniszter-helyettes, Cheney pedig Ford elnök stábfőnöke volt. Akkor, Nixon bukása után, a Fehér Ház Silbermant küldte ki J. Edgar Hoover titkos aktáinak felkutatására. A bírónak azóta is a begyében volt az iroda.

– Ez volt messze a legrosszabb élményem a kormány szolgálatában eltöltött hosszú évek alatt – jelentette ki Silberman a kollégái körében. – Hoover valójában feladatul szabta az ügynökei számára, hogy jelentsék neki privátim, bármilyen apró foltot találnak olyan személyeken, mint Martin Luther King vagy a családjuk. Hoover időről időre alattomos zsarolásra használta fel az információkat, hogy biztosítsa a maga és az iroda hatalmát... Azt hiszem, helyénvaló lenne, ha minden új ügynök megismerné J. Edgar Hoover titkos és bizalmas aktáinak természetét. És ebben a vonatkozásban ennek az országnak – és az irodának – jó szolgálatot tenne, ha a nevét eltávolítanák az iroda épületéről.⁶⁷¹

Silberman jelentése az FBI-ról, amelyen 2004 telén mindvégig dolgozott, s amelyet 2005. március 31-én küldött meg a Fehér Háznak, felért az FBI nagyon alapos, mintegy drótkefés lecsutakolásával. „Immár három és fél év telt el a szeptember 11-ei támadások óta – kezdődött az egyik fejezet. – 1941. december-7-e után három és fél évvel az Egyesült Államok már felállított és felszerelt egy hadsereget és hadiflottát, amely átszelt két óceánt, átkelt a La Manche csatornán és a Rajnán, kivívta Németország kapitulációját, és két hónapra volt Japán legyőzésétől. Az FBI az elmúlt három és fél évet egy hírszerző szolgálat kezdeményeinek felépítésével töltötte.”⁶⁷² A jelentés arra figyelmeztetett, hogy 2010-ig is eltarthat, mire befejezi ezt a feladatot.

A szerző keményen nekiment az FBI hírszerzési igazgatóságának is, amelyet Mueller két évvel korábban alapított. Silberman arra a következtetésre

jutott, hogy az igazgatóságra óriási felelősség hárul anélkül, hogy volna hatásköre. Nem irányít hírszerzési célú nyomozásokat vagy műveleteket. Nem foglalkozik elemzéssel. Alig van befolyása az ötvenhat területi irodára, amelyet létrehozott. Magán az igazgatón kívül senkinek sincs hatalma e hűbértokok egyike felett sem.

„Mégkérdeztük, vajon a Hírszerzési Igazgatóság képes -e biztosítani, hogy az információgyűjtés prioritásai teljesüljenek? Nem képes. Mégkérdeztük, vajon az igazgatóság közvetlenül felügyeli-e az iroda elemzőinek többségét? Nem felügyeli” – áll a jelentésben. Nem ellenőrzi azt a pénzt vagy azokat az embereket sem, amellyel és akikkel látszólag rendelkezik. „Képes-e az FBI-nak a hírszerző intézmény felépítésére irányuló legújabb törekvése úrrá lenni azon az ellenálláson, amely a korábbi reformokat megbuktatta? Ennek kimenetele még mindig kétséges” – adta meg a választ a jelentés. A kemény megállapítások súlyát az is növelte, hogy igazak voltak.

Ha az FBI nem képes irányítani és ellenőrizni az ügynökeit és a jogköreit – zárult a jelentés –, az Egyesült Államoknak fel kell oszlatnia az irodát, és mindent újrakezdvé, az alapoktól kiindulva kell felépítenie egy új belföldi hírszerző ügynökséget.

Mueller fogcsikorgatva látott hozzá, hogy megvalósítsa a Hoover halála óta legkomolyabb változtatásokat az iroda vezetési struktúrájában. Ennek részeként a hírszerzés, az elhárítás és a terrorelhárítás az FBI-on belül létrehozandó Nemzetbiztonsági Szolgálathoz (*National Security Service*) kerül. A változás 2005. szeptemberi hatállyal lépett életbe. Amint a bíró megjósolta, a következő öt év nagy részébe is beletelt, amíg végre eredmények mutatkoztak.

„KI ITT A PARANCSNOK?”

Az iraki háború homokot szórt a gépezetbe. FBI-ügynökök százai váltották egymást Irakban, míg további százak dolgoztak az iroda bünygyi laboratóriumában a virginiai Quanticóban, kivéve részüket a háborúból, amely láthatólag soha nem akart véget érni. Az al-Kaida után kutatva a foglyoktól levett ujjlenyomatok és biometrikus adatok tízezeit vizsgálták meg. A laboratórium munkatársai lázas munkával tízezerszámmra elemeztek és rekonstruálták az amerikai katonák életét kioltó hevenyészett, házi készítésű robbanószervezetek maradványait.

Az FBI felmagasztalt túszmentő osztagának kommandós hadviselésre képzett tagjait nagy becsben tartották mind Irakban, mind Afganisztánban. 2005 nyarára egyesek közülük már a negyedik szolgálati idejükön is túl voltak harci terepen; hosszabb ideje voltak bevetésen, mint bármelyik háborúba vezényelt katoná.

A csapat most katonai akcióra készült egy olyan terrorista ellen, aki már több mint húsz éve rajta volt az FBI legkeresettebb személyekről felfektetett listáján.

Az iroda a New York-i Fraunces Tavern ellen 1974 októberében elkövetett robbantás óta üldözte Filiberto Ojeda Riost. A gyilkos merényletért a Puerto Ricó-i függetlenségi mozgalom hadserege, a FALN vállalta a felelősséget. Az 1960-as években és a 70-es évek elején az FBI *Cointelpro* műveleteket folytatott a függetlenségi mozgalom ellen. Maga Hoover nevezte politikai programjukat „egyre merészebbnek” és utalt arra „a bátorításra, amelyet Castro Kubája nyújt az ügyüknek”.⁶⁷³

Ojeda a FALN parancsnoka volt. 1961 és 1967 között a kubai titkosszolgálat képezte ki; ezután forradalmárként tért vissza Puerto Ricóba. San Juanban egy FBI-ügynök letartóztatta, majd óvadék ellenében szabadult, és New Yorkba menekült, ahol a kubai ENSZ-delegációban dolgozó hírszerző is ztek védőszárnyai alatt 1974 elejére megszervezte a New York-i és chicagói FALN-egységet.

A következő évtizedben az FBI több mint százhusz pokolgépes támadásért tette felelőssé a csoportot; a robbantásokban hat ember meghalt, és több millió dolláros kár keletkezett. 1976. november 1-jén az ügyben szerencsés áttörés következett be. Chicago Westown körzetében egy heroinfüggő alak betört a FALN titkos rejtékhelyére. Valami ellopnivalót keresett, és talált is egy rakás dinamitót, amit az utcán próbált meg értékesíteni. Két nappal később, 1976. november 3-án a chicagói rendőrség és az FBI értesült a dologról: házkutatási parancs birtokában átkutatták a lakást, ahova betört, és megtalálták az első bombagyárat, amelyet az Egyesült Államokban a terroristák felkutatásra folytatott nyomozás során felfedeztek. A rejtékhelyen robbanóanyagokat, elemeket, propántartályokat, órákat és dokumentumok egész kincsestárát találták. A nyomozás egy sor vádemeléshez vezetett. Az FBI megsebezte a FALN-t, de megsemmisíteni nem tudta.

Ojeda ismét Puerto Ricóba menekült, ahonnan újabb terrorakciókat irányított: 1982-ben az amerikai hadiflotta egyik matrózájának meggyilkolását

San Juanban, 1983-ban pedig egy bankrablást Connecticutban, amelyben 7,1 millió dollárt zsákmányoltak. Az FBI feltételezése szerint a pénz fele a kubai titkosszolgálathoz vándorolt.

Luis Fraticelli, az FBI újonnan San Juanba vezényelt felelős különleges ügynöke tizenöt fős terrorelhárító osztagot hozott létre. Legfőbb feladatának Ojeda felkutatását tekintette.

2005 nyarán az osztag kiderítette, hogy az ekkor már hetvenkét éves szökevény Puerto Rico nyugati szélén húzza meg magát, egy kis falusi házban, amelyhez földút vezet. Fraticelli a túsumentő csapatot hívta segítségül a terroristavezér levadászására.

Az FBI központban jóváhagyták a bevetést. Tíz nap múlva, 2005. szeptember 23-án tíz mesterlövész, segédcsapattal együtt landolt Puerto Ricóban. Tárgyalásokról szó sem lehetett, már csak azért sem, mert a csapat egyik tagja sem tudott spanyolul.

Az eredeti terv azonban kudarcba fulladt. A helikopter rossz helyen dobta le a túsumentő osztagot. A kilétük gyorsan kitudódott: mire Ojeda házára rátaláltak, már tömeg verődött össze a földút mentén, és azt kántálta: „FBI-gyilkosok! FBI-gyilkosok!” Délután 4 óra 28 perckor tűzpárbaj tört ki az FBI és a terrorista között, majd patthelyzet állt be. A támadó alakulat fedezékbe vonult; estefelé eleredt az eső. Az eseményeket a központból figyelő FBI-vezetők aggódni kezdtek.

Willie Hulon, négy éven belül a hatodik terrorelhárítási igazgató Mueller alatt, felhívta felettesét, Gary Baldot, az FBI új nemzetbiztonsági főnökét.

„Bald úgy vélte, zavar támadt azt illetően, hogy ki parancsnokol” – áll az akciót követő kozmetikázott jelentésben. Fel is írta a jegyzetfüzetébe: „Ki itt a parancsnok?”⁶⁷⁴ Három FBI-törzsfőnök, szólt a válasz.

San Juanban a rendkívül feszült felelős különleges ügynök az azonnali támadás mellett kardoskodott. Quanticóban a túsumentő csapat parancsnoka friss erőket akart bevetni. Washingtonban Hulon látni akarta a támadás írásba foglalt tervét. Éjfél tájban Bald visszavonulást parancsolt az osztagnak, amely hevesen tiltakozott. Parancsnokuk szeptember 24-én hajnali 1-kor új csapatot indított útnak a Washington melletti Dulles nemzetközi repülőtérre. Röviddel déli 12 előtt az osztag behatolt a száztizenegy golyótól lyuggatott falú házba, ahol a padlón megtalálták Ojeda holttestét, mellette töltött, kibiztosított revolver hevert. Már az első tűzpárbaj óta halott volt. A központban senki sem hibáztatta a csapatot, amely likvidálta. Ojeda végül

is terrorista volt és gyilkos, sőt rá is lőtt az FBI-ra, egy ügynököt megsebesítve, mielőtt meghalt.

A „Ki itt a parancsnok?” kérdése azonban minduntalan visszatért. Az FBI parancsnokainak és a terepen dolgozó ügynökeiknek folyamatos kommunikációképtelenségét tekintve nehéz volt átlátni, ki tudná őket azonos hullámhosszra hangolni. Még nehezebbé tette a dolgot az FBI terrorelhárító és hírszerzési vezetőinek állandó cserélődése. A legtöbben elszegődtek jobban jövedelmező állásokba hitelkártya-kibocsátó társaságok, kaszinók és tengeri luxushajók biztonsági igazgatóiként.

Mueller reggelenként végigolvasta a fenyegetésekről szóló legfrissebb napi jelentéseket, amelyeket az új Országos Terrorelhárítási Központ (*National Counterterrorism Center*) küldött át neki, húsz oldal terjedelemben sorolva fel az elfogott e-maileket, külföldi titkosszolgálatoktól érkező tippeket, informátorokkal folytatott beszélgetéseket, valamint a helyi és állami rendőrség jelentéseit gyanús személyekről. Az FBI Guardian nevű házi veszélylekövető rendszere napi átlagban nagyjából száz riasztást rögzített, amelyek nagy többségéről kiderült, hogy hamisak. Az FBI-nak mégis meg kellett találnia a módját, hogy mindegyiket elemezze, kiválassza a nyomozások célpontjait, majd a nyomozati munkát letartóztatásokba és vádemelésekbe fordítsa, amelyek megállják a helyüket a bíróságokon, és az ellenség felett aratott győzelemnek számítanak. Mueller előtt még mindig ott tornyosult a feladat, hogy a hírszerzési információt a jogrend érvényesítésének eszközévé tegye.

Ennek megvolt a módja, de a megvalósításhoz új vezénylő parancsnokra és új stratégiára volt szüksége.

„EZ A MI FELADATUNK”

A keresett parancsnokot Philip Mudd személyében, a CIA Terrorelhárítási Központjának idő előtt megöszült és megtévesztően jámbor modorú igazgatóhelyettesében találta meg. Éveken át tanúskodtak együtt titkosított tájékoztatókon és meghallgatásokon, így Muellernek alkalma nyílt, hogy megismerje és megkedvelje új szerzeményének gondolkodásmódját és beszédmodorát. Mudd hivatásos hírszerzési elemzőként húsz éve szolgálta a CIA-t; egykor a Nemzetbiztonsági Tanács perzsa-öbölbeli és közel keleti

ügyekért felelős igazgatója volt, majd az afganisztáni amerikai nagykövet mellett dolgozott Kabulban.

Mudd 2006. április 27-én vette fel a munkát mint az FBI Nemzetbiztonsági Osztályának vezetője. Habár egész életét titkok kibogozásával töltötte, kénytelen volt bevallani, hogy az FBI-nak még őt is sikerült megtévesztenie.

– Talán hattól tizenkét hónapomba is beletelt, mire megértettem. Mi itt nem azért vagyunk, hogy információkat *gyűjtsünk*. A mi dolgunk, hogy megvizsgáljunk egy problémát, és kombinált hírszerző és jogrend-érvényesítő készségeinket felhasználva *tegyünk valamit* a problémával oly módon, ami biztonságot nyújt Los Angelesnek vagy Chicagónak vagy Tuscaloosának. Megítélésem szerint ez az alapvető különbség a többi hírszerzési kihívással szemben, amellyel az idők során találkoztam... Ez nagyobb, nehezebb [feladat], és bizonyos mértékig nagyobb a hordereje az ország biztonságára nézve – folytatta Mudd. – Ez a mi feladatunk. Ha elrontjuk, az a mi hibánk.⁶⁷⁵

Mueller és Mudd górcső alá vette a rendelkezésre álló erők viszonyát egymáshoz a terror ellen vívott háborúban 2006 tavaszán és nyarán. A Bush-adminisztráció dinamikája lankadni látszott. Az adminisztráció kísérletei arra, hogy kémeket és katonákat vessen be a terroristagyanús személyek elfogására és vallatására, kezdtek összeomlani. A kínzások beszennyezték a tanúvallomások hitelességét, ami azzal a következménnyel járt, hogy az esküdtszék számára csaknem lehetetlen feladatot jelentett a gyanúsítottak elítélése. A Legfelsőbb Bíróság pedig úgy döntött, hogy az elnöknek nincs jogköre háborús bűnöket vizsgáló törvényszék felállítására Guantánamón.

Bush menesztette a CIA igazgatóját, és meg akart szabadulni védelmi miniszterétől is. Igazságügyi minisztere, Alberto Gonzales, a Fehér Ház egykori jogtanácsosa általános vélekedés szerint gyenge eresztés volt. Cheney alelnök vezető nemzetbiztonsági tanácsadóját, I. Lewis Libbyt hamis tanúzás és az igazságszolgáltatás akadályozása miatt elítélték, mivel hazudott a CIA-kiszárvárogatásokkal kapcsolatos vizsgálat során; ő volt a legmagasabb rangú fehér házi tisztviselő, akit az Irán-kontra botrány óta bűncselekménnyel vádoltak meg. Az iraki háborúban rosszul alakultak a dolgok. Az al-Kaida még mindig féktelen volt és erőszakos; módszerei átalakultak és változatosabbak lettek. Az Abu Ghraib börtönben felvett fotókból világszerte elrettentő plakátok készültek. Miután a *Csillagszél* lehallgatási program törvényes kereteket meghaladó elemei kínos módon nyilvánosságra kerültek, a kongresszus

azon munkálkodott, hogy kibővítsé a kormányzat jogosítványait a bírói végzés nélkül folytatott lehallgatásokra, Végül részben legalizálták az elnök által elrendelhető titkos megfigyeléseket, ami megkönnyítette a lehallgatásokat Amerikán belül. Mivel a világ telekommunikációs forgalmának nagy része eredetétől függetlenül az Egyesült Államokon megy keresztül, az NSA és az FBI bírói végzés nélkül követhetett nyomon mondjuk egy Microsoft-szerveren tárolt nemzetközi e-mail-levelezést, vagy nyomozhatott le egy AT&T telefonközpontba befutó vagy onnan kapcsolt hívást. Mindennek ellenére öt éven át hiába üldözték őket forró nyomon, Amerikában egyetlen feltételezett al-Kaida-tagot sem sikerült találni. Az FBI-nak mégis az volt a baljós érzése, hogy *valahol* ott vannak.

A kifűstölésüknek egy másik módja is létezett. Ami működött Hoover idején a Ku-Klux-Klannal vagy a kommunista párttal szemben, Mueller kezében is működhetett az iszlám terrorizmus fenyegetése ellen. Az FBI beépülésekkel kutathatná fel és tartóztathatná le a feltételezett terroristákat. Remekül bevált régi stratégia volt ez, amelyet a bűnügyi nyomozók megértettek, és a hírszerző ügynökök finomítottak. A módszer a titkos nyomozást elegyítette a nagy letartóztatások és a szenzációs főcímek biztosította elégedettséggel. A sikerhez két lényeges összetevőre volt szükség: egy meggyőző, hiteles emberre informátorként, és egy hiszékeny gyanúsítottra célpontként. Terrorizmussal vádolt személytől, akit az FBI kéz- és lábbilincsbe verve vezet elő a tárgyalásra, az országban egyetlen bíróság sem fogadná el védekezésül, hogy törbe csalták.

A következő három évben – mielőtt az FBI végre-valahára megtalálta az első, valóban Amerikában működő al-Kaida-tagot – a beépülés lassan a terrorelhárítás központi stratégiája lett az országban. 2006. június 23-i beszédében Mueller hivatalossá is tette, amikor bejelentette, hogy Miami egyik szegénynegyedében hét embert letartóztattak, akik a chicagói Sears-toronynak, Amerika legmagasabb épületének felrobbantására szervezkedtek. Mueller „hazai gyökerű terrorista sejt tagjainak” nevezte az elfogottakat, akik „önmagukat toborozták, önmagukat képezték ki, és önmaguk akarták végrehajtani” tettüket. – Lehetséges, hogy nincs semmilyen kapcsolatuk az al-Kaidával vagy más terrorszervezetekkel – mondta. – Eszméiket és információikat az internet árnyékában osztják meg. Az ösztönzést erőszakra bujtogató radikális weboldalakról kapják. Pénzre viszonylag jelentéktelen bűncselekményekkel tesznek szert, amelyek nem kapnak nagy publicitást. Nem egy bi-

zonyos vezetőt, hanem egy bizonyos ideológiát követnek. Röviden szólva a radar hatósugara alatt működnek.⁶⁷⁶

A *Liberty City Seven*nek nevezett banda nem túl világos fejű tagjainak láthatóan sem eszközük, sem képességük nem volt arra, hogy egy italtól-nál nagyobb objektumot megtámadjanak. John Pistole FBI-igazgatóhelyettes később előszeretettel idézett kifejezésével élve szervezkedésük inkább vágyakon, semmint cselekvésen alapult. Három tárgyalásba is belekerült, mire a hétből ötöt végre elítéltek. A hazai talajból kinövő fenyegetések ellen indított eljárások azonban egymást követték szerte az országban. Az FBI egyik titkos ügynöke Illinoisban lenyomozott egy huszonkét éves csavargót, aki sztereoó hangszórókat kínált négy gyakorló kézigránátért cserébe; elfogásakor azt vallotta, hogy bevásárlókat akart megölni egy Chicago melletti üzletközpontban 2006 karácsonyának a hetében. Egy másik nyomozásról szólva Mueller kiemelte egy leszerelt zöldsapkás sikerét, aki két jordániai származású honosított amerikai szúrta ki, amint súlyemelés közben, szteroidokat fogyasztva arról beszélgettek, hogy amerikai katonákat ölnek meg Irakban.

A 2007 és 2009 között terrorizmussal vádolt személyek bíróságra vitt jelentősebb ügyeinek több mint fele törbecsaláson alapult. 2007. május 8-án az iroda látványosnak ígérkező vádindítványt nyújtott be összeesküvés ügyében, amely a New Jersey-beli Fort Dix katonai támaszpont megtámadására irányult, nehéz fegyverekkel. A főkolompos három füvező, húsz év körüli, kisztíli bűnöző volt – mindannyian illegális albán bevándorlók –, valamint a sógoruk, egy palesztin taxisofőr. Lőtéri gyakorlatozás közben videóra vették magukat: „Nagy az Isten!”, kiabálták, és lövöldöztek. A videót aztán elvitték egy stúdióba, hogy DVD-re másoltassák. A technikus értesítette az FBI-t. Az iroda informátort épített be a társaságba, aki felajánlotta nekik, hogy szerez puskát és gránátot.

2007. június 3-án még ennél is félelmetesebb dolog történt, amikor az FBI letartóztatott egy hatvanhárom éves gyanús figurát, aki korábban a New York-i Kennedy repülőtéren dolgozott, és vádat emeltek ellene, mert összeesküvést szőtt üzemanyagtartályok és az utasterminálok körül futó, kerozint szállító csővezetékek felrobbantására. A besúgó, egy elítélt kokaindíler, titokban magnóra vette, amint a gyanúsított ilyeneket mond: – Lecsapunk John F. Kennedyre, szuper! Szeretik JFK-t – mint embert. Ha lecsapunk, az egész országot gyászba borítjuk. Mintha kétszer ölnénk meg a manust.⁶⁷⁷

A hadiflotta harminckét éves egykori híradósát 2008. március 5-én ítélték el. A vádat nagyrészt egy hét évvel korábbi e-mailjére alapozták. A vádlott Paul Hall néven született, majd Hasszán abu-Dzsihádra változtatta a nevét, de a szempillája sem rebhent senkinek, amikor ezen a néven belépett a haditengerészetbe. Miközben a *Benfold* hadihajón szolgált a Perzsa-öbölben 2001 áprilisában, öt hónappal a *Cole* romboló ellen elkövetett merénylet után, üzeneteket küldött egy online dzsihad-fórumra Londonba, amelyben dicsőítette az al-Kaidát, és elárulta tíz hadihajó hadrendi pozícióját az öbölben. Huszonöt évet kapott.

Ezek az esetek jó sztorikat szolgáltatnak a média és a nyilvánosság számára. Az EBI úgy találta őket, mint valódi radikálisok valós idejű fenyegetését az Egyesült Államokban. Mindaddig, amíg az országnak nem kellett elszenvednie igazi támadást, a legtöbb amerikai polgár nemigen törődött azzal, hogy az ügyek némelyike pusztán kitaláció; hogy olykor az FBI szolgáltatta a füstölő fegyvereket és a rakétákat; hogy nem mindegyik e-mail szolgált robbantás gyutacsául, vagy hogy a szervezkedők talán nem is hazai terroristák, hanem közönséges holdkórosok.

Az FBI több mint hétszázmillió, terrorizmussal kapcsolatos adatot tárolt az aktáiban. Az ellenőrzött terroristagyanús személyek listáján a nevek száma az 1,1 milliót is meghaladta. A valódi fenyegetést megtalálni a titkos információk ekkora halmazában lidércnyomásos feladatot jelentett. Az iroda harmadik kísérlete arra, hogy ügynökei számára számítógépes hálózatot állítson fel, nem ment zökkenőmentesen, és sokkal több pénzt és időt emésztett fel, mint bárki gondolhatta volna. A munka az elkövetkező években is folytatódott, mivel az FBI-elemzők és -ügynökök mindössze egyharmada rendelkezett internetkapcsolattal, Muellernek lett volna ugyan felhatalmazása, hogy két tucat új tapasztalt hírszerzőtisztet alkalmazzon a központban, de 2008-ig mindössze kettőt talált. A kongresszus továbbra is szüntelenül ostromozta az FBI terrorelhárítási vezetőit az előrelátás hiánya és mentalitásuk miatt, Muellernek pedig azt kellett látnia, hogy hivatali ideje alatt immár nyolc igazgató váltotta egymást ezen a poszton.

Ráadásul az, hogy az FBI folytonosan az amiterrorista harcra összpontosított, nem várt következménnyel járt. A fegyrgalléros bűnözők leleplezése és az ellenük folyó perek száma meredeken zuhant, a Wall Street zsákmányszerzőinek nagy örömére, ami nagyban hozzájárult az 1930-as évek óta legnagyobb gazdasági válság kirobbanásához Amerikában.

Mueller nagy tekintélynek örvendett akkor is, amikor a Bush-adminisztráció hivatali ideje a végéhez közeledett. Ugyanez elmondható Muddról is, aki hírszerzési főtanácsadóként mindvégig kitartott mellette. Robert Gates védelmi miniszternek, a központi hírszerzés egykori igazgatójának útmutatásával hozzáfogtak egy világméretű antiterrorista stratégia kidolgozásához, amely elnyerte a kongresszus mindkét pártja és 2008 őszén a Fehér Házért harcba szálló két elnökjelölt támogatását. Az új elnök alatt mindhárman hivatalban maradtak, és mindhárman alakították a stratégiát.

„A CÉL, AMELYBŐL MINDIG ERŐT MERÍTETTÜNK”

Barack Obama a polgári szabadságjogok és az alkotmányban gyökerező jogállamiság bajnokaként jutott hatalomra. Hivatalba lépése után a terror-elhárítással kapcsolatban olyan álláspontot foglalt el, amely alaposan meglepte, sőt néha sokkolta a híveit.

2009. április 28-án, az FBI születésének századik évfordulóján rendezett nyilvános ünnepség alkalmából az elnök felkereste a Hoover-központot. Ügynökök, hivatalnokok és titkárnők hada gyűlt össze az ormóttan beton-erőd udvarán, amikor Obama a csillogó arany jelvényeiket büszkén viselő FBI-elit tagjai kíséretében megjelent közöttük. A centenáriumi zászló enyhén lengedezett a szemközti falon.

– 1908-ban mindössze harmincnégy különleges ügynök jelentett Theodore Rooseveltné igazságügyi miniszterének – kezdte beszédét az elnök. – Ma több mint harmincezer férfi és nő dolgozik az FBI-ban... Az utóbbi száz évben oly sok változás történt. Istennek legyen hála ezekért a változásokért – jelentette ki a tömeg éljenzése közepette. – Azt is tudom, hogy bizonyos dolgok nem változtak – folytatta. – A jog uralma – ez az az alappillér, amelyre Amerika felépült. Ez az a cél, amelyből mindig erőt merítettünk. És ezért kell mindig hamisként elutasítanunk a választás kényszerét a biztonságunk és az eszméink között.⁶⁷⁸

Obama mint a polgári szabadságjogok és az alkotmányos jog bajnoka új korszakot nyitott az iroda életében. Az Ovális irodában már keményebb vonalat képviselt, mint nyilvánosan. A terrorelhárításra adott válaszai olykor sokkolták híveit. Elhatározta, hogy levadássza az al-Kaidát Afganisztánban és Pakisztánban. A következő támadás megelőzésének imperatívuszától vezérelve ő

tovább ment, mint elődei, hogy megoldja az antiterrorista küzdelem rejtélyeit. A hidegháború óta Obama volt az első elnök, aki világos szabályozással összhangot tudott teremteni Amerika katonai és hírszerző erői között.

Obama alatt a CIA és a Pentagon saját lakhelyén ölte meg az ellenséget, az Afganisztán és Pakisztán felett cirkáló Predator-drónokról indított rakéták szüntelen csapásaival likvidálva terrorizmussal gyanúsítható iszlamisták százait, sőt esetenként civileket is. Az amerikai kommandósok végre levadászták Oszama bin Ladent és az al-Kaida más vezetőit. A Külügyminisztérium erődiplomáciát alkalmazott az iszlám országok együttműködésének biztosítása céljából; ehhez hozzájárult az arab tavasz, amelyet a diktátorok ellen lázadók vezettek a demokrácia nevében. Hogy megőrizze a törvényességet a terrorellenes háborúban, Obama kiterjesztette az FBI ellenőrzését a legkeményebb al-Kaida-foglyok, a különösen értékes rabok kihallgatására. Robert Muellerre és ügynökeire bízta a feladatot, hogy az amerikai törvények és szabadságjogok megsértése nélkül tartóztassák le és vallassák a gyanúsított terroristákat.

Az FBI mostanra betagozódott az egymásba fonódott nemzetbiztonsági rendszerekből álló, egyre növekvő globális hálózatba, a titkos információ olyan szövetébe, amelyet Amerika- és világszerte megosztanak egymással a rendőri erők és a kémszervezetek. Az FBI a korábbiaknál több gyanúsítottat ejtett csapdába újabb és egyre kifinomultabb módszerekkel. Olykor a törvényesség peremén egyensúlyozva, sőt esetenként azon túllépve tevékenykedett olyan amerikaiak ezreinek megfigyelésében, akik szavakkal és gondolatokkal, nem pedig tettelesen vagy szervezkedéssel álltak szemben a kormánnyal. Ugyanakkor kiváló hírszerzési munka vezetett az al-Kaidával szövetségben álló afgán bevándorló, Nadzsibullah Zazi letartóztatásához és szövetségi bíróság elé állításához New Yorkban, ahol bűnösnek vallotta magát abban, hogy bombát akart elhelyezni a metróban a 9/11-es terrormerényletek tizedik évfordulóján. 2011 októberében egy másik al-Kaida ösztönözte gyilkos, Umar Faruk Abdulmutallab vallotta magát bűnösnek egy polgári bíróság előtt abban a vádban, hogy karácsony napján fel akarta robbantani a Delta légitársaság egyik repülőgépét Detroit felett 278 utassal a fedélzetén. A robbanóanyagot az alsóneműjébe rejtve vitte volna fel a gépre.

A szövetségi bíró megkérdezte tőle, tudja-e, hogy ezzel törvényt sértett. – Igen, az USA törvényét – felelte a terrorista. Az eset bizonyítja, hogy a terrorista gyanúsítottak bűnösségét az amerikai bíróság törvényesen is bebi-

zonyíthatja, anélkül hogy a katonai törvényszékre vagy titkos börtönökben kínzással kicsikart vallomásokra volna szükség.

Az amerikaiak időközben hozzáedződtek a zártláncú kamerák szigorúan figyelő tekintetéhez, a repterek biztonsági motozásaihoz és a harci felszerelésben járőröző rendőrök látványához. Sokan önként lemondtak a szabadságjogok egy részéről a biztonság ígéretéért. Nem kedvelték meg a Nagy Testvért, de tudták, hogy most már családtagnak kell tekinteniük.

Ám még így is utal arra jel, hogy az elkövetkező években a terrorizmusellenes harc a jogállami keretek között zajlik majd. 2011. november 7-én napvilágot láttak az FBI hírszerző vizsgálatainak új alapelvei, annak az évtizedes küzdelemnek a folyományaként, amely az irodában és körülötte azért zajlott, hogyan használhatja fel roppant hatalmát a terrorellenes háborúban, valamint azon hároméves dűlős romjainak eltüntetésére, amelyet a Bush-adminisztráció a nemzetbiztonság nevében elkövetett.

Az FBI új szabályai speciális jogi korlátokat állítanak a nyomozás, a behatolás és lefoglalás, a lehallgatás és poloskázás, az adatgyűjtés és az elektronikus lehallgatás, az e-mailek elfogása és a mobiltelefonok nyomon követése útjába. A 460 oldalas kézikönyv, amely jelentős kihagyásokkal került nyilvánosságra, gyökeresen új szabályozásnak tűnik a 21. században: mintha az amerikai kormány megpróbálna jóhiszeműen egyensúlyozni a szabadság és a biztonság között.

Az FBI, amelynek még mindig nincs kongresszusi jogi chartája, egy évszázada viaskodik azzal a kérdéssel, hogy mit tehet meg és mit nem a nemzetbiztonság nevében. Edward Levi, igazságügyi miniszter volt az első, aki harmincöt évvel korábban megpróbálta kormányozni az irodát a Watergate-ügy nyomában. Harlan Fiske Stone bíró, a törvény oszlopa nyomdokain járt, aki elsőként nevezte ki J. Edgar Hoovert, és arra figyelmeztetett, hogy a titkosrendőrség veszélyt jelenthet egy szabad társadalomra nézve.

Valószínű, hogy az FBI az első életszerű műveleti kézikönyvet alkotta meg arra nézve, hogyan kell nyitott demokráciában működtetni a titkosszolgálatot. Az új szabályozás már az elején leszögezi, hogy „a szigorú engedelmisség az alkotmányos elveknek és garanciáknak sokkal fontosabb, mint bármilyen kihallgatás, bizonyítási eljárás vagy vizsgálat eredménye”. Világossá teszi, hogy az FBI nem indíthat nyomozást valaki ellen csak azért, mert „ellenzi a háborús vagy külpolitikát, tiltakozik kormányzati intézkedések ellen, vagy bizonyos vallási csoportot támogat”, illetve azért, mert idegen, anarchista

vagy arab-amerikai. Ahhoz, hogy FBI bírói felhatalmazás nélkül vizsgálatot, lefoglalást és lehallgatást végezzen, most már kongresszusi hadüzenetre, nem titkos elnöki rendeletre van szükség. Ezek az elvek egykor talán magától értetődőnek tűntek, de az FBI a múltban újra és újra megsértette őket.

Robert Mueller állhatatossága és szilárdsága nagyban hozzájárult ehhez a változáshoz. Előtte egyetlen FBI-igazgató sem szolgálta végig azt a tízéves hivatali időt, amelyet a kongresszus írt elő a tisztség betöltői számára Hoover halála után. Volt, aki dicstelenül vagy jó hírért veszve távozott, de Mueller kitartott. Mérőföldkönek számító évtizedet hagyott maga mögött a 9/11-es támadások után. Obama elnök felkérte, hogy maradjon még hivatalban további két éven át. 2013 szeptemberéig szolgál, ha elviseli a szüntelen pressziót. Addigra közel hetvenéves lesz, hivatalában megöregedett, ősz hajú, szürke arcú és kialvatlan szemű ember, akinek minden reggel egy sor új fenyegetést és hamis riadót hozott. Amióta azonban szembeszállt Bush elnökkel a hatalmának korlátáiról szóló vitában, mindig kiállt elvei mellett. Egyszer kijelentette: nem akarja, hogy bármelyik történész azt írja róla: „Megnyerte a háborút a terrorizmussal szemben, de feláldozta a polgári szabadságjogokat.”⁶⁷⁹

Visszatekintve elmondhatja majd: volt esélye arra, hogy sikerrel járjon, biztosítva annak lehetőségét, hogy az amerikaiak még az állandó veszély közepette is nagyobb biztonságban éljenek, és egyúttal szabadok maradjanak.

UTÓSZÓ

Ez a könyv Robert D. Loomisnak köszönheti létét, akinek a keze alól már ötvenöt éve – J. Edgar Hoover pályafutásával azonos idő óta – kerülnek ki könyvek a Random House-nál. Ismerte Hoovert: olykor megittak együtt egy-két Jack Daniels whiskyt. Bob oldalán dolgozni – kezében ceruza, íróasztalán a kéziratom –, életem egyik nagy élménye volt, ami csak a legszerencsésebb szerzőknek adatik meg.

A Random House-nál kiváló csapat gondoskodott arról, hogy a kéziratból könyv legyen. Nem tudom eléggé megköszönni azt az áldozatos munkát, amit Gina Centrello, Tom Perry, Susan Kamil, Benjamin Dreyer, Theresa Zoro, Ben Steinberg, Andy Ward, Amelia Zaleman, Avidah Bashirrad, Erika Greber, Susanna Sturgis, Lisa Feuer, Richard Elman, Steve Messina, Carole Lowenstein, Susan Turner, Beck Stvan, Barbara Fillon és Lisa Barnes végzett. A legmélyebb hálával tartozom a világ legjobb irodalmi ügynökének, Kathy Robbinsnak és munkatársainak, köztük David Halpernnek, Louise Quaylenek és Mike Gillespie-nek. Szintén köszönet illeti F. Richard Pappas, Esq.-t és Matthew Snydert, a CAA tanácsadóit.

Az Ellenség az egész világ a második világháború óta titokban tartott dokumentumok nyilvánosságra hozatalának időzítése szempontjából is szerencsés csillagzat alatt született. Az utóbbi hónapokban az FBI fontos iratok ezreit oldotta fel a titkosság alól, ami mélyreható és széles körű áttekintést biztosított ennek a könyvnek. Az iroda hivatalos történésze, ifjabb John H. Fox és munkatársai közszolgálatot ellátva biztosították az online hozzáférést ezekhez a dokumentumokhoz, amiért feltétlen elismerést érdemelnek.

A könyvben olvasható *oral history* interjúk közül sok felvétel közlését és idézését a jogtulajdonos Society of Former Special Agents of the Federal Bureau of Investigation (a Szövetségi Nyomozó Iroda Egykori Különleges Ügynökeinek Egyesülete) írott és szóbeli engedélye tette lehetővé. J. Edgar Hoover titkos hírszerzési aktái huszonhat éves erőfeszítés után váltak elérhetővé számomra; a hozzáférés kezdeményezését az információs szabadságról szóló törvény (*Freedom of Information Act*) tette lehetővé, valóra váltása pedig David Sobel, a San Franciscó-i központú Electronic Frontier Foundation (szervezet a felhasználók jogainak védelmére a digitális világban) szakemberének érdeme. Köszönettel tartozom neki és az FBI azon munkatársainak, akik a titkosság alóli felmentés teljessé tételén munkálkodtak.

Az FBI közönségkapcsolatokért felelős tisztviselőinek hozzáértésével és szakértelmével csak a Pentagon hasonló csapatáé vetekedhet. Mégis úgy döntöttem, hogy nem vonom be őket közvetlenül a munkámba, egyrészt, hogy megőrizsem könyvem integritását, másrészt meg akartam kímélni az olvasót a sajtóközlemények száraz és nehézkes nyelvezetétől. Mindazonáltal az FBI jelentős mennyiségű, szabadon hozzáférhető online információt bocsát a kormányhivatalok rendelkezésére a titkosság követelményeinek korlátai között.

Huszonöt éve foglalkozom titkos dokumentumokkal és kutatok titkos ügynökségeket. Tudatában vagyok annak, hogy a kívülről egyáltalán nem, de a körön belül lévők közül is csak kevesen látják át és értik meg a kormány titkos műveleteinek teljes spektrumát. Ez a könyv sem lehet teljes, de híven tükrözi azt a szándékot, hogy papírra vessem az Egyesült Államok elmúlt századi történetének egy fejezetét. Az olvasó természetesen vitába szállhat a leírtakkal, de hitem szerint a könyvben idézett tények önmagukért beszélnek Amerika küzdelmének tanúiként a biztonságos és szabad életért.

Ha elmulasztjuk elolvasni történelmünket, lemondunk eljövendő szabadságunkról. „Egy népet szolgáló kormány a nép számára elérhető információ vagy a megszerzésére szolgáló eszköz nélkül nem más, mint prólógus egy komédiához vagy egy tragédiához, vagy talán mindkettőhöz – írta James Madison nemzetünk egy szabad köztársaság létrehozásáért folytatott hosszú harcának kezdetén. – A tudás mindenkor uralkodni fog a tudatlanság felett, és annak a népnek, amely saját maga kormányzója kíván lenni, fel kell fegyverkeznie a tudás nyújtotta hatalommal.”

MUTATÓ

47-es osztag 383,413, 414,597

9/11-es Bizottság *lásd National Commission on Terrorist Attacks upon the United States*

A, Á

Abdul Aziz légi támaszpont 469

Abdulmutallab, Umar Faruk 537

Abel, Rudolph *lásd még* Goldfus, Emil 259–261,288,334, 585

abu-Dzsihád, Hasszán (Paul Hall) 535

Abu Ghraib 517, 518, 532

Abwehr 112,113, 127-130, 149,151,154, 558, 560

Acheson, Dean 181, 189, 191

Adams, Arthur Alexandrovich 169

Adams, Sherman 255

Afganisztán 453, 458,468, 470, 477, 478, 479, 481, 484, 486, 490, 494, 504, 510, 512, 514, 515, 529, 536, 537

A föderalista (Hamilton, Alexander) 415

Agnew, Spiro 594

Alabama 251, 284, 306, 310, 316, 376, 589

Alamogordo 179

Alaszka 84, 465

Albuquerque 560, 594

Alexandria 215

al-Fadl, Dzsamal „Junior” 470–471, 477
Algeria 357

al-Kaida 463, 468, 470–473, 475–491, 494–495, 500–501, 503–506,508–510, 512, 514–515, 518, 520, 521, 523, 528, 532, 533, 535, 536, 537, 604, 605, 606, 607

al-Katani, Mohamed 512, 513

Allende, Salvador 415

Alon, Jozsef 391

al-Megrahi, Abdelbaszet Ali 449

al-Mihdhar, Khálid 491, 606

al-Ovhali, Mohamed 483–484,486

Általános Hírszerző Osztály 71, 74, 81, 82, 89, 90, 552

al-Zavahiri, Ajman 481

Amaganselt (Long Island) 149

American Federation of Labor (Munkavállalók Amerikai Föderációja) 93

Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Házbizottság (*House Committee on Un-American Activities*, HUAC) 193, 202, 204–206, 232, 569, 609

Amerikai Egyesült Államok Kommunista Pártja (CPUSA) 50, 55, 76. 94, 161, 189,

- 200, 205, 230, 262, 296, 346, 350, 544, 551, 553, 262, 578
- Amerikai Forradalom Leányai 99
- Amerikai Polgárjogi Unió (*American Civil Liberties Union*, ACLU) 88, 176
- Amerikai Szocialista Párt 36
- Amerikai Védelmi Liga (*American Patriotic League*) 37, 38, 39, 58, 75, 548
- Amerika Mindenekfelett (*America First*) koalíció 125–126
- Ames, Aldrich 435, 436
- Antorg kereskedelmi misszió 138, 201–202, 211, 422
- Anacostia folyó 97
- anarchistákat kizáró törvény (*Anarchist Exclusion Act*) 42–43, 48, 55, 67
- Anderson, George W. 62–65, 552
- Anderson, Walter 131
- Angleton, James 222, 226, 236, 272, 576–577, 593
- Anglia 27, 41, 116, 126, 129, 168, 187, 215, 226, 260, 308, 403, 484, 499, 548, 579
- Ann Arbor 380, 596
- Anticev, John 452–453, 455, 458, 483, 486
- Antwerpen 178
- Arab Oktatási Liga 383
- Arafat, Jasszer 389
- Argentína 134, 140, 560
- Árja Nemzetek-mozgalom 433
- Árja Női Liga (*Aryan Women's League*) 453
- Arlington Hall 201, 202, 215, 216
- Arvad, Inga 268
- Ashcroft, John 500, 505, 511, 513, 521–524
- Astor, Vincent 129, 133, 134, 143–144, 559
- Atlanti-óceán 41, 43, 45, 46, 100, 116, 127, 128, 141, 223, 560
- Atomenergia Bizottság 169, 199
- Augusta* cirkáló 178, 179
- Ault, Richard L. 421, 603
- Aum Sinrikjo* (Legfőbb Igazság) japán szekta 464
- Az FBI Tevékenységét Vizsgáló Civil Bizottság (*Citizens' Commission to Investigate the FBI*) 361
- Aziz, Abdul Hakim 469
- Azori-szigetek 141
- Ázsia 138, 262, 304, 347
- ## B
- Baalbek 178
- Bagdad 390, 392, 516–518
- Baginski, Maureen 506, 516
- Bagran légi támaszpont 512
- Baker, William M. 353, 448, 592
- Balaguer, Joaquín 313, 318–320, 322, 324–325
- Bald, Gary 530
- Baldwin, Roger 88–90
- Balkán 141
- Ball, George 318, 591
- Balletti, Arthur 584
- Bangkok 464
- Bányászok Egyesült Szakszervezete (*United Mine Workers Union*) 107
- Bates, Charles W. 378–379, 384
- Batista, Fulgencio 272–273
- Bejrút 434, 437, 445, 518
- bejrúti Amerikai Egyetem 437
- belbiztonsági törvény (*internal Security Act of 1950*) 221
- Bell, Griffin 417
- Bell, Harlan 479
- Belmont, Al 239, 247, 262, 317, 577
- Benfold* hadihajó 535
- Bengázi 437
- Benjamin, Daniel 462
- Bennett, Donald 357
- Bennett, Tap 590
- Bentley, Elizabeth 188, 204, 214, 565

- Berkeley 161, 326
 Berkeley-i Sugárzáskutató Laboratórium 231
 Berkman, Alexander 48, 56
 Berle, Adolf A. 130–132, 158, 205, 569–570
 Berlin 26, 112, 113, 138, 146, 178–179, 182, 231, 437, 445, 451
 Berlin Tunnel (Berlini alagút) 578
 berlini diszkórobbantás 437, 445 *lásd még*
 La Belle diszkómerénylet
 Bermuda 129
 Benigan, Daniel 361
 Benigan, Philip 361
 Biddle, Francis 148, 151–152, 160, 163–165, 167, 174, 177, 557
 Bielaski, A. Bruce 37, 39
 bin Laden, Oszama 470–472, 477, 479–484, 486–490, 494, 495, 502, 509, 519, 537, 603, 604, 605
 Birch, Edmund J. 259–261, 288, 334
 Bissell, Richard 271, 278
 Biztonsági index (*Security Index*) 164–165, 189, 207, 220, 221, 241, 295, 561
 Black, Fred 330, 592
 Black Hate 335, 338
 Black Hawk Down-hadművelet 604
 Black Tomsziget 23, 26, 117, 120, 457, 547
 Blackstone Rangers banda 438
 Black v. Egvesült Államok ügy 330, 331, 592
 Bledsoe, Daniel 377–378
 Bojinka-terv 464, 465
 Bollier, Edwin 448–449
 Bolz, Charles 384
 Bonaparte, Charles J. 32–34, 545–546
 Bonnie és Clyde 99
 Borah, William E. 82, 554
 Bosch, Juan 313–317, 319–320, 324
 Boston 41, 43, 44, 45, 52, 60–65, 68, 72, 85, 119, 248, 332
 Bowers, Sant 305
 Bowman, Spike 513
 Boyd, John 445
 Boynton, Homer 400, 402, 418
 Brana, Paul 318, 590
 Branch Davidians millenniumi keresztény szekta 460
 Brandeis, Louis 109
 Brandon, Henry 346
 Brazília 130, 134, 140, 141, 560–561
 Bread and Freedom (Kenyer és Szabadság) 549
 Brennan, Charles D. 353, 365
 Bridgman (Michigan) 80–81, 83, 553, 578
 Browder, Earl 80
 Brown, H. Rap 335
 Brownell, Herbert, ifj. 228, 230, 235, 243, 246, 577
 Brown v. oktatási bizottság (*Board of Education*) ügy 251
 Bruders Schweigen (Néma Testvériség) 433
 Brüsszel 378
 Búcsúdoszkié (*Farewell Dossier*) hírszerzési akta 429
 Buffalo (New York) 59, 549
 Buford 54, 56
 Bundy, McGeorge 298, 318, 590
 Burger, Ernest 150, 152, 153
 Burger, Gabrielle 497
 Burgess, Guy 222–223
 Burke, Frank 58
 Bum, William J. 31, 74, 77, 78, 82, 85
 Bush, George H. W., 19, 373,
 Bush, Vannevar 200
 Bushnell, Prudence 482, 485
 Byrd, Robert 394
 C, Cs
 Cagney, Jimmy 100
 Cahill, John 155
 Cambridge-i Trinity College 223

- Caminetti, Anthony 48, 55
 Campbell, Judith 268, 289
 Campbell, Philip 69
 Camp Cropper 518
 Canary Wharf 512
 Cape Verde-szigetek 141
 Capehart, Homer E. 273
 Card, Andrew 522, 523
 Carmichael, Stokely 335
 Carnegie Alapítvány a Nemzetközi Békéért
 (*Carnegie Endowment for International Peace*) 205
 Carnegie Steel Company 31
 Carson, C. H. 190
 Carter, Jimmy 416–418, 425
 Carter, Marshall 332
 Casablanca 156
 Cascade Range 31
 Casey, William 425, 431
 Cassini, Igor 281, 583
 Castro, Fidel 262, 264, 268, 271–272, 276,
 278, 283, 289–290, 295, 316, 318, 416,
 528, 544, 581, 584, 587
 Centerport 127, 129
 Cesare, Donald J. 303–305
 Chambers, Whittaker 205–206, 554, 569,
 570, 574
 Chaplin, Charlie 84
 Cheney, Dick 504, 507, 514, 522, 524, 527,
 532, 608
 Chennault, Anna 340, 594
 Chicago 49, 50, 51, 53, 54, 59, 66, 77, 79, 80,
 93, 97, 154, 162, 253, 256, 266, 267, 272,
 349–351, 353, 404, 414, 421, 437–438,
 472, 499, 510, 529, 532–533, 534, 550
Chicago Tribune 126
 Chicagói Egyetem 411
 Childs, Jack 261
 Childs, Morris (Mojse Csilovszkij) 261–265
 Chile 134, 140, 415, 416, 419, 560
 Chiles, Morton 148, 181, 564
 Christopher, Warren 336
 Churchill, Winston 130, 143, 155, 163, 173,
 179, 181, 203, 408, 551
 CIA lásd Központi Hírszerző Ügynökség
 CIA Országos Kémelhárítási Központja
 (*National Counterintelligence Center*) 498
 CINRAD, a *Communist Infiltration of Radia-*
tion Laboratory (Kommunista beépülés
 sugárással foglalkozó laboratóriumba) 162
 CISPES (*Committee in Solidarity with the*
People of El Salvador; Szolidaritási Bi-
 zottság El Salvador Népevel) 427–428
 Clark, Ramsey 336, 338
 Clark, Tom 177, 185, 189, 563
 Clarke, Carter W. 202
 Clarke, Richard 473, 488–490, 492, 503
 Claridge, Duane 442
 Clegg, Hugh 136, 137
 Cleveland 43, 54, 245, 251
 Cleveland, William 463, 603
 Clifförd, Clark 192, 196, 206, 206, 565–566,
 568
 Clinton, Bill 336, 456–457, 460–462, 466–
 467, 469, 471, 473–475, 485, 493, 602
 Cohn, Roy 236
 Cointelpro 247–249, 251–252, 257, 294, 306,
 307, 310, 335, 339, 344, 361–363, 371,
 398, 400–402, 407, 529, 544, 578
 Coleman, Daniel 471–472, 477, 480, 481
 Cole romboló 500, 503, 509, 514, 535, 606
 Colorado állam 52, 433
 Colson, Charles W. 379
 Columbia Egyetem 86, 339, 582
 COMFUGS 244
 Compton, Karl 200
 COMRAP (Komintem-apparátus) 162
 Condor-hadművelet 416
 Connecticut 43, 99, 430, 509, 530

- Conrad, Clyde 429
 Conway, John T. 224
 Cooley, Harold 273, 280, 580–581
 Codidge, Calvin 52, 85, 86
 Coplon, Judith (Sima) 211–212, 571
 Costa Rica 190
 Coughlin, Charles 106, 122
 Cox, Archibald 398
 Coyne, Pat 238
 CPUSA *lásd* Amerikai Egyesült Államok
     Kommunista Pártja
 Cregar, Bill 333, 358
 Crim, John H. W. 85
 Cimmings, John Hugh 323
 Crockett, Kennedy 319, 322
 Crockett, William J. 285–286
Cronaca Sovversiva (Felforgató Krónika)
     42–43
 Cronin, John F. 193
 Cullen, John 150
 Cummings, Homer S. 99–100
 Csendes-Óceán 84, 110–111, 116, 138,
     140–141, 149, 464, 491, 568
Csillagszél- (*Stellar Wind*) program 506–
     508, 515, 516, 520–521, 524, 532
- D**
- D'Amuro, Pasquale 511
Daily Worker 261
 Dakar 447, 560
 Dallas 303, 383, 428, 456
 Daly, Paul 385, 411, 597, 598
 Danahy, Jack 188, 244, 294
 Daniels, Josephus 66
 Dar es-Salaam 482, 604
 Dasch, George 149–154
 Daugherty, Harry M. 72–75, 78–79, 81–86
 Davis, M. J. 55
 Davis, Wayne G. 292
 Dean, John W. 379–380, 393–394, 598
 Dearborn, Henry 275, 276, 583, 585
 Debs, Eugene V. 36, 49, 77
 Deersziget 45, 60–65, 92, 119
 Dél-Amerika 115, 132, 144, 146, 155, 159,
     190, 416, 438
 Deli Keresztény Vezetők Konferenciája
     (*Southern Christian Leadership Conference*) 253, 290, 292, 335
 Déli-sarkvidék 134
 Délkelet-Ázsia 262, 347
 DeLoach, Cartha, „Deke” 145, 182, 249,
     256, 279, 296, 299, 304, 309–310, 330,
     356, 573, 586, 587
 Dél-Vietnam 336
 Dennis, Delmar 305, 590
 Dennis, Eugene 553
 Dervis, Kamal 514
 Desvamine, Graham J. 244, 245, 267, 578
 Detroit 54, 59, 150, 292, 332, 334, 537
 Dewey Thomas E. 208–209
 Dhahrán 469
 Diákok a Demokratikus Társadalomért
     (*Students for a Democratic Society, SDS*)
     328–329, 339, 349
 Dies, Bob 493
 Diesel Research Corporation 329, 130
 Dillinger, John 99
 Disznó-öböl 282–283
 Dixon, Jeane 382
Do Not File (Nem iktatandó) irattároló
     rendszer 135, 348, 413
 Doha 468
 Dominikai Köztársaság 272–275, 278, 280,
     281, 313–316, 318–320, 322–324, 580–
     582, 584, 585, 591
Domsit-művelet (*Dominican Situation, do-*
     minikai helyzet) 317
 Donlon, Tom 465
 Donnel, Francis X. 37

Donovan, William J. „Vad Bill” 142–146,
156, 165, 166–168, 173–175, 180, 198,
203, 555, 562, 564, 572, 573, 575

Doolittle, Jimmy 238–240, 576

Drinan, Robert 406–407

Driscoll, Aggie 111

Du Bois, William Edward Burghardt 250

Dubai 491, 513

Duggan, Lawrence 162, 205, 569

Dulles, Allen 198, 234, 236, 239, 263, 274,
276, 282, 295, 301, 571–573, 576

Dulles, John Foster 198, 205, 217–218, 229,
274

Dunbar, Carson 455

Dunkley, Michael 510

Dunn, Bill 83

Dwyer, Peter 213

Dyson, Bill 349–352, 404, 408

Dzsibril, Ahmed 445

Dzsihád, Abu 450

EÉ

Eastland, James 250, 252, 273, 276, 285, 289,
295, 394, 583

Eckardt, Heinrich von 317, 319–320, 590

Egyesített Terrorelhárító Akciócsoport
(*Joint Terrorism Task Force*) 452, 471,
495

Egyesült Államok Tájékoztatási Ügynök-
sége (*United States Information Agency*,
USIA) 229

Egyesült Arab Emírátsok 490

Egyházak Országos Tanácsa (*National
Council of Churches*) 301

Egyiptom 215, 269, 455, 460, 478–482, 486,
488, 490

Ehrlichman, John 343, 345–346, 352, 369–
370, 378–379, 386, 388, 393–397

Eisenhower, Dwight D. 97, 178, 185, 222,
225, 227–229, 235, 237, 238–240, 242–

244, 251, 255, 261–265, 269–271, 273,
274, 277–278, 347, 575, 577, 583

elektronikus hírszerzés (*Signals Intelligence*)
110, 201, 215

Elektronikus Hírszerzési Szolgálat (*Signals
Intelligence Service*) 110, 201

el-Hage, Vahid 477, 481, 486, 604

el-Jesszem, Khaled Mohamed 392, 597

Elk Hills (Kalifornia) 85

Ellender, Allen 273

Ellenséges Külföldiek Irodája (*Alien Enemy
Bureau*) 24–25, 118

Ellis Island 53, 59

Ellsberg, Daniel 363–366

El Rukn (Az Alap) gengszterbanda 437–438

El Salvador 190, 426–428, 600

Esey, George 192, 573

Emerson, Ralph Waldo 248

Enormoz 202

Enirea 470

Erőszakellenes Koordinációs Diákbizottság
(*Student Nonviolent Coordinating Com-
mittee*, SNCC) 335

Erzsébet (Sissy) osztrák császárné 29

Erzsébet, I. királynő 136

Escalante, Anibal 264

Estill, Wallace F. 314–315, 317, 319–320,
590

Észak Afrika 149, 173, 215

Észak-Korea 241

Európa 26, 39, 40, 41, 115–116, 137, 138,
141, 226, 408, 523

Evans, Courtney 282

Evening Mail 26

Ex Parte Quirin 153

Ezüstingések (*Silver Shirts*) 106

F

Faiszabad 509

Fall, Albert 85

- FALN (*Fuerzas Armadas de Liberación Nacional*, Nemzeti Felszabadító Fegyveres Erők) 402–404, 408, 420, 446, 529
- False Witness* (Hamis tanú) 246
- Farabundo Martí Nemzeti Felszabadítási Front (FMLN) 426, 428
- Farland, Joseph S. 272, 274–278, 582–583, 584
- Farnsworth, John 111
- FBI Nemzetközi Terrorelhárítási Műveleti Részleg (*International Terrorism Operations Section*, ITOS) 502, 606
- FDR *lásd* Roosevelt, Franklin Delano
- Fehér Lovagok (*White Knights*) 303
- Fehér Párducok (*White Panthers*) 380, 596
- Fekete Felszabadító Hadsereg (*Black Liberation Army*) 353, 362
- Fekete lyuk-incidens 60
- Fekete Párducok (*Black Panthers*) 333, 344, 346, 350, 353, 361, 382, 597
- Fekete Szeptember 382, 389, 390, 392, 432
- fekete táskás akciók 331, 332, 344, 405, 409
- Felkösségprogram (*Responsibilities Program*) 224, 574
- felforgatási törvény (*Sedition Act*) 70, 88, 91, 460
- Felforgató Tevékenységet Ellenőrző Testület (*Subversive Activities Control Board*) 221
- Felt, Mark 368–369, 372, 376–379, 383–387, 395–396, 412, 414, 419–420, 424, 442, 597 *lásd még* „Mély Torok”
- Fennell, Margaret 24
- Finch, Rayne 42
- Finch, Stanley W. 34
- Findlay, Louis 32
- Finnegan, Mike 391, 392
- Fish, Hamilton 94, 126
- Fisher, Fred 236, 237
- Fisher, Willie *lásd még* Abel, Rudolph és Goldfuss, Emil 260
- Fitin, Pavel 167
- Fitzgerald, Desmond 324, 591
- Fitzgerald, John J. 33, 98, 604, 605
- Fitzgerald, Patrick 471, 481, 486, 487
- Fleming, Ian 143
- Florida East Coast vasútvonala felrobbantása 297
- Floyd, Nancy 452, 455
- Floyd, Pretty Boy 99
- Fly, Janies Lawrence 157
- Flynn, William J. 44–45, 72, 550
- FMLN *lásd* Farabundo Martí Nemzeti Felszabadítási Front
- Forbes, Charles 85
- Ford, Gerald R. 295, 405, 417, 425, 504, 527, 555
- Ford, Henry 106
- Ford, Peyton 211
- Forrestal, James V. 177, 199–200, 206, 217, 567
- Fortas, Abe 316, 319–321, 330, 591, 592
- Fort Dix (New Jersey) 351, 453
- Fort Lauderdale 428
- Fort Meade 498
- Fort Monmouth (New Jersey) 235, 236
- Fort Wadsworth 56
- Foster, John 198, 205, 229, 578
- Foster, William 7, 52, 77, 80–81, 93, 94
- Fox, James 460, 541, 568
- Foxworth, Percy 133–135, 137, 154, 155–156
- Földalatti Osztág (*Underground Squad*) 244, 245, 257, 267
- Franciaország 23, 41, 54, 116, 130, 136, 140, 168, 269, 423
- Frankfurt 444, 446
- Frankfurter, Felix 62–63, 68, 84, 92, 119, 176, 242
- Franklin (Missouri) 353

Fraunces Tavem *lásd* New York i Fraunces
 Tavem elleni merénylet
Freedom Riders 284, 544
 Freeh, Louis 460, 461–463, 467, 469–475,
 485–486, 488, 490–491, 493–494, 497,
 500, 502, 602, 603
 Frick, Henry 48
 Fuchs, Klaus 213–215, 217, 283
 Fulbright, William 329, 337
 Furgerson, Ronakl M. 217
 Fülöp-szigetek 463, 468, 483

G

Galleani, Luigi 42–43, 45
 Gamber, Cyril P. 326
 Gamber, Edward F. 260, 587
 Gandhi, Indira 434
 Gandhi, Rádzsiv 434
 Gannon, Malt 445
 Gardner, Meredith 202
 Gary (Indiana) 50
 Gates, Robert 437, 536
 Gaudin, Steve 484, 486, 509, 510
 Gausebeck, August T. 122
 Gayler, Noel 357
 Genf 232
 George, Clair 441, 442
 Georgia állam 42, 174, 251, 252, 306, 313,
 417
Ghetto Informant Program 335
 Gaka, Abdul Madzsid 450
 Gancana, Momo Salvatore „Sam” 266–268,
 271–272, 289–290, 584, 587
 Gitlow, Benjamin 49, 551
 Glavin, W. Richard 135
 Godfrey, John 143
 Gold, Harry 214–215
 Goldfus, Emil *lásd még* Abel, Rudolph 259
 Goldman, Emma 48, 53, 55, 56, 65
 Goldwater, Bary 308

Golos, Jacob 139, 565
 Gonzales, Alberto 522, 532
 Gorin, Mihail 113
 Görögország 367
 Grand, Stanley 229
 Gray, L. Patrick 375–380, 382–388, 393–
 395, 414, 417, 419–420, 596, 597
 Greenwich (Connecticut) 509
 Greenwood (Mississippi) 299
 Gregory, Thomas 37–39
 Griebel, Ignatz, dr. 112, 113
 Griesa, Thomas P. 401
 GRU (Hírszerzési Főigazgatóság – *Glavnoje
 Razvedivatjelnoje Upravlenyje*) 422, 565
 Guantanamo 509–510, 512–515, 532
 Guatemala 190, 229, 267, 397
 Gubicev, Valentin 211
 Guzenko, Igor Szergejevics 187
 Guzman, Antonio 320

H

Háborús Tanács (*War Council*) 200
 Háborús Ügyekkel Foglalkozó Különleges
 Osztály (*Special War Policies Unit*) 163
Hadsereg v. McCarthy-meghallgatás 236
 Hagerty, Jim 236
 Hahn, Richard 403–404, 408, 446, 458
 Haig, Al 348, 396, 425
 Haig, Alexander 425, 426
 Haiti 190, 560
 Haldeman, H. R. 343, 359–360, 363, 366–
 368, 379, 385–386, 394–396
 Hamburg 127, 128, 560
 Hamilton, Alexander 9, 415
 Hanssen, Robert 421–423, 435–436, 499–
 500, 503, 605
 Harding, Warren G. 73, 77–79, 81, 84–85,
 99, 280
 Hardwick, Thomas W. 42
 Haniman, W. Averell 167

- Harvard Egyetem 84, 326
 harvardi Liberális Klub 62, 63, 119
 Harvey, William K. 215, 222, 283, 578
 Hathaway, Clarence 76, 551, 553
 Havanna 130, 269, 272, 276
 Hawaii 127, 140, 182
 Hayhanen, Reino 258–259, 579
 hazafias törvény (*Patriot Act*) 466, 506, 507, 525, 526
 Healy, James R. 244, 406
 Helm, Edith 144
 Helmich, Joe 423
 Helms, Richard 318, 322, 324, 336, 355, 357, 405, 590, 591
 Helsinki 435, 579
 Henderson, Stuart 446, 450
 Hezbollah 495
 Hill, Eleanor 487
 Hindukus-hegység 458
 Hirosima 179
 Hiss, Alger 181–182, 205–206, 569
 Hitler, Adolf 100–101, 105–106, 116, 118, 122, 138, 141, 146, 149, 155, 159, 167, 177, 433
 Holland Guyana 155
 Holland-akagúl 459
 Holmes, Oliver Wendell 36, 42
 Homer lásd Maclean, Donald
 Honduras 190
 Hoover, Annie 24
 Hoover, Dickerson 24
 Hoover, Herbert 84, 94
 Hoover, J. Edgar 18–19, 23–29, 32, 34, 35–36, 39–40, 46–56, 57–75, 78–84, 87–101, 105–126, 128–131, 133–138, 140–146, 148–159, 160–170, 174–178, 180–182, 184–209, 210–243, 245–257, 260–274, 276, 279–296, 297–339, 341–350, 352–372, 375–376, 381, 387–388, 396–398, 402, 405, 406, 407, 410–411, 413–414, 417, 418, 419, 420, 434, 443, 456, 460, 466, 487, 504, 508, 520, 524, 527–528, 529, 533, 536, 538, 539, 541, 542, 548, 554, 556, 562, 563, 564, 565–566, 569–570, 571–573, 574, 575, 576, 577, 579, 583, 584, 585, 586, 588, 592, 593, 594
 Hopkins, Harry 166
 Howard, Edward Lee 435–436
 Hruscsov, Nyikita 257, 263–265, 585
 Hruska, Roman 394
 HUAC lásd Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Házbizottság
 Hudson folyó 39, 55, 390
 Hughes Aircraft 429
 Hughes, Charles Evans 91, 95, 110
 Hughes, Howard 584, 587
 Hull, Cordell 99, 107, 112
 Hulon, Willie 530
 Humphrey, Hubert 340–341
 Hunt, E. Howard 377, 379–380, 394–395, 430
 Hunter, Robert W. 430
 Huston, Tom Charles 356–359, 363
 Husszein, Szaddám 392, 448, 517, 518, 544
 Hyde, H. Montgomery 146, 147
- I**
 Ifjú Amerikaiak a Szabadságért (*Young Americans for Freedom*) 356
 Indiana állam 50, 208, 273
 Indonézia 269
 információszabadságról szóló törvény (*Freedom of Information Act*) 400, 542, 558
 Irak 440, 469, 514–519, 527–529, 532, 534
 Irán 438, 439, 441, 445, 468, 469–470, 532
 Irán-kontra botrány 532
 Ír Köztársasági Hadsereg 420
 Iszlám Dzsihád mozgalom 434, 455, 479, 481, 490, 523
 Izrael 389–390, 391, 392, 450, 452, 574

J

Jackson (Mississippi) 298, 302, 589
 Jackson, Robert 119–120, 123–125, 137, 553, 557
 Jacksonville (Florida) 149
 Jalta 173, 181
 Japán 60, 111, 116, 133, 148, 179, 200, 210, 527
 Jemen 486, 491, 500, 509, 514, 606
 Jenkins, Walter 308, 309
 Jeruzsálem 178
 JFK *lásd* Kennedy, John Fitzgerald
 Johnson, Dallas 135
 Johnson, Lyndon B., LBJ 256–257, 264, 286, 289, 294, 295, 297–305, 307–313, 315–321, 323–330, 335–342, 362, 388, 393, 405, 414, 437, 591, 593
 Jones, Clarence B. 588
 Jones, Courtland 354
 Jones, Greg 502
 J. P. Morgan & Co. 71, 80
 jószomszédi politika (*Good Neighbor Policy*) 158
June Mail belső biztonsági rendtartás 212
 Juszef, Ramzi 458, 463–465, 468, 603

K

Kabul 512, 532
 Kadhafi, Muammar 437–438, 445, 449, 451, 601
 Kahane, Meir 452, 453, 454
 Kairó 455, 490
 Kalifornia 111, 160, 193, 209, 244, 256, 412, 433, 465, 478–480, 490, 491, 518
 Kalkutta 60
 Kambodzsza 348, 357
 Kanada 26, 139, 168, 423, 490, 499, 514
 Kanadai Királyi Lovasrendőrség 187, 314, 478, 490
 Kané, Francis Fisher 62

Kansas állam 52, 69, 251
 Kansas City 174, 176, 397, 398, 468
 Kappe, Walter 149
 Karachi 483
 Karim, Abdul (Ramzi Juszef) 458
 Karthágó 178
 Kartúm 470, 479, 485
 Katar 468
 Katzenbach, Nicholas deB. 273, 280, 282, 284, 286, 293, 310, 327–330, 587, 592
 Kean, Thomas 497
 Keamey, John 350, 383, 413, 420
 Kelet-Afrika 304, 477, 482, 495, 511
 Kelet-Európa 186, 217, 226, 429, 567
 Kelleher, George 63, 68
 Keller, Helen 90
 Kelley, Clarence M. 397–399, 402, 405, 407, 408, 410, 412–413, 417, 598
 Kelley, Robert F. 96
 Kelly, Joseph G. 284
 kémelhárítási törvény (*Foreign Intelligence Surveillance Act*) 419, 487, 501
 kémkedési törvény (*Espionage Act of 1917*) 36, 38, 42, 57, 91, 364, 554
 Kennedy, Jackie 281
 Kennedy, John Fitzgerald, JFK 18, 171, 267–268, 278–282, 283, 285, 287–292, 294, 297, 298, 301, 313, 346, 393, 534
 Kennedy, Joseph 266, 280
 Kennedy, Robert R, KRF 234, 264, 266–268, 271, 279–295, 298–299, 309–310, 327, 330, 338–339, 346, 347, 362, 505
 Kent Állami Egyetem 357
 Kent, Tyler 138
 Kenya 304, 477–478, 482–483, 485
 Keresztény Front 122
 Kerik, Bernard 517
 Key Biscayne (Florida) 372
 KCB (Állambiztonsági Bizottság – *Komitet Goszudarszennoj Bezopasznosztyi*)

- 211, 213, 215–217, 222, 226, 230–232, 258–260, 262, 263, 282, 288, 334, 337, 249, 422, 425, 429–430, 432, 435–436, 499, 565, 573
- Khakaf, Szalah 392
- Khálid Sejk, Mohamed 468, 510
- Khobar Towers-merénylet 469–471, 473, 483
- Khost (Afganisztán) 485
- Kicsiszaburo Nomura 139
- Kijev 261
- Kilbum, Peter 437
- Killen, Edgar Ray 305
- Kimmel, Husband J. 140
- Kína, Kínai Népköztársaság 18, 263, 116, 210, 221, 222, 241, 262, 263, 326, 340, 342, 345, 357, 463, 582, 603
- Kínai Népköztársaság *lásd* Kína
- King, Martin Luther, Jr. 253–254, 262–263, 287–290, 292–294, 299, 309–310, 326, 329, 334–335, 338–339, 368, 393, 407, 527, 578, 586, 587–588
- King, Maynard 304, 305
- Kinsey, Alfred S. 225
- Királyi Kanadai Lovasrendőrség 168, 478, 490
- Kiser, Catherine 498–502, 606–607
- Kleindienst, Richard 375, 386, 395, 396
- Knox, Frank 143
- Koeche, Karl F. 429
- Kolumbia 156, 560
- Komintem 44, 51, 59, 68, 77–78, 80, 81, 84, 93, 161, 274, 550, 552
- Kommunista Kiáltvány* 68
- Kommunista Munkáspárt 49, 55, 58, 551
- Kommunista Pártok Egyestülési Kongresszusa 76
- Kommunizmusellenes Nemzeti Bizottság (*National Committee Against Communism*) 106
- Korotkov, Alekszandr 232
- Közel-Kelet 347, 431, 437, 445, 465, 515, 518, 531
- Közép-Amerika 146, 190, 397, 426, 431, 439
- Központi Hírszerző Ügynökség (*Central Intelligence Agency, CIA*) 185, 190, 191, 195, 197–199, 203, 207, 210, 214, 215, 217–218, 221–223, 225–226, 228, 229, 230, 232–236, 238–241, 258, 252–264, 271, 272, 275, 276, 278, 283, 285, 289, 290, 295, 301, 304, 313, 315, 318, 322–324, 332, 335, 336, 355, 356, 358, 364, 371, 377, 379–380, 382, 387, 400, 405, 415–416, 419, 423, 424, 425, 426, 429, 431, 434–437, 440–442, 444, 445–447, 448, 450, 455, 465, 467–468, 470–471, 475, 476, 477, 478, 481–482, 485, 488, 489, 491–492, 498, 499, 500, 501, 504, 508–514, 518, 521, 531, 532, 537, 555, 559, 565
- KRF *lásd* Kennedy, Robert F.
- Krivitszkij, Valter 162, 569–570
- Kuba 133, 134, 190, 262, 264, 268, 272, 276, 283, 288, 307, 316, 323, 350, 357, 414, 416, 428, 463, 512, 513, 529, 530, 560, 580–581, 584
- Ku-Klux-Klan (KKK) 19, 165, 234, 248, 251–252, 267–268, 284, 291, 300–303, 305–307, 310–311, 327, 329, 333, 419, 420, 431, 433, 578, 586, 589–590
- Kunkel, Robert G. 378, 384
- Kuvait 392, 448
- külföldi ügynökök regisztrációs törvénye (*Foreign Agents Registration Act*) 121, 138, 155, 167, 169, 260
- Különleges Hírszerző Szolgálat (*Special Intelligence Service – SIS*) 132–134, 137, 178, 205, 558
- Különleges Politikai Ügyosztály (*Office of Special Political Affairs*) 181

Különleges Tájékoztatói Hivatal (*Division of Special Information*) 135

L

La Belle diszkómerénylet 451 *lásd még* berlini diszkórobbantás

Lackawanna 514–515

Ladd, Mickey 189, 191, 207, 222–223, 227

La Jolla (Kalifornia) 256

La Manche csatoma 527

Lam berth, Royce 507, 508

Lamphere, Bob 202, 203, 211, 222

Landis, Kenesaw Mountain 42

Lang, Herman 128

Lano, Angelo 394

Lansing, Robert 26

Laredo (Texas) 560

Las Vegas 267, 268, 584, 587

Latin-Amerika 130, 133, 135, 136, 138, 141–144, 147, 156–159, 168, 190, 272, 274, 325, 560, 581

Lattimore, Owen 234

LBÍ *lásd* Johnson, Lyndon B.

Leahy, William D. 167–168, 175, 190

Lee, Duncan Chaplin 205

Lenitzer, Lyman B. 269

Lengyelország 116, 512

Lenin, Vlagyimir Iljics 44, 47, 77, 78, 167, 547

Leningrád 25

LEra Nuova 61

Leszjovszkij, Viktor 288, 334

Letelier, Orlando 415–416, 419

Leung, Katrina 462–463, 603

Levi, Edward H. 408, 411, 538, 555

Levine, Isaac Don 569, 570

Levinson, Stanley David 253, 264, 287–290, 292, 334–335, 586, 587–588, 592

Lewinsky, Monica 474, 475

Libanon 434, 436–437, 439, 445, 477, 495

Libby, Lewis, I. 532

Liberty City Seven banda 534

Liberty Lobby 106

Líbia 448–451, 601

Liddell, Guy 111

Liddy, G. Gordon 363–364, 377, 378, 383

Lincoln, Abraham 31, 52

Lincoln-alagút 459

Lindbergh, Anne 98

Lindbergh, Charles 98, 122, 125–126

Lisszabon 168, 560

Liuzzo, Viola 310

Lockerbie-merénylet 444–446, 448–451, 523

Logan törvény 91

London 27, 111, 136–138, 143, 146, 168, 187, 188, 213, 214, 223, 339, 444, 470, 512, 535

Long Island 127, 128, 149, 582

Long, Dick 384

Long, Edward 329

Los Alamos (Új-Mexikó) 161, 169, 213, 214

Los Angeles környéki bőrféjűek (*Los Angeles Area Skinheads*) 453

Los Angeles Times 74, 385

Loula, August H. 50, 550

Lueckenhoff, Edward 518

Lusitania brit utasszállító óceánjáró 26–27

Lynn (Mass.) 43

M

MacArthur, Douglas 97, 222

Machiavelli 18

Mackenzie, Robert 222

Maclean, Donald (Homer) 223

MacLeish, Archibald 135

Madrid 168, 523, 525

Magic-rejtjelrendszer 139–140

Malenkov, Georgij Makszimilianovics 230

Málta 447–450

- Manhattan-terv 161, 169, 178, 187, 202, 213, 214, 220
- Manila 187, 463–466
- Mann, Thomas külügyminiszter-helyettes 313–315, 318, 320, 590
- Mao Ce-tung 210, 221, 262, 263, 350
- Mardian, Robert 360, 367, 369, 377, 381
- Marokkó 155, 255, 512
- Marquise, Richard 443, 445–451, 559
- Marshall, Burke 300, 303, 589
- Marshall, Thurgood 250, 330, 332, 588
- Martin, William 269
- Marx, Groucho 365
- Marx, Karl 68, 365, 547
- Marx, Louis 365
- Mason, Mike 421–422
- Massachusetts állam 43, 52, 85
- Massachusetts-i Műszaki Egyetem (*Institute of Technology*; MIT) 200
- Masters of Deceit* (A megtévesztés mesterei, Hoover) 255, 256
- Matens, William H. 433
- Matthews, Robert Jay 433–434
- Matusow, Harvey 246
- Mayfield, Brandon 525
- McAdoo, William G. 37
- McAllen (Texas) 260
- McCarthy, Andrew 601
- McCarthy, Joseph 227, 232–237, 286, 370, 454, 479–480, 547, 575, 584
- McCloy, John J. 189
- McCord, James 377, 383
- McComack, John F. 245, 251, 581
- McComick, Robert R. 126
- McGoray, Thomas F. 293, 294
- McGrath, J. Howard 221
- McKee, Chuck 445
- McKinley, William 28, 29, 31
- McLeod, R. W., „Scott” 229
- McNamara, Robert 318, 336, 337
- McVeigh, Timothy 433, 465
- Means, Gaston Bullock 78
- Medellin 156
- Medford, Larry 515
- Meese, Edwin P. 424, 438–441
- Meir, Golda 389
- „Mély Torok” FBI-hírforrás 384, 412 *lásd még* Felt, Mark
- Menzies, Stuart 143
- Meredith, James 291
- Merletti, Lew 475
- Mexikó 26, 61, 134, 139, 190, 260, 326, 364, 297, 423, 560, 590
- Mexikóváros 130, 269, 274, 423
- MI5, brit titkosszolgálat 448
- MI6, brit külföldi titkosszolgálat 213, 217
- Miami 111, 256, 271, 272, 274, 276, 332, 419, 440, 457, 533, 560
- Michigan állam 80
- Michigani Egyetem 334, 380
- Michigan-tó 80
- Miklós, II. cár 173
- Miles, Sherman 131, 559
- Miller, Abel Alden F. 260
- Miller, Edward S. 245, 331, 364, 376, 383, 414–415, 419–420, 424, 442
- Miller, Richard 432–433
- Miller, Thomas 85
- Miller, Wallace 590
- Milwaukee 150, 293
- Minneapolis 501, 502
- Mississippi 133, 251, 291, 298, 299–306, 311, 589, 590
- Mississippi Egyetem 291
- Mississippi Országúti Rendőrség (*Mississippi Highway Patrol*, MIHP) 301, 304
- Mitchell, Bemon 269
- Mitchell, John H. 31
- Mitchell, John N. 345, 347, 352, 360–367, 369–370, 377, 384–385. 396

- Mitchell, William D. 96, 97
 Mitterrand, Francois 429
 Moffitt, Ronni 415
 Mogadishu 604
 Mögen, Philip 258
 Mohamed, Ali 463, 478–480, 482, 486
 Molotov, Vjacseszlav 167
 Molotov-Ribbentrop-paktum 116, 167
 Montana 70, 82, 83, 85, 99, 125, 314
 Moore, Roy K. 303
 Morgan, J. P. 42, 71, 80
 Morgan, William D. 259
 Morgenthau, Henry 122–123, 125
 Morosz, Borisz (Borisz Moroz) 231–232, 575
 Morrow, Francis 80
 Moszkva 44, 76–78, 81, 83, 91, 93, 107, 116, 138–139, 161, 162, 166–168, 181–182, 187–188, 192, 200–202, 215–216, 221, 223, 230–232, 254, 258, 260, 262–265, 269, 282, 287, 288, 316, 421, 422, 424, 430, 435–436, 475–476, 499, 548–550, 565, 569, 572, 574, 576, 578, 585, 587
 Moya, Manuel de 275
 Mudd, Philip 531–532, 536
 Mueller III, Robert Swan 19, 421, 447–449, 451, 502–509, 511, 513–516, 518, 520–527, 530–537, 539, 601, 607
 Mulany, Patrick J. 432
 Munkásveteránok Ligája 96
 Murad, Abdul Hakim 463–465
 Murchison, Clint 256
 Murphy, Frank 115, 117, 119, 566
 Murphy, Gerald 582
 Musaraf, Pervez 494
 Musszaui, Zakariasz 501, 605
- N, Ny**
 NAACP lásd *National Association for the Advancement of Colored People*
 Nagaszaki 179
 Nagy-Britannia 127, 338 lásd még Anglia
 Nairobi 304, 477, 479–485, 488, 491, 495, 500, 509, 604
 Napoleon, I. francia császár 32
National Association for the Advancement of Colored People (NAACP) 250, 330
National Commission on Terrorist Attacks upon the United States – 9/11 Commission, 9/11-es Bizottság 497, 515, 525, 526, 606, 607
Nazi Spies in America (Náci kémek Amerikában, Leon Turrou) 112
 Nebraska 353, 394
 Nelson, Baby Face 99
 Nelson, Steve (Mesarosh) 160–161, 231
 Német-amerikai Szövetség (*German-American Bund*) 106, 112, 149, 155, 164
 Németország 25, 26, 29, 38, 41, 48, 61, 77, 105, 112, 116, 122, 126–129, 133, 136, 146, 149, 150, 154, 156, 187, 202, 210, 213, 226, 228, 391, 429, 471, 527, 548, 558, 562
 Nemzetbiztonsági Ügynökség (*National Security Agency, NSA*) 216–217, 228, 243, 269, 285, 332, 336, 340, 357, 382, 390, 423, 435, 498, 499, 506, 507, 514, 516, 520, 524, 568, 597
 Népszövetség 41, 45, 52
 Neshoba megye (Mississippi) 301, 304, 305
 New Deal 122, 156, 206
 New Jersey 39, 43, 61, 193, 235, 351, 458, 459, 484, 534, 582
 New Orleans 67, 276, 438
 New York 18, 23, 26, 27, 29, 33, 39, 40, 42, 43, 44, 53–57, 60, 66, 69, 74, 75, 78, 79, 93–97, 111–113, 127–129, 131, 133, 134, 138–139, 143, 146, 149–150, 154–155, 162, 167, 169, 182, 199, 201, 202, 207, 208, 210, 211, 212, 214, 215, 220, 227,

- 229, 231, 232, 242, 244, 245, 253, 256,
258–260, 262, 267, 268, 271, 272, 274,
276, 288, 290, 302, 308, 309, 313, 314,
318, 319, 322, 332, 337, 343, 350–352,
353, 362, 383, 389, 390, 401–404, 408,
413, 421–423, 430, 434, 435, 436, 444,
446, 452–453, 455, 457–458, 460, 464,
465, 468, 471–472, 475, 477, 479, 481,
486–489, 498, 529, 534, 537
- New York állam 44, 49, 59, 76, 94, 298, 514
- New York Daily News* 126
- New York Times, The* 38, 61, 348, 363, 385,
396, 412, 524
- New York-i Fraunces Tavem elleni merén-
let 403, 446, 529
- Newark 39, 334
- Newcastle-on-Tyne 260
- Newsweek* magazin 129, 134, 135, 208
- Nicaragua 190, 428, 439
- Nichols, Lou 204, 227, 234, 568
- Nixon, Richard Milhous 19, 193, 195, 206,
227, 228, 243, 249, 255, 262, 264–265,
268, 269, 271, 274, 286, 340–353, 356–
372, 375–377, 379–382, 384–388, 393,
395–398, 400, 402, 405, 412, 414, 415,
417, 418, 420, 424, 237, 460, 462, 524,
527, 570, 575, 579, 582, 583, 593, 594
- NKVD 166, 569
- Nolan, Jim 356
- Noone, Charles 229
- Norris, Tom 434
- North, Oliver 431, 437–441, 473
- Noszair, el-Szajed 452–454, 460
- Nova Scotia 141
- NSA *lásd* Nemzetbiztonsági Ügynökség
- Nuzum, Charles 384
- Nyomozóiroda (*Bureau of Investigation*)
32–47, 50–55, 63, 65–69, 73, 75–79,
84–88, 91–92, 96, 98–99
- Nyugat-Európa 61, 149, 173, 174, 178
- Nyugat-Németország 429
- Nyugat-Virginia 49, 394, 582
- O**
- Oak Ridge (Tennessee) 161
- Oakland (Kalifornia) 160
- Obama, Barack 536–537, 539
- O'Brian, John, Lord 23, 25–27
- Odeh, Mohamed 483, 486
- O'Dell, Jack 290
- Odessza 215
- Ogorodnyikova, Szvetlana 432
- Ohio 49, 57, 73, 78, 79, 209, 357
- Ohio folyó 43
- Oklahoma City 250, 434, 465
- Olaszország 29, 45, 48, 128, 188, 215, 226,
269
- Old Forge 305
- Olmstead, Roy 108
- Olmstead v. U. S.* ügy 108–109
- O'Neill, John 472, 481
- Orosz Munkások Uniója 49, 50, 54, 55
- Oroszország, Szovjet-Oroszország 29, 33,
47, 48, 51, 52, 56, 68, 75, 77, 83, 84, 101,
139, 168, 215, 231, 314, 357, 424, 548,
554, 564, 567
- Országos Kábítószer-ellenes Hivatal (*Office
of National Narcotics Information*) 393
- országos munkaügyi törvény (*National
Labor Relations Act*) 106
- Országos Népi Körmányzati Liga 67
- Országos Terrorelhárítási Központ (*Natio-
nal Counterterrorism Center*) 531
- OSS *lásd* Stratégiai Szolgálatok Hivatala
- Oswald, Lee Harvey 294–295
- Otepka, Otto 286
- Ottawa 187
- Ovakimian, Gaik Baladovics 138–139, 162,
167, 565
- Overman, Lee 36, 40, 42, 547

P

Padilla, Jose 510
 Pakisztán 464, 468, 469, 483, 490, 494, 509, 510, 512, 536, 537
 Palesztinái Felszabadítási Szervezet (PFSZ) 389, 390, 392
 Palm Springs 268
 Palmer, A. Mitchell 41–45, 48, 52–55, 58, 60–61, 63, 66–70, 549
 Palmer, Bruce, ifj. 316
 Panama-csatoma 146
 Panamai Köztársaság 30, 146, 397
 Pape, Franz von 26
 Párizs 168, 187, 258, 423, 569, 575
 Park, Richard, ifj. 173, 175
 Paterson (New Jersey) 43, 61
 Patterson, Jeff 222
 Patterson, Joseph Medill 126
 Pearl Harbor 127, 140, 148, 163, 170, 197, 199, 248, 249, 250, 487, 520, 560
 Pearson, Drew 176, 204, 568–569
 Peking 262, 263, 326
 Pellegrino, Frank 465
 Penn, Lemuel 306
 Pennsylvania állam 31, 41, 49, 160, 304, 361
Pentagon Papers-ügy 363, 364, 366
 Perez, Bernardo 353
 Perot, H. Ross 437
Persons in Hiding (kb. Illegálisban lévő személyek, J. Edgar Hoover) 111, 553
 Peru 130, 134, 140, 560
 Perzsa-öböl 445, 448, 469, 500, 531, 535
 Pesavar 483
 PFSZ *lásd* Palesztinai Felszabadítási Szervezet
 Philadelphia 43, 62, 67, 80, 334, 361, 444
 Philadelphia (Mississippi) 300, 303, 304
 Philbrick, Herbert A. 201
 Philby, Kim 182, 188, 217, 222–223, 225
 Phillips, David Atlee 322

Phoenix (Arizona) 501, 518, 606, 607
 Pimentel, Stanley 426–428
 Pinkerton Nemzetvédelmi Ügynökség (*Pinkerton National Defence Agency*) 30
 Pinkerton, Robert A. 31
 Pinochet, Augusto 416, 419
 Piro, George 501, 518–519
 Pistole, John 534
 Pitts, Earl 475
 Pittsburgh 43, 44, 49, 54
 Plamondon, Pun 380, 596
Plumbers (Vízvezeték-szerelők) 363–364, 379
 Poindexter, John 440, 441
 Poljakov, Dmitrij (*Top Hat – Cylinder*) 422, 587
 Port Angeles (Washington) 490
 Post, Louis F. 65–67, 69
 Potomac folyó 201
 Potsdam 179
 Powell, Lewis 381
 Powers, Francis Gary 261, 585
 Price, Morris 129
 Prichard, Edward 176
 Princeton 138, 447
 Pueblo (Colorado) 52
 Puerto Rico 221, 274, 313–315, 319, 344, 402, 403, 529–530, 561, 564
 Puget-szoros 84
Purple-rejtjelrendszer 139

Q

Quảng Tri tartomány (Vietnam) 447
 Quantico (Virginia) 528
Queen Mary 157, 258, 560, 561, 579
 Quinn, Bill 186

R

Rabin, Jichak 382
 Rabom, William F. „Red” 315, 316, 318, 321

- Radikálisokkal Foglalkozó Ügyosztály
(*Radical Division*) 24, 35, 47, 39, 71, 89
- Rahman, Omar Abdel, a vak sejk 452, 454, 601
- Rajna 527
- Ray, James Earl 338
- Reagan, Ronald 418, 423–429, 436–442, 451, 467, 602
- Reds in America* (Vörösök Amerikában, Richard Whitney) 83
- Reed, John 51
- Rendőri felügyelet alá helyezési program
(*Custodial Detention Program*) 118, 120, 160, 163
- Reno, Janet 457, 460, 466, 477, 481, 490, 493
- Ressam, Ahmed 490
- Revell, Oliver B. „Buck” („Bak”) 428, 431–440, 442–443, 445, 453, 456
- Richardson, Elliot 398
- Rintelen, Franz von 27
- Rio de Janeiro 130, 146, 226, 560
- Rio de la Plata 130
- Rios, Filiberto Ojeda 529
- Rockefeller, John D. 42
- Rockefeller, Nelson 133, 134, 137
- Rodman, Peter 347
- Rogers, William 228
- Róma 168, 187, 367, 392
- Roosevelt Longworth, Alice 79
- Roosevelt, Eleanor 144
- Roosevelt, Franklin D. ifj. 274
- Roosevelt, Franklin Delano, FDR 19, 43, 94, 98–101, 103, 105–107, 110, 113, 115–117, 122–126, 128–131, 133, 135–136, 139–144, 146, 151–152, 155, 158, 163, 167, 173–178, 181, 182, 205, 219, 243, 268, 273, 299, 328, 344, 405, 520
- Roosevelt, Theodore 28, 29–33, 74, 536
- Rosenberg, Ethel 233, 568
- Rosenberg, Julius 221, 233, 235, 568
- Rowe, Gary Thomas 310, 311
- Ruby Ridge (Idaho) 474
- Rucci, Joseph J. 307
- Ruckelshaus, William D. 395–396, 398
- Runrich, Günter 111–113
- Rusk, Dean 285, 336, 580
- Rustin, Bayard 253
- Ruthenberg, Charles E. 57, 59, 77, 80–81, 551
- Rückwanderer-számla* 122, 154, 557
- S, Sz**
- Sacco, Nicola 72, 92, 93
- Samit, Harry 501–502, 606
- San Antonio 326, 327
- San Diego 128, 492
- San Francisco 70, 85, 160–162, 207, 244, 245, 302, 332, 351, 478, 479, 518, 542
- San Juan 313–314, 317, 319–320, 324, 344, 529, 530
- Santiago de Chile 419
- Santo Domingo 275, 313–315, 317–318, 320, 322, 324, 325, 591
- Saturday Evening Post* 569
- Saxbe, William B. 401, 402
- Scherer, Robert 416
- Scheuer, Michael 481
- Schapiro, Lew 464
- Schwemer, Andy 302
- SCLC (*Southern Christian Leadership Conference*, Kommunista beépülés a Déli Keresztény Vezetők Konferenciájába) 290, 293, 588
- Seattle 40, 62, 332, 433
- Sebold, William 128–130, 558
- Selma (Alabama) 310
- Sessions, William 442–443, 448, 456, 460, 462

- Sexual Behavior in the Human Male* (A férfiem szexuális viselkedése, Alfred S. Kinsey) Sam Papich 225
- Shanahan, Neil 311
- Shannon, Donald 169, 214
- Sheridan Circle-robbantás 415
- Sheridan, Walter 285–286, 584
- Sherley, Joseph Swagar 33
- Short, Walter J. 140
- Silberman, Laurence 405, 524, 527
- Sillitoc, Sir Percy 223
- Sima *lásd* Coplon, Judith
- Simon, Steven 462
- Sinatra, Frank 268
- Sioux City (Nebraska) 353
- Skeffington, Henry J. 63, 64
- Skócia 444, 446, 448, 451
- Smith, Harold D. 177–178
- Smith, James J. 463
- Smith, Jess 78–79, 84
- Smith, Walter Bedell 221, 225–226, 574
- Smith, Walter I. 33
- Smith törvény 118, 201, 230, 245, 246, 247
- Snyder, John 196
- Snyder, Matthew 541
- Solo* 254, 261–265, 287, 289, 553
- Souers, Sidney 185, 187
- Soufan, Ali 509–514
- Spanyolország 68, 168
- spanyolországi polgárháború 106
- Speer, Edgar B. 49
- Spingam, Stephen 206, 573
- SS Washington* 128
- Staten Island 56, 258
- St. Augustine (Florida) 297
- St. Louis 97
- Stephenson, William 143, 146, 182
- Stettinius, Edward R., ifj. 174
- Stevenson, Adlai 227
- Stevenson, Archibald 40, 547, 549
- Stimson, Henry L. 174
- Stockholm 168
- Stokes, Rose Pastor 36
- Stone, Harlan Fiske 92, 109, 153, 177, 411, 538
- Stratégiai Szolgálatok Hivatala (*Office of Strategic Services*, OSS) 165–166, 173, 175, 180, 184, 205, 575
- Stride Toward Freedom* (Nagy lépés a szabadság felé, Martin Luther King) 263
- Stripling, Robert 205
- Stronberg, Yetta 95
- Strong, George Veazey 156, 174, 562
- Sturgis, Frank (Frank Fiorini) 276
- Sturgis, Susanna 541, 584
- Sullivan, Joe 303–305
- Sullivan, William C. 292, 293, 310, 331, 333, 339, 344, 348, 350, 353–360, 362–365, 367–372, 393, 396, 598
- Sun* 26
- Sunday Times* 346
- Suriname 438
- Surine, Don 233
- Szadat, Anvar 455
- Szakszervezeti Oktatási Liga 93
- Szálem, Emad 452, 454–455, 458–460, 601–602
- Százszázöldi Haderő Rejtjelező Alakulatának Központja (*Army Signal Corps Center*) 235
- Szaúd-Arábia 469, 470, 478, 483
- szenátus állandó vizsgáló albizottsága (*Senate Permanent Investigations Subcommittee*) 232
- szenátus belbiztonsági albizottsága (*Senate Internal Security Subcommittee*) 232
- szenátus hírszerzési különbizottsága (*Senate Select Committee on Intelligence*) 520
- szenátus kormányzati ügyeket felügyelő albizottsága (*Senate Investigations Subcommittee*) 204, 569

szervezett bűnözéssel foglalkozó szenátusi bizottság (*Senate Rackets Committee*) 266, 267, 281, 285, 584

Szexuális elhajásokkal foglalkozó program (*Sex Deviates Program*) 224–225, 227, 270

Sziddig, Ali 459

Szingapúr 464

SzírIA 269, 391

Szómália 604

szojvet központi hírszerző ügynökség 565

Szojvet-Oroszország lásd még Oroszország

Szojjetunió 18, 82, 83, 91, 94, 106, 138, 161, 189, 194, 197, 202, 206, 217, 220, 225, 230, 245, 261, 262, 263, 269, 276, 295, 307, 342, 347, 425, 428, 429, 435, 436, 569, 585

Szojjetunió Kommunista Pártja 262

Szöul 464

Szövetségi lojalitási és biztonsági program (*Federal Loyalty & Security Program*) 194

Szövetségi Nyomozóiroda (*Pederni Bureau of Investigation*, FBI) megalakulása 100

Sztálin, Joszif Viszarionovics 47, 83, 93, 98, 100, 106, 116, 159, 163, 165, 167, 169, 173, 179, 181, 187, 189, 192, 214, 221, 225, 230, 233, 257, 567, 569, 572

Szvirin, Mihail 258

T

Taft, William Howard 108

Tajpej 464

TanzánIA 482

Tartalékos Tisztképző Alakulat (*Reserve Officer Training Corps*) 344

Teapot Dome (Wyoming) 85

Tel-Aviv 391

Temple, Shirley 193

Tenet, George J. 467, 508, 510, 605

Tennessee 161

Terrorist Information System adatbázis 449, 599

Terrorizmus kutató és -elemző Központ (*Terrorism Research and Analytical Center*) 443, 449

Teterboro School of Aeronautics pilótaképző iskola 391

Tel-offenzíva 336

Texas 132, 177, 326, 460, 465, 477, 507, 560

Texasi Tartalékos Milícia (*Texas Reserve Militia*) 453

Thaiföld 509, 510, 511

The Order (A Rend) csoport 433

Theros, Patrick 468

Thieu, Nguyen Van 340

Thomas, J. Parnell 193

Thompson, Fletcher D. 252, 578

Thompson, Harry 111

Time magazin 205, 385

titkosszolgálatokat felügyelő szenátusi bizottság (*Senate Intelligence Committee*) 428

Tíz nap, amely megrengette a világot (John Reed) 51

Tokió 139–140, 179, 182, 187, 238, 464, 487

Tolson, Clyde 145, 256, 574

Tonkini-öböl 304

Toplev-program 261

Tordella, Louis 333–335, 593

Torrcsola, Griselio 403

Tosio Mijazaki 111

Townley, Michael 416, 419

Tracy, Stanley 135

Tribomb-művelet 391–392

Trinidad 141

Tripoli 445

Trockij, Lev 547

Trujillo, Rafael 271–278, 280, 281, 313, 318, 580–583, 585

Truman, Harry S. 174–182, 184–185, 187–188, 190, 192, 194, 196, 198, 200, 203, 204, 206, 208–209, 214, 219, 221–222, 225, 401, 403, 564, 565

Tunisz 392, 450

Turchie, Terry 495

Turlock (Kalifornia) 518

Turrou, Leon 112–113

Tuscaloosa 532

Twain, Mark 33

U

Udon Thani légi támaszpont 509

Új Baloldal 288, 327, 329, 333, 346

Új Németország Barátai 112

Új-Mexikó 161, 179, 182, 594

Újságok Érdekvédelmi Egyesülete (*Newspaper Guild*) 107

Unabom-művelet 465

United States v. Abdel Rahman-ügy 601

United States v. Nardone-ügy 118–119, 123

Uruguay 130, 314, 560

USIA *lásd* Egyesült Államok Tájékoztatási Ügynöksége

USS *George Washington* 41

U. S. Steel Corporation 49

U. S. v. Bin Laden -ügy 487

V, W

Valdinoci, Carlo 43

Vandenberg, Hoyt 190, 566

Vanzetti, Bartolomeo 72, 92, 93

Varelli, Frank 427–428

Vaughan, Harry 175–177

Védelmi Hírszerző Ügynökség (*Defense Security Agency*) 357

Venezuela 190, 560, 581

Venona kódfeltörő 203, 210, 212–213, 215–217, 222, 568, 571, 575

Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsa 173, 222, 228, 269, 316, 490

Videm 333

Vides Casanova, Carlos Eugenio 427–428, 600

Vietkong 312, 315, 345, 348

Vietnam 304, 312, 315–316, 326–327, 329, 333–334

Világ Ipari Munkásai (*Industrial Workers of the World, IWW*) 38

Világkereskedelmi Központ 392, 404, 453–454, 457–458, 460, 463–464, 468, 473, 478, 481, 483, 488, 495, 502

Villanova Egyetem 510

Vilmos porosz koronaherceg 179

Vincennes hadihajó 445

Virginia 179, 450, 528

Vörös Hadsereg 159, 179, 187, 453

Vörös Osztag (*Red Squad*) 421

Waco (Texas) 460

Waldo, George E. 33

Walker, John 430

Wallace, George 376

Walsh, John 156, 229

Walsh, Thomas J. 70, 83, 85, 99

Walters, Vernon 379

Wan, Ray 368, 372

Wannall, Ray 368, 372

Warm Springs (Georgia) 174

Warren, Earl 294

Warren-bizottság 294, 295

Washington 18, 23, 24, 26, 34, 43, 44, 52, 56, 64, 65, 73, 78, 79, 82–84, 96, 97, 99, 110, 135, 138, 140, 146, 149, 150, 159, 162, 166, 167, 169, 174, 179, 183, 188, 193, 204, 205, 210, 211, 216, 217, 221–224, 227, 229, 231, 243, 245, 252, 256, 257, 268, 269, 272, 276, 277, 292–293, 322, 328, 330, 332, 333, 335–338, 343, 346, 350, 352, 372, 377, 378, 384, 390, 391,

402, 405, 406, 413, 416, 435, 446, 448,
453, 465, 479, 482, 485, 494, 503, 504,
510, 518, 530
Washington állam 433, 490
Washington Post 26, 385, 396
Washington, George 403
Watergate-ügy 276, 349, 364, 377–380, 383–
385, 387, 393–397, 405–406, 411–412,
441, 462, 538
Watson, Dale 468, 471–473, 488–492, 502–
503, 605
Watson, Edwin 123
Weather Underground 350, 353, 382, 383,
404, 405, 413, 414, 420, 430
Weathermen 350, 351, 353, 357
Webster, William H. 418–420, 423, 428–
429, 431, 434, 438–442
Weinstein, James B. 392
Weisband, William 215–217
Welch, Joe 236–237
Welles, Sumner 144
Wertz, Edwin 36
Wheeler, Burton K. 83, 85, 125, 554
Wheeler, Earle 316
Whidbey-sziget 433
White, Byron 381
White, Mary Dexter 182, 204, 287
White Hate 305–307
White, Mary Jo 495–496
Whitney, Richard 83
Wichita (Kansas) 52
Williams, Billy Bob 303, 307
Williams, Ken 501
Williamson, John H. 31
Wilson, Woodrow W. 25–27, 35, 36, 37, 38,
39, 41, 45, 52, 66, 70, 91, 108, 548
Wisner, Frank 226, 567, 572–573, 574
W. J. Burns International Detective Agency
(nemzetközi nyomozóügynökség) 74,
77, 78, 84, 86

Woodcock, Fred 291–292
Woods, Rose Mary 382
Woodstock 76–77
Woodward, Bob 384, 396
Woody, Charles de 39

Y

Yale Egyetem 226
Yoo, John 507, 511
York, Betsey 432

Z, Zs

Zarubin, Vaszilij (Zubilin) 161, 231
Zazi, Nadzsibullah 537
Zubajda, Abu 509–512
Zürich 449
Zsidó Védelmi Liga 452

JEGYZETEK

ELSŐDLEGES FORRÁSOK

- FBI-iratok a titkosítás alól feloldva a Freedom of Information Act (az információs szabadságról szóló törvény) alapján (a továbbiakban FBI/FOIA);
- FBI oral history a Society of Former Special Agents of the Federal Bureau of Investigation (a Szövetségi Nyomozó Iroda Egykori Különleges Ügynökeinek Társasága) gyűjtésében (a továbbiakban FBI/FBIOH);
- FBI-iratok és levelezés a The Foreign Relations of the United States (Az Egyesült Államok külkapcsolatai) következő kötetében: *Emergence of the Intelligence Establishment: 1945–1950* és *The Intelligence Community: 1950–1955* (a továbbiakban FRUS Intelligence);
- Foreign Affairs Oral History (FAOH): amerikai diplomatákkal (és hírszerzőtisztként is szolgáló diplomatákkal) készített tizenöt ezernél is több oral history interjú az Association for Diplomatic Studies and Training (amerikai diplomaták képzését szolgáló non-profit kutatóközpont) gyűjtésében; sok interjú elérhető online is: http://www.adst.org/Oral_History.htm;
- Franklin D. Roosevelt Presidential Library (F. D. Roosevelt Elnöki Könyvtár, a továbbiakban FDRL); *
- Harry S. Truman Presidential Library (a továbbiakban HSTL);
- Dwight D. Eisenhower Presidential Library (a továbbiakban DDEL);
- John F. Kennedy Presidential Library (a továbbiakban JFKL);
- Richard M. Nixon Presidential Library (a továbbiakban RMNL);
- Gerald R. Ford Presidential Library (a továbbiakban GRFL);
- Jimmy Carter Presidential Library (a továbbiakban JCL);

* Az elnöki könyvtárak részben múzeumok, részben pedig tudományos kutatóintézzettel kombinált levéltárak. Az elnökök politikai hagyatékuk megőrzésére és egy helyben tartására alapítják és építetik őket. Jelenleg közei húsz ilyen intézmény működik a2 Egyesült Államokban.

- George H. W. Bush Library (a továbbiakban GWHBL);
- Senate Select Committee to Study Governmental Operations with Respect to Intelligence Activities („Church Committee” or CC) (Szenátusi különbizottság a kormányzat hírszerzési tevékenységének vizsgálatára, a továbbiakban Church-bizottság vagy CC) iratanyaga;
- FBI-iratok és dokumentumok az FBI történeti weboldalon: <http://vault.fbi.gov/> (FBI) nyilvánosságra hozva. Ezek felbecsülhetetlen értékű forrásul szolgáltak e könyv írásához. Az érdeklődő olvasók figyelmébe ajánlhatók még az FBI eredeti aktái az ACLU-ról, az Amerikai Náci Pártról, a *Cointelpró*ról, Fidel Castróról, a Freedom Ridersről (az USA tagállamai közötti utasszállítás deszegregációjáért küzdő polgári aktivistákról), ifj. Martin Luther Kingről, Szaddám Husszeinről, és más megfigyelt személyekről Jimmy Hoffától* Jimi Hendrixig. Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának eredetéről 1919-ig visszamenőleg a maga nemében egyedülálló dokumentáció érhető el a <http://www.marxists.org/history/usa/eam/index.html> weboldalon.

ELSŐ RÉSZ • KÉMEK ÉS SZABOTŐRÖK

1. ANARCHIA

- ¹ Interjú O'Briannel, CBS News, 1972. május 2. (Hoover halálának napján)
- ² Interjú Fennell-lel. In: Ovid Demaris: *The Director: An Oral Biography of J. Edgar Hoover*. New York, Harper's Magazine Press, 1975.
- ³ Hester O'Neill: J. Edgar Hoover's Schooldays. *American Boy and Open Road*, 1954. szeptember.
- ⁴ Wilson elnök háborús üzenete a kongresszusnak, 1917. április 2.
- ⁵ O'Brian idézi: *The New York Times*, 1918. október 9.
- ⁶ John Lord O'Brian: New Encroachments on Individual Freedom. *Harvard Law Review*, 66, no 1. (1952. november), 14.
- ⁷ A német törekvések dimenziójáról lásd A Bruce Bielaski (igazgató, Nyomozóiroda, Igazságügyi Minisztérium) tanúvallomását a szenátus igazságügyi bizottsága előtt, 65. kongresszus, 2. ülészak, 1918. december 6. (Washington, D. C., Government Printing Office, 1919).
- ⁸ Bernstorffot idézi Arthur S. Link: *Wilson: The Struggle for Neutrality, 1914–1915*. Princeton, N.J., Princeton University Press, 1960, 378.
- ⁹ Woodrow Wilson: Third Annual Message to Congress (az elnök harmadik éves üzenete a kongresszusnak), 1915. december 7.

* Jimmy Hoffa szakszervezeti vezető és elítélt bűnöző volt.

2. FORRADALOM

- ¹⁰ Theodore Roosevelt levele George Otto Trevelyannek 1908. június 19-én. In: Joseph Bucklin Bishop: *Theodore Roosevelt and His Time Shown in His Own Letters*. New York, C. Scribner's Sons, 1920, 92–94.
- ¹¹ Theodore Roosevelt: *American Ideals, and Other Essays, Social and Political*. New York, G. P. Putnam's Sons, 1897, 304.
- ¹² Theodore Roosevelt: First Annual Message to Congress, 1901. december 3.; online hozzáférés: American Presidency Project (online forrás az amerikai elnökök iratai egy részének kutatására): <http://www.presidency.ucsb.edu>
- ¹³ Brewster igazságügyi miniszter idézi Homer Cummings – Carl McFarland: *Federal Justice: Chapters in the History of Justice and the Federal Executive*. New York, Macmillan, 1937, 373.
- ¹⁴ Robert A. Pinkerton: Detective Surveillance of Anarchists. *North American Review*, 173, no. 540 (1901), 39.
- ¹⁵ A Salem (Oregon) Capital Journal aláíratlan szerkesztőségi cikke; reprint kiadásban: Portland Oregonian, 1905. július 8., idézi Jerry A. O'Callaghan: Senator Mitchell and the Oregon Land Frauds, 1905. *Pacific Historical Review*, 21, no. 3. (1952. augusztus), 261.; „botrányos viselkedés”: Wickersham igazságügyi miniszter Taft elnöknek, 1912. május 10., NARA RG 60, Jones Pardon file case (irattartó).
- ¹⁶ Findlay Hoovernek: Memorandum for the Director: Re: Early History of the Bureau of Investigation, United States Department of Justice. 1943. november 19.
- ¹⁷ Annual Report of the Attorney General of the United States (Az Egyesült Államok igazságügyi miniszterének éves beszámolója), 1907; online: www.fbi.gov/libref/historic/history/origins.htm
- ¹⁸ *Hearings of House Appropriations Committee on Deficiency Appropriations* (meghallgatás a pénzügyi felügyelet házbizottságában az eredetileg jóváhagyott költségvetési kereten felüli kiadásokról), 59. kongresszus, 2. ülésszak (1907). 1908. január 17-én a pénzügyi felügyelet házbizottságának elnöke, James A. Tawney minnesotai republikánus képviselő csapdát állított Bonaparte igazságügyi miniszternek. A bizottság feladata a szövetségi kiadások ellenőrzése volt. A nyilvános meghallgatáson Bonaparténak feltették a kérdést, hogy az Igazságügyi Minisztérium hány titkosszolgálati ügynököt és magánnyomozót alkalmazott az elmúlt év folyamán. – Ezt nehéz lenne megmondani – válaszolta Bonaparte, és mindent megpróbált, hogy kibújjon a kérdés alól. Ernélkeztek, hogy a titkosszolgálatnak pontosan meghatározott és jóváhagyott keretösszeg áll rendelkezésére, s ezt a költségvetési tételt kizárólag ennek a szolgálatnak a finanszírozására használni törvényben előírt kötelezettség.
 – Sohasem alkalmazott magán detektíveket?
 – Időről időre kénytelenek vagyunk bizonyos különleges ügynököket alkalmazni – válaszolta Bonaparte. – Szükségünk van valamennyi nyomozói szolgálatra... De nincs szükség nagyon sokra, és nem szabad elfelednünk, hogy az ilyes fajta emberek... alkalmazásában nagy óvatosságra van szükség.

– Szóval ezek nem mindig kiváló emberek? – szolt a kérdés.

– Nem, uram – válaszolt Bonaparte.

Tawney képviselő nemcsak elutasította Bonaparte kérését, hogy szövetségi pénzből hozzon létre új nyomozóirodát, hanem egy lépéssel még tovább ment, s a szövetségi költségvetéshez csatolt záradékban megtiltotta az Igazságügyi Minisztériumnak, hogy titkosszolgálati ügynököket használjon fel nyomozati tevékenységre.

¹⁹ Twain J. H. Twichell tiszteletesnek, 1905. február 16.; *Mark Twain's Letters*. New York, Harper & Brothers, 1919, 766.

²⁰ Az FBI dokumentációja 1908. június 29-ét nevezi meg azon időpontnak, amikor Bonaparte titkosszolgálati ügynökök alkalmazásának céljából belenyúlt különböző pénzalapokba (a források eltérnek abban, hogy nyolc, kilenc vagy tíz ügynökről volt-e szó). A hivatal azonban a miniszeri aláírással ellátott rendelet dátumát, 1908. július 26-át tekintí megalakulása hivatalos napjának.

A „különleges ügynökök egysége” létrejöttét elrendelő, Bonaparte aláírta utasítás szövege a következő:

A Minisztérium alá tartozó vizsgálatokkal kapcsolatos minden ügy, a bankfelügyelet által végrehajtottakat és a honosítási hivatallal kapcsolatosakat kivéve, felterjesztendő a kiadásokat ellenőrző főtisztviselőhöz, aki memorandumban nyilatkozik arról, hogy az irányítása alá tartozó különleges ügynökök egységének bármely tagja rendelkezésre áll-e a feladat végrehajtásához. A Minisztérium egyetlen tisztségviselője sem jogosult a különleges vizsgálatok költségeivel kapcsolatos bármilyen felhatalmazás kiadására annak megállapítása nélkül, hogy az igényelt szolgálat ellátására áll-e rendelkezésre az állandó egység valamely tagja, és abban az esetben, ha a szolgálat nem látható el a Minisztérium különleges ügynökeinek állandó egysége által, az ügyet az igazságügyi miniszter vagy az ügyvezető igazságügyi miniszter különös figyelmébe kell ajánlani, mellékelve a kiadásokat ellenőrző főtisztviselő nyilatkozatát azon okok megnevezésével, amelyek miatt az adott feladat nem bízható állandó alkalmazottira, mielőtt ebből a célból bármilyen pénzfelköltsére vonatkozó felhatalmazásra sor kerül. CHARLES J. BONAPARTE igazságügyi miniszter.

A dokumentumban említett tisztviselő, aki munkakörét miniszeri patrónusának megbízásából látta el, és a *Chief Examiner* („főfelügyelő”) titlust viselte, az első években valójában a Nyomozóiroda igazgatója volt.

²¹ Bonaparte Rooseveltnek, 1909. január 14., online: www.fbi.gov/libref/historic/bistory/origins.htm

²² Bonaparte: Annual Report of the Attorney General of the United States, 1908. december, online: www.fbi.gov/libref/historic/history/origins.htm.

3. ÁRULÓK

- ²³ Woodrow Wilson: Address on Flag Day at Washington (az elnök beszéde a jelenlegi amerikai zászló elődjének elfogadása napján, 1777-ben), 1917. június 14.
- ²⁴ Ernest Freeberg: *Democracy's Pridoner: Eugene V. Debs, the Great War, and the Right to Dissent*. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 2008, 98-104.
- ²⁵ Lee Overman szenátor közlése, *Congressional Record* (Kongresszusi Napló), 65. kongresszus, 2. ülészak, 1918. április 4. Washington, D.C., Government Printing Office, 1919.

Overman szenátor csak két héttel az első világháború vége után hívta össze az igazságügyi bizottságot a vörösveszéllyel kapcsolatban. A meghallgatás sok szempontból előfutára volt Joseph McCarthy szenátor több mint harminc évvel későbbi tevékenységének, és jelentős hatást gyakorolt a vörösveszély miatti 1919-es nagy félelemkiváltotta eseményekre,

1919 januárjában Overman tanúkat hallgatott ki az Egyesült Államok elleni német kémkedésről a világháború idején. A meghallgatások azonban zátonyra futottak, mivel a Black Tom-i robbantás óta egyetlen német szabotázsakció sem történt az országban.

Overman szenátor és kollégái az igazságügyi bizottságban ekkor gyorsan a nemzetközi kommunista összeesküvés felé fordították figyelmüket. – Nem tudom, határozhatunk-e arról, hogy belemegyünk ebbe a kérdésbe itt és most, és vizsgálhatjuk-e a bolsevizmust – mondta a szenátor. Mindazonáltal megtették, méghozzá azonnal.

A bizottság feszült figyelemmel hallgatta Archibald E. Stevenson harmincöt éves Wall Street-i jogász és önjelölt vörösveszély-szakértő vallomását. Stevenson kijelentette, hogy amerikai lelkipásztorok, professzorok, politikusok és kiadók ezreit ejtette rabul az orosz forradalom. Több száz nevet sorolt fel, köztük olyan köztisztelőben álló személyeket, mint Jane Addams chicagói társadalmi reformer és Charles Beard, az egyik legkiválóbb amerikai történész. Véleménye szerint egyesek aktív bolsevik ügynökök, míg mások megévesztett intellektuelek.

Közölte a szenátorokkal, hogy Marx, Lenin és Trockij nézeteit méregként terjesztik látszólag tiszteletre méltó amerikaiak. Az oroszok pénzzel, emberrel és propagandával árasztják el az Egyesült Államokat, és amerikai ügynökeik a szovjeteknek nevezett titkos bizottságok révén elviszik az orosz forradalmat az ország minden városába és ipari központjába.

- ²⁶ Gregory igazságügyi miniszter T. U. Taylornak, 1918. április, idézi Charles McCormick: *Seeing Reds: Federal Surveillance of Radicals in the Pittsburgh Mill District, 1917-1921*. Pittsburgh, University of Pittsburgh Press, 2002, 64.
- ²⁷ F. X. O'Donnell memoranduma, 1938. október 24., idézi *An Analysis of FBI Domestic Security Intelligence Investigations: Authority, Official Attitudes, and Activities in Historical Perspective*. FBI, 1975. október 28.

- ²⁸ Bruce Bielaski (Nyomozóiroda) közölte a kongresszussal 1918 decemberében, hogy az Amerikai Védelmi Liga maximális létszáma 300 és 350 ezer közé tehető, míg más kormányhivatalnokok 250 ezresre becsülték a tagságot.
- ²⁹ McAdoo Wilsonnak, 1917. június 2., és Wilson Gregorynak, 1917. június 4., in; *The Public Papers of Woodrow Wilson*, 42, 410–41] és 416.; valamint online: http://www.presidency.ucsb.edu/woodrow_wilson.php; „kötelességmulasztást követett el, amikor nem keresett gyógymódot”: Wilsont idézi John F. Fox Jr.: *Bureocratic Wrangling over Counter-intelligence*, 1917-18; online: www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies
- ³⁰ *The New York Times*, 1917. augusztus 4., 6.; Put the IWW Out of Business. Idézi Melvyn Dubofsky: „We Shall be All”; *A History of the Industrial Workers of the World*. Chicago, University of Illinois Press, 2000, 233.
- ³¹ De Woodyt idézi *The New York Times*, 1918. szeptember 6., 1.
- ³² David A. Langbart: Five Months in Petrograd in 1918: Robert W. Imbrie and the US Search for Information in Russia. *Studies in Intelligence*, 52, no. 1 (2008. március), CIA, Center for the Study of Intelligence (Hírszerzési Kutatóközpont).

A kérdéses dokumentumokat az amerikai kormányzati tájékoztatási hivatal, a *Committee on Public Information* szállította, amelyet Wilson elnök hozott létre a háború népszerűsítésére a lakosság körében. A propagandaközpont hatásos posztterek, híradások és beszédek gyártása és terjesztése mellett helyzetbe hozott néhány különös figurát is, köztük egy Edgar Sisson nevű prominens folyóirat-szerkesztőt, akit az amerikai propaganda terjesztésére Oroszországba küldtek. Sisson a petrográdi (ma Szentpétervár) amerikai konzulátuson berendezkedve szemtanúja volt annak, hogyan dönti meg a bolsevik forradalma cári kormányt. Rávette az amerikai nagykövetet, hogy fizessen húszezer rubelt a szóban forgó dokumentumokért, amelyeket egy helyi pletykalap kiadója kínált eladásra. Sisson úgy vélte, hogy – a Külügyminisztérium vezető jogászának szavaival élve –, „a történelem legnagyobb szenzációjával” szolgál. A megkérdőjelezhetetlen bizonyítékokat Wilson elnök elé tárta, aki elrendelte nyilvánosságra hozatalukat minden vezető amerikai lapban, és a Hadügyminisztériumtanácsa ellenére csapatokat küldött a bolsevikok ellen. Az amerikaiak még akkor is harcban álltak, amikor 1918. november 11-én az első világháború végétért.

- ³³ Moszkva hivatalos képviselője egy Ludwig Martens nevű német állampolgár volt, aki hiába munkálkodott azon, hogy az Egyesült Államok diplomáciailag elismerje Oroszországot. A legtöbb külföldi követséghez hasonlóan Martens hivatala semcsak diplomáciai képviselet, hanem kereskedelmi kirendeltség, propagandaszöcsök és kémkedési hadállás is volt egyben.

J. Edgar Hoover számára Martens pusztája léte is a háborús Németország és a forradalmi Oroszország között fennálló vészjósló gonoszszövetség bizonyítéka volt. Martens Oroszországban született és nevelkedett, német állampolgár volt, és Angliában a háború alatt internálták. Amikor New Yorkba érkezett, németnek nyilvánította magát, majd bejelentette, hogy ő a szovjet nagykövet.

Megtapasztalta, hogy az amerikai gyárosok örömmel kereskednek Moszkvával, ha kemény valutával fizetnek nekik. A szovjetek pedig két dolgot kívántak mindenekfelett: az amerikai csapatok távozását és az amerikai technológia bejövételét.

- ³⁴ A. Mitchell Palmer: *The Case Against the Reds. Forum*, 63 (1920. február), 173–185.
- ³⁵ *Addresses of President Wilson* (Wilson elnök beszédei), 66. kongresszus, 1. ülőszak, Senate Doc. (szénátusi dokumentum) 120, vol. 435. Washington, D. C., Government Printing Office, 1920.
- ³⁶ Hoover: Memorandum Upon the Work of the Radical Division, Aug. 1, 1919, to March 15, 1920. Bureau of Investigation, RG65, NARA.
- ³⁷ Hoover: Memorandum Upon the Work of the Radical Division, Aug. 1, 1919, to March 15, 1920. Bureau of Investigation, RG65, NARA.
- ³⁸ 1919-ben „az FBI, az ONI (*Office of Naval Intelligence*, Haditengerészeti Hírszerzési Hivatal) és a New York-i rendőrség tagjaiból álló rohamcsapat feltörte a New York-i japán főkonzulpáncélszekrényét, ahol felfedeztek egy japán haditengerészeti kódot – jegyezte fel egy tengerésztiszt. – Ezt a kódot oldalról oldalra lefényképeztük, majd az egy vagy két évvel későbbi újrafotózáskor jelentős változtatásokat észleltünk. A kódhoz használt rejtjelkulcs nem volt különösebben bonyolult, minket meg elhalmoztak hálálkodó köszönetekkel.” Capt. Laurence F. Stafford: *A Brief History of Communications Intelligence in the United States*. National Security Agency (Nemzetbiztonsági Hivatal) (a titkosításról feloldva 1982 márciusában).
- ³⁹ Hoover tanúvallomása az Amerika-ellenes tevékenységet vizsgáló házbizottság előtt, 1947. március 26.
- ⁴⁰ Flynn memó, 1919. augusztus 12., reprint kiadásban in: *Investigation into Activities of the Department of Justice, Letter from the Attorney General*. 66. kongresszus, 1. ülőszak, 1919. november 15.
- ⁴¹ Az igazságügyi miniszter levele válaszul a szenátus 1919. október 17-i határozatára: *Report on the Activities of the Bureau of Investigation of the Department of Justice Against Persons Advising Anarchy, Sedition, and the Forcible Overthrow of the Government*. Washington, D. C., Government Printing Office, 1919. november 17., 5–13. Palmer igazságügyi miniszter röviddel korábban vesztett el egy próbapert Buffalóban (New York állam) egy spanyol alkú anarchistákból álló maroknyi csoport három tagjával szemben, akik vérfagyasztó retorikával megfogalmazott röpiratot adtak ki. 1919. július 24-én egy szövetségi bíró elvetette a vádindítványt azzal az indoklással, hogy nincs törvényes alapja.
- ⁴² Edgar B. Speer: *The Russian Workingmen's Association, sometimes called the Union of Russian Workers*, 1919. április 8., Bureau of Investigation, NARA M-1085, reel 931 (931. sz. szalag), doc. 313846 (313846. számú dokumentum). 1919. április 8-án a New York-i rendőrség a Lusk-bizottság és Archibald Stevenson ösztönzésére egy második rajtaütést is végrehajtott a keleti 15. utcában álló Orosz Házon. A földszinten egy tantemmet találtak tele írni-olvasni tanuló – és a razzizációk feltételezése szerint a forradalmat tanulmányozó – bevándorlókkal, míg az emeleten három férfi éppen a *Bread and Freedom* (Kenyer és Szabadság) című orosz nyelvű újságot szerkesztette. Mindhármuk ellen sürgősen vádat emeltek anarchia büntetése miatt augusztus 20-án. A hír nem került a2 újságok, címlapjára.

4. KOMMUNISTÁK

- ⁴² August H. Loula: Communist Party Convention: Day 1 - Sept. 1, 1919. Department of Justice/Bureau of Investigation Files (igazságügyi minisztériumi/nyomozóiroda akták), NARA M-1085, doc. 313848. Loula pontosan tisztában volt „bizalmas informátoraink inkognitója megőrzésének fontosságával” annak révén, hogy személyazonosságukat titokban tartják, és tevékenységüket elzárják a nyilvános hozzáféréstől, amint azt Bill Flynn, az iroda igazgatója lejegyezte. A szocialisták megosztva és elcsüggedve távoztak Chicagóból; egyik vezetőjük „neveléses fiasciónak” nevezte a megosztottságból kiemelkedő kommunista mozgalmat, amelyet orosz gyűlevész had és „az Igazságügyi Minisztérium ügynökeivel bőven meghintett maroknyi amerikai értelmiségi” működtet.
- ⁴³ 121. sz. bizalmas informátor: In Re: Communist Party Convention, Sept. 1–7, 1919. Department of Justice/Bureau of Investigation Files, NARA M-1085, doc. 313846.
- ⁴⁴ Amerika Kommunista Pártjának Alkotmánya, jelentés a Kommunista Internacionálnak. Chicago, Communist Party of America, keltezetlen (1919).
- ⁴⁵ Jacob Spolansky et al.: In Re: Communist Meeting at West Side Auditorium, Chicago. Sept. 21, 1919, DoJ/BoI Investigative Files (nyomozati akták), NARA M-1085, docs. 313846 & 313848.
- ⁴⁶ J. Edgar Hoover: Brief on the Communist Party, a képviselőház házrendi bizottságának benyújtva, 66. kongresszus, 2. ülészak. Washington, D. C., Government Printing Office, 1920.
- ⁴⁷ Arra a kérdésre, hogy a Komintern pénzelte-e az amerikai kommunistákat, a Komintern archívuma választ ad: igen, pénzelte. De hogy mennyit is küldött, az mindmáig nyitott kérdés. A levéltár négyrendbeli titkos segélyezésről tesz említést 1919 és 1920 folyamán kétféle orosz rubelt is meghaladó értékű nemesfémekben és gyémántokban. Az összeget nem lehet pontosan átváltani amerikai dollárra, de százezreket vagy akár milliókat is érhetett, attól függően, hogy az értékeket hogyan tették pénzzé. 1920-ban az Amerikai Kommunista Párt küldötte azonban szerényebb összegért folyamodott a Kominternhez, a bőkezűség mérséklését javasolva Moszkvának. A 60 ezer dolláros igény, amelyet 1920 augusztusában Louis C. Fraina nyújtott be a Kominternnek az amerikai kommunista párt nevében, a következőképpen oszlott meg: 20 ezer dollár „a foglyok segélyezésére és az eltartottak támogatására”, 15 ezer „az agitációra a négek között”, 10 ezer „az agitációra a katonák és a matrózok között”, és 15 ezer háromújság indítására.
- ⁴⁸ Az igazságügyi miniszter levele, megküldve válaszul a szenátus 1919. október 17-i határozatára. Washington, D. C., Government Printing Office, 1919. november 17.
- ⁴⁹ August Loula különleges ügynök októberben visszament a Blue Island-i Orosz Háza, amely ekkor már az amerikai kommunista párt székházául szolgált, hogy lefoglалjon néhány lázító röpiratot, amikor egyszer csak szembetalálta magát a pártvezetőséggel. Amint a jelentésében leírta, megkérdezték tőle: „Minek köszönhetik a megtiszteltetést, hogy meglátogatja őket az Igazságügyi Minisztérium ügynöke?” Erre azt válaszolta, hogy

amikor majd legközelebb visszatér, „meghívást ad át nekik a megyei börtön válogatott lakosztályaiba”. Amikor azonban elolvasta a röpiratot, kelletlenül beismerte, hogy „nem tartalmaz olyan anyagot, amelynek alapján eljárást lehetne indítani”. August H. Loula: *A Visit to Communist Party Headquarters*, Chicago-Oct. 14, 1919, DoJ/BoI Investigative Files, NARA M-1085, file 202600-14.

⁵⁰ Hoover jelentését New York-i útjáról lásd in Kenneth Ackerman: *Young J. Edgar: Hoover, the Red Scare, and the Assault on Civil Liberties*. New York, Carroll & Graf, 2007, 102-105.

⁵¹ Hoover Caminettinek: 1919. november 3., NARA RG85, file 85-54235/36. Az orosz forradalom második évfordulójának megemlékezései az est lezárásával kezdődtek New Yorkban, Santeri Nuortevának, a manhattani szovjet diplomáciai hivatalok második emberének és Benjamin Gitlow-nak a beszédeivel; utóbbi New York állam törvényhozó testületének szocialista képviselőjéből vedlett át a Kommunista Munkáspárt vezetőjévé. A Nyomozóiroda hallgatóságban jelen lévő ügynökei szó szerinti jegyzeteket készítettek gyorsírással.

⁵² Névsor, Orosz Munkások Uniója (1919. november 7-i razzia), Memorandum Mr. Burke számára, DoJ/BoI Investigative Files, NARA M-1085, 202600-14; A bevándorlási főbiztos éves jelentése a munkügyi miniszternek: Fiscal Year Ended June 30, 1920. Washington, D. C, Government Printing Office, 1920.

⁵³ A keresetleveleket idézi J. Edgar Hoover: *Masters of Deceit*. New York, Henry Holt & Co., 1958, vi.

⁵⁴ M. J. Davis: In re: Communist Party. 1919. december 4., NARA M-1085, reel 931, file 313846.

⁵⁵ Hoover Caminettinek, 1919. december 16., NARA M-1085, file 313846.

⁵⁶ Hoovert idézi *New York Tribune*, 1919. december 22. „Nem jártam-e el...?”: Az idézet forrása William Vaile coloradói kongresszusi képviselő. *Congressional Record*, 1920. január 5.

⁵⁷ Emma Goldman; *Living My Life*. New York, Dover Publications, 1970, 716-717.

5. „KI AZ A HOOVER ÚR?”

⁵⁸ Az ügynök személyazonossága mindmáig bizonytalan. Nyilvánvalóan beépült a kommunista párt végrehajtó bizottságába. Lehetséges, hogy Clarence Hathawayról, a CPUSA alapító tagjáról és 1920 óta az FBI informátoráról van szó. Titokban végzett felderítő tevékenységéről írott jelentését Marlborough Churchill dandártábornok, a katonai hírszerzés feje 1920. január 12-én átküldte Hoovernek, NARA M-1085, doc. 313846. Noha az amerikai kommunistáknak megalakulásuk első évtizedében sok frakciójuk volt, Jay Lovestone szavaival élve Ruthenberg volt „a kommunista párt megalapítója az Egyesült Államokban”. Lovestone a kezdeti időkben a párt tagja volt, majd később az ország egyik élenjáró antikommunistája lett.

- ⁵⁹ Burke Kellehernek, 1919 december 27., kiadva in *Charges of Illegal Practices of the Department of Justice*. Az Egyesült Államok szenátusa, 66. kongresszus, 3. ülészak, Washington, D. C., Government Printing Office, 1921, 12–14.
- ⁶⁰ Távirat a megbízott ügynököknek, JEH kezdőbetűkkel ellátva, 1920. január 2., NARA M-1085.doc. 313846.
- ⁶¹ Myron J. Blackmon megbízott titkos ügynök: Report of the Red Raid in Buffalo, NY, Night of Jan. 2/3,) 920. (1920. január 2-3-a éjszakáján), iktatva 1920. január 14-én, NARA M-1085.doc. 202600-1613.
- ⁶² Charles E. Ruthenberg: Report of the Executive Secretary to the Central Executive Committee of the Communist Party of America, 1920. január 18.
- ⁶³ A. Mitchell Palmer: The Case Against the “Reds”. *Forum*, 63 (1920), 173–185.
- ⁶⁴ Hoover: Report on Radical Division. Reprint kiadásban in *Attorney A. Mitchell General Palmer on Charges Made Against Department of Justice*, 65. kongresszus, 2. ülészak, 1920. június 1.
- ⁶⁵ Francis Fisher Kane levelét nyomtatásban lásd *Survey*, 43, 1920. január 31., 501–503.
- ⁶⁶ Anderson bíró beszédét a *Harvard Alumni Bulletin* c. hetilap közölte; reprint kiadásban in *La Follette's Magazine*, vol. 12, no. 2 (1920. február), 3. Anderson jogász pályafutásáról és a Deer Island-i *habeas corpus*-ügykezeléséről, lásd a róla szóló szócikket in *The Yale Biographical Dictionary of American Law*.
- ⁶⁷ Skeffington idézi *Boston Globe*, 1920. január 13.
- ⁶⁸ Az Anderson bíró vezetésével lezajlott tárgyalás menetéről lásd az Országos Népi Kormányzati Liga (*National Popular Government League*) kiadványát: Report upon the Illegal Practices of the U.S. Department of Justice, 1920. május.
- ⁶⁹ Uo.
- ⁷⁰ *The New York Times*, 1920. április 30. és május 1.
- ⁷¹ Hoover: Report on Radical Division, in *Palmer on Charges*, 186.
- ⁷² Hoover Palmernek, 1920. május 5., Department of Justice file 109264.
- ⁷³ *Report to the American People upon the Illegal Practices of the Department of Justice*. National Popular Government League, Washington, D. C., 1920.
- ⁷⁴ *Report upon the Illegal Practices*, i. m.
- ⁷⁵ Hoover jelentése a kongresszusnak az Általános Hírszerző Osztályról, 1920, október 5. Félig-meddig igaza volt. A század vége felé nyilvánosságra hozott Komintern-iratok szerint az Amerikai Kommunista Párt tagdíjfizető listája a razziák után az 1919. decemberi 23 744-ről meredeken zuhanva 1920 februárjára 2 296-ra esett vissza, majd áprilisra 8 223-ra emelkedett; a névsorban maradtak közül ezernél is kevesebben beszéltek angolul.
- ⁷⁶ Hoover jelentése a kongresszusnak az Általános Hírszerző Osztályról, 1920. október 5.
- ⁷⁷ *The New York Times*, 1920. szeptember 19.

6. ALVILÁGOK

- ⁷⁸ Hardingot idézi bizalmas tanácsadója, Nicolas Murray Butler, a Columbia Egyetem elnöke. In: Butler: *Across the Busy Years: Recollections and Reflections*. New York, Charles Scribner's Sons, 1939, vol. 1, 411.
- ⁷⁹ Francis Russell: *The Shadow of Blooming Grove. Warren G Harding and His Times*. New York, McGraw-Hill, 1968, 427.
- ⁸⁰ Hoover Burnsnek, 1921. szeptember 20., NARA M–1085, doc. 202600–1617–53.
- ⁸¹ Circular Letter to the Membership of the United Communist Party. NARA M–1085, doc. 202600–14.
- ⁸² Harry M. Daugherty: *The Inside Story of the Harding Tragedy* (1932). Boston, Western Islands, 1975, 119.
- ⁸³ C. J. Scully: In re: Communist Activities-Special Report. 1921. május 1., NARA M–1085, doc. 202600–1775–8.
- ⁸⁴ Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának keltezetlen röpirata, Komintern-archívum, Orosz Állami Társadalompolitika-történeti Levéltár (a továbbiakban RGASPI).
- ⁸⁵ H. J. Lenon: Unity Convention of Communist Parties. NARA M–1085, doc. 2026000–2265.
- ⁸⁶ Hathawayt mint FBI-informátort (1920-tól) egy 1960. március 23-án kelt feljegyzés azonosította, amely Hoover számára készült Morris Childsnek, a CPUSA-ba beépült legmagasabb rangú FBI-ügynöknek találkozájáról Eugene Dennis és Gus Hall kommunista pártvezérekkel. Miután a feljegyzést feloldották a titkosság alól, az FBI a Childs SOLO fedőnéven végrehajtott műveleteit dokumentáló 35 kötetes iratanyagban publikálta 2011. augusztus 2-án a weboldalán: vault.fbi.gov/solo. A Hathawayt azonosító dokumentum az irattár 19. kötetének 29. oldalán található.
- ⁸⁷ C. E. Ruthenberg (“David Damon” álnéven): *The Communist*, vol. 1, no. 2 (1921. augusztus). A kommunista tagságról szóló számadatok forrásai a Komintern-iratok és C. E. Ruthenberg saját becslései in *The Communist*, vol. 1, no. 9 (1922. július).
- ⁸⁸ Az életszerű szöveg Hoover 1938-ban kiadott *Persons in Hiding* (New York, Little, Brown) című emlékiratából való, melyet valójában kedvenc újságírója, Courtney Riley Cooper írt meg az ő nevében.
- ⁸⁹ Alice Roosevelt Longworth: *Crowded Hours*. New York, Charles Scribner's Sons, 1933, 320–325.
- ⁹⁰ Hoover Robert Jackson igazságügyi miniszternek, 1941. április 1.
- ⁹¹ A szavazásra reflektálva a bridgmani küldöttek egyike, Max Bedacht a következőt írta az iroda titkos ügynökekről: „Személyes ismeretséget kötöttem az emberi alakot öltő legmegvetendőbb teremtménnyel, a provokátorral [...ezek] rendőrségi besúgók, akik olyan tettek elkövetésére uszítanak, amelyeket azután bűncselekménynek lehet minősíteni” Lesújtó véleménye ellenére maga Bedacht is titkos ügynök lett, méghozzá a legfontosabb összekötő az amerikai kommunisták és a szovjet titkosszolgálat között; 1932-ben

beszervezte egy marxista folyóirat Whittaker Chambers nevű fiatal szerkesztőjét, hogy Moszkvának kémkedjen. Max Bedacht: *Underground and Above: A Memoir of American Communism in the 1920s*, kiadatlan emlékirat, Tamiment Könyvtár, New York-i Egyetem.

⁹² *St. Joseph* [Michigan állam] *Herald-Press*, 1922. augusztus 24.

⁹³ C. E. Ruthenberg: Foster Verdict a Triumph for Communism in the United States. *The Worker*, 1923. április 21.

⁹⁴ William Z. Foster: Report on the Labor Union Situation in the United States and Canada. 1922. december 16., Komintern-archívum, f. 515, op. 1, d. 99, 1.1–2.

⁹⁵ J. Edgar Hoover: *On Communism*. New York, Random House, 1969, 5.

⁹⁶ Daugherty: *The Inside Story of the Harding Tragedy*, 119–125; Daugherty és Hoover azonban ennél is tovább ment: Lawless Disorders and Their Suppression. Toldalék az igazságügyi miniszter 1922-ről beszámoló éves jelentéséhez, Washington, 1–25.

⁹⁷ Daugherty: *Inside Story*, 166. Borah szenátornak a kémkedési törvény alapján még mindig letartóztatásban lévő ötvenhárom személy szabadon bocsátását sürgető beszédével kapcsolatos nyomozóirodai emlékeztetőket 1923. március 12-én iktatták.

⁹⁸ Burton K. Wheeler – Paul E. Healy: *Yankee from the West*. Garden City, N. Y., Doubleday, 1962, 200–204. Míg egyes szenátorok, mint Borah és Wheeler, támogatták Oroszország elismerését, az amerikai szocialisták élesen elítélték a szovjeteket államuk valódi és képzelet ellenségeinek megölése miatt. 1922 novemberében Eugene Debs táviratot menesztett a Kremlbe a következő szöveggel: „Tiltakozom minden civilizált emberrel együtt az emberiség nevében” a kommunisták által elkövetett politikai gyilkosságok ellen. Debs távirata Leninnek. Idézi *The New York Call*, 1922. november.

⁹⁹ Daugherty: *Inside Story*, 214.

¹⁰⁰ Richard A. Whitney: *Reds in America*. New York, Beckwith Press, 1924, 17–19, 48–54.

¹⁰¹ Russell: *Shadow of Blooming Grove*. 582.

¹⁰² Crim tanúvallomása: *Investigation of the Hon. Harry M. Daugherty*. United States Senate, 68th Cong. 1st Sess., Vol. 3, 257off. (az Amerikai Egyesült Államok szenátusa, 68. kongresszus, I. ülészak, 3. kötet, 257. pótlap.)

¹⁰³ Alpheus Thomas Mason: *Harlan Fiske Stone: Pillar of the Law*. New York, Viking, 1956, 147–149.

7. „FOLYAMATOSAN MEGFIGYELTEK MINKET”

¹⁰⁴ Hoover Stone-nak, 1924. július 31., FBI files (akták), ACLU.

¹⁰⁵ In: “They Never Stopped Watching Us”: A Conversation Between Roger Baldwin and Alan F. Westin. *Civil Liberties Review*, 4 (1977. november/december), 25.

¹⁰⁶ Hoover Donovannek, 1924. október 18., FBI. Ezt a választ Hoover közvetlen felettesének, az Igazságügyi Minisztérium Bűnüldözési Osztálya újonnan kinevezett vezetőjének,

William J. Donovannek címezte, aki a második világháborúban az amerikai kémizolgálat irányítója, azt követően a CIA keresztapja lesz.

¹⁰⁷ Az 1916-ban életbe léptetett jogszabály szerint „az igazságügyi miniszter kinevezhet tisztviselőket... az Egyesült Államok ellen irányuló bűncselekmények nyomozására és üldözésére, [és] olyan egyéb vizsgálatok lefolytatására az Igazságügyi Minisztérium és a Külügyminisztérium felügyelete alá tartozó hivatalos ügyekben, amelyeket az igazságügyi miniszter irányíthat” Csaknem hatvan év múlva Edward H. Levi, Ford elnök igazságügyi minisztere tanúvallomásában kijelentette, hogy ez a jogszabály nem állná ki egy tüzetes vizsgálat próbáját: „Az Iroda által végrehajtott műveletek törvényességi szempontból nem mondhatók teljes mértékben kielégítőnek.”

¹⁰⁸ Whitehead: *The FBI Story: A Report to the People*, New York, Random House, 1956, 71.

¹⁰⁹ Hoover a megbízott különleges ügynököknek, 1927. augusztus 6., FBI/FOIA.

¹¹⁰ David Williams: “They Never Stopped Watching Us”: FBI Political Surveillance, 1924–1936. *UCLA Historical Journal* 2 (1981).

8. VÖRÖS ZÁSZLÓK

¹¹¹ House Committee to Investigate Communist Activities, Investigation of Communist Propaganda, (kommunista tevékenységet vizsgáló házbizottság, a kommunista propaganda vizsgálata), 71. kongresszus, 2. ülészak, (1930), 348.

¹¹² Hamilton Fish, Jr.: The Menace of Communism. *The Annals*, 156, Philadelphia, American Academy of Political and Social Science, 1931, 54–61.

¹¹³ Feljegyzés J. Edgar Hoover és Fish képviselő telefonbeszélgetéséről, 1931. január 19., idézi Counterintelligence Between the Wars. *CI Reader*, National Counterintelligence Executive.

¹¹⁴ Hoover Mitchell igazságügyi miniszternek, 1932. január 2., idézi Counterintelligence Between the Wars. *CI Reader*, National Counterintelligence Executive.

¹¹⁵ Hoover Kelley-nek, 1931. január 20., idézi “They Never Stopped Watching Us”.

¹¹⁶ Cummingst idézi Kenneth O’Reilly: A New Deal for the FBI: The Roosevelt Administration, Crime Control, and National Security. *Journal of American History*, 69, no. 3 (1982).

¹¹⁷ Hoover figyelmeztetését az Amerikában szabadon kószáló kb. 4,3 millió bűnözőről burkoltan cáfolta a Brookings Intézet szenátus számára készített jelentése; lásd *Investigation of Executive Agencies of the Government*, 75. kongresszus, 1. ülészak (1937).

MÁSODIK RÉSZ • VILÁGHÁBORÚ

9. A KÉMKEDÉS MESTERSÉGE

- ¹¹⁸ Hoover memoranduma a megbeszélésről, 1934. május 10.
- ¹¹⁹ Hoover memorandumai, 1936. augusztus 24. és 25.
- ¹²⁰ *Olmstead v. U.S.*, 227 U. S. 438 (1928).
- ¹²¹ Vetterli az FBI-központnak, 1938. július 25., idézi Raymond J. Batvinis: *The Origins of FBI Counterintelligence* Lawrence, University Press of Kansas, 2007, 23. A Rumrich-ügyet Batvinis kutatásai alapján ítam le. Az FBI egykori kémelhárító ügynökének munkája az ügy első átfogó és tényszerű feldolgozása.
- ¹²² Hoover hírszerzésre és kémelhárításra vonatkozó terveit két alapvető dokumentum tartalmazza: *The Work, Function, Organization of the Federal Bureau of Investigation in Time of War* 1938. október 14., és Hoover memoranduma Cummings Rooseveltnek írt leveléhez csatolva, 1938. október 20., idézi a fenti sorrendben Batvinis: *Origins* és *Counterintelligence Between the Wars*. A két dokumentum alapul szolgál ahhoz, miért tekinthető Hoover a központi hírszerzés valódi alapító atyjának az Egyesült Államokban.
- ¹²³ Hoover memoranduma, 1938. november 7.

10. A ZSONGLÓR

- ¹²⁴ FDR önmagát idézi egy Latin-Amerikával foglalkozó speciális kutatócsoport előtt, 1942. május 15., *Presidential Diary*, 1093., *Henry Morgenthau Papers*, FDRL, Ez az idézet az alaptézise Warren F. Kimball kiváló tanulmányának: *The Juggler. Franklin Roosevelt as Wartime Statesman*. Princeton, N.J., Princeton University Press, 1991.
- ¹²⁵ Az utasítás így hangzik: „Az a kifejezett óhajom, hogy minden kémkedési, kémelhárítási és szabotázsüggyel kapcsolatos nyomozást az Igazságügyi Minisztérium Szövetségi Nyomozóirodája, a Hadügyminisztérium Katonai Hírszerző Osztálya [MID] és a Haditengerészeti Minisztérium Haditengerészeti Hírszerző Hivatala [ONI] felügyeljen és irányítson. Ennek a három ügynökségnek az igazgatói bizottságként működjenek tevékenységük koordinálása céljából.”
- ¹²⁶ Az elnök nyilvános bejelentése, 1939. szeptember 6. Murphy igazságügyi miniszter a következőket mondta egy aznap tartott sajtókonferencián: „A külföldi ügynökök és a kémkedéssel foglalkozók többé nem találják ezt az országot tevékenységük kiváló vadászterületének. Nem ismétlődik meg a húsz évvel ezelőtti fejtelenség, lazaság és nentörődömség. Országszerte sok új FBI-irodát nyitottunk. Embereink jól felkészültek és jól képzettek. Ugyanakkor azonban, ha ezt a munkát ésszerű és felelősségteljes módon akarjuk végezni, nem engedhetjük meg, hogy boszorkányüldözéssé fajuljon. Senkivel sem bánhatunk

igazságtalanul. A kormányuk együttműködésre kéri önöket. Bármilyen információval forduljanak a Szövetségi Nyomozóiroda legközelebbi helyi képviselőjéhez.”

¹²⁷ Murphyt idézi J. Woodford Howard Jr.: *Mr. Justice Murphy: A Political Biography*. Princeton, N. J., Princeton University Press, 1968, 205–210.

¹²⁸ Hoover megjegyzése, Tamm Hoovernek, 1937. december 22., FBI/FOIA.

¹²⁹ *Nardone II*, 308 U. S. 338.

¹³⁰ Hoover Jacksonnak, 1940. április 13., Library of Congress (Kongresszusi Könyvtár), Robert H. Jackson Papers, Box 94, Folder 8. (94. sz. doboz, 8. sz. dosszié)

¹³¹ Hoover L. M. C. Smithnek, a Neutrality Laws Unit (Semlegességi törvények betartásáért felelős osztály) vezetőjének, 1940. november 28., FBI, *CI Reader*, The Custodial Detention Program.

¹³² Tolson Hoovernek, 1939. október 30., FBI, *CI Reader*, Scope of FBI Domestic Intelligence.

¹³³ Memorandum E. A. Tammnek, 1939. november 9., FBI, *CI Reader*, Scope of FBI Domestic Intelligence.

¹³⁴ Memorandum E. A. Tammnek, 1939. december 2., FBI, *CI Reader*, Scope of FBI Domestic Intelligence.

¹³⁵ Hoover a helyi kirendeltségeknek, 1939. december 6., FBI, *CI Reader*, Scope of FBI Domestic Intelligence.

¹³⁶ *A Rückwanderer-tervről* részletesen lásd Norman J. W. Goda: *Banking on Hitler: Chase National Bank and the Rückwanderer Mark Scheme, 1936-1941*. In: *U.S. Intelligence and the Nazis*, kiadta a National Archives Trust Fund Board, (Országos levéltári Alapítvány Kuratóriuma), Washington, D. C., 2005. A tanulmány az Országos Levéltár náci iratanyagát feldolgozó ügynökségek közötti munkacsoport által közzétett és feldolgozott dokumentumokra támaszkodik.

¹³⁷ Franklin D. Roosevelt: Bizalmas memorandum az igazságügyi miniszter számára, 1940. május 21., FDRL. Roosevelt következő igazságügyi minisztere, Francis D. Biddle később így írt erről: „A memorandumot nyilvánvalóan személyesen az Elnök készítette nagy sietve, konzultáció nélkül, valószínűleg azután, hogy beszélt Bobbal [Jackson igazságügyi miniszterrel]. Meglehetősen tágra nyitotta a kapukat bárki lehallgatása előtt, aki felforgató tevékenységgel gyanúsítható. Bobnak nem tetszett a dolog, és mivel nem tetszett neki, továbbadta Edgar Hoovernek anélkül, hogy ő maga minden egyes ügygel foglalkozott volna.” Francis Biddle: *In Brief Authority*. Garden City, N. Y., Doubleday, 1967, 167.

¹³⁸ Edward H. Levi igazságügyi miniszter tanúvallomása, 1975. november 6., Senate Select Committee to Study Governmental Operations with Respect to Intelligence Activities (Szenátusi különbizottság a kormányzat hírszerzési tevékenységének vizsgálatára, a továbbiakban „Church-bizottság”).

¹³⁹ Jackson igazságügyi miniszter az Igazságügyi Minisztérium osztályvezetőinek, keltezetlen.

¹⁴⁰ Hoover Jacksonnak, 1941. április 1., utánnymossa in *From the Secret Files of J. Edgar Hoover*, szerkesztette, megjegyzésekkel látta el Athan Theoharis. Chicago, Ivan R. Dee, 1993, 184–193.

¹⁴¹ Early Hoovernek, 1940. május 21., FDRL. FDR vágyáról, hogy folytassanak politikai nyomozást hazai ellenségeivel szemben, és az ilyen jellegű hírszerzés ügyében Hooverrel folytatott levelezéséről részletesen lásd in Douglas M. Charles: *J. Edgar Hoover and the Anti-Interventionists: FBI Political Surveillance and the Rise of the Domestic Security States, 1939–1945*. Columbus, Ohio State University Press, 2007.

¹⁴² Hoover Watsonnak, 1940. szeptember 28., FDR Könyvtár.

11. TITKOS HÍRSZERZÉS

¹⁴³ Azt, hogy az FBI hogyan kezelte a Sebold ügyet, első ízben Raymond J. Batvinis részletezi *The Origins of FBI Counterintelligence* című 2007-es monográfiájában. Tudomásom szerint Batvinis dolgozta fel első ízben a Sebold-ügy aktáit, és ezen alapszanak az általam leírtak is. Az amerikai hírszerzési akták szerint „az FBI előzőleg tájékoztatást kapott Sebold várható megérkezéséről, küldetéséről és abbéli szándékáról, hogy segít nekik az Egyesült Államokban működő német kémek azonosításában”. Sebold négyszer próbált meg elmenekülni Németországból az Abwehr kényszersorozása és kiképzése alatt. Egyik ilyen alkalommal részletes beszámolóval szolgált a kölni amerikai alkonzulnak.

¹⁴⁴ Beatrice B. Berle – Travis B. Jacobs (eds): *Navigating the Rapids, 1918–1971: From the Papers of Adolf Berle*. New York, Harcourt, 1973, 321.

12. „MEGFOJTANI AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKAT”

¹⁴⁵ A *History of the SIS* keletkezése 1947. május 22.; aláíratlan, öt kötetben, a titkosság alól feloldva és nyilvánosságra hozva 2007-ben az információszabadságról szóló törvény (*Freedom of Information Act*) alapján. A 42 oldalas első kötet figyelemre méltó dokumentum, annak ellenére, hogy egyes kulcsfontosságú részleteket a nemzetbiztonság nevében törölték. Az FBI kudarcainak őszinte feltárását tartalmazó munkát egyértelműen nem a kívülről szánták. Az SIS adminisztratív aktái ugyancsak a reveláció erejével hatnak. Elérhetőségük: Országos Levéltár, Record Group 65. Az SIS-krónikából származó idézetekre e helyütt és innentől *History of the SIS*-ként hivatkozom.

¹⁴⁶ Hoover megjegyzése az FBI rádiótáviratán, keletetlen, a *History of the SIS*-hez csatolva.

¹⁴⁷ Dallas Johnson interjúja, FBI Oral History Project (FBI/FBIOH).

¹⁴⁸ Hoover Watsonnak, 1941. március 5 és 6., FDRL.

¹⁴⁹ Hoover Jacksonnak, 1941. április 4.

¹⁵⁰ A *Magic* által elfogott, itt idézett üzenetet és az ezt követő japán táviratokat utánnnyomva lásd *CI Reader*, i. m.

¹⁵¹ Thomas F. Troy: *Donovan and the CIA: A History of the Establishment of the Central Intelligence Agency*. Frederick, MD, University Publications of America, 1984, 59.

- ¹⁵² Hoover, Miles tábornok és Kirk admirális írta alá ezt az 1941. május 29-i keltezésű Report on Coordination of the Three Intelligence Services című jelentést, amelyet 1941. június 5-én továbbítottak a Hadügyminisztériumba.
- ¹⁵³ Telefonbeszélgetés átirata, 1941. július 5., FBI, Nichols file (akta), utánnyomva in *From the Secret Files of J. Edgar Hoover*. Szerkesztette, megjegyzésekkel látta el Athan Theoharis. Chicago, Ivan R. Dee, 1993, 332–334. A beszélgetésre az után került sor, hogy az elnök felkért e Astort egy felettebb kínos személyes ügy elintézésére. FDR Kemmit nevű züllött unokaöccséről és Astor közeli barátjáról, egyben Teddy Rooseveltnél elnök fiáról volt szó, akinek egy tivomya után nyoma veszett egy Herta Peters nevű masszómő társaságában; fennállt a valószínűsége annak, hogy a nő német kém. Astor az FBI-nak passzolta el a kényes ügyet.
- ¹⁵⁴ Do Not File (Nem iktatandó) memo, Hoover Tolsonnak és Tammnek, 1941. szeptember 23., *From the Secret Files of J. Edgar Hoover*, 339.
- ¹⁵⁵ DeLoach oral history, FBI/FBIOH.
- ¹⁵⁶ Troy: *Donovan and the CIA*, 419–423.
- ¹⁵⁷ H. Montgomery Hyde: *Room 3603: The Story of the British intelligence Center in New York During World War II*. New York, Farrar Straus, 1963, 169. skk.
- ¹⁵⁸ Uo.

13. HADJOG

- ¹⁵⁹ Chiles oral history, FBI/FBIOH.
- ¹⁶⁰ Francis Biddle: *In Brief Authority*. Garden City, N. Y., Doubleday, 1967, 328. skk.
- ¹⁶¹ A nyomozás részleteit az Országos Levéltár oldotta fel a titkosság alól, és Norman J. W. Goda, a levéltár náci iratanyagot kezelő ügynökségközi munkacsoportjának tagja dolgozta fel. Lásd Goda: *Banking on Hitler, Chase National Bank and the Ruckwanderer Mark Scheme*. In: *U. S. Intelligence and the Nazis*, a National Archives Trust Fund Board (Országos Levéltári Alapítvány Kuratóriuma) kiadásában.
- ¹⁶² Hoover Strongnak, 1942. szeptember 10.; az SIS adminisztratív aktái.
- ¹⁶³ John Walsh oral history, FBI/FBIOH.
- ¹⁶⁴ George E. Sterling; *The U. S. Hunt for Axis Agent Radios*. Sterling munkáját nyomtatásban lásd a Központi Hírszerző Ügynökség (CIA) *Studies in Intelligence* című belső kiadványának 4. kötetében (1960 tavasza); a titkosság alól feloldva 2007 körül.

A Szövetségi Médiahatóság Rádiómegfigyelő Részlegének (*Radio Intelligence Division of the Federal Communications Commission* [RIDD]) magát alkotó több száz civil munkatárs tizenkét fő monitorállomásból, hatvan kisebb külső állomásból és kilencven mobil egységből álló hálózatot üzemeltetett az Egyesült Államokban. Feladatuk a rádióadások működési rendjének biztosítása és ellenőrzése volt. Rutinjárata során az éter járőre végigskálázta a rádiós spektrum minden hullámsávját, legfőbb jellemzőik alapján beazonosította az adásokat, szokatlan jelek után keresgélte, és ha ellenséges állomásra bukkant, riasztotta a washingtoni központot, amely gondoskodott az adó elnémításáról.

1941 tavasza óta az RID sikerrel hangolta be és nyomozta le a latin-amerikai és karibi térségben működő német kém szolgálatok titkos rádióhálózatainak adásait. A következő nyolc hónapban a részleg figyelemmel kísérte, miként terjed ki a hálózat már hat országra három főbb állomással Braziliában és egy negyedikkel Chilében, és mindegyikük közvetlen kapcsolatban állt a hamburgi Abwehrrel. A német kémtevékenység célpontjai a brit és amerikai csapatok, harci repülőgépek és hadihajók voltak, ezenkívül ügynökhálózatok kiépítésén szorgoskodott az Egyesült Államokban, a német tengeralattjárók pedig brit és amerikai hajókat süllyesztettek el szerte az Atlanti-óceánon. A másik oldalon a brit hírszerzés szoros kapcsolatban állt az RID-vel, és hozzáfogott az amerikaiak kiképzéséhez a német kódok olvasására és a rejtjelek megfejtésére.

1942. január 15-én, öt héttel Pearl Harbor után az RID Brazíliába, Chilébe, Mexikóba, Kubába, Paraguayba és Martinique-ra küldte a legjobb embereit. Bőröndméretű mobil bemérő egységeket vittek magukkal a titkos adóállomások levadászására, amelyek helyzetét odahaza, az Egyesült Államokban a rádiórendőrség néhány száz méteres pontossággal már meghatározta. Az RID osztagokat küldött Kolumbiába, Venezuelába, Ecuadorba, Peruba, Uruguayba és Haitira is, hogy ezeknek az országoknak a kormányaival együttműködve megfigyelőhálózatokat hozzanak létre.

1942. február 11-én az RID monitorállomásai Miami-ban, Pittsburgh-ban és Albuquerque-ben elfogtak egy Portugáliából küldött rádióüzenetet; HÍRLIK ANGOL AMERIKAI CSAPATOK PARTRASZÁLLÁSA VÁRHATÓ DAKAR KÖVETKEZŐ TIZENÖT NAP. MIÉRT NINCS JELENTÉS NAGYON SÜRGŐS. Az amerikaiak benérték az adó helyzetét Lisszabon mellett, a brit kommandósok pedig likvidálták a portugál állomást kezelő személyzetével együtt. Chilében a rádiódetektívek öt hónapon át forró nyomon üldözték és felszámolták a német kémhálózatot és adóállomásait. Ugyaneztörtént Latin-Amerika legnagyobb részén Argentína kivételével, amelynek németpárti kormánya visszautasította, hogy együttműködjön az amerikaiakkal.

A mindent megkoronázó siker azonban a brazíliai akció volt.

Amikor az RID felderített egy náci rádióhálózatot Braziliában, „rádiófigyelő berendezéseikkel behangolták a titkos jeleket – emlékezett vissza a műveletre John Walsh FBI-ügynök. – Háromszögeléssel meghatározták a helyzetüket, majd egyre szűkítették a kört, amíg közel nem kerültek hozzájuk. Ekkor az FBI lépéseket tett a helyi hatóságoknál ezeknek az embereknek a letartóztatására.”

A szóban forgó sikersztori a következő volt: az egyik RID-monitor a texasi Laredóban elfogott egy Rio de Janeiróból küldött kódolt üzenetet. Mivel csak egyszerűen volt rejtjelezve, gyorsan fel lehetett tömi: CAMPEIRO GŐZÖS ÉSZLELTE QUEEN MARYT RECLFE ELŐTT 18.00-KOR KÖZÉP-EURÓPAI IDŐBEN. A *Queen Mary* tízezer amerikai és kanadai katonát szállított a hadszíntérre. A Braziliában tevékenykedő német kémek nyomon követték a mozgását, értesítették hamburgi főnökeiket, akik továbbították pozícióját az Atlanti-óceánon cirkáló tengeralattjáróknak, hogy süllyesszék el.

A hajót kereső német hadiflotta korlátlan hadviselésbe kezdett Brazília parti vizein. Az RID braziliai főnöke, a találó nevű Robert Linx [*lynx* = hiúz] akkorra már feltérképezte a náci hálózatot. Hat német titkos rádiót lokalizált Rióban. A helymeghatározást hordozható rádiótájékoztató segítségével végezte adásaik lehallgatásával, majd jelentést tett a braziliai amerikai nagykövetnek. Órákkal azt követően, hogy a német tengeralattjárók megindították a hajtóvadászatot a *Queen Mary* után, amint a riói dokkból kihajózva újonnan megváltoztatott útvonalon anyakikötője felé tartott, a brazil rendőrség felgöngyölítette a tengelyhatalmi kémhálózatot, letartóztatva kétszáz gyanúsítottat, és meghíúsítva a német hírszerzés hadműveletét.

¹⁶⁵ *History of the SIS*, vol. 1., 14. skk.

14. A NYOMOZÓGÉPEZET

¹⁶⁶ Hoover az igazságügyi miniszternek, 1943. február 14., FBI, idézi Katherine A. S. Sibley: *Red Spies in America: Stolen Secrets and the Dawn of the Cold War*. Lawrence, University Press of Kansas, 2004. Sibley könyve az amerikai szovjet kémkedés eredetének a maga nemében legjobb forrása.

¹⁶⁷ A lehallgatás átiratának és a beszélgetés FBI-kivonatolásának reprodukálása és megbízható rekonstruálása a titkosítás alól feloldott FBI-dokumentumok töredékeiből történt. A dokumentumokat lásd in *Red Spies in America*, valamint John Earl Haynes – Harvey Klehr – Alexander Vassilev: *The Rise and Fall of the KGB in America*. New Haven, Conn., Yale University Press, 2009.

¹⁶⁸ A Duggan-idézet forrása egy 1940-es KGB-akta, lásd in Haynes–Klehr–Vassilev: *Spies*, 239.

¹⁶⁹ Biddle: *In Brief Authority*, 258–259.

¹⁷⁰ Biddle Hugh Cox igazságügyi miniszterhelyettesnek és Hoovernek, 1943. július 6., DOJ, idézi The Scope of FBI Counterintelligence. *CI Reader*, National Counterintelligence Executive, Director of National Intelligence, 178–181.

¹⁷¹ Memorandum az Igazgatónak, 1940. augusztus 19., FBI, *CI Reader*; Scope of FBI Domestic Intelligence.

¹⁷² Hoover M. F. McGuire-nek, az igazságügyi miniszter tanácsadójának, 1940. augusztus 21., FBI, *CI Reader*, Scope of FBI Domestic Intelligence.

¹⁷³ Hoover az FBI helyi hivatalainak, Dangerousness Classification, 1943. augusztus 14., FBI/FOIA.

¹⁷⁴ A Biztonsági indexkartotékait szándékoltan „csak a kommunista mozgalom legjelentősebb egyéneiről” fektették fel; 1946 elején, miután a névsort lerövidítették, a Biztonsági index 10 763 személyi lapot tartalmazott „kommunistákról és a Puerto Ricó-i Nemzeti Pártról”. D. M. Ladd Hoovernek, 1946. február 27., FBI, *CI Reader*; The Custodial Detention Program.

15. A VILÁG MEGSZERVEZÉSE

¹⁷⁵ Donovan Clarknak, 1945. augusztus 29., FBI, összegyűjtve in FRUS Intelligence, 24–26.

¹⁷⁶ Donald Shannon oral history interjúja, 2003. szeptember 4., FBI/FBIOH.

¹⁷⁷ Hoover Watsonnak, 1941. március 5., FDRL.

HARMADIK RÉSZ • HIDEGHÁBORÚ

16. SEMMIFÉLE GESTAPO

¹⁷⁸ Churchillt idézi Raymond A. Callahan: *Churchill. Retreat from Empire*. Wilmington, Del., SR Books, 1984, 185.

¹⁷⁹ Donovan a fegyveres erők vezetőinek széles körű ellenállásába ütközött. Az Egyesült Államoknak három különböző, egymással rivalizáló kémiszervezete és titkosszolgálat működött a világban, mialatt a szövetségesek halálos csapásmérésre készulve harcoltak a náci Németország ellen. Az egyik Hooveré, a másik Donované, a harmadik pedig a katonai hírszerzés főnökéé, George Veazey Strong tábornoké volt.

A tábornok kémiszolgálatát a *The Pond* fedőnevet viselte. Strong röviddel az után hozta létre, hogy 1942 őszén a katonai hírszerzés feje lett. Feladata az volt, hogy derítse fel az Egyesült Államok saját szövetségei, a britek és a szovjetek felforgató tevékenységét és kémkedését az ország ellen. „A létezése nem volt ismert” – mondta Hayes Kroner dandártábornok titkos tanúvallomásaiban egy zártkörű kongresszusi meghallgatáson a háború után; csak nagyon kevesen tudtak a létezéséről, köztük „maga az elnök, akinek azért kellett tudnia róla, mert jóváhagyott bizonyos műveleteket”. A tábornokok egy külön tisztre, John „Francia” Grombachra bízta a *The Pond* vezetését a következő figyelemre méltó utasítással: „Ne csak a jelenleg folyó háborús erőfeszítések tekintetbe vételével hozzon létre titkos hírszerző szolgálatot, hanem vesse meg egy állandó, messzire tekintő, távlatos, folyamatosan működő titkosszolgálat alapjait – vallotta Kroner tábornok. – Ez volt a magas szintű hírszerzés, a titkos hírszerző műveletek megszületése kormányunkban.”

Az FBI jól ismerte „Francia” Grombachot. „Amint tudjuk, Grombach ezredes az utóbbi öt évben szupertitkos hírszerző munkát folytatott és folytat a haderő és a Fehér Ház számára” – áll a Hoover nemzetbiztonsági ügyekért felelős vezető munkatársai között körülküldött jelentésben. A ezredes már régóta információkat szolgáltatott az FBI-nak a kommunista befolyásról az amerikai titkosszolgálati körökben – köztük Donovan szervezetében.

¹⁸⁰ Park jelentés, Rose A. Conway-akták, OSS/Donovan-dosszié, HSTL; „drasztikus lépések”; Richard Park, Jr. ezredes: Memorandum az Elnök számára, 1945. április 13., FBI/FOIA.

¹⁸¹ Interjú Vaughnannal. In: Ovid Demaris: *The Director: An Oral Biography of J. Edgar Hoover*. New York, Harper’s Magazine Press, 1975, 109.

¹⁸² Vaughan Hoovernek, 1945. április 23., HSTL.

¹⁸³ FRUS Intelligence, 4. (HST [Harry S. Truman] megbeszélése Harold D. Smith fehér házi költségvetési igazgatóval, 1945, május 4.)

¹⁸⁴ HST oral history, idézi Merle Miller: *Plain Speaking: An Oral Biography of Harry S. Truman*, New York, Berkley, 1974, 226.

¹⁸⁵ Lásd Athan Theoharis; *The FBI and American Democracy: A Brief Critical History*. Lawrence, University Press of Kansas, 2004. Amit az FBI telefonlehallgatásairól tudunk, az jórészt Theoharis három évtizedes fáradhatatlan munkájának köszönhető.

A Tom Clark igazságügyi miniszter egyik vezető munkatársa, H. Graham Morisonnak a Truman Elnöki Könyvtárak (Truman Library) adott érdekfeszítő, de sajnos ellenőrizhetetlen igazságtartalmú oral history interjúja azt valószínűsíti, hogy 1946 és 1947 folyamán legalább néhány telefonlehallgatási felhatalmazásra vonatkozó kérelmet elutasítottak:

MORISON... Az egyik legnehezebb feladatunk azok a kis fecnik voltak – kábé éppen olyanok, mint ez, nem sokkal nagyobbak, mint az ott –, amelyek J. Edgar Hoovertól jöttek át lehallgatási felhatalmazásra.

KÉRDÉS: Kérések J. Edgar Hoovertól lehallgatásokra?

MORISON: Igen. Összegyűjtöttem ezeket a francos dolgokat az íróasztaliókomban, míg úgy ötven össze nem gyűlt, és akkor Edgar átszól az igazságügyi miniszterhez, és azt mondta: „Szeretném tudni, miért nem történt semmi azzal a kábé ötven lehallgatási kérelemmel.”

A miniszter azt mondta: „Hát azt hiszem, Graham Morisonnál vannak, Az ő dolga, hogy első körben elbírálja őket.”

Így hát felhívott és rákérdezett. Azt mondtam: „Tom, te tiszteletben tartod az alkotmányunkat; tudom, hogy így van, már beszéltem veled erről. Nincs törvényi felhatalmazás, és ellentétben áll egy szabad nép polgárjogaival, hogy megengedjünk ilyen behatolást a magánéletükbe...” Ere így szólt: „Nos, Edgar mindjárt átjön. Neked kell tartanod a hátadat.”

„Kész örömmel” – feleltem.

Át is jött, és az igazságügyi miniszter megkért, hogy fejtsem ki álláspontomat Hoovernek.

...Így szóltam: „Szóval, Hoover úr, a lehallgatási kérelmekről. Ön tanult jogot, ahogyan én is. Nagy tiszteletben tartom az alkotmányunkat, és jogásként meggyőződésemm, hogy tudja, és én is tudom, hogy abszolút nincs felhatalmazásunk – akármit gondol is erről, és az ön óhajának ellenére, hogy tudjon az állampolgárok dolgairól –, hogy behatoljon a magánéletükbe békeidőben. Ez csúfot űz az alkotmányunkból, és ami engem illet, nem fogom megengedni, hogy megtegye.”

Ere azt kérdezte: „Nos, igazságügyi miniszter úr, mit szól ehhez?”

Tom Clark így válaszolt: „Hát bármit mond, Edgar, én aszerint teszek.”... Furesdolog, de az eset után Tom ezt mondta nekem: „Te jó ég, nem hittem volna, hogy valaha is megérem azt a napot, amikor valaki »blokkolja« Edgart! Minden igazságügyi miniszteren átgázolt már Stone igazságügyi miniszter óta”

Én meg azt mondtam neki: „Nos, csak kend rám a dolgot”

Mire ő: „Pontosan ezt szándékozom tenni.” Sohasem volt részünk retorzióban, de vége lett a dolognak, amíg én ott voltam”

K: Megakadályozta a lehallgatásokat?

MORISON: Mindet, kivétel nélkül.

K: Nem került sor FBI-lehallgatásokra a Truman-adminisztráció alatt?

MORISON: Amíg én a helyemen voltam 46-ban vagy 47-ben, egyetlen olyan sem kapta meg a felhatalmazást, amelyik az igazságügyi miniszter jóváhagyását kérvenyezte. Miután ott hagytam azt az állást, lehetett néhány.

¹⁸⁶ FRUS Intelligence, 4. (HST megbeszélése Smith fehér házi költségvetési igazgatóval, 1945. július 6. és szeptember 5.).

¹⁸⁷ Hoover Clarknak, 1945. augusztus 29., FRUS Intelligence, 24–26.

¹⁸⁸ Hoover Clarknak, 1945. szeptember 6., FRUS Intelligence, 31–32.

¹⁸⁹ Keltezetlen, de [prezentációra] előkészítve 1945. szeptember 21-én, FBI/FOIA, „Az FBI tervezte a Katonai Hírszerzési Hivatal, a Haditengerészeti Hírszerzési Hivatal és a Szövetségi Nyomozó Hivatal a világ minden országában közösen végrehajtott műveleteit irányozza elő – áll Hoover előterjesztésében. – A külföldi és a belföldi hírszerzés elválaszthatatlan egymástól, és egységes műveleti területet alkot – érvelt az igazgató. – A kommunista mozgalom Oroszországból ered, de az Egyesült Államokban működik. Ezeknek a szervezeteknek a nyomon követéséhez szükséges, hogy hozzáférjenek az eredetükhöz és a központjukhoz a külföldi országokban, valamint a tevékenységükhöz az Egyesült Államokban.” Hoover Fehér Háznak küldött hírszerzési jelentései 1945 nyarán a szovjetek, németek, japánok, kínaiak, Fülöp-szigetiek, franciák, olaszok, koreaiak, lengyelek, spanyolok, jugoszlávok és Puerto Ricó-iak felforgató tevékenységét sorolták fel az Egyesült Államokban.

¹⁹⁰ Chiles Hoovernek, 1945. október 2., FBI, FRUS Intelligence, 55–56. 1990-ben, negyvenöt évvel az után, hogy Hoover a Fehér Házba küldte Truman elnökkel beszélni és tájékozódni, Morton Chiles egy otthon készült videón felidézte a beszélgetést: – Hoover úr átküldött engem, hogy beszéljek Truman elnökkel... mert nagyon sürgős volt, hogy valaki eljusson Truman úrhoz, mielőtt aláír egy elnöki rendeletet, amely Vad Bill Donovanat bízna meg a világméretű hírszerzés irányításával... [Truman] nagyon hálás volt, hogy átmentem hozzá tájékoztatni őt erről, mert nem tudott róla semmit. Azt mondta, Roosevelt sohasem mondott neki semmit. – Chiles memoárja, FBI/FBIOH.

¹⁹¹ A külügyminiszeri kabinet 168. bizottsági ülésének jegyzőkönyve, 1945. november 20., FRUS Intelligence, 118–120.

¹⁹² „Bob” a moszkvai központnak, 1945. november 20., az Alekszander Vasziljev által megszerzett KGB-akta, publikálva in Haynes-Klehr-Vassilev: *Spies: The Rise and Fall of the KGB in America*, 519.

¹⁹³ DeLoach oral history, FBI/FBIOH.

17. ERŐPRÓBA

- ¹⁹⁴ Hoover az igazságügyi miniszternek, 1946. január 15., FBI/FOIA;... a miniszter kifogásolta a nyers szóhasználatot”: Ladd Hooverek: Subject: „Worldwide Intelligence”, 1946. január 18., FBI/FOIA. Truman elnök tanácsadói helytelenítették FDR döntését, miszerint felosztja a világot az FBI, a hadsereg és a hadiflotta között. Január 9-én a Fehér Házban figyelemzették, hogy a nemzet „a hírszerzés kérdését rendkívül unintelligens módon közelíti meg”. Ehelyett új hatalmi triád létrehozását javasolták: a hadügy-, a külügy- és a haditengerészeti miniszterét, akiket a Központi Hírszerzés újonnan kinevezendő igazgatója lát el információval. Ő egyesítené a katonai hírszerzést, és felügyeletet gyakorolna az FBI felett. Az iroda ennek értelmében lefokozódna az amerikai hatalmi panteonban. Harold D. Smith: White House conference on intelligence activities. 1946. január 9., FRUS Intelligence, 170–171.
- ¹⁹⁵ 1946 januárja és 1947 júliusa között a Központi Hírszerzésnek három igazgatója szolgált Truman elnök alatt. Kisméretű és rosszul szervezett szolgálatot igazgattak Központi Hírszerző Csoport néven. A Központi Hírszerző Ügynökséget akkor hozták létre, amikor Truman 1947. július 26-án aláírta a nemzetbiztonsági törvényt (*National Security Act*). Az ügynökség hatalmi jogosítványait 1949-ben kibővítették.
- ¹⁹⁶ Hoover Tolsonnak, Tammnek, Laddnek és Carsonnak, 1946. január 25., FBI/FOIA.
- ¹⁹⁷ Hoover Tolsonnak, Tammnek, Laddnek és Carsonnak, 1946. január 25., FBI/FOIA.
- ¹⁹⁸ William W. Quinn: *Buffalo Bill Remembers: Truth and Courage*. Fowlerville, Mich., Wilderness Adventure Books, 1991, 234–267.
- ¹⁹⁹ Souers Trumannek, 1946. április 17., FRUS Intelligence, 276.
- ²⁰⁰ Jack Danahy, FBI Oral History Project Interview, FBI/FBIOH. A Bentley által kiszolgált szovjet kémhálózatot szeretője, Jacob Golos működtette, aki 1943-ban meghalt. Az FBI már régebben aktát fektetett fel Golosról. 1941-ben megfigyelték, amint találkozik a már hosszú ideje eltűnt szovjet kémme, Gaik Ovakimiannal. Ovakimian 1933-ban érkezett az Egyesült Államokba, amikor a Roosevelt-adminisztráció elismerte a szovjet államot, és engedélyezte Moszkvának, hogy diplomáciai képviselőt állítson fel Washingtonban és New Yorkban.
- ²⁰¹ Hoover memoranduma, 1946. május 29., FBI/FOIA.
- ²⁰² Oral history interjú Tom C. Clarkkal, 1972. október 17., HSTL
- ²⁰³ Ladd Hooverek, 1946. február 27., FBI, reprint kiadásban *CReader*, The Postwar Expansion of FBI Domestic Intelligence.
- ²⁰⁴ Hoover az igazságügyi miniszternek. Personal and Confidential (személyes és bizalmas), 1946. március 8., FBI, *CReader*.
- ²⁰⁵ Hoover széljegyzete Tammnek címzett memorandumán, 1946. július 18., FBI, FOIA.
- ²⁰⁶ C. H. Carson: Closing of [törölve] Office és Closing of SIS Offices, 1946. augusztus 22. és szeptember 9., FBI/FOIA.
- ²⁰⁷ Tamm Hooverek, 1946. augusztus 10., FRUS Intelligence. Hoover haragja nem csillapodott. Amikor Clark igazságügyi miniszter tiltakozott egyoldalú kivonulása miatt a nyu-

gati féltekéről, Ed Tamm FBI-igazgatóhelyettes nyíltan megmondta neki Hoover indulatának az okát: „[A Központi Hírszerzés igazgatója,] Vandenberg ama az arcátlanságra vetemedett, hogy olyan embereket alkalmazzon állítólagos hírszerző szakembereiként, akik hűtlenül kiléptek az FBI szolgálatából” – közölte Clarkkal. Ezek az emberek „egyetelműen nemkívánatos személyek” Hoover számára.

²⁰⁸ Hoover megjegyzése Laddnek címzett memorandumán, 1947. április 10., FBI/FOIA. Kiemelés az eredetiben. Hoover jól szórakozott a Központi Hírszerző Csoport (CIG) berkeiben uralkodó zűrzavar bármilyen jelének láttán. A CIG Paraguayba delegált új irodavezetője, aki hiányos spanyol nyelvtudással rendelkezett, amerikai nagykövetségként jelentkezett be a szállodájába. Merő véletlenségből a valódi paraguayi amerikai nagykövet, Willard I. Beaulac éppen aznap távozott az országból, hogy részt vegyen egy washingtoni konferencián. A helyi napilapoknak és rádióknak remek témát szolgáltatott a szenzációs hír, miszerint Beaulacot leváltották, és egy titokzatos idegent tettek a helyébe. Az FBI rádiótávíratban jelentette a kínos incidenst. „Lám-lám, a CIG éppen úgy startol, ahogy várható volt tőle” – jegyezte rá Hoover a jelentés neki küldött példányára.

²⁰⁹ Hoover megjegyzése Ladd neki címzett memorandumán, 1947. június 2., FBI/FOIA.

²¹⁰ Acheson a Nemzeti Hírszerzési Hatóságnak (National Intelligence Authority), 1946. augusztus 5., FRUS Intelligence, 286–287.

²¹¹ Hoover megjegyzése a Laddnek címzett memorandumán, 1946. október 29., FBI/FOIA.

²¹² FBI Plan for United States Secret World-Wide Intelligence Coverage. Keltetetlen (de újrafogalmazva, cca. 1946. szeptember), FBI/FOIA. A tervezetet folyamatosan tökéletesítették; ez a verzió egy olyan dokumentációcsomag része volt, amelyet Hoover kongresszusi tanúvallomására készítettek elő és állítottak össze az 1947. évi nemzetbiztonsági törvényben végleges formát öltő törvényhozási folyamatban.

18. „VÖRÖS FASIZMUS”

²¹³ Clark Clifford: Report to the President (Jelentés az Elnöknek). 1946. szeptember 26., HSTL;

„Vörösök, kétes elemek és »baloldali szimpatizánsok«”: Truman naplóbejegyzése, idézi David McCullogh: *Truman*. New York, Simon & Schuster, 1992, 517.

²¹⁴ Hoover tanúvallomása az Amerika-ellenes tevékenységet vizsgáló házbizottság előtt, 1947. március 26.

²¹⁵ Bradshaw Mintener interjúja, Ovid Demaris: *The Director: An Oral Biography of J. Edgar Hoover*. New York, Harper’s Magazine Press, 1975, 120–121.

19. VÁRATLAN TÁMADÁS

- ²¹⁶ Clifford feljegyzései a Truman elnökkel folytatott megbeszéléséről, 1947. május 2., HSTL.
- ²¹⁷ Snyder oral history, HSTL.
- ²¹⁸ Hoover nem hivatalos tájékoztatóját 1947. július 3-án nyomtatták ki az FBI-ban. Hoovernek azzal a kikötésével juttatták el a nemzetbiztonsági törvény megalkotásán dolgozó válogatott képviselőknek, hogy a dokumentum bizalmas, jegyzőkönyvbe nem vehető. Első ízben itt történik róla említés.
- ²¹⁹ [Törölve] Laddnek, 1947. április 17., FBI/FOIA.
- ²²⁰ Allen W. Dulles tanúvallomása a minisztériumok költségvetését ellenőrző bizottság (*Committee on Expenditures in the Executive Departments*) meghallgatásán, 1947. június 27. A meghallgatás zártkörű volt; a legfontosabb tanúvallomások átírásának egyetlen fennmaradt példányát jól bezárt széfben őrizték a CIA-központban. A képviselőház hírszerzést és a kormányzat titkosszolgálati akcióit felügyelő bizottságok (*House Intelligence and Government Operations Committees*) stábjaiknak tagjai fedezték fel 1982-ben.
- ²²¹ Hoover megjegyzése a Victor Keay H. B. Fletchernek küldött memorandumán: Criticism of CIA, FBI/FOIA, 1948. október 28.; „Ha országunk népe”: Memorandum Ladd úr részére: Central Intelligence Agency, 1948. augusztus 11., FBI, FOIA.
- ²²² Hoover megjegyzése a Laddnek címzett memorandumon, 1947. augusztus 19., FBI/FOIA; „Ugyan kérem, húzza már ki...”: Hoover megjegyzése a memorandumon, Ladd Hoovernek, 1947. október 23., FBI, FOIA, kiemelés az eredetiben; „Ne vesztegessünk erre időt”: Hoover megjegyzése a Laddnek címzett memorandumon, 1947. december 11., FBI/FOIA.
- ²²³ „Subject: Intelligence Matters” – John H. Ohly, a védelmi miniszter különleges tanácsadójának a megbeszélésről készített szigorúan titkos memoranduma, 1947. október 24., HSTL.
- ²²⁴ Forrestal Hoovernek, 1948. december 20.; szigorúan titkos levél, hivatkozással Hoover 1947. november 1-jei keltezéssel Forrestalnak megküldött emlékeztetőjére, HSTL. Hoover 1947. november 1-jei figyelmeztetése Forrestal számára a szovjet atomterrorizmusról politikai katalizátorként szolgált. A Sztálin elleni haditervek felemésztették a védelmi miniszter minden energiáját, aki a CIA új titkos operatív szervezete létrehozásának és külföldi műveleteinek legfőbb hajtóereje lett. A cél nem volt kevesebb, mint a szovjet állam felbomlasztása, a kelet-európai rab nemzetek felszabadítása, és Oroszország határainak visszaszorítása oda, ahol a második világháború előtt álltak. Az új titkos műveleti egység vezetője, Frank Wisner az FBI segítségét kérte, hogy felkutassa azokat az orosz és kelet-európai menekülteket az Egyesült Államokban, akiket ki akart képezni és föl akart szerelni rohamcsapatokként Sztálin és szövetségesei megtámadására. Hoover emberei örömmel teljesítették az óhajt, mivel a feladat lehetővé tette, hogy hízlalják Hoover dossziéit a CIA-ról. Főnökük rendkívül szkeptikusan tekintett Wisnerre és embereire, akiknek a terveit „Project »X«” néven iktatták az FBI-ban.

- ²²⁵ A hadiflottának megvolt a maga projektje, hogy figyelemmel kísérje a csendes-óceáni szovjet kommunikációt. A második világháború vége előtt a szárazföldi haderő és a haditengerészet egyesítette hírszerzési tevékenységét. Az amerikai rejtjelező és kódfeltörő erőfeszítések eredményeképpen jött létre 1952-ben a Nemzetbiztonsági Ügynökség (*National Security Agency*).
- ²²⁶ 1947. szeptember 1-jén, vagy már ez megelőzően Clarke tájékoztatta S. Wesley Reynolds különleges ügynököt, a hadsereg kódfejtőjéhez delegált FBI-összekötőt a szovjet diplomáciai üzenetek tartalmának lényegéről. Az FBI hivatalos történetírója, ifj. John E. Fox feljegyzése szerint „Clarke megkérdezte Reynoldstól, hogy az Iroda tud-e olyan szovjet fedőnevekről, amelyek segíthetnék csapata munkáját. Reynolds rövidesen átnyújtott neki egy kétszáz ismert fedőnevet tartalmazó listát, amelyet az FBI gyűjtött össze. Legtöbbjük addig a pontig nem volt megtalálható a [távíró]forgalomban.” A hadsereg átadta az FBI-nak az általa desifflált üzenetek töredékeit. Reynolds itatatta őket, de „az üzenettöredékeket páncélszekrénybe tették, és megfedkeztek róluk” kilenc hónapon át. John J. Fox, Jr.: *In the Enemy's House: Venona and the Maturation of American Counterintelligence* – előadás a Nemzetbiztonsági Ügynökség 2005. október 27-én megrendezett kriptográfiatörténeti szimpóziumán.
- ²²⁷ Hoover erősen aggódott, hogy a titkok napvilágra kerülnek az amerikai hírszerző közösségben. Például nyugtalanította: ki tudhat arról, hogy a hadsereg évi százötvenezer dollárt fizet az amerikai hírközlési társaságoknak a *Venona* program révén megszerzett külföldi diplomáciai táviratokért cserébe. A kérdés ugyanígy aggasztotta A. R. Bolling tábornokot, aki közölte az FBI-jal: „csak néhány ember, köztük az elnök és a védelmi miniszter” tud az alkuról, és javasolta az irodának, hogy hétpecsétes titokként kezelje a tényt. Keay memoranduma Laddnek, 1949. május 6., FBI/FOIA. A Rosenberg házaspár kivégzéséhez vezető FBI-nyomozás kezdetével kapcsolatos dokumentációban szereplő iratok: Ladd Hoovernek, 1953. január 8.: re: Julius Rosenberg, Ethel Rosenberg, Espionage-R; Hoover a New York-i kirendeltségnek, 1949. augusztus 18., valamint a New York-i kirendeltség a központnak, 1949. augusztus 18.; mindhárom először idézi Fox FBI-történész egy 2005-ös NSA-konferencián elhangzott jelentésében: *In the Enemy's House: Venona and the Maturation of American Counterintelligence*. Hoover 1952 májusában írta le először: a hadsereg és az FBI esetleg hajlandó fontolóra venni, hogy betekintést enged a *Venonába* a CIA-nak „hanyag módszerei” és „megkérdőjelezhető személyi állománya” ellenére. Hoover megjegyzése Belmont Laddnek küldött memorandumán, 1952. május 23., FBI/FOIA.
- ²²⁸ Robert J. Lamphere – Tom Shachtman: *The FBI-KGB War: A Special Agent's Story*. Macon, Ga., Mercer University Press, 1995, 96–97.
- ²²⁹ Truman Churchillnek, 1948. július 10., idézi David McCullogh: *Trumart*. New York, Simon & Schuster, 1992, 648–649.
- ²³⁰ 1948. szeptember 26-án Washington *Merry-Go-Round* című, több újságban egyszerre leközölt cikkében Pearson leírta, hogy a „jóképű FBI-ember, Lou Nichols” két-három

naponként találkozik a HUAC és a szenátus kormányzati ügyeket felügyelő albizottsága (*Senate Investigations Subcommittee*) elnökeivel. Honnan szerzett erről tudomást Pearson? Mivel jó okkal feltételezte, hogy Hoover emberei megfigyelik, viszonzásul Hoover emberét ő kezdte megfigyelni. A fent említett cikkben így is fogalmazott: „Jóllehet ennek a városnak nem Moszkva a neve, olyan helyé kezd válni, ahol a kopók más kopók nyomában loholnak, csaknem ugyanúgy, ahogy az NKVD titkosrendőrség teszi.”

²³¹ Jones memoranduma Laddnek, 1947. január 16., FBI, idézi John J. Fox, Jr., az FBI hivatalos történetírója *In the Enemy's House: Venona and the Maturation of American Counter-intelligence* című előadásában a 2005. október 27-én megrendezett kriptográfiatörténeti szimpóziumon.

²³² Miután Chambers kitálalt, az FBI 1948. decemberében erőszakos módszerekkel vallatta Duggant, de ugyanígy tettek régi szovjet hírszerző kapcsolatai is a következő héten. Őt nappal később életét vesztette, amikor kiugrott vagy kiesett egy tizenhetedik emeleti ablakból. Hiss ellen egy szövetségi vádesküdszék 1948. decemberében vádat emelt hamis tanúzás miatt, miután eskü alatt tagadta, hogy külügyminisztériumi dokumentumokat adott volna át Chambersnek. Bűnösnek találták, és öt évre ítélték. Chambers is hazudott a vádesküdszék előtt, de megúsza büntetés nélkül. A 2009-ben nyilvánosságra hozott szovjet titkosszolgálati akták bizonyága szerint Hiss valóban kém volt.

²³³ Chambers tanúvallomása, amelyet a HUAC ülésén tett, sohasem került hivatalosan nyilvánosságra. A róla készült átirás egyes részleteit első ízben Sam Tanenhaus publikálta *Whitaker Chambers: A Biography* (New York, Modern Library, 1998) című munkájában (216-219.). A nyilvános ülésen elhangzott tanúvallomás a 221. oldalon olvasható.

Felvetődik a kérdés, vajon az FBI miért ignorálta szándékosan Chambers vallomását, amelyet A. A. Berle előtt tett 1939. szeptemberében, majd első kihallgatásán az irodában 1942. májusában. Azevidens válasz Isaac Don Levine újságírónak, Berle közvetítőemberének személyében keresendő, akit 1939. nyarán Hoover „kiközösített”, márpedig ha Hoover egyszer valakit kiközösített, az kiközösített is maradt egész életében minden kapcsolatával együtt. Levine ugyanis kínos helyzetbe hozta az irodát. Cikksorozatát publikált a *Saturday Evening Post* nevű, ötmillió előfizetőt számláló folyóiratban, amelyben első ízben mesélte el a szovjet kémkedés történetét Amerikában. A sztori valójában Valter Krivitszkij története volt, egy vezető beosztású szovjet hírszerzőtiszté, aki szakított Sztálinnal, Párizsba szökött, találkozót kért William Bullitt amerikai nagykövettől, és elnyerte támogatását, hogy az Egyesült Államokba utazhasson. Az ő információi segítették meggyőzni a Szovjetunió elismerését egykor lelkesen szorgalmazó Bullittot, hogy a sztálini rezsim tömeges gyilkosságok elkövetésére szakosodott gigantikus diktatúra. Bullitt nagykövet, fiatal korában maga is újságíró, tehetséges külföldi tudósítóként is merte meg Levine-t, és megbízott benne, ezért figyelmébe ajánlotta a szovjet disszidenst.

A *Saturday Evening Post* cikksorozata megdöbbentő dolgokat tárt fel. Beszámolt arról, hogyan likvidálta és likvidálja Sztálin vélt vagy valós riválisait. Részletesen leírta, miként lopta el a szovjet titkosrendőrség a spanyol polgárháborúban harcoló amerikai önkén-

sek útleveleit, és használta fel őket szovjet kémek és titkosszolgálati ügynökök nemzetközi utazásaira. Bizonyos mértékig feltárta a szovjet külföldi hírszerző apparátus működését az Egyesült Államokban – és utalt rá, hogy a szovjetek már évek óta kémhálózatokat működtetnek az FBI körül.

Az FBI kétszer is kihallgatta Krivitszkijt New Yorkban; először röviddel az után, hogy az első cikk megjelent nyomtatásban. Ő volt a legelső szovjet kém, aki bárkivel is szót válthatott az irodában. Raymond J. Batvinis, az FBI egykor vezető beosztásban dolgozó nyugállományú kémelhárító tisztje több mint hatvan évvel lezárása után elővette és felülvizsgálta a Krivitszkij-ügy aktáit. Következtetése szerint maga Hoover döntött úgy, hogy Krivitszkij nem megbízható, és nem szabad hinni neki. Véleményét Hoover az első cikket kísérő szerkesztői jegyzetre alapozta, amely „Lenin igazi kommunizmusában továbbra is hívő” emberként jellemezte Krivitszkijt. Ez már túl sok volt Hoover számára. Ezután leírta Levine-t, mert megörökitette Krivitszkij történetét. Tiltása foltot ejtett Berle jelentésén is. „Hogyan találhatunk értelmes magyarázatot az FBI mulasztására, hogy felismerjen egy páratlan és rendkívül értékes információs forrást, amely úgy feltörhette volna szovjet hírszerző tevékenységet a nyugati féltekén, mint egy tojást?” – írta Batvinis 2007-ben egy olyan ember szemzőgéből, aki egész pályafutását kémvadászattal töltötte. Azt a konklúziót vonta le, hogy Hoover és emberei egész egyszerűen híján voltak azoknak „a szakmai képességeknek”, amelyekre oly nagy szükségük lett volna egy dezertált szovjet hírszerzőtiszt kihallgatásához és megértéséhez. Az eredmény egy veszendőbe ment évtized volt.

²³⁴ Spingarn oral history, 1967. március 29., HSTL, és Spingarn interjúja in Ovid Demaris: *The Director: An Oral Biography of J. Edgar Hoover*. New York, Harper's Magazine Press, 1975.

²³⁵ Uo.

²³⁶ Tom C. Clark oral history, 1972. október 17., HSTL.

²³⁷ [Törölve] Laddnek, CIA Requests for Information Concerning Aliens, 1948. november 19., FBI/FOIA.

²³⁸ Hoover Souersnek, 1950. július 7., FRUS Intelligence.

²³⁹ 1971-ben, az 1950. évi különleges fogva tartási törvény (*Emergency Detention Act of 1950*) hatályon kívül helyezésének aláírásakor tett nyilatkozatában Nixon elnök kijelentette: „Soha egyetlen elnök sem kísérelte meg a törvény rendelkezéseinek alkalmazását. És noha a kongresszus hat internálótábort hozott létre és finanszírozott, egyiket sem használták soha ennek a törvénynek a végrehajtása céljából. Valójában mind a hat táborot felszámolták, vagy más célra használták 1957 óta,”

²⁴⁰ A Truman vereségét egybehangzóan megjósoló ötven riporter egyike Bert Andrews volt, a *New York Herald Tribune* nevű tekintélyes napilap washingtoni irodavezetője, aki nem sokkal korábban kapta meg a Pulitzer-díjat a lojalitási és biztonsági programokról szóló sorozatáért. Nixon és Chambers titkos bízalmasaként könyörtelenül ostromolta mindkettejüket hírlapi szenzációkért; a vörösvészély elleni hajsza hullámain meglovagolva fogadkozott, hogy elnököt csinál Nixonból. Amikor Truman meglátta a sajtómunkások

50 : 0 arányú jóslatát, így szólt: – Ismerem ennek az ötven fickónak mindegyikét. Egy sincs közöttük, akinek annyi sütnivalója lenne, hogy homokot döngöljön egy patkányfészekbe.

20. PARANOIA

- ²⁴¹ Robert Payne: *Report on America*. New York, John Day, 1949. 3.
- ²⁴² 242. 1945. január 4-i KGB-aktát idézi Haynes-Klehr-Vassilev: *Spies*. 288-289. A Judith Coplonról (alias Simáról) szóló jelentés nem dekódolt *Venona*-üzenet volt, hanem egy Vasziljev által átírt akta a KGB-levéltárból. A szovjet központi hírszerző ügynökség 1917 és 1991 között összesen tizenhárom alkalommal változtatott nevet. A KGB elnevezés – az Állambiztonsági Bizottság (*Komitjet Goszudarszennoj Bezopasznosztyi*) rövidítése – 1954-től 1991 novemberéig volt használatban. A szovjet katonai hírszerző szolgálatra, amely szintén nevet változtatott, innentől kezdve GRU-ként, Hírszerzési Főigazgatóságként (*Glavnoje Razvedivatyelnoje Upravlenyije*) utaltak.
- ²⁴³ Memo Laddnek, 1949. november 11., FBI, idézi Alan E. Westin: *The Wire-Tapping Problem: An Analysis and a Legislative Proposal*. *Columbia Law Review*, 52, no. 2 (1952. november), 165-208. Westin elemzése terjedelmes részleteket tartalmaz Coplon elsőfokú és fellebbviteli tárgyalásainak jegyzőkönyveiből, többek között azt, hogy ötven FBI-ügynök kísérte figyelemmel Coplon beszélgetéseinek lehallgatását; hogy az egyik FBI-ügynök hamis tanúvallomást tett az első tárgyaláson, s hogy a második tárgyalás előtt az FBI megsemmisítette a lehallgatások hangfelvételeit.
- ²⁴⁴ Lamphere-Shachtman: *The FBI-KGB War*, 115–122.
- ²⁴⁵ MI5-jegyzőkönyvek idézi Michael S. Goodman: *Who Is Trying to Keep What Secret from Whom and Why? MI5-FBI Relations and the Klaus Fuchs Case*, *Journal of Cold War Studies*, 7, no. 3 (2005), 124–146.
- ²⁴⁶ Keay Fletchernek: Klaus Fuchs: Espionage. 1950. február 21., FBI/FOIA.
- ²⁴⁷ Donald Shannon, FBI Oral History Project interjú, 2003. szeptember 4., FBI/FBIOH
- ²⁴⁸ Hoover megjegyzése, Ladd Hoovernek: “Subject: Foocase”, 1950. február 16., FBI/FOIA.
- ²⁴⁹ Moszkvai központ a KGB New Yorknak, 1950. április 10., Vasziljev átirata, idézi Haynes-Klehr-Vassilev: *Spies*.
- ²⁵⁰ Nemzetbiztonsági Ügynökség: *L’Affaire Weisband*. In: *Breaches in the Dyke – the Security Cases*. NSA DOCID 3188691.
- ²⁵¹ Az 1949. márciusi és az 1949. júliusi KGB-akták Vasziljev átiratai; „Az FBI elkezdte apránként összerakni”: Nemzetbiztonsági Ügynökség: *L’Affaire Weisband*.
- ²⁵² Furgerson oral history, FBI/FBIOH.
- ²⁵³ Hoover megjegyzése Keay Laddnek küldött memorandumán, 1949. április 7., FBI/FOIA.
Megpróbálva harcba szállni Allen Dulles ellen az amerikai hírszerzés cárja címért, Hoover levelet írt Dullesnek, amelyben világosan közölte álláspontját és követeléseit: az FBI joghatósága minden olyan külföldre kiterjed az Egyesült Államokban, akiket a CIA

megpróbál toborozni és ügynökként alkalmazni külföldön – nemcsak az idegenekre és a disszidensekre, hanem a külföldi diákokra és üzletemberekre is. Röviden: a CIA ne hallsgasson az FBI vizein Ez nagyon érzékeny pont volt.

Dulles ugyanis ekkorra már meggyőzte a kongresszus tagjait, hogy fogalmazzanak meg új, átfogó érvényű törvényjavaslatot. A CIA létrehozásáról szóló 1949. évi törvény (*CIA Act of 1949*) megerősítette és kibővítette a Központi Hírszerzés igazgatójának hatalmát – ezt a hivatalt áhitotta Dulles. A javasolt jogositványok között szerepelt a CIA joga arra, hogy külföldieket utaztasson be az Egyesült Államokba kiképzés céljából, akiket azután kémekként és szabotőrökként vethetnek be Sztálin ellen. Hoover ezt fenyegetésnek fogta fel Amerikával szemben. Mi van, ha az idegenekről kiderül, hogy kettős ügynökök? Mi van, ha egy orosz disszidens megismeri az amerikai hírszerzést, majd visszatér Moszkvába? Meg is írta királykék tintájával, hogy harcol ezen „elképesztő rendelkezés” ellen, amely Dulles és CIA-beli szövetségesei támogatását élvezi.

További tanulmányozás után Hoover arra a megállapításra jutott, hogy az egész törvényjavaslat úgy katasztrófa, ahogy van. „Legyen gondjuk rá, hogy soha semmilyen körülmények között ne fogadjuk el ezt az egész elöterjesztést. Ellenezzük a törvénybe iktatását & ártalmas módon rossz” – utasította embereit.

Hoover memorandumot írt az igazságügyi miniszternek, miszerint Dulles és szövetségesei „reménytelen zűrzavarral” veszélyeztetnek a hazai fronton. Figyelmeztetése azonban süket fülekre talált. A CIA-törvényt nagy titokban, szinte minden vita nélkül keresztülverték a kongresszuson. Egyéb jogositványok mellett a törvény titkos költségvetéssel ruházta fel az ügynökséget, jól elrejtve a Pentagon főkönyveiben; a pénzt a CIA elszámolási kötelezettség nélkül költhette el; továbbá engedélyt kapott, hogy évente száz idegent vigyen be az Egyesült Államokba, és állandó tartózkodási engedélyt adjon ki számukra, tekintet nélkül múltbeli háborús bűneikre vagy terroristagyanús magatartásukra; végül bizonyos fokú szabadságot nyert belföldi műveletek végrehajtására, kivéve azt, hogy titkosrendőrségként működjön.

Hoover és Dulles között ekkor olyan háború kezdődött, amely évtizedeken át befolyásolta az amerikai hírszerzést. Az FBI és a CIA harca Washingtonban tört ugyan ki, de rövidesen áttért az egész országra és a tengerentúlra is. Csataterük olykor az abszurditás hadszínterévé vált.

Roscoe Hillenkoetter admirális – a Központi Hírszerzés egyik igazgatója Truman idején – jól tudta, hogy nem alkalmas a feladatra; ezt ő maga mondta. Ugyanakkor azonban mélyen zokon vette, hogy Vad Bill Donovan és Allen Dulles áskálódik ellene, kedvenc CIA-tisztjükkal, Frank Wisnerrel együtt, aki az ügynökség gyors expanziójú világméretű hadjáratát irányította kommandós akciókkal és Sztálin ellen viselt lélektani hadviseléssel. Mindhárman lejárató információt szivárogtattak ki Dulles kampányának részeként, aki az igazgatói székre pályázott. Az admirális Truman elnök és Hoover elé vitte az ügyet; közölte az FBI-jal, hogy „az Elnök keserű szavakkal kritizálta Donovan tábornokot amiatt, hogy megpróbálja beleártani magát a CIA ügyeibe, sőt »kotnyeles kura finak« nevezte.”

Hoover boldogan helyezte el Truman szűrős észrevételeit CIA-dossziájában. 1950. április 5-én az akta még tovább bővült. Hoover fülébe jutott, hogy Wisner emberei Hollywoodban akciónak, „toborozni próbálva fedett hírszerző személyeket az ottani filmes kolóniában – olvasható egy megbízható informátor levelében. – Az egyik ott bedobott »süket duma« az, hogy az FBI minden téren úgy kíván, mint a liba... Meglehetősen suttyogó kampány zajlik, igaztalan és tisztességtelen.” A felbőszült Hoover átfogó helyszíni vizsgálatot követelt Wisner, hollywoodi toborzói és „az Irodát rágalalmazó állításaik” ügyében.

Az FBI összekötője a CIA-hoz, Cartha „Deke” DeLoach – a megjelenésében, szóhasználatában és cselekedeteiben egyaránt Hooverre hajazó fiatal ügynök – közölte a Központi Hírszerzés igazgatójával, hogy Wisner emberei „megsértik az FBI illetékességét” és „rágalmazó módon megpróbálják aláásni az Iroda tekintélyét”. Az admirális válaszul panaszáradatba kezdett Wisner ellen. A zűrzavar felett trónol; „rossz elemek” és „alkalmatlan személyek” hemzsegnek a tisztjei között. Csillaga azonban sajnos emelkedőben van, rövidesen ugyanis átveszi a CIA világméretű titkos operatív szervezetének minden ágát, és patrónusa, Allen Dulles, szorosán mögötte állva támogatja. Az admirális végül közölte az FBI-ügynökkel, hogy azonnal otthagynja a CIA-t, mihelyt talál magának olyan hajót, amelyen az elnök engedélyével parancsnokolhat.

Wisner irányította az amerikai kormányzat egyetlen olyan ágát, ahova Hoover keze nem ért el. „Mit tudunk róla?” – írta annak idején Hoover a Wisnert említő első FBI-feljegyzésben, alaposan felfeismerve őt mint „proninens újságíró”, pedig jó házból való jogász volt, aki műveleteket irányított Romániában. Vad Bill Donovan keze alatt a második világháborúban.

Hoover hamarosan megdöbbenéssel értesült arról, hogy Wisner szervezete több pénz és hatalom felett rendelkezik, mint az FBI.

- ²⁵⁴ Hoover megjegyzése Mohr Tolsonnak küldött memorandumán: „CIA Appropriations,” 1951. augusztus 18., FBI/FOIA.

21. „ÚGY NÉZ KI, ITT A HARMADIK VILÁGHÁBORÚ”

- ²⁵⁵ Truman bejelentése, 1950. július 24., HSTL. Truman néhány asszisztensét sokként érte a bejelentés érvényességi köre. „Hogy a pokolba juthatott ez ki?” – írta Stephen Spingam nemzetbiztonsági tanácsadó fehér házi kollégájának, George Elsey-nek. „Nem tudom – azt hittem, te intéztél így” – válaszolt Elsey, aki azt gyanította, hogy Hoover újabb hatalmi jogosítványok megszerzésével próbálkozik.

- ²⁵⁶ FBI-jelentés a Fehér Háznak: Present International Situation and the Role of American Communists in the Event of War. 1950. augusztus 24., HSTL.

- ²⁵⁷ A szovjetek előszeretettel állítottak „mézes csapdát” a külföldön dolgozó amerikai ügynököknek. Ez úgy működött, hogy egy vonzó fiatal nő (vagy férfi) elcsábította az illetőt. Az intim légyottra a KGB által bekamerázott szállodai szobában került sor. A delikvenszt azután szembesítették a kompromittáló fotókkal, és választás elé állították: vagy Moszk-

vának dolgozik, vagy szembenézhet a következményekkel. A trumani években a CIA-nak számos ilyen eset okozott fejtörést. A svájci CIA-kirendeltség régóta hivatalban lévő homoszexuális vezetője is beleesett egy mézes csapdába, és meggyanúsították, hogy engedett a zsarolásnak, és a szovjetek szolgálatába állt. Visszahívták Washingtonba, ahol agyonlőtte magát. A CIA elhallgatta az ügyet, az FBI azonban megtudott róla egyet s mást. Néhány évvel később Joe Alsopot, Washington legbefolyásosabb külpolitikai újságíróját is mézes csapdába csalták egy fiatal férfival Moszkvában. Az esetről az FBI mindent tudott. Az iroda azt is tudta, amit rajta kívül csak kevesen, hogy Whittaker Chambers éveken át szovjet ügynök volt, és minduntalan férfiakat szedett fel titkos egyéjszakás kalandokra New Yorkban és Washingtonban. Nagyjából egy időben szakított a kommunizmussal és a homoszexualitással. A titkok és a szex – az álnevek, a rejtjelbeszéd, a borzongató izgalom és a veszélyek az érme két oldalát jelentették Chambers számára.

²⁵⁸ Conway oral history, FBI/FBIOH.

²⁵⁹ A Szexuális elhajlásokkal foglalkozó a Felelősségprogram eredetét, volumenét egy Hoovernek küldött jelentés részletezi, amely az FBI vezetőinek Tolson elnökletével megtartott konferenciáján készült: Dissemination of Information by the Bureau Outside the Executive Departments, 1953. október 14., FBI/FOIA.

²⁶⁰ Hoover memorandum a Tolsonnak és Laddnek, 1950. október 18., FBI/FOIA, Hoovert különösképpen aggasztotta egy Carmel Offie nevű CIA-tiszt, aki az ügynökség titkos operatív műveleteiért felelős Frank Wisner alatt dolgozott. Azt csak gyanította, hogy Offie Izraelnek kémkedő ügynök, azt azonban tényszerűen tudta, hogy jó kapcsolatokkal rendelkező baráti körben mozog magas helyeken Washingtonban, társaságkedvelő ember, nyitott füllel figyel minden sikamlós pletykára, messziről kiszűri, kit lehet könnyen szóra bírni, valamint hogy hivalkodó és szabados homoszexuális, akit rendőrségi nyilvántartásba vettek, mert orális szexet folytatott egy nyilvános illemhelyen a Lafayette parkban a Fehér Házzal szemben.

Hoovernek birtokában volt a szóban forgó rendőrségi jegyzőkönyv. A számára írt egyik FBI-memorandumban, amely a Smith tábornokkal folytatandó megbeszélésre készített fel, ez olvasható: „Számos alkalommal szükségesnek találtuk a CIA tájékoztatását azokról az FBI Azonosítási Osztályának (*Identification Division*) megküldött letartóztatási jegyzőkönyvekről, amelyek CIA-alkalmazottak homoszexuális tevékenységére vonatkoznak. Tipikus példa erre Carmel Offie esete, Offie, mint tudja, hosszú időn át a CIA alkalmazásában állt még az után is, hogy a CIA tudomást szerzett homoszexualitása lényéről.”

„Emlékeztetjük, hogy Offie ellen jelenleg FBI-vizsgálat folyik feltételezett részvétele ügyében az izraeli kémtevékenységekkel kapcsolatban” – fejeződik be a memorandum.

²⁶¹ Roach Belmontnak Papich memorandumának továbbításakor, 1954. szeptember 27., FBI/FOIA.

²⁶² Keay Belmontnak, Hoover megjegyzésével, Papich Central Intelligence Agency/Security of its Operations című memorandumának továbbításakor, 1952. július 2., FBI/FOIA.

²⁶³ Ladd Hoovernek, 1952. június 24., FBI/FOIA.

22. SEMMI TISZTESSÉGÉRZET

- ²⁶⁴ Ed Tamm, Hoover egyik vezető beosztású munkatársa, aki később szövetségi bíró lett, felidézte, hogy az Eisenhower-adminisztráció idején, „minden reggel, éppen azelőtt, hogy az igazgató elindult volna a hivatalba, Nixon felhívta”, és ismét hívta „minden este, és elmondta neki, mi lesz holnap, és kivel fog találkozni”. Tamm interjúja idézi Curt Gentry: *J. Edgar Hoover: The Man and the Secrets*, New York, W. W. Norton, 1991, 404.
- ²⁶⁵ FBI Liaison Activities, 1953. január 26., FBI/FOIA.
- ²⁶⁶ Walsh interjúja, Foreign Affairs Oral History (FAOH).
- ²⁶⁷ Grand interjúja, FAOH.
- ²⁶⁸ Herbert Brownell igazságügyi miniszter: The Fight Against Communism, országos rádió- és televíziós beszéd, 1954. április 9.
- ²⁶⁹ A Hoovernek címzett, 1943. augusztus 7-i keltezésű névtelen levél akkor vált hozzáférhetővé, amikor a Nemzetbiztonsági Ügynökség 1995-ben közzétette a *Venona*-aktákból származó történelmi dokumentumokat.
- ²⁷⁰ Hoover megjegyzése Ladd memorandumán, 1947. június 23., FBI, idézi John F. Fox, Jr.: What the Spiders Did; U.S. and Soviet Counterintelligence Before the Cold War. *Journal of Cold War Studies*, 11, no. 3 (2009 nyara), 222. Borisz Morrosz pályafutásának itt vázolt rekonstrukciója feltört *Venona*-dokumentumokon, valamint a Haynes-Klehr-Vassilev idézett munkájának (*Spies: The Rise and Fall of the KGB in America*) 445–453. oldalán leírtakon alapszik. A *Mocasse* által kelepcebe csalt fontos szovjet ügynök a már hosszú ideje illegálisban élő Jack Soble volt, akinek fedőcége borotvaecsetet forgalmazott, párizsi export-import irodákkal. Soble amerikai ügynökei közé tartozott Martha Dodd Stern, egy németországi amerikai követ lánya; a férje. Alfred Stern, egy New York-i milliomos befektetési bróker; a tizenegyedik generációs amerikai Jane Foster Zlatovski, Vad Bill Donovan Stratégiai Szolgálatok Hivatalának veteránja, valamint férje, George Zlatovski, aki a második világháború alatt és után katonai hírszerzőtisz volt.
- ²⁷¹ McCarthy Hoovernek, 1952. július 30., FBI/FOIA.
- ²⁷² A *San Diego Evening Tribune* interjúja Hooverrel, 1953. augusztus 22., idézi Gentry: *J. Edgar Hoover: The Man and the Secrets*, 431.
- ²⁷³ Allen és Foster Dulles telefonbeszélgetésének átirata, idézi David M. Barrett: *The CIA and Congress: The Untold Story from Truman to Kennedy*. Lawrence, University Press of Kansas, 2005, 184.
- ²⁷⁴ Papich Hoovernek, 1953. augusztus 5., FBI-akták, DDEL.
- ²⁷⁵ A Hoovernek írt jelentések, valamint az FBI és McCarthy stábjá között 1953 nyarán és őszén lefolytatott beszélgetésekből származó idézetek forrása három különböző dokumentum: egy cím nélküli 12 oldalas jelentés Roach Belmontnak átküldött memorandumához csatoltan, 1953. július 14., FBI/FOIA; Belmont Boardmannek: Senate Permanent Subcommittee on Investigations (Army-McCarthy Hearings)/Communist Penetration of Central Intelligence Agency. 1953. július 28., FBI/FOIA, valamint egy mellékelt, *Analysis*

of Alleged Communist Penetration into Central Intelligence Agency Involving Past and Present Employees című irat, 1953. július 28., FBI/FOIA.

²⁷⁶ Hagerty naplói, 1954. június 8., DDEL.

23. JÁTÉK SZABÁLYOK NÉLKÜL

²⁷⁷ Roach Belmontnak: Doolittle Study of Covert Operations/Central Intelligence Agency. 1954. augusztus 18., FBI/FOIA.

²⁷⁸ Moover megjegyzése Keay Belmontnak küldött Central Intelligence Agency című memorandumán, 1954. augusztus 18., FBI/FOIA. Hoover nyomban jókedvre derült, amikor elolvastott egy részletes FBI-jelentést Doolittle megbeszéléséről Jim Angleton CIA-tiszttel, aki éppen átvenni készült az ügynökség kémelhárító műveleteinek irányítását. Angleton hatásköre a belpolitika területére is átnyúlt; Hooverhez hasonlóan az amerikai balosokat ő is Moszkva bábainak tartotta. Ezenkívül egy Special Projects nevű részleget is vezetett, azzal a feladattal, hogy takarítsa el az elrontott titkos műveletek romjait, és mentse meg belőlük azt, ami menthető. A jelentés magától Angletontól származott, aki Hoover legjobb kényje volt a CIA-n belül. Az FBI-igazgató nem is álmodhatott volna jobb forrásról Allen Dulles lehallgatásait nem számítva.

Antikommunizmusuktól eltekintve a felszínes szemlélő kevés hasonlóságot fedezhetett fel Hooverben és Angletonban, Hoover Amerika egyik legismertebb és legelismerettebb személyiségének számított: a kérlelhetetlen zsaru úgy nézett ki, mint egy jól táplált bulldog. Vele szemben Angleton az egyik legobskúrusabb ember volt Washingtonban, tüdőbajos láncdohányos, aki kisérteties megjelenésével ön maga árnyékának látszott. De egyféleképpen gondolkodtak. Remekül átlátták a kémelhárító műveletek bonyolultságát, ahogyan az egyik kém szolgálat megpróbál észrevétlenül beépülni a másikba. Jól kiismerték magukat a washingtoni politikai intrikák világában, ahol a hátba szúrás a fűfűg rész, s ahol a délben kötött szövetségeket éjjelre felrúgják.

1954. augusztus 19-én „Angleton közölte: »kitálalt«” a Doolittle-csapat előtt: elmondta nekik, „pontosan hogyan érez az ügynökséggel kapcsolatban”. A CIA fedett műveleteit tönkreteszi „a zűrzavar, a párhuzamosság, az emberi és anyagi erőforrások elfecsérlése” – mondta Angleton. Sok [ilyen művelet] siralmas „kudarcot vallott”.

Közölte továbbá, hogy „a CIA kémelhárítási hatékonysága botrányosan gyenge”. Az emberek között, akikkel együtt kell dolgoznia, vannak „tapasztalatlan személyek... akik közül sokan egyszerűen csak a passzió és a karriervágy miatt kerültek kapcsolatba az Ügynökséggel”.

Angleton szerint a CIA „képtelen hatékony munkát végezni, ha a politikai és a lélektani hadviselési műveletek irányítását közösen kell végezniük a kémkedési és a kémelhárítási tevékenységekért felelős részlegeknek”. A puccsok szervezése és levezénylése, a propaganda terjesztése, a választások befolyásolása és a politikusok megvesztegetése

nem hírszerző munka. A valódi munka az információgyűjtés, kémkedéssel – azaz a titkok ellopása. Hoover nem is érthetett volna jobban egyet ezzel.

Doolittle arról is kérdezett, hogyan jön ki egymással az FBI és a CIA. „Ami őt illeti, a kapcsolatok kiválóak”, válaszolta Angleton. Az ő szintjén talán így is volt. De fenn a csúcson már borzasztó viszonyok uralkodtak.

²⁷⁹ Keay Belmontnak, benne Papich memorandumával Relations with Central Intelligence Agency; Interview with Allen Dulles, 1954. május 22., FBI/FOIA.

²⁸⁰ Belmont Boardmannek: Doolittle Study of Covert Operations/Central Intelligence Agency. 1954. augusztus 30., FBI/FOIA.

²⁸¹ Hoover Tolsonnak, 1954. november 19., FBI/FOIA.

²⁸² Doolittle: Report on the Covert Activities of the Central Intelligence Agency. 1954, szeptember 30., a titkosítás alól feloldva 2001. augusztus 20., CIA.

²⁸³ Hoover Tolsonnak, 1954. november. 19., FBI/FOIA.

²⁸⁴ Belmont az egyik kulcsembereknek számított a Nemzetbiztonsági Tanács Tervezési Csoportjának Albizottságában (*NSC Planning Board Subcommittee*). A Study of Possible Hostile Soviet Actions című jelentést az elnök és az NSC 1955. március 31-én elfogadta.

²⁸⁵ Hoover jelentése The Internal Security Program címmel, NSC 5509, 8. rész, 1955. április 8.

²⁸⁶ Hoover jelentése Mark Clark tábornoknak, 1955. január 25., FBI/FOIA.

24. A HOSSZÚ ÁRNYÉK

²⁸⁷ Belmont Roachnak: Director's Briefing: National Security Council, March 8, 1956, datálva 1956. március 22., FBI/FOIA. Ez az egyetlen ismert feljegyzés, amely a kobalt-60 felhasználásával készített „piszkos bombával” kapcsolatos felvételeket rögzíti az NSC-nek adott tájékoztató során.

²⁸⁸ A Nemzetbiztonsági Tanács 279. sz. értekeztetének jegyzőkönyve, 1956. március 8., a titkosítás alól részben feloldva törésekkel, DDEL.

²⁸⁹ 1955. március 8-án Hoover levelet intézett Brownell igazságügyi miniszterhez, megpróbálva megújítani jóváhagyását a bírósági végzés nélküli lehallgatásokra, amelyekre Rooseveltnél 1940. május 21-én kelt levelében kapott jogosultságot. Hoover nyomtatékosan megkérdezte, hogy az a levél továbbra is megadja-e az FBI-nak a törvényi felhatalmazást a lehallgatásokra. Ha nem, Hoover felkérte az igazságügyi minisztert, „terjessze elő az ügyet Eisenhower elnöknek, hogy eldönthesse, egyetért-e az abban foglaltakkal”. Brownell nyolc nap múlva válaszolt: „1954 folyamán személyesen tájékoztattam az Elnököt, a kabinetet, a Nemzetbiztonsági Tanácsot, valamint a szenátusi és a képviselőházi igazságügyi bizottságot a lehallgatásokkal kapcsolatos jelenlegi irányelvekről és eljárás-módról... Nem hiszem, hogy most szükség lenne az ügy újbóli megnyitására.”

²⁹⁰ Jack Danahy, FBI OH-interjú.

²⁹¹ James R. Healy, FBI Oral History Project interjú, 2007. május 3., FBI/FBIOH.

- ²⁹² Graham J. Desvermine, FBIOH-interjú, 2006. október 4. Desvermine rövidesen egy kíséletszámú csoport tagja lett, „amelynek feladata kizárólag a William Z. Foster [az Egyesült Államok Kommunista Pártjának vezetője] autójában lezajlott beszélgetések megfigyelése és rögzítése volt”. Hoover az 1922-es Bridgman-razziák óta követte nyomon Fostert, aki háromalkalommal is indult az elnökválasztáson (1924-ben, 1928-ban és 1932-ben), börtönben viszont mindössze csak egyszer ült rövid időre a tevékenysége miatt. Autója a CPUSA sorvadó agytrösztjének tagjai számára szolgált négy szemközti megbeszélések helyszínül. Foster 1961-ben halt meg Moszkvában; a Kreml falánál temették el.
- ²⁹³ Edward S. Miller, FBIOH-interjú, 2008. május 23. A CIA briliáns, de kudarcra ítélt Berlin Tunnel- (Berlini alagút-) projektje, amelyet az FBI-ból elbocsátott Bill Harvey ügynök eszelt ki és valósított meg, a Program CIA koronaékszere volt.
- ²⁹⁴ John E. McCormack, FBI Oral History Project interjú, 2006 október 31., FBI/FBIOH.
- ²⁹⁵ Sullivan oral history interjú in Demaris: *The Director*, 76-77. Kiemelés az eredetiben.
- ²⁹⁶ Uo.
- ²⁹⁷ Cartha D. „Dekec” DeLoach: *Hoover’s FBI: The Inside Story by Hoover’s Trusted Lieutenant*. Washington, D. C., Regnery, 1995, 270–271.
- ²⁹⁸ Sullivan tanúvallomása, Church-bizottság, 1975. november 1.
- ²⁹⁹ A helyi FBI-irodák jelentéseinek kivonatai in Scope of FBI Domestic Intelligence. *CI Reader*.
- ³⁰⁰ Hoover a New Yorki felelős különleges ügynököknek, 1956. október 2., FBI/FOIA.
- ³⁰¹ Hoover kijelentése a *Racial Tension and Civil Rights* című előadásban, 1956. március 9., DDEL.
- ³⁰² McCormack oral history, FBI/FBIOH.
- ³⁰³ Fletcher D. Thompson oral history, FBI/FBIOH. Thompson beszámolója szerint maroknyi FBI-ügynök dolgozott a kláncpatban az 1950-es években: – Volt egy ügynökünk fent Summertonban, Dél-Karolinában, E. Fleming Mason néven, amolyan tipikus FBI-figura – volt neki egy sereg magas szintű informátora – emlékezett vissza Thompson. – Sohasem kérdezte őket, ugyanígy sohasem szervezett meg beszélgetéseket, hanem egyszerűen csak úgy esett, hogy véletlenül belefutott egyikükbe-másikukba itt vagy ott, és ők „önként jelentették” az információt. Egyik jelentésére különösen jól emlékszem. Azt mondta, hogy egy reggel az országúton autózott, amikor észrevette: a két zoknija nem illik össze, ezért megállt egy út menti üzletnél, hogy vegyen egy pár zoknit. És akkor meglátta a barátját, Egzaltált Küklopszt, és „ő [rögvest] jelentkezett a következő információ átadására...”
- ³⁰⁴ A helyi kirendeltségeknek megküldött utasítás a „fekete nacionalista” *Cointelpro* 1968-as megismétlésére így hangzik: „Akadályozzák meg egy olyan »messias« kiemelkedését, aki egyesítés és felvilágosztás a militáns fekete nacionalista mozgalmat. Malcolm X talán ilyen »messias« lehetett; ma ő a mozgalom mártíra. Martin Luther King... King valódi vetélytársa lehet.”
- ³⁰⁵ Sullivan oral history, Demaris: *The Director*, 226.
- ³⁰⁶ Szerkesztett FBI-dokumentum, kelt 1957. június 25-én, és először David J. Garrow idézi: *The FBI and Martin Luther King*. *Atlantic Monthly*, 2002. július-augusztus.

25. „NE BÍZZUNK MEG SENKIBEN!”

- ³⁰⁷ Donald Norland amerikai nagykövet, aki akkor fiatal külügyminisztériumi tisztviselőként részt vett a diszvacsorán, hallotta, amint Hoover és Nixon „nagyon izgatottan beszélget... nagyon aggódva az Elnök egészségi állapota miatt”. Norland oral history, FAOH.
- ³⁰⁸ Richard Nixon: *RN: The Memoirs of Richard Nixon*. New York, Simon & Schuster, 1990, 184.
- ³⁰⁹ DeLoach: *Hoover's FBI*, 103.
- ³¹⁰ Hoover beszéde: *Communist Illusion and Democratic Reality*.
- ³¹¹ Mogen oral history, FBI/FBIOH.
- ³¹² Hayhanen jelentkezett egy amerikai diplomatánál Helsinkiben, bemutatva egy Eugene Maki nevű régen halott fiú születési bizonyítványát, aki Idahóban született finn bevándorló szülők gyermekeként. A dokumentumot szovjet ügynökök tulajdonították el valahol Amerikában az 1940-es évek végén, A születési bizonyítvány alapján frissen kiállított útlevelemmel a zsebében Angliában felszállt a *Queen Mary* fedézetére, és 1952. október 21-én megérkezett New Yorkba. Az útlevel-hamisítás örületbe kergette Hoovert. 1955-ben segített elérni, hogy politikai szövetségese és személyes barátja, Frances Knight a Külügyminisztérium útlevélosztályának élére kerüljön, ahol tucatnyi FBI ügynökkel dolgozott együtt, töretlen hűséggel szolgálva az FBI-t és Hoovert huszonkét éven át. – Rendkívül jobboldali beállítottságú volt – emlékezett vissza rá Ronald Somerville, a Külügyminisztérium Konzuli Ügyek Hivatalának igazgatója. – Az FBI-nak részletes jelentéseket adott, onnan pedig részletes jelentéseket kapott a külföldön tartózkodó amerikaiak mozgásáról. Nagyon aktív volt olyanok útlevélkérelmének elutasításában, akiknek a lojalitása megkérdőjelezhető volt. (Ronald Somerville oral history, FAOH)
- ³¹³ A Nemzetbiztonsági Tanács 444. ülése, 1960. május 13., FRUS 1958–1960, 10. kötet, 1. rész.
- ³¹⁴ William D. Morgan oral history, FAOH.
- ³¹⁵ Edmund J. Birch oral history, FBI/FBIOH, 2005, augusztus 28.
- ³¹⁶ Gamber oral history, FBI/FBIOH.
- ³¹⁷ Eisenhower a Nemzetbiztonsági Tanács 444. ülésén, 1960. május 13., FRUS 1958–1960, 10. kötet, 1. rész.
- ³¹⁸ Belmont Boardmannek: Subject: Courier system between Communist Party USA and Communist Party, Soviet Union. 1957. augusztus 30., FBI/FOIA.
- ³¹⁹ A 30 kötetes, 4252 oldalas aktacsomag, egy sokkal nagyobb dosszié elsőként nyilvánosságra hozott része elérhető online az FBI <http://vault.fbi.gov/solo> weboldalán.
- ³²⁰ Nixon oral history interjúja Frank Gannonnal, 1983. május 12., University of Georgia, <http://www.libs.uga.edu/media/collections/nixon/nixonday3.html>. Kiemelés az eredetiben.

26. „ERKÖLCSTELEN MAGATARTÁS”

³²¹ Hoover megjegyzése, Rosen Hoovernek, 1959. március 7., FBI/FOIA.

³²² Graham Desvermine, FBI/FBIOH, i. m.

³²³ Jones DeLoachnak: Senator John F. Kennedy of Massachusetts. 1960. július 7., FBI/FOIA.

³²⁴ Hoover memoranduma Tolsonnak és másoknak, 1960. október 14., FBI/FOIA.

³²⁵ Uo.

27. „A GYLKOSSÁG VOLT A MÓD”

³²⁶ McAndrews Rosennek, 1960. október. 19.; „Tájékoztatom...”: Hoover SAC-nek (Special Agent Chicago), Chicago, Airtel/June Mail, 1961. június 19., Subject: Samuel M. Giancana címmel, FBI/FOIA.

³²⁷ Papich Frohbose-nak: Subject; Fulgencio Batista/Internal Security -Cuba. 1959. július 20., FBI/FOIA

³²⁸ Katzenbach oral history, RFKL.

³²⁹ Memorandum Eisenhower és Christian Herter külügyminiszter megbeszéléséről, 1960. augusztus 30., DDEL. Cooley képviselő, a mezőgazdasági házbizottság elnöke precedens nélkül álló FBI-vizsgálat célkeresztjébe került a kongresszusban folyó politikai korrupció ügyében négy héttel a Kennedy-adminisztráció hivatalba lépését követően. A Trujillo dominikai diktátor által megvesztegetett képviselő a cukorszállítás kvótákat szabályozó törvény rendelkezéseinek megváltoztatása érdekében lobbizott Dean Rusk újonnan kinevezett külügyminiszternél; Trujillo és családja számára dollármilliók nyereség vagy veszteség volt a tét. 1961. február 16-án, huszonhat nappal az új adminisztráció hivatalba lépése után, Robert Francis Kennedy igazságügyi miniszter jóváhagyta, hogy az FBI lehallgassa Cooley titkárának telefonját a Capitoliumon, valamint egy, a Dominikai Köztársaság érdekében lobbizó képviselőt és a Földművelésügyi Minisztérium három alkalmazottját; az FBI később bepoloskázta azt a szállodai szobát is, ahol Cooley találkozott a Dominikai Köztársaság képviselőivel. Az a tény, hogy egy diktátor zsebre vágott egy befolyásos kongresszusi képviselőt, nem csak politikai korrupciós ügy volt. Nemzetbiztonsági szempontokat is felvetett, miközben az elnökök megpróbáltak megbirkózni a diktatúrákhoz – többek között Kubához – fűződő viszonyukkal a karibi térségben. Az ügy pikantériájába bepillantást engednek az alább közölt jegyzőkönyvi részeket a Rusk és Cooley között 1961. február 14-én lezajlott megbeszélésről, amelyre két nappal az előtt került sor, hogy RFK jóváhagyta a lehallgatásokat:

A megbeszélést Rusk miniszter nyitotta meg annak bejelentésével, hogy a kormányzat elfogadta a cukortörvény 21 hónapra szóló meghosszabbítását, hatályba szándékozik lépíteni, mielőlt lehetséges, de rendkívül fontosnak tartja, hogy a Cooley képviselő által benyújtott javaslatot olyképpen módosítsák, hogy az Elnök kapjon diszkrecionális hatalmat

a kubai kvóta azon részére vonatkozóan, amelyet különben a Dominikai Köztársaságnak kellene juttatni.

A Miniszter a meghatalmazásra vonatkozó kérelmet elsősorban arra az Egyesült Államok és a félteke biztonságát fenyegető komoly potenciális veszélyre alapozta, amelyet a jelenlegi kubai helyzet jelent, jelezte, alapvetően fontos, hogy határozott lépések történjenek annak megakadályozására, hogy a Castro-rezsim folytassa a latin-amerikai békés és baráti rendszerek felforgatására irányuló erőfeszítéseit, és hogy komolyabb katonai fenyegetést jelentsen az Egyesült Államok számára. [...] A Dominikai Köztársaság ugyanilyen komoly fenyegetést jelent sok ilyen latin-amerikai ország stabilitására nézve, élükön Venezuelával. Annak elmulasztása az Egyesült Államok részéről, hogy a Trujillo jelentette problémát ugyanolyan komoly veszélynek lássa, mint Castrót, megfoszt bennünket attól a támogatástól és szimpátiától, amelyre szükségünk van...

Ezen népek számára felfoghatatlan lenne, hogy az Egyesült Államok azzal szándékozik megbüntetni Castrót, hogy nem vásárol cukrot Kubától, és azután a Dominikai Köztársasághoz fordul, hogy pótolja ennek nagy részét. Ez csak akkor hoznyereséget és jutalmat, ha úgy látják, hogy a büntetés indokolt.

Az Egyesült Államok szempontjából Trujillo jelenlegi politikai tevékenysége is aggaszt bennünket. Propagandagépezete, amelyet erősen pénzeli, rendkívül aktív, és nagy figyelmet igényel titkosszolgálati ügynökségeink részéről. Megnyilvánulásai az utóbbi időben erőteljesen Amerika-ellenessé váltak, és rokonszenvezővé számos szovjet érdekeltség iránt. Bizonyítékok vannak arról, hogy rezsimje kapcsolatban áll a szovjet blokk és Castro képviselőivel.

Cooley képviselő [és John McCormack házelnök] számos kérdést szegezett nekünk arra vonatkozóan, hogy minek a bekövetkeztére számítunk a Dominikai Köztársaságban Trujillo megbuktatása esetén. Legnagyobb félelmük az, hogy ez lehetőséget teremtsen egy Castro támogatta rezsim hatalomra jutására... Cooley képviselő jelezte, hogy az elmúlt napokban számos emberrel megvitatta a Dominikai Köztársaságból érkező cukor problémáját... Akivel csak beszélt, mindenki egyetértett a Miniszterrel a tekintetben, hogy latin-amerikai politikánk megítélésére nézve súlyos károkat okoznának a további cukorvásárlások a Dominikai Köztársaságból a korábbi kubai kvóta terhére. Ennélfogva rokonszenvezik azzal a felvetéssel, hogy az Elnök kapjon diszkrecionális felhatalmazást. Ugyanakkor az a véleménye, hogy kívánatos lenne a rendezett mederben folyó átmenet biztosítása és egy Castro-típusú hatalomátvétel megakadályozása érdekében, ha Trujillót meg lehetne győzni arról: most kiváló alkalom kínálkozik számára, hogy visszavonuljon a világ valamelyik csendes részébe. Ismeretes, hogy jelentős vagyonnal rendelkezik külföldön... Cooley képviselő utalt rá, hogy ismer bizonyos személyeket, akik Trujillo közeli barátai, és akik közvetíteni tudnák ezt az üzenetet neki. Jó rábeszélő készséggel rendelkeznek, és úgy véli, van esély arra, hogy hallgat rájuk. Véleménye szerint ezt kellene tenni, mielőtt a cukorra vonatkozó törvényi rendelkezéssel kapcsolatban bármilyen lépés történik.

A Miniszter erős ellenvetéssel élt, miszerint nincs elegendő idő, hogy ilyen lépésre vállalkozunk, még akkor sem, ha bölcs dolog lenne a cukorra vonatkozó törvényi rendelkezés hatályba lépése előtt megtenni. Továbbá úgy vélte, hogy bármely ilyen megoldás ösztönző ereje nagymértékben megnövekedne, ha az Elnöknek addigra már megvolna a diszkrecionális felhatalmazása, hogy megvonja a Dominikai Köztársaság cukorkvótáját, mielőtt Trujillóval beszélnek. Különben Trujillo még mindig abban reménykedhetne, hogy barátai Washingtonban kieszközlik számára a kedvező döntést, ahogyan ezt a múltban megtették.

³³⁰ Farland oral history-interjú, FAOH. A nyugat-virginiai születésű Farland házassága révén (egy szénbányavállalat tulajdonosának lányát vette feleségül) gazdag emberként lépett ki az FRI-ból a háború után, de továbbra is részt vett a washingtoni közéletben, először mint a Republikánus Párt kampányának egyik irányítója, majd 1955-től a Külügyminisztérium alkalmazásában problémás ügyek megoldójaként.

Külügyes pályafutása igencsak rendhagyó volt. Kennedy nagykövetségént szolgált Panamában (a mindössze két republikánus egyikeként, akik valaha is nagykövetek voltak JFK alatt), majd Nixon iráni és pakisztáni nagykövete lett – ahol, karrierjét megkoronázó küldetesként, titokban a Himaláján keresztül Kínába csempészte Henry Kissingert, hogy a kínai kommunista vezetőkkel tárgyaljon.

Amikor Farland megérkezett a Dominikai Köztársaságba, az FBI már három éve nyakig benne volt egy amerikai állampolgár elrablásának és megölésének ügyében. Egy Gerald Murphy nevű huszonhárom éves amerikai pilótának, aki egy dominikai légitársaságnál dolgozott, nyoma veszett. Oregonban élő szülei mozgósították kongresszusi képviselőjüket, Charles Portert, aki vizsgálatot követelt az FBI-től. Washingtonban szövetségi vádesküldtszék ült össze. Az ügy kirobbanásának eredményeképpen eljárás indult egy John J. Frank nevű gazember, ex-FBI-ügynök ellen. Frank nemzetközi bűnözőként egyike lett azoknak, akiket korábban üldözött. Miután egy ideig a CIA-nak dolgozott, helyzetét kihasználva sokkal jobboldalabb állás után nézett, és Trujillo titkos ügynöke lett.

Frank kulcsszerepet játszott Jesus de Galíndez meggyilkolásában. A Columbia Egyetem professzora, aki korábban Trujillo gyermekeinek tanára volt, elmenekült a diktátor országából, és New Yorkba költözött, ahol könyvet írt Trujillo bűntetteiről. Az FBI New York-i irodájában többször jelentette, hogy életveszélyes fenyegetéseket kapott – hasztalan. Galíndez elrablását Frank hajtotta végre a Columbia Egyetem főkapuja előtt a földalatti megállóból: betuszkolták egy autóba, elhajtottak vele egy kis repülőtérré Long Islanden, és belökték egy magánrepülőgépbé. A gépet Joe Zicarelli, a New Jersey-i maffia prominens tagja, Trujillo csatlósa bérelte. Gerald Murphy pilóta a Dominikai Köztársaságba vitte a gépet. Trujillo megölte Galíndezt, majd végzett Murphyvel és a dominikai másodpilótával is, hogy a gyilkosságnak ne maradjanak tanúi.

Franket őrizetbe vették, és négyrendbeli vádat emeltek ellene Trujillo szolgálata miatt, nyilvántartásban nem vett külföldi ügynökként. Ez volt az Igazságügyi Minisztérium stra-

tégija kének megvadásására diplomáciailag kényes ügyekben. Az ügyész szempontjából a következő logikus lépés az lett volna, hogy perbe fogja a New York-i dominikai főkonzult a Galíndez elrablására szőtt összeesküvés miatt. A vádesküldtszéki vizsgálat azokon az FBI-jelentéseken alapult, amelyeket a washingtoni dominikai nagykövetség telefonjainak lehallgatásával szereztek. Az ügyet figyelemmel kísérte az igazságügyi miniszter, az Igazságügyi Minisztériumbünyügyi osztályának vezetője és maga Hoover is.

Az emberrablás és a gyilkosságok Trujillo parancsára és irányításával történtek. Mihez kezd akkor vele Washington? Az Egyesült Államok még sohasem vádolta meg külföldi ország vezetőjét Amerika földjén elkövetett főbenjáró bűncselekménnyel. Eisenhower elnöknek fel is tették a kérdést egy sajtókonferencián: Illetékes-e az FBI, hogy nyomozást folytasson, amikor „egy diktatúra, amely diplomáciai mentességet élvezett, ügynökeivel meggyilkoltat az Egyesült Államok lobogójának védelme alatt álló személyeket?” – Erről semmit sem tudok – válaszolta Ike.

Hoover biztosította az elnököt, hogy az FBI rajta van az ügyön. Csakhogy a lendülete rövidesen megtört. Tájékoztatta az igazságügyi és a külügyi tárcái, hogy a Trujillo és bérceinek ügye nem „eléggé támadhatatlan”

Végso soron az elnöknek kellett eldöntenie, hogy leállítja a nyomozást, vagy elvágja azt a csomót, amely az amerikai érdekeket egy zsarnokhoz köti.

John J. Franket, az FBI egykori ügynökét végül eltölték mint Trujillo diktatúrájának be nem jegyzett külföldi ügynökét, de sosem árulta el a merénylet egyetlen részletét sem.

³³¹ Dearborn oral history, FAOH. Ha a Trujillo-ügyet bűnügyként kezelik és aszerint nyomoznak utána, még egy Eastlandhez hasonló, nagy befolyású és félelmetes híró szenátort is megvádolhattak volna azzal, hogy külföldi hatalom ügynöke.

A Farland és Dearborn összegyűjtötte politikai töltetű információ – amely titkos csatornákon át csaknem teljes egészében megtalálta az utat az FBI-ba – piszkos részletekkel szolgált arról, hogy más amerikai közéleti nagyságok is szerepelnek Trujillo bérlistáján.

Az angol királyi udvarhoz delegált korábbi amerikai nagykövet – a mesésen gazdag és ambiciózus Joseph Kennedy, Jack és Bobby apja – Dominikába küldte szétnézni az egyik régi családi bútordarabot, Igor Cassini társasági pletykarovat-vezetőt, majd Bill Pawley vagyonos üzletember összehozott egy pártközi csapatot – Bebe Rebozót, Nixon közeli barátját és George Smathers floridai szenátort, Jack Kennedy legjobb haverját a Capitoliumon.

– Smathers, Bill Pawley, Bebe Rebozo meg én tisztelgő látogatást tettünk Trujillónál – mesélte Dearborn. – Smathers beszédet intézett hozzá ekképpen: „Generalisszimusz, ön előtt áll az a lehetőség, hogy nagy hőssé váljon ezen a féltekén. Megnyílt ön előtt a lehetőség, hogy azon kevés diktátorok egyike, az egyetlen diktátor lehessen, aki valaha is képes volt demokráciává alakítani az országát még az életében. Ha ön ezt megtenné, valóban hős lenne a népe és az egész félteke szemében.”

Dearborn megjegyezte: – Csak ültem ott, és ezt gondoltam: „Ó, istenem, neked fogalmad sincs arról, hogy kihez beszélsz.”

³³² Farland négy jelentését, valamint a közvetlenül tőle származó információt lásd in FRUS 1958–1960, Vol. 6, *American Republics*: „United States policy regarding certain political developments in the Caribbean and Central American area”, 357–459.

³³³ Hoover idézi Memorandum of a Meeting, Department of State, Jan. 29, 1959, 357–360.

³³⁴ M. A. Jones DeLoachnak; Subject: Frank Fiorini, aka Frank Anthony Sturgis, IS [Internal Security]/Cuba, 1959. április 1., FBI/FOIA. A Sturgis-memo kivonatait megküldték a CIA-ba, aminek eredményeként Sturgist alkalmazták. A kivonatokat kozmetikázott formában a Külügyminisztériumba is átküldték. 1959 nyarán és őszén Farlandnek a Dominikai Köztársaságból küldött jelentései és az Egyesült Államok területén szőtt kubai összeesküvések intenzívebb FBI-megfigyelései a kritikus tömeget közelítették.

A Dominikából és a Kubából érkező jelentések döntő tényezőnek bizonyultak Hoover abbéli döntésében, hogy új frontot nyit az FBI előtt 1959-ben: a maffia módszeres lehallgatását és bepoloskázását. Farland jelentései az amerikai politikusok, a szervezett bűnözés és a karibi erős emberek közötti kapcsolatokról kikezdtek Hoover hosszú ideje tartó ellenállását.

1959 nyarán, amint a szenátusi albizottság nagyobb sebességre kapcsolt a maffiafőnökök nyilvános meghallgatásával, Hoover is akcióba lendült. A szervezett bűnözéssel foglalkozó bizottság (*Rackets Committee*) hajtóereje a bizottság jogi tanácsadója, Robert F. Kennedy (RFK) volt, aki a McCarthy-bizottság kisebbségi pártjának tanácsadójaként nyert tapasztalataira támaszkodott. Kennedy három tehetséges ex-FBI-ügynököt kért fel kikérdezőként a bizottságban. Egyikük, Walter Sheridan korábban a Nemzetbiztonsági Tanácsnak is dolgozott, az elektronikus lehallgatások és megfigyelések terén szerzett tapasztalatokat.

Az FBI a véletlen szerencsének, pontosabban az egyik Las Vegas-i szállodában illegálisan telepített poloskának köszönhetette, hogy a CIA Castro ellen szőtt merénylettervei a látókörébe kerültek. 1960. október 31-én az iroda tudomást szerzett egy jelentésről, amely a Las Vegas-i rendőrség által végrehajtott egyik letartóztatásáról szólt. Egy szállodai szobalány rábukkant egy poloskára, amelyet egy Arthur Ralletti nevű detektív utasítására telepítettek. A detektívet egy Robert Maheu nevű magándetektív fogadta fel – a korábbi egykori FBI-ügynök a milliárdos Howard Hughesnak dolgozott, emellett másodállásban a CIA informátoraként és a vegasi maffia kiszolgálójaként ténykedett. A poloska célszemélye Giancana csalfa barátja, Phyllis McGuire, az egyik éjszakai mulató énekesnője volt. Hoover kézírásos parancsa teljes sebességre utasította az FBI-t: „Igen, és nyomatékosan presszionálni Giancanát, Maheu-t és Ballettit. H.”

A letartóztatás a vegasi poloska-ügyben lehetővé tette az FBI számára, hogy prés alá vegye Maheu-t, aki végül kitergette a Castro elleni 1960-as CIA-maffia kontraktus részleteit.

³³⁵ Farland oral history, FAOH.

³³⁶ Richard Bissell, a CIA titkos operatív műveleti osztálya korábbi igazgatójának tanúvallomása a Church-bizottság előtt, 1975. július 22.

³³⁷ Herter Eisenhowernek: Possible Action to Prevent Castroist Takeover of Dominican Republic. 1960. április 14., DDEL.

Trujillo ellenségeit felbátorította Farland nagykövet és első beosztottja, Henry Dearborn, aki ügyvezető nagykövetségént követte a poszton. Mindkét amerikai biztosította az összeesküvőket, hogy az Egyesült Államok jóindulattal viseltetik terveik iránt.

– Farland nagykövetnek voltak kapcsolatai az ellenzékkel, és engemis megismertetett velük – mondta Dearborn. – Az ellenzékiek nem bíztak a CIA-ban, de idővel kezdtek megbízni Farlandben és bennem. Tehát fenntartottam a kapcsolatot az ellenzékkel, és jelentettem a CIA-nak. A kommunikáció mindenféle bizzar módját felhasználtuk, mert nem akartuk, hogy egymás társaságában lássanak. Például zöldsesgekösár aljába rejtett feljegyzéseket szivarbacsavarva. Időnként tanácsot is kértek tőlünk. Időnként segítséget is kértek tőlünk – folytatta. – Kidolgoztak egy merénylettervet. Tudtam, tervezik, hogy megcsinálják. Tudtam, hogyan tervezik megcsinálni. Tudtam, többé-kevésbé, ki van benne. Habár mindig azt mondhattam, hogy személyesen nem ismerem egyik merénylőt sem, ismertem azokat, akik a szálakat mozgatták. Amit az USA-tól vártak, az erkölcsi támogatás volt, és később anyagi és némi fegyvertámogatás.

Nem kellett csalódnuk. A CIA küldött nekik három 38-as kaliberű pisztolyt és négy géppisztolyt, amelyet külügyminiszeriumi diplomatáskában juttattak el a Dominikai Köztársaságba. Mire a fegyverek megérkeztek, Farland, a rendkívüli és meghatalmazott nagykövetté avanszált egykori FBI-ügynök, már visszatért Washingtonba.

³³⁸ Memorandum of Conference with the President (Memorandum az elnökkel folytatott megbeszélésről), 1960. május 13., Office of Staff Secretary (Az elnöki stáb titkárságának hivatala), Eisenhower Papers, DDEL. A memorandumot Ike katonai tanácsadója, Andrew Goodpaster tábornok írta május 16-án. Az elnök rémes hangulatban volt május 13-án – szavai szerint hánykolódva abban a „nagy viharban” amelyet a CIA U-2-es kémrepülőgépeinek lezuhanása keltett, miközben titkos missziót hajlott végre a Szovjetunió felett. A pilóta, Francis Gary Powers börtönben ült Moszkvában (végül kicserélték a Rudolph Abel ezredesként ismert szovjet kémme). Nyikita Hruscsov szovjet vezető megalázta az Egyesült Államokat. Ike haragjára Goodpaster tábornok feljegyzéséből következtethetünk.

28. VESZÉLYES EMBER

³³⁹ Robert F. Kennedy oral history, JFKL.

³⁴⁰ DeLoach oral history, LBJL.

³⁴¹ Joe Kennedy ama kívánságának, hogy JFK az öccsét, RFK-t vegye maga mellé igazságügyi miniszternek (és Hoover személyes beleegyezésének ehhez a választáshoz) a közvetzők voltak szem- és fültanúi. JFK barátja, George Smathers floridai szenátor; RFK tanácsadója, John Seigenthaler, valamint Hoover asszisztense, Cartha „Deke” DeLoach.

– Bobby és az elnök személyiségének egyes vonásai a jó öreg Joe Kennedytől öröklődhetnek, akinek nem volt ellenére, hogy bábként rakosgassa az embereket ide-oda – mondta DeLoach lényeglátón. – Szeretett élni a hatalmával, ahogyan az elnök és Bobby is – Bobby, azt hiszem, még jobban, mint az elnök.

³⁴² Robert F. Kennedy oral history, JFKL.

³⁴³ Katzenbach oral history, JFKL.

³⁴⁴ Robert F. Kennedy oral history, JFKL.

³⁴⁵ RFK kézzel írott jegyzetei, idézi a Ghureh-bizottság jelentése.

³⁴⁶ Evans oral history. In: Deborah Hart Strober – Gerald S. Strober; *The Kennedy Presidency. An Oral History of the Era*. Washington, D. C., Brassey's, 2003, 269.

³⁴⁷ Hoover megjegyzései a következő memorandumokon: [Törölve] Sullivannek, 1962. április 2., és Evans Belmontnak, 1963. április 20., FBI/FOIA.

³⁴⁸ Igazgató, FBI, az igazságügyi miniszternek: The Central Intelligence Agency. A memorandum, amelyet a címzett nem olvasott el, kézbesítve 1961. április 21-én; Belmont Parsonsnek: Central Intelligence Agency/Report for the Attorney General. 1961. április 21.

³⁴⁹ Joseph G. Kelly oral history, FBI/FBIOH, 2004. augusztus 29.

³⁵⁰ Crockett oral history, FAOH.

³⁵¹ LBJ White House tapes (fehér házi hangszalagok), 1964. november 17., LBJL.

³⁵² Crockett oral history, FAOH.

29. FÉLELEM ÁLTAL URALKODNI

³⁵³ RFK oral history, JFKL. Kennedy 1961-re tette a megismerkedés idejét; egyes történészek szerint a szóban forgó találkozó 1962-ben esett meg, de a közvetett bizonyítékok ama utalnak, hogy a korábbi dátuma helyes. Hoover teljes riadókézfűzetébe helyezte magát, miután King és Levison magánjellegű megbeszélésre ült össze az igazságügyi miniszterrel és polgárjogi főtanácsadóival a Mayflower Szállodában – a helyszínválasztás pikantériáját az adja, hogy Hoover rendszeresen ebben a szállodában ebédelt. Hoover hamarosan tudomást szerzett a találkozóról. Számára ez egyet jelentett a kommunista beépüléssel, azzal, hogy egy titkos ügynök behatolt az amerikai kormányzat legmagasabb körébe. A találkozóról nem készült, illetve nem maradt fenn írásos feljegyzés, de a beszélgetés tartalmát a jelenlévők emlékezete megőrizte. Kennedy tájékoztatta Kinget, hogy az Igazságügyi Minisztériumnak nemigen van hatásköre arra, hogy a polgárjogi mozgalom vezetőit megvédje a klántól vagy a törvény embereitől a déli államokban. Az ülésztrájk és a polgári engedetlenség nem jó megoldás, állította Kennedy; a helyes inkább a feketék regisztrációs és szavazati jogáért folytatott fegyelmezett kampány volna. Az ebéd után Kennedy asszisztense, John Siegenthaler félrevonta Kinget, és óvta Levisontól, mondván: Levison ismert kommunista, és jobban tenné, ha megszabadulna tőle. King röviden azt válaszolta, hogy a kapcsolatot nehéz lenne megszakítani.

- ³⁵⁴ Hoover memoranduma Tolson, Belmont, Sullivan és DeLoach számára, 1962. január 9.; Evans Belmontnak, 1962. február 2.; Bland Sullivannek, 1962. február 3., FBI/FOIA.
- ³⁵⁵ Az FBI egy szerencsés áttörésnek köszönhetné, hogy nyomon követhette a találkozót; a szovjet ENSZ-delegáció egyik tagja, aki a szovjet katonai hírszerzésnek dolgozott, felajánlotta szolgálatait az FBI-nak rezidens ügynökként. 1962. március 13-án az FBI jelentette, hogy Dmitrij Poljakov, fedőnevén *Top Hat* (Cylinder) azonosította a New York-i és washingtoni szovjet diplomáciai delegáció minden Moszkvának kémkedő tagját. Cylinder segített az FBI-nak, hogy nyomon kövesse a magas szintű diplomáciai fejleményeket. SA (*Special Agent*, különleges ügynök) Edward E Gamber a New York-i felelős különleges ügynöknek (*Special Agent in Charge, SAC*): Subject: United Nations Personnel-USSR. 1962. március 13., FBI/FOIA. Levison kapcsolatáról Lesziovskij KGB-ügynökkel lásd Birch oral history, FBI/FBIOH.
- ³⁵⁶ Hoover feljegyzése Bland Sullivannek írt memorandumán, 1962. február 3., FBI/FOIA.
- ³⁵⁷ A Hoover és JFK között 1962. március 22-én lezajlott találkozót fehér házi dokumentumok alapján rekonstruálta Robert Kennedy, illetve Martin Luther King legjobb életrajzírója, Evan Thomas és Taylor Branch; az idézett „rohadék” kitételrel kapcsolatban azonban mindketten szóbeszédre alapuló információra támaszkodnak.
- ³⁵⁸ Hoovernek a jegyzőkönyv számára készített 1962. május 9-i keltezésű memorandumát a Church-bizottság hozta nyilvánosságra 1975-ben.
- ³⁵⁹ Hoover 1961. május 22-i keltezésű memoranduma RFK-nek és RFK feljegyzése, idézi a Church-bizottság: *Assassination Plots, Interim Report: Alleged Assassination Plots Involving Foreign Leaders*, 127–128. Hoover memoranduma szerint az FBI kihallgatta Sheffield Edwardsot, a CIA biztonsági főnökét: „Edwards ezredes közölte, hogy a CIA Castro elleni műveletével kapcsolatban személyesen lépett kapcsolatba Robert Maheu-val”, azzal az egykori FBI-ügynökkel, aki egyidejűleg dolgozott a CIA-nak, a maffiának és Howard Hughes Las Vegas-i milliárdosnak. A memorandum megjegyzi, hogy Maheu „»biztosítékként« szolgált a CIA számára kapcsolatában Sam Giancanával, aki ismert gengszter volt Chicagóban és környékén”.
- ³⁶⁰ RFK oral history. JFKL. RFK közeli tanácsadója és utóda, Nick Katzenbach egyetértett, – Ha az iroda Levisonra vonatkozó állítását igaznak tekintjük, és ha annak a módját nézzük, ahogyan ezt állították, ami egyértelmű volt és határozott, és – ami a beépült forrást illeti – megbízható is, nem volt okom kételkedni benne – mondta Katzenbach a JFK Könyvtárnak adott oral history interjújában.

Levison közölte Kinggel, hogy meg kellene szakítaniuk a kapcsolatot, mondta el ifj. Arthur Schlesinger történésznek 1976-ban. – A mozgalomnak nagyon is szüksége volt a Kennedyekre. Megmondtam neki, hogy nem szolgáltná a mozgalom érdekeit, ha ragaszkodna hozzám, amikor a Kennedyeknek kétségeik vannak engem illetően.

David J. Garrow történésszel szemben a következőket írta, miután tanulmányozta az egy évtizeden nyilvánosságra hozott FBI-dokumentumokat:

King továbbra is vonakodott lemondani Levison segítségéről és tanácsairól, ezért megbízta közös barátjukat, Clarence B. Jonest, egy fiatal afroamerikai ügyvédet New Yorkból, hogy szolgáljon telefonos közvetítőként közte és Levison között. Marshall és Robert Kennedy csaknem azonnal értesült a cseletről, és Kennedy napokon belül felhatalmazást adott Jones otthoni és hivatali telefonjának lehallgatására. Kennedy fontolóra vette King lehallgatását is, de végül úgy döntött, hogy kivár vele.

1963 augusztusának elején King jó néhány napig Jones lakásán tartózkodott, miközben az FBI, valamint általa a Kennedyek is betekintést nyerhettek King életének egy számukra új aspektusába, nevezetesen szexuális étvágába, amely a következő hónapokban csaknem teljesen kiszorította Levisont az FBI Kinggel kapcsolatos megfigyelésének fókuszából. Marshallt és Robert Kennedyt azonban ez idő szerint sokkal jobban aggasztották a King és Levison között Jones közvetítésével áramló kommunikációról összegyűlt terjedelmes bizonyítékok. Jones hivatali telefonjának lehallgatókészüléke rögzítette, amint King ezt mondja: – Megpróbálok várni, ameddig a dolgok elcsitulnak – amíg ez a polgárjogi vita véget nem ér – addig, ameddig esetleg lehallgatják ezeket a telefonokat, tudod.

David J. Garrow: *The FBI and Martin Luther King*. *Atlantic Monthly*, 2002. július–augusztus

³⁶¹ Igazgató az atlantai felelős különleges ügynöknek (SAC Atlanta): *Communist Infiltration of the Southern Christian Leadership Conference: Internal Security*. 1962. július 20., FBI/FOIA.

³⁶² Woodcock oral history, FBI/FBIOH.

³⁶³ Davis oral history, FBI/FBIOH.

³⁶⁴ William C. Sullivan: *Communist Party USA/Negro Question/Internal Security-Communist*. 1963. augusztus 23., Hoover megjegyzéseivel és Sullivan válaszával, FBI/FOIA.

³⁶⁵ Katzenbach oral history, RFK Oral History Project, JFKL.

³⁶⁶ Brennan Sullivannek: *Subject: Martin Luther King Jr./Security Matter-Communist*. 1968. április 18., FBI/FOIA. King otthoni telefonjának lehallgatása 1965 áprilisáig tartott; a SCLC (Southern Christian Leadership Conference) lehallgatása 1966 júniusáig.

³⁶⁷ McGorray oral history, FBI/FBIOH.

³⁶⁸ Jack Danahy oral history, FBI/FBIOH.

³⁶⁹ Sullivan Belmontnak Hoover megjegyzésével, 1964. jan 27., FBI/FOIA.

³⁷⁰ William C. Sullivan: *Communist Party USA/Negro Question/Internal Security-Communist*. 1963, augusztus 23., FBI/FOIA

³⁷¹ William Manchester: *The Death of a President*. New York, Harper & Row, 1967, 195–196. A közlés forrása Robert F. Kennedy volt, de mint mindig, Hoover meghazudtolta a szavait. „Manchester egy hazudozó, de nyilvánvalóan R. F. K. adta ezt be neki” – írta Hoover a munkatársainak küldött felejtésében 1967. február 15-én. FBI, FOIA.

³⁷² DeLoach Mohnnak: *Assassination of the President/Allegation That Oswald Was an FBI Informant*. 1964, február 7., FBI/FOIA.

³⁷³ Sullivan Belmontnak, 1963. november 26., FBI, FOIA.

³⁷⁴ Hoover és DeLoach memorandumai, 1963. december 10. és 1964. október 14., idézi The Investigation of the Assassination of John F. Kennedy. A Church-bizottság jelentése 1975-ből, de titkosítva és kiadatlan 2000-ig.

30. „TE LEHALLGATTATOD EZT A TELEFONT?”

³⁷⁵ LBJ/Hoover, LBJ telephone tapes (LBJ telefonbeszélgetés-felvétele), 1964. február 27., LBJL.

³⁷⁶ LBJ/Hoover, LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, 1963. november 29., LBJL.

³⁷⁷ Lyndon B. Johnson: Köszöntőbeszéd J. Edgar Hoover tiszteletére, 1964. május 8.

³⁷⁸ McGeorge Bundy oral history, LBJL.

³⁷⁹ RFK LBJ-nek, LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, 1964. július 10., LBJL.

³⁸⁰ RFK LBJ-nek, LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, 1964. július 21., LBJL.

³⁸¹ DeLoach oral history, LBJL.

³⁸² Az LBJ-től származó idézet forása Burke Marshall, RFK polgárjogi ügyekért felelős helyettese az igazságügyben. Marshall oral history, LBJL, Marshall ötlete volt, hogy vessék be az FBI-t a klán ellen. Egy írásos előterjesztésben, amelyet RFK 1964. június 5-én küldött meg a Fehér Házba, Marshall a klán tevékenységét „terrorizmusnak” és az Egyesült Államok belbiztonságát fenyegető veszélynek minősítette. Nyomatékosan javasolta: az FBI fedett módszerekkel azonosítsa a klán tagjait, és nyomozza le tevékenységüket, hogy fényt derítsen beépülésükre az állami és a helyi rendvédelmi szerekbe a déli államokban*, „Itt is alkalmazhatók lennének azok a technikák, amelyeket a különlegesen képzett, speciális feladatokkal megbízott ügynökök alkalmaztak, amikor a kommunista csoportokba beépültek – írta Marshall. – Javaslom, hogy az Iroda vizsgálja meg hasonló eljárás kidolgozásának lehetőségét ennek az új problémának a kezelésében.”

³⁸³ Hoover LBJ-nek, LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, 1964. június 21., LBJL.

³⁸⁴ LBJ Hoovernek, LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, 1964. június 24., LBJL.

³⁸⁵ Dulles Hoovernek és LBJ-nek, LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, 1964. június 26., LBJL.

³⁸⁶ Marshall oral history, Strobe-Strobe: *The Kennedy Presidency*, 317.

³⁸⁷ Billy Bob Williams oral history, FBI/FBIOH.

³⁸⁸ Donald Cesare oral history, FBI/FBIOH.

³⁸⁹ Uo. Amennyire tudni lehet, az FBI történetében soha egyetlen más ügynöknek sem fizettek ennyit. Több ügynök szerint az FBI-informátorok megfizetésére fordított pénz egy részét a mississippi zsidó üzleti körök vezetői teremtették elő. Így vélekedett az FBI egyik legrátemettebb klánellenes ügynöke, James O. Ingram is. – A Jacksonban élő zsidók régóta segítettek az FBI-t pénzzel és erőfeszítéseink támogatásával. Pénzt bocsátottak az FBI rendel-

* A szövegben szereplő *Deep South* kifejezésen az USA legdélebbi államai: Alabama, Georgia, Louisiana és Mississippi értendők.

kezesére az informátorok toborzásához – mondta Ingram. Az nem tisztázott, hogy Delmar Dennis, akinek a beszerzése 1964 nyarára tehető, FBI-forrásokon túl kapott-e máshonnan pénzt. A mississippi kán emberei közül már több fontos FBI-informátor is dezertált Dennis előtt, így például a meridiani rendőrségen szolgálatot teljesítő Wallace Miller őrmester.

³⁹⁰ Joseph J. Rucci, Jr. oral history, FBI/FBJOH.

³⁹¹ Billy Bob Williams oral history, FBI/FBIOH.

³⁹² Hoover LBJ-nek, LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, 1964. szeptember 9., LBJL.

³⁹³ LBJ Hoovernek. LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, 1964. október 23., LBJL.

³⁹⁴ RFK oral history, JFKL.

³⁹⁵ LBJ DeLoachnak, LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, 1964. november 20., LBJL.

³⁹⁶ Nicholas deB. Katzenbach: *Some of It Was Fun: Working with RFK and LBJ*. New York, Norton, 2008, 154.

³⁹⁷ LBJ Katzenbachnak, LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, 1965. március 4., LBJL.

³⁹⁸ Shanahan oral history, FBI/FBIOH.

³⁹⁹ LBJ televíziós beszéde, 1965. március 26., LBJL.

31. „AZ AZ EMBER, AKIRE TÁMASZKODOM”

⁴⁰⁰ LBJ Mann-nek, LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, 1965. április 24., LBJL.

⁴⁰¹ Thomas Mann miniszterhelyettes Tap Ben nettnek, az Egyesült Államok nagykövetének, 1965. február 25., Foreign Relations of the United States, 1964-1968, Volume 12, Dominican Republic. (Az Egyesült Államok külkapcsolatai, 12. kötet, Dominikai Köztársaság.)

⁴⁰² Estill oral history, FBI/FBIOH.

⁴⁰³ Raborn, a Központi Hírszerzés igazgatója Johnson elnöknek, 1965. április 29., LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, LBJL.

⁴⁰⁴ Paul Brana oral history, FBI/FBIOH.

⁴⁰⁵ Kennedy M. Crockett: Memorandum for the Record, Johnson Library, National Security File (Memoranduma jegyzőkönyv számára, Johnson Könyvtár, Nemzetbiztonsági Akta), 1965. május 18., másolati példányok megküldve Mann, Vance, Helms, Vaughn és Bromley Smith útján Bundy-nak. Balaguert Wallace Estill és Paul Brana azonosította beszerzett FBI-információs forrásként. A dokumentumot lásd in Foreign Relations of the United States, 1964–1968, Volume 32, Dominican Republic. Balaguer FBI-tartótisztje, Heinrich von Eckardt, az első világháború idején Mexikóban szolgáló német nagykövet azonos nevű fia volt; a nagykövet a címzettje a Zimmermann-távírat néven ismert elfogott sürgönynek, amely Amerika belépéséhez vezetett a világháborúba.

⁴⁰⁶ Ez a szalag tele van a nemzetbiztonság nevében végrehajtott törlésekkel. Habár terjedelmi okokból kihagyásokkal közöljük, jól érzékelteti, hogy az elnök a tűrőképessége határára jutott. Néhány vezető munkatársának meglátása szerint a dominikai válság szinte az örületbe kergette LBJ-t. „Rendkívül kétértelmű jelentések J. Edgar Hoovertól” idegesi-

tették az elnököt – mondta George Ball külügyminiszter-helyettes. „Az Elnök a referens szerepét játszotta ebben az ügyben. Mindent maga intézett... Szenvedélyévé vált a dolog, szinte megszállottsággá.” De Johnson kételkedni kezdett saját ítélőképességében. – Nem mindig tudom, mi a helyes – mondta Fortasnak május 23-án. – Időnként mások véleményére hallgatok, ami félrevezető. Ilyen [például] a csapatok küldése oda, Santo Domingóba. De az az ember, aki félrevezetett, *Lyndon Johnson*. Senki más! Én magam tettem!

⁴⁰⁷ David Atlee Phillips: *The Night Watch: 25 Years of Peculiar Service*. New York, Atheneum, 1977, 155.

⁴⁰⁸ Az értekezletről készült feljegyzés, Washington, 1965. szeptember 1., Foreign Relations of the United States, 1964–1968, volume 32, Dominican Republic.

⁴⁰⁹ Crimmins oral history, FAOH.

⁴¹⁰ Hoover Johnson elnöknek, 1965. szeptember 10., LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, LBJL.

⁴¹¹ Subject: Presidential Election in the Dominican Republic. 1965. december 29. In: Foreign Relations of the United States, 1964–1968, Volume 32, Dominican Republic. Ehelyütt érdemes részletesebben idézni a memorandumot, amelyet Központi Hírszerzés ügyvezető igazgatója, Richard Helms küldött meg Desmond Fitzgeraldnak, a CIA titkos operatív műveleti igazgatóhelyettesének:

Ismételten hangsúlyozni kívánom a jegyzőkönyv számára, hogy az Elnök május és július közepe között nem egy alkalommal közölte az Igazgatóval és velem: elvárja el az Ügynökségtől, hogy bocsássa rendelkezésre a szükséges személyi és anyagi erőforrásokat a Dominikai Köztársaságban, amelyek elengedhetetlenek az elnökválasztás megnyeréséhez az Egyesült Államok kormánya által favorizált jelölt számára. Az Elnök kijelentései világosak voltak. Győzni akar a választásokon, és elvárja az Ügynökségtől: legyen gondja rá, hogy ez így is történjen.

Ha akadályokat lát a szóban forgó művelet végrehajtásának útjában, méltányolnám, ha tájékoztatna erről, hogy a nehézségeket az Elnök tudomására hozzuk, biztosítandó a befolyását a pénzügyi források allokációját illetően a megfelelő jelölt támogatására. RH

⁴¹² Rostow Johnsonnak: Balaguer's First Appointments. 1966. június 11., Foreign Relations of the United States, 1964–1968, Volume 32, Dominican Republic.

32. „NYILVÁNVALÓAN ILLEGÁLIS”

⁴¹³ Hoover memoranduma a jegyzőkönyv számára, 1965. április 28., idézi Church-bizottság: COMINFIL Investigations – The Antiwar Movement and Student Groups.

⁴¹⁴ Camber oral history, FBI/FBIOH.

- ⁴¹⁵ Hoover az FBI felelős különleges ügynökeinek, 1966. május 3., idézi Church-bizottság: Civil Disturbance Intelligence.
- ⁴¹⁶ Katzenbach: *Some of It Was Fun*, 182. Katzenbach felismerte, hogy Martin Luther King megfigyelése politikailag robbanásveszélyes. Az FBI 1965 novemberében telepítette az utolsó polokát Kingre, azonban bizalmas tanácsadójának, a kommunista gyanus Stanley Levisonnak a lehallgatása tovább folytatódott.
- ⁴¹⁷ James Gale helyettes FBI-igazgató Cartha DeLoach helyettes FBI-igazgatónak, 1966. május 27., FBI/FOIA.
- ⁴¹⁸ Hoover memoranduma a jegyzőkönyv számára, 1965. április 28., FBI/FOIA.
- ⁴¹⁹ Hoover Katzenbachnak, 1965. szeptember 14., FBI/FOIA.
- ⁴²⁰ M. A. Jones DeLoachnak, 1965. augusztus 2., FBI/FOIA, idézi Church-bizottság: Warrantless FBI Electronic Surveillance.
- ⁴²¹ Hoover megjegyzése a Tolsonnak küldött memorandumon: "Subject: letter to sen. Edward Long," 1966. január 21., FBI/FOIA.
- ⁴²² Cartha D, "Deke" DeLoach: *Hoover's FBI: The Inside Story by Hoover's Trusted Lieutenant*. Washington, D. C, Regnery, 1995, 58. Fortas 1969-ben etikai vétségek miatt távozni kényszerült a Legfelsőbb Bíróságból; a *Black v. U. S.*-ügyben tanúsított magatartása két évtizeden áttitokban maradt. Fred Black Bobby Baker egyik üzlettársa volt, Baker pedig a szenátus titkára, amikor Lyndon Johnson a testület többségi pártját vezette; habár politikai korrupcióval vádolták meg, végül nem ítélték el. Hoover megbízható forrásokból (köztük polokák és lehallgatások révén) tudta, hogy Baker prostituáltak főlhajtója volt mindkét párt szenátorais számára.
- ⁴²³ Hoover megjegyzése, Sullivan DeLoachnak, 1966. július 19., FBI/FOIA.
A betörés és a behatolás egyértelműen megsértette a negyedik alkotmánykiegészítésnek a bírói felhatalmazás nélkül végzett (ház)kutatót és elkobzást tiltó rendelkezését. Ugyanez vonatkozott a levelek felbontására is; amint a Legfelsőbb Bíróság az *Ex Parte Jackson*-ügyben 1878-ban hozott határozata kimondja:

Az egyének alkotmányosan garantált joga, hogy biztosítva legyenek az indokolatlan kutatás és elkobzás ellen, az egyének irataira is vonatkozik, ezért ezeket nem lehet vizsgálat alá vetni, bármi legyen is a tartalmuk... Semmilyen kongresszus által meghozott törvény nem adhat a postaszolgálattal kapcsolatban álló tisztviselők kezébe semmilyen felhatalmazást, amely megsérti a levelek és hasonló lezárt postai küldemények titkosságát; és az ilyen jellegű, postai küldeményeket illető mindennemű szabályozás kötelező jelleggel az Alkotmány negyedik kiegészítésében megtestesült alapelv hatálya alá esik.

- ⁴²⁴ Sullivan memoranduma Hoover megjegyzésével, 1966. július 19., újranyomva lásd a Church-bizottság aktáiban és in Theoharis: *Front the Secret Files of J. Edgar Hoover*, 129–130. és 147–152. Lehetséges, hogy LBJ és RFK nem látta át teljesen a jogi és műszaki kü-

lönbséget egy telefonvonalra telepített lehallgatókészlő, amelyre lehetett törvényi felhatalmazást kéni és kapni, valamint a poloskának nevezett rejtett mikrofon között, amelynek elhelyezéséhez rendszerint bírói végzés nélküli betörésre és behatolásra volt szükség.

⁴²⁵ Miller oral history, FBI/FBIOH.

⁴²⁶ Louis Tordella meghallgatásának a Church-bizottság stábjá által készített kivonatos összefoglalója, 1975. június 16. James Angleton, a CIA kémelhárító főnöke pontosan felmérte a megváltozott politikai légkör Hooverre gyakorolt hatását. – A kongresszus az FBI ténykedésével kapcsolatos ügyek után kutakodott. Hoover úr az elnöktől várt támogatást ezeknek a műveleteknek a végrehajtását illetően. És amikor ez a támogatás elmaradt, Hoover úr nem tudott kihez fordulni – mondta. Angleton tanúvallomása, Church-bizottsági meghallgatás, 1975. szeptember 24.

⁴²⁷ Cregar titkosított tanúvallomása, 1975. augusztus 20., Church-bizottsági akták.

Egyszer már előfordult, hogy Hoover az FBI megfigyeléseinek beszüntetésével fenyegetőzött: „Megfontolás tárgyává kívánom tenni *minden* technika leállítását–H.” Az igazgató dörgedelmes feljegyzése 1958. július 21-én keletkezett. A „minden technika leállítása” az elektronikus megfigyelés végét jelentette volna – tehát a poloskázást és a telepítéshez szükséges betöréseket –, valamint a belföldi hírszerzési műveletek százainak a tönkretételét. Hoover haragját az váltotta ki, hogy a CIA információt szivároztatott ki a kongresszusnak egy szovjet disszidensről. Dühé lecsillapodott ugyan, de továbbra is lebegtette azt a fenyegetést, hogy eltávolítja az FBI poloskáit minden titkos rejtkehelyről.

⁴²⁸ Ebben az évtizedben összesen tizenegy kémkedési ügyet hoztak fel amerikaiak terhére; kilencet közülük a katonai hírszerzés derített fel, és katonai bíróságok tárgyaltak. Az FBI kémelhárító munkájában bekövetkezett ilyen mérvű visszaesés fő oka az volt, hogy Johnson és Nixon elnök szüntelen nyomásának engedve az iroda az amerikai baloldallal szembeni politikai hadviselésre koncentrált. LBJ közölte Deke DeLoachcsal, „hogy a vietnami politikája elleni tiltakozás, különösen a szenátusi meghallgatások, nagy részben” a szovjetekre és szövetségeseikre vezethetők vissza. A statisztikai adatokat és az alapjukul szolgáló okok elemzését lásd in *Espionage Against the United State by American Citizens, 1947–2001*. Defense Personnel Security Research Center, 2002. július.

⁴²⁹ Edmund Birch oral history, FBI/FBIOH.

⁴³⁰ Hoover LBJ-nek, 1967. július 25., LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, LBJL.

⁴³¹ FBI-központ a területi irodáknak, 1967. augusztus 25., FBI/FOIA.

⁴³² A hírszerzés koordinálásának ügye Clark igazságügyi miniszter, Christopher igazságügyi miniszterhelyettes, a katonaság, a CIA és az FBI között első alkalommal a szenátus alkotmányos jogokkal foglalkozó igazságügyi albizottságának ülésén került részletesen napirendre 1974. április 9-én és 10-én, majd később a Church-bizottság jelentései foglalkoztak vele. Az FBI, a CIA és a katonai hírszerzés főbb végrehajtott programjai a *Shamrock* és a *Minaret* fedőnevet kapták.

⁴³³ LBJ Hoovemek, 1968. február 14., LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, LBJL. A heves viták kontextusát a maguk teljességében lásd in *Foreign Relations of the United States, 1964–*

1968, Volume 7: November 1–12, 1968: South Vietnamese Absention from the Expanded Peace Conference; the Anna Chennault Affair.

- ⁴³⁴ FBI-központ a területi irodáknak, 1968. április 3., FBI/FOIA. Hoover figyelmeztetése a „halott forradalmárokat” illetően a Martin Luther King meggyilkolását megelőző napokon hangzott el.
- ⁴³⁵ FBI-központ a területi irodáknak, 1968. július 23., FBI/FOIA.
- ⁴³⁶ Hoover Tolsonnak, DeLoachnak, Sullivannek és Bishopnak írt memoranduma a jegyzőkönyv számára, 1969. június 19., FBI/FOIA.
- ⁴³⁷ LBJ telefonbeszélgetés-felvétele, 1968. november 1., 4., 8., 12. és 13. A választások után LBJ megállapította, hogy nem tudja bizonyítani a vádat. Utasítására az FBI végül öt olyan telefonhívást nyomozott le, amelyeket Spiro Agnew republikánus alelnökjelölt kampányrepülőgépről indítottak az új-mexikói Albuquerque-ből. Egyikük árulkodó bizonyosság volt: megbeszélés Nixon titkos megbízottja, az elnökaspiráns egyik washingtoni kampányközpontjában tartózkodó Anna Chennault és Agnew Kent Orane nevű asszisztese, egykori CIA-tiszt között. A Chennault-féle intrikával kapcsolatos hangszalagok és telefonbeszélgetések elérhetők in *Foreign Relations of the United States, 1964–1968, Volume 7, Documents 170–212*.
- ⁴³⁸ Nixon: *RN: The Memoirs of Richard Nixon*, 357–358. A Hoovernek és a róla szóló telefonhívást LBJ napi rendszerességgel vezetett naplója rögzíti.

33. A VÉGSŐ FEGYVER

- ⁴³⁹ Nixon eskü alatt lett vallomása in *Halperin v Kissinger*, 1976. január 15.
- ⁴⁴⁰ Nixon: *RN: The Memoirs of Richard Nixon*, 357–358.
- ⁴⁴¹ Nixon White House tapes (fehér házi hangszalagok), 1972, május 3.
- ⁴⁴² Nixon fehér házi hangszalagok, 1973. február 16.
- ⁴⁴³ H. R. Haldeman: *The Haldeman Diaries: Inside the Nixon White House*. New York, G. P. Putnam's Sons, 1994, 192.
- ⁴⁴⁴ John Ehrlichman: *Witness to Power: The Nixon Years*. New York, Simon & Schuster, 1982, 156–157.
- ⁴⁴⁵ Nixon válasza a feltett kérdésekre. Church bizottság, 1976. március 9.
- ⁴⁴⁶ Nixon kijelentése az egyetemi zavargásokkal kapcsolatban, 1969 március 22.
- ⁴⁴⁷ Nixon tanúvallomása, *US, v. Felt*, 1980. október 29.
- ⁴⁴⁸ Ehrlichman: *Witness to Power*, 156–159.
- ⁴⁴⁹ Nixon: *RN: The Memoirs*, 387.
- ⁴⁵⁰ Nixon és Kissinger dühkitörésének a kiszivárogtatások miatt és a lehallgatásokkal kapcsolatos eljárásuknak legjobb összefoglaló leírását lásd in Walter Isaacson: *Kissinger: A Biography*, New York, Simon & Schuster, 1992. 2005, 212–227.

- 451 Nixon tanúvallomása, *Halperin v. Kissinger*.
 452 Rodman oral history, FAOH.
 453 Nixon tanúvallomása, *Halperin v. Kissinger*.
 454 Hoover feljegyzése a Kissingerrel folytatott megbeszéléséről, 1969. május 9., FBI, 1969, július 9., 17 óra 5 perc.
 455 Talking Points for Meeting with J Edgar Hoover, Wednesday, June 4, 1969, Library of Congress, Kissinger Papers, Box TS 88. (Kongresszusi Könyvtár, Kissinger-iratok, TS 88-as doboz).
 456 Dyson oral history, FBI/FBIOH.
 457 Sullivan DeLoachnak, 1969. szeptember 8., FBI/FOIA.
 458 Brennan Sullivannek, 1969. február 3., FBI/FOIA.
 459 Brennan Sullivannek, 1970. január 26., FBI/FOIA.
 460 Perez oral history, FBI/FBIOH.
 461 Jones oral history, FBI/FBIOH.

34. „MAGÁRA ROGYASZTJA A TEMPLOMOT”

- 462 Mark Felt – John O'Connor: *A G-Man's Life: The FBI, Being „Deep Throat,” and the Struggle for Honor in Washington*. New York, Public Affairs, 2006, 121.
 463 Sullivan Helmsnek, 1968. október 24., FRUS 1964–1968, Volume 33.
 464 Huston tanúvallomása, Church-bizottság, 1975. szeptember 23.
 465 DeLoach oral history, FBI/FBIOH.
 466 Nolan oral history, FBI/FBIOH.
 467 Bennett tanúvallomásának összefoglalója, Church-bizottság stábjá, 1975. június 5.
 468 Presidential Talking Paper: Meeting with J. Edgar Hoover, Richard Helms, Lt. Gen. Bennett and Adm. Cayler, June 5, 1970. Haldeman White House Files. (Fehér házi akták/iratok)
 469 Sullivan memorandumja, 1970. június 6., Church Committee files, (Church-bizottsági akták)
 470 Cregar tanúvallomása, a Church-bizottság stábjának összefoglalója, 1975. augusztus 20.
 471 Sullivan tanúvallomása, 1975. november 1., Church-bizottság.
 472 Nixon: *RN: The Memoirs*, 474–475.
 473 Huston Haldemannek, 1970. augusztus 5.
 474 Haldeman: *Haldeman Diaries*, 243.
 475 Mardian oral history, Strober-Strober: *The Nixon Presidency*, 225.
 476 Mark Wagnveld: Delco Raid Forced Changes in FBI. *Philadelphia Inquirer*, 1996. március 8.
 477 Nixon fehér házi hangszalagok, 1971. május 26.
 478 Uo.
 479 Nixon fehér házi hangszalagok, 1971. június 17.
 480 Miller oral history, FBI/FBIOH.

- 481 Nixon fehér házi hangszalagok, 1973. május 9.
- 482 Nixon fehér házi hangszalagok, 1971. június 29.
- 483 Nixon az FBI Nemzeti Akadémia avatási ünnepségén, 1971. június 30.
- 484 Nixon: *RN: The Memoirs*, 598–599.; „a nap vége felé”: Haldeman: *Haldeman Diaries*, 357.
- 485 Ray Wannall: *The Real J. Edgar Hoover: For the Record*. Paducah, Ky., Turner Publishing, 2000, 146.
- 486 Felt–O'Connor: *A G-Man's Life*, 116–121.
- 487 Hoover memoranduma H. Allen Smith republikánus képviselővel folytatott beszélgetéséről, 1966. május 23., FBI/FOIA.
- 488 Nixon fehér házi hangszalagok, 1971. október 8.
- 489 Nixon fehér házi hangszalagok, 1971. október 25.
- 490 Uo.
- 491 Nixon fehér házi hangszalagok, 1973. március 13.
- 492 Felt–O'Connor: *A G-Man's Life*, 160.
- 493 Wannall: *The Real J. Edgar Hoover*, 147.

NEGYPEDIK RÉSZ • HÁBORÚ A TERROR ELLEN

35. CSELSZÖVŐK

- 494 Nixon White House tapes (fehér házi hangszalagok), 1972. június 2.
- 495 L. Patrick Grey III – Ed Gray: *In Nixon's Web: A Year in the Crosshairs of Watergate*. New York, Times Books, 2008, 17–18.
- 496 Nixon fehér házi hangszalagok, 1972. május 4.
- 497 Gray: *In Nixon's Web*, 23–27.
- 498 Miller oral history, FBI/FBIOH.
- 499 Bledsoe oral history, FBI/FBIOH.
- 500 C. W. Bates: Subject: James W. McCord Jr. and Others. 1972. június 22., FBI/FOIA.
- 501 Nixon fehér házi hangszalagok, 1972. június 23.
- 502 C. W. Bates: Subject: James W. McCord Jr. and Others. 1972. június 22., FBI/FOIA.
- 503 Gray: *In Nixon's Web*, 81–82. Dean megerősítette Gray közlését a Watergate-ügyben tett tanúvallomásában.
- 504 FBI Watergate Investigation/OPE Analysis, 1974. július 5., FBI/FOIA.
- 505 A szóbeli érvelés és a döntés forrása a Legfelsőbb Bíróság jegyzőkönyve az *U. S. v. U. S. District Court*-ügyben; a határozat dátuma 1972. június 19. A közkeletűbb elnevezéssel *Keith*-ügyként ismert eljárás arról a szövetségi törvényszéki bíróról kapta a nevét, aki ellen az Igazságügyi Minisztérium pert indított a bírói végzés nélküli lehallgatások nyilván-

nosságra hozatalának megakadályozása céljából. Hamarosan világhíressé vált, miért küzdött a minisztérium olyan állhatatosan és hosszú ideig a nyilvánosságra hozatal ellen. Az FBI illegálisan lehallgatókészüléket telepített a *White Panthers* (Fehér Párducok) Ann Arbor-i központjába. Emellett titokban lehallgatta Plamondon vádlottat egy ugyancsak törvénytelenül felszerelt lehallgatókészülék segítségével, hogy kapcsolatot fedezzen fel a Fekete Párducok és a palesztin radikálisok között; a megfigyelés a *Minaret* fedőnevű szigorúan titkos programrésze volt, amelynek során az FBI és a Nemzetbiztonsági Ügynökség 1967 óta együttműködött a radikális háborúellenes és a „fekete hatalom” mozgalmak utáni kémkedésben.

⁵⁰⁶ Nixon fehér házi hangszalagok, 1972. szeptember 21.

⁵⁰⁷ Gray; In Nixon's Web, 117.

⁵⁰⁸ Miller oral history, FBI/FBIOH.

⁵⁰⁹ Uo.; Felt-O'Connor; *A G-Man's Life*, 259–260. Lásd még Gray: *In Nixon's Web*, 117 skk. Paul Daly FBI-ügynök vezette a későbbi vizsgálatot John Keamy, az FBI 47-es osztagának vezetője ellen: „Úgy hiszem, több mint nyolcszáz olyan betörést számoltam össze, amelyekre megbízást kapott.” Az Igazságügyi Minisztérium végül ejtette az ügyet, miután a vizsgálódók megértették, hogy Keamy a parancsnoki lánc legtejetéről érkező utasításoknak tett eleget.

⁵¹⁰ Bolz oral history, FBI/FBIOH.

⁵¹¹ Woodward feljegyzése, 1972. október 9., Harry Ransom Center, www.hrc.utexas.edu/exhibitions/web/woodstein/deepthroat/felt.

⁵¹² Daly oral history, FBI/FBIOH.

⁵¹³ Nixon fehér házi hangszalagok, 1972. október 19.

⁵¹⁴ A Fehér Ház. Roswell Gilpatricnek köszönhetően tudta meg, ki a kis szivárogtató. Gilpatric a *Time* jogásza, korábban pedig JFK védelmi miniszterhelyettese volt. A magazin vezető szerkesztői rávették riporterüket, Sandy Smitht, hogy nevezze meg Feltet mint a hírforrását. Majd a bizalmával visszaélve közölték Gilpatrickkel, aki rögvest továbbadta barátjának, John Mitchellnek, hogy Felt szivárogtatja ki az FBI-titkokat.

⁵¹⁵ Nixon fehér házi hangszalagok, 1973. február 16.; Gray: *In Nixon's Web*, 152–177.

36. „AZIRODA EZT NEM ÉLHETI TÚL”

⁵¹⁶ Finnegan tanúvallomása, *United States v. Khalid Mohammed el-Jessem*, United States District Court for the Eastern District of New York (körzeti bíróság), 73 CR 500, 1993. március 6.

Az el-Jessem ellen folyó eljárás itt leírt rekonstrukciója a következő forrásokon alapszik; az 1993. évi tárgyalásán rögzített szövetségi bírósági jegyzőkönyvek; a titkosság alól részben feloldott Nemzetbiztonsági Ügynökség-történet. *The First Round: NSA's Efforts Against International Terrorism in the 1970's*; az FBI L. Patrick Gray igazgató neve alatt kiadott helyzetjelentése: *Black September Organization Activities*, 1973. március 25-ével

- dátumozva; valamint Santo F. Russo: In re Extradition of Khaled Mohammed El Jassem: The Demise of the Political Offense Provision in U. S.-Italian Relations. *Fordham International Law Journal*, 16, no. 4 (1992). Miután tizenhat évet letöltött a büntetéséből, az irakit 2009 februárjában Szudánba deportálták.
- ⁵¹⁷ Nixon fehér házi hangszalagok, 1973. március 1.
- ⁵¹⁸ Uo.
- ⁵¹⁹ Nixon fehér házi hangszalagok, 1973. március 13.
- ⁵²⁰ Gebhardt Bakernek: Subject: Confirmation. 1973. március 7., FBI Watergate Special Prosecutor Files.
- ⁵²¹ L. Patrick Gray jelölésével kapcsolatos meghallgatás a szenátus igazságügyi bizottságában (*Senate Judiciary Committee*), 1973. március 22.
- ⁵²² Nixon fehér házi hangszalagok, 1973. március 22.
- ⁵²³ Gray: In Nixon's Web, 238.
- ⁵²⁴ Nixon fehér házi hangszalagok, 1973. április 17.
- ⁵²⁵ Nixon fehér házi hangszalagok, 1973. április 26.
- ⁵²⁶ Ruckelshaus beszéde a National Association of Former U. S. Attorneys rendezvényén, 2009. október 3.
- ⁵²⁷ Nixon fehér házi hangszalagok, 1973. május 12.
- ⁵²⁸ Nick Stames FBI különleges ügynök interjúja John N. Mitchell-lel, 1973. május 11., FBI/FOIA.
- ⁵²⁹ Nixon fehér házi hangszalagok, 1971. október 25. Az FBI-ban erősen tartotta magát a szóbeszéd, hogy Nixon számára csupán két választási lehetőség maradt: Clarence Kelley vagy Bill Sullivan. Paul Daly FBI-ügynök a következőket mondta erről: – Kelley azt mesélte nekem, hogy amikor felkereste Nixont a jelöléssel kapcsolatban... Sullivan mellett ült, és Sullivan ment be először, majd kijött, azután ő ment be. És hogy egy hajszálon múltott a dolog. – Nixon hozzáférhető elnöki dokumentumai azonban nem erősítik meg, hogy Sullivan asznap bejelentkezett volna a Fehér Házba.
- ⁵³⁰ Clarence M. Kelley – James Kirkpatrick Davis: *Kelley: The Story of an FBI Director*, Kansas City, Mo., Andrews, McMeel & Parker, 1987, 116.

37. KÁRTYAVÁR

- ⁵³¹ *Socialist Workers Party v. Attorney General*; 73 Civ. 3150; 642 F. Supp. 1357 (Southern District of New York).
- ⁵³² Hahn oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵³³ Dyson oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵³⁴ Memoranduma megbeszélésről, Ovális iroda, 1975. január 4., Gerald R. Ford Presidential Library (Elnöki Könyvtár).
- ⁵³⁵ Memoranduma megbeszélésről, Fehér Ház, 1975. február 20., GRFL.

- ⁵³⁶ Kelley az igazságügyi miniszternek, 1974. augusztus 7., FBI/FOIA.
- ⁵³⁷ John C. Kelley, ügyvezető igazságügyi miniszterhelyettes, iktatva in *U. S. v. Ehrlichman*. United States Court of Appeals for the District of Columbia (D. C. fellebbviteli bírósága), 1975. május 9.
- ⁵³⁸ Healy oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵³⁹ Church-bizottság: *Federal Bureau of Investigation*, at 1–2 (Frank Church elnök megállapítása).
- ⁵⁴⁰ Edward H. Levi igazságügyi miniszter tanúvallomása, FBI Oversight (felügyelet): meghallgatás a képviselőház igazságügyi bizottságának alkotmányos és polgári jogi albizottsága (*Subcommittee on Civil and Constitutional Rights of the House Committee on the judiciary*) előtt, 1976. április 6.
- ⁵⁴¹ Dyson oral history, FBI/FBIOH.

38. „ÁLLANDÓ VÉSZHELYZET”

- ⁵⁴² Kelley-átirat, *Meet the Press*, 1976. augusztus 8.
- ⁵⁴³ Kelley-Davis: Kelley: The Story of an FBI Director, 39–40.
- ⁵⁴⁴ Edward H. Levi beszéde a Los Angeles County Bar Association (megyei ügyvédi kamara) előtt, 1976. november 18.
- ⁵⁴⁵ Daly oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵⁴⁶ Kelley sajtókonferenciája, 1975. július 14., FBI/FOIA/Black Bag Jobs file, Vol. 13, 82.
- ⁵⁴⁷ Felt Kelley-nek, személyes megbeszélés, 1974. június 20., FBI/FOIA/Felt file, Vol. 10, 169.
- ⁵⁴⁸ Miller oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵⁴⁹ Alexander Hamilton: *The Federalist* no. 8. (Magyarul: *A föderalista*. Ford.: Balabán Péter. Európa, Budapest, 1998.)
- ⁵⁵⁰ Kelley meghallgatása jelölésével kapcsolatban a szenátus igazságügyi bizottsága (*Senate Judiciary Committee*) előtt, 1973. június 19.
- ⁵⁵¹ Kelley nyilvános kijelentése, FBI-központ, 1976. augusztus 11.
- ⁵⁵² Uo.
- ⁵⁵³ Boynton oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵⁵⁴ Webster oral history, Miller Center of Public Affairs (közügyek), elnöki oral history-program, 2002. augusztus 21.
- ⁵⁵⁵ Webster oral history, Miller Center.
- ⁵⁵⁶ Webster oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵⁵⁷ Ault interjúja, FBI/FBIOH.
- ⁵⁵⁸ Mason oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵⁵⁹ Az 1980-as és 90-es évek folyamán az iroda jóval egymilliárd dollár feletti összeget pazarolt el működőképtelen számítógépes rendszerekre. A kudarcba fulladt műszaki fejlesztések egyik első példája az 1980-as években összeállított *Terrorist Information System*

elnevezésű adatbázis volt. Azt várták tőle, hogy azonnali hozzáféréssel adatokat szolgáltatson kétszáz ezer személyről és három ezer szervezetről. – Nagy ívű koncepció, abszolút használhatatlan – mondta róla Richard A. Marquise, aki később az FBI egyik vezető anti-terrorista nyomozója lett.

- ⁵⁶⁰ Webster et al: A Review of FBI Security Programs. Commission for Review of FBI Security Programs (az FBI biztonsági programjait felülvizsgáló bizottság). Igazságügyi Minisztérium, 2002. március.

39. A HALLGATÁS ÁRA

- ⁵⁶¹ Pimentel oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵⁶² Revell tanúvallomása a szenátus titkosszolgálatokat felügyelő bizottsága (*Senate Intelligence Committee*) előtt, 1988. február 23.
- ⁵⁶³ 2009 októberében a Belbiztonsági Minisztérium (*United States Department of Homeland Security*) jogi eljárást kezdeményezett Vides Casanova kiutasítására azon az alapon, hogy politikai foglyokat kínzott meg El Salvadorban. Az ügyben a végső döntés ennek a könyvnek a nyomdába kerülésekor (2012 januárja) volt esedékes.
- ⁵⁶⁴ Webster oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵⁶⁵ Hunter oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵⁶⁶ Oliver “Buck” Revell – Dwight Williams: *A G-Man's Journal*. New York, PocketBooks, 1998, 217.
- ⁵⁶⁷ York oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵⁶⁸ Matens memoárja, újranyomva in FBI/FBIOH.
- ⁵⁶⁹ Webster oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵⁷⁰ Robert M. Gates: *From the Shadows: The Ultimate Insider's Story of Five Presidents and How They Won the Cold War*. New York, Simon & Schuster, 1996, 397.
- ⁵⁷¹ Revell tanúvallomása, *Report of the Congressional Committees Investigating the Iran/Contra Affair*, 1987. június 11., 909 skk.
- ⁵⁷² Uo.
- ⁵⁷³ Bush alelnök november 22-i naplóbejegyzését és az FBI-ban 1986. december 12-én adott interjúját lásd in *Final Report of the Independent Counsel for Iran/Contra Matters*. United States Court of Appeals for the District of Columbia (D. C. fellebbviteli bíróság), 1993. augusztus 4.
- ⁵⁷⁴ Duane R. Clarridge, Digby Diehllel együtt: *A Spy for All Seasons: My Life in the CIA*. New York, Scribner, 1997, 371.
- ⁵⁷⁵ Revell: *A G-Man's Journal*, 296.
- ⁵⁷⁶ Revell tanúvallomása a képviselőház nemzetközi kapcsolatok bizottsága (*House Committee on International Relations*) előtt, 2001. október 3.
- ⁵⁷⁷ Marquise oral history, FBI/FBIOH.

- ⁵⁷⁸ Marquise oral history. Az FBI nyomozásáról a Pan Am 103-as ügyében részletekben nően lásd Marquise könyvét: *SCOTBOM: Evidence and the Lockerbie Investigation* (New York, Algora Publishing, 2006) címmel.
- ⁵⁷⁹ Robert S. Mueller III kitüntetésre felterjesztése a harcban tanúsított helytállásáért (2. szakasz, H század, 2. zászlóalj, 4. ezred, 3. tengerészgyalogos hadosztály), 1968. december 11.
- ⁵⁸⁰ Baker oral history, FBI/FBIOH.
- ⁵⁸¹ Kadhafi 1999-ben nagy nehezen kiszolgáltatta Megrahit a nemzetközi igazságszolgáltatásnak. A Hollandiában ülésező skót bíróság 2001-ben bűnösnek találta, de 2009-ben kiengedték a börtönből, miután rákot diagnosztizáltak nála, és mert Kadhafi ismételten megfenyegette a brit kormányt. 2011 februárjában, a NATO Líbia elleni légitámadásainak idején Kadhafi igazságügyi minisztere dezertált az országból. Ezt követően egyértelműen kijelentette, hogy Kadhafi adott parancsol a Pan Am 103-as felrobbantására.

41. A VAK SEJK

- ⁵⁸² *United States v. Abdel Rahman*, 93 Cr. 181. United States District Court, Southern District of New York (körzeti bíróság), Government exhibit (kormányzati bizonyíték) 76T.
- ⁵⁸³ Revell tanúvallomása a képviselőház nemzetközi kapcsolatok bizottsága (*House Committee on International Relations*) előtt, 2001. október 3.
- ⁵⁸⁴ Uo.
- ⁵⁸⁵ *State of New York v. El Sayyid Nosair*, ítélethirdetés, 1992. január 20., Manhattan Criminal Court (büntetőbíróság).
- ⁵⁸⁶ Andrew C. McCarthy: *Willful Blindness: A Memoir of the Jihad*. New York, Encounter Books, 2009, 10.
- ⁵⁸⁷ Szálem a saját szakállára magnóra vette mind az FBI-jal, mind pedig a nyomozás célszemélyeivel folytatott beszélgetéseit; az itt idézett átiratokat bizonyítékként nyújtották be a *United States v. Abdel Rahman*-ügyben eljáró bíróságnak. Andrew McCarthy helyettes államügyész a következőket írta ezzel kapcsolatban: „Szálem olyan minőségű hangrögzítő berendezést szerelt fel az otthonában, amely még a nixon-i Fehér Ház is megszégyenítette volna. Alkalmanként testre szerelhető amatőr lehallgatókészülékkel is bedrótozta magát, mielőtt az FBI-ügynökökkel és a zsarukkal találkozott volna. Ebben azonban nem volt módszeres. Ha kifogyott a szalagból, és új felvételeket akart készíteni, véletlenszerűen felkapott egy régi szalagot, és felülírta az eredeti felvételt. De micsoda szalagjai voltak, amelyeket megtartott – itt, ott, mindenhol a rendetlen lakásában. Mind a hatvanhét témában, a jóval több mint kétezer beszélgetés felvételével – úgy felvillanyozott, hogy nem találtam szavakat, hogy most ezeket majd meg kell osztanom tucatnál is több nyáladzó védőügyvéddel. Szálem segíteni akart az FBI-nak, és rendkívüli magabiztosságában szen-

tül hitte, hogy be tud épülni a dzs ihádcsoportba. Viszont csak az esetben akarta megpróbálni, ha kökemény biztosítékot kap arra nézve, hogy kizárólag hírszerzéssel bízzák meg, ahogyan az oroszok esetében is történt, és olyan nyomozásba nem vonják bele, amellyel kapcsolatban egy napon esetleg nyilvános tanúvallomásra kényszerül... Az [FBI] ügynökök félrevezették Szálemet, Szálem hazudott az ügynököknek, és ez útjuk katasztrófális szétválásához vezetett.”

⁵⁸⁸ Szníálatlan CIA-elemzés: Hizballah Ties to Egyptian Fundamentalists. In: CIA *Near East and South Asia Review*, 1987. április 24., CIA/FOIA.

⁵⁸⁹ Reno tanúvallomása a *National Commission on Terrorist Attacks upon the United States (9/11 Commission)* (Az Egyesült Államok ellen elkövetett terrorista támadások vizsgálatára alakult országos bizottság, röviden 9/11-es Bizottság) előtt, 2004. április 14.

⁵⁹⁰ Hahn oral history, FBI/PBIOH.

⁵⁹¹ *United States v. Abdel Rahman*.

⁵⁹² Uo.

42. REPEDÉSEK A PÁNCÉLZATON

⁵⁹³ Louis J. Freeh, Howard Meansszel együtt: *My FBI: Bringing Down the Mafia, Investigating Bill Clinton, and Fighting the War on Terror*. New York, St. Martin's, 2005, 177 skk. Freeh könyve klasszikus washingtoni memoár, noha gyakran kétértelmű és mentegetőző. Csak azért idézem, hogy tükrözze Freeh közvetlen tapasztalatát. Freeh eltorzítja a Fehér Házzal való viszonyának számos aspektusát. Példaként álljon itt egy jelentéktelen ügy: az FBI felesleges feszültséget gerjesztett, amikor tévedésből átküldte a Fehér Háza négyszáz ember nevét, akik Reagan és Bush elnök alatt biztonsági átvilágításon estek át. Amikor ezek a fájlok előkerültek, Freeh munkatársai azt állították, hogy Clinton nyomatékos kérését teljesítették. Ez nem volt igaz. Ennek ellenére Frech nyilvánosan tiltakozott amiatt, hogy a Fehér Ház bemocskolja az FBI jó hírnevét. Ez az affér is egy sokkal súlyosabb probléma szimptomája volt.

⁵⁹⁴ Steinberg oral history, 2000. szeptember 27., National Security Council Project, Brookings Institution/Center for International and Security Studies, University of Maryland: „A Fehér Ház iránti bizalmatlansága” idézet forrása Steven Simon és Daniel Benjamin (Clinton nemzetbiztonsági tanácsadói): *The Age of Sacred Terror*. New York, Random House, 2002, 301. Rövidebben fogalmazva: John Podesta, Clinton politikai tanácsadója azt mesélte John Harris újságírónak, a *Washington Post* munkatársának, hogy Freeh keresztnéve sohasem hagyta el Clinton ajkát; neki mindig csak *kurva Freeh* volt, például *Az a kurva Freeh már megint szarakodik velünk*.

- ⁵⁹⁵ Freeh: *My FBI*, 263. 1995 és 2002 között a kínai kampánytámogatók ügyére fordított FBI-munkaórák jócskán meghaladták a terrorizmus utáni nyomozásnak szemelt időt: Federal Bureau of Investigation Casework and Human Resource Allocation. Office of the Inspector General, Justice Department (Főfelügyelői Hivatal, Igazságügyi Minisztérium), 2003. szeptember. A Katrina Leung-ügyről és eltusolásáról Freeh hivatali ideje alatt az FBI-nál lásd: A Review of the FBI's Handling and Oversight of FBI Asset Katrina Leung. Office of Inspector General, Justice Department, 2006. május. Smith FBI-ügynököt három év felfüggesztett szabadságvesztésre és tízezer dollár pénzbüntetésre ítélték. Cleveland FBI-ügynököt – aki a főfelügyelői jelentés szerint „nagyon vallásos ember, általános elismertségnek örvendő, elkötelezett az FBI iránt, és az 1980-as években, valamint az 1990-es évek elején az FBI Kína-programja egyik fő erősségének számított”, nem vonták büntetőjogi felelősségre. Ahogyan a nyomozás kiderítette, Cleveland az egyik vezető amerikai nukleáris fegyverkutató laboratórium biztonsági főnöke volt.
- ⁵⁹⁶ Freeh kijelentése az 1995-ös pénzügyi évre vonatkozó FBI-költségvetési kérelem kongresszusi tárgyalásán hangzott el.
- ⁵⁹⁷ Lowell Bergman és Tim Weiner interjúja Schillíróval, 2001. szeptember 18., és a PBS *Looking for Answers* című műsora, 2001. október 9. A Juszeft letartóztatásával kapcsolatos tényanyag főnása a *United States v. Yousef* büntetőper során felvett jegyzőkönyv és a fellebbviteli bíróság döntése az ügyben. Az FBI nem az Oszama bin Laden által fenntartott rejtékhelyen tartóztatta le Juszeft, ahogyan akkortájt széles körben híresztelték.
- ⁵⁹⁸ Pellegrino tanúvallomása, *United States v. Yousef* fellebbviteli bírósági jegyzőkönyv 2003. április 4-i dátummal).
- ⁵⁹⁹ The Antiterrorism and Effective Death Penalty Act of 1996 (az 1996. évi terrorizmusellenes és halálbüntetési törvény), 22 USC 2237.
- ⁶⁰⁰ Presidential Decision Directive 39 (39. sz. elnöki rendelet): U. S. Policy on Counterterrorism. 1995. június 21., a titkosítás alól feloldva 2009. január 27-én.
- ⁶⁰¹ Freeh tanúvallomása, Senate and House Joint Intelligence Committee (a szenátus és a képviselőház közös hírszerzési bizottsága), a továbbiakban Joint Inquiry (közös vizsgálóbizottság), 2002. október 8.
- ⁶⁰² Uo.
- ⁶⁰³ Al-Fadl tanúvallomása, *U. S. v. Osama bin Laden*, 98 Cr. 1023, 2001. február 7.
- ⁶⁰⁴ Interjú Watsonnal, a Joint Inquiry munkatársainak jelentése Strategic Analysis címmel, 338.
- ⁶⁰⁵ O'Neill beszéde, National Strategy Forum (Nemzetbiztonsági Fórum), Chicago, Illinois, 1997. június 11.
- ⁶⁰⁶ Freeh tanúvallomása a titkosszolgálatokat felügyelő szenátusi bizottság (*Senate Intelligence Committee*) előtt, 1998. január 28.
- ⁶⁰⁷ Interjú Clarke-kal és Clarke tanúvallomása, 9/11-es Bizottság.
- ⁶⁰⁸ Richard C. Clarke: *Against All Enemies: Inside America's War on Terror*. New York, Free Press, 2004, 116, 219.

- ⁶⁰⁹ Interjú Clintonnal. In: Ken Gormley: *The Death of American Virtue*. New York, Random House, 2010, 249.
- ⁶¹⁰ Ault oral history, FBI/FBIOH. Ault hosszú időn keresztül kihallgatta Pittst annak eltérése után.

43. KÖNNYŰ CÉLPONT

- ⁶¹¹ A levelet először a *Frontline* hozta nyilvánosságra a PBS/*New York Times* Hunting bin Laden c. dokumentumsorozatában, és később bizonyítékként nyújtották be az *U. S. v. Bin Laden*-perben.
- ⁶¹² Vallomás létel a bíróságon, *United States of America v. Ali Mohamedi* 98 Cr. 1023, United States District Court, Southern District of New York, 2000. október 20.
- ⁶¹³ McCarthy: *Willful Blindness*, 301–303.
- ⁶¹⁴ Coleman eskü alatt tett vallomása, *U. S. v. Ali Abdelseoud Mohamed*, a nyilvánosság elől egy ideig visszatartott beadvány, készült 1998. szeptemberében, de kezdetlen.
- ⁶¹⁵ Scheuer tanúvallomása, House Foreign Affairs Committee (a képviselőház külügyi bizottsága), 2007. április 17.
- ⁶¹⁶ Michael Scheuer: *Marching Toward Hell: America and Islam After Iraq*. New York, Simon & Schuster, 2008, 279.
- ⁶¹⁷ Bushnell tanúvallomása, *U. S. v. Bin Laden*, 2001. március 1. Jelen könyv szerzője fel dolgozta az 1998. évi nairobi támadás történetét. Az eset teljes és tényszerű összefoglalását, amely adalékokkal szolgál a nyomozásról szóló korábbi publikált leírásokhoz (és jelentős mértékben merít is belőlük), lásd a fellebbviteli bíróság által jóváhagyott döntésben *In re Terrorist Bombings of U. S. Embassies in East Africa* címmel, United States Court of Appeals for the Second Circuit (Második Fellebbviteli Bírósági Körzet), 2008. november 24.
- ⁶¹⁸ Bushnell oral history, Foreign Affairs Oral History Project, 2005. július 21.
- ⁶¹⁹ Anticev tanúvallomása, *U. S. v. Bin Laden*, 2001. február 28.
- ⁶²⁰ Gaudin tanúvallomása, *U. S. v. Bin Laden*, 2001. január 8.
- ⁶²¹ Bushnell oral history. Foreign Affairs Oral History Project, 2005. július 21. Freeh memoárja egészen másképpen írja le a történeteket, parancsnoki szerepben tüntetve fel saját magát Dar es-Salaamban a cirkálórakéta támadások idején. A szóban forgó napokról a médiában megjelent híradások szerint Nairobiban volt, rövidre szabva ottani látogatását, ami összhangban áll Bushnell elbeszélésével.
- ⁶²² Mohamed vallomása, amelyben bűnösnek vallja magát, *U. S. v. Ali Abdelseoud Mohamed*, 2000. október 13.
- ⁶²³ Fitzgerald nagyesküdszéke (vagy vádesküdszéke, *grand jury*) eredetileg egy titkos vádiratot továbbított az *U. S. v. Bin Laden*-ügyben 1998. június 8-án, amelyben bin Laden „konspirációval [vádolta meg] az Egyesült Államok védelmi létesítményeinek megtámadására”. Ez a vádpont azonban célt tévesztett. Fitzgerald el-Hage számítógépes fájljainak

másolatát használta arra, hogy kapcsolatba hozza az al-Kaidát amerikai katonák megölésével az öt évvel korábbi *Black Hawk Down* hadműveletben Szomáliában.* A vádat nem támasztotta alá bizonyíték, és később vissza is kellett vonni. Habár a vádirat

* A tragédiával végződő missziót Ridley Scott *Sólyom végveszélyben* című filmje örökítette meg. elvileg felhatalmazta az Egyesült Államokat arra, hogy bárhol a világon szétzúzza vagy megsemmisítse az al-Kaidát, a bíróságon kívül kevés hatása volt.

⁶²⁴ Hill tanúvallomása, Joint Inquiry (közös vizsgálóbizottság), 2002. október 8.

⁶²⁵ Fitzgerald tanúvallomása, Senate Judiciary Committee (a szenátus igazságügyi bizottsága). 2003 október 20. A FISA valójában kevés korlátot szabott a hírszerzés és a jogrend érvényre juttatásának koordinálása elé. Ennek ellenére az FBI egy túlkomplikált rendszert fejlesztett ki, amelyben a hírszerzési nyomozók „piszkos” csapatai és a bűnügyi nyomozók „tisztá” csapatai ugyanazonok a terroristaügyekeken dolgoztak – Ez olyan bonyolulttá és szövevényessé vált, hogy az FBI egyes területi irodái és ügynökei ott is „falakat” érzekeltek, ahol valójában nem voltak – mondta Michael Rolince, az FBI egyik vezető tisztviselője.

⁶²⁶ Watson tanúvallomása, Joint Inquiry, 2002. szeptember 26. Watson volt talán az egyetlen vezető beosztású tisztviselő az FBI-ban, aki komolyan vette az 1998. december 8-án fegyverbe szólító felhívást, egy hónappal bin Laden megvádolása után. George Tenet, a Központi Hírszerzés igazgatója ugyanis direktívát adott ki azzal a szándékkal, hogy visszhangra találjon az Egyesült Államok kormányzatának minden ágában. „Új szakaszba kell lépünk a bin Laden ellen kifejtett erőfeszítéseinkben. Napról napra mindnyájunkban újra tudatosodnia kell annak, hogy a retorzió elkerülhetetlen, s hogy ennek mértéke sokkal nagyobb lehet, mint ahogyan korábban tapasztaltuk. Háborúban állunk. Nem kívánok takarékoskodni sem az erőforrásokkal, sem pedig az élőerővel ebben a küzdelemben.” Tenet egyik asszisztense elfaxolta a memorandumot az amerikai hírszerző közösség vezetőinek, de igen kevés kézzelfogható eredménnyel járt. Ugyanezek a vezetők ezt megelőzően már találkoztak Tenettel, és leszögezték, hogy hacsak nem hajtanak végre „gyökeres változásokat”, az Egyesült Államok valószínűleg „katasztrofális általános hírszerzési kudarcot” vall. A jelentés dátuma 1998. szeptember 11-e volt.

⁶²⁷ E könyv szerzője meginterjúvolta Clarke-ot, és a beszélgetés lényegét közzétette a *The New York Times* 1999. február 1-jei számában megjelent cikkében, nagyjából ugyanakkor, amikor Clarke szemináriumot tartott az FBI-ban.

⁶²⁸ Freeh: *My FBI*, 296.

⁶²⁹ Ez a bizonyos malajziai vegyész ajánlólevelet is írt egy francia útlevelel rendelkező algériainak, nevezetesen Zacarias Musszauinak, aki az Egyesült Államokba patrónusa üzleti képviselőjeként utazott be, és nyomban beiratkozott az Aiman Repülőkiskolába az oklahomai Normanban.

⁶³⁰ Freeh tanúvallomása *Threat of Terrorism to the United States* címmel, írásos beadványok a szenátus pénzügyi felügyeleti, fegyveres erők és titkosszolgálati bizottságainak (*Senate Appropriations, Armed Services, and Intelligence Committees*), 2001. május 10.

⁶³¹ Reno tanúvallomása, 9/11-es Bizottság, 2004. április 13.

⁶³² Freeh: *My FBI*, 280.

⁶³³ Freeh: *My FBI*, 287. A beszámoló az informátor megjelenéséről az FBI newarki irodájában 2000 áprilisában a 9/11-es bizottság 2004. július 26-i keltezésű jelentésében olvasható.

⁶³⁴ Turchie tanúvallomása a képviselőház nemzetbiztonsági albizottsága előtt, 2000. július 26.

⁶³⁵ Mary Jo White: Prosecuting Terrorism in New York, a Közel-keleti Fórumon elhangzott előadás, New York, 2000. szeptember 27.

44. MINDEN FEGYVERÜNK

⁶³⁶ Kean nyilvános kijelentése újságírók és szemtanúk előtt, meghallgatás a 9/11-es Bizottságban, 2004. április 13.

⁶³⁷ Burger oral history, FBI/FBIOH.

⁶³⁸ Kiser oral history, FBI/FBIOH.

⁶³⁹ *U. S. v. Hanssen*, eskü alatt tett vallomás a letartóztatás foganatosításának alátámasztására, United States District Court, Eastern District of Virginia (körzeti bíróság), Crim. 1–118–A.

⁶⁴⁰ Hanssen kikérdezése, idézi William Webster et al.: A Review of FBI Security Programs. Department of Justice (Igazságügyi Minisztérium), 2002. március.

⁶⁴¹ Williams et al. idézi Eleanor Hill: The FBI's Handling of the Phoenix Electronic Communication and Investigation of Zacarias Moussaoui Prior to Sept. 11, 2001. Joint Inquiry, Senate and House intelligence committees staff report (Közös vizsgálat, a szenátus és képviselőház közös hírszerzési bizottsága stábjának jelentése), 2002. szeptember 24.

⁶⁴² Hill: The FBI's Handling of the Phoenix Electronic Communication. Az FBI-központ akkor is súlyos balfogást követett el, amikor a Cole romboló ügyében nyomozó egyik vezető ügynök, Steve Bongardt egy téves címre küldött e-mailnek köszönhetően megtudta, hogy megújították az al-Kaida jemeni sejtje egyik alapító tagjának, Khálid al-Mihdhamak a vízumát, amely ismételt belépésre jogosította fel az Egyesült Államokba. 2001. augusztus 29-én felettesei közölték vele: álljon le, mert ez nem az ő ügye. „Egy nap valaki meghalni – írta a felügyelőinek küldött üzenetében –, és fal ide vagy oda, a közvélemény nem fogja megérteni, miért.” Al-Mihdhar volt az egyik géprabló szeptember 11-én.

⁶⁴³ Samit tanúvallomása, *U. S. v. Moussaoui*, 2006, március 20.

⁶⁴⁴ Uo. Moussaouit az al-Kaida szervezte be. Egy második támadási hullámra tartalékként.

⁶⁴⁵ Kiser Samitnak küldött e-mailjeit és Samit válaszait a közös vizsgálat és a 9/11-es Bizottság jelentése idézi, habár egyik ügynököt sem nevezi néven. 2009 októberében Kiser oral history interjút adott a Society of Former Special Agents of the FBI (az FBI

egykori különleges ügynökeinek társasága) számára, amelyben részletesen beszámolt a levelezéséről.

– Borzasztó volt – mondta. – Mindannyian tudtuk... És a phoenixi memóról még csak nem is tudtunk. Mert azok az idióták ott az ITOS-ben [*International Terrorism Operations Section*, az FBI Nemzetközi Terrorelhárítási Műveleti Részlege] nem szóltak senkinek. Még Dale Watson sem tudott a phoenixi memóról. Mi aztán alaposan átfésültük volna ezeket a repülőiskolákat! Ez jól ráíjesztett volna azokra a fickókra! És csináltak volna valami mást helyette? Valószínűleg. De nem lett volna olyan nagyságrendű, amit aztán meg kellett tapasztalnunk.

– Hogy úgy mondjam, maga összekötötte a pontokat – mondta erre az interjú készítője.

– Igen – válaszolta Kiser. – Az ügynökök egy kis csapata összekötötte azokat a pontokat.

⁶⁴⁶ Clarke tanúvallomása, 9/11-es Bizottság, 2004. április 8. Clarke, a Fehér Ház terrorelhárítási főnöke, megbízott abban, hogy az FBI valaha is előáll bármilyen érdemi jelentéssel az al-Kaidáról. – A phoenixi memo, a minnesotai eset, meg minden – nyilatkozta. – Nem csak néhány intő jelre nem figyeltek oda. – A mulasztások évekre nyúltak vissza.

– Tudok azokról a visszaélésekről, amelyekben az FBI benne volt – az 1950-es és 1960-as években – de az 1980-as vagy 1990-es évekre fel kellett volna ismernünk, hogy szükség van hírszerzési adatgyűjtésre belföldön... Nem jelenti azt, hogy totális állam leszünk, ha jó munkát végzünk a megfigyelésben és az ellenőrzésben. Szükségünk lett volna belföldi hírszerzési adatgyűjtési és elemzési képességre, és nekünk nem volt.

⁶⁴⁷ Clarke: *Against All Enemies*, 13–14.

⁶⁴⁸ George W. Bush: *Decision Points*. New York, Crown, 2010, 8.

⁶⁴⁹ Bush beszéde az FBI-központban, 2001. október 10.

⁶⁵⁰ Az eljárás módáról, következményeiről és a késlekedésekről Mueller tájékoztatásában dokumentáltan lásd *The September 11 Detainees*. Office of Inspector General, Department of Justice (Főfelügyelői Hivatal, Igazságügyi Minisztérium), 2003. április.

⁶⁵¹ John Ashcroft: Remarks for the U. S. Mayors Conference. 2001. október 25.

⁶⁵² Michael V. Hayden tábornok: What American Intelligence and Especially the NSA Have Been Doing to Defend the Nation. Beszéd a National Press Clubban (Országos Sajtóklubban), 2006. január 23.

⁶⁵³ Uo.

⁶⁵⁴ John Yoo: Authority for Use of Military Force to Combat Terrorist Activities Within the United States. Office of Legal Counsel, Department of Justice (Jogtanácsosi Hivatal, Igazságügyi Minisztérium), 2001. október 23.; a titkosság alól feloldva 2009. március 2.

⁶⁵⁵ Lamberth beszéde, American Library Association (Amerikai Könyvtárszövetség), 2007. június 23.

⁶⁵⁶ Mueller beszéde, Stanford Law School (Jogtudományi Kar), 2002, október 18.

⁶⁵⁷ George Bush kijelentése, republikánus ebéd, Hyatt Regency Hotel, Greenwich, Connecticut, 2002. április 9.

- ⁶⁵⁸ Dunleavy tábornokot idézi A Review of the FBI's Involvement in and Observations of Detainee Interrogations in Guantanamo Bay, Afghanistan, and Iraq. Office of Inspector General, Department of Justice (Főfelügyelői Hivatal, Igazságügyi Minisztérium), 2009. október.
- ⁶⁵⁹ Soufan tanúvallomása a szenátus igazságügyi bizottsága előtt, 2009. május 13.
- ⁶⁶⁰ D'Amuro megbeszéléseit Muellerrel lásd A Review of the FBI's Involvement in and Observations of Detainee Interrogations in Guantanamo Bay, Afghanistan, and Iraq. Office of Inspector General, Department of Justice (Főfelügyelői Hivatal, Igazságügyi Minisztérium), 2009. október.
- ⁶⁶¹ Átirat, Combatant Status Tribunal Review, Guantanamo Bay, 2007. március 27.
- ⁶⁶² A Review of the FBI's Involvement in and Observations of Detainee Interrogations in Guantanamo Bay, Afghanistan, and Iraq. Office of Inspector General, Department of Justice (Főfelügyelői Hivatal, Igazságügyi Minisztérium), 2009. október.
- ⁶⁶³ Uo.

45. „HA NEM TESSZÜK MEG EZT, EMBEREK PUSZTULNAK EL”

- ⁶⁶⁴ Mueller tanúvallomása a szenátus igazságügyi bizottsága előtt, 2008. szeptember 17.
- ⁶⁶⁵ Mueller 2004. február 24-én tett titkosított tanúvallomását a szenátus titkosszolgálatok felügyelő bizottsága előtt lásd Jack Goldsmith: Memorandum for the Attorney General Re: Review of Legality of the [Törölve] Program Office of Legal Counsel, Department of Justice (Jogtanácsosi Hivatal, Igazságügyi Minisztérium), 2004. május 6.; a titkosság alól részben feloldva 2011. március 9.
- ⁶⁶⁶ Mueller Cheney-vel folytatott megbeszélését, lemondását megfogalmazó levelét, és az ezzel egyidejűleg írt feljegyzéseit összeütöztetéséről az elnökkel lásd Unclassified Report on the President's Surveillance Program. A jelentés a Pentagonon, az Igazságügyi Minisztérium a CIA és az NSA főfelügyelői, valamint az Országos Hírszerzési Hivatal igazgatója (rendkívülinek számító) közös munkájának eredményeképpen született meg.
- ⁶⁶⁷ James Comey beszéde a Nemzetbiztonsági Ügynökségben, 2005. május 20., újranyomva in *The Green Bag*, 10, no. 4 (2007 nyara), George Mason University School of Law (Jogtudományi Kar).
- ⁶⁶⁸ Mueller tanúvallomása, Senate Homeland Security & Governmental Affairs Committee (a szenátus belbiztonsági és kormányzati ügyek bizottsága), 2009. szeptember 30.
- ⁶⁶⁹ Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004 (2004. évi hírszerzési reform és terrorizmusmegelőzési törvény), P. L. 108–458 (Public Law [érvényben levő törvények] 108–458).
- ⁶⁷⁰ *The FBI's Counterterrorism Program Since September 2001*, jelentés a National Commission on Terrorist Attacks upon the United States (az Egyesült Államok ellen elkövetett terrorista támadások vizsgálatára alakult országos bizottság) számára, 2004. április 14.

- ⁶⁷¹ Silberman beszéde, First Circuit Judicial Conference (az Első Fellebbviteli Bírósági Körzet bírói konferenciája), Newport, Rhode Island, 2005. június.
- ⁶⁷² Commission on the Intelligence Capabilities of the United States Regarding Weapons of Mass Destruction (az USA tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatos hírszerzési képességeivel foglalkozó bizottság), jelentés az Egyesült Államok elnöke számára, 2005. március 31.
- ⁶⁷³ Hoover a SAC-nek (*Special Agent in Charge*, felelős különleges ügynök), San Juan, 1960. augusztus 4., FBI, POIA.
- ⁶⁷⁴ A „Bald úgy vélte” és a „Ki itt a parancsnok?” idézetek forrása: A Review of the September 2005 Shooting Incident Involving the federal Bureau of Investigation and Filiberto Ojeda Rijos. Office of Inspector General, Department of Justice (Főfelügyelői Hivatal, Igazságügyi Minisztérium), 2006. augusztus.
- ⁶⁷⁵ Mudd tanúvallomása a szenátus hírszerzési bizottsága előtt, 2007. október 23.
- ⁶⁷⁶ Mueller beszéde, City Club of Cleveland, 2006. június 23.
- ⁶⁷⁷ Vádindítvány, *U. S. v. Russell Defreitas et al*, 2007. június 3.
- ⁶⁷⁸ Obama beszéde, FBI-központ, 2009. április 28.
- ⁶⁷⁹ Mueller tanúvallomása, 9/11-es Bizottság, 2004. április 14.

A GABO Kiadó könyveinek kizárólagos terjesztője a Talentum Kft.

Cím: Törökbálint, DEPÓ II.

Telefon: 06 23 332 105

Fax: 06 23 232 336

E-mail: talentum.nagyker@t-online.hu

Készült a Borsodi Nyomda Kft.-ben

Felelős vezető: Ducsai György